Catherine Beiton 24-03-2020T17:00:00Z

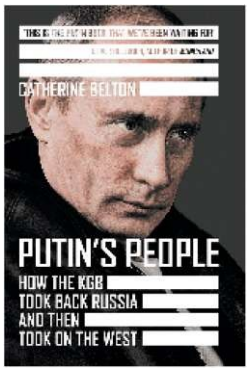

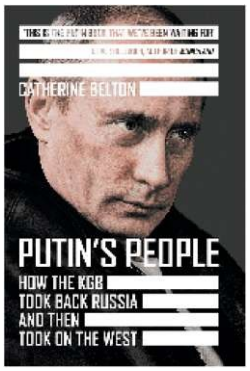

Drepturi de autor

William Collins

0 amprentă a HarperCollins *Publishers*

1 London Bridge Street Londra SE19GF

WilliamCollinsBooks.com
Această carte electronică publicată pentru prima dată în Marea Britanie de William Collins în 2020

Drepturi de autor © Catherine Belton 2020

Fotografie de copertă © Getty Images

Catherine Belton afirmă dreptul moral de a fi

identificată ca autoarea acestei lucrări

O înregistrare de catalog pentru această carte este

disponibilă de la British Library

Toate drepturile rezervate conform Convenţiilor internaţionale şi panamericane privind drepturile de autor. Prin plata taxelor solicitate, vi s-a acordat dreptul neexclusiv, netransferabil de a accesa şi de a citi textul acestei cărţi electronice pe ecran. Nicio parte a acestui text nu poate fi reprodusă, transmisă, descărcată, decompilată, inginerie inversă sau stocată sau introdusă în orice sistem de stocare şi recuperare a informaţiilor, sub nicio formă sau prin

orice mijloace, fie electronice sau mecanice, cunoscute acum sau în continuare, inventat, fără permisiunea scrisă expresă a HarperCollins

Sursa ISBN: 9780007578795

Ediție Ebook © aprilie 2020 ISBN: 9780007578801

Versiunea: 2020-04-29

Dedicare

Părinților mei, Marjorie și Derek, cât și lui Richard și

Catherine Birkett.

Epigraf

„Liderii ruși ai crimei organizate, membrii lor, asociații lor, se mută în Europa de Vest, cumpără proprietăți, înființează conturi bancare, înființează companii, se împletesc în structura societății și, prin momentul în care Europa își va dezvolta conștientizarea va fi prea târziu.
Fostul agent special al FBI Bob Levinson
„Vreau să-i avertizez pe americani. Ca popor, sunteți foarte naiv în privința Rusiei și a intențiilor ei. Crezi că pentru că Uniunea Sovietică nu mai există, Rusia este acum prietenul tău. Nu este și vă pot arăta cum

SVR încearcă să distrugă SUA chiar şi astăzi şi chiar mai mult decât a făcut KGB-ul în timpul Războiului Rece.
Serghei Tretiakov, fost colonel în cadrul Serviciului de Informaţii Externe din Rusia, SVR, staţionat la New York

Cuprins Acoperi Pagina titlu Drepturi de autor

Dedicare Epigraf

Lista ilustraţiilor Dramatis Personae Prolog

PARTEA ÎNTÂI

1. „Operaţiunea Luch”

2. în interiorul lui Job

3. „Vârful unui aisberg”

4. Operaţiunea succesor: „Era deja după miezul nopţii”

5. „Jucării pentru copii în bazine de noroi” PARTEA A DOUA

6. „Cercul interior l-a făcut”
7. „Energie de operare”
8. Din teroare, o trezire imperială
9. „Pofta de mâncare apare în timpul mesei” PARTEA
A TREIA
10. Obschak
11. Londongrad
12. începe bătălia
13. Black Cash
14. Putere moale într-un pumn de fier - „îi numesc
talibanii ortodocşi”
15. Reţeaua şi Donald Trump Epilog
Secţiunea de imagini
Note
Index

Mulţumiri

Despre autor

Despre edito

rIlustraţii

Cartea de identitate a lui Vladimir Putin ca ofiţer al

Stasi Putin în zilele lui Dresda
Putin, Lyudmilla şi Katerina, sau Katya, în august 1986 *(Sovfoto/Universal Images Group/Getţy Images)*

Serghei Pugaciov şi Pavel Borodin

Boris Elţin şi Evgheni Primakov *(¡tar*

Tass/Piscină/Shutterstock) Fiica lui Elţin, Tatyana

Dyachenko, şi soţul ei Valentin Yumashev

(Shutterstock) Elţîn a predat preşedinţia lui Putin, 31

decembrie 1999 *(AFP/AFP prin Getty Images)* Putin

dând mâna cu Pugaciov

Putin cu Nikolai Patrushev *(Alexey Panov/AFP prin Getty Images)*

Mihail Hodorkovski și Boris Berezovski *(Alexei Kondraţyev/AP/Shutterstock)*

Mihail Hodorkovski și Platon Lebedev, judecați în 2005 *(Shutterstock)*

Igor Sechin și Gennady Timchenko *(Sputnik/TopFoto)*

Iuri Kovalciuk *(Alexander Nikolayev/AFP prin Getty Images)*

Dmitri Firtash *(Simon Dawson/Bloomberg prin Getty Images)*

Martin Schlaff *(STR/AFP prin Getty Images)*

Constantin Malofeev *(Sergei Malgavko \ TASS prin Getty Images)*

Putin o mângâie pe Lyudmilla Narusova la înmormântarea lui Anatoly Sobchak *(Sp u tn ik/A la my)*

Putin la inaugurarea sa ca preşedinte în mai 2000

(AFP prin Getty Images)

Evacuarea teatrului Dubrovka din Moscova *(Anton*

Denisov/AFP prin Getty Images)

Putin reacţionând la evacuarea teatrului din

Dubrovka *(AFP prin Getty Images)*

O cină la casa lui Putin, inclusiv Pugaciov,

Shevkunov, Sechin şi Patrushev

Putin şi Lyudmilla au fost întâmpinaţi de Regina Elisabeta a II-a şi Prinţul Philip în timpul unei vizite de stat în Marea Britanie *(© Pool Photograph/Corbis/Corbis prin Getty Images)*

îndoliaţi la şcoala din Beslan, unde 330 de ostatici au murit într-un atac terorist *(Shutterstock)*

Gimnaziul şcolii din Beslan *(Shutterstock)*

Semion Mogilevici *(Alexey Filippov/TASS prin Getty Images)*

Poliția din Moscova atacă casa lui Serghei Mihailov *(Kommersant Photo Agency/SIPA USA/PA)*
Vladimir Yakunin *(Mikhail Metzel\TASS prin Getty Images)*
Roman Abramovici la un meci de fotbal Chelsea *(AMA/Corbis prin Getty Images)*
Putin a vărsat o lacrimă vorbind după realegerea sa în 2012 *(Natalia Kolesnikova/AFP prin Getty Images)*
Ghenadi Timchenko și Putin jucând hochei *(Sasha Mordovets/Getty Images)*
Donald Trump în interiorul cazinoului său Taj Mahal *(Joe Dombroski/Newsday RM prin Getty Images)*
Donald Trump cu Tevfik Arif și Felix Sater *(Mark Von Holden/Wirelmage)*

Dramatis Personae

Cercul interior al lui Puțin, siloviki

Igor Sechin - portarul de încredere al lui Puțin, un fost agent KGB din Sankt Petersburg, care a urcat la putere ca șef adjunct al Kremlinului lui Puțin pentru a conduce preluarea de stat a sectorului petrolier rusesc. Mai târziu a devenit cunoscut drept „Darth Vader al Rusiei" pentru înclinația sa nemiloasă pentru comploturi.

Nikolai Patrushev - Puternic fost șef al Serviciului Federal de Securitate (FSB), agenția succesoare a KGB și actual șef al Consiliului de Securitate.

Viktor Ivanov - Fost ofițer KGB care a servit cu Puțin în KGB-ul din Leningrad și a supravegheat personalul ca șef adjunct al Kremlinului lui Puțin în timpul primului său mandat, conducând expansiunea inițială a Kremlinului în economie.
Viktor Cherkesov - Fost ofițer senior KGB care a condus FSB din Sankt Petersburg și a fost mentorul lui Puțin, mutându-se cu el la Moscova, unde a rămas un consilier apropiat, mai întâi ca prim adjunct al șefului FSB și apoi conducând Serviciul Federal pentru Droguri.
Serghei Ivanov - Fost ofițer KGB din Leningrad, care a devenit unul dintre cei mai tineri generali ai serviciului de informații externe al Rusiei în anii nouăzeci și apoi a urcat la putere sub președinția lui Puțin, mai întâi ca ministru al Apărării și apoi ca șef de stat major al Kremlinului.
Dmitri Medvedev - Fost avocat care a început să lucreze ca adjunct al lui Puțin în administrația de la Sankt Petersburg la vârsta de douăzeci de ani și apoi a urmat îndeaproape pe urmele lui Puțin: mai întâi ca adjunct al șefului administrației Kremlinului, apoi ca șef al acesteia, personal, apoi ca înlocuitor interimar al lui Puțin ca președinte.

Depozitorii, oamenii de afaceri legați de KGB

Ghenady Timchenko - Presupus fost agent KGB care a urcat în rândurile comerţului sovietic pentru a deveni cofondatorul unuia dintre primii comercianţi independenţi de produse petroliere înainte de căderea sovietică. A lucrat îndeaproape cu Puţin de la începutul anilor nouăzeci şi, potrivit unor asociaţi, înainte de prăbuşirea sovietică.
Yury Kovalchuk - Fost fizician care s-a alăturat altor oameni de afaceri legaţi de KGB pentru a prelua Bank Rossiya, o bancă din Sankt Petersburg care, potrivit Trezoreriei SUA, a devenit „banca personală” pentru Puţin şi alţi înalţi oficiali ruşi.
Arkady Rotenberg - Fost partener de judo Puţin, care a devenit miliardar sub preşedinţia lui Puţin, după ce statul a atribuit companiilor sale contracte de construcţii de mai multe miliarde de dolari.
Vladimir Yakunin - Fost ofiţer senior KGB care a servit o perioadă sub acoperire la Organizația Națiunilor Unite din New York, apoi sa alăturat lui Kovalchuk pentru a prelua Bank Rossiya. Puţin l-a uns şef al monopolului căilor ferate de stat.
„Familia”, grupul de rude, oficiali şi oameni de afaceri care îl înconjoară îndeaproape pe primul preşedinte rus, Boris Elţin

Valentin Yumashev - Fost jurnalist care a câştigat încrederea lui Elţin în timp ce îşi scria memoriile şi a fost uns şef de personal al Kremlinului în 1997. S-a căsătorit cu fiica lui Elţîn, Tatyana, în 2002.
Tatyana Dyachenko - fiica lui Elţin, care i-a fost oficial consilier de imagine, dar a fost, în esenţă, portarul preşedintelui.
Boris Berezovsky - Fost matematician care şi-a făcut averea derulând scheme de tranzacţionare pentru producătorul de automobile AvtoVAZ, producătorul maşinii boxy Zhiguli care a reprezentat epoca sovietică şi şi-a deschis drumul către bunătatea lui Elţin şi a familiei sale. Când a dobândit maiorul petrolier Sibneft, el a devenit simbolul oligarhilor intens influenţaţi din punct de vedere politic ai erei Elţin.
Alexander Voloshin - Fost economist care a început să lucreze cu Berezovsky la privatizări şi alte scheme şi a fost transferat la Kremlin în 1997 pentru a lucra ca adjunct al şefului de personal al lui Yumashev. A fost promovat şef de cabinet în 1999.
Roman Abramovici - Comerciant de petrol care a devenit protejatul lui Berezovsky şi mai târziu l-a depăşit pentru a prelua imperiul de afaceri al lui Berezovsky. „Casiera" familiei Elţin şi apoi lui Puţin.

Serghei Pugaciov - bancher ortodox rus, care a fost un maestru al schemelor de finanţare bizantine ale Kremlinului din Elţin, iar apoi a devenit cunoscut şi ca bancherul lui Puţin. Cofondator al Mezhprombank, el s-a aflat pe călărie între lumile Familiei şi *siloviki.*

Oligarhul din epoca Elţin care i-a încrucişat pe oamenii lui Puţin

Mihail Khodorkovsky - Fost membru al Ligii Tineretului Comunist, care a devenit unul dintre primii şi cei mai de succes oameni de afaceri ai Rusiei din epoca *perestroika şi din anii 1990.*

Mafioţii, soldaţi pentru KGB St.Petersburg

Ilya Traber - Fost submarinist sovietic care a devenit comerciant de antichităţi pe piaţa neagră în anii *perestroika* şi apoi intermediar între serviciile de securitate ale lui Puţin şi gruparea criminală organizată Tambov, controlând cele mai strategice active ale Sankt Petersburgului, portul maritim şi terminalul petrolier.

Vladimir Kumarin - şeful crimei organizate de la Tambov care şi-a pierdut un braţ într-o tentativă de asasinat şi a devenit cunoscut drept „guvernatorul de noapte" al Sankt- Petersburgului, alăturându-se în afaceri cu oamenii lui Puţin, în special cu Ilya Traber.

Moscova

Semyon Mogilevich - Fost luptător, cunoscut sub numele de „Biny Don”, care la sfârşitul anilor optzeci a devenit bancher al liderilor celor mai puternice grupuri de crimă organizată din Rusia, inclusiv Solntsevskaya, care a canalizat bani în Occident şi a înfiinţat un imperiu criminal, al traficului de droguri şi arme proprii. Recrutat în anii '70 de KGB, el a fost „braţul criminal al statului rus”.
Serghei Mihailov - Presupus şef al grupului de crimă organizată Solntsevskaya, cel mai puternic din Moscova, cu legături strânse cu mulţi dintre oamenii de afaceri legaţi de KGB, care mai târziu au cultivat legături cu mogul imobiliar din New York, Donald Trump.
Vyacheslav Ivankov („Yaponchik”) - Mafiot trimis de Mogilevich la Brighton Beach, New York, pentru a supraveghea imperiul criminal al Solntsevskaya de acolo.
Yevgeny Dvoskin - mafiot de la Brighton Beach, care a devenit unul dintre cei mai notorii „bancheri din umbră” ai Rusiei după ce s-a mutat înapoi la Moscova împreună cu unchiul său, Ivankov, şi-a unit forţele cu serviciile de securitate ruse pentru a canaliza zeci de miliarde de dolari în „numerar negru” în Occident..

Felix Sater - cel mai bun prieten al lui Dvoskin din copilărie. A devenit un partener de afaceri cheie al Organizației Trump, dezvoltând o serie de proprietăți pentru Trump, păstrând totodată contacte la nivel înalt în informațiile rusești.

Prolog

Regulile de la Moscova

Era seara târziu în mai 2015, iar Serghei Pugaciov răsfoia un vechi album foto de familie pe care îl găsise de acum treisprezece ani sau mai mult. într-o fotografie de la o petrecere de naștere la casa lui din Moscova, fiul său Viktor își ține ochii în jos în timp ce Maria, fiica lui Vladimir Puțin, zâmbește și îi șoptește la ureche. în altul, Viktor și celălalt fiu al său, Alexander, pozează pe o scară în spirală din lemn din biblioteca prezidențială a Kremlinului împreună cu cele două fiice ale lui Puțin. La marginea fotografiei, Lyudmilla Putina, pe atunci încă soția președintelui rus, zâmbește.

Stăteam în bucătăria celei mai recente reședințe a lui Pugachev, o casă de oraș cu trei etaje din zona înstărită a Londrei din Chelsea. Lumina serii târzii se uita prin ferestrele de mărimea unei catedrale, iar păsările ciripeau în copacii de afară, traficul de pe Drumul Regelui din apropiere era un zumzet slab.

Viaţa de mare putere pe care Pugaciov s-a bucurat cândva la Moscova - încheierea de înţelegeri, nesfârşitele acorduri din culise, „înţelegerile” dintre prieteni de pe coridoarele puterii de la Kremlin - părea o lume departe. Dar influenţa Moscovei încă pândea ca o umbră în afara uşii sale.
Cu o zi înainte, Pugaciov fusese forţat să caute protecţia echipei britanice de combatere a terorismului. Gărzile lui de corp au găsit cutii cu aspect suspect, cu fire proeminente lipite de trenul de rulare al lui Rolls-Royce, precum şi pe maşina folosită pentru a-şi transporta cei trei copii mai mici, de şapte, cinci şi trei ani, la şcoală. Acum, pe peretele sufrageriei soţilor Pugaciov, în spatele calului balansoar şi vizavi de portretele de familie, echipa de luptă împotriva terorismului S015 instalase o cutie gri care conţinea o alarmă care putea fi activată în caz de atac.
Cu cincisprezece ani în urmă, Pugaciov a fost un insider de la Kremlin care a manevrat la nesfârşit în culise pentru a ajuta la aducerea lui Vladimir Puţin la putere. Cunoscut pe vremuri drept bancherul Kremlinului, el fusese un maestru al afacerilor din spate, al jocurilor de joc care guvernau ţara atunci. Ani de zile păruse de neatins, un membru al unui

cerc interior aflat în vârful puterii, care făcuse şi înclinase regulile pentru a se potrivi, cu forţele de ordine, tribunalele şi chiar alegerile subminate pentru nevoile lor. Dar acum maşina Kremlinului din care făcuse parte cândva se întoarse împotriva lui. Credinciosul ortodox rus înalt, cu o barbă neagră şi un rânjet gregar, devenise cea mai recentă victimă a extinderii necruţătoare a puterii lui Puţin. în primul rând, Kremlinul se mutase în imperiul său de afaceri, luându-l pentru sine. Pugaciov părăsise Rusia, mai întâi în Franţa şi apoi în Anglia, când Kremlinul îşi lansa atacul. Oamenii lui Puţin preluaseră proiectul hotelier pe care i-l acordase preşedintele în Piaţa Roşie, la o aruncătură de băţ de Kremlin, fără nicio compensaţie. Apoi şantierele sale navale, două dintre cele mai mari din Rusia, evaluate la 3,5 miliarde de dolari, au fost achiziţionate de unul dintre cei mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin, Igor Sechin, pentru o fracţiune din această sumă. Apoi, proiectul său de cărbune, cel mai mare zăcământ de cărbune de cocs din lume din regiunea siberiană Tuva, evaluat la 4 miliarde de dolari, a fost luat de un apropiat al lui Ramzan Kadyrov, omul puternic preşedinte cecen, pentru 150 de milioane de dolari. [1]

în acest proces, oamenii lui Puţin îl învinuiseră pentru prăbuşirea Mezhprombank, banca pe care a fondat-o cu mult timp în urmă în anii nouăzeci şi care fusese cândva cheia puterii sale. Autorităţile de la Kremlin au deschis un dosar penal în care susţinea că Pugaciov a provocat falimentul băncii prin transferul a 700 de milioane de dolari din aceasta într-un cont bancar elveţian în plină criză financiară din 2008. Kremlinul nu a ţinut cont de afirmaţiile lui Pugaciov conform cărora banii erau ai lui. Părea să conteze puţin faptul că preluarea şantierelor navale de către Sechin la o fracţiune din valoarea lor a fost cel mai mare motiv al deficitului de fonduri ale băncii către creditori. [2]

Mâna Kremlinului părea clară. „Oamenii din stat au manipulat regulile împotriva lui pentru a doborî banca, fără a fi surprinzător de beneficii", a spus Richard Hainsworth, un expert bancar rus de lungă durată. [3]

Era o poveste tipică pentru o maşinărie de la Kremlin care devenise implacabilă la îndemâna sa. în primul rând, a mers după duşmani politici. Dar acum începea să se întoarcă împotriva aliaţilor de odinioară ai lui Puţin. Pugaciov a fost primul din cercul interior care a căzut. Şi acum Kremlinul şi-a

extins campania împotriva lui de la brutalele curţi cu uşile închise ale Moscovei până la aspectul de respectabilitate al înaltei Curţi din Londra. Acolo, a obţinut cu uşurinţă un ordin de îngheţare împotriva bunurilor sale, legând magnatul în noduri în sala de judecată pe parcurs.
De când Pugaciov părăsise Rusia, Kremlinul îl urmărise. La el acasă din Franţa, el a fost ameninţat de nenorociţi trimişi de lichidatorul Mezhprombank. Trei membri ai unui grup mafiot din Moscova l-au dus pe un iaht în largul coastei Nişei şi i-au cerut să plătească 350 de milioane de dolari pentru a garanta „siguranţa" familiei sale. A fost „preţul păcii", i-au spus ei, preţul pentru ca dosarul penal rus împotriva lui pentru falimentul Mezhprom să dispară, arată dovezile documentare. [4] în instanţele din Marea Britanie, Pugachev fusese un peşte total ieşit din apă, incapabil să opereze conform regulilor şi procedurilor necunoscute. Era prea obişnuit cu tranzacţiile din spatele trecutului său de la Kremlin, prea obişnuit să se strecoare prin plasa de reguli şi reglementări din cauza poziţiei şi puterii sale. Nu-şi făcuse nicio favoare. Convins de dreptatea poziţiei sale, că a fost victima celei mai recente capturi de bunuri de la Kremlin, el s-a crezut deasupra

reglementărilor instanţelor britanice. El nu reuşise să respecte ordinele instanţei legate de îngheţarea activelor şi arsese milioane de lire sterline dintr-un cont pe care îl ţinuse ascuns curţii din Marea Britanie. El credea că regulile de dezvăluire erau sub el, mărunte în comparaţie cu calamitatea care se abătuse asupra imperiului său de afaceri şi nu mai mult decât o parte dintr-o campanie a Kremlinului de a-l urmări şi frustra la fiecare pas. Kremlinul, totuşi, devenise priceput să-şi urmărească inamicii prin sistemul judiciar din Regatul Unit, în timp ce un aparat de relaţii publice a fost perfecţionat pentru a umple paginile tabloidelor din Marea Britanie cu acuzaţii despre averea furată a oligarhului rus. Kremlinul învăţase pentru prima dată să-şi parcurgă sistemul judiciar din Marea Britanie în timpul victoriei împotriva lui Boris Berezovsky, oligarhul exilat care devenise cel mai înverşunat critic al lui Puţin, într-un caz care părea să răstoarne istoria Rusiei. Berezovsky a fost persoana care a vorbit rapid la Kremlin, care a încercat - şi nu a reuşit - să dea în judecată fostul său partener de afaceri Roman Abramovici, un apropiat al Kremlinului, pentru 6,5 miliarde de dolari la înalta Curte din Londra. Judecătorul care supraveghea cazul, Dame Elizabeth

Gloster, nu a privit afirmaţia lui Berezovsky că acesta deţinea în comun unul dintre cele mai mari companii petroliere din Rusia, Sibneft, şi o participaţie la Rusal, cel mai mare gigant al aluminiului din Rusia, împreună cu Abramovici şi că Abramovici. îl forţase să-şi vândă mizele la un preţ redus. Deşi Berezovsky a fost recunoscut în toată Rusia ca proprietar al acestor preocupări, doamna judecător Gloster a spus că l-a găsit „un martor inerent nesigur” [5] şi s-a alăturat lui Abramovici, care a susţinut că Berezovsky nu a deţinut niciodată aceste active; fusese plătit doar pentru că îi oferea patronaj politic. Mai târziu, s-a dovedit că fiul vitreg al doamnei Justice Gloster fusese plătit cu aproape 500.000 de lire sterline pentru a-l reprezenta pe Abramovici în primele etape ale cazului. Avocaţii lui Berezovsky au sustinut că implicarea lui a fost mai extinsă decât fusese dezvăluită anterior. [6]

Kremlinul şi-a îmbunătăţit şi mai mult operaţiunile în sistemul judiciar din Marea Britanie prin urmărirea lui Mukhtar Ablyazov, un miliardar kazah care a fost cel mai mare inamic politic al preşedintelui kazah, un aliat cheie al Kremlinului, Nursultan Nazarbayev. Ablyazov a fost urmărit de agenţia rusă de asigurare a depozitelor de stat, care l-a acuzat că a sifonat

peste 4 miliarde de dolari de la Banca BTA kazahă, a cărei preşedinte fusese şi care avea sucursale în toată Rusia. Agenţia rusă a angajat o echipă de avocaţi de la firma de avocatură londoneză Hogan Lovells, care a lansat unsprezece procese de fraudă civilă împotriva lui
Ablyazovîn Marea Britanie, precum şi un ordin de îngheţare a activelor sale. Detectivii privaţi au urmărit cele 4 miliarde de dolari sifonate la o reţea de companii offshore controlate de magnatul kazah. [7]
Dar, în cazul lui Pugaciov, nu pare să fi fost găsit niciun bun furat sau ascuns. Nicio reclamaţie de fraudă nu a fost lansată vreodată în Marea Britanie sau oriunde altundeva în afara Rusiei. în schimb, doar pe baza unei hotărâri judecătoreşti ruse, aceeaşi echipă de la Hogan Lovells câştigase ordinul de îngheţare împotriva bunurilor lui Pugaciov şi a condus cu pricepere inelele în jurul lui în timp ce el se înfuriase de multitudinea de ordine judecătoreşti care i-au venit în cale. Fusese interogat cu privire la dezvăluirile de active şi s- a dovedit că a dat dovezi false dacă vânzarea afacerii sale cu cărbune fusese efectuată de el însuşi sau de fiul său. Nu părea să conteze judecătorului faptul că vânzarea fusese

forţată la un preţ care era mai mic de o douăzecime din valoarea reală a afacerii. Ceea ce conta era dacă urmase procedura şi declarase toate bunurile care au rămas sub controlul său. Pugaciov a fost forţat să-şi predea paşapoartele tribunalului şi i s-a interzis să părăsească Regatul Unit în timpul unei perioade prelungite de interogatori cu privire la dezvăluirile sale de bunuri, deoarece avocaţii Kremlinului înăspriau reţeaua legală. Trecuse printr-o serie de avocaţi care, la rândul lor, păreau derutaţi de un caz care nu fusese niciodată audiat pe merit în Marea Britanie, în timp ce alţii îl considerau mincinos drept o pradă uşoară. Răsfăţate de valul de cazuri ruseşti pe care magnaţii Moscovei erau dispuşi să plătească preţuri superioare pentru difuzarea la înalta Curte din Londra, firmele de avocatură şi-au plătit facturile la sume astronomice pentru o muncă care nu a fost niciodată realizată, după cum arată documentele. Firmele de PR s-au oferit să apere imaginea lui Pugaciov pentru 100.000 de lire sterline pe lună. „Acum se află pe teritoriul nostru”, a spus un partener la o firmă globală de avocatură care îl reprezintă.

La început, Pugaciov crezuse că cazul împotriva lui era condus de subalterni indisciplinaţi ai Kremlinului,

nerăbdători să tragă o linie cu privire la exproprierea imperiului său de afaceri. Dar, pe măsură ce campania s-a extins, iar Pugaciov a început să se teamă pentru siguranţa sa fizică, a devenit convins că aceasta este condusă de Puţin însuşi. „Cum a putut să-mi facă asta? L-am făcut chiar preşedinte', a spus el în acea seară, în timp ce stătea în bucătăria lui din Chelsea, încă şocat de vizita de la S015 şi de dispozitivele suspecte găsite sub maşinile sale. [8] Un fost prieten trimis de Kremlin la Londra îi spusese că Puţin gestionează personal fiecare pas al campaniei împotriva lui, avertizând: „Avem controlul asupra tuturor lucrurilor aici, avem totul cusut". Pugaciov detectase de multă vreme influenţa crescândă a numerarului Kremlinului la Londra. Cu mult înainte de a începe atacul legal, a spus el, a întâlnit un şir de lorzi englezi care au râs şi i-au strâns mâna şi i-au spus cât de grozav credeau că este Puţin. în acele vremuri, ei credeau că Pugaciov era „bancherul lui Puţin", aşa cum îl numea presa atunci, totuşi îi ceruseră totuşi să doneze Partidului Conservator fără nicio întrebare sau gând. Toţi foştii săi prieteni de la Kremlin ţineau rude şi amante în oraş, pe care le vizitau în weekend, inundând oraşul cu numerar. Acolo era fosta soţie a lui Sechin,

Marina, care ţinea aici o casă cu fiica ei. Acolo era Igor Shuvalov, vicepremierul, care deţinea cel mai prestigios apartament din oraş, un penthouse cu vedere la Piaţa Trafalgar. Au fost fiii lui Arkady Rotenberg, fostul partener de judo miliardar al lui Puţin, care a urmat una dintre cele mai lăudate şcoli private din ţară, în timp ce fosta sa soţie Natalya a făcut cumpărături şi şi-a dat în judecată soţul pentru divorţ la înalta Curte din Londra. Acolo era vicepreşedintele Dumei
de Stat, unul dintre cei mai vocali patrioţi ai Rusiei, Serghei Zheleznyak, care s-a înfuriat de mult împotriva influenţei Occidentului, dar fiica sa, Anastasia, locuia de ani de zile la Londra. Lista oficialilor rezidenţi în Londra era nesfârşită, a spus Pugaciov. — S-au aranjat foarte bine pe această mică insulă cu vreme groaznică, a adulmecat el. „în Marea Britanie, principalul lucru au fost întotdeauna banii. Puţin şi-a trimis agenţii să corupă elita britanică. Oraşul se obişnuise cu potopul de numerar rusesc. Preţurile proprietăţilor crescuseră pe măsură ce primii magnaţi, iar apoi oficialii ruşi cumpăraseră conace de lux din Knightsbridge, Kensington şi Belgravia. Un şir de oferte de acţiuni ruseşti, conduse de Rosneft, Sberbank şi VTB ai statului, au

ajutat la plata chiriilor şi a salariilor pentru birourile firmelor de PR şi juridice înstărite din Londra. Lorzilor şi foştilor politicieni li s-au plătit salarii generoase pentru a face parte din consiliile de administraţie ale companiilor ruseşti, deşi li s-a acordat puţină supraveghere a comportamentului corporativ. Influenţa Rusiei era peste tot. Alexander Lebedev, fostul ofiţer şi bancher KGB care se poziţionase drept un campion al presei libere în Rusia, achiziţionase cel mai citit şi influent cotidian din Londra, *Evening Standard*, devenind o întâlnire la serile capitalei şi pe listele pentru cele mai căutate invitaţii la cină. Un altul a fost Dmitri Firtash, un magnat ucrainean care devenise comerciantul de gaze preferat al Kremlinului şi care, în ciuda legăturilor sale cu un mafiot major rus căutat de FBI, Semyon Mogilevich, devenise un donator miliardar al Universităţii Cambridge. Servitorul său şef de la Londra, Robert Shetler-Jones, a donat milioane de lire sterline conservatorilor, în timp ce mari influenţi ai partidului au făcut parte din consiliul Societăţii Britanice Ucrainene a lui Firtash. Au fost şi alţi jucători mai puţin remarcabili. Cel puţin unul dintre ei a strecurat printre crăpături pentru a deveni prieten apropiat cu Boris Johnson, pe atunci primarul Londrei, aflat în

fruntea elitei conservatoare. „Toată lumea s-a obişnuit cu spionii care poartă ochelari întunecaţi şi arată suspicios în filme”, a spus Pugaciov. — Dar aici sunt peste tot. Arata normal. Nu poţi spune. Pugaciov habar n-avea dacă trimisul trimis de Kremlin să-l avertizeze că avea totul cusut în Marea Britanie spunea adevărul sau dacă fusese trimis doar pentru a-l speria. Dar la un moment dat - după ce a găsit dispozitivele cu aspect suspect pe maşinile sale şi după ce a înţeles pentru prima dată că Rusia va cere extrădarea lui din Marea Britanie - a decis că nu vrea să riște să aştepte să afle. în ciuda apropierii sale anterioare de Puţin şi a contactelor sale extinse cu clanul de foşti bărbaţi KGB din Kremlin, cunoscut sub numele de *siloviki,* o întâlnire organizată pentru el cu un oficial de rang înalt de la Ministerul de Externe britanic a fost anulată în ultimul moment. în schimb, un agent de la Kremlin în vizită i-a spus că ar trebui să întâlnească un om pe care serviciile de informaţii ruse îl cultivaseră în MI6. Totul era întors pe cap. Se temea că guvernul Regatului Unit pregătește un acord cu rușii pentru extrădarea lui. El s-a întrebat şi despre soarta prietenului său Boris Berezovsky, criticul de la Kremlin care în martie 2013 fusese găsit mort pe podeaua băii sale din conacul

său de țară din Berkshire, eșarfa sa preferată de caşmir negru la gât, o amprentă neidentificată rămasă, la scena. Dintr-un motiv necunoscut, Scotland Yard nu a investigat, lăsând-o pe seama poliției locale din Thames Valley, care a numit-o sinucidere și a închis cazul. [9] „Se pare că există un acord cu Rusia pentru a nu face tam-tam”, s-a îngrijorat Pugaciov. [10]
Și așa, într-o zi din iunie 2015, la câteva săptămâni după ce ne-am întâlnit în casa lui din Chelsea, Pugachev nu a mai fost brusc în Marea Britanie. Telefoanele lui fuseseră toate oprite, aruncate pe marginea drumului în timp ce alerga. El ignorase ordinele judecătorești care îi interziceau să părăsească țara. Nici măcar nu-i spusese partenerului său, mama celor
trei copii ai săi mici, socialistul londonez Alexandra Tolstoi, care a rămas să aștepte până târziu în noapte ca el să apară la petrecerea de 80 de ani a tatălui ei. Fusese văzut ultima oară la o întâlnire cu avocaţii săi, la care l-au avertizat că va avea nevoie de 10 milioane de lire sterline pentru a-și asigura cauțiunea pentru o cerere iminentă de extrădare a Rusiei - numerar la care Pugaciov nu avea acces. Câteva săptămâni mai târziu, a apărut în Franța, unde și-a

câştigat cetăţenia în 2009 şi unde legea franceză îi protejează pe cetăţenii săi de extrădarea în Rusia. Fugise în siguranţa relativă a vilei sale sus, pe dealurile de deasupra golfului Nisa, o fortăreaţă înconjurată de un gard de fier impenetrabil, o echipă de bodyguarzi şi o baterie de camere de securitate la fiecare pas.

Uşurinţa cu care Kremlinul a reuşit să-şi urmărească procesul împotriva lui la Londra i s-a părut lui Pugaciov, aşa cum ar spune ruşii, ca prima *lastochka* - prima rândunică a primăverii. A fost sosirea regulilor Moscovei la Londra, unde Kremlinul putea deforma şi distorsiona procesul legal pentru a se potrivi agendei sale, unde problema mai mare a exproprierii imperiului de afaceri de mai multe miliarde de dolari al lui Pugaciov putea fi îngropată cu talent în detaliile regulilor, legate de ordinul de îngheţare şi dacă Pugaciov le-a respectat corect.

Pugaciov nu era un înger, desigur. Nu era deloc clar ce s-a întâmplat cu cei 700 de milioane de dolari pe care fusese acuzat că i-a sifonat de la Mezhprombank. Dar o serie de dezvăluiri de active, fără a fi puse sub semnul întrebării de către înalta Curte din Regatul Unit, au dezvăluit că 250 de milioane de dolari din aceşti bani au fost returnaţi

băncii, în timp ce următorii rămaşi s-au pierdut în companiile lichidate de un fost aliat Pugachev care lucra acum. strâns cu Kremlinul. Mai târziu, procurorii elveţieni, solicitaţi de Rusia să blocheze conturile bancare elveţiene ale lui Pugaciov, au spus că nu au găsit nicio dovadă că a fost comisă vreo infracţiune atunci când cei 700 de milioane de dolari au fost transferaţi din conturile companiei lui Pugaciov din Mezhprombank în contul bancar elveţian la apogeul anului 2008. criză. [11]

Dar chiar dacă avocaţii Kremlinului nu au deschis un dosar de fraudă împotriva lui în Marea Britanie, chiar dacă nu părea să existe nicio urmă de fonduri furate, urmărirea juridică a lui Pugaciov a fost necruţătoare. Avocaţii care lucrează pentru Agenţia de Stat pentru Depozite din Rusia au insistat că l-au făcut să „să atingă drepturile” din cauza falimentului Mezhprombank. „Dacă primeşti numerar de la o autoritate de reglementare, ar trebui să-i iei pentru a ajuta banca să supravieţuiască, nu pentru a finanţa o plată către tine”, a spus o persoană apropiată echipei juridice. [12] în ciuda faptului că Kremlinul şi-a expropriat imperiul de afaceri şi a început să se teamă pentru viaţa lui, Pugaciov a fost găsit în judecată pentru că a fugit din Marea Britanie şi

condamnat în lipsă la doi ani de închisoare. în timpul audierilor pentru dispreţ, el a fost adesea catalogat drept mincinos. încălcase regulile ordinului de îngheţare. Nu numai că a fugit din ţară, dar a transferat fonduri din vânzarea a două maşini în Franţa. Unul dintre judecătorii care prezidează cazul, judecătorul Vivienne Rose, a constatat că nu se poate „să se bazeze în siguranţă pe nicio dovadă pe care a dat-o”. Un trust din Noua Zeelandă pe care l-a înfiinţat pentru a deţine proprietăţi de zeci de milioane de dolari, inclusiv casa lui din Chelsea, s-a dovedit mai târziu a fi o falsă.
Cu toate defectele sale, Pugaciov a insistat că a fost prins într-o vendetă a statului rus, urmărită de instanţele din Marea Britanie. Kremlinul părea intenţionat să înlăture orice idee că ar fi fost vreodată bine conectat la Kremlin sau că ar putea avea orice cunoştinţă care ar putea fi dăunătoare. A fost capabil să suprime orice conotaţie politică a cazului prin valorificarea cunoştinţelor în scădere a Rusiei în serviciile de informaţii din Marea Britanie, care fuseseră distrase de monitorizarea ameninţării teroriste islamice, şi a profilului scăzut al lui Pugaciov. înainte ca lucrurile să devină grele la Londra, Pugaciov nu acordase niciodată un interviu

în viaţa lui. Puţini ştiau cine este. Majoritatea oamenilor credeau că oligarhul recent decedat Boris Berezovsky a contribuit la aducerea lui Puţin la putere. Avocaţilor de la Hogan Lovells li s-a spus că Pugaciov nu este nimeni, iar cauza împotriva lui nu are nicio legătură cu politica. „Nu am văzut nicio dovadă a ceea ce făcea el la Kremlin”, a spus o persoană apropiată echipei juridice. „Trebuie să fim extrem de atenţi. Pugaciov pare să spună orice vrea. Oamenii cu care am vorbit doar spun că a fost un escroc flagrant. [13]

Dar, de fapt, Pugaciov a lucrat în inima Kremlinului şi a fost la curent cu unele dintre cele mai adânci secrete ale acestuia, inclusiv despre cum tocmai a venit Puţin la putere. Acesta părea să fie unul dintre principalele motive pentru care Kremlinul era atât de intenţionat să-l urmărească şi să se asigure că era legat în noduri legale. Chiar înainte ca Kremlinul să preia imperiul său de afaceri, el căutase să părăsească Rusia, pentru a scăpa de intriga nesfârşită a afacerilor de acolo. Deja fusese exclus de aliaţii KGB ai lui Puţin de la Sankt Petersburg şi începuse să caute cetăţenia franceză în 2007. Pentru cei din interior, Pugaciov era pedepsit tocmai pentru că căuta să iasă din sistemul strâns care conducea

Rusia, clanul mafiot pe care nimeni nu a fost vreodată menit să-l părăsească. — Pugaciov era ca un rinichi. El a fost esenţial pentru funcţionarea sistemului. Dar şi-a pierdut minţile şi a crezut că ar putea pleca şi să lucreze la propria afacere. Desigur, a fost dat ordinul de a-l distruge', a spus un bancher rus de rang înalt implicat în operaţiuni financiare pentru Kremlin. [14]

în goana zborului său din Marea Britanie către Franţa, Pugaciov a lăsat în urmă o serie de semne revelatoare. Detectivii care lucrau pentru avocaţii Kremlinului au intervenit pentru a percheziţiona biroul său din Knightsbridge pe baza unei hotărâri judecătoreşti emise în zilele de după dispariţia sa. Printre sumele de documente, existau o serie de unităţi de disc. Pe una dintre unităţile de disc erau înregistrări: serviciile de securitate ruse înregistrau în secret fiecare întâlnire pe care o ţinea în biroul său din centrul oraşului Moscova de la sfârşitul anilor nouăzeci.

Una dintre înregistrări documentează în mod viu sentimentele sincere şi pline de regret ale lui Pugaciov faţă de Puţin şi rolul său în aducerea lui la putere. Caseta îl înregistrează pe Pugaciov stând în biroul său cu Valentin Iumaşev, ginerele şi şef de

cabinet al fostului preşedinte Boris Elţin, discutând la cină şi un vin bun despre starea tensionată în timp ce Moscova trecea printr-o nouă criză politică. Era noiembrie 2007 şi au mai rămas doar câteva luni până când Puţin va ajunge la sfârşitul celui de-al doilea mandat consecutiv de preşedinte, moment în care constituţia Rusiei impunea că trebuie să demisioneze. Dar, deşi Puţin făcuse declaraţii vagi despre devenirea prim-ministrului după ce a demisionat din funcţia de preşedinte, nu a existat încă nici măcar o şoaptă despre intenţiile sale reale. Pe coridoarele asemănătoare de la Kremlin, fostul KGB şi oamenii de securitate care ajunseseră la putere cu Puţin s-au luptat pentru poziţie, s-au certat şi s-au înjunghiat în spate în speranţa că ei sau candidatul lor vor fi aleşi drept succesorul său. Pugachev şi Yumashev au clintit pahare în linişte în timp ce discutau despre impas. Incertitudinea cu privire la succesiune aducea în minte amintiri puternice din 1999, când au ajutat ascensiunea lui Puţin. Li s-a părut cu o vârstă în urmă. Până acum fuseseră eclipsaţi de aliaţii KGB ai lui Puţin din Sankt Petersburg. Până acum erau aproape relicve dintr-o epocă total diferită. Sistemul de putere se schimbase irevocabil şi încă se luptau să înţeleagă ce făcuseră.

— îţi aminteşti cum a fost când a venit la putere? spune Pugaciov pe bandă. „El ar spune: „Eu sunt managerul. Am fost angajat.” în acele zile, Puţin părea reticent să preia rolul principal şi părea maleabil şi conformator celor care îl ajutaseră să-l aducă la putere. „între noi, la început cred că a avut ideea să devină bogat, să trăiască o viaţă fericită, să decidă propriile probleme personale”, continuă Pugaciov. „Şi, în principiu, a decis foarte repede aceste probleme... Dar, pe măsură ce au trecut cei patru ani ai primului său mandat, a înţeles că s-au întâmplat lucruri care nu i-ar permite niciodată să demisioneze.”

Primul mandat al lui Puţin fusese udat în sânge şi controverse. A dus la o transformare radicală a modului în care era condusă ţara. El s-a confruntat cu o serie de atacuri teroriste mortale, inclusiv asediul teatrului Dubrovka din Moscova de către teroriştii ceceni în octombrie 2002. Luarea de ostatici s-a încheiat cu peste o sută de morţi, când serviciile de securitate ruse au greşit asaltarea teatrului şi au gazat, foarte spectatori pe care încercaseră să-i elibereze.

Luptele lui Puţin cu rebelii din republica Cecenia din nordul Caucazului au provocat mii de morţi, inclusiv

cei 294 care au murit într-un şir de bombardamente la apartamente. Mulţi din Moscova au şoptit că serviciile de securitate ale lui Puţin se aflau în spatele acestor atacuri sângeroase, nu în ultimul rând pentru că rezultatul final a fost o reprimare a securităţii care i-a întărit puterea.

Oligarhii cu roată liberă din anii 1990 au fost în scurt timp duşi la cap. A fost nevoie de un singur caz important împotriva celui mai bogat om al ţării pentru ca Puţin şi oamenii săi să frâneze libertăţile pieţei din epoca Elţin şi să lanseze o preluare de către stat.

„Cred că ar fi plecat bucuros după patru ani", continuă Pugaciov. „Dar apoi s-au întâmplat toate aceste controverse. Cu Occidentul acum, există un impas atât de grav încât este aproape criza rachetelor cubaneze. Şi acum a mers şi mai adânc... El înţelege că, dacă merge mai departe, nu va ieşi niciodată.

Pentru amândoi aceşti oameni, construcţia de putere construită de Puţin, prin care preşedintele acumulase atât de multă putere încât totul depindea acum de el, arăta exact opusul stabilului. — Este o piramidă. Tot ce trebuie să faci este să-l loveşti o dată şi totul

se va prăbuşi... El înţelege toate astea, dar nu se poate schimba singur.
„Nu am senzaţia că înţelege nimic din toate astea”, spune Yumashev.
„Ar fi ciudat dacă ar spune că tot ce am făcut este înapoi”, intervine Pugaciov. „Multe dintre deciziile pe care le ia se bazează pe convingerile lui despre modul în care este condusă lumea. Subiectul patriotismului - el crede acest lucru cu sinceritate. Când spune că prăbuşirea Uniunii Sovietice a fost o tragedie, el crede asta cu sinceritate... El are astfel de valori. Ceea ce face el face cu sinceritate. El face greşeli sincer.
Puţin şi-a justificat adesea consolidarea tuturor pârghiilor puterii - care includea încheierea alegerilor pentru guvernatori şi aducerea sistemului judiciar sub *dictatul Kremlinului* - spunând că astfel de măsuri sunt necesare pentru a introduce o nouă eră a stabilităţii, punând capăt haosului şi colapsului anii 1990. Dar în spatele bătăiilor patriotice în piept care, la prima vedere, părea să determine cea mai mare parte a luării deciziilor se afla un alt factor, mai deranjant. Puţin şi bărbaţii KGB care conduceau economia printr-o reţea de aliaţi loiali monopolizau acum puterea şi introduseseră un nou sistem în care

poziţiile statului erau folosite ca vehicule pentru auto-imbogăţire. Era departe de principiile anticapitaliste şi anti-burgheze ale statului sovietic pe care îl serviseră cândva.

„Aceşti oameni sunt mutanţi”, spune Pugaciov. „Sunt un amestec de homo-soveticus cu capitaliştii sălbatici din ultimii douăzeci de ani. Au furat atât de multe ca să-şi umple buzunarele. Toate familiile lor locuiesc undeva în Londra. Dar când spun că trebuie să zdrobească pe cineva în numele patriotismului, spun asta cu sinceritate. Doar că, dacă ţintesc Londra, îşi vor scoate mai întâi familiile.

„Cred că este un lucru groaznic”, spune Yumashev. „Unii dintre prietenii mei care lucrează la Kremlin spun acum - cu sinceritate absolută - cât de grozav este că se pot îmbogăţi atât de mult acolo. în anii nouăzeci, acest lucru era inacceptabil. Fie trebuia să intri în afaceri, fie să lucrezi pentru ţară. Acum se duc şi lucrează pentru stat pentru a câştiga bani. Miniştrii dau licenţe pentru a face bani. Şi, desigur, toate acestea vin de la şef... Prima conversaţie pe care [Puţin] o are cu un nou angajat de stat este: „Iată afacerea ta. împărtăşeşte-l doar cu mine. Dacă cineva te atacă, te voi apăra... iar dacă nu [îţi foloseşti poziţia ca afacere] eşti un idiot.”

„Puţin a spus asta însuşi”, spune Pugaciov. 'Deschis. îmi amintesc, vorbeam cu el. El a spus: „Ce aşteaptă tipul ăla? De ce nu câştigă? Ce mai asteapta? El are postul. Lasă-l să facă bani pentru el însuşi.” Aceştia sunt acum ca oamenii care au băut sânge. Ei nu se pot opri. Acum, oficialii de stat sunt oamenii de afaceri.
„Au mai rămas foarte puţini oameni de afaceri adevăraţi”, este de acord Yumashev, dând din cap cu tristeţe. „Atmosfera... Atmosfera s-a schimbat atât de mult în ţară. Aerul s-a schimbat. Acum e sufocant. Sufocant.'
Cei doi bărbaţi oftă. Totul s-a schimbat - în afară de capacitatea lor de a-şi idealiza propriile roluri. „Ceea ce a fost grozav în anii nouăzeci a fost că nu existau minciuni”, continuă Yumashev.
„Absolut”, spune Pugaciov. „Pentru mine, toată viaţa mea, adevărul a fost echivalent cu libertatea. Am câştigat bani nu pentru bogăţie, ci pentru libertate. Cât poţi cheltui? Atâta timp cât ai destui cât să cumperi două perechi de blugi, e în regulă. Dar o anumită independenţă mi-a dat un lucru: nu am nevoie să mint.
Celor doi bărbaţi li s-a părut că preşedintele a fost înconjurat de bărbaţi da, toţi care au oferit toasturi

lungi lui Puţin, spunându-i că a fost trimis de Dumnezeu să salveze ţara, în timp ce ei slujeau după bunul plac. Cu toate acestea, lui Pugaciov i s-a părut că aceşti bărbaţi da au înţeles ipocrizia profundă a sistemului, democraţia falsă reprezentată de partidul de guvernământ al Kremlinului, Rusia Unită, şi cât de profund corupt devenise.

„Uită-te la oamenii din jurul lui W [Puţin], care spun că Vladimir Vladimirovici, eşti un geniu!" continuă Pugaciov. „Mă uit la ei - şi ei nu cred în nimic. Ei înţeleg că totul este o prostie. Rusia Unită este o prostie, alegerile sunt o prostie, preşedintele este o prostie. Dar ei înţeleg toate acestea, apoi urcă pe scenă şi spun cât de grozav este totul. Şi toate toasturile pe care le fac, care sunt minciuni totale. Ei pot să stea şi să spună... gunoaie despre cum au fost mereu împreună, de când stăteau pe banca şcolii. Dar, în acelaşi timp, băieţii care stau în biroul de alături spun: „De îndată ce iese, să-l terminăm." Există un asemenea cinism. Nu cred că se simt confortabil. Cei care au putere... îmi pare rău pentru ei. Ei fură din toate părţile, apoi ies şi vorbesc despre modul în care Puţin luptă împotriva corupţiei. Mă uit la ei şi mă gândesc, acesta este sfârşitul. îmi pare rău pentru ei... VV întreba mereu: „Ce cuvânt care

începe cu s? *Sovest* - conştiinţă." Ei nu au receptori pentru asta. Ei nu înţeleg. Au uitat cuvântul şi ce înseamnă. S-au încurcat total.
Toate realizările erei Puţin de până acum - creşterea economică, creşterea veniturilor, bogăţiile miliardarilor care transformaseră Moscova într-o metropolă strălucitoare, unde maşini străine elegante umpleau străzile şi cafenelele confortabile deschise la colţurile străzilor - s-au rezumat la Creşterea bruscă a preţului petrolului în anii Puţin, sunt de acord. „în 2000, preţul petrolului era de 17 USD şi eram fericiţi", spune Yumashev. „Când tu şi cu mine eram la putere, era de 10, 6 dolari. Cel mai bun moment pentru mine a fost când a atins 16 USD pentru două-trei săptămâni. Acum sunt 150 de dolari şi singurul lucru pe care îl fac este să îşi construiască case îngrozitoare pentru ei înşişi.
„Statul nu face nimic cu banii. Ar fi putut transforma infrastructura ţării. Dar crede că totul va fi furat dacă construim drumuri... Timpul trece atât de repede', spune Pugaciov.
— Au trecut opt ani. în 2000 i-am dat şefului o maşină atât de bine unsă. Totul a funcţionat. Şi ce am primit? întreabă Yumashev.

„Nu am înţeles că el nu va conduce lucrurile înainte. Credeam că este liberal, tânăr', răspunde Pugaciov.

„Pentru mine a fost în primul rând important să fie

tânăr”, spune Yumashev.

— înţelegi că s-a dovedit că era dintr-o altă specie.

'Da. Sunt oameni diferiţi', este de acord Yumashev. „Sunt oameni diferiţi, speciali. Acesta a fost ceva ce nu am înţeles. Persoana care a înţeles foarte bine acest lucru a fost Ustinov [procurorul general]', spune Pugaciov. „Mi-a spus: „înţelegeţi, băieţii de la serviciile de securitate, sunt diferiţi. Chiar dacă le-ai suge tot sângele şi apoi le-ai pune un alt cap, ei ar fi totuşi diferiţi. Ei trăiesc în propriul lor sistem. Nu vei fi niciodată unul dintre ei. Este un sistem absolut diferit.”'
înregistrarea oferă o fereastră unică asupra vederilor nepăzite ale a doi bărbaţi care l-au adus pe Puţin la putere şi oroarea lor faţă de sistemul pe care l-ar ajuta să creeze. Această carte este povestea acelui sistem - ascensiunea la putere a cohortei KGB a lui Puţin şi modul în care au mutat pentru a se îmbogăţi în noul capitalism. Este povestea predării grăbite a

puterii dintre Elţîn şi Puţin şi a modului în care aceasta a permis creşterea unei „state profunde” a oamenilor de securitate KGB, care a pândit întotdeauna în fundal în anii Elţîn, dar acum a apărut pentru a monopoliza puterea, timp de cel puţin douăzeci de ani - şi în cele din urmă să pună în pericol Occidentul.

Această carte a început ca un efort de a urmări preluarea economiei ruse de către foştii asociaţi ai KGB ai lui Puţin. Dar a devenit o investigaţie asupra a ceva mai pernicios decât atât. Mai întâi cercetările - şi apoi evenimentele - au arătat că cleptocraţia din epoca lui Puţin urmărea ceva mai mult decât umplerea buzunarelor prietenilor preşedintelui. Ceea ce a apărut ca urmare a preluării economiei de către KGB - şi a sistemului politic şi juridic al ţării - a fost un regim în care miliardele de dolari la dispoziţia prietenilor lui Puţin urmau să fie folosite în mod activ pentru a submina şi corupa instituţiile şi democraţiile din Rusia. Vest. Manualul KGB al epocii Războiului Rece, când Uniunea Sovietică a desfăşurat „măsuri active” pentru a semăna diviziune şi discordie în Occident, pentru a finanţa partidele politice aliate şi a submina inamicul său „imperial”, a fost acum pe deplin reactivat. Ceea ce este diferit acum este că

aceste tactici sunt finanţate de un puţ mult mai adânc de numerar, de un Kremlin care a devenit expert în căile pieţelor şi şi-a înfipt tentaculele adânc în instituţiile Occidentului. Părţi ale KGB-ului, printre care Puţin, au îmbrăţişat capitalismul ca un instrument de echilibrare cu Occidentul. A fost un proces care a început cu mult înainte, în anii dinaintea prăbuşirii sovietice.
Preluarea de către Puţin a fluxurilor strategice de numerar a fost întotdeauna mai mult decât preluarea controlului asupra economiei ţării. Pentru regimul Puţin, bogăţia era mai puţin despre bunăstarea cetăţenilor Rusiei decât despre proiecţia puterii, despre reafirmarea poziţiei ţării pe scena mondială. Sistemul creat de oamenii lui Puţin a fost un capitalism hibrid KGB care a căutat să acumuleze numerar pentru a cumpăra şi a corupe oficialii din Occident, ai căror politicieni, mulţumiţi după încheierea Războiului Rece, uitaseră de mult de tacticile sovietice din trecutul nu prea îndepărtat..
Pieţele occidentale au îmbrăţişat noua bogăţie venită din Rusia şi au acordat puţină atenţie forţelor criminale şi KGB din spatele acesteia. KGB-ul făcuse o alianţă cu crima organizată rusă cu mult timp în urmă, în ajunul colapsului sovietic, când metale

preţioase, petrol şi alte mărfuri în valoare de miliarde de dolari au fost transferate de la stat către firmele legate de KGB. încă de la început, agenţii de informaţii străini ai KGB au căutat să acumuleze bani negri pentru a menţine şi păstra reţelele de influenţă considerate demult demolate de colapsul sovietic. O vreme sub Elţîn, forţele KGB-ului au rămas ascunse în fundal. Dar când Puţin a ajuns la putere, alianţa dintre KGB şi crima organizată a apărut şi şi-a descoperit dinţii. Pentru a înţelege acest proces, trebuie să ne întoarcem la începutul tuturor, la vremea prăbuşirii sovietice.
Pentru bărbaţii care au contribuit la aducerea lui Puţin la putere, revanşa a adus şi o socoteală. Pugaciov şi Iumaşev începuseră transferul puterii în grabă disperată, deoarece sănătatea lui Elţin a eşuat, în încercarea de a asigura viitorul ţării - şi propria lor siguranţă - împotriva a ceea ce ei credeau a fi o ameninţare comunistă. Dar şi ei uitaseră trecutul sovietic nu prea îndepărtat.
Oamenii de securitate pe care i-au adus la putere nu trebuiau să se oprească la nimic pentru a-şi prelungi stăpânirea dincolo de limitele a ceea ce credeau că este posibil.

— Ar fi trebuit să vorbim mai mult cu el, oftă Yumashev.
— Desigur, spuse Pugaciov. — Dar nu a fost nici un moment.

PARTEA ÎNTÂ

I„Operaţiunea Luch”

ST PETERSBURG - Este începutul lunii februarie 1992 şi o maşină oficială de la administraţia oraşului conduce încet pe strada principală a oraşului. Un noroi cenuşiu a fost parţial măturat de pe trotuare, iar oamenii trec greu prin frig, îmbrăcaţi în haine groase, anonime, încărcate cu saci şi cocoşaţi împotriva vântului. în spatele faţadelor decolorate ale caselor cândva măreţe de pe Nevsky Prospekt, magazinele stau aproape goale, rafturile lor practic goale în replicile imploziei bruşte a Uniunii Sovietice. Au trecut abia şase săptămâni de când Uniunea Sovietică a încetat să mai existe, de la ziua fatidică în care preşedintele Rusiei Boris Elţin şi liderii celorlalte republici sovietice şi-au semnat uniunea cu o lovitură de stilou. Distribuitorii de alimente din oraş se luptă să reacţioneze la schimbarea rapidă, deoarece reglementările sovietice stricte care timp de decenii au controlat lanţurile de aprovizionare şi preţurile fixe au încetat brusc să mai existe.

în cozile de autobuz şi în pieţele improvizate care au apărut în oraş, în timp ce locuitorii caută să câştige bani vânzând pantofi şi alte articole din casele lor, toată iarna s-a vorbit despre penurie de alimente, cârduri de raţie şi întuneric. înrăutăţind lucrurile, hiperinflaţia distruge economiile. Unii chiar au avertizat despre foamete, sunând semnale de alarmă într- un oraş încă cuprins de amintirile blocadei celui de-al Doilea Război Mondial, când până la o mie de oameni mureau de foame în fiecare zi. Dar oficialul oraşului aflat la volanul sedanului negru Volga arată calm. Figura uşoară, hotărâtă, care priveşte atent înainte este Vladimir Puţin. Are treizeci şi nouă de ani, viceprimar al Sankt Petersburgului şi recent numit şef al comitetului de relaţii externe al oraşului. Scena este filmată pentru o serie de documentare despre noua administraţie a oraşului, iar aceasta se concentrează pe viceprimarul cu aspect tânăr, ale cărui responsabilităţi includ asigurarea importurilor adecvate de alimente. [1] în timp ce filmările trec înapoi la biroul său din Primăria din Smolny, Puţin derulează un şir de cifre despre tonele de cereale din ajutorul umanitar transportat din Germania, Anglia şi Franţa. Nu este nevoie să vă faceţi griji, spune el. Aproape zece minute sunt petrecute pentru a explica cu atenţie măsurile luate de comitetul său pentru a asigura aprovizionarea de urgenţă cu alimente, inclusiv un acord inovator pentru cereale pentru animale în valoare de 20 de milioane de lire sterline, asigurat în timpul unei întâlniri între primarul oraşului, Anatoly Sobchak, şi premierul britanic, ministrul Ioan Major. Fără acest act de generozitate din partea Regatului Unit, vitele tinere din regiune nu ar fi supravieţuit, spune el.

Stăpânirea lui asupra detaliilor este impresionantă. La fel şi înţelegerea lui asupra vastelor probleme cu care se confruntă economia oraşului. El vorbeşte cu fluenţă despre necesitatea de a dezvolta o clasă de proprietari de afaceri mici şi mijlocii ca coloana vertebrală a noii economii de piaţă. într-adevăr, spune el, „Clasa antreprenorială ar trebui să devină baza pentru înflorirea societăţii noastre în ansamblu”.El vorbeşte cu precizie despre problemele conversiei vastelor întreprinderi de apărare din epoca sovietică din regiune la producţie civilă, pentru a le menţine în viaţă. Fabrici întinse precum Kirovsky Zavod, un vast producător de artilerie şi tancuri din sudul oraşului, fuseseră principalul angajator al regiunii încă din vremea ţarismului. Acum erau într-un impas, deoarece comenzile nesfârşite de echipamente militare care alimentau şi în cele din urmă falimentau economia sovietică se secăseră brusc. Trebuie să aducem parteneri occidentali şi să integrăm plantele în economia globală, spune tânărul oficial al oraşului.

Cu o intensitate bruscă, el vorbeşte despre răul pe care comunismul l-a provocat prin tăierea artificială a Uniunii Sovietice de relaţiile de piaţă liberă care leagă restul lumii dezvoltate. Credosul lui Marx şi Lenin „a adus pierderi colosale ţării noastre”, spune el. „A existat o perioadă din viaţa mea în care am studiat teoriile marxismului şi leninismului şi mi s-au părut interesante şi, la fel ca mulţi dintre noi, logice. Dar pe măsură ce am crescut, adevărul mi-a devenit din ce în ce mai clar - aceste teorii nu sunt altceva decât basme dăunătoare. într-adevăr, revoluţionarii bolşevici din 1917 au fost responsabili pentru „tragedia pe care o trăim astăzi - tragedia prăbuşirii statului nostru”, spune el cu îndrăzneală intervievatorului. „Au tăiat ţara în republici care nu existau înainte şi apoi au distrus ceea ce uneşte oamenii din ţările civilizate: au distrus relaţiile de piaţă”.

Au trecut doar câteva luni de la numirea sa ca viceprimar al Sankt Petersburgului, dar deja este o performanţă puternică, atent realizată. El stă lejer călare pe un scaun pe spate, dar totul în rest indică precizie şi pregătire. Filmul de cincizeci de minute îl arată pe covoraşul de judo răsturnând adversarii peste umăr, vorbind fluent germană cu un om de afaceri în vizită şi primind apeluri de la Sobchak despre cele mai recente acorduri de ajutor extern. Pregătirea sa meticuloasă se extinde la omul pe care l-a solicitat în mod special să conducă interviul şi să regizeze filmul: un realizator de documentare cunoscut şi iubit în întreaga Uniune Sovietică pentru un serial pe care l-a realizat, trasând în mod intim vieţile unui grup de copii, o versiune sovietică a popularul serial de televiziune din Marea Britanie *Seven Up* . Igor Shadkhan este un evreu, care s-a întors recent la Sankt Petersburg de la realizarea unei serii de filme despre ororile din Gulagul sovietic din nordul îndepărtat; un om care încă tresări la amintirea insultelor antisemite din vremea sovietică şi care, din propria recunoaştere, încă îşi lasă capul de frică ori de câte ori trece pe lângă fostul sediu al KGB de pe Liteyny Prospekt a oraşului.

Totuşi, acesta este omul pe care Puţin l-a ales pentru a-l ajuta cu o revelaţie cu totul specială, omul care va transmite lumii faptul că Puţin a servit ca ofiţer în temutul şi urâtul KGB. Este încă primul val al mişcării pentru democraţie, o perioadă în care recunoaşterea acestui lucru l-ar putea compromite pe şeful său, Sobchak, un orator trezitor care a urcat la funcţia de primar pe un val de condamnare a secretelor vechiului regim, a abuzurilor comise de KGB.. Până în prezent, Shadkhan încă se întreabă dacă alegerea lui Puţin a făcut parte dintr-un plan de reabilitare atent. „întotdeauna mă întreb de ce m-a ales. A înţeles că am nevoie de mine şi a fost gata să-mi spună că este de la KGB. El a vrut să arate că şi oamenii din KGB sunt progresişti. Puţin a ales bine. „Un critic mi-a spus odată că mi-am umanizat întotdeauna subiectul, indiferent cine ar fi”, îşi aminteşte Shadkhan. — L-am umanizat. Am vrut să ştiu cine este şi ce a văzut. Eram o persoană care criticase întotdeauna autorităţile sovietice. Am îndurat multe de la ei. Dar am fost înţelegător cu el. Am devenit prieteni. Mi s-a părut unul care va conduce ţara înainte, care chiar ar face ceva. Chiar m-a recrutat. [2]

Pe parcursul filmului, Puţin profită de ocazii pentru a sublinia calităţile bune ale KGB-ului. Acolo unde a slujit, el insistă ca răspuns la o întrebare delicată dacă a abuzat de poziţia sa pentru a lua mită, astfel de acţiuni au fost considerate „o trădare a patriei”, şi ar fi pedepsite

cu toată forţa de lege. Cât despre un „oficial”, un *chinovnik*, cuvântul nu trebuie să aibă nicio conotaţie negativă, susţine el. îşi servise ţara ca *chinovnik militar*; acum era

un oficial civil, slujind - la fel ca înainte - ţara sa „în afara tărâmului competiţiei politice”.
Până la sfârşitul documentarului, Shadkhan pare să fi acceptat pe deplin. Filmul se încheie cu o semnătură din cap şi o face cu ochiul către un trecut glorificat al KGB: Puţin este prezentat cercetând râul îngheţat Neva, înfăşurat împotriva frigului într-o pălărie de blană, un bărbat, a oamenilor care se aflau la volanul unui Zhiguli alb, maşina boxy omniprezentă în acele zile. în timp ce veghează asupra oraşului cu o privire de oţel şi protectoare, filmul se apropie de melodiile temei dintr-un serial TV sovietic popular - *17 Moments ofSpring* - care a făcut un erou dintr-un spion sub acoperire KGB care se infiltrase adânc în Regimul de conducere al Germaniei naziste. A fost alegerea lui Shadkhan. „Era o persoană exact din profesia lui. Am vrut să arăt cum s-a dovedit că era încă în aceeaşi profesie.
Puţin, totuşi, avusese grijă în interviu să dea impresia că a demisionat din KGB de îndată ce s-a întors la Leningrad, aşa cum era numit atunci Sankt Petersburg, în februarie 1990.1-a spus lui Shadkhan că va a plecat din „tot felul de motive”, nu din motive politice, ceea ce indică faptul că a făcut acest lucru înainte de a începe să lucreze în luna mai a acelui an cu Sobchak, pe atunci profesor de drept la Universitatea de Stat din Leningrad şi vedeta în creştere rapidă a oraşului, noua mişcare democratica. Puţin se întorsese în capitala epocii ţariste după cinci ani de serviciu la Dresda din Germania de Est (Republica Democrată Germană sau RDG), unde a servit ca ofiţer de legătură între KGB şi Stasi, poliţia secretă est- germană. Legenda ulterioară spunea că i-a spus unui coleg că se temea că nu va avea un viitor mai bun decât să lucreze ca şofer de taxi la întoarcere. [3] Se pare că era dornic să creeze impresia că a tăiat toate legăturile cu vechii săi stăpâni, că ordinea în schimbare rapidă a Rusiei l-a aruncat în derivă.
Ceea ce i-a spus Puţin lui Shadkhan a fost doar începutul unei şiruri de falsuri şi ofuscări în jurul carierei sale la KGB. în imperiul imploziv în care se întorsese de la Dresda, nimic nu era aşa cum părea. Din vila KGB, cocoţată sus pe malul râului Elba, cu vedere la întinderea încă elegantă a Dresdei, Puţin asistase deja din prima mână la sfârşitul controlului de către imperiul sovietic asupra RDG, la prăbuşirea aşa-zisului vis socialist. Blocul de putere al Tratatului de la Varşovia al Uniunii Sovietice s-a spulberat în jurul lui în timp ce cetăţenii săi s-au revoltat împotriva conducerii comuniste. Privise, mai întâi de departe, cum replicile începeau să reverbereze în Uniunea Sovietică şi, inspirate de prăbuşirea Zidului Berlinului, mişcările naţionaliste s-au răspândit din ce în ce mai rapid în toată ţara, forţându-l pe liderul comunist Mihail Gorbaciov la un compromis din ce în ce mai mare cu un noua generaţie de lideri democratici. Până la interviul lui Puţin cu Shadkhan, unul dintre acei lideri, Boris Elţin, a ieşit învingător dintr-o tentativă de lovitură de stat dură în august 1991. Puciul eşuat a încercat să întoarcă ceasul înapoi asupra libertăţilor politice şi economice, dar s-a încheiat în eşec răsunător. Elţîn a interzis Partidul Comunist al Uniunii Sovietice. Vechiul regim, deodată, părea să fi fost măturat.
Dar ceea ce l-a înlocuit a fost doar o schimbare parţială a gărzii, iar ceea ce sa întâmplat cu KGB a fost un exemplu concret. Elţin a decapitat eşalonul superior al KGB-ului şi apoi a semnat un decret prin care îl împărţise în patru servicii interne diferite. Dar ceea ce a apărut în locul lui a fost un monstru cu cap de hidră în care mulţi ofiţeri, precum Puţin, s-au retras în umbră şi au continuat să servească în subteran, în timp ce puternicul serviciu de informaţii străine a rămas intact. Era un

sistem în care regulile vieţii normale păreau să fi fost de mult suspendate. Era un tărâm umbră al semiadevărurilor şi al aparenţelor, în timp ce sub ea toate facţiunile vechii elite continuau să se agaţe de ceea ce mai rămăsese din frâiele.
Puţin urma să ofere mai multe versiuni diferite despre momentul şi circumstanţele demisiei sale din KGB. Dar, potrivit unui fost ofiţer senior KGB apropiat lui, niciuna dintre ele nu este adevărată. El le-a spus intervievatorilor care scriau biografia sa oficială că a demisionat la câteva luni după ce a început să lucreze pentru Sobchak la universitate, dar scrisoarea lui de demisie se pierduse cumva în post. în schimb, a susţinut el, Sobchak l-a sunat personal pe Vladimir Kryuchkov, şeful KGB-ului de atunci, pentru a-şi asigura demisia în apogeul loviturii de stat din august 1991. Aceasta a fost povestea care a devenit versiunea oficială. Dar sună a ficţiune. Şansele ca Sobchak să ajungă la Kryuchkov în mijlocul unei lovituri de stat pentru a asigura demisia unui angajat par în cel mai bun caz reduse. în schimb, potrivit apropiatului aliat al lui Puţin, Puţin a continuat să-şi primească cecul de plată de la serviciile de securitate timp de cel puţin un an după tentativa de lovitură de stat din august. Până şi-a dat demisia, poziţia sa în fruntea noii conduceri a celui de-al doilea oraş din Rusia era sigură. El pătrunsese adânc în noua conducere democratică a ţării şi era omul de referinţă pentru legăturile administraţiei cu forţele de ordine, inclusiv cu agenţia succesoare a KGB, Serviciul Federal de Securitate sau FSB. Performanţa sa ca viceprimar, aşa cum a fost prezentat clar în interviul Shadkhan, a fost deja şmecher şi sigur de sine.
Povestea despre cum şi când Puţin a demisionat efectiv şi cum a ajuns să lucreze pentru Sobchak, este povestea modului în care un cadre KGB a început să se transforme în transformarea democratică a ţării şi să se aşeze de noua conducere. Este povestea modului în care o facţiune a KGB-ului, în special o parte a braţului său de informaţii externe, se pregătea de mult timp în secret pentru schimbarea în tumultul reformelor *perestroika* din Uniunea Sovietică . Puţin pare să fi făcut parte din acest proces în timp ce se afla la Dresda. Mai târziu, după reunificarea Germaniei, serviciile de securitate ale ţării au suspectat că acesta face parte dintr-un grup care lucrează la o operaţiune specială, „Operaţiunea Luch" sau Sunbeam, care se pregătea cel puţin din 1988 în cazul în care regimul est-german s-ar fi prăbuşit. [4] Această operaţiune urma să recruteze o reţea de agenţi care ar putea continua să opereze pentru ruşi mult după cădere.
DRESDA - Când Puţin a sosit la Dresda în 1985, Germania de Est trăia deja din timp împrumutat. în pragul falimentului, ţara supravieţuia cu ajutorul unui împrumut de un miliard de DM din Germania de Vest [5], în timp ce vocile disidente erau în creştere. Puţin a ajuns acolo la vârsta de treizeci şi doi de ani, aparent proaspăt de la o perioadă de antrenament la academia de elită Red Banner a KGB pentru ofiţeri de informaţii străine şi a început să lucreze într-o vilă elegantă art deco, cu o scară mare şi un balcon care dădea spre o zonă liniştită., stradă de cartier viu vopsită. Vila, înconjurată de copaci cu frunze şi şiruri de case de familie îngrijite pentru elita Stasi, era chiar după colţ de întinderea gri a sediului Stasi, unde zeci de prizonieri politici erau ţinuţi în celule minuscule fără ferestre. Hans Modrow, liderul local al Partidului Comunist de guvernământ, SED, era cunoscut ca un reformator. Dar el a fost, de asemenea, cu mâna grea în eforturile sale de a închide disidenţa. Peste tot în blocul estic, starea de protest creştea în mijlocul mizeriei şi penuriei

economiei planificate şi a brutalităţii agenţiilor de aplicare a legii. Simţind o oportunitate, agenţiile de informaţii americane, cu ajutorul Vaticanului, au început în liniște operațiunile de a direcționa echipamente de tipărire şi comunicaţii şi numerar către mişcarea de protest Solidarnosc din Polonia, unde disidenţa împotriva sovieticilor fusese întotdeauna cea mai puternică.

Vladimir Puţin visase de mult la o carieră în serviciile de informaţii străine. în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, tatăl său a servit în NKVD, poliţia secretă sovietică. A operat adânc în spatele liniilor inamice, încercând să saboteze poziţiile germane, scăpând de la puţin timp să fie luat prizonier şi apoi suferind aproape răni fatale. După eroismul tatălui său, Puţin a fost obsedat de la o vârstă fragedă să învețe limba germană, iar în anii adolescenţei a fost atât de dornic să se alăture KGB, încât a sunat la biroul local din Leningrad pentru a-şi oferi serviciile chiar înainte de a termina, şcoală, doar ca să i se spună că mai întâi trebuie să absolve facultatea sau să servească în armată. Când, la începutul lui treizeci de ani, a ajuns în sfârşit la şcoala de elită Red Banner pentru ofiţeri de informaţii străine, a fost o realizare care părea să-i fi asigurat scăparea din lupta tristă a vieţii sale timpurii. îndurase o copilărie urmărind şobolani în jurul scărilor din blocul său comunal şi se certau cu ceilalţi copii de pe stradă. învăţase să-şi canalizeze apetitul pentru luptele de stradă în stăpânirea disciplinei judo, arta marţială bazată pe principiile subtile de a dezechilibra adversarii prin adaptarea la atacul lor. Urmase îndeaproape recomandarea biroului local KGB cu privire la cursurile pe care ar trebui să le urmeze pentru a-şi asigura recrutarea în serviciile de securitate şi studiase la facultatea de drept a Universităţii din Leningrad. Apoi, când a absolvit în 1975, a lucrat o perioadă în divizia de contrainformaţii a KGB-ului din Leningrad, la început într-un rol sub acoperire. Dar când în sfârşit a obţinut ceea ce se spunea oficial a fi prima sa postare în străinătate, staţia din Dresda la care a ajuns Puţin părea mică şi discretă, departe de strălucirea staţiei din Berlinul de Est, unde aproximativ o mie de agenţi KGB s-au grăbit spre submina puterea „imperială” a inamicului. [6]

Când Puţin a venit la Dresda, erau doar şase ofiţeri KGB detaşaţi acolo. împărţea biroul cu un coleg mai în vârstă, Vladimir Usolţev, care îl numea Volodya, sau „micul Vladimir”, şi în fiecare zi îşi ducea cele două fete mici la grădiniţa germană din clădirea nedescrisă în care locuia împreună cu soţia sa, Lyudmilla, şi ceilalţi ofiţeri KGB. Părea o viaţă banală şi de provincie, departe de drama de pelerină şi pumnal a Berlinului de Est, la graniţa cu Occidentul. Se pare că a făcut sport şi a făcut schimb de plăcere cu colegii săi de la Stasi, care îşi numeau vizitatorii sovietici „prietenii”. S-a angajat în discuţii despre cultura şi limba germană cu Horst Jehmlich, asistentul special amabil al şefului Stasi de Dresda, care era reparatorul şef, locotenent-colonelul care cunoştea pe toţi cei din oraş şi era responsabil cu organizarea de case sigure şi secrete, apartamente pentru agenţi şi informatori şi pentru procurarea de bunuri pentru „prietenii” sovietici. „Era foarte interesat de anumite expresii germane. Era foarte dornic să învețe astfel de lucruri', şi-a amintit Jehmlich. Părea un tovarăş modest şi grijuliu: „Nu sa împins niciodată înainte. Nu a fost niciodată în prima linie', a spus el. Fusese un soţ şi un tată cuminte: „A fost întotdeauna foarte amabil”. [7]

Dar relaţiile dintre spionii sovietici şi colegii lor de la Stasi erau uneori tensionate, iar Dresda era cu mult mai mult decât bătaia est-germană care poate părea a fi. în primul rând,

a fost în prima linie a imperiului de contrabandă care a servit multă vreme drept suport de viaţă pentru economia RDG. Fiind locul lui Robotron, cel mai mare producător de electronice din Germania de Est, care produce computere mainframe şi personale şi alte dispozitive, a fost esenţial în lupta sovietică şi RDG pentru a obţine în mod ilicit modelele şi componentele bunurilor occidentale de înaltă tehnologie, făcându-l o cheie, cogîn lupta amară - şi eşuată - a blocului estic de a concura militar cu tehnologia în dezvoltare rapidă a Occidentului. în anii şaptezeci, Robotron a clonat cu succes IBM din Occident şi a dezvoltat legături strânse cu Siemens din Germania de Vest. [8] „Cea mai mare parte a contrabandei de înaltă tehnologie est-germană a venit prin Dresda”, a spus Franz Sedelmayer, un consultant de securitate vest-german, care mai târziu a lucrat cu Puţin la Sankt Petersburg şi a început în anii optzeci în afacerea de familie din München, vânzând produse de apărare, către NATO şi Orientul Mijlociu. [9] „Dresda a fost un centru pentru acest comerţ cu negru”. A fost, de asemenea, un centru pentru Kommerzielle Koordinierung, un departament din cadrul Ministerului Comerţului Exterior al Germaniei de Est, specializat în operaţiuni de contrabandă cu bunuri de înaltă tehnologie aflate sub embargo din Occident. „Exportau antichităţi şi importau high-tech. Exportau arme şi importau high-tech', a spus Sedelmayer. „Dresda a fost întotdeauna importantă pentru industria microelectronică”, a spus Horst Jehmlich. [10] Unitatea de spionaj condusă de legendarul maestru spion al Germaniei de Est Markus Wolf „a făcut multe” pentru asta, a adăugat Jehmlich. Cu toate acestea, a rămas cu buzele strânse în legătură cu ceea ce au făcut exact.

Şeful serviciului de informaţii externe al Stasi de la Dresda, Herbert Kohler, a ocupat în acelaşi timp funcţia de şef al unităţii sale de informaţii şi informaţii tehnologice, [11] un semn al cât de importantă era pentru oraş contrabanda mărfurilor sub embargo. De când Germania a fost împărţită între Est şi Vest în urma celui de-al Doilea Război Mondial, o mare parte din blocul estic se bazase pe piaţa neagră şi pe contrabandă pentru a supravieţui. Cuferele Uniunii Sovietice au fost goale după ravagiile războiului, iar în Berlinul de Est, Zürich şi Viena grupurile criminale organizate au lucrat mână în mână cu serviciile de securitate sovietice pentru a face contrabandă cu ţigări, alcool, diamante şi metale rare prin piaţa neagră pentru a le reface, magazinele de numerar ale serviciilor de securitate ale blocului de est. Iniţial, comerţul pe piaţa neagră a fost privit ca o necesitate temporară, liderii comunişti justificându-l ca o lovitură împotriva fundamentelor capitalismului. Dar când, în 1950, Occidentul s-a unit împotriva blocului controlat de sovietici pentru a pune un embargo asupra tuturor bunurilor de înaltă tehnologie care puteau fi folosite pentru mijloace militare, contrabanda a devenit un mod de viaţă. Alegerile libere ale capitalismului şi impulsul pentru profit în Occident alimentau un boom în dezvoltarea tehnologică acolo. Prin comparaţie, economia socialistă planificată a blocului estic a fost îngheţată cu mult în urmă. întreprinderile sale erau obligate doar să îndeplinească planurile anuale de producţie, muncitorii şi oamenii de ştiinţă au plecat să-şi procure chiar şi cele mai de bază bunuri prin conexiuni informale pe piaţa gri. Izolată de Cortina de Fier, contrabanda a devenit singura modalitate prin care blocul estic să ţină pasul cu realizările în curs de dezvoltare ale Occidentului capitalist. [12]

Ministerul Comerţului Exterior al Germaniei de Est a înfiinţat Kommerzielle Koordinierung, numindu-l şef pe blajinul Alexander Schalck-Golodkowski. Misiunea sa a fost de a câştiga valută ilicită prin contrabandă, de a finanţa achiziţia de către Stasi a

tehnologiei sub embargo. KoKo, aşa cum era cunoscut, a răspuns mai întâi departamentului de spionaj Stasi
al lui Markus Wolf, dar apoi a devenit o forţă în sine. [13] A fost înfiinţat un şir de companii- paravan în Germania, Austria, Elveţia şi Liechtenstein, conduse de agenţi de încredere, unii cu identităţi multiple, care au adus valută extrem de necesară prin tranzacţii de contrabandă şi vânzarea de arme ilicite în Orientul Mijlociu, şi Africa. [14] în tot acest timp, maeştrii sovietici au căutat să urmărească îndeaproape aceste activităţi. KGB-ul ar putea accesa toate planurile de înaltă tehnologie şi bunurile adunate de Stasi. [15] Adesea, Stasi se plângea că strângerea de informaţii era o stradă cu sens unic.
în momentul în care Puţin a ajuns la Dresda, Germania de Vest devenea din ce în ce mai importantă ca sursă de bunuri de înaltă tehnologie. KGB-ul încă se recupera după o lovitură majoră la începutul anilor optzeci, când Vladimir Vetrov, un ofiţer în „Direcţia sa T", specializată în procurarea secretelor ştiinţifice şi tehnologice occidentale, şi-a oferit serviciile Occidentului. Vetrov a predat numele tuturor celor 250 de ofiţeri ai KGB care lucrează la „Linia X", contrabanda de tehnologie, în ambasadele din întreaga lume, precum şi mii de documente care au furnizat o defalcare a eforturilor de spionaj industrial ale sovieticilor. Drept urmare, patruzeci şi şapte de agenţi au fost expulzaţi din Franţa, în timp ce SUA au început să dezvolte un program amplu de sabotare a reţelelor de achiziţii ilicite ale sovieticilor.
KGB-ul îşi dubla eforturile în Germania, recrutând agenţi în companii precum Siemens, Bayer, Messerschmidt şi Thyssen. [16] Puţin a fost în mod clar implicat în acest proces, recrutând oameni de ştiinţă şi oameni de afaceri care ar putea ajuta la introducerea ilegală de tehnologie occidentală în blocul estic. Statutul lui Robotron ca cel mai mare producător de electronice din Germania de Est a făcut-o un magnet pentru vizitatorii oamenilor de afaceri din Vest. „Ştiu că Puţin şi echipa sa au lucrat cu Occidentul, că au avut contacte în Occident. Dar în mare parte şi-au recrutat agenţii aici', a spus colegul lui Puţin la Stasi, Jehmlich. „Au mers după studenţi înainte să plece în Occident. Au încercat să-i aleagă şi să-şi dea seama cum ar putea fi interesante pentru ei. [17]
Dar Jehmlich era departe de a fi conştient de toate operaţiunile „prietenilor" săi din KGB, care mergeau frecvent pe spatele camarazilor lor de la Stasi atunci când recrutau agenţi, inclusiv chiar în Stasi. Jehmlich, de exemplu, a susţinut că nu a auzit niciodată că Puţin a folosit un nume de acoperire pentru operaţiuni sensibile. Dar mulţi ani mai târziu, Puţin le-a spus studenţilor că a adoptat „mai multe pseudonime tehnice" pentru operaţiunile de informaţii străine la acel moment. [18] Un asociat din acele vremuri a spus că Puţin se autointitulase „Platov", numele de acoperire căruia i-a fost dat pentru prima dată în academia de pregătire a KGB. [19] Un alt nume pe care se pare că l-a folosit a fost „Adamov", pe care îl luase în postul său de şef al Casei Prieteniei sovieto-germane din oraşul vecin Leipzig. [20]
Unul dintre agenţii Stasi cu care Puţin a lucrat îndeaproape a fost un german scund şi rotund, Matthias Warnig, care mai târziu urma să devină parte integrantă a regimului Puţin. Warnig a făcut parte dintr-o celulă KGB organizată de Puţin la Dresda „sub pretextul unei consultanţe de afaceri", a declarat ulterior un fost ofiţer al Stasi recrutat de Puţin. [21] în acele zile, Warnig era un hotshot, despre care se spunea că ar fi recrutat cel puţin douăzeci de agenţi în anii 1980 pentru a fura rachetele militare occidentale şi tehnologia avioanelor. [22] A urcat rapid în rânduri de la recrutarea sa în

1974, devenind şef adjunct al unităţii de informare şi tehnologie a Stasi până în 1989. [23]
Lui Putin îi plăcea mai mult să petreacă într-un mic bar cu lumină slabă din centrul istoric al Dresdei, numit Am Tor, la câteva staţii de tramvai în vale de la baza lui KGB, unde se întâlnea cu câţiva dintre agenţii săi, potrivit unei persoane care lucra, cu el atunci. [24] Unul dintre principalele terenuri de vânătoare pentru operaţiuni a fost Hotelul Bellevue de pe malul Elbei. Fiind singurul hotel din oraş deschis străinilor, a fost un stup important pentru recrutarea oamenilor de ştiinţă şi oamenilor de afaceri occidentali în vizită. Hotelul era deţinut de departamentul de turism al Stasi, iar restaurantele sale soare, barurile confortabile şi dormitoarele elegante erau dotate cu camere ascunse şi bug-uri. Oamenii de afaceri în vizită au fost prinşi în capcană cu prostituate, filmaţi în camerele lor şi apoi şantajaţi să lucreze pentru Est. [25] „Desigur, pentru mine a fost clar că am folosit agenţi de sex feminin în aceste scopuri. Fiecare serviciu de securitate face asta. Uneori femeile pot realiza mult mai mult decât bărbaţii", a spus Jehmlich râzând. [26]
S-ar putea să nu ştim niciodată dacă Putin şi-a dus vânătoarea mai departe, în Occident. Nu putem avea încredere în conturile autorizate ale contemporanilor săi KGB. El însuşi a insistat că nu a făcut-o niciodată, în timp ce colegilor săi le plăcea să povestească în loc de excursiile „turistice" lungi şi leneşe pe care le-au făcut în oraşele învecinate din Germania de Est. Dar una dintre sarcinile principale ale lui Putin a fost strângerea de informaţii despre NATO, „oponentul principal" [27], iar Dresda era un avanpost important pentru recrutare în München şi în Baden-Württemberg la cinci sute de kilometri distanţă, ambele găzduind personalul militar american şi trupele NATO.. [28] Mulţi ani mai târziu, un bancher occidental mi-a povestit povestea mătuşii sale, o prinţesă rusă, Tatiana von Metternich, care se căsătorise cu aristocraţia germană şi locuia într-un castel, lângă Wiesbaden, Germania de Vest, unde armata americană baza sa principală. îi spusese nepotului ei cât de impresionată a fost de un tânăr ofiţer KGB, Vladimir Putin, care o vizitase acasă şi se spovedise religios, în ciuda experienţei sale în KGB. [29]
în timp ce Putin opera sub radar, în fundal, pământul începea să se mişte sub picioarele lui. Părţi ale conducerii KGB deveneau din ce în ce mai conştiente de capacitatea slabă a Uniunii Sovietice în lupta împotriva Occidentului şi începuseră în linişte să se pregătească pentru o altă fază. Cuferele sovietice erau goale, iar în lupta pentru procurarea tehnologiei occidentale, în ciuda eforturilor ample ale KGB-ului şi ale Stasi, blocul estic a fost mereu pe picior din spate, jucând mereu din urmă şi rămânând tot mai departe în urma tehnologiei de vestul. într-o epocă în care preşedintele SUA Ronald Reagan anunţase o nouă iniţiativă de construire a aşa-numitului sistem „Războiul Stelelor" care să apere Statele Unite de atacul cu rachete nucleare, blocul sovietic a depus eforturi tot mai mari în asigurarea tehnologiei occidentale, doar pentru a devin din ce în ce mai conştienţi de cât de în urmă erau.
De la începutul anilor optzeci, câţiva membri progresişti ai KGB-ului lucrau la un fel de transformare. Stabiliţi în Institutul pentru Economie Mondială din Moscova, ei au început să lucreze la reforme care ar putea introduce unele elemente ale pieţei în economia sovietică pentru a crea concurenţă, dar să păstreze controlul general. Când Mihail Gorbaciov a preluat funcţia de secretar general al Partidului Comunist în 1985, aceste idei au primit un impuls. Gorbaciov a lansat reformele politice şi economice ale *glasnostului* şi *perestroikei,* care urmăreau o slăbire treptată a controlului asupra

sistemului politic şi economic al ţării. Pe tot blocul estic, starea de spirit de protest împotriva represiunii guvernanţilor comunişti era în creştere, iar Gorbaciov şi-a presat colegii de peste Pactul de la Varşovia să urmeze
reforme similare ca singura modalitate de a supravieţui şi de a rămâne în faţa valului de resentimente şi disidenţă. Conştienţi că un colaps ar putea fi totuşi pe drum, o mică mână de progresişti KGB au început să se pregătească pentru o cădere.
De parcă văzând scrisul de pe perete, în 1986, Markus Wolf, veneratul Spymaster al Stasi, a demisionat, punând capăt domniei sale asupra temutei unităţi de informaţii externe din Germania de Est, Hauptverwaltung Aufklärung, unde timp de peste treizeci de ani a condus fără milă operaţiuni pentru Stasi, cunoscut pentru capacitatea sa de a exploata necruţător slăbiciunile umane pentru a şantaja şi a stoarce agenţi să lucreze pentru el. Sub supravegherea lui, HVA pătrunsese adânc în guvernul vest-german şi transformase numeroşi agenţi despre care se credea că lucrau pentru CIA. Dar acum renunţase cumva la toate astea.
Oficial, el îl ajuta pe fratele său Konrad să-şi scrie memoriile despre copilăria lor la Moscova. Dar în culise şi el se pregătea pentru schimbare. El a început să lucreze îndeaproape cu fracţiunea progresistă *perestroika* din KGB, ţinând întâlniri secrete în apartamentul său palatial din Berlin pentru a discuta despre o liberalizare treptată a sistemului politic. [30] Planurile despre care au vorbit erau similare cu reformele *glasnostpe* care Gorbaciov le-a lansat la Moscova, unde mişcările politice informale erau lăsate treptat să apară şi constrângerile media erau relaxate. Dar, deşi se vorbea despre democraţie şi reformă, planul a fost întotdeauna ca serviciile de securitate să rămână în control în culise. Mai târziu s-a dovedit că Wolf a rămas în secret pe statul de plată al Stasi pe tot parcursul. [31]
Din ce în ce mai conştient de riscurile colapsului comunist, la mijlocul anilor '80 KGB-ul a lansat în linişte Operaţiunea Luch, pentru a se pregăti pentru o potenţială schimbare de regim în viitor. Wolf a fost ţinut pe deplin conştient de asta, dar succesorul său ca şef al braţului de informaţii externe al Stasi nu a fost. [32] în august 1988, KGB a trimis un oficial de rang înalt, Boris Laptev, la ambasada sovietică impunătoare din Berlinul de Est pentru a o supraveghea. [33] Oficial, misiunea lui Laptev era să creeze un grup de agenţi care să lucreze în secret în paralel cu rezidenţa oficială a KGB pentru a pătrunde în grupurile de opoziţie est-germană. „A trebuit să colectăm informaţii despre mişcarea de opoziţie şi să punem frâna oricăror evoluţii şi să prevenim orice mişcare către reunificarea Germaniei", a spus el mai târziu. [34] Dar, de fapt, pe măsură ce protestele anticomuniste au crescut şi inutilitatea unor astfel de eforturi devenea din ce în ce mai clară, misiunea sa a devenit aproape opusă. în schimb, grupul a început să se concentreze pe crearea unei noi reţele de agenţi care să ajungă adânc în al doilea şi al treilea nivel al cercurilor politice din RDG. Căutau agenţi care să poată continua să lucreze sub acoperire pentru sovietici chiar şi într-o Germania reunificată, nepătată de vreun rol de conducere înainte de prăbuşire. [35]
Semnele sunt că Putin a fost înrolat să joace un rol în acest proces. în acele vremuri, a ocupat funcţia de secretar al Partidului [36], poziţie care l-ar fi pus în contact frecvent cu şeful SED din Dresda, Hans Modrow. KGB pare să fi sperat că l-ar putea cultiva pe Modrow ca un potenţial succesor al vechiului lider est-german Erich Honecker, aparent chiar crezând că ar putea conduce ţara prin reforme modeste asemănătoare *perestroika*. [37] Vladimir Kryuchkov, şeful serviciilor de informaţii externe KGB, a efectuat o vizită specială la Modrow din Dresda în 1986. [38]

Dar Honecker refuzase să demisioneze până la capătul amar, forțând KGB-ul să sape mai adânc pentru a recruta agenți care să continue să acționeze pentru ei după căderea blocului
estic. Kriuchkov a insistat întotdeauna că nu l-a întâlnit niciodată pe Putin atunci și să nege că Putin a jucat vreun rol în Operațiunea Luch, la fel ca și Markus Wolf. [39] Dar echivalentul vest-german al MI5, Bundesamt für Verfassungsschutz, credea invers. Mai târziu l-au chestionat pe Horst Jehmlich ore în șir despre ce făcuse Putin atunci. Jehmlich a bănuit că Putin l-a trădat: „Au încercat să recruteze oameni din al doilea și al treilea nivel al organizației noastre. Au intrat în toate organele puterii, dar nu au contactat niciunul dintre lideri sau generali. Au făcut totul la spatele nostru. [40]
Și alte părți ale Stasi au început să se pregătească în secret. în 1986, șeful Stasi, Erich Mielke, a semnat planurile pentru ca o echipă de ofițeri de elită, Offiziere im besonderen Einsatz, să rămână la putere în cazul în care conducerea SED se va sfârși brusc. [41] Cea mai importantă fază a securizării viitorului Stasi a început atunci când au început să mute numerar prin rețelele lor de contrabandă printr-o rețea de firme în Occident, pentru a crea magazine secrete de numerar care să le permită să mențină operațiunile după toamnă. Un înalt oficial german a estimat că miliarde de mărci vest-germane au fost evacuate din Germania de Est într-un șir de companii-paravan din 1986. [42]
Dresda lui Putin a fost un centru central pentru aceste pregătiri. Herbert Kohler, șeful HVA din Dresda, a fost implicat îndeaproape în crearea unora dintre aceste companii-paravan - așa-numitele „firme operative” - care urmau să-și ascundă legăturile cu Stasi și să depoziteze „numerar negru” pentru a permite rețelelor Stasi. pentru a supraviețui după un colaps. [43] Köhler a lucrat îndeaproape cu un om de afaceri austriac pe nume Martin Schlaff, care fusese recrutat la începutul anilor optzeci de către Stasi. Schlaff a fost însărcinat cu contrabandă de componente supuse embargoului pentru construirea unei fabrici de hard diskîn Thüringen, lângă Dresda. între sfârșitul anului 1986 și sfârșitul anului 1988, firmele sale au primit peste 130 de milioane de mărci de la guvernul est-german pentru proiectul top-secret, care a fost unul dintre cele mai scumpe conduse vreodată de Stasi. Dar planta nu a fost niciodată terminată. Multe dintre componente nu au ajuns niciodată [44], în timp ce sute de milioane de mărci destinate fabricii și din alte tranzacții ilicite au dispărut în companiile-paravan Schlaff din Liechtenstein, Elveția și Singapore. [45]
Aceste transferuri financiare au avut loc în momentul în care Putin era principalul ofițer de legătură între KGB și Stasi din Dresda, în special cu HVA lui Köhler. [46] Nu este clar dacă a jucat vreun rol în ele. însă mulți ani mai târziu, legăturile lui Schlaff cu Putin au devenit clare când omul de afaceri austriac a reapărut într-o rețea de companii din Europa care au fost roți esențiale în operațiunile de influență ale regimului Putin. [47] în anii 1980, Schlaff a călătorit cel puțin o dată la Moscova pentru discuții cu oficiali sovietici din comerțul exterior. [48]
Majoritatea a ceea ce a făcut Putin în timpul anilor Dresda rămâne învăluită în mister, în parte pentru că KGB-ul sa dovedit mult mai eficient decât Stasi în distrugerea și transferul documentelor înainte de prăbușire. „Cu rușii avem probleme”, a spus Sven Scharl, cercetător la arhivele Stasi din Dresda. [49] „Au distrus aproape totul”. Doar fragmente au rămas în dosarele preluate din activitățile Stasii lui Putin de acolo. Dosarul lui este subțire și bine înțeles. Există ordinul șefului Stasi, Erich Mielke, din 8 februarie 1988, în care îl listează pe maiorul Vladimir Vladimirovici Putin ca primind o

medalie de bronz a Meritului Armatei Naţionale Populare. Sunt scrisorile de la şeful Stasi de Dresda, Horst Böhm, prin care îi urează la mulţi ani tovarăşului Putin. Există planul locurilor pentru o cină care
sărbătoreşte cea de-a şaptezeci şi unu de ani de la Ceka, numele original al poliţiei secrete sovietice, pe 24 ianuarie 1989. Există fotografia care marchează vizita a peste patruzeci de ofiţeri ai Stasi, KGB şi militari la Muzeul Armatei Tancurilor Primului Gărzi. (Putin se uită, aproape imposibil de distins printre masa cenuşie a bărbaţilor.) Apoi sunt fotografiile, descoperite abia de curând, ale unui Putin prostesc şi plictisit, în jachetă gri deschis şi pantofi strălucitori de piele întoarsă, ţinând flori şi bând la o ceremonie de premiere, pentru topul unităţii de informaţii Stasi.
Singura urmă a oricărei activităţi operative legate de Putin este o scrisoare a acestuia către Böhm, prin care se cere ajutorul şefului Stasi din Dresda pentru restabilirea conexiunii telefonice pentru un informator din poliţia germană care „ne sprijină". Scrisoarea este scurtă cu privire la orice detaliu, dar faptul că Putin a apelat direct la Böhm pare să indice importanţa rolului său. [50] Jehmlich a confirmat într-adevăr mai târziu că Putin a devenit principalul ofiţer de legătură KGB cu Stasi în numele şefului staţiei KGB Vladimir Shirokov. Printre descoperirile recente s-a numărat un alt document revelator: cartea de identitate a lui Putin Stasi, care i-ar fi oferit acces direct la clădirile Stasi şi i-ar fi făcut mai uşor să recruteze agenţi, pentru că nu ar fi trebuit să menţioneze apartenenţa sa la KGB.
Mulţi ani mai târziu, când Putin a devenit preşedinte, Markus Wolf şi foştii colegi ai lui Putin din KGB au avut grijă să sublinieze că el fusese un nimeni când a slujit la Dresda. Putin a fost „destul de marginal", a spus Wolf odată pentru o revistă germană, iar chiar „doamnele de curăţenie" primiseră medalia de bronz care i-a fost acordată. [51] Colegul KGB Putin a împărţit un birou cu care la sosirea sa la Dresda, Vladimir Usolţev, căruia i-a fost cumva permis să scrie o carte despre acele vremuri, a avut grijă să sublinieze banalitatea muncii lor, dezvăluind în acelaşi timp zero detalii despre operaţiunile lor. Deşi a recunoscut că el şi Putin au lucrat cu „ilegali", aşa cum erau numiţi agenţii de dormit plantaţi sub acoperire, el a spus că şi-au petrecut 70% din timp scriind „rapoarte fără sens". [52] Putin, a susţinut el, a reuşit să recruteze doar doi agenţi în toţi cei cinci ani petrecuţi la Dresda şi la un moment dat a încetat să mai caute, pentru că şi-a dat seama că este o pierdere de timp. Oraşul era atât de ţinută provincial încât „însuşi faptul serviciului nostru din Dresda ne spunea că nu aveam o carieră viitoare", a scris Usolţev. [53] Putin însuşi a susţinut că a petrecut atât de mult timp bând bere acolo încât a îngrăşat douăsprezece kilograme. [54] Dar fotografiile cu el în acele vremuri nu sugerează o astfel de creştere în greutate. Televiziunea de stat rusă a proclamat ulterior că Putin nu a fost niciodată implicat în ceva ilegal.
Dar o relatare de primă mână sugerează că minimalizarea activităţilor lui Putin la Dresda a fost acoperirea unei alte misiuni - una dincolo de limita legii. Aceasta sugerează că Putin a fost staţionat acolo tocmai pentru că era o apă izolată, departe de privirile spionajului din Berlinul de Est, unde francezii, americanii şi vest-germanii vegheau cu toţii îndeaproape. Potrivit unui fost membru al Fracţiunii Armatei Roşii de extremă stângă, care a susţinut că l- a întâlnit la Dresda, Putin a lucrat în sprijinul membrilor grupului, care a semănat teroare în Germania de Vest în anii şapte şi optzeci: „Nu a fost nimic în Dresda, nimic, în afară de stânga radicală. Nimeni nu urmărea Dresda, nici americanii, nici vest-germanii. Nu era nimic acolo. în afară de un singur lucru: aceste întâlniri cu acei camarazi. [55]

în bătălia pentru imperiu dintre Est şi Vest, serviciile de securitate sovietice au desfăşurat de mult ceea ce le-au numit propriile „măsuri active” pentru a perturba şi destabiliza
adversarul lor. Blocat în Războiul Rece, dar realizând că era prea în urmă din punct de vedere tehnologic pentru a câştiga orice război militar, încă din anii şaizeci, Uniunea Sovietică şi-a găsit puterea în dezinformare, în plantarea de zvonuri false în mass-media pentru a discredita liderii occidentali, în asasinarea oponenţilor politici., şi în sprijinirea organizaţiilor de front care ar stimula războaie în Lumea a treia şi ar submina şi ar semăna discordie în Occident. Printre aceste măsuri a fost şi sprijinirea organizaţiilor teroriste. în Orientul Mijlociu, KGB-ul strânsese legături cu numeroase grupări teroriste de înclinare marxist, în special cu FPLP, Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei, un grup divizat al Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei care a efectuat o serie de deturnări de avioane şi atentate cu bombă la sfârşitul anilor şaizeci şi şaptezeci. Documentele secrete extrase din arhivele Biroului Politic sovietic ilustrează profunzimea unora dintre aceste legături. Acestea arată că şeful KGB-ului de atunci, Iuri Andropov, a aprobat trei cereri de arme sovietice de la liderul FPLP, Wadi Haddad, si îl descrie ca un „agent de încredere” al KGB. [56]
în Germania de Est, KGB a încurajat în mod activ Stasi să asiste în „activităţile sale politice” în Lumea a Treia. [57] De fapt, sprijinul pentru terorismul internaţional a devenit unul dintre cele mai importante servicii pe care Stasi le-a oferit KGB-ului. [58] Până în 1969, Stasi deschisese o tabără de antrenament clandestină în afara Berlinului de Est pentru membrii OLP a lui Yassar Arafat. [59] Unitatea de informaţii externe Stasi a lui Markus Wolf s-a implicat profund în lucrul cu grupuri teroriste din întreaga lume arabă, inclusiv cu celebrul Carlos Ramirez Sanchez din FPLP, cunoscut altfel sub numele de Carlos Şacalul. [60] Instructorii militari de la Stasi au înfiinţat o reţea de tabere de antrenament terorist în Orientul Mijlociu. [61] Şi când, în 1986, un ofiţer de contrainformaţii al Stasi, îngrozit de haosul care începea să ajungă pe pământul german, a încercat să perturbe comploturile de bombardare ale unui grup de libieni care devenise activ în Berlinul de Vest, i s-a spus să se retragă de către şeful Stasi Erich Mielke. „America este principalul duşman”, îi spusese Mielke. „Ar trebui să ne preocupăm să prindem spioni americani şi să nu ne deranjam prietenii libieni”. [62] Săptămâni mai târziu, o bombă a explodat la discoteca La Belle din Berlinul de Vest, populară printre soldaţii americani, ucigând trei militari americani şi un civil şi rănind alţi sute. Mai târziu a reieşit că KGB-ul cunoştea activităţile bombardărilor şi ştia exact cum îşi introduseseră armele de contrabandă în Berlin. [63] Se pare că toate metodele urmau să fie permise în lupta împotriva „imperialiştilor” americani.
Un fost general KGB care a dezertat în SUA, Oleg Kalugin, a numit ulterior aceste activităţi „inima şi sufletul informaţiilor sovietice”. [64] Fostul şef al Serviciului de Informaţii Externe al României, Ion Mihai Pacepa, care a devenit cel mai înalt ofiţer de informaţii din blocul de est care a dezertat în SUA, fusese primul care a vorbit deschis despre operaţiunile KGB-ului cu grupările teroriste. Pacepa a scris despre modul în care fostul şef al serviciilor de informaţii externe ale KGB, generalul Alexander Sakharovsky, îi spusese frecvent: „în lumea de astăzi, când armele nucleare au făcut ca forţa militară să fie învechită, terorismul ar trebui să devină principala noastră armă”. [65] Pacepa a mai afirmat că şeful KGB, Iuri Andropov, a lansat o operaţiune pentru a stimula sentimentul anti-israelian şi anti- american în lumea arabă. în acelaşi timp, a spus el, terorismul intern urma să fie declanşat în Occident. [66]

Germania de Vest a fost nelipsită încă de când Fracţiunea Armată Roşie militantă de extremă stânga - cunoscută şi sub numele de Grupul Baader-Meinhof după primii lideri Andreas Baader şi Ulrike Meinhof - a lansat o serie de bombardamente, asasinate, răpiri şi jafuri de bănci la sfârşitul zilei, anii 1960. în numele răsturnării „imperialismului şi capitalismului de monopol" al ţării, ei au ucis industriaşi şi bancheri proeminenţi din Germania de Vest, inclusiv şeful Dresdner Bank în 1977, şi au bombardat bazele militare americane, ucigând şi rănind zeci de militari. Dar până la sfârşitul anilor şaptezeci, când poliţia vest-germană a intensificat o campanie de arestări, Stasi a început să ofere un refugiu sigur în Est membrilor grupului. [67] „Au adăpostit nu doar unul, ci zece dintre ei. Ei locuiau în clădiri de tăiat prăjituri din jurul Dresdei, Leipzig şi Berlinului de Est', a spus consultantul german de securitate Franz Sedelmayer. [68] Stasi le furnizase identităţi false şi, de asemenea, conducea tabere de antrenament. [69] Timp de patru ani, din 1983 până în 1987, una dintre ei, Inge Viett, locuise sub un nume fals într-o suburbie din Dresda, până când unul dintre vecinii ei a călătorit în Berlinul de Vest şi i-a văzut faţa pe un afiş căutat acolo. Ea a fost unul dintre cei mai căutaţi teroriştidin Germania de Vest, cunoscută drept „bunica terorismului", acuzată că a participat la tentativele de asasinare a unui comandant- şef al NATO şi a comandantului-şef al forţelor americane în Europa, generalul Frederick Kroesen.. [70]

Iniţial, după căderea Zidului, autorităţile vest-germane au crezut că Stasi a oferit doar refugiu şi identităţi false membrilor Fracţiunii Armatei Roşii. Dar, pe măsură ce procurorii continuau să investigheze rolul Stasi, au găsit dovezi ale unei colaborări mult mai profunde. Ancheta lor a dus la arestarea şi acuzarea a cinci foşti ofiţeri anti-terorism al Stasi pentru că au conspirat cu grupul pentru a bombarda baza armatei americane Ramstein în 1981 şi au încercat să-l omoare pe generalul Kroesen. [71] Şeful Stasi Erich Mielke a fost inculpat cu aceleaşi acuzaţii. Un fost membru al Fracţiunii Armatei Roşii a apărut pentru a spune cum grupul va fi folosit frecvent de către Stasi pentru a transporta arme către teroriştii din lumea arabă. [72] Un alt fost membru a vorbit despre lucrul în anii optzeci ca mânuitor pentru notoriul Carlos Şacalul, [73] care a trăit o vreme sub protecţia Stasi în Berlinul de Est, unde a locuit în cele mai luxoase hoteluri ale oraşului şi cazinouri. [74] Inge Viett a mărturisit mai târziu că a participat la o tabără de antrenament în Germania de Est pentru a se pregăti pentru atacul din 1981 asupra generalului Kroesen. [75]

Dar, în mijlocul tumultului reunificării germane, nu a existat nicio voinţă politică de a înlătura relele trecutului RDG şi de a-i aduce în judecată pe oamenii Stasi. Termenul de prescripţie de cinci ani pentru cei acuzaţi de colaborare cu Fracţiunea Armatei Roşii a fost considerat a fi trecut, iar acuzaţiile au fost renunţate. [76] Amintirea crimelor lor a dispărut, în timp ce implicarea KGB-ului în Fracţiunea Armatei Roşii nu a fost niciodată investigată. Dar în tot acest timp sovieticii supravegheaseră operaţiunile Stasi, cu ofiţeri de legătură la fiecare nivel de comandă. La cel mai înalt nivel, controlul KGB a fost atât de strâns încât, potrivit unui fost membru al Fracţiunii Armatei Roşii, „Mielke nici măcar nu s-ar fi lăsat fără să ceară mai întâi permisiunea la Moscova". [77] „RDG nu ar putea face nimic fără coordonarea cu sovieticii", a spus un dezertor din rândurile înalte ale Stasi. [78]

Acesta era mediul în care lucra Puţin - şi povestea pe care fostul membru al Fracţiunii Armatei Roşii a trebuit să o spună despre Dresda se potrivea îndeaproape cu asta.

Potrivit acestuia, în anii în care Puţin a servit în Germania de Est, Dresda a devenit un loc de întâlnire pentru Fracţiunea Armatei Roşii.
Dresda a fost aleasă ca loc de întâlnire tocmai pentru că „nu era nimeni altcineva acolo”, a spus acest fost membru al Fracţiunii Armatei Roşii. [79] „La Berlin erau americani, francezii şi britanicii, toată lumea. Pentru ceea ce trebuia să facem, aveam nevoie de provincii, nu de capitală. Un alt motiv pentru care întâlnirile au avut loc acolo a fost pentru că Markus Wolf şi Erich Mielke doreau să se distanţeze de astfel de activităţi: „Wolf a fost foarte atent să nu fie implicat. Ultimul lucru pe care şi l-a dorit un tip ca Wolf sau Mielke a fost să fie prins în flagrant susţinând o organizaţie teroristă... Ne-am întâlnit acolo [în Dresda] de aproximativ o jumătate de duzină de ori. El şi alţi membri ai grupării teroriste aveau să călătorească în Germania de Est cu trenul şi urmau să fie întâmpinaţi de agenţii Stasi care aşteptau într-o maşină mare Zii de fabricaţie sovietică, apoi conduşi la Dresda, unde li s-au alăturat într-o casă sigură Puţin şi un altul, a colegilor săi din KGB. „Nu ne-au dat niciodată instrucţiuni direct. Ei spuneau doar: „Am auzit că plănuieşti asta, cum vrei să o faci?” şi faceţi sugestii. Ei ne sugerau alte ţinte şi ne întrebau de ce avem nevoie. întotdeauna am avut nevoie de arme şi bani. A fost dificil pentru Fracţiunea Armatei Roşii să achiziţioneze arme din Germania de Vest, aşa că i-au înmânat lui Puţin şi colegilor săi o listă. Cumva, această listă avea să ajungă mai târziu cu un agent în Occident, iar armele solicitate ar fi aruncate într-o locaţie secretă pentru ca membrii Fracţiunii Armatei Roşii să le ridice. Departe de a prelua rolul din spate care i-a fost adesea atribuit în anii săi de la Dresda, Puţin s-ar număra printre liderii acestor întâlniri, a susţinut fostul membru al Armatei Roşii, unul dintre generalii Stasi primind ordine de la el.
Pe măsură ce Fracţiunea Armatei Roşii a semănat haos în Germania de Vest într-o serie de atacuri vicioase cu bombă, activităţile lor au devenit o parte cheie a încercărilor KGB de a perturba şi destabiliza Occidentul, a susţinut fostul membru al grupării teroriste. Şi, pe măsură ce sfârşitul se profila pentru puterea sovietică şi RDG, este posibil ca acestea să devină o armă pentru a proteja interesele KGB.
Un posibil astfel de atac a avut loc la doar câteva săptămâni după căderea Zidului Berlinului. Era ora 8.30 dimineaţa pe 30 noiembrie 1989, iar Alfred Herrhausen, preşedintele Deutsche Bank, pleca de la casa lui din Bad Homburg, Frankfurt, pentru drumul zilnic către serviciu. Prima maşină din convoiul său de trei maşini se îndrepta deja pe drumul care era traseul lui obişnuit. Dar, în timp ce maşina lui Herrhausen a început să urmeze, o grenadă care conţinea 150 de kilograme de explozibili i-a rupt limuzina blindată, ucigându-l pe loc. Detonatorul care a declanşat grenada fusese declanşat când limuzina a trecut printr-o rază de lumină infraroşie care traversa drumul. [80] Atacul fusese efectuat cu precizie militară, iar tehnologia desfăşurată era de cea mai înaltă sofisticare. „Acesta a trebuit să fie un atac sponsorizat de stat”, a spus un expert în informaţii occidentale. [81] Mai târziu, a reieşit că ofiţerii Stasi fuseseră implicaţi în tabere de antrenament în care membrii Fracţiunii Armatei Roşii fuseseră instruiţi cu privire la utilizarea explozivilor, rachete antitanc şi detonarea dispozitivelor cu bombe prin fascicule foto-electrice la fel ca cea. folosit în atacul de la Herrhausen. [82]
Herrhausen fusese un titan al scenei de afaceri din Germania de Vest şi un consilier apropiat al cancelarului german de Vest Helmut Kohl. Atacul a venit exact când reunificarea devenise dintr-o dată o posibilitate reală. Acesta a fost un proces în care Deutsche Bank putea avea de câştigat masiv din privatizarea întreprinderilor de stat

est-germane - şi în care Dresdner Bank, unde va fi angajat în curând prietenul lui Puţin, ofiţerul Stasi Matthias Warnig, urma
să se lupte cu Deutsche pentru prada. Potrivit fostului membru al Fracţiunii Armatei Roşii, atacul asupra Herrhausen a fost organizat în beneficiul intereselor sovietice: „Ştiu că această ţintă a venit de la Dresda, şi nu de la RAF". [83]
Pentru fostul membru al Fracţiunii Armatei Roşii, acele zile par acum demult şi departe. Dar nu se poate abţine să nu-şi amintească cu regret că nu era decât o marionetă în jocurile de influenţă sovietice. „Noi nu eram decât nişte idioţi utili pentru Uniunea Sovietică", a spus el cu un rânjet ironic. „De aici a început totul. Ne foloseau pentru a perturba, a destabiliza şi a semăna haos în Occident.
Când a fost întrebat despre sprijinul Stasi şi al KGB-ului pentru Fracţiunea Armatei Roşii, o umbră cade pe faţa încă plină de spirit a lui Horst Jehmlich, fostul reparator şef al Stasii din Dresda. Ne aşezăm în jurul mesei din apartamentul Stasi însorit în care locuieşte încă din anii RDG, chiar după colţ de sediul Stasi şi vila KGB. Porţelanul fin este scos la cafea, masa este acoperită cu dantelă. Membrii Fracţiunii Armatei Roşii au fost aduşi în RDG doar „pentru a-i îndepărta de terorism", insistă el. „Stasi a vrut să prevină terorismul şi să-i împiedice să se întoarcă la măsuri teroriste. Au vrut să le dea şansa de a se reeduca.
Dar când a fost întrebat dacă KGB-ul a fost de fapt cel care suna melodia, dacă Puţin a fost cel cu care membrii Fracţiunii Armatei Roşii se întâlneau la Dresda şi dacă ordinul pentru atacul de la Herrhausen ar fi putut emana de acolo, umbra de peste el. faţa devine şi mai întunecată. — Nu ştiu nimic despre asta. Când era top-secret, nu ştiam. Nu ştiu dacă asta a implicat serviciul secret rus. Dacă este aşa, atunci KGB-ul a încercat să împiedice ca cineva să ştie despre acest material. Vor fi spus că aceasta este o problemă germană. Au reuşit să distrugă mult mai multe documente decât noi. [84]
Povestea fostului membru al Fracţiunii Armatei Roşii este aproape imposibil de verificat. Majoritatea foştilor săi camarazi sunt fie în închisoare, fie morţi. Alţii despre care se presupune că erau implicaţi în întâlnirile de atunci au dispărut din reţea. Dar un aliat apropiat al lui Puţin din KGB a indicat că orice astfel de acuzaţii sunt extrem de sensibile şi a insistat că nicio legătură între KGB şi Fracţiunea Armatei Roşii, sau orice alt grup terorist european, nu a fost vreodată dovedită: „Şi nu ar trebui să încercaţi să face acest lucru!' adăugă el tăios. [85] în acelaşi timp, însă, povestea pe care a spus-o despre demisia lui Puţin din serviciile de securitate a ridicat o întrebare îngrijorătoare. Potrivit acestui fost aliat KGB, Puţin era la doar şase luni de la calificarea pentru pensia KGB când şi-a dat demisia - la treizeci şi nouă de ani, era mult mai tânăr decât vârsta oficială de pensionare de cincizeci de ani pentru gradul său de locotenent-colonel. Dar KGB-ul a împărţit pensii anticipate celor care dăduseră servicii speciale în termeni de risc sau onoare patriei. Pentru cei care au fost staţionaţi în Statele Unite, un an de serviciu era considerat un an şi jumătate. Pentru cei care au executat pedeapsa închisorii, un an de serviciu era considerat trei. Puţin a fost aproape de a câştiga o pensie anticipată pentru că un an de serviciu număra doi, ca urmare a riscului ridicat pe care îl implică colaborarea cu Fracţiunea Armatei Roşii?
Mulţi ani mai târziu, Klaus Zuchold, unul dintre recruţii lui Puţin în Stasi, a oferit câteva detalii parţiale despre implicarea lui Puţin în alte măsuri active de atunci. Zuchold, care a dezertat în Occident, a declarat unei publicaţii germane, *Correctiv*, că Puţin a căutat cândva să obţină un studiu despre otrăvurile mortale care lasă puţine urme şi a plănuit

să-l compromită pe autorul acestui studiu plantând asupra lui material pornografic. [86] Nu este clar dacă operaţiunea a decolat vreodată. Zuchold a susţinut, de asemenea, că activităţile lui Putin au inclus un rol de gestionar al unui neo-nazist notoriu, Rainer Sonntag, care a fost deportat în Germania de Vest în 1987 şi care s-a întors la Dresda după căderea Zidului şi a alimentat ascensiunea extremei drepte. [87] în momentul în care l-am căutat pe Zuchold pentru a-l întreba despre presupusa activitate a lui Putin cu Fracţiunea Armatei Roşii, el a căzut de mult la pământ şi nu a răspuns cererilor de interviu. Potrivit unei persoane apropiate serviciilor secrete occidentale, el se afla sub protecţia specială a Bundesamt für Verfassungsschutz. Deşi lucrul cu teroriştii Armatei Roşii ar fi putut fi terenul de antrenament al lui Puţin în măsuri active împotriva Occidentului imperialist, ceea ce s-a întâmplat când a căzut Zidul Berlinului a fost experienţa pe care o va purta cu el în deceniile următoare. Deşi devenise din ce în ce mai clar că blocul estic s-ar putea să nu reziste, că tulburările sociale l-ar putea sfărâma şi că reverberaţiile ar putea ajunge chiar în Uniunea Sovietică, totuşi Puţin şi ceilalţi ofiţeri KGB din Dresda s-au grăbit să salveze reţelele în mijlocul vitezei bruşte, a prăbuşirii.

într-o clipă, s-a terminat. Deodată nu mai era nimeni la comandă. Deceniile de luptă şi jocurile de spionaj ascunse păreau terminate. Graniţa a dispărut, copleşită de revărsarea de proteste acumulată în atâţia ani. Deşi a durat încă o lună pentru ca protestele să ajungă la Dresda, când au venit, Puţin şi colegii săi au fost doar parţial pregătiţi. în timp ce mulţimile s-au adunat în frigul amar timp de două zile în faţa sediului Stasi, Puţin şi ceilalţi oameni KGB s-au baricadat în interiorul vilei. „Am ars ziare zi şi noapte", a spus Puţin mai târziu. „Am distrus totul - toate comunicările noastre, listele noastre de contacte şi reţelele agenţilor noştri. Eu personal am ars o cantitate imensă de material. Am ars atât de multe lucruri încât cuptorul a izbucnit. [88]

Spre seară, câteva zeci de protestatari s-au întrerupt şi s-au îndreptat spre vila KGB. Puţin şi echipa sa s-au trezit aproape abandonaţi de baza militară sovietică din apropiere. Când Puţin a cerut întăriri pentru a proteja clădirea, trupele au avut nevoie de ore pentru a ajunge. A sunat la comanda militară sovietică din Dresda, dar ofiţerul de serviciu a dat doar din umeri: „Nu putem face nimic fără ordine de la Moscova. Şi Moscova tace. [89] Lui Puţin i s-a părut o trădare a tot ceea ce lucraseră: expresia „Moscova tace" i-a răsunat mult timp prin cap. Rând pe rând, avanposturile imperiului erau renunţate; puterea geopolitică a Uniunii Sovietice se prăbuşea ca un castel de cărţi. „Acea afacere cu „Moscova tace" - am avut atunci sentimentul că ţara nu mai există. Că a dispărut. Era clar că Uniunea era bolnavă. Şi a avut o boală terminală fără tratament - o paralizie a puterii", a spus Puţin mai târziu. [90] „Uniunea Sovietică îşi pierduse poziţia în Europa. Deşi intelectual am înţeles că o poziţie construită pe pereţi nu poate dura, am vrut să se ridice ceva diferit în locul ei. Dar nu s-a propus nimic diferit. Asta a durut. Au scăpat totul şi au plecat. [91]

Dar nu totul a fost pierdut. Deşi intensitatea protestelor şi momentul prăbuşirii care a urmat păreau să fi luat KGB-ul prin surprindere, părţi din acesta, împreună cu Stasi, se pregăteau pentru acea zi. Părţi din KGB plănuiseră o tranziţie mai treptată în care să păstreze un element de influenţă şi control în spatele scenei.

într-un fel, ofiţerii KGB din Dresda au reuşit să-i determine pe unul dintre omologii lor Stasi să predea marea majoritate a dosarelor Stasi privind munca lor cu sovieticii

înainte ca protestatarii să pătrundă în sediul Stasi. Colegul lui Puţin din vremurile anterioare din
Dresda, Vladimir Usolţev, a povestit că un ofiţer al Stasi i-a predat dosarele în întregime lui Puţin. „în câteva ore, nu a mai rămas nimic din ei în afară de cenuşă”, a spus el. [92] Mulţime de documente au fost duse la baza armatei sovietice din apropiere şi aruncate într-o groapă, unde era planificat ca acestea să fie distruse cu napalm, dar au fost arse cu benzină. [93] Alte douăsprezece camioane au fost transportate la Moscova. „Toate cele mai valoroase obiecte au fost transportate la Moscova”, a spus mai târziu Puţin.
în următoarele câteva luni, în timp ce îşi pregăteau ieşirea din Dresda, li s-a asigurat o acoperire specială din partea puternicului şef al departamentului ilegal al KGB-ului, Yury Drozdov, ofiţerul legendar însărcinat cu supravegherea întregii reţele globale a KGB-ului de agenţi de dormit sub acoperire. Şeful staţiei din Dresda, Vladimir Shirokov, a povestit cum Drozdov s-a asigurat că este supravegheat de la şase dimineaţa până la miezul nopţii. în cele din urmă, în toiul nopţii, Shirokov şi familia sa au fost conduşi în siguranţă peste graniţa cu Polonia de oamenii lui Drozdov. [94] Mai târziu, unul dintre foştii colegi ai lui Puţin i-a spus jurnalistului Masha Gessen că Puţin s-a întâlnit cu Drozdov la Berlin înainte de a călători acasă. [95]
„Prietenii” KGB din Dresda au dispărut în noapte, lăsând puţine urme, abandonându-şi colegii de la Stasi pentru a face faţă mâniei oamenilor. A fost o presiune pe care Horst Bohm, şeful Stasi local, părea incapabil să suporte. în februarie anul următor, se pare că şi-a luat viaţa în timp ce era în arest la domiciliu. „Nu a văzut altă cale de ieşire”, a spus Jehmlich. „Pentru a-şi proteja casa, a scos toate siguranţele şi apoi s-a otrăvit cu gaz”. [96]
De asemenea, alţi doi comandanţi ai Stasi din regiunile învecinate s-au sinucis. De ce anume s-au temut cel mai mult, s-ar putea să nu ştim niciodată, deoarece au murit înainte de a fi interogaţi cu privire la rolurile lor. Dar pentru KGB, deşi fuseseră forţaţi să-şi abandoneze posturile, o parte din moştenirea lor fusese cel puţin lăsată intactă. O parte din reţelele lor, ilegalii lor, au rămas ascunse departe de control şi vedere. [97]
Mult mai târziu, Puţin avea să vorbească cu mândrie despre modul în care munca sa din Dresda s-a învârtit în principal în gestionarea „agenţilor de dormit” ilegali. „Aceştia sunt oameni unici”, a spus el. „Nu toată lumea este capabilă să renunţe la viaţa lor, la cei dragi şi la rude şi să părăsească ţara mulţi, mulţi ani pentru a se dedica slujirii Patriei. Numai un ales poate face asta. [98]
După ce Hans Modrow, susţinut de sovietici, [99] a preluat funcţia de lider interimar al Germaniei de Est în decembrie, el a permis în linişte braţului de informaţii externe al Stasi, HVA, să se lichideze. [100] Activele nespuse au dispărut în acest proces, în timp ce sute de milioane de mărci au fost evacuate prin companiile-paravan din Liechtenstein şi Elveţia ale lui Martin Schlaff. în mijlocul jubilării reunificării, vocile dezertorilor din Stasi spre Occident au fost rar auzite. Dar câţiva dintre ei au vorbit. „în anumite condiţii, părţi ale reţelei ar putea fi reactivate”, a spus un astfel de dezertor. „Nimeni din Occident nu are nicio garanţie dacă unii dintre aceşti agenţi vor fi reactivaţi de KGB”. [101]
Când Puţin s-a întors acasă în Rusia de la Dresda în februarie 1990, impactul prăbuşirii Zidului Berlinului încă se răsuna în Uniunea Sovietică. Mişcările naţionaliste erau în creştere şi ameninţau că vor sfâşie ţara. Mihail Gorbaciov fusese împins pe piciorul din

spate, forţat să cedeze tot mai mult teren liderilor democratici în curs de dezvoltare. Partidul Comunist Sovietic începea să-şi piardă treptat monopolul asupra puterii, legitimitatea sa fiind tot mai sub semnul întrebării. în martie 1989, cu aproape un an înainte de întoarcerea lui Puţin în Rusia, Gorbaciov acceptase să organizeze primele alegeri competitive din istoria sovietică pentru a alege reprezentanţi pentru un nou parlament, Congresul Deputaţilor Poporului. Un grup zdrenţ de democraţi condus de Andrei Saharov, fizicianul nuclear care devenise o voce dizidentă a autorităţii morale, şi de Boris Elţîn, apoi un star politic agitat şi în ascensiune rapidă, care fusese dat afară din Biroul Politic pentru criticile sale necruţătoare la adresa autorităţile comuniste, au câştigat locuri şi au dezbătut pentru prima dată împotriva Partidului Comunist. Sfârşitul se apropia rapid pentru cele şapte decenii de guvernare comunistă. în mijlocul tumultului, Puţin a căutat să se adapteze. Dar în loc să-şi câştige existenţa ca şofer de taxi sau să urmeze calea tradiţională după întoarcerea acasă din serviciul extern, un post înapoi la Centru, aşa cum era cunoscut sediul din Moscova al serviciului de informaţii externe al KGB, el s-a angajat într-o altă direcţie, un fel de misiune. Fostul său mentor şi şef din Dresda, colonelul Lazar Matveyev, i-a ordonat să nu stea la Moscova, ci să se îndrepte acasă, la Leningrad. [102] Acolo, el a fost aruncat direct într-un oraş în frământare, unde alegerile pentru consiliile oraşului, de asemenea competitive pentru prima dată sub reformele lui Gorbaciov, puneau în faţă un val în creştere de democraţi împotriva Partidului Comunist. Pentru prima dată, democraţii amenințau că vor rupe controlul majorităţii comuniştilor. în loc să apere vechea gardă împotriva ascensiunii democraţilor, Puţin a căutat să se ataşeze mişcării democratice de la Leningrad.

Aproape imediat, s-a apropiat de unul dintre cei mai intransigenţi lideri ai săi, o harnică şi neînfricată proaspăt aleasă deputată a Congresului Deputaţilor Poporului, Galina Starovoitova. Ea a fost o activistă de frunte pentru drepturile omului, cunoscută pentru onestitatea ei fără compromisuri în timp ce a criticat eşecurile puterii sovietice. După ce a ţinut un discurs răsunător înaintea alegerilor pentru consiliul oraşului, Puţin, pe atunci o figură cu ochii palizi şi neremarcabil, s-a apropiat de ea şi i-a spus cât de impresionat a fost de cuvintele ei. El a întrebat-o dacă o poate ajuta cu ceva - inclusiv poate lucrând ca şofer. Dar, suspectă de o astfel de abordare nesolicitată, Starovoitova aparent l-a întors răsunător. [103]

în schimb, primul său post a fost cel de asistent al rectorului Universităţii de Stat din Leningrad, unde în tinereţe a studiat dreptul şi a intrat pentru prima dată în rândurile KGB. El urma să vegheze asupra relaţiilor externe ale universităţii şi să supravegheze studenţii străini şi demnitarii în vizită. La început a părut o retrogradare bruscă de la postul său de la Dresda, o întoarcere la cea mai banală lucrare care raporta despre mişcările străinilor către KGB. Dar nu a fost mai mult de câteva săptămâni până când i-a adus o poziţie în fruntea mişcării democratice a ţării.

Anatoly Sobchak a fost profesorul carismatic de drept al universităţii. înalt, erudit şi chipeş, cucerise de mult studenţii cu linia sa uşor anti-guvernamentală şi se ridicase pentru a deveni unul dintre cei mai încurajatori oratori ai noii mişcări democratice, părând să provoace la fiecare pas Partidul şi KGB-ul. Făcea parte din grupul de independenţi şi reformatori care au preluat controlul consiliului oraşului după scrutinul din martie 1990, iar până în mai fusese uns preşedinte al consiliului. Aproape imediat, Puţin a fost numit mâna sa dreaptă.

Puţin urma să fie reparatorul lui Sobchak, legătura lui cu serviciile de securitate, umbra care îl veghea în culise. De la început, detaşarea fusese aranjată de KGB. Puţin a fost plasat acolo. Avea o funcţie de îndeplinit', a spus Franz Sedelmayer, consultantul german de securitate care a lucrat ulterior cu el. „KGB-ul ia spus lui Sobchak: „Iată-l pe tipul nostru. El va avea grijă de tine." Poziţia din facultatea de drept fusese doar o acoperire, a spus Sedelmayer, care credea că Sobchak însuşi lucra de mult timp neoficial cu KGB: „Cea mai bună acoperire pentru aceşti tipi erau diplomele de drept.' [104]

în ciuda acreditărilor sale democratice şi a discursurilor sale groaznice împotriva abuzurilor de putere din partea KGB, Sobchak a înţeles prea bine că nu ar fi capabil să susţină puterea politică fără sprijinul unor părţi din establishment. Era zadarnic şi prost şi mai ales îşi dorea să urce. Pe lângă angajarea lui Puţin, el a contactat şi un membru înalt al vechii gărzi a oraşului, numind un contraamiral comunist al Flotei Mării Nordului, Vyacheslav Şcerbakov, ca prim-adjunct în consiliul oraşului Leningrad. Colegii lui Sobchak din mişcarea democratică a oraşului, care îl făcuseră liderul lor, erau îngroziţi de alegere. Dar, compromis cu compromis, Sobchak îşi urca drumul spre vârf. Până când oraşul a organizat alegerile pentru primar în iunie 1991, el era favorit şi a câştigat cu relativă uşurinţă.

Când, în acel august, un grup de intransigenţi a lansat o lovitură de stat împotriva liderului sovietic, Sobchak s-a bazat pe o parte din vechea gardă - în special pe Puţin şi pe relaţiile sale cu KGB - pentru a se vedea pe sine şi oraşul printr-o poziţie sfidătoare împotriva încercare de putsch fără nicio vărsare de sânge. Ameninţaţi de compromisurile din ce în ce mai mari pe care Gorbaciov le făcea democraţilor care conduc spre schimbare, loviştii declaraseră starea de urgenţă şi anunţaseră că preiau controlul asupra Uniunii Sovietice. Căutând să-l împiedice pe Gorbaciov să elaboreze un nou tratat de unire care să acorde liderilor republicilor sovietice agitate controlul şi proprietatea asupra resurselor lor economice, ei îl luaseră pe Gorbaciov ostatic la reşedinţa sa de vară la Foros, pe malul Mării Negre.

Dar la Sankt Petersburg - aşa cum se numea acum Leningradul - ca şi la Moscova, liderii democraţi ai oraşului s-au răzvrătit împotriva loviturii de stat. în timp ce membrii consiliului orăşenesc au condus la apărarea sediului democraţilor în sălile zdrenţuite ale Palatului Marinsky, Puţin şi Sobchak au obţinut sprijinul şefului poliţiei locale şi a şaizeci de oameni din miliţia specială. împreună, l-au convins pe şeful companiei locale de televiziune să-l permită pe Sobchak să difuzeze în prima seară după lovitura de stat. [105] Discursul ţinut de Sobchak în acea noapte, în care i-a denunţat pe liderii loviturii de stat, deoarece criminalii i-au electrizat pe locuitorii oraşului şi i-au scos în sute de mii a doua zi, când s-au adunat la umbra Palatului de iarnă al lui Romanov pentru a demonstra împotriva loviturii de stat.. Sobchak a adunat mulţimea cu apeluri puternice la unitate şi sfidare, dar, în principal, a lăsat cea mai vitală şi dificilă misiune adjuncţilor săi, Puţin şi Scherbakov. în acea primă noapte tensionată a putsch-ului, după ce şi-a făcut discursul televizat, el s-a îngropat adânc în biroul său din Palatul Marinsky, în timp ce Puţin şi Scherbakov au fost lăsaţi să negocieze cu şeful KGB al oraşului şi cu comandantul militar al regiunii Leningrad pentru a se asigura că va fi greu -trupele de linie care se apropiau în tancuri nu au intrat în oraş. [106] în timp ce Sobchak sa adresat mulţimilor adunate în Piaţa Palatului a doua zi, negocierile lui Puţin şi Scherbakov se prelungiseră. Iar când tancurile s-au oprit în acea zi la limita oraşului, Puţin a dispărut cu Sobchak şi o falangă de forţe speciale într-un buncăr

adânc sub principala fabrică de apărare a oraşului, Kirovsky Zavod, unde au putut continua discuţiile cu KGB şi şefii militari în siguranţă printr-un sistem de comunicaţii criptate. [107]
Când Puţin şi Sobchak au ieşit din buncărul lor a doua zi dimineaţă, lovitura de stat se terminase. Tentativa duriştilor de a prelua puterea fusese înfrântă. La Moscova, unităţile speciale de elită ale KGB-ului au refuzat ordinul de a trage asupra Casei Albe a Rusiei, unde Boris Elţin, până atunci liderul ales al republicii ruse, a adunat zeci de mii de susţinători împotriva tentativei loviturii de stat de a retrage libertăţile, a reformelor lui Gorbaciov. Ceea ce a rămas din legitimitatea Partidului Comunist era în zdrenţuri. Liderii noii democraţii a Rusiei erau gata să facă un pas. Oricare ar fi motivele lui, Puţin i-a ajutat să fie în măsură să facă acest lucru.
în tot acest timp, fidel pregătirii sale din KGB, Puţin le-a reflectat ca pe o oglindă părerile tuturor: mai întâi cele ale noului său aşa-zis maestru democratic, şi apoi cele ale instituţiei vechi de gardă cu care lucra. „îşi schimbă culorile atât de repede încât nu puteai să-ţi dai seama cine este cu adevărat", a spus Sedelmayer. [108]

2

Munca interioara

„Ceea ce am discutat este cum cele mai întunecate forţe nu renunţă niciodată. Revoluţia Franceză, cea sovietică, toate celelalte, apar mai întâi ca o luptă eliberatoare. Dar ei se transformă curând în dictatură militară. Primii eroi arată ca nişte idioţi, bătăuşii îşi arată adevăratele feţe, iar ciclul (care nu înseamnă revoluţia) este complet.
Christian Michel
MOSCOVA, 25 august 1991 - Era seara târziu când Nikolai Kruchina a păşit obosit pe uşa apartamentului său din complexul bine păzit pentru elita Partidului. Cu doar patru zile înainte, pe 21 august, tentativa de lovitură de stat a comuniştilor de linie dură care încercau să păstreze puterea sovietică se prăbuşise într-un eşec. Şi acum, instituţiile pe care Kruchina le-a servit cea mai mare parte a vieţii erau demontate în faţa ochilor lui. Cu o seară înainte, avusese o serie de întâlniri la nivel înalt cu puternicul şef al Departamentului Internaţional al Comitetului Central, Valentin Falin, şi părea epuizat. [1] Paznicul KGB din afara casei lui i-a observat privirea coborâtă, reticenţa lui clară de a vorbi. [2]
Schimbările din acele patru zile scurte veniseră groasă şi rapidă. în primul rând, liderul pro- democrat rus Boris Elţin a semnat un decret, transmis în direct, suspendând Partidul Comunist Sovietic şi punând capăt deceniilor de guvernare. Poziţia sfidătoare a lui Elţin împotriva liderilor de linie dură ai tentativei de lovitură de stat îl pusese ferm în ascensiune. Acum l-a eclipsat cu mult pe Gorbaciov, care stătea timid lângă podium în timp ce Elţin se adresa parlamentului rus. Argumentând că Partidul Comunist este de vină pentru lovitura ilegală de stat, Elţin a ordonat ca sediul întins, asemănător unui labei, al Comitetului Central
al Partidului de pe Piaţa Veche a Moscovei să fie imediat sigilat. în sute de camere ale sale erau păstrate secretele vastului imperiu financiar al Uniunii Sovietice, o reţea care cuprindea mii de clădiri administrative, hoteluri, case şi sanatorie, precum şi conturile bancare în valută forte ale Partidului şi sute nespuse, poate mii, de firme străine înfiinţate ca societăţi mixte în ultimele zile ale regimului. Prin aceste conturi bancare şi alte firme conexe, operaţiunile strategice ale Partidului Comunist în străinătate - şi cele ale partidelor politice aliate - fuseseră finanţate. A fost sala maşinilor luptei sovietice pentru supremaţie împotriva Occidentului. Acesta era imperiul pe care Kruchina îl

administrase în calitate de şef al departamentului de proprietate al Partidului Comunist din 1983. Sigilarea lui bruscă a simţit ca un simbol al tot ceea ce s-a pierdut.
Soţia lui Kruchina sa întors devreme în acea noapte, lăsându-şi soţul singur, credea ea, să petreacă noaptea dormind pe canapea. Dar a doua zi devreme a fost trezită de o bătaie la uşă. Era paznicul KGB. I s-a spus că soţul ei căzuse la moarte de la fereastra apartamentului lor de la etajul şapte. [3]
Nu existau semne aparente de tulburare, iar paznicul a spus că descoperise un bilet mototolit întins pe trotuar lângă cadavrul lui Kruchina. „Nu sunt un conspirator", se spunea. — Dar sunt un laş. Vă rog să spuneţi asta poporului sovietic. [4] KGB-ul a declarat imediat moartea sa o sinucidere. Dar până în ziua de azi, nimeni nu ştie ce s-a întâmplat exact - sau dacă o fac, nu este dispus să spună. Cei care au fost în centrul evenimentelor din acele vremuri, precum Viktor Gheraşcenko, pe atunci şeful băncii de stat sovietice, preferă să-şi limiteze explicaţiile la un „A căzut" din delfic. [5] Alţii precum Nikolai Leonov, pe atunci puternicul şef al departamentului analitic al KGB, insistă că Kruchina a fost victima unei „depresiuni profunde" care s-a instalat la prăbuşirea imperiului. [6]
Puţin peste o lună mai târziu, acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu predecesorul lui Kruchina, în calitate de şef al departamentului de proprietate. în seara zilei de 6 octombrie, Georgy Pavlov a căzut de la fereastra apartamentului său. Moartea lui, la vârsta de optzeci şi unu de ani, a fost înregistrată şi ca sinucidere. La unsprezece zile după moartea lui Pavlov, un alt membru de rang înalt al maşinii financiare a Partidului a căzut la moarte de pe balconul său. De data aceasta a fost şeful secţiei americane al departamentului internaţional al Partidului Comunist, Dmitri Lissovolik. Din nou, a fost înregistrată ca o sinucidere.
Ceea ce ia legat pe cei trei bărbaţi a fost o cunoaştere intimă a sistemelor secrete de finanţare ale Partidului Comunist în momentul în care KGB-ul se pregătea pentru tranziţia la economia de piaţă sub reformele *perestroika lui Gorbaciov.* Se înţelegea că departamentul de proprietate pe care Kruchina şi Pavlov îl supravegheau avea o valoare de 9 miliarde de dolari. [7] Experţii occidentali şi-au estimat de multe ori mai mult deţinerile străine. [8] Dar, în primele zile după prăbuşirea Partidului Comunist, noii conducători ai Rusiei au fost nedumeriţi să descopere că cuferele partidului erau aproape goale. Au existat zvonuri că oficialii, supravegheaţi de Kruchina, ar fi sifonat miliarde de ruble şi alte valute prin asociaţii străine înfiinţate în grabă în ultimii ani ai regimului. [9] Procurorii ruşi, cărora le-a ordonat iniţial Elţîn să investigheze Partidul Comunist pentru rolul său în tentativa de lovitură de stat din august, au fost în curând redirecţionaţi să investigheze ce sa întâmplat cu fondurile partidului.
Deşi Elţin a ordonat sigilarea birourilor Comitetului Central din Piaţa Veche, Valentin Falin, şeful Departamentului Internaţional al comitetului, care supraveghea finanţarea operaţiunilor externe, a ordonat imediat subordonaţilor săi să înceapă distrugerea documentelor. [10] Ceea ce se afla în arhive ar putea oferi o foaie de parcurs pentru crimele regimului comunist şi, cel mai important, pentru banii care fuseseră ascunşi. Cele mai secrete operaţiuni fuseseră desfăşurate în Sala 516, care găzduise secţiunea specială a Departamentului Internaţional pentru „Tehnologia petrecerilor". Acesta a fost condus de Vladimir Osintsev, un specialist în operaţiunile negre, care a condus campanii de influenţă a Partidului Comunist pentru a semăna discordie în ţările în care existenţa partidului era ilegală, precum El Salvador, Turcia, Africa de Sud şi Chile. Când procurorii ruşi au intrat în sfârşit în această cameră luni mai târziu, în octombrie 1991,

au fost găsite ramuri de dosare mărunţite în panglici pe podea. Dar au rămas semne ale lungimii depuse de agenţii de partid pentru a conduce agenţii de dormit sub acoperire adâncă. Procurorii au găsit grămezi de paşapoarte şi ştampile străine din multe ţări diferite, grămezi de alte documente de călătorie goale şi ştampile şi vize oficiale care aşteptau să fie falsificate. Era un album foto uriaş plin cu poze cu oameni de toate tipurile şi rase, o selecţie de peruci şi bărbi şi chiar forme de cauciuc pentru falsificarea amprentelor. [11]
Unul dintre angajaţii Departamentului Internaţional, Anatoly Smirnov, se răzvrătise şi scoase din contrabandă tot ce putea. [12] Documentele extrem de secrete pe care a reuşit să le extragă includ **detalii** de sute de milioane de dolari în plăţi către partidele comuniști din străinătate. Un astfel de document, din 5 decembrie 1989, arăta un ordin ca banca de stat sovietică să transfere 22 de milioane de dolari direct către Falin pentru Fondul Internaţional al Partidului pentru organizaţiile de stânga. [13] Un altul, din 20 iunie 1987, a ordonat Gosbank, banca centrală a URSS, să transfere 1 milion de dolari curatorului partidului pentru afaceri internaţionale, pentru a oferi Partidului Comunist Francez fonduri suplimentare. [14] Transferul fizic al banilor către Franţa urma să fie organizat de KGB.
Pentru Smirnov, faptul că partidul pătrundea în mod regulat în cuferele statului pentru a-şi finanţa operaţiunile politice şi de influenţă în străinătate însemna că „se comite o crimă împotriva poporului nostru”. [15] Pentru el, aceasta a fost o linie roşie. Era împotriva legii sovietice. Operaţiunile partidului ar fi trebuit să fie finanţate din donaţiile pe care le-a strâns de la membri, nu din cuferele statului. [16]
Procurorii ruşi au calculat că peste 200 de milioane de dolari au fost transferaţi din Uniunea Sovietică pentru a finanţa partidele legate de comuniști în ultimul deceniu de existenţă al URSS; Smirnov a pus totalul de multe ori mai mult. [17] Sumele transferate prin mijloace mai clandestine, pentru activităţi mai clandestine, au rămas necunoscute.
însă, pe măsură ce echipa de procurori a căutat prin ceea ce a rămas din arhiva Comitetului Central, au început să găsească documente care aruncau lumină asupra multitudinii de scheme neoficiale, secrete, prin intermediul cărora miliarde de dolari în plus în fonduri păreau să fi fost evacuate. O astfel de schemă implica ceea ce sovieticii numeau firme „prietenoase”. Acestea au fost companiile de prieteni din centrul vastului sistem de operaţiuni pe piaţa neagră care ţinea blocul estic pe linia de plutire. Mulţi dintre ei au fost implicaţi în contrabanda cu tehnologie sub embargo. Acestea au inclus şirul de companii- paravan pe care oficialul comercial est-german Alexander Schalck-Golodkowski le-a desfăşurat în Germania de Est, Austria, Elveţia şi Liechtenstein. Alţii au fost implicaţi în vânzarea echipamentelor atât de necesare industriei petroliere, nucleare şi manufacturiere sovietice la preţuri care au fost umflate de multe ori, în timp ce profiturile au fost folosite
pentru a finanţa activităţile Partidului Comunist şi ale altor mişcări de stânga din Italia, Franţa, Spania, Marea Britanie şi în alte părţi. [18]
Banii pe care PCUS i-ar trimite direct pentru a finanţa activităţile partidelor comuniste nu erau nimic în comparaţie cu sumele trimise prin intermediul firmelor prietene, a spus Antonio Fallico, un bancher italian senior cu legături strânse cu vârful elitei sovietice şi, mai târziu, cu regimul Puţin, de asemenea. Donaţiile oficiale pe care Partidul Comunist Italian le- a primit anual de la Uniunea Sovietică au fost „doar aproximativ 15-20 de milioane de dolari”. Aceştia nu sunt nici măcar bani. Finanţarea

reală, a spus el, a venit de la intermediari. „Toate firmele italiene care doreau să facă afaceri în Uniunea Sovietică au trebuit să plătească bani acestor firme... Acesta a fost un flux colosal de bani". [19] O listă cu patruzeci şi cinci de astfel de „firme prietenoase" a fost dezvăluită de procurorii care au accesat arhivele. Printre cele mai obscure firme de import-export se număra cel puţin un nume cunoscut: Pergamon Press a lui Robert Maxwell, o vastă editură care fusese mult timp un canal de vânzare a cărţilor de ştiinţă sovietice către Occident. [20] Cu doar câteva zile înainte de publicarea listei, trupul controversatului fost deputat laburist şi magnat mass- media fusese găsit plutind în Oceanul Atlantic, nu departe de iahtul său.
Alte companii care lucrează cu regimul sovietic care au rămas departe de radar au inclus titani ai industriei europene precum Fiat, Merloni, Olivetti, Siemens şi Thyssen, potrivit unui fost agent KGB care a lucrat îndeaproape cu Puţin în anii nouăzeci şi un alt om de afaceri care a lucrat în aceste „firme prietenoase" în perioada sovietică. Acest om de afaceri, care ar vorbi doar sub condiţia anonimatului, a spus că firma sa a furnizat bunuri militare sub pretextul echipamentului medical: „Echipamentul medical - era o faţadă. în spatele ei, firma producea echipamente militare foarte serioase. La fel a fost şi cu Siemens şi cu ThyssenKrupp. Toţi furneau echipamente cu dublă utilizare sovieticilor. Aceste firme prietenoase nu erau doar fronturi, cum funcţionează lucrurile acum. Erau mari companii europene. [21]
Reţeaua de firme prietenoase nu era implicată doar în importuri. Potrivit unui fost consilier al lui Gorbaciov, unii dintre ei erau angajaţi în operaţiuni de troc care se desfăşurau încă din anii 1970 sub Brejnev. [22] Monopolul de stat al exporturilor de petrol, Soyuznefteexport, sa angajat, de exemplu, într-o schemă elaborată de troc de petrol pentru mărfuri sub embargo. Mai întâi a livrat petrol prin intermediul comercianţilor către rezervoare mari de stocare din Finlanda, unde originile petrolului au fost deghizate înainte ca o reţea de intermediari să-l vândă în schimbul tehnologiei sub embargo şi a altor bunuri, potrivit unui fost asociat Soyuznefteexport. Exporturile de îngrăşăminte, de asemenea, făceau parte de multă vreme din aceste scheme. Pentru procurorii ruşi care încearcă să investigheze finanţele Partidului, urmele acestor scheme au reprezentat cel mai mare steag roşu. Averi nespuse în petrol, metale, bumbac, produse chimice şi arme au fost transportate din Uniunea Sovietică, fie prin scheme de troc, fie prin tranzacţii de export, şi vândute la preţuri reduse către firmele prietenoase intermediare din Occident. Conform acordurilor de export, firmele prietenoase ar cumpăra materiile prime la preţul intern sovietic, care a fost stabilit la un nivel scăzut în conformitate cu regulile economiei planificate, permiţându-le să obţină profituri uriaşe atunci când le-au vândut la preţurile pieţei mondiale: petrolul global, preţul, de exemplu, era de aproape zece ori mai mare decât preţul intern sovietic în acele vremuri. [23] Apoi ar putea ascunde
fondurile într-o reţea de conturi în bănci prietenoase din Europa, cum ar fi Banco del Gottardo din Elveţia, şi paradisuri fiscale din Cipru, Liechtenstein, Panama, Hong Kong şi Insulele Canalului Britanic. Averile pe care le-au făcut au putut fi desfăşurate pentru activităţile Partidului Comunist în străinătate, pentru măsuri active de destabilizare a Occidentului. Cel mai important dintre toate, întregul proces a fost supravegheat de KGB, ai cărui asociaţi conduceau firmele prietene şi controlau o mare parte din ministerul sovietic al comerţului. „Firmele prietenoase au vândut ceea ce au achiziţionat la preţuri globale. Profitul nu a fost niciodată returnat Uniunii Sovietice', a

scris procurorul general însărcinat cu supravegherea anchetei, Valentin Stepankov. „Toate contactele cu firmele prietenoase au fost efectuate de KGB”. [24]

Sifonarea mărfurilor se accelerase rapid în ultimii ani ai regimului sovietic. Mai târziu, fostul şef al analizei economice pentru informaţiile militare sovietice, Vitali Shlykov, a susţinut că o mare parte din uriaşele stocuri militare ale Uniunii Sovietice de materii prime - literalmente munţi de aluminiu, cupru, oţel, titan şi alte metale - care aveau destinate să menţină maşina militară sovietică în funcţiune pentru deceniile următoare, s-au diminuat rapid până la momentul prăbuşirii sovietice. [25] Procurorii au găsit însă doar fragmente de informaţii. Afacerile cu materii prime abia lăsaseră nicio urmă.

Dar în timp ce căutau resturile şi distrugerea, sumele de hârtie mărunţită de pe podea, procurorii au găsit un document vital, care părea că ar putea oferi o cheie parţială a ceea ce s-a întâmplat în anii crepusculari ai regimului comunist. Era un memoriu, din 23 august 1990, semnat de secretarul general adjunct al lui Gorbaciov, Vladimir Ivaşko, şi ordona crearea unei „economii invizibile” pentru Partidul Comunist. [26] Conducerea de vârf a Partidului a recunoscut în mod evident că avea nevoie urgentă de a crea o reţea de firme şi întreprinderi mixte care să protejeze şi să ascundă interesele financiare ale partidului, deoarece reformele lui Gorbaciov au aruncat ţara în haos. Partidul urma să-şi investească resursele valutare în capitalul firmelor internaţionale operate de „prieteni”. Fondurile şi asociaţiile de afaceri ar avea „legături vizibile minime”.

Un document şi mai revelator a fost găsit în apartamentul lui Nikolai Kruchina. Când anchetatorii au sosit după ce el a căzut până la moarte, au găsit un dosar întins pe biroul lui. în interior se aflau documente care indicau o reţea potenţial vastă de proxy care gestionează fonduri pentru regim. [27] Unul dintre documentele pe care le-au găsit avea spaţii lăsate necompletate pentru numele, numărul de partid şi semnătura membrului de partid care se înscrie pentru a deveni un mandatar de încredere, un *doverennoye litso* sau custode al fondurilor şi proprietăţilor partidului.

„Eu_____membru CPSU din___, numărul Partidului___, cu următoarele confirm decizia mea conştientă şi voluntară de a deveni custode de încredere al Partidului şi de a îndeplini sarcinile care mi-au fost stabilite de Partid la orice post în orice situaţie, fără a dezvălui calitatea mea de membru al institutului custodelor de încredere.

Mă angajez să păstrez şi să distribui cu grijă, în interesul Partidului, resursele financiare şi materiale care mi-au fost încredinţate şi garantez restituirea acestor resurse la prima cerere. Tot ceea ce câştig ca urmare a activităţilor economice din fondurile Partidului îl recunosc drept proprietatea Partidului şi garantez transferul acestuia în orice moment şi în orice loc.

Mă angajez să respect strict confidenţialitatea acestor informaţii şi să îndeplinesc ordinele Partidului, date mie de persoanele autorizate în acest sens.

Semnătura membrului PCUS_____

Semnătura persoanei care preia funcţia_____„ [28]

Procurorii s-au chinuit să dezlege ce ar putea însemna acest document. Puţini dintre conducerea Partidului şi alţi membri ai elitei Partidului pe care i-au chestionat ar dezvălui ceva. Majoritatea au susţinut că nu cunoşteau astfel de scheme. însă echipa procurorilor a avut noroc când a dat peste Leonid Veselovsky, un fost colonel în direcţia de informaţii externe a KGB. Temându-se de un val de represiuni, Veselovski a vorbit deschis despre modul în care a fost unul dintre cei mai importanţi agenţi ai informaţiilor externe ale KGB, recrutaţi pentru a ajuta la gestionarea şi ascunderea

proprietăţilor şi a bogăţiilor Partidului. [29] Ofiţerii de informaţii străine au fost aduşi pentru cunoştinţele lor despre cum funcţionau sistemele financiare occidentale. Ei au raportat lui Kruchina, şeful departamentului de proprietate, precum şi lui Vladimir Kriuchkov, şeful KGB, şi Filip Bobkov, pe atunci primul adjunct al şefului KGB, şi Vladimir Ivaşko, trezorierul Comitetului Central.

Veselovsky, un specialist în economie internaţională, fusese transferat de la postul său din Portugalia în noiembrie 1990 pentru a lucra la planul de creare a unei „economii invizibile" pentru bogăţia partidului. El a fost cel care a propus sistemul „depozitorilor de încredere", sau *doverenniye litsa* , care avea să deţină şi să gestioneze fonduri în numele partidului. Pregătise o serie de note pentru Kruchina cu propuneri de deghizare a fondurilor Partidului pentru a le proteja de confiscare. Acestea includ investirea lor în fonduri caritabile sau sociale, sau anonim în acţiuni şi acţiuni. Procesul urma să fie condus de KGB.

„Pe de o parte, acest lucru va asigura un venit stabil, independent de poziţia viitoare a Partidului. Şi pe de altă parte, aceste acţiuni pot fi vândute în orice moment prin burse şi apoi transferate în alte sfere pentru a masca participarea Partidului, păstrând în acelaşi timp controlul", a scris el. „Pentru a desfăşura astfel de măsuri, trebuie să existe o selecţie urgentă de custozi de încredere care să poată efectua puncte separate ale programului. Ar putea fi posibil să se creeze un sistem de membri secreţi ai Partidului care să asigure existenţa partidului în orice condiţii din aceste vremuri extreme. [30]

într-o altă notă, el a sugerat crearea unei reţele de companii şi asociaţii în participaţiune, inclusiv brokeraj şi firme comerciale, în paradisuri fiscale precum Elveţia, unde acţionarii ar fi „depozitorii de încredere". [31]

Aşa cum Stasi începuse să se pregătească, să transfere fonduri într-o reţea de companii- paravan înainte de cădere, KGB-ul pregătea partidul pentru schimbarea regimului, pe deplin conştient că monopolul său asupra puterii devine din ce în ce mai precar. Pentru unii agenţi ai reţelei de informaţii străine recrutaţi pentru a lucra la schemă, când au primit ordinele de la Kriuchkov să înceapă să creeze companii private, a fost un semnal clar că jocul era bun pentru regimul comunist. „De îndată ce s-a întâmplat asta, am înţeles că este sfârsitul", a spus Yury Shvets, un ofiţer superior în statia KGB din Washington până în 1987. *[32]*

Dar când, după tentativa rătăcită de lovitură de stat din august 1991, Partidul Comunist Sovietic a dispărut brusc, nu a fost deloc clar ce s-a întâmplat cu structurile create pentru a- şi păstra bogăţia şi nici cine era responsabil de ele. Pentru procurorii ruşi care cercetează, documentele lăsate în urmă în arhive şi în apartamentul lui Kruchina au oferit doar contururile slabe ale reţelei. Cifrele şi roţile din scheme, împuterniciţii de încredere, *doverenniye litsa* care gestionează fondurile, reţeaua de companii, asociaţii mixte şi brokeraj au fost ascunse. [33] Atunci când au fost chestionaţi mai târziu cu privire la documente, foştii membri ai Biroului Politic au insistat că prăbuşirea a venit atât de rapid şi de neaşteptat încât nimeni nu a avut timp să pună în aplicare planurile lui Ivashko pentru „economia invizibilă". [34] Dar procurorii au găsit o mulţime de semne că proiectul a fost cel puţin parţial activat şi că era în derulare de mult - şi că părea a fi condus de armata de informaţii externe a KGB.

Cariera lui Veselovsky a fost doar un indiciu. Cu două săptămâni înainte de tentativa de lovitură de stat din august, el şi-a demisionat din funcţie şi s-a îndreptat spre Elveţia, unde a preluat un post la o firmă comercială numită Seabeco, care era

simbolul unei „firme prietenoase” susţinute de KGB [35] şi care vânduse . cantitati mari de materii prime din Uniunea Sovietica. Acesta era condus de un emigrat sovietic pe nume Boris Birshtein, care în anii şaptezeci plecase mai întâi în Israel şi apoi în Canada, unde a înfiinţat un şir de asociaţii mixte, inclusiv una cu o lumină de frunte a informaţiilor externe sovietice. [36] KGB-ul părea să aibă amprentele sale peste tot în ascensiunea Seabeco. „Nimic din toate acestea nu s-ar fi putut întâmpla fără patronajul KGB”, a spus Shvets.

La întrebări, fostul şef al KGB Vladimir Kryuchkov a recunoscut că firma comercială a fost creată ca un canal pentru fondurile Partidului Comunist. Dar el a insistat din nou că planurile nu au fost niciodată puse în aplicare - nu a trecut timp înainte de prăbuşirea regimului. [37] Dar au apărut semne revelatoare ale asocierii continue a Seabeco cu KGB. S- a scurs o conversaţie telefonică înregistrată între un asociat Seabeco şi un şef rus de informaţii externe, în care cei doi bărbaţi au discutat deschis despre reţeaua comercială pe care au înfiinţat-o. [38] Acest asociat de la Seabeco, Dmitri Yakubovsky, a făcut publice afirmaţiile că Seabeco a primit zeci de milioane de dolari pentru a finanţa operaţiunile KGB în Europa. [39]

Orice şansă rămasă pe care procurorii le-ar putea avea de a urma urmele banilor a părut totuşi să se evapore complet când Veselovski a dispărut fără urmă din postul său din Elveţia. Fără finanţare adecvată şi doar o urmă de hârtie redusă, procurorii au dat peste un zid de cărămidă. în interiorul Rusiei, au fost capabili să urmărească transferul de miliarde de ruble de la departamentul de proprietate al lui Kruchina către mai mult de o sută de firme de partid şi bănci comerciale. [40] însă încercările lor de a recupera oricare dintre acestea au fost pur şi simplu blocate. [41]

Noul guvern Elţin părea să aibă puţin interes să găsească vreunul dintre fonduri pe fondul haosului colapsului sovietic. Pentru o scurtă clipă care părea să se schimbe, când Yegor Gaidar, noul prim-ministru reformist al lui Elţin, a anunţat cu mare fanfară că guvernul l-a angajat pe Kroll, o firmă de investigaţii internaţionale de top, să vâneze banii partidului. Dar, cu un contract de 1,5 milioane de dolari şi un an în căutarea fondurilor dispărute ale Partidului mai târziu, Kroll părea să fi făcut şi mai puţine progrese decât au făcut procurorii. Se pare că nu era nimic de raportat. „Nu au găsit nimic”, a spus Pyotr Aven, ministrul
guvernului a cărui iniţiativă a fost să-l aducă pe Kroll în primul rând. „Nu au găsit nimic altceva decât conturile unui pumn de birocraţi de nivel superior. Nu aveau mai mult de jumătate de milion de dolari în conturi. [42]

Problema era, se părea, că guvernul nu dorea să fie găsite fondurile. Motivul pentru care Kroll s-a întors în mare parte cu mâinile goale a fost că nu a primit deloc asistenţă din partea guvernului rus. Firma a fost blocată să lucreze cu procurorii ruşi. „Guvernul rus nu a fost interesat ca noi să găsim ceva, aşa că nu am făcut-o”, a spus Tommy Helsby, un fost preşedinte Kroll care a lucrat la anchetă. [43] „Tot ce a vrut guvernul să facă a fost să ne folosească numele într-o conferinţă de presă”. Voia doar să dea impresia că se desfăşoară o adevărată căutare.

Sarcina a fost îngreunată de faptul că, mai degrabă decât prin transferuri bancare simple, o mare parte din bogăţia Uniunii Sovietice părea să fi fost transferată, prin intermediul unor firme prietene precum Seabeco, prin comerţul cu materii prime. Un alt mare operator în aceste tranzacţii, a spus Helsby, a fost controversatul fondator Glencore din Geneva, comerciantul de mărfuri Marc Rich. [44]

Agenţii de informaţii străine KGB care fuseseră în spatele creării schemei deţineau acum cheile bogăţiei ascunse. „La final, când Uniunea Sovietică s-a prăbuşit, când muzica s-a oprit, aceşti oameni KGB au fost oamenii care ştiau unde sunt banii”, a spus Helsby. „Dar până atunci erau angajaţii unui stat sovietic inexistent”.
Unii dintre ei, însă, au rămas mai departe; fragmente din reţelele de informaţii externe ale KGB-ului erau păstrate. în culise, în mijlocul haosului, „unii dintre ei au continuat să gestioneze bani pentru KGB”, a spus Helsby.
în noaptea în care Nikolai Kruchina s-a prăbuşit la moarte a fost noaptea în care averea Partidului Comunist a fost transferată unei noi elite - şi o parte din ea a mers către agenţii de informaţii străine ai KGB. O parte din numerar fusese deja furată, fără îndoială, de către şefii de top ai Partidului şi crima organizată. Dar agenţii de informaţii străine erau oamenii care controlau conturile atunci când Elţin a semnat Partidul Comunist Sovietic în istorie. Poate că Kruchina se luptă cu realizarea disperată că oamenii care se ocupau de fonduri nu mai erau sub controlul lui. în egală măsură, s-ar putea să fi fost trimis la moarte de aceiaşi bărbaţi, pentru a se asigura că nu va putea spune niciodată.
„Cel mai probabil, Kruchina s-a speriat că ar putea fi întrebat unde s-au dus toate proprietăţile”, a spus Pavel Voşchanov, un fost purtător de cuvânt al Elţin şi un jurnalist care a petrecut mulţi ani investigând averea furată de Partid. „Kruchina a dat ordinele, dar acum nu ştia unde era totul. Statul era distrus. KGB-ul era distrus. Şi deja nimeni nu ştia unde sunt aceşti tipi KGB - şi cine sunt. [45]
Povestea căutării procurorilor pentru averea dispărută a Partidului a fost rapid uitată în tumultul prăbuşirii. Dar ceea ce procurorii au găsit atunci a fost un plan pentru tot ce urma să vină mai târziu. Schemele de contrabandă, firmele prietenoase şi custozii de încredere au devenit modelul pe care urma să se desfăşoare regimul Puţin şi operaţiunile sale de influenţă. Faptul a fost că unele părţi ale elitei de informaţii externe KGB începuseră să se pregătească pentru o tranziţie pe piaţă încă de când fostul şef KGB Iuri Andropov a devenit
lider sovietic în 1982. La începutul anilor optzeci, o mână de economişti sovietici au început să discute în linişte necesitatea unei se mută pe piaţă, şoptind în intimitatea bucătăriilor lor despre ineficienţele cronice ale economiei sovietice şi publicând tratate subterane despre necesitatea reformei. în acelaşi timp, a existat o conştientizare din ce în ce mai mare în rândul unui grup strâns din elita serviciilor de informaţii că economia sovietică se afla într- o spirală morţii, că era imposibil să se menţină imperiul blocului de est, ca să nu mai vorbim de o influenţă şi perturbare mai largă, campanii în America de Sud, Orientul Mijlociu şi Africa şi în Occident. „Dacă vrei să ai o politică de a fi un mare imperiu, ar trebui să poţi cheltui o sumă uriaşă de bani”, a spus o persoană care a lucrat îndeaproape cu şefii serviciilor de informaţii străine cu minte reformă în acele vremuri. [46] „Nu era în posibilităţile noastre să concurem cu SUA. A fost foarte costisitor şi foarte dificil, poate imposibil. Chiar înainte ca elementele progresiste din KGB să înceapă să se pregătească pentru o posibilă tranziţie în Germania de Est, ei făcuseră eforturi pentru o reformă radicală în Uniunea Sovietică însăşi.
Economia sovietică era epuizată de resurse din cauza forţei de a construi producţia militară şi a concura cu Occidentul în detrimentul tuturor celorlalte. Statul comunist a reuşit, teoretic, să îşi îndeplinească jurământul socialist de a oferi tuturor lucrătorilor educaţie şi asistenţă medicală gratuite. Dar, în practică, economia planificată pur şi

simplu nu a funcţionat. în schimb, a existat un sistem corupt în care oamenii obişnuiţi pe care statul comunist trebuia să îi protejeze trăiau în mare parte în sărăcie. Statul comunist putea accesa o mulţime de resurse naturale pentru scheme comerciale corupte, dar nu a reuşit să dezvolte industria uşoară pentru a produce bunuri de consum competitive. Nu a existat nicio proprietate privată şi nici măcar o înţelegere a ceea ce este profitul. în schimb, guvernul a înmânat cote de producţie fiecărei întreprinderi, a controlat toate câştigurile şi a fixat preţuri pentru orice. Nu a existat motivaţie pentru nimeni, iar sistemul pur şi simplu nu a funcţionat. Preţurile bunurilor de larg consum au fost fixate la niveluri incredibil de scăzute, dar din această cauză au existat lipsuri acute de orice - de la pâine, cârnaţi şi alte produse alimentare, la maşini, televizoare, frigidere şi chiar apartamente. Lipsa a însemnat cozi şi raţionalizare, uneori luni de zile. Conexiunile informale şi plăţile cu oficialii erau adesea singura modalitate de a sări la cozi de câteva săptămâni pentru cele mai de bază necesităţi - pentru reparaţii de pantofi, pentru un pat de spital, pentru sicrie şi ritualuri de înmormântare. Puterea copleşitoare a birocraţiei sovietice a introdus corupţia adânc în sistem, în timp ce în aceste condiţii piaţa neagră a înflorit. [47]

La sfârşitul anilor şaizeci, agenţii de piaţă neagră, cunoscuţi sub numele de *tsekhoviki*, au început să înfiinţeze fabrici subterane în care piesele de schimb şi materialele sifonate din fabricile deţinute de stat erau folosite pentru a produce bunuri în afara economiei reglementate. Astfel de activităţi ar putea duce la pedepse cu închisoarea de zece ani sau mai mult, dar producţia acestor fabrici devenea din ce în ce mai mult singura modalitate de a compensa cel puţin o parte din penuria sistemului planificat sovietic. Speculatorii în valută forte ar arunca cu traul holurile hotelurilor sovietice Intourist, riscând închisoarea pentru a cumpăra dolari de la turiştii străini în vizită la un curs de schimb mult mai avantajos pentru turist decât cel fix sovietic. A fost o afacere bună şi pentru speculatori. în sistemul penuriei sovietice, oricine avea acces la valută era rege. Dolarii ţi-ar oferi acces la magazinele bine aprovizionate Bereyozki, rezervate elitei sovietice, unde rafturile erau pline cu produse alimentare de calitate şi alte luxuri ale Occidentului. Ţi-ar permite să cumperi îmbrăcăminte occidentală, muzică pop occidentală, orice produs în afara economiei sovietice care stagnan şi întuneric - toate acestea ar putea fi apoi vândute pentru profituri uriaşe. Penuria din economia sovietică a fost atât de profundă încât, conform fostului agent de informaţii externe al KGB, Yury Shvets, toată lumea era de vânzare. Directorii fabricii au jucat cărţile pentru a oferi materiale agenţilor de piaţă neagră în schimbul unei reduceri din profit. Oamenii legii au închis ochii la speculatorii de valută care năvălesc prin hotelurile sovietice în schimbul mită şi acces la bufetul hotelului. [48] Şi în vârful piramidei, încă din anii şaptezeci, elita Partidului a luat o reducere a schemelor de contrabandă şi comerţ. Toate acestea au subminat orice eforturi de îmbunătăţire a producţiei. „Uniunea Sovietică nu putea să facă nici măcar o pereche de colanţi sau pantofi", a spus Shvets. — Prostituatele se dădeau pentru o noapte pentru un ciorapă, iar apoi noaptea următoare pentru cealaltă. A fost un coşmar. [49]

Membrii serviciilor de informaţii externe ale serviciului de securitate au fost cei care au văzut cel mai clar că sistemul trebuie să se schimbe. Ei erau cei care puteau călători şi vedeau cum funcţionează economia de piaţă în Occident, cum sistemul socialist nu reuşeşte să ţină pasul cu progresul tehnologic al lumii occidentale. Printre aceştia se număra şi un legendar şef de informaţii militare sovietice, Mikhail Milshtein, un bărbat chel, Kojak, cu sprâncene groase şi stufoase, care a servit timp de decenii în SUA şi

apoi s-a întors la Moscova pentru a conduce departamentul de informaţii la academia militară sovietică. în anii şaptezeci s-a mutat la Institutul pentru SUA şi Canada, un think tank care a lucrat îndeaproape cu influentul Departament Internaţional al lui Falin, unde a fost printre cei care lucrau la modalităţi de a crea o apropiere de Occident. în holurile institutului, o clădire elegantă pre-revoluţionară, ascunsă pe o stradă îngustă şi înverzită în spatele principalelor artere ale Moscovei, Milshtein a lucrat cu alţi asociaţi ai elitei sovietice de informaţii externe la propuneri de dezarmare. El a creat legături strânse cu fostul secretar de stat american Henry Kissinger, în timp ce el a căutat căi de ieşire din ceea ce el a numit „un cerc vicios" de conflict cu Occidentul. [50]

Peste oras, adanc in suburbiile sudice ale oraşului, intr-un bloc-turn intunecat si intins din perioada anilor '70, un grup de economişti de la Institutul pentru Economie Mondiala si Relaţii Internationale, cunoscut sub numele de IMEMO, a inceput sa lucreze la reforme care ar incepe sa se relaxeze, monopolul statului sovietic asupra economiei. Printre aceştia s-a numărat şi Rair Simonyan, un tânăr economist strălucit, la începutul lui treizeci de ani, care era fiul unui general de spionaj militar sovietic de rang înalt. A lucrat îndeaproape cu adjunctul său Andrei Akimov, un agent de informaţii străine care mai târziu avea să fie trimis la conducerea băncii Uniunii Sovietice la Viena, iar ulterior a devenit unul dintre cei mai importanţi finanţatori din spatele regimului lui Vladimir Puţin. Simonyan a făcut călătorii de cercetare în Germania de Est, unde a văzut clar cât de departe era în urmă economia sovietică. „A fost o lume diferită", a spus el. [51] încă din 1979, Simonyan lucrase la o reformă care să aducă capital străin în economia sovietică prin crearea de joint ventures între întreprinderile străine şi sovietice. A fost o măsură îndrăzneaţă care avea să erodeze monopolul sovietic asupra întregului comerţ exterior şi a fost imediat respinsă de directorul institutului. Dar când un nou director a fost numit sub Andropov în 1983, a început „o viaţă absolut diferită", a amintit Simonyan. Noul director a fost Alexander Yakovlev, un fost ambasador în Canada care avea să devină mentorul lui Gorbaciov şi naşul reformelor sale *perestroika* . Simonyan a lucrat îndeaproape

şi cu Yevgeny Primakov, un agent de informaţii străine asemănător mandarinului, care a lucrat mulţi ani în Orientul Mijlociu sub acoperire ca corespondent pentru ziarul sovietic *Pravda*, creând legături strânse cu Saddam Hussein în Irak şi alţi lideri din Rusia. Sistemul de patronaj sovietic de acolo. De-a lungul anilor şaptezeci, Primakov a lucrat la IMEMO, cooperând îndeaproape cu Milshtein la Institutul SUA pentru SUA şi Canada şi a preluat funcţia de director al IMEMO când Yakovlev a fost promovat la Biroul Politic. Acum se îndrepta spre unul dintre principalele cuiburi ale progresiştilor din serviciile de informaţii străine. IMEMO a devenit o sală de maşini pentru reformele *perestroika* .

Sub Andropov, o nouă generaţie de economişti era educată. Yegor Gaidar, în vârstă de douăzeci şi ceva de ani, a discutat despre reforme de piaţă de anvergură despre care el le-a considerat cruciale pentru supravieţuirea blocului sovietic cu Pyotr Aven, la fel de tânăr. Ambii au lucrat la un alt institut cheie de cercetare la începutul anilor optzeci, Institutul All Soviet pentru Cercetarea Sistemelor, şi ambii erau din inima elitei sovietice. Tatăl lui Aven fusese unul dintre cei mai respectaţi academicieni ai ţării, în timp ce Gaidar lucrase sub acoperirea faptului că era corespondent pentru *Pravda* în Cuba, unde a urcat la gradul de amiral. Fidel Castro şi Che Guevara l-au vizitat acasă, iar fiul său a crescut înconjurat de generali sovietici de rang înalt. Atât Gaidar, cât şi

Aven urmau să joace roluri de conducere în reformele pieței noii Rusii. „Toți reformatorii de piață care au ajuns mai târziu la evidență - de la Gorbaciov la tinerii reformatori - au fost crescuți în instituții create de Andropov”, a spus Vladimir Yakunin, un apropiat al lui Puțin din KGB și ulterior un înalt oficial rus. „Primele reforme ale pieței au fost stabilite la aceste instituții”. [52]

Odată ce Andropov a preluat funcția de lider, facțiunile progresiste din KGB, conduse de direcția de informații externe și de direcția de criminalitate economică, au început să experimenteze crearea unei noi clase de antreprenori care să opereze în afara limitelor planificate sovietice, economie. Au început cu comercianții din piața neagră, *tsekhoviki.* „Adevărata *perestroika* a început sub Andropov”, a spus Christian Michel, un manager financiar care timp de mai bine de un deceniu a gestionat fonduri pentru regimurile sovietice și apoi cele rusești. „Mesajul a fost transmis pentru a închide ochii la piața neagră. Știa că țara se îndrepta altfel către foamete în masă. [53] „A existat o creație conștientă a unei piețe negre”, a fost de acord Anton Surikov, un fost agent de informații militar rus. „Era imposibil să lucrezi pe piața neagră fără conexiuni KGB și fără protecție din partea KGB. Fără ei, nicio afacere din umbră nu era posibilă. [54]

Ceea ce a început ca corupție în cadrul sistemului a devenit o cutie Petri cultivată de KGB pentru viitoarea economie de piață și o măsură suplimentară pentru a umple penuria economiei de comandă. Agenții din piața neagră proveneau în mare parte din minoritățile etnice ale Uniunii Sovietice. Adesea au avut foarte puține opțiuni, carierele lor fiind blocate din cauza prejudecăților elitei Partidului. „Singurii oameni care au intrat în el au fost cei care nu aveau perspective în sistemul sovietic normal, cei care s-au lovit de un tavan de sticlă și nu au putut merge mai departe”, a spus Michel. „Acestea erau minoritățile etnice: georgienii, cecenii, evreii”.

Experimentele de pe piața neagră au marcat, de asemenea, începutul unei accelerări bruște a transferului vastei bogății a Uniunii Sovietice prin intermediul firmelor prietenoase asociate KGB. Acesta a fost începutul jefuirii statului sovietic. A fost, de asemenea, începutul a ceea ce a devenit o alianță reciproc avantajoasă între KGB și crima organizată, care s-a extins prin Seabeco a lui Boris Birshtein din Elveția, o ținută numită Nordex din Viena, și până la New York prin intermediul unui comerciant de metale pe nume Mikhail Cherney și al lui din Brooklyn. asociatul Sam Kislin. Birshtein și proprietarul Nordex, Grigory Luchansky, au fost emigranți sovietici recrutați de KGB pentru a transfera averea statului și a partidului în ajunul prăbușirii sovietice, a spus ulterior serviciul de informații elvețian. [55] Mai târziu, Birshtein și Kislin urmau să devină parte dintr-o rețea care canaliza bani din fosta Uniune Sovietică în America, inclusiv - indirect - în imperiul de afaceri al lui Donald Trump.

în timp ce Puțin se afla la Dresda, progresiștii KGB de la Moscova începeau a doua etapă a experimentului lor de piață. Au început să-și cultive și să-și creeze proprii antreprenori din rândurile ligii tineretului comuniști, Komsomol.

Ochii lor au căzut curând asupra lui Mihail Hodorkovski, un tânăr moscovit de douăzeci de ani, care ajunsese să devină șef adjunct al Komsomolului său local. Hodorkovski scăpa dintr-o copilărie petrecută într-un apartament comunal din nordul Moscovei, unde a aflat de la o vârstă fragedă pericolele căderii prin fisurile societății sovietice. Cealaltă familie care împărțea apartamentul cu două camere al părinților lui era o demonstrație clară pentru el a multor lucruri care puteau merge prost în viață: tatăl era un bolșevic pe jumătate înnebunit care rătăcea prin apartament fără pantaloni, speriendu-l pe Hodorkovski. mamă; fiul era beat [56], iar fiica era membră a „cea mai

veche profesie din lume”, potrivit unuia dintre foştii parteneri ai lui Hodorkovski. „Întreaga atmosferă de acolo l-a propulsat ferm să urmeze principiul lui Lenin „învaţă, învaţă şi învaţă din nou”. A înţeles că, dacă nu te strădui şi nu munceai din greu în viaţă, nu aveai de gând să ajungi nicăieri. [57] Până când Hodorkovski era adolescent, familia lui se mutase din apartamentul comun, dar atmosfera acestuia a lăsat o amprentă de durată. Părinţii săi erau ingineri, iar Hodorkovski a început să lucreze la vârsta de paisprezece ani, câştigând bani în plus măturând curtea după şcoală. [58] Când ne-am întâlnit mulţi ani mai târziu, după ce a experimentat o ascensiune fulgerătoare şi o cădere la fel de ameţitoare, mi-a spus că ambiţia lui în viaţa de atunci era să devină directorul unei fabrici sovietice, dar că se temea de etnia evreiască a tatălui său. l- ar retine. [59]

în acele vremuri, Hodorkovski arăta ca un hustling de stradă cu gâtul gros, îmbrăcat în blugi şi jachetă de blugi, cu ochelari groşi şi mustaţă închisă la culoare. Dar concentrarea sa intensă l-a ajutat să ajungă în vârful Komsomolului local, unde a început să organizeze discoteci pentru studenţii de la Institutul de Ştiinţe Chimice Mendeleyev. El a demonstrat atât de fler antreprenorial încât a fost în curând invitat de vârful oraşului Moscova Komsomol să conducă o nouă iniţiativă ambiţioasă numită „centre ştiinţifice pentru tineret”, cunoscute sub numele de NTTM, care urmau să acţioneze ca intermediari pentru institutele de cercetare ştiinţifică de top din Moscova, găsind modalităţi, să transforme cercetarea în numerar şi să furnizeze programare computerizată. De asemenea, urmau să li se ofere acces la o sursă potenţial vastă de fonduri, cunoscută sub numele de *beznalichiye* . în economia planificată deformată a Uniunii Sovietice, Alice în Ţara Minunilor, profiturile nu însemnau nimic şi totul - de la costul materialelor până la preţul produsului finit - a fost determinat de planificatorii de stat. Tot ce trebuia să facă întreprinderile de stat era să urmeze cu rigurozitate planul anual de producţie dat de stat. Drept urmare, fabricile nu au fost menite să deţină mai mult numerar în conturile lor decât ceea ce aveau nevoie pentru a plăti salariile. Ceea ce deţineau în schimb erau unităţi contabile numite *beznalichiye* sau fără numerar. Numerarul real era atât de limitat, astfel încât o rublă reală ar putea valora de zece ori mai mult decât o rublă *beznalichiye* . [60]

Legislaţia sovietică a interzis oricărei întreprinderi să schimbe unităţile fără numerar cu numerar real. însă, în temeiul reformelor lui Gorbaciov, NTTM-urile urmau să primească permisiunea de a schimba *beznalichiye* cu numerar real, pur şi simplu prin mutarea fondurilor dintr-un cont în altul. Acest lucru a deblocat cantităţi uriaşe de capital şi a generat profituri enorme. Până atunci, Hodorkovski făcuse echipă cu un absolvent de cibernetică, Leonid Nevzlin, un animal politic care vorbeşte lin, cu ochi verzi intens şi un aer elegant, şi Vladimir Dubov, angajat al Institutului de Temperaturi înalte din Moscova. Li s-a dat o mână de ajutor din vârf. Locul de muncă al lui Dubov a fost unul dintre cele mai secrete institute de cercetare din Uniunea Sovietică, un complex ştiinţific gigantic profund implicat în cercetarea armelor laser şi în cursa Războiului Stelelor. Şeful acesteia, Alexander Sheindlin, a acordat echipei acces la 170.000 de ruble în *beznalichiye*, în valoare de aproape două milioane de ruble în numerar reali. Nici măcar nu a întrebat ce vor face cu banii. [61]

perestroika lui Gorbaciov, formând una dintre primele „cooperative” din ţară, în esenţă primele afaceri private ale Uniunii Sovietice. Legile inovatoare adoptate în 1987 au permis înfiinţarea de afaceri private în părţile economiei în care lipsurile s-au simţit cel mai acut - bunuri de larg consum, reparaţii de pantofi şi servicii de spălătorie. Un an

mai târziu, legile au fost extinse pentru a permite antreprenorilor să intre în cea mai profitabilă afacere a Uniunii Sovietice, comerţul cu materii prime. Hodorkovski şi echipa sa au folosit *beznalichiye* de la Institutul de Temperaturi înalte într-o utilizare extrem de profitabilă, schimbându-l în valută câştigată de exportatorii de cherestea de stat şi apoi folosind banii pentru a importa computere. Acţiunile lor, însă, erau încă parţial îndreptate de sus. Economia sovietică avea mare nevoie de tehnologia occidentală, sistemele sale informatice erau cu mult în urmă. Dar embargoul occidental asupra bunurilor de înaltă tehnologie a făcut ca importul de computere să fie un proces dificil. Hodorkovski şi partenerii săi trebuiau să folosească canalele de tranzacţionare secrete instituite de KGB. [62]

„Noua generaţie de oameni de afaceri nu a apărut de nicăieri", a spus Thomas Graham, fost director senior pentru Rusia în Consiliul Naţional de Securitate al SUA. „Au avut oameni care îi ajutau. Existau anumite elemente în guvernul sovietic şi în prima direcţie a KGB-ului care aveau o idee despre cum funcţionează lumea occidentală şi au înţeles nevoia de a se schimba. [63]

„Gorbaciov îl împingea. Era o politică oficială', a spus Christian Michel, care până în 1989 devenise administrator de bani pentru noua avere a lui Hodorkovski. „Au fost două direcţii ale KGB-ului care au fost interesate în mod special de acest lucru. Unul era direcţia pentru piaţa neagră şi crime economice. Iar al doilea era departamentul de informaţii externe, pentru că au înţeles mai bine decât restul Biroului Politic ce se întâmplă şi pentru că au avut acces la mulţi bani. Ei doreau o rentabilitate mai bună a ceea ce aveau, aşa că l-au dat unor oameni ca Hodorkovski şi au spus: „Du-te şi joacă." [64]

Când ne-am întâlnit, Hodorkovski a insistat că nu ştia că face parte dintr-un experiment KGB. El a susţinut că era prea tânăr, prea obsedat de încercarea lui de a reuşi pentru a observa că poate fi făcut parte dintr-un plan mai larg. Dar ani de zile, a spus el, activităţile

lui i s-au părut doar un loc de muncă şi abia în 1993 şi-a dat seama că afacerea pe care o conducea poate fi considerată a lui. în tot acest timp, primise instrucţiuni: „Au întrebat: „Aţi putea furniza computere aici, aţi putea furniza computere acolo? Ai putea să faci asta, ai putea să faci asta?" Aveau dreptul de a da ordine. Dar mereu au întrebat. [65] (El nu a spus, totuşi, cine sunt aceşti stăpâni.)

Sute de tineri oameni de afaceri au început să înfiinţeze cooperative. Majoritatea au căutat să importe computere sau să comercializeze bunuri de larg consum. Dar cei mai de succes dintre ei, cei care au intrat în comerţul cu materii prime sau au intrat în domeniul bancar, au fost cei cu cele mai puternice legături. Un astfel de agent de piaţă neagră de la Komsomol era Mikhail Fridman, un tânăr de douăzeci şi ceva excepţional de strălucitor şi ambiţios, cu o faţă rotundă şi un aer luptător, căruia i se interzisese, în esenţă, să frecventeze cele mai bune universităţi din Moscova din cauza cotelor neoficiale antisemite. în schimb, a studiat la Institutul de Oţel şi Aliaje din Moscova. După ce a absolvit, în loc să se concentreze asupra slujbei sale de inginer de la uzina Elektrostal din Moscova, el a vândut bilete la teatrul Bolşoi la preţuri de piaţă neagră pentru turişti nebănuiţi, culegând dolari pentru troc, cooperând mereu cu KGB pentru a păstra, ei pe parte. [66] Cu prietenii a creat o altă dintre primele cooperative, Alfa Foto, care a spălat mai întâi geamurile, apoi a importat computere, iar apoi a devenit unul dintre puţinii operatori cărora li sa permis să se extindă în comerţul cu mărfuri. Ţinuta a fost redenumită Alfa-Eko şi şi-a înrădăcinat adânc în Elveţia, fiind una dintre

primele întreprinderi mixte sovietice-elveţiane. Nimic din toate acestea nu s-ar fi putut întâmpla fără patronajul KGB. „Totul era sub control sovietic”, a spus un fost oficial guvernamental care cunoştea bine operaţiunile lui Fridman. [67]

KGB a căutat să păstreze un control strict asupra exporturilor de mărfuri, dar după ce a fost adoptată legea din 1988 care permite cooperativelor să participe la comerţ, sarcina sa a devenit din ce în ce mai dificilă. Directorii întreprinderilor de stat s-au alăturat goanei aurului, creând propriile cooperative pentru a exporta depozitele uriaşe de materii prime - aluminiu, oţel, cupru şi îngrăşăminte - deţinute de uzinele pe care le conduceau. Preiau fluxurile de numerar industriale, îşi privatizau companiile din interior înainte ca cineva să fi menţionat cuvântul privatizare. Deşi KGB-ul a încercat să-şi menţină controlul asupra celor mai strategice mărfuri - în special petrolul - părţi din comerţul cu materii prime au devenit rapid un liber pentru toţi. Reformele lui Gorbaciov scoseseră geniul din sticlă. Statul sovietic era jefuit şi, cel mai important, puterea deţinută de Partidul Comunist asupra economiei - şi asupra ţării în sine - era erodata rapid.

O linie puţin observată în legea cooperativelor permitea crearea de afaceri financiare sau de credit - cu alte cuvinte, crearea de bănci. Hodorkovski a fost printre primii care au acordat atenţie. Se dusese la o sucursală locală a băncii de locuinţe de stat sovietice, Zhilsotsbank, pentru a cere un împrumut pentru cooperativa lui şi i s-a spus că i se poate acorda unul, dar numai dacă îşi crease mai întâi o bancă. încă o dată, a primit o mână de ajutor prietenoasă de sus. Zhilsotsbank a acceptat să devină unul dintre fondatorii băncii sale, în cele din urmă înregistrat ca Menatep Bank, iar şeful Institutului de Temperaturi înalte s-a alăturat consiliului său. Hodorkovski a contribuit cu capital din profiturile NTTM şi în curând a început să-şi acorde împrumuturi pentru a-şi finanţa afacerea de import de calculatoare. Apoi a găsit o breşă care i-a permis să intre într-un comerţ şi mai profitabil: schimbul de valută. Acum afacerea lui a început cu adevărat. El putea schimba ruble cu dolari la preţul oficial de stat fix de şaizeci şi cinci de copeici pentru dolar şi apoi să vândă computere la un preţ de patruzeci de ruble pentru un dolar. [68] Profiturile au fost enorme. Banca centrală sovietică i-a acordat lui Menatep una dintre primele licenţe de tranzacţionare cu valută, iar în curând banca a transferat sume uriaşe de bani în străinătate.

S-au deschis porţile pentru transferul a sute de milioane de dolari în conturi din străinătate prin tranzacţionare cu valută. Cea mai mare parte s-a întâmplat exact în momentul în care secretarul general adjunct al lui Gorbaciov, Vladimir Ivaşko, semna planul pentru „economie invizibilă” pentru bogăţia partidului, iar Leonid Veselovsky din KGB propunea crearea unui sistem de custozi de încredere, sau *doverenniye litsa* . De ani de zile, legenda de la Moscova a susţinut că Banca Menatep a lui Hodorkovski a fost una dintre principalele canale pentru transferul bogăţiei Partidului Comunist în străinătate. Hodorkovski a negat întotdeauna acest lucru, dar cel puţin un finanţator de rang înalt de la Moscova şi doi foşti agenţi seniori ai serviciilor de informaţii externe din Rusia spun că Menatep a fost un front cheie pentru transferul numerarului Partidului. „S-au pierdut mulţi bani de la Comitetul Central. Ştiu sigur că Hodorkovski a fost unul dintre actorii din asta', a spus finanţatorul.

Gorbaciov a indicat mai întâi că era îngrozit de procesul pe care reformele sale economice l- au declanşat la începutul anului 1989. El şi guvernul său propuneau să limiteze cât ar putea câştiga proprietarii noilor cooperative. Planul era ca ei - şi muncitorii lor - să poată plăti singuri doar o sută de ruble pe zi, în timp ce restul

banilor pe care i-au câştigat ar trebui să fie păstraţi într-un cont special la o bancă de stat. Gorbaciov încerca în mod clar să oprească jefuirea statului sovietic: deja devenea clar că cuferele se usucă. Dar propunerea a primit o reacţie imediată. Unul dintre proprietarii cooperativei, Artyom Tarasov, primul milionar de ruble al Uniunii Sovietice declarat public, a făcut campanie publică împotriva acesteia şi a câştigat sprijinul a jumătate din Biroul Politic, inclusiv a lui Alexander Yakovlev şi a fostului şef al KGB Viktor Cebrikov. [69] Gorbaciov a dorit întotdeauna doar o reformă treptată, care să menţină economia în limitele statului socialist. Dar acum, în goana după bogăţii, unitatea conducerii partidului în sine se spargea, cu o ruptură tot mai adâncă între progresişti şi conservatorii din vechea gardă. Rând unul câte unul, progresiştii şi-au oferit sprijinul lui Boris Elţîn, fostul membru parvenit al Biroului Politic care contesta din ce în ce mai mult domnia lui Gorbaciov - iar membrii KGB li s-au alăturat în secret. Elţîn a câştigat o platformă ca lider de sine stătător sub propriile reforme politice ale lui Gorbaciov, mai întâi când a fost ales preşedinte al Sovietului Suprem al Rusiei în 1990, iar apoi când a fost ales preşedinte al Federaţiei Ruse, la primele astfel de alegeri din iunie. 1991.

Noii lupi tineri aleşi cu atenţie din tranziţia economică a Rusiei se raliu în spatele lui Elţin, în timp ce giganţi politici cu minte reformatoare, precum Alexander Yakovlev, s-au mutat şi ei de partea lui. Hodorkovski şi echipa sa au finanţat o parte din candidatura lui Elţin pentru alegerile prezidenţiale, ajutând la conducerea unei părţi a campaniei sale media şi creând legături profunde în cadrul administraţiei sale. [70] în momentul în care cele cinci sedanuri negre Volga au ajuns la porţile din fier forjat ale reşedinţei de vară a lui Gorbaciov din Foros, pe coasta Mării Negre, în acea seară fatidică de 18 august 1991, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice era deja în esenţă terminat.

Părţi din KGB nu păreau să susţină niciodată lovitura de stat dur. Complotarii declaraseră că şeful KGB Vladimir Kryuchkov era alături de ei, dar Kriuchkov sa retras de la acţiunea decisivă pentru a anula protestele împotriva loviturii de stat. KGB-ul nu l-a arestat pe Elţin când a aterizat înapoi la Moscova din Kazahstan în dimineaţa după ce comploterii au preluat controlul; nici unitatea specială de elită a KGB, trupele Alfa, nu l-a reţinut în timp ce pândeau în tufişurile din afara casei sale din Moscova, în timp ce el se gândea la următorii paşi. în schimb, Elţin a reuşit să-şi croiască drum nestingherit către Casa Albă, sediul puterii parlamentului rus, unde a condus un protest sfidător împotriva loviturii de stat, în timp ce zeci de mii de oameni s-au adunat să-l susţină. Când comploterii au dat în cele din urmă ordinul de a asalta fortăreaţa lui Elţin în după-amiaza celei de-a treia zile a loviturii de stat, trupele Alfa au refuzat să tragă asupra Casei Albe. Kriuchkov a retras ordinul când trei bărbaţi au fost ucişi la primele ore ale dimineţii, după ce un grup de protestatari a baricadat o stradă din apropiere de tancurile care soseau. Nimeni nu a vrut să mai varsă sânge.

Progresiştii din Partid şi KGB începuseră în mod clar să susţină liderii democratici, pentru că nu doreau să se oprească valul de bani. [71] „O parte din KGB l-a susţinut pe Elţin", a spus Andrei Illarionov, consilier economic al lui Puţin în primii ani de preşedinţie. „Ei au văzut pe Elţin ca o alternativă care ar realiza reforma pieţei". [72] „Afacerile şi oamenii care au stat la rădăcinile *perestroikei* au decis că au nevoie de mai mult", a spus Rair Simonyan, tânărul economist cu legături cu informaţiile militare, care a condus eforturile de reformă la Institutul pentru Economie Mondială. „A devenit

un proces politic pentru că le-a devenit clar că altfel toate eforturile lor vor ajunge într-o fundătură. Gorbaciov era prea indecis. [73]
Multă vreme, duriştii din KGB au lătrat despre modul în care colapsul sistemului sovietic a fost conceput de agenţii Statelor Unite. Mulţi erau convinşi că SUA au acţionat pentru a valorifica punctele slabe din cadrul sistemului şi pentru a ajuta la aprovizionarea protestelor pentru independenţă în cadrul Pactului de la Varşovia - şi era ceva adevăr în asta. S-a şoptit întunecat că Alexander Yakovlev, naşul reformelor *perestroika* lui Gorbaciov , a fost plasat ca agent al CIA în fruntea Biroului Politic pentru a demola imperiul sovietic şi că Boris Elţin a fost un bătăuş american. Dar adevărul este că revoluţia care a pus capăt celor şapte decenii de guvernare comunistă a fost în mare parte lipsită de sânge, deoarece mulţi din cadrul sistemului nu doreau ca Partidul sau socialismul să supravieţuiască. „Eşalonul superior al *nomenclaturii sovietice* a fost şters, iar o parte din al doilea şi al treilea nivel au preluat ţara", a spus Thomas Graham, de la Consiliul Naţional de Securitate al SUA. „Aceşti oameni şi-au dat seama că, dacă ai dezbrăcat ideologia, ar putea trăi şi mai bine. Ţara s-a prăbuşit pentru că aceşti oameni din eşalonul doi şi trei nu aveau niciun interes ca ea să supravieţuiască. Găsiseră o modalitate de a supravieţui mai bine în noul sistem. [74]
în cele din urmă, când a venit, prăbuşirea fusese o treabă internă. Oamenii din fruntea serviciilor de informaţii externe ale KGB au decis „să-şi arunce în aer propria casă", potrivit unui fost agent superior. [75]
Şi când au venit procurorii ruşi în căutarea averii dispărute ale Partidului Comunist, santinelele direcţiei de informaţii externe au făcut tot ce le-a putut pentru a le bloca. Conducerea muşamalizării era Evgheni Primakov, fostul şef al Institutului pentru Economie Mondială, care fusese în linişte o forţă principală din spatele unităţii de reformă, care la scurt timp după lovitură de stat avea să fie uns de Elţin ca noul şef al serviciilor de informaţii externe al Rusiei. [76] „Primakov a sabotat în mod decisiv singura încercare serioasă de a anula furtul masiv care a epuizat trezoreria Rusiei", a spus Richard Palmer, un şef de staţie CIA pentru fosta Uniune Sovietică la începutul anilor nouăzeci. [77]
în tot acest timp, Primakov şi apropiatul său, fostul şef de informaţii militare de la Institutul pentru SUA şi Canada, Mihail Milshtein, lucraseră la planuri pentru a pune capăt conflictului dintre ţara lor şi Occidentul. Dar sub acoperirea emigrării sovietice, ei au trimis şi un nou grup de agenţi în Occident pentru a păzi şi a genera o parte din reţelele de numerar ascunse ale informaţiilor externe ale Rusiei. [78] Banii erau canalizaţi şi rezervaţi pentru un joc mai târziu, mai ascuns. Un agent rus înalt de informaţii externe, Serghei Tretiakov, a susţinut ulterior că au fost transferate zeci de miliarde de dolari pentru a menţine reţelele de informaţii externe ale KGB. [79] în anul premergător loviturii de stat, au fost create sute de companii fiinţe străine şi asociaţii în comun sovietice, unele fondate de emigranţii sovietici, altele de emisarii aleşi cu atenţie din Komsomol. [80]
Imperiul sovietic ar fi putut fi pierdut, dar progresiştii din domeniul informaţiilor străine ştiau că bătălia împotriva Occidentului era oricum nesustenabilă sub comanda economiei. Pentru ei, sfârşitul imperiului comunist nu a însemnat încetarea ostilităţilor, ci o oportunitate de a le continua în cele din urmă sub noi auspicii.

Zi noua

Când Boris Elţîn, clipind în lumina soarelui, a ieşit cu paşi mari din Casa Albă a Rusiei în mijlocul loviturii de stat din după-amiaza zilei de 19 august 1991, lumea a crezut că a câştigat o icoană pentru o nouă eră. Sfidând echipamentul militar din jurul Casei Albe,

Elţin s-a căţărat ţeapăn pe unul dintre tancuri, strângând mâna soldaţilor care aveau armele sale în timp ce mergea.
în zilele euforice care au urmat, simbolul puterii copleşitoare a KGB, o statuie a părintelui fondator al poliţiei secrete sovietice, Felix Dzerjinski, a fost scoasă din plintă în faţa sediului KGB din Piaţa Lubianka din Moscova. Bancherii occidentali şi oficiali guvernamentali s-au grăbit în curând în Rusia pentru a sfătui noul guvern al lui Elţin cu privire la crearea unei economii de piaţă. Noul cabinet a fost parţial alcătuit din tineri economişti străluciţi, inclusiv Yegor Gaidar şi Pyotr Aven. Rusia urma să se integreze pe pieţele occidentale şi a fost salutată o nouă eră a cooperării.
Deşi în octombrie 1991 Elţin a semnat un ordin de desfiinţare a KGB-ului şi de împărţire a acestuia în patru servicii interne diferite, numirea lui Vădim Bakatin la conducerea organizaţiei în ultimele luni înainte de destrămarea acesteia a fost un semn timpuriu că schimbarea va fi cosmetică.. Bakatin era un străin fără experienţă, care a servit pentru scurt timp ca ministru de interne în ultimii ani ai regimului sovietic, iar noii săi tovarăşi KGB au condus reţele în jurul lui. El însuşi a recunoscut jurnalistului moscovit Yevgenia Albats că avea puţin control asupra angajaţilor săi şi că ştia că îl manipulează şi îi ascunseră informaţii: „Sunt absolut convins că orice nu vor *komitetchiki* să ştiu, eu nu va şti, i-a spus el. [81] Şi odată ce KGB-ul a fost destrămat oficial, sub conducerea lui Primakov, puternicul serviciu de informaţii străine, redenumit acum SVR, a rămas intact. Chiar dacă zeci de mii de ofiţeri aparent demoralizaţi şi-au dat demisia din serviciu pentru a se alătura grădinii în afaceri, o parte a sistemului a intrat în subteran. La fel ca Puţin cu Sobchak, „au rămas în umbră”, a spus un fost intermediar al KGB, vorbind sub condiţia anonimatului. [82] „Nu au scăpat cu adevărat de nimic. Au schimbat faţada şi au schimbat numele. Dar nimic altceva nu sa schimbat cu adevărat. în timp ce în mod oficial bugetul SVR a fost distrus, în curând au fost găsite surse neoficiale de finanţare.
Chiar dacă guvernul rus se lupta în haosul prăbuşirii sovietice pentru a plăti pensiile şi salariile profesorilor, medicilor şi altor lucrători de stat, noul prim-ministru, Yegor Gaidar, s-a asigurat să găsească fonduri pentru a menţine avanposturi strategice pentru informaţii externe. O astfel de plată a fost de 200 de milioane de dolari în 1992 către regimul lui Fidel Castro din Cuba, pentru ca serviciul rus de informaţii externe să continue să folosească staţia de ascultare Lourdes pentru a asculta cu urechea SUA. Plata a fost făcută printr-o schemă de troc complicat, schimbând produsele petroliere cu importurile de zahăr - exact ca schemele de contrabandă desfăşurate de KGB prin intermediul unor firme prietene. [83] Transferul de 200 de milioane de dolari a fost făcut în acelaşi timp cu bugetul oficial de stat al Rusiei pentru 1992 a fost de 148 de milioane de dolari. Mai târziu în acel an, Gaidar a deturnat un întreg împrumut de 1 miliard de dolari de la Fondul Monetar Internaţional, menit să stabilească economia rusă, pentru a salva unul dintre cele mai importante avanposturi financiare ale reţelei de informaţii externe a Rusiei, Eurobank, banca de stat sovietică din Paris. [84]
în prima jumătate a anilor 90, KGB-ul a rămas o forţă puternică în culise. Operatorii săi erau încă peste tot, angajaţi ca consilieri pentru comerţ sau relaţii guvernamentale sau ca şefi de securitate. Până în 1995, cea mai mare parte a sectorului petrolier a rămas în mâinile statului, exporturile sale fiind supravegheate de operatorii străini ai KGB. „Aţi găsit asta practic peste tot, în toate companiile, în toate agenţiile guvernamentale”, a spus Christian Michel. „Prin reţelele lor, ei erau mult mai mult

decât indivizi. Aceşti oameni din KGB controlau reţele şi fără ei nimic nu s-ar mişca. [85]

La început, mulţi dintre agenţii KGB implicaţi în tranziţia pieţei Rusiei au mers să lucreze pentru tinerii magnaţi pe care i-au ajutat să-i creeze prin reformele *perestroika lui Gorbaciov*. [86] Ei erau în mare parte acolo pur şi simplu pentru a-şi lua tăietura, dar în unele cazuri au avut controlul. „Au spus: „Vei câştiga bani şi ne vei da înapoi", a spus Yury Shvets, fostul agent de informaţii străine. [87]

Dar pe măsură ce tinerii magnaţi au câştigat bogăţie şi putere în urma reformelor pieţei lansate de guvernul lui Elţin, treptat au început să-şi eclipseze foştii sponsori din KGB. O nouă Rusie părea să apară, în care foştii membri ai Komsomolului au devenit simboluri neplăcute ale noii epoci capitaliste. Hodorkovski şi echipa sa de la Menatep au emis chiar şi un manifest, publicând 50.000 de exemplare ale unui şapă înmânat pe străzi care proclama virtuţile îmbogăţirii: „Busola noastră este profitul. Idolul nostru este capitala majestăţii sale financiare. [88] Scopul lor a fost „să devină miliardari" şi au vrut să demonstreze că nu era nimic în neregulă cu a se îmbogăţi după decenii în care obţinerea de profit a fost considerată o crimă. Dar au beneficiat de la început de o cale interioară către bogăţii.

Reformele pieţei ale noului guvern al lui Gaidar au urmărit să aducă piaţa în Rusia cât mai repede posibil - indiferent de consecinţe. Aceştia au fost încurajaţi de o echipă de economişti americani de la Harvard condusă de Jeffrey Sachs, care spera să imite succesul reformelor aşa-numitelor „terapie de şoc" din Polonia, unde cu doi ani înainte o tranziţie rapidă către piaţă părea să fi fost lansată cu succes.. [89] Dar în Rusia, moştenirea statului sovietic a cântărit mult mai mult. Reformatorii pieţei lui Gaidar erau în minoritate, iar

sistemul corupt în care au lansat reformele nu a făcut decât să deformeze şi mai mult economia. Numai cei, precum Hodorkovski, care au înfiinţat bănci în ultimii ani ai Uniunii Sovietice erau în măsură să beneficieze. Pentru o vreme, însă, economiştii americani păreau să fie de acord cu asta. Ei credeau că ajută la crearea unei noi clase de antreprenori şi păreau gata să facă orice ar ajuta să rupă stăpânirea vechii gărzi sovietice. [90]

Când guvernul Elţin a eliberat preţurile peste noapte, la 1 ianuarie 1992, ridicând decenii de control sovietic, tinerii magnaţi au făcut bani, în timp ce populaţia şi guvernul s-au luptat să supravieţuiască. Eliberarea preţurilor a declanşat o criză devastatoare de hiperinflaţie, în timp ce furnizorii şi producătorii s-au luptat să depăşească penuria de mult timp în economia sovietică. Spre deosebire de Polonia, unde inflaţia s-a aşezat curând după o creştere iniţială, Gaidar se lupta cu un şef viclean al băncii centrale, Viktor Geraşcenko, care lucrase cândva la punctul culminant al reţelei sovietice de bănci străine, finanţând operaţiunile KGB şi care acum a continuat să imprime bani indiferent de ce. Preţurile bunurilor de larg consum au crescut cu 400%, uneori de multe ori mai mult. în timp ce hiperinflaţia a devastat puterea de cheltuieli a guvernului şi a şters puţinele economii pe care le avea populaţia, Hodorkovski şi alţi tineri magnaţi au putut să se apere împotriva devalorizării. Ei puteau accesa valută prin băncile lor şi puteau transfera rapid orice venit din ruble în dolari.

Magnaţii au beneficiat şi de următoarea reformă a pieţei planificată a guvernului Gaidar, privatizarea întreprinderilor de stat. Singurii care aveau fonduri pentru a participa la aşa- zisele privatizări în masă au fost elita restrânsă care preluase deja o

mare parte din fluxurile de numerar ale întreprinderilor în timpul reformelor *perestroika lui Gorbaciov* : tinerii oameni de afaceri din Komsomol, piaţa neagră, crima organizată, grupuri, KGB şi directorii de stat.
Privatizarea într-o perioadă de hiperinflaţie ar putea doar să concentreze şi mai mult bogăţia ţării în mâinile acestui grup mic, a spus Grigory Yavlinsky, unul dintre cei mai înţelepţi economişti ai Rusiei, care a susţinut cu fermitate reforme mai graduale. „Cum este posibil să existe privatizare când banii au fost şterşi ca instituţie? Nu poate exista decât o privatizare criminală. Următorul pas a fost privatizarea criminală. [91]
„Când Gaidar a încercat să efectueze primele privatizări, totul fusese deja confiscat", a spus Gleb Pavlovsky, un fost consilier al Kremlinului. [92] „Cea mai mare greşeală a lui Gaidar a fost că, atunci când şi-a început reformele, a considerat că ceea ce era înaintea lui era încă economia sovietică din 1987. Dar deja economia sovietică nu exista". Guvernul Gaidar a încercat să menţină procesul de privatizare deschis tuturor, oferind lucrătorilor din fabrici vouchere pentru a participa la vânzări. Dar muncitorii au fost deseori forţaţi să-şi schimbe bonurile în numerar, sau chiar pe pâine, doar pentru a supravieţui hiperinflaţiei.
Noii magnaţi din Komsomol au beneficiat cel mai mult atunci când guvernul Elţin le-a acordat acces la depozite profunde de numerar, fără ca ei să fie nevoiţi să ridice un deget. în loc să aibă o trezorerie proprie, guvernul a autorizat băncile magnaţilor, inclusiv Menatep a lui Hodorkovski şi Alfa a lui Fridman, să deţină în depozit fonduri strategice de la bugetul rus. A fost o schemă de îmbogăţire rapidă pentru favoriţii aleşi ai regimului Elţin. Ei puteau direcţiona sute de milioane de dolari din fonduri guvernamentale în investiţii cu randament ridicat, uneori chiar şi în licitaţiile de privatizare, în timp ce guvernul era lăsat în aşteptarea plăţii fondurilor sale.
Programele vitale, cum ar fi cheltuielile pentru apărare sau ajutorul pentru cetăţenii pe jumătate abandonaţi în pustiul industrial în prăbuşire din nordul îndepărtat al Rusiei, au fost întârziate sau pur şi simplu neplătite, în timp ce noii bancheri nemiloşi au înlăturat guvernul cu bilete la ordin. Guvernul era însângerat, în timp ce noii lupi ai economiei ruse au inventat scheme elaborate pentru a evita plata taxelor sau taxelor vamale.
Mai rapizi şi mai pricepuţi în căile pieţei decât stăpânii lor de altădată din KGB, tinerii magnaţi din Komsomol deveneau un fel de monstru al lui Frankenstein, depăşind rapid oamenii care îi făcuseră. Adevăratul punct de cotitură, când controlul economiei părea să se transfere irevocabil în mâinile noilor magnaţi, a venit la jumătatea anului 1995. Rusia intra în ultimul an înaintea primelor alegeri prezidenţiale post-sovietice, iar cuferele guvernului erau goale.. Salariile şi pensiile erau întârziate cu luni bune, iar cotele de aprobare ale lui Elţin erau îngrozitor de scăzute, la 6%. Magnaţii se temeau de o revenire la comunism, care îi va dezlipi de avere şi i-ar putea duce chiar la închisoare. Şi mai important, ei se uitaseră de mult timp la bijuteriile coroanei industriei sovietice, cei mai mari giganţi industriali ai statului. Ceea ce dobândiseră până acum era la scară mică în comparaţie cu resursele vaste aflate încă sub controlul statului.
Vladimir Potanin, fiul liniştit al unui înalt diplomat sovietic, care devenise unul dintre noii bancheri importanţi ai ţării, a inventat ceea ce părea o schemă ingenioasă. El a propus ca tinerii bancheri să se ofere să ajute guvernul Elţin, care nu are numerar, cu o serie de împrumuturi. Ca garanţie, magnaţii ar lua mize într-o mână selectă dintre cele mai mari întreprinderi ale naţiunii. Magnaţii ar administra întreprinderile şi ar putea să-

şi vândă participaţiile dacă guvernul nu ar putea să ramburseze împrumuturile. Când ideea a fost lansată pentru prima dată, observatorii din afară au batjocorit că nu va câştiga niciodată tracţiune. Potenţialul de corupţie, au spus ei, este prea mare. [93] Ar fi prea uşor pentru bancheri să-şi vândă pur şi simplu mizele.

Dar tinerii magnaţi aveau prieteni puternici în guvernul Elţin. Primul dintre ei a fost Anatoly Chubais, vicepremierul cu părul roşu şi aliatul apropiat al lui Gaidar, care fusese până acum arhitectul programului de privatizare. Cu sprijinul puternic din partea echipei de economişti americani, Chubais a fost intenţionat să rupă stăpânirea statului asupra economiei cu orice preţ. Prea multă industrie era încă în mâinile statului, ale directorilor „roşii" din epoca sovietică şi ale KGB-ului, în timp ce ameninţarea revenirii la comunism părea prea reală. Dacă guvernul ar accepta propunerea bancherilor, ar crea peste noapte o nouă clasă majoră de proprietari de proprietăţi, precum şi ar umple cuferele guvernamentale goale cu împrumuturi propuse de 1,8 miliarde de dolari. Magnaţii l-ar sprijini apoi pe Elţin împotriva comuniştilor pentru a-şi păstra noua bogăţie. Chubais credea că va semnala o victorie finală pentru reformatorii liberali asupra forţelor vechii gărzi.

Dar schema ar deveni unul dintre păcatele originale ale tranziţiei pieţei Rusiei. A contaminat totul şi a deschis calea unor ameninţări constante asupra legalităţii proprietăţii pe care tinerii magnaţi au dobândit-o la acea vreme. A devenit cunoscută sub numele de privatizări prin împrumuturi pentru acţiuni, o afacere din interior care a transferat bogăţia de resurse a naţiunii în mâinile tinerilor bancheri la un preţ redus. Mult mai agile din punct de vedere financiar şi capabili să acceseze fonduri mult mai mari de numerar gata prin creşterea rapidă a băncilor lor şi a depozitelor guvernamentale pe care le deţin, tinerii
magnaţi şi-au depăşit foştii stăpâni KGB. Forţele combinate ale KGB şi ale foştilor directori sovietici au reuşit să câştige doar două dintre licitaţiile pentru participaţii la companiile petroliere: 5% dintr-o firmă petrolieră numită Lukoil şi 40% din Surgutneftegaz, ai cărei manageri au făcut tot posibilul să păstreze, tinerii bancheri departe. Cel mai apropiat aeroport de oraşul petrolier siberian Surgut, unde se desfăşura vânzarea, a fost închis, iar paznicii înarmaţi au asigurat blocaje rutiere pe rutele principale în. [94]

Cea mai mare parte a restului industriei sovietice a trecut în mâinile tinerilor bancheri, în licitaţii care au fost considerate pe scară largă ca trucate. Potanin a câştigat premiul pe care îl râvnise de mult - o acţiune de control în cel mai mare producător de nichel şi platină din lume, Norilsk Nickel, o fabrică întinsă deasupra Cercului Arctic, ale cărei profituri în 1995 se ridicau la 1,2 miliarde de dolari. El făcuse acest lucru acordând guvernului un împrumut de doar 170 de milioane de dolari - şi când, aşa cum era de aşteptat, guvernul încă lipsit de numerar a rămas în neregulă cu împrumutul după ce Elţin şi-a asigurat victoria electorală, calea era liberă pentru Potanin să câştige miza. într-o licitaţie pentru puţin mai mult decât preţul împrumutului. Hodorkovski îl viza de mult pe Yukos, un producător de petrol din vestul Siberiei, care controla unele dintre cele mai mari rezerve ale Rusiei. El a preluat controlul după ce a împrumutat guvernului cu 159 de milioane de dolari pentru o participaţie de 45% şi a plătit apoi alte 150 de milioane de dolari în investiţii pentru încă 33%. Un alt gigant petrolier, Sibneft, a fost câştigat cu 100 de milioane de dolari de Boris Berezovsky, care controla deja vânzările la cel mai mare producător de automobile din Rusia şi conducea o bancă proprie. Cei mai mulţi dintre aceşti bancheri aveau încă treizeci de ani, dar cu ajutorul

oficialilor guvernamentali simpatici care conduceau procesul de licitaţie, ei au reuşit să asigure bazele unor averi care în câţiva ani aveau să valoreze miliarde, şi apoi zeci de miliarde, de dolari. Berezovsky a spus curând că un grup de şapte bancheri controlează 50% din economia naţiunii. [95]

Licitaţiile cu împrumuturi pentru acţiuni au marcat o schimbare uriaşă în controlul economiei. A fost momentul în care magnaţii au fost transformaţi din simpli bancheri în proprietari ai celor mai mari active din ţară, cu acces la unele dintre cele mai profitabile fluxuri de numerar. „Aici au început să se reinventeze", a spus Christian Michel. „Au achiziţionat bunuri reale. Au devenit mult mai mult decât bănci. [96]

Până la sfârşitul anilor nouăzeci, tinerii magnaţi au început să întoarcă moştenirea sovietică de producţie în scădere, datorii profunde şi neglijenţă. Dar pentru membrii serviciilor de securitate care au ajutat la crearea acestor noi miliardari, licitaţiile de împrumuturi pentru acţiuni a fost un moment pe care nu l-ar fi iertat sau uitat niciodată şi ar fi nucleul revanşei ulterioare a KGB. înainte de atunci, în umbră, oamenii KGB încă mai puteau controla o mare parte din fluxul de numerar din bogăţia petrolieră a naţiunii. Dar acum fuseseră depăşiţi şi depăşiţi, iar frâiele financiare le fuseseră în mare parte luate din mâini. „Acesta a fost punctul de cotitură când [tinerii magnaţi] au preluat controlul", a spus Rair Simonyan, aliatul lui Evgheni Primakov, care lucrase la reformele timpurii ale *perestroika* . „A schimbat întreaga paradigmă". [97]

Dar în acele zile, magnaţii noii ordini a Rusiei erau ameţiţi de noua lor avere. Ei deveneau rapid oligarhi care deţineau o influenţă considerabilă asupra guvernului slăbit Elţin. Membrii rămaşi ai serviciilor de securitate ale vechii gărzi, care serviseră în guvern, fuseseră înlăturaţi pe fondul scandalului din perioada premergătoare alegerilor prezidenţiale, iar reformatorii de orientare occidentală precum Chubais fuseseră lăsaţi să preia conducerea. Proaspăt după ingineria sa de succes a vânzărilor de împrumuturi pentru acţiuni, Potanin a preluat un post de viceprim-ministru al lui Elţin, în timp ce Berezovski a fost numit secretar al Consiliului de Securitate. Chubais a devenit şeful de cabinet al lui Elţin. A fost apoteoza erei lor. Ţara, se părea, era a lor. Forţele KGB păreau să se retragă în fundal.

Dar, a spus fostul agent de informaţii străine Yury Shvets, oligarhii „au uitat cu toţii cui aveau datorii". [98] în graba de a-şi consolida poziţiile, în lupta pentru a acumula mai multă bogăţie, Hodorkovski şi ceilalţi nu au observat că în apropiere, la Sankt Petersburg, era un frig în aer. Lucrurile mergeau altfel acolo. Izolate de goana de aur a boom-ului economic al Moscovei, forţele KGB-ului exercitau un control mult mai mare, într-un oraş în care economia era mai dură şi mai întunecată, în lupta violentă pentru numerar.

„ Vârful unui aisberg"

ST PETERSBURG - Pe marginea de sud-vest a Sankt Petersburgului, unde Golful Finlandei începe să se alăture Mării Baltice, o încurcătură de macarale şi containere iese peste faţadele elegante ale palatelor pre-revoluţionare de peste golf. Pe o insulă mică, grămezi răsucite de fier vechi şi grămezi de cherestea stau la pândă pentru cisterne, în timp ce peste un canal, clădirile din cărămidă roşie care au fost cândva vama şi depozitele celor mai buni negustori pre-revoluţionari ai oraşului încă stau cumva, pe jumătate abandonat printre maşinile grele. Departe, pe marginea vestică, un debarcader de beton duce la locul numit uneori „Porţile de Aur", o întindere de beton de facilităţi de depozitare a petrolului care marchează cel mai strategic

avanpost al Sankt Petersburgului, terminalul petrolier care a fost câmpul de luptă pentru o parte din anii 1990.' cele mai vicioase războaie ale bandiţilor.
Arhipelagul de insule găzduieşte portul maritim din Sankt Petersburg şi, prin canalele sale, istoria tumultoasă a Rusiei a fost întotdeauna adâncă. Când Petru cel Mare a fondat Sankt - Petersburg la începutul secolului al XVIII-lea, a făcut acest lucru în speranţa că va deveni cel mai mare port maritim al Rusiei, o legătură vitală între masa terestră eurasiatică a ţării vaste şi pieţele din Occident. Mii de iobagi s-au chinuit şi au murit pentru a-şi realiza viziunea despre conace impunătoare în stil baroc şi canale elegante care se ridică din mlaştinile îngheţate şi noroioase. Sankt Petersburg a fost întotdeauna conceput ca „fereastra spre vest" a Rusiei, un oraş-port care ar trage ţara din trecutul său medieval şi asiatic, indiferent de cost.
Navele care transportau încărcături de pânză, ceai, mătase şi mirodenii au început să sosească în număr tot mai mare din imperiile coloniale ale Occidentului, în timp ce bogăţiile imperiale ale Rusiei de cherestea, blănuri, cânepă şi potasiu au fost aburite. Negustorii şi nobilii din Sankt Petersburg au prosperat, dar pe măsură ce populaţia oraşului a explodat, lucrătorii săi au fost printre cei mai omorâţi din lume. Dockerii transportau mărfuri pe şi de pe nave pe spate, neprotejaţi de gheaţa şi vânturile amar care au cuprins portul jumătate de an. Când Vladimir Lenin i-a adunat pe muncitorii oraşului pentru a răsturna domnia guvernului provizoriu în 1917, dockerii au fost cei mai importanţi dintre ei. Când oraşul, pe
atunci numit Leningrad, a fost blocat de nazişti în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, portul maritim se afla în prima linie a luptei sfâşietoare pentru a supravieţui foametei şi bombelor.
Şi când Rusia a ieşit din a treia revoluţie din secolul al XX-lea, portul maritim din Sankt Petersburg a avut din nou un rol definitoriu de jucat. A devenit punctul zero pentru o alianţă între KGB şi crima organizată, care urma să îşi extindă influenţa în întreaga Rusie, iar mai târziu şi în pieţele şi instituţiile occidentale. A fost punctul de plecare pentru aliaţele de afaceri ale viceprimarului oraşului, Vladimir Puţin, care a lucrat îndeaproape cu liderul crimei organizate care îl conducea şi cu comerciantul de petrol care a obţinut monopolul exporturilor prin terminalul său petrolier. Relaţiile create atunci, printr-o reţea elaborată de troc şi tranzacţii de export, au devenit un model pentru modul în care va fi condusă Rusia lui Puţin.
La începutul anilor '90, portul era unul dintre cele mai întunecate locuri dintr-un oraş rupt de împuşcături în ganguri şi bătălii violente pentru bani. „Povestea portului maritim este o poveste foarte criminală şi murdară", a spus un fost înalt oficial din consiliul oraşului Sankt Petersburg. [1] „Portul a fost total incriminat. Au fost multe împuşcături', conform unui fost membru al celei mai mari bande criminale locale, grupul Tambov. [2]
Grupul care a preluat-o în cele din urmă făcea parte dintr-o legătură de oameni ai criminalităţii organizate şi KGB care au venit să conducă la Sankt Petersburg în anii nouăzeci, iar Vladimir Puţin a fost în centrul acesteia. Dacă la Moscova forţele KGB-ului au rămas în mare parte în umbră, la Sankt Petersburg erau mult mai vizibile. Economia Sankt Petersburgului era mult mai mică decât cea a Moscovei, bătălia pentru numerar mult mai vicioasă, iar primăria avea tentacule extinse în majoritatea afacerilor. Motivul principal al potenţei KGB-ului în Sankt Petersburg a fost că primarul Anatoly Sobchak nu era interesat de funcţionarea de zi cu zi a oraşului. El l-a lăsat pe seama lui Puţin, care conducea comitetul de relaţii externe, care supraveghea tot comerţul şi o mare

parte din restul afacerilor oraşului, şi celuilalt adjunct al său, Vladimir Yakovlev, care era responsabil de afacerile economice ale oraşului.
Sobchak şi adjuncţii săi au mutat primăria de la Palatul Marinsky, unde îşi avea sediul consiliul oraşului condus de democraţi din Sankt Petersburg, în birourile de tip warren ale Institutului Smolny, din care Partidul Comunist conducea oraşul încă de pe vremea lui Lenin. preia. Moştenirea pe care au moştenit-o a fost disperată. Cuferele oraşului erau goale. Nu existau numerar de plătit pentru importuri, iar rafturile magazinelor se goleau rapid. Producţia internă de hrană era într-o stare jalnică. Cereale a fost lăsată să putrezească pe marginea drumului de fermele colective de stat ineficiente, în timp ce o serie de recolte proaste au înrăutăţit lucrurile şi mai mult. Nu numai că au avut de-a face cu criza alimentară, ci şi cu o explozie a criminalităţii. în haosul prăbuşirii sovietice, instituţiile puterii păreau să se topească. Grupuri de crimă organizată s-au mutat pentru a umple vidul, rulând rachete de protecţie, extorcând afacerile locale şi preluând comerţul.
Din biroul său din spatele coloanelor impunătoare şi al faţadei decolorate a Institutului Smolny, Sobchak părea incapabil să facă faţă situaţiei care se deteriora. Era un orator convingător şi puternic, care se mândrea cu înfăţişarea sa, dar relaţiile sale cu ceea ce a mai rămas din forţele de ordine ale oraşului erau încărcate. „Sobchak era un prost", a spus un fost ofiţer superior KGB care a lucrat o perioadă cu Puţin la Sankt Petersburg. „Voia să poarte cele mai ascuţite costume şi putea să ţină discursuri ore în şir. El iubea toate atributele puterii, iar soţia sa dorea să trăiască ca un aristocrat. îi plăcea să călătorească în limuzine, dar cineva trebuia să lucreze. Cine avea să curețe rahatul de pe străzi şi să se ocupe de bandiţi?
Puţini din forţele de ordine ar accepta apelurile lui Sobchak. „Fostul preşedinte al KGB-ului din Sankt Petersburg nici măcar nu ar intra într-o cameră cu el", a spus fostul ofiţer KGB. „Dacă ai încerca să-i explici cum funcţionează securitatea, ar fi acelaşi lucru cu explicarea fizicii nucleare. Dar cu Puţin, ai putea explica. Ai putea spune: „Volodya, există această situaţie şi există aceasta." Şi când a trebuit să sune la poliţie pentru a rezolva situaţiile, pentru el nu au lăsat telefonul jos.
Aşa că Sobchak a ajuns să se bazeze pe Puţin, care menţinuse o reţea de legături cu vârful KGB-ului oraşului: fostul său mentor în Temuta Direcţie a V-a a KGB-ului din Leningrad, Viktor Cherkesov, a fost noul şef al FSB din Sankt Petersburg, Agenţia succesoare a KGB. Puţin a devenit omul de referinţă pentru a se ocupa de aplicarea legii. „Era cineva care putea suna pe cineva şi să spună: „Trebuie să facem ceva, altfel va fi un coşmar", a spus fostul ofiţer KGB. „Ar putea fi de acord cu un general care mai înainte s-a ocupat de forţele speciale, care ar putea să-i spună cum să se ocupe de ceva şi poate să ofere sprijin. Erau oameni cu legături. Sistemul se prăbuşise, dar o parte din el a rămas. [3]
Ceea ce a ieşit din haos şi prăbuşire - şi din ineficienţa lui Sobchak - a fost o alianţă între Puţin, aliaţii săi KGB şi crima organizată care a încercat să conducă o mare parte din economia oraşului în beneficiul lor. în loc să caute să impună ordine pentru binele populaţiei oraşului, singura ordine pe care au impus-o a fost mai ales pentru ei înşişi. Mai presus de toate, prăbuşirea a însemnat o oportunitate pentru propria lor îmbogăţire - şi, în special pentru Puţin şi aliaţii săi din KGB, pentru crearea unui fond strategic de slush care trebuia să-şi păstreze reţelele şi să-şi asigure poziţia pentru anii următori. Fondul slush îşi are rădăcinile în schemele de troc ale firmelor prietenoase conduse de KGB. Ulterior s-au extins până la portul maritim, iar apoi până la terminalul

petrolier în sine. A trecut prin toate acestea grupul de crimă organizată Tambov din Sankt Petersburg. A fost o afacere, conform unui fost ofiţer local FSB, care consta în „crimă şi raid”: „Armele grupului Tambov erau pline de sânge”. [4]

Era aproape de sfârşitul anului 1991 când Marina Salye a observat pentru prima dată că ceva nu era în regulă. Democratul de foc, care la un moment dat rivalizase cu Sobchak ca lider democratic din Sankt Petersburg, fusese însărcinat de şeful consiliului oraşului să găsească modalităţi de ieşire din criza alimentară. O geolog stăruitoare, la jumătatea ei de cincizeci de ani, cu părul cărunt moale şi umbre adâncite sub ochi hotărâţi, Salye era necruţătoare. în acea toamnă, ea făcuse eforturi pentru ca oraşul să introducă un sistem de cărduri de raţie. Era prima dată când mâncarea era raţională după zilele cumplite de foamete ale blocadei de la Leningrad. [5] Ea decisese acum să facă eforturi pentru o schemă de troc care să permită oraşului să schimbe materii prime pentru importuri de alimente. Părea singura cale de ieşire din impas. La nivel federal fusese deja înfiinţat un sistem pentru a face faţă crizei cu care se confrunta întreaga ţară. Guvernul de la Moscova începuse să emită cote care permiteau exportul unor cantităţi stabilite de resurse naturale deţinute de întreprinderile de stat, cum ar fi produse petroliere, metale şi lemn, în schimbul
alimentelor. Dar, pe măsură ce Salye a început să împingă primăria să aplice pentru cotele de export pentru Sankt Petersburg, ea a auzit zvonuri că comisia de relaţii externe a lui Puţin a fost deja acordată. 'Ce cote? Unde sunt cotele? Oficial, nimeni nu ştia nimic”, a spus ea mai târziu unui intervievator. [6] Când a încercat să extragă mai multe informaţii de la primărie, nimeni nu i-a răspuns la scrisori. Schema, a aflat ea, era în derulare cel puţin de la începutul lunii decembrie şi nimeni nu fusese informat. [7] Cea mai mare problemă dintre toate a fost că importurile de alimente aşteptate nu au fost găsite nicăieri. Pe măsură ce oraşul a intrat în noul an, nu mai avea decât rezervele de alimente pentru o lună. [8]

Salye a lansat o anchetă parlamentară cerând informaţii despre tranzacţii. [9] Când Puţin s- a înclinat în cele din urmă în faţa cererilor şi s-a adresat consiliului oraşului, cu ochii palizi şi sfidător, el a apărut cu doar două pagini de note şi le-a spus parlamentarilor că totul în rest este un secret comercial. [10] Ceea ce a spus el parlamentului diferă foarte mult de documentele pe care Salye le-a putut prelua în cele din urmă de la Comitetul Vamal de Stat şi de la alţi oficiali în timp ce îşi intensifica investigaţia. [11]

Până când ea a reunit totul, devenise clar că comitetul lui Puţin a înmânat licenţe de export de peste 95 de milioane de dolari unei reţele obscure de companii-paravan, în timp ce practic niciunul dintre importurile de alimente aşteptate în schimb nu sosise. [12] Alte cote de export în valoare de 900 de milioane USD fuseseră acordate de guvernul federal, inclusiv una pentru aluminiu în valoare de 717 milioane USD. [13]

Era imposibil de spus dacă Puţin a mers înainte şi a înmânat cote suplimentare de 900 de milioane de dolari altor firme care au dispărut şi ele odată cu încasările, deoarece Salye nu a putut accesa alte documente. Dar ea bănuia că el avea. [14]

Pe măsură ce Salye şi adjuncţii ei săpau prin hârtii, scandalul părea să crească. Oficialii vamali de stat şi reprezentantul Ministerului Comerţului Exterior al Sankt Petersburgului i- au scris lui Puţin plângându-l că a eliberat licenţele de export încălcând legile care reglementează astfel de tranzacţii de troc. [15] O opinie de expertiză comandată de comitetul lui Salye a avertizat că companiile implicate sunt atât de obscure încât ar putea dispărea cu veniturile din vânzări peste noapte. [16]

Majoritatea dintre ei urmau să primească comisioane uimitoare pentru serviciile lor: 25 până la 50 la sută din valoarea tranzacţiilor, în loc de 3 sau 4 la sută obişnuite. [17] Câteva contracte păreau să permită companiilor să achiziţioneze materii prime cu mult mai puţin decât preţul pieţei. O cotă acordată de Puţin a permis o ţinută creată cu doar două luni înainte de lansarea schemei de achiziţie a 13.997 de kilograme de metale din pământuri rare pentru de două mii de ori mai puţin decât preţul pieţei globale, permiţându-i să obţină profituri uriaşe atunci când le-a vândut pe toate, pieţele mondiale. [18]
Schema descoperită de Salye era aproape identică cu practicile desfăşurate de întreprinderile mixte KGB în ultimele zile ale Uniunii Sovietice, care au dus la un val de materii prime care au fost evacuate din ţară de la întreprinderile de stat din interiorul sovietic inferior, preţ, în timp ce profiturile din vânzările ulterioare la preţuri mondiale mult mai mari au rămas în conturi bancare din străinătate. în acele vremuri, orice ţinută care dorea să exporte materii prime trebuia să primească o licenţă specială în acest sens de la ministerul comerţului exterior, ale cărui rânduri erau ocupate în mare parte de asociaţi ai KGB. Când guvernul rus a lansat o serie de scheme de troc menite să stopeze criza umanitară care se profilează după colapsul sovietic, tranzacţiile au urmat o cale similară.
Dar Putin a avut permisiunea specială de a-şi acorda propriile cote, licenţe şi contracte pentru aşa-numitele oferte petrol contra alimente ale oraşului, ocolind nevoia de a conveni pe fiecare cu ministerul. [19] Primise acest lucru chiar de ministrul comerţului exterior, Pyotr Aven, acelaşi economist cu ochelari care a lucrat îndeaproape la reforme cu Gaidar la începutul anilor optzeci şi care apoi l-a protejat pe Putin atunci când petrolul contra alimentelor, ofertele au fost analizate.
Unul dintre contractele pe care Putin le-a înmânat a fost unui joint-venture sovietico-finlandez numit Sfinks, căruia la sfârşitul lui decembrie 1991 i s-a acordat o cotă pentru comercializarea de motorină, ciment şi îngrăşăminte în schimbul a 200.000 de tone de cereale pentru animale. [20] O alta a fost o entitate sovieto-germană numită Tamigo, căreia i s-a acordat o licenţă de a comercializa cinci sute de tone de cupru în schimbul livrărilor de zahăr şi ulei de gătit. [21] Dzhikop, ţinuta căreia i s-a atribuit contractul de achiziţie a 13.997 de kilograme de metale din pământuri rare pentru de două mii de ori sub preţul pieţei, [22] a fost condusă în comun de fratele unuia dintre colegii de facultate ai lui Putin, care împărtăşea dragostea lui Putin, pentru arte marţiale. [23] Un alt beneficiar al cotelor de motorină a fost o firmă numită Interkommerts, condusă de Gennady Miroshnik, un criminal condamnat care a participat la o schemă prin care 20 de milioane de mărci germane furnizează din fonduri alocate pentru relocarea forţelor armate ale Uniunii Sovietice din Germania de Est.. [24] Mai târziu, soţia lui Putin, Lyudmilla, i-a spus unei prietene că Interkommerts are legătură cu est-germanii pe care soţul ei i-a cunoscut la Dresda. [25]
Acordurile de troc „au fost înmânate prietenilor săi”, a spus Alexander Belyayev, şeful de atunci al consiliului oraşului Sankt Petersburg, care a supravegheat ancheta lui Salye. [26] „Trebuiau să fie date unor oameni în care Putin avea încredere. Atunci nu exista un proces de curs legal, aşa că era clar că vor fi date unor oameni pe care îi cunoştea personal, unor oameni pe care îi putea controla. Pentru vânzările de produse petroliere, aceasta era în mare parte legată de Kirishi. Erau aproape de monopoli. Acesta a fost Timchenko, Katkov, Malov. [27]

Se pare că bărbaţii cărora Putin le înmâna ofertele păreau să reprezinte mult mai mult decât o reţea de prieteni. Unul dintre ei, Gennady Timchenko, era un om zâmbet, cu un zâmbet fermecător, care vorbea fluent germană şi engleză, cu un pumn de franceză. El şi partenerii săi, Andrei Katkov şi Yevgeny Malov, înfiinţaseră comerciantul de petrol Kirishineftekhimexport când Gorbaciov a relaxat pentru prima dată comerţul în 1987, acordând şaptezeci de organizaţii, inclusiv rafinăriei de petrol Kirishi de lângă Leningrad, dreptul de a face comerţ în afara monopolului sovietic. [28] Tot ceea ce făcuseră Katkov şi Malov la posturile lor anterioare în ministerul sovietic al comerţului exterior a fost ştampila şi documentele de dosar pentru tranzacţiile de export şi au profitat de şansa de a intra în propria lor afacere. Timchenko părea a fi o problemă diferită. Biografia sa oficială spunea că a lucrat ca inginer superior la Ministerul Comerţului Exterior. Dar, potrivit a trei persoane familiarizate cu problema, el luase o cale foarte diferită. A studiat germană împreună cu Putin la Academia Bannerului Roşu a KGB, înainte ca Putin să fie trimis la Dresda şi Timchenko la Viena şi Zürich, [29] unde, au spus doi foşti ofiţeri superiori ai serviciului rus de informaţii externe, el lucrase ca un agent sub acoperire în organizaţiile comerciale sovietice. [30] Este posibil, potrivit unui al treilea fost ofiţer care a vorbit cu ziarul rus *Vedomosti*, să fi fost trimis acolo să se ocupe de conturile bancare care finanţau reţelele ilegale ale KGB. [31] „Nu exclud ca Timcenko să-l cunoască pe Putin atunci”, mi-a spus cu insistenţă unul dintre foştii ofiţeri. [32] Timchenko a negat în mod repetat orice legătură cu KGB, spunând că o astfel de legătură este neadevărată. Un bancher rus înalt cu legături cu serviciile de securitate a indicat, de asemenea, că a avut legături cu Puţin în timpul lui Dresda. [33]

în timp ce Timchenko a negat anterior că Kirishineftekhimexportul său a fost vreodată implicat în afacerile scandaloase petrol contra alimente, adăugând mai târziu că toate activităţile firmei sale sunt „transparente şi legitime”, unul dintre foştii parteneri ai lui Timchenko mi-a spus că firma sa a participat., la fel ca alţi doi asociaţi. Au insistat că toate alimentele pe care le-au fost însărcinaţi să le importe fuseseră livrate la Sankt Petersburg. [34] Dar, în general, schema s-a încheiat dezastruos: doar o mică parte din alimentele care urmau să fie importate a apărut vreodată. în schimb, a bănuit Salye, reţelele KGB erau păstrate. Salye i-a spus unei prietene că a simţit că ancheta ei a descoperit „vârful unui aisberg”. [35] Ceea ce se afla dedesubt, credea ea, era o structură uriaşă care îşi avea originea în fondurile slush străine ale KGB, ale căror reţele era concepută pentru a le menţine.

Se pare că Salye avea probabil dreptate.

— Salye a fost o proastă! Toate acestea s-au întâmplat. Dar acestea sunt operaţiuni de tranzacţionare absolut normale. Cum poţi explica asta unei femei aflate la menopauză aşa! [36] Era mai 2013, la mai bine de douăzeci de ani de la înfiinţarea schemei, iar Felipe Turover, un fost ofiţer superior al direcţiei de informaţii externe a KGB, povestea pentru prima dată povestea cum l-a ajutat pe Puţin, a înfiinţat schema de petrol pentru alimente din Sankt Petersburg.

Stăteam la soare pe terasa unei cafenele din Boadillo del Monte, o piaţă adormită, pe dealurile de lângă Madrid. Schema care a fost prezentată public la începutul anilor nouăzeci ca un mecanism pentru a aduce importurile de alimente necesare vital, susţinea Turover, avea de fapt un alt scop. Nu s-a intenţionat niciodată ca mâncarea să ajungă. Au fost probleme mult mai mari de rezolvat: „Toate prostiile astea despre raportul Marinei Salye. Acest lucru a fost absolut lipsit de sens. Situaţia a fost una de colaps total. A existat o lipsă absolută de finanţare federală pentru proiecte, iar

Moscova doar a băut şi a furat. Pentru ca totul să nu se prăbuşească, a trebuit să facem ceva. Era ca o navă fără căpitan, iar când încerci să învârti roata aceasta cade. Aşa a fost. Dacă nu am fi început munca, atunci Sankt Petersburg s-ar fi înecat în rahat.

Construit ca un culturist, cu capul ras şi ochelari întunecaţi, Turover a avut un râs demonic şi o comoară de poveşti despre prăbuşirea sovietică. Era din elita serviciului sovietic de informaţii externe. Tatăl său predase limbi străine la Academia KGB Red Banner şi îi servise ca traducător pentru Leonid Brejnev; Giulio Andreotti, vechiul prim-ministru italian, s-a numărat printre prietenii săi. Pe vremea sovietică, Turover a lucrat îndeaproape cu Vladimir Osintsev, legendarul *komitetchik* care a condus aşa-numita divizie „Tehnologia de partid" a Departamentului Internaţional al Comitetului Central, care desfăşura operaţiuni negre şi ilegali în ţările în care Partidul Comunist era interzis. în haosul care a urmat prăbuşirii sovietice, Turover fusese însărcinată să găsească modalităţi de a plăti datorii faţă de „firmele prietene" aflate în centrul schemelor de finanţare clandestine ale KGB şi operaţiunilor de influenţă ale Partidului în străinătate - dintre care multe au furnizat şi echipamente esenţiale., inclusiv pentru infrastructura energetică, către Uniunea Sovietică la un preţ majorat.

Problema era că, atunci când URSS s-a prăbuşit, Rusia acceptase să-şi asume toate datoriile externe ale fostelor republici sovietice în schimbul proprietăţilor lor străine şi apoi se declarase imediat falimentar. A fost anunţat un moratoriu internaţional asupra tuturor datoriilor externe ale Rusiei. Turover, care trebuia să ocolească acest lucru pentru a plăti firmele prietenoase fără ca nimeni să afle, a susţinut că schemele de troc au fost de fapt puse la punct ca o modalitate de a face acest lucru. în cele din urmă, a înfiinţat un canal pentru plăţi printr-o mică bancă elveţiană din Lugano, arată documentele. „Nu am putea spune că am plătit pe cineva şi nu l-am plătit pe Philip Morris", a spus el. „Nu a fost o chestiune mică. Pentru unele lucruri trebuia să plătim imediat. Dacă nu am plăti echipamentele pentru centralele nucleare, atunci am avea o catastrofă. Când ţara a încetat să mai existe, toată lumea a oprit aprovizionarea.

Turover a fost trimis la Sankt Petersburg, a spus el, pentru a-l ajuta pe Puţin să-şi pună la punct propriul plan de achitare a datoriilor către unele dintre firmele prietenoase. Una dintre ele, a susţinut el, era o ţinută italiană numită Casa Grande del Favore, despre care spunea că este una dintre puţinele firme de inginerie capabile să efectueze operaţiunile delicate necesare pentru reparaţiile sistemului de canalizare care străbăteau nenumăratele canale din Sankt Petersburg: „Trebuia să plătim, pentru că, fără finalizarea lucrării, Sankt Petersburg ar fi acoperit până la vârful cupolelor de porcărie". El l-a sfătuit pe Puţin să înfiinţeze schema petrol contra alimente, a spus el, pentru că „trebuia să avem instrumente operative pentru a putea plăti pe cineva rapid". [37]

Turover admitea, în esenţă, că, de la început, schema nu a fost menită să aducă importuri de alimente, ci să creeze un fond de slush în valută pentru oraş. Dar, fără nicio supraveghere, nu a existat nicio modalitate de a spune dacă vreunul dintre fonduri a fost de fapt folosit pentru a plăti datorii către firmele prietene sau dacă au fost de fapt direcţionaţi către reţele de agenţi KGB care încă operau în străinătate. Turover a susţinut că nu există altă modalitate de a funcţiona, deoarece banca de stat rusă care se ocupă de operaţiunile externe, Vneshekonombank, se afla într-o stare de colaps. Toate conturile sale fuseseră îngheţate la 1 ianuarie 1992, când guvernul rus a anunţat că a rămas fără fonduri. „A fost o pură necesitate", a spus Turover. „Nu a fost

posibil să plătească cheltuielile oraşului în alt mod”. [38] Orice conturi în valută conectate oficial la Primărie ar fi îngheţate, împreună cu celelalte conturi sechestrate în timpul falimentului sovietic: „Dacă l-ar fi păstrat în conturile oraşului, ar însemna acelaşi lucru ca păstrarea, numerarul în VEB. Dar dacă aveai fonduri undeva în conturi străine, în Liechtenstein, atunci puteai plăti imediat. [39]
Banca centrală a Rusiei a folosit acelaşi raţionament când a încercat să explice un scandal care a apărut mai târziu în anii nouăzeci, când a reieşit că a transferat zeci de miliarde din rezervele valutare ale ţării printr-o mică firmă offshore din Jersey, numită Fimaco. care fusese înfiinţată în noiembrie 1990, la scurt timp după ce Ivaşko a ordonat crearea „economiei invizibile de partid”. Transferurile secrete prin Fimaco, a susţinut ulterior şeful băncii centrale ruse, au fost necesare pentru a proteja fondurile împotriva confiscării după ce Uniunea Sovietică s-a declarat falimentar şi pentru a plăti datoriile externe ale reţelei bancare internaţionale sovietice. [40]
Dar nu a existat nicio supraveghere asupra oricăreia dintre tranzacţii şi, în loc să plătească datorii, mulţi au bănuit că cei mai mulţi bani au fost folosiţi pentru a finanţa reţelele externe ale KGB. în multe privinţe, operaţiunile Fimaco ale băncii centrale şi schema petrol contra alimente a lui Puţin au fost tăiate din aceeaşi pânză. Păreau să facă parte din banii negri ai regimului rus şi erau atât de lipsiţi de transparenţă încât puteau fi folosiţi la fel de uşor ca fondurile de negru personal ale oficialilor care conduc Rusia. Turover a insistat că Puţin nu a furat niciodată din fondurile slush pe care le-a ajutat să le creeze prin schema petrol pentru hrană. — Dar a cheltuit bani, desigur. Bineînţeles că a cheltuit o parte din bani şi a reuşit cumva aceşti bani, pentru că trebuia să călătorească, să plătească pentru hoteluri şi probabil că avea nevoie să mănânce şi el. [41]
în esenţă, ceea ce a fost creat a fost ceea ce în limbajul criminal rusesc se numeşte „ *obschak* „, o oală de bani obişnuită sau un fond de nămol pentru o bandă criminală. Era un model bazat pe împărţirea bogăţiilor unei reţele strâns controlate de aliaţi apropiaţi, unde liniile dintre ceea ce urma să fie folosit pentru operaţiuni strategice şi ceea ce era pentru uz personal erau întotdeauna neclare în mod convenabil. Acest model a devenit baza cleptocraţiei regimului Puţin, iar mai târziu şi a operaţiunilor sale de influenţă - şi s-a bazat pe reţelele clandestine şi sistemele de plăţi ale KGB.
în ceea ce o priveşte pe Salye, ea a fost exclusă ca personalitate politică. Sobchak a blocat orice investigaţie ulterioară a afacerilor tânărului său protejat, petrol contra hrană. La mijlocul anilor 90 s-a mutat la Moscova, unde vocea i-a fost înecată în zgomotul politic al capitalei. Cu toate acestea, în ajunul alegerii lui Puţin ca preşedinte, ea a reapărut pentru a publica primul articol de investigaţie aprofundat despre tranzacţii, intitulat „V. Puţin - Preşedintele unei oligarhii corupte! Deşi descoperirile ei au creat furori în rândul liberalilor, au avut un impact redus la nivel naţional. La scurt timp după alegeri, ea s-a retras în adâncurile zonei rurale de lângă graniţa cu Finlanda, la kilometri pe un drum zguduitor de cel mai apropiat oraş. Doar o mână de jurnalişti au făcut călătoria pentru a o intervieva acolo. Dar schema şi investigarea ei a ei a rămas obsesia ei constantă până în ziua în care a murit, la doar câteva săptămâni după ce Puţin şi-a început al treilea mandat în 2012. Ea ştia că întrezărise adevărata natură a regimului său în acele afaceri. [42]

Submarinist, Soldat, Comerciant, Spion

Oamenii KGB care au preluat Sankt Petersburg împreună cu Puţin au avut o minte mult mai comercială decât generaţia care a trecut înainte. Deşi au deplâns prăbuşirea imperiului sovietic, mulţi din eşalonul mai tânăr, mijlociu al serviciilor de securitate,

precum Puțin, îmbrățișaseră cu repeziciune principiile capitalismului și au respins dogma Partidului Comunist. Pentru această nouă generație, comunismul a eșuat imperiul, lăsându-i în Afganistan și abandonându-i în Germania de Est. „Ei au văzut că comunismul i-a trădat", a spus Andrei Illarionov, fostul consilier economic prezidențial al lui Puțin. [43] Au fost produsul operațiunilor lansate de KGB în ultimii ani ai stăpânirii sovietice pentru a crea rețele de firme străine. Secretul din jurul acestor activități a făcut ca de la început, metodele bărbaților KGB din anii optzeci să semene cu operațiunile de spălare a banilor.

Odată finalizată schema petrol contra alimente, aliații lui Puțin au început să se deplaseze în portul maritim, care inițial împreună cu terminalul petrolier și o flotă de nave făcea parte dintr-un vast holding de stat cunoscut sub numele de Flota Mării Baltice de la Leningrad.

sau BMP. Pentru oamenii KGB din Sankt Petersburg, BMP a fost multă vreme un atu strategic, iar povestea modului în care oamenii lui Puțin l-au preluat este indisolubil legată de formarea unei alianțe între Primăria lui Puțin și cel mai cunoscut grup de crimă organizată din oraș, grupul Tambov. în vremea sovietică, KGB-ul administrase navele flotei ca asistenți comerciali ai căpitanilor. [44] Ei îi cunoșteau îndeaproape rutele comerciale, încărcăturile, contrabanda și banii care urmau să fie câștigați. în perioada sa de glorie, sute de nave plecaseră din Leningrad transportând produse petroliere, metale și cereale, în timp ce altele soseau din departe, precum America de Sud, transportând fructe, zahăr și mărfuri de contrabandă, vitale pentru operațiunile subterane și numerar. în acele zile, BMP reprezenta cel mai strategic flux de numerar al orașului. Chiar și în 1991, anul colapsului sovietic, profiturile sale nete erau de sute de milioane de dolari. [45] Nu era doar proprietarul a aproape două sute de nave de pasageri și marfă, ci controla și întregul port maritim Leningrad, inclusiv terminalul său petrolier, precum și porturile învecinate din Vyborg și Kaliningrad. A fost cheia bogăției orașului.

Omul care conducea flota Mării Baltice în timpul revoluției lui Elțin, Viktor Harcenko, era un liberal declarat, care, în cadrul reformelor *perestroika lui Gorbaciov,* câștigase permisiunea guvernului de a-și crea compania drept fief. Cu falei pătrate și construit ca un tanc, Harcenko devenise din ce în ce mai independent. El a crescut dintr-o copilărie petrecută într-un orfelinat pentru a deveni unul dintre cei mai veneraţi oameni de afaceri ai orașului, în 1990, sub supravegherea sa, BMP a devenit o întreprindere pe care a închiriat-o de la stat, care a păstrat 50% din profituri pentru reinvestire. [46] Se apropiase de Elțin, iar când regimul comunist s-a prăbușit în urma putsch-ului eșuat din august, el a dat afară fără ceremonie toți oamenii KGB din flotă. [47]

Harcenko își construia o bază separată de putere exact în momentul în care oamenii KGB din Sankt Petersburg doreau cel mai urgent să păstreze controlul asupra fluxului de numerar. în haosul prăbușirii sovietice și cu grupurile de crimă organizată care încercau și ele să obțină o bucată din port și terminalul petrolier, le-a trebuit mai mult de un an pentru a se răzbuna.

Una dintre primele mișcări a fost făcută în liniște. într-o seară târziu, în februarie 1993, Viktor Harcenko se întorcea acasă de la o întâlnire cu Elțin la Moscova, când poliția a oprit trenul săgeată roșie în care circula chiar lângă Sankt Petersburg. A fost scos din tren, acuzat că a extras 37.000 de dolari din flota Mării Baltice și a fost închis. [48] Kharchenko a fost eliberat pe cauțiune patru luni mai târziu, dar a fost revocat din postul său de responsabil cu BMP. Oamenii KGB din Sankt Petersburg și-au instalat

propriul director, au vândut flota de nave una câte una şi le-au transferat la o multitudine de companii offshore. în acest proces, unul dintre directorii BMP a fost împuşcat. [49] „A fost un adevărat atac de raider”, a spus unul dintre asociaţii lui Harcenko. — Au vândut navele degeaba. Totul a dispărut. Au sifonat totul din ţară. [50] Foştii asociaţi ai lui Harcenko încă se tem să vorbească despre ceea ce s-a întâmplat atunci sau despre cine s-a aflat în spatele atacului. Dar urmele paşilor oamenilor din KGB erau peste tot. „Trebuiau să-şi cureţe cizmele şi să mănânce”, a spus unul. „Nu au dat atenţie nimănui. Pur şi simplu au luat BMP şi l-au jefuit. [51]

Raidul a fost o pregustare a operaţiunilor care urmau să vină mai târziu. Oamenii KGB-ului au aplecat forţele de ordine din Sankt Petersburg cu voinţa lor de a prelua cea mai importantă verigă comercială a oraşului. Hârcenko fusese înlăturat din funcţia de şef al BMP într-un moment crucial. în acelaşi timp, portul şi terminalul petrolier erau tăiate din flota Mării Baltice în entităţi separate şi privatizate de Primăria lui Puţin. „Au scos zidurile portului de la BMP”, a spus un fost asociat al lui Hârcenko. [52]

Submariner

Pe măsură ce Primăria a început să privatizeze o parte din participaţia sa din portul maritim, Ilya Traber, un presupus mafiot din Sankt Petersburg numit mai târziu de procurorii spanioli ca asociat al grupului de crimă organizată Tambov, a ieşit repede din cap. [53] Oamenii lui au cumpărat acţiuni de la muncitorii portului, care le-au primit drept bonuri, de îndată ce a început vânzarea. Procesul a fost violent. Au fost încălcări uriaşe în privatizarea portului. Dar toate acestea au fost ascunse', a spus un fost asociat Traber. [54] De la început, Traber părea să aibă o pistă interioară. Pe hârtie, statul a păstrat o participaţie de 49% în port: 20% prin ministerul federal al proprietăţii şi 29% prin Primăria din Sankt Petersburg. Dar un funcţionar de la Departamentul de Proprietăţi al Primăriei a pierdut cumva dreptul de vot al Primăriei asupra pachetului de 29 la sută dintr- o lovitură „greşită” a unui stilou, lăsându-i pe Traber si asociaţii săi liberi să facă ce doreau. [55]

„Preluarea raiderului nu s-ar fi produs fără ajutorul primăriei”, a spus un fost ofiţer FSB al oraşului. [56] După o serie de lupte violente, Traber, care devenise intermediarul prin excelenţă între oamenii KGB din Sankt Petersburg şi grupul Tambov, a stabilit şi controlul asupra terminalului petrolier. [57] A sosit pentru prima dată la Leningrad la începutul anilor optzeci, ca fost ofiţer din flota de submarine nucleare sovietice. Un bărbat ghemuit şi corpulnic, cu un gât gros şi cu ochii apropiaţi, se spălase într-un bar din centrul oraşului, numit Zhiguli, [58] o bântuire preferată a tâlharilor de stradă din Leningrad şi a agenţilor de piaţă neagră în devenire. Traber a lucrat acolo ca barman şi administrator, iar în întunericul barului a început să facă comerţ cu valută, iar apoi cu bogata colecţie de antichităţi din epoca ţaristă a oraşului. Curând a încolţit piaţa, câştigându-şi porecla „Antikvar”. Până la sfârşitul anilor optzeci şi-a mutat afacerea din piaţa neagră şi în lumină, înfiinţând cel mai bun magazin de antichităţi din oraş pe Nevsky Prospekt. Acolo a stabilit legături cu noul primar ales al Sankt-Petersburgului, Anatoly Sobchak, şi cu soţia sa Lyudmilla Narusova, care au devenit clienţi frecvenţi, făcând o prietenie strânsă cu Traber, care avea să dureze mult după perioada în care Sobchak a fost în funcţie. [59]

Traber lucrase întotdeauna îndeaproape cu KGB-ul oraşului, fără ajutorul căruia nu ar fi fost posibil să facă contrabandă cu antichităţi. „Era clar că avea legături strânse cu forţele de ordine ale oraşului”, a spus un fost înalt oficial din parlamentul oraşului. [60] El a fost, de asemenea, „în afaceri cu grupul Tambov”, a spus un fost ofiţer FSB care lucra în divizia de contrabandă din Sankt Petersburg. [61]

Soldat

în acel moment, Tambov devenea cel mai puternic grup de crimă organizată din oraş. Liderul său, Vladimir Kumarin, a făcut închisoare în 1991, după o bătălie violentă cu un alt grup mafiot al oraşului. După ce a ieşit din închisoare, cu ajutorul lui Puţin, Traber şi oamenii săi, Tambov a început să preia controlul asupra întregii afaceri cu combustibil şi energie din Sankt Petersburg. Luptele cu bandele rivale au continuat: în 1994, Kumarin şi-a pierdut una dintre braţe într-un atac cu bombă. în acel moment, însă, el a creat St Petersburg Fuel Company, sau PTK, care a devenit distribuitorul autohton de petrol monopol al oraşului, în timp ce Ilya Traber preia controlul asupra portului maritim şi al terminalului petrolier în numele lui Tambov. [62] (Mai târziu, procurorii spanioli l-au descris pe Traber ca un coproprietar cu Kumarin al PTK. [63]) Kumarin a devenit atât de puternic încât a fost cunoscut drept „guvernatorul de noapte" din Sankt Petersburg. în esenţă, el era partea întunecată a Primăriei.

Puţin părea să fie esenţial pentru aceste manevre, omul de referinţă oferind sprijin logistic din partea primăriei. împreună cu adjunctul său de încredere Igor Sechin, care stătea deasupra unui pupitru într-o anticameră din afara biroului lui Puţin verificând toţi cei care intrau, el a fost cel care a eliberat licenţele care i-au permis lui Traber să controleze portul şi terminalul petrolier. El a fost cel care a acordat PTK al lui Kumarin un contract exclusiv pentru furnizarea de combustibil pentru ambulanţele, autobuzele, taxiurile şi maşinile de poliţie ale oraşului. [64] Primul semn al cooperării sale cu grupul Tambov a venit la sfârşitul verii anului 1992, când Comitetul pentru Relaţii Externe a înregistrat o societate mixtă ruso-germană, St Petersburg Immobilien Aktiengesellschaft, sau SPAG, pentru investiţii în capitalul real al oraşului, afaceri imobiliare. Mult mai târziu, procurorii germani aveau să susţină că SPAG a fost un vehicul de spălare a fondurilor ilicite pentru grupul Tambov, precum şi pentru un cartel columbian al drogurilor. [65] în timpul mandatului său de viceprimar al Sankt Petersburgului, Puţin a făcut parte din consiliul consultativ al SPAG. Kremlinul a spus că aceasta nu este altceva decât una dintre multele astfel de funcţii „onorifice" pe care le-a ocupat ca viceprimar. Dar unul dintre co-fondatorii SPAG a spus că s-a întâlnit cu Puţin de cinci sau şase ori pentru a discuta despre afacerea SPAG din Sankt Petersburg.

Comerciant

Pentru Gennady Timchenko, presupusul fost agent KGB care se pare că îl cunoştea pe Puţin de când studiau împreună spionajul la Academia Red Banner, obţinerea accesului la terminalul petrolier a fost, de asemenea, întotdeauna cheia. Se mândrea cu puterile sale de persuasiune şi, în interviurile ulterioare, îşi explica adesea succesul cu un semn din cap şi cu ochiul despre capacitatea sa de a vinde orice oricui. [66] Din copilărie făcuse parte din elita sovietică. Tatăl său deţinea un grad superior în forţele armate şi şi-a petrecut o parte din primii ani în Germania de Est. Cunoştinţele sale de germană l-au ajutat să-şi asigure un loc de muncă în comerţul exterior sovietic şi, potrivit foştilor asociaţi, l-au propulsat în rândurile KGB, unde ar fi lucrat sub acoperire ca reprezentant comercial în Viena şi Elveţia. Prin relaţiile sale, el a încheiat un parteneriat cu un fost ofiţer superior al KGB, Andrei Pannikov, un bărbat îndesat, cu un rânjet larg şi mâini mari cât farfurii. Pannikov studiase finanţele offshore la Institutul Sovietic de Comerţ şi apoi, cu binecuvântarea şefului de informaţii externe al KGB, Leonid Shebarshin, a înfiinţat primul joint venture care avea licenţă pentru a exporta produse petroliere în afara monopolului sovietic. [67] Comerciantul de petrol Kirishineftekhimexport al lui Timchenko a format un parteneriat cu Urals Trading a lui

Pannikov - şi pentru o perioadă, din 1990, Timchenko a condus filiala Uralului din Finlanda. Potrivit unui raport al serviciilor secrete franceze, compania a fost înfiinţată iniţial de KGB în anii optzeci, ca parte a unei reţele de firme pentru a transfera active pentru Partidul Comunist [68] - o afirmaţie pe care Timchenko a negat-o.

Chiar şi cu toate conexiunile lor, timp de cel puţin doi ani Timchenko şi Pannikov nu au putut să aibă acces la terminalul petrolier din Sankt Petersburg. [69] Nu numai că făcea parte din feudul lui Hârcenko, dar, pe măsură ce puterea Uniunii Sovietice s-a fracturat, a devenit un câmp de luptă vicios pentru grupurile criminale în război ale oraşului. Co- fondatorul Timchenko, comerciantul de petrol, a avut acces facil la provizii, în calitate de braţ comercial intern al rafinăriei Kirishi din apropiere, parte a companiei petroliere Surgutneftegaz. Dar, fără acces la terminalul din Sankt Petersburg, a fost forţată să-şi exporte petrolul pe calea ferată în porturile vecine din Estonia sau Finlanda, o rută mult mai costisitoare. [70]

Obţinerea controlului asupra exporturilor prin terminalul din Sankt Petersburg a devenit atât de importantă încât Timchenko a apelat la Puţin pentru asistenţă. în ianuarie 1992, împreună cu Urals Trading a lui Pannikov, Timchenko a înfiinţat o societate mixtă cu Comitetul pentru Relaţii Externe al lui Puţin numită „Golden Gates". [71] Ei au urmărit să ocolească terminalul existent, năpădit de bande rivale şi sub controlul suprem al lui Hârcenko, si să obţină finanţare occidentală pentru a construi un nou terminal modernizat.

[72]

Aceasta a fost prima dată când legăturile dintre Puţin şi Timchenko au apărut la vedere. Timp de aproape un an, Puţin a condus discuţii cu BNP Paribas din Franţa cu privire la o facilitate de credit pentru noul terminal petrolier, susţinută de exporturi prin Urals Trading.

[73] Dar discuţiile s-au prăbuşit când unul dintre negociatorii cheie, un fost ofiţer KGB care opera la Paris, numit Mikhail Gandorin, a murit chiar înainte ca împrumutul să fie aprobat.

[74] „Părea că i s-a dat ceva", a spus un fost partener Timchenko implicat în proces. M-a sunat cu două zile înainte să moară şi nu a putut vorbi. [75] în acea vară, un alt membru al grupului Golden Gates, Serghei Shutov, a fost ameninţat şi i s-a spus să stea departe de proiect.

Proiectul a fost supus unui atac sever, grupurile mafiote din Sankt Petersburg, inclusiv Tambov, luptându-se între ele pentru a obţine controlul asupra veniturilor din terminalul existent. Presiunea a crescut într-o asemenea măsură încât, potrivit a doi bancheri occidentali, Puţin şi-a trimis cele două fete mici în Germania pentru siguranţa lor. [76] Nu există niciun indiciu că Timchenko a avut vreo implicare în luptele violente care au însoţit preluarea de către Traber a portului şi a terminalului petrolier. Dar în cele din urmă, în loc să construiască un nou terminal, i s-a deschis calea de a câştiga monopolul exporturilor prin terminalul existent. [77]

Un fost asociat Traber, un fost partener Timchenko şi un fost asociat KGB au susţinut că Timchenko ar fi putut obţine un astfel de monopol doar prin construirea unui fel de relaţie de lucru cu Traber. „Traber a avut întotdeauna relaţii bune cu Timchenko", a spus unul dintre foştii asociaţi ai lui Traber. „Monopolul câştigat de Timcenko la export ar fi fost posibil doar prin astfel de legături". [78] „Dacă trebuie să expediezi petrol şi portul este plin de bandiţi, atunci trebuie să fii de acord", a spus un fost ofiţer superior

KGB care a lucrat cu Puţin în anii nouăzeci. „Nu exista nicio modalitate de a trece fără acordul lor”. [79]

Avocaţii lui Timchenko au spus că relaţia nu a fost mai mult decât una „comercială, independentă”, în timp ce orice sugestie Timchenko a avut vreo implicare în crima organizată, corupţie sau orice altă activitate necorespunzătoare sau ilegală în Sankt Petersburg, fie „prin intermediul domnului Traber, fie în în orice alt mod', a fost fals şi calomnios. în 2011, un reprezentant Timchenko a declarat pentru *Novaya Gazeta din Rusia.* Timchenko îl cunoştea pe coproprietarul Traber din portul maritim şi terminalul petrolier, Dmitri Skigin, dar cei doi bărbaţi nu s-au implicat în niciun proiect de afaceri comun. [80]

în acelaşi timp, Timchenko recurgea la o reţea de bancheri străini legaţi de KGB pentru a-şi finanţa operaţiunile comerciale. Mai întâi, a fost Dresdner Bank, condusă la Sankt Petersburg de unul dintre foştii camarazi ai lui Puţin de la Stasi, Matthias Warnig, care lucrase cu el la Dresda ca parte a unei celule KGB. [81] Apoi a mai fost Andrei Akimov, care lucrase cu Evgheni Primakov la Institutul de Economie Mondială înainte de a deveni cel mai tânăr şef al băncii străine sovietice din Viena, unde, cu un an înainte de căderea sovietică, şi- a înfiinţat propriul societate privată, IMAG, care a oferit finanţare lui Timchenko. [82]

în tot acest timp, Puţin a asistat, eliberând licenţele care i-au permis lui Timchenko să utilizeze instalaţiile de stocare a petrolului din portul maritim al lui Traber şi a ajutat la facilitarea acordurilor de aprovizionare între Kirishineftekhimexport al lui Timchenko şi PTK al lui Kumarin. [83] între timp, Kumarin s-a alăturat consiliului de conducere al furnizorului ambelor ţinute, rafinăria de petrol Kirishi. [84]

„Totul a fost foarte bine organizat”, a spus Maxim Freidzon, coproprietar al unui alt comerciant de petrol din oraş. „Puţin şi băieţii lui au asigurat sprijinul Primăriei. Datorită trecutului său KGB, el ar putea ajuta cu organizarea logistică. Era o singură echipă. [85]

Alianţa care a fost creată apoi a preluat tradiţiile KGB de dinainte de prăbuşirea sovietică şi le-a pus într-o utilizare şi mai comercială. „Din câte îmi amintesc, simbioza dintre bandiţi şi KGB a existat întotdeauna”, a spus Freidzon. „KGB-ul lucrase cu bandiţii pe pieţele valutare şi în reţelele de prostituţie. Erau surse de informare. Era o simbioză firească: niciunul dintre ei nu avea limite morale. Bandiţii erau ca infanteriei pentru ei. Ei si-ar asuma toate riscurile. [86]

Interesul lui Puţin pentru portul maritim şi terminalul petrolier din Sankt Petersburg părea adesea mai direct decât cel al unui oficial de stat responsabil de cota oraşului. Alianţa pe care a construit-o cu Ilya Traber şi oamenii săi a tulburat chiar şi oamenii de afaceri în vizită. Când cineva a fost adus pentru a ajuta la aranjarea finanţării portului, a fost dus de pe aeroportul oraşului Pulkovo direct la bârlogul lui Traber, într-o maşină blindată, însoţit de poliţie şi de paznicii lui Traber. La sosirea la complexul cu poartă înaltă dintr-o stradă din spate, el a fost escortat pe lângă paznici înarmaţi şi ciobani germani mârâitori. După ce a trecut prin mai multe încăperi împodobite cu icoane, a ajuns într-o cameră interioară în care aştepta Traber, purtând un pantalon de trening şi papuci, un lanţ gros cu o cruce uriaşă de aur la gât - uniforma bandiţilor oraşului. Omul de afaceri nu a rămas fără îndoială cu cine se întâlnea. „A fost ca în filme”, a spus el. — Mi s-a oprit inima când l-am văzut. [87]

Scena era departe de ceea ce se aşteptase când a fost invitat de un funcţionar de la Primărie să asiste la finanţarea portului. Dar după o discuţie tensionată cu Traber,

acesta a primit aprobarea din cap. A doua zi a fost dus într-un împrejurimi mai salubre: birourile de avocatură din centrul oraşului ale unuia dintre partenerii de afaceri ai lui Traber, Boris
Sharikov, pe unul dintre cele mai pitoreşti canale din Sankt Petersburg. La întâlnire au mai fost şi un fost ofiţer KGB care devenise un alt partener al lui Traber, precum şi Puţin şi şeful de proprietate a Primăriei Mihail Manevici, şi un bărbat de treizeci de ani, pe nume Dmitri Skigin, despre care omul de afaceri urma să afle că deţine portul. împreună cu Traber. Skigin era faţa acceptabilă a portului, un tocilar cu maniere blânde, fluent în limba finanţelor internaţionale, un om de afaceri disciplinat care făcea alpinism în timpul liber şi vorbea engleza şi franceză. Tatăl său, Eduard, era apropiat de Puţin, potrivit informaţiilor din Monaco. [88] Dar, potrivit a doi dintre foştii parteneri de afaceri ai lui Skigin, el a fost şi un front pentru un alt şef al crimei din Sankt Petersburg, un fost boxer luptător pe nume Serghei Vasilyev, cu care Traber convenise o pace fragilă pentru controlul comun al portului, iar mai târziu pentru terminalul său de ulei. [89]
Alianţa pe care administraţia din Sankt Petersburg a creat-o cu grupul Tambov a devenit adânc încorporată în infrastructura oraşului. Cu ajutorul oamenilor lui Puţin din Primărie, portul maritim a devenit un centru important pentru contrabanda cu droguri din Columbia în Europa de Vest, a depus ulterior mărturie fostul ofiţer KGB Yury Shvets în faţa unui tribunal din Londra. Unul dintre cei mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin în serviciile de securitate din Sankt Petersburg, Viktor Ivanov, a asistat grupul Tambov în preluarea portului maritim, în timp ce Puţin a asigurat protecţie din partea primăriei, a spus el. [90] (Ivanov a negat cu fermitate afirmaţia, dar au apărut alte semne că portul Sankt Petersburg era un canal vital pentru traficul de droguri. [91])
Controlul portului a devenit atât de strategic încât, când, în 1997, şeful Departamentului de Proprietăţi, Mihail Manevici, a încercat să-i restituie drepturile de vot pe care Primăria le-a pierdut la pachetul de 29% din participaţia sa în timpul privatizării, a fost împuşcat mort de un lunetist în timp ce conducea spre muncă. [92] „Manevici făcea forţă pentru ca totul să fie returnat statului", a spus un fost asociat Traber. „Pârghia pe care o avea a fost că putea refuza prelungirea licenţei pentru închirierea pe termen lung a portului, inclusiv a terminalului petrolier. Şi pentru asta a plătit cu viaţa. [93] Viaceslav Şevcenko, un fost membru al parlamentului din Sankt Petersburg şi un apropiat al lui Manevich, ar fi mărturisit în ancheta poliţiei privind crima că, în ultimele zile ale vieţii sale, Manevich a fost profund tulburat de situaţia din port: „Pe el. cerere, am fost de două ori în port şi am vorbit cu şeful portului. Am făcut o propunere ca compania engleză de asigurări Lloyds să vină să analizeze situaţia financiară a portului. O săptămână mai târziu, doi bandiţi ai lui Traber m-au vizitat şi mi-au spus că dacă merg din nou în port îmi va fi tăiat capul cu un topor. [94]
Traber a refuzat să comenteze această carte, spunând că acuzaţiile sunt „fantezie şi calomnie". [95] La doar trei luni după uciderea lui Manevich, acţionarii portului au convenit să prelungească un nou contract de administrare pe termen lung pentru portul unei noi companii Traber, OBIP, deţinută de o fundaţie din Liechtenstein numită Nasdor Incorporated. [96] Mai târziu, singura persoană care a îndrăznit vreodată să vorbească public despre jefuirea flotei Mării Baltice a fost primarul oraşului la momentul în care a avut loc, Anatoly Sobchak. La mult timp după ce a demisionat, a scris un articol de ziar în care, pentru prima şi singura dată, a criticat public acţiunile KGB-ului post-sovietic al oraşului. „Procurorii, FSB şi poliţiştii care au luat parte la

aceasta ar trebui să fie acuzaţi de abuz de poziţie şi pentru cauzarea unei pierderi enorme ţării", el a scris. [97] Patru luni mai târziu, era mort. „Mă tem că asta i-a costat viata pe Sobchak", a spus un asociat al lui Harcenko. [98]
în ochii aliaţilor KGB ai lui Puţin, alianţele pe care le-au făcut atunci erau necesare ca singura modalitate de a restabili un anumit grad de control în haosul colapsului sovietic. Grupurile de crimă organizată erau infanteriştii de care aveau nevoie pentru a ajuta la controlul maselor, bărbaţii de pe stradă - precum şi din închisori, conform unuia dintre asociaţii lui Puţin de atunci. Aceasta a fost o practică tipică KGB, falsificată în trecutul sovietic, când Puţin, de exemplu, a condus ilegali prin Germania de Est. „Au lucrat cu oameni. Asta au făcut ei', a spus un fost ofiţer KGB care a lucrat cu ei. — Imaginează-ţi că trebuie să-ţi calmezi o grămadă de masculi alfa. Dacă nu îi poţi împuşca, aceasta este o muncă teribil de dificilă. [99] Dar argumentul că ar trebui să facă acest lucru dacă ar fi să pună ordine a fost doar o auto-justificare în spatele acapararii puterii. Schema petrol- pentru hrană fusese, de asemenea, înfiinţată aparent pentru a salva oraşul - fie pentru a aduce mâncare, fie pentru a plăti datoriile. Dar tot ceea ce a realizat a fost să creeze o reţea de bani negri pentru a păstra puterea şi reţelele KGB.
în ţesătura acestor relaţii, un alt fir a dus la una dintre structurile înfiinţate pentru „economia invizibilă" a Partidului Comunist în ultimele zile ale guvernării acestuia. Aceasta a fost Bank Rossiya, o mică bancă din Sankt Petersburg, care a fost încă un intermediar cheie în unele dintre tranzacţiile de troc petrol contra alimente. La fel ca multe dintre instituţiile şi firmele înfiinţate de Partid în ultimele zile ale regimului, când putsch-ul din august 1991 a eşuat şi Partidul Comunist Sovietic a fost interzis, controlul Băncii Rossiya a trecut fără zgomot în mâinile reprezentanţilor KGB. Printre noii săi acţionari se numără un ofiţer senior KGB şi doi fizicieni legaţi de KGB, specializaţi în metale din pământuri rare, materiale atât de rare şi atât de strategice, încât comerţul cu acestea putea fi gestionat doar de membrii KGB.

Spion

Când ofiţerul superior al KGB Vladimir Yakunin s-a întors la Leningrad în februarie 1991, la un an după Puţin, dintr-o postare sub acoperire la ONU din New York, a fost şocat de condiţiile care l-au întâmpinat. Venise dintr-o reşedinţă confortabilă din New York în murdăria unei zone muncitoare din Leningrad, unde lămpile stradale străluceau rar şi soţia lui se întorcea acasă plângând de la magazine pentru că singurul lucru de pe rafturi erau castraveţii muraţi. „în esenţă, ţara care m-a trimis să lucrez în străinătate şi în care am crescut şi unde s-au născut copiii, a încetat să mai existe", a spus el. „La fel au fost şi valorile - valorile sociale şi morale - care au fost baza fundamentală pentru orice societate. întreaga ţară coborise într-un anumit întuneric.'
I se părea că tot ceea ce crezuse cândva s-a prăbuşit: „Am fost crescuţi în spiritul loialităţii faţă de Partid şi faţă de popor. Chiar credem că facem ceva util pentru ţara noastră şi pentru poporul nostru. Dar, la fel ca mulţi din serviciile de informaţii externe, el a putut de mult să vadă că conducerea Partidului eşuează: „Nu a fost nimeni care să ştie cum să facă faţă problemelor tot mai mari... Decalajul dintre realitate şi dogmă ideologică a dus la o profundă neîncrederea în liderii ţării.' [100]
Deşi pierderea imperiului şi pierderea Războiului Rece de zeci de ani i-au lovit puternic pe oameni ca Yakunin, el a fost printre cei care s-au mişcat rapid pentru a îmbrăţişa noul capitalism al Rusiei. Şi, deşi a spus că tânjeşte după zilele certitudinii, după moralitatea şi valorile pe care el credea că stau la baza comunismului, asta nu l-a împiedicat să intre în afaceri înainte ca Uniunea Sovietică să se prăbuşească, pentru a

pune în buzunar sume uriaşe de numerar, atât pentru el însuşi, cât şi, mai important, pentru a contribui la conservarea reţelelor KGB.
Timp de patru ani după prăbuşirea sovietică, Yakunin a rămas ofiţer în serviciile de securitate, fără a demisiona niciodată din postul său. Deşi a insistat că nu a primit comenzi, a recunoscut că scopul activităţilor sale şi ale partenerilor săi a fost parţial să păstreze ceea ce puteau: „Trebuia să ne redirecţionăm. Aveam nevoie să creăm întreprinderi comerciale care să câştige bani... Cu toţii făceam parte din acest proces. Tradiţiile comunicării şi cooperării au rămas.
Yakunin şi-a unit forţele cu asociaţii de la prestigiosul Institut Ioffe pentru Tehnologie şi Fizică din Sankt Petersburg, unde lucrase pentru a supraveghea conexiunile internaţionale ale institutului înainte de a fi trimis la New York. Printre ei se număra Yury Kovalchuk, pe atunci treizeci şi nouă de ani şi un fizician de vârf al vremurilor sale. Kovalchuk avea o frunte înaltă şi o privire ca de şoim şi a lucrat îndeaproape cu Andrei Fursenko; ambii au fost adjuncţi în activitatea Institutului Ioffe privind tehnologiile sensibile de semiconductori desfăşurate în sistemele laser şi satelit. Aceasta a fost o zonă aflată în centrul interesului special al KGB, în care au fost desfăşurate tot felul de scheme de contrabandă pentru a ocoli embargourile şi a fura tehnologia din Occident (se credea că Yakunin a lucrat la contrabanda cu tehnologie când a servit sub acoperire la New York). Expertiza lor i-a adus lui Yakunin, Kovalchuk şi Fursenko o misiune profitabilă: o afacere pentru vânzarea unui lot de metale din pământuri rare, inclusiv izotopi rari şi strategici utilizaţi în industria aerospaţială şi militară şi în tehnologia semiconductoarelor. [101] Aceştia au primit înţelegerea de către un general senior din KGB, a spus Yakunin. Odată ce au reuşit, una dintre asociaţiile pe care le-au creat, Temp, a obţinut profit de 24 de milioane de ruble. [102] A fost o sumă uriaşă în acele zile şi ia ajutat să preia Bank Rossiya.
Cei trei bărbaţi înfiinţaseră o serie de astfel de întreprinderi mixte în ultimele luni înainte de colapsul sovietic, în timp ce KGB-ul intensifica pregătirile pentru tranziţia la o economie de piaţă şi lucraseră deja îndeaproape cu Bank Rossiya. în urma loviturii de stat eşuate din august, a spus Yakunin, ei s-au temut pentru scurt timp că ar putea înceta când conturile lor la Bank Rossiya vor fi îngheţate, împreună cu restul proprietăţilor Partidului Comunist. Dar conexiunile lor şi banii pe care i-au câştigat în tranzacţia cu metale cu pământuri rare i-au salvat. înalţii din Partidul local şi KGB le-au dat din cap să preia Bank Rossiya şi să o readucă la viaţă. „Noi eram oameni cunoscuţi în structurile de partid din oraşul Leningrad", a spus Yakunin. „Am avut multe contacte, iar oamenii au avut încredere în noi. Ni s-a permis să luăm o acţiune de control în Bank Rossiya tocmai pentru că aceşti oameni au avut încredere şi ne-au respectat. [103]
De la început, Bank Rossiya a fost conectată strategic la comitetul de relaţii externe condus de Puţin. Birourile sale se aflau în Institutul Smolny, care devenise sediul primarului oraşului, şi a început să joace un rol cheie în crearea *obschak -ului*, obişnuitul comun pentru oamenii lui Puţin. Oamenii de afaceri ai oraşului legaţi de KGB, inclusiv Yakunin, Kovalchuk şi Fursenko, au continuat aproape religios să urmeze prescripţiile KGB-ului stabilite în anii crepusculari ai regimului comunist, când comerţul urma să fie ordonat prin asociaţii cu entităţi străine. Toate întreprinderile mixte au fost înfiinţate cu aprobarea comitetului lui Puţin, iar majoritatea au fost direcţionate să deschidă conturi la Bank Rossiya. într-un caz, milioane de dolari au fost transferaţi din bugetul oraşului prin conturile Băncii Rossiya într- o reţea de astfel de companii legate de oamenii lui Puţin. Numerarul fusese canalizat printr- un fond cunoscut sub numele

de Twentieth Trust. La un moment dat, schema ameninţase că îl implică pe Puţin într-un dosar penal. La fel ca multe dintre fondurile nebunoase create de oamenii lui Puţin, banii au fost îndreptaţi spre nevoi strategice precum finanţarea campaniilor electorale şi, de asemenea, pentru achiziţii personale, cum ar fi proprietăţi de lux în Finlanda şi Spania pentru oficialii oraşului. [104]

Pe măsură ce Puţin şi oamenii lui KGB au devenit mai siguri în controlul lor asupra economiei oraşului, ei au început să-şi viseze propriile vise burgheze. Un transfer, în special, a plătit o călătorie la hotel de cinci stele pentru Puţin şi şeful Twentieth Trust în Finlanda, unde s-au întâlnit cu un arhitect din guvernul de la Sankt Petersburg şi, cel mai probabil, au discutat planurile pentru construirea unui grup de case, potrivit unui ofiţer superior de poliţie care a investigat cazul. [105] „Oamenii sovietici au întotdeauna un vis de a avea o dată", a spus un asociat al lui Puţin de atunci. [106] „înţelegerea a fost că nu era important doar să ai o bucată bună de pământ, ci şi să ai vecinii potriviţi".

Petecul pe care Puţin l-a ales să-şi petreacă weekendurile în pace şi linişte era departe de o autostradă care şerpuia spre nord de Sankt Petersburg, prin pădurile şi lacurile din Karelia. Aproape de graniţa cu Finlanda, un drum nesemnalizat ducea la un grup confortabil de case de lemn de pe malul lacului Komsomolskoye, renumit pentru pescuitul excelent. înainte de a se muta Puţin, drumul nu fusese decât o pistă de pământ. Dar la scurt timp după sosirea noilor locuitori, a fost asfaltată şi au fost instalate lumini.

Sătenii care trăiseră liniştiţi de generaţii pe râvnita porţiune de pământ de pe malul lacului au văzut instalate linii electrice noi, mai puternice, deşi nicio energie nu ajungea la casele lor. în schimb, li s-a cerut, unul câte unul, să se îndepărteze şi li s-au dat fie bani să plece, fie li s-au oferit case noi gata construite mai în interior. Noii lor vecini puternici au construit cabane impunătoare în stil finlandez pe suprafeţe vaste de pământ. Au format un grup care a devenit cunoscut sub numele de cooperativa dacha Ozero şi au preluat malul lacului, de care foştii lor vecini au fost tăiaţi de un gard nou înalt. Când nou-veniţii făceau petreceri, vechii locuitori nu puteau să privească decât de departe festivităţile şi artificiile. Ei ştiau să nu obiecteze. „Mama mi-a spus un lucru simplu: nu te lupta cu cei puternici şi nu dai în judecată pe cei bogaţi", a spus unul dintre ei. [107] Singurul locuitor care a încercat să lupte a pierdut fiecare etapă a procesului ei.

Bărbaţii care s-au mutat pe lacul Komsomolskoye cu Puţin erau sângele albastru al cunoscuţilor săi din KGB. în cea mai mare parte acţionari ai Băncii Rossiya, aceştia au inclus Yakunin, Fursenko şi Kovalchuk. Toţi erau legaţi de Puţin încă dinainte de zilele Sankt Petersburgului. „Aceştia au fost oameni care au fost apropiaţi de Puţin de înainte", a spus un fost asociat lui Puţin. [108] „Nu ajunseseră acolo din cauza muncii lor sau a cunoştinţelor lor - ci doar pentru că erau prieteni vechi".

Acesta a fost un principiu care a fost extins ulterior în întreaga ţară. După ce Puţin a devenit preşedinte, el şi aliaţii săi din grupul Ozero dacha au început să captureze sectoare strategice ale economiei, creând o reţea strânsă de locotenenţi loiali - custozi de încredere - care au preluat controlul asupra celor mai mari fluxuri de numerar ale ţării şi i-au exclus pe
toţi ceilalţi. Bank Rossiya urma să formeze nucleul imperiului financiar din spatele acestui grup şi urma să-şi răspândească tentaculele în toată Rusia şi în adâncul Occidentului.

Cei care lucraseră cu Puţin la portul maritim şi la terminalul petrolier l-au urmat şi ei când a urcat la putere. Timchenko a fost primul dintre ei, mai întâi în umbră, lucrând, potrivit a doi foşti asociaţi, ca consilier neoficial, şi apoi devenind cel mai mare comerciant de petrol al naţiunii. Oamenii care conduceau portul maritim din Sankt Petersburg sub supravegherea lui Traber urmau să ocupe primele funcţii de conducere în Gazprom, gigantul gazier de stat, pe măsură ce Puţin începea să preia cele mai mari şi mai strategice active ale ţării. Apoi, când Puţin a făcut primele sale mişcări pentru a prelua industria petrolieră a naţiunii de la oligarhii de orientare occidentală precum Mihail Hodorkovski, Timchenko şi Akimov au făcut parte din grupul de bază care a beneficiat.

Dar în acele vremuri din anii nouăzeci, când erau abia la început, era greu de imaginat că vor ajunge vreodată atât de departe. Membrii cooperativei dacha Ozero s-au ţinut singuri, vorbind rar cu foştii vecini pe care i-au mutat de pe malul lacului. Dar după ce Puţin s-a mutat la Moscova, vizitele de weekend au devenit rare. Casele pe care le construiseră au rămas goale, ca nişte fantome pe marginea lacului. — A devenit prea mic pentru ei aici. Au avut oportunităţi absolut diferite la Moscova', a spus unul dintre vecini. [109]

Când Puţin a fost numit brusc într-o funcţie superioară la Kremlinul de la Moscova, în vara lui 1996, unul dintre generalii de rang înalt KGB, care îi supraveghease îndeaproape cariera la Sankt Petersburg, s-a declarat mulţumit de el. „Şi şi-a început cariera ca oficial de la zero", a declarat mai târziu generalul, Gennady Belik, unui reporter. — Bineînţeles că a făcut greşeli. Problemele pentru el erau absolut noi... Singurii oameni care nu greşesc sunt cei care nu fac nimic. Dar până la sfârşitul activităţilor sale la Sankt Petersburg, Vladimir Vladimirovici a crescut foarte mult. [110] Belik era un veteran al serviciului de informaţii externe al KGB, iar la Sankt Petersburg supraveghease o reţea de firme care comercializau metale din pământuri rare. El a fost un fel de mentor pentru Puţin în timp ce gestiona economia oraşului, în timp ce, potrivit unui apropiat, Puţin a păstrat legătura şi cu fostul preşedinte al KGB Vladimir Kryuchkov. [111] Dar, deşi oamenii lui Puţin dominaseră o mare parte din economia oraşului, sumele de numerar cu care aveau de-a face la Sankt Petersburg erau minuscule în comparaţie cu ceea ce tinerii magnaţi de orientare occidentală, precum Hodorkovski, preluau la Moscova. Au fost departe de acţiune, pe măsură ce noii oligarhi ai epocii Elţin au început să-şi dezvolte bogăţia industrială a ţării. Pentru mulţi dintre oamenii KGB din Sankt Petersburg, ceea ce se întâmpla la Moscova a reprezentat prăbuşirea statului rus. Vladimir Yakunin, unul, a văzut ţara ca fiind capturată de o cabală de membri corupţi ai elitei Partidului şi de oameni precum Hodorkovski pe care i-a numit „criminali". [112] Oamenii KGB îl vedeau pe Elţin ca pe un bufon beţiv, un oficial de rang mediu al Partidului Comunist care dansa pe tonul Occidentului şi care preda acum întreprinderile strategice ale ţării pentru un cântec unei bande corupte de oameni de afaceri rapizi. „Oamenii şi-au dat viaţa. Au servit cinstit şi şi-au pus viaţa în pericol. Dar tot ce au primit a fost un deget în fund de la un nenorocit beţiv care, apropo, nu era mai bun decât un lider local al Partidului Comunist", a spus un fost ofiţer KGB care a lucrat cu Puţin la Sankt Petersburg. [113] Deşi atunci părea departe de a fi probabil, mutarea lui Puţin la Moscova a fost primul pas către schimbarea acestei ecuaţii. Promovarea lui avusese loc într-un moment în care ar fi trebuit, de fapt, să fie în jos. în vara lui 1996, Anatoly Sobchak tocmai îşi pierduse campania pentru realege în funcţia de primar al Sankt Petersburgului. Puţin,

în calitate de director de campanie, fusese parţial responsabil. Sobchak a pierdut cu o mustaţă: cu 1,2 la sută - echivalentul, a spus mai târziu văduva sa Lyudmilla Narusova, al ocupanţilor unui bloc mare de apartamente. Au circulat în şoaptă că înfrângerea lui Sobchak a fost organizată de Elţîn, care l-a vrut să iasă, deoarece flamboiantul şi carismaticul Sobchak ar fi putut reprezenta o provocare pentru propria bătălie a lui Elţîn pentru realegerea ca preşedinte câteva luni mai târziu. Narusova era convinsă de asta: „Devenise prea independent. Elţîn l-a văzut drept concurentul său şi, prin urmare, s-a dat ordin ca alegerile să fie o farsă. [114] înainte chiar să înceapă campania, Sobchak a fost vizat de o anchetă penală pentru acuzaţii de luare de mită. Mulţi credeau că face parte dintr-o campanie de trucuri murdare a oamenilor de securitate din jurul lui Elţin. [115]

Acuzaţiile au influenţat fără îndoială rezultatul alegerilor, iar Puţin a demisionat din administraţia de la Sankt Petersburg imediat după pierdere. Medicii de spin de la Kremlin care spun povestea oficială a carierei lui Puţin au subliniat întotdeauna loialitatea lui faţă de Sobchak atunci când demisionează şi riscul pe care şi l-a asumat pentru a se confrunta cu şomaj din cauza principiilor sale. Dar, de fapt, el a rămas fără muncă pentru mai puţin de o lună înainte de a fi invitat la Moscova, iniţial pentru a ocupa o funcţie de prestigiu ca şef adjunct al administraţiei Kremlinului. Pe parcurs fusese ajutat de Alexei Bolshakov, un dinozaur din apărarea de la Leningrad şi cel mai probabil din KGB, care devenise cumva viceprim-ministrul lui Elţin.

Deşi numirea lui Puţin a fost blocată în mod neaşteptat de Anatoli Chubais, ţarul privatizării cu tendinţe occidentale, care devenise noul şef de cabinet al lui Elţin, el nu a fost abandonat, în schimb, i s-a cerut să conducă legendarul departament de proprietăţi străine al Kremlinului, care moştenise după prăbuşire toate vastele proprietăţi de peste mări ale Uniunii Sovietice - misiunile comerciale şi diplomatice impunătoare, reţeaua de baze de armament şi alte instalaţii militare, clandestine sau de altă natură. Deşi era un imperiu în care multe au rămas deja nesocotite, el reprezenta un nucleu strategic al bogăţiei imperiale a naţiunii, iar pentru Puţin aceasta a fost într-adevăr o promovare prestigioasă.

A fost începutul unei ascensiuni ameţitoare. în termen de şapte luni de la mutarea sa la Moscova, Puţin a fost promovat în continuare. în primul rând, a fost numit şef al Departamentului de Control, un institut central al puterii de la Kremlin, unde a fost însărcinat să se asigure că ordinele preşedintelui sunt îndeplinite în regiunile rebele ale naţiunii. „Nu l-au luat doar pe Puţin din stradă”, a spus un apropiat. „Era cunoscut la Moscova ca un consilier al lui Sobchak, ca o persoană influentă la Sankt Petersburg... Cred că acest transfer era plănuit”. [116] Apoi, un an mai târziu, a fost promovat pentru a deveni primul adjunct al şefului de stat major al Kremlinului, responsabil de regiuni, al treilea cel mai puternic rol din Kremlin după preşedinte. După doar trei luni în acest rol, a fost numit în fruntea FSB, agenţia succesoare a KGB, pentru întreaga Rusie. Pe atunci era doar locotenent-colonel şi nu se mai auzea ca nimeni altul decât un general să conducă FSB. S-a spus că generalii FSB sunt îngroziţi, dar aliaţii lui Puţin au insistat că statutul său de prim- adjunct al şefului de stat major îi conferă un grad echivalent cu un general. Doar că a fost în termeni civili, au spus ei. [117]

Ginerele lui Elţîn, Valentin Yumashev, un fost jurnalist bun, care ajunsese să devină şeful de cabinet al lui Elţîn, a insistat că ascensiunea miraculoasă a lui Puţin se datorează calităţilor sale remarcabile. „între adjuncţii mei, a fost unul dintre cei mai puternici”, mi-a spus el. „Întotdeauna a lucrat genial. Şi-a formulat exact părerile. Ar

analiza exact situaţia. Am fost întotdeauna fericit că am un astfel de deputat. [118] Dar pentru alţii care l-au cunoscut la Sankt Petersburg, înălţarea lui Puţin căpăta o calitate suprarealistă. Unii dintre foştii săi asociaţi s-au întrebat dacă a fost propulsat de generalii KGB care i-au îndrumat cariera încă de la început. „Aţi putea să argumentaţi că i s-a dat mai întâi sarcina de a se infiltre în comunitatea democratică prin munca sa cu Sobchak", a spus unul. Când Sobchak devenise excedentar faţă de cerinţe, a jucat Puţin un rol în a se asigura că pierde? „Este cu totul posibil ca Puţin să urmeze ordinele Kremlinului şi ca atunci când a finalizat această sarcină să fi intrat în Kremlin şi să devină atât de important", a spus fostul asociat. — Dacă presupuneţi că aceasta a fost o operaţiune specială de lichidare a lui Sobchak ca candidat, atunci totul devine clar. [119] Dar alţii au susţinut că Sobchak a devenit din ce în ce mai controversat la Sankt Petersburg, în orice caz, în principal din cauza a ceea ce mulţi au văzut ca fiind aroganţa sa. Nu a fost nevoie de mult pentru a-şi face oferta pentru realegere să se atingă şi să plece.

Oricum a ajuns acolo, odată ce Puţin şi-a asumat rolul de director al FSB, a început curând să cureţe petele din trecutul său din Sankt Petersburg. Unul dintre cei mai mari duşmani ai săi din acele vremuri a fost Iuri Shutov, un fost deputat Sobchak care se ciocnise cu Puţin şi strânsese materiale compromiţătoare despre el - despre tranzacţiile petrol contra hrană, despre privatizările activelor oraşului şi asupra lui. legături cu grupul Tambov. La scurt timp după numirea lui Puţin, Shutov a fost arestat sub ameninţarea armei. El a fost multă vreme o figură profund controversată şi zvonurile despre legăturile sale cu lumea interlopă din Sankt Petersburg erau profunde. Dar odată ce Puţin a devenit şef al FSB, suspiciunile s- au transformat în acuzaţii legale. El a fost acuzat că a ordonat patru crime prin contract şi că a încercat alte două. Deşi a fost eliberat pentru scurt timp de o instanţă locală care a decis că nu există nicio bază legală pentru un caz penal, Shutov a fost arestat din nou rapid şi trimis în cea mai dură colonie penală a Rusiei, cunoscută sub numele de Beliy Lebed sau White Swan, din Perm, în adâncurile Siberiei. Nu a ieşit niciodată din ea. Materialul pe care el adunase despre legăturile lui Puţin cu Tambov a dispărut pur şi simplu, a spus Andrei Korchagin, un fost oficial al oraşului care îl cunoştea bine pe Shutov: „A fost primul şi singurul prizonier politic real al Rusiei". [120]

Un semn şi mai tulburător a venit la doar patru luni după numirea lui Puţin în funcţia de şef al FSB. Galina Starovoitova, aceeaşi activistă pentru drepturile omului, cu părul moale şi şaten, pe care Puţin o abordase după întoarcerea sa de la Dresda la Leningrad, a fost împuşcată la intrarea în blocul ei într-o seară târziu, în noiembrie 1998. Ea era până atunci. Principalul democrat din Sankt Petersburg, cel mai vocal cruciat împotriva corupţiei, întregul oraş era în doliu după moartea ei, naţiunea în stare de şoc. Mulţi comentatori au legat uciderea ei de tensiunea din jurul alegerilor pentru parlamentul local care urmau să aibă loc luna următoare. însă unul dintre foştii consilieri ai Starovoitovei, Ruslan Linkov, care era alături de ea în momentul împuşcăturii, dar a scăpat cumva cu viaţa lui, a crezut că a fost ucisă din cauza anchetelor sale de corupţie. [121] Una dintre cele mai apropiate prietene ale ei, Valeria Novodvorskaya, un alt lider democrat, era convinsă că oamenii de securitate din Sankt Petersburg au ordonat uciderea ei: „Erau în mod clar în culise. Au ţinut mâna ucigaşilor. [122] Un fost partener al lui Ilya Traber a spus că cea mai mare ameninţare pentru Starovoitova ar fi putut veni de la *siloviki din Sankt Petersburg* , care controlau portul maritim, flota şi terminalul petrolier: „Avea un dosar despre

grupul de oameni care controlau petrolul, afaceri în Sankt Petersburg. Traber mi-a spus despre asta. El a spus: „De ce naiba a început să se uite în afacerea cu petrol?” Acesta este motivul pentru care a fost ucisă. [123] Mai târziu, un fost ofiţer FSB care a investigat moartea ei mi-a spus că bănuia că într-adevăr Tambov a organizat-o: „Am înţeles că nu vom putea ajunge nicăieri cu cazul”. [124]

Evenimentele care au însoţit ascensiunea lui Puţin au fost de rău augur. Dar ţara se îndrepta spre o altă criză financiară, iar semnele de avertizare, se pare, nu au fost observate de nimeni. Starea de sănătate a lui Elţin era greşită şi, dacă măcar o relatare este de crezut, generalii KGB se pregăteau să se întoarcă. într-o seară la Moscova, la scurt timp după un accident financiar care a distrus economia rusă în august 1998, un grup mic de ofiţeri KGB şi un american s-au adunat pentru o cină privată. Printre aceştia s-au numărat şi fostul şef al KGB Vladimir Kryuchkov; Robert Eringer, un fost şef al securităţii pentru Monaco, care a lucrat ca informator pentru FBI; şi Igor Prelin, consilier al lui Kriuchkov şi unul dintre lectorii superiori ai lui Puţin la institutul de spionaj Banner Roşu. Potrivit lui Eringer, Prelin le-a spus celorlalţi oaspeţi că în curând KGB-ul va reveni la putere: „El a spus: „Ştim pe cineva. Nu ai auzit niciodată de el. Nu vă vom spune cine este, dar el este unul dintre noi, iar când va fi preşedinte ne întoarcem.” [125]

Succesorul operaţiunii: „Era deja după miezul nopţii”

— Toată lumea a uitat. Toată lumea credea că democraţia va fi doar acolo. Toată lumea se gândea doar la propriile interese personale.

Andrei Vavilov, fost prim-adjunct al ministrului de finanţe în guvernul Elţin [1]

Planul A

MOSCOVA - Era vara anului 1999 şi o linişte de moarte se abătuse asupra Kremlinului. Pe coridoarele asemănătoare clădirii principale ale administraţiei, singurul sunet era zgomotul constant al motoarelor electrice în timp ce curăţenii lustruiau parchetul. în depărtare, călcâiele călcâiate ale unui singur gardian prezidenţial, aflat în patrulare, răsunau pe holuri. Birourile odată pline de petiţionari care făceau la coadă pentru favoruri erau acum în mare parte goale, foştii lor ocupanţi înghesuiţi departe de Moscova în casele lor, bând nervoşi ceai. „A fost ca şi cum ai fi într-un cimitir”, a spus Serghei Pugaciov, bancherul de la Kremlin, care se întâmplase să servească şi ca consilier la o succesiune de şefi de personal al Kremlinului. „A fost ca o companie care a dat faliment. Dintr-o dată nu era nimic acolo. [2]

Pentru Pugaciov şi ceilalţi membri ai cercului interior al lui Elţin, cunoscut sub numele de „Familia”, care erau puţinii ocupanţi rămaşi ai Kremlinului, începuse o nouă realitate tensionată. Elţîn intrase şi ieşise din spital încă din octombrie, iar în afara zidurilor Kremlinului, se părea, se pregătea o lovitură de stat. Piesă cu bucată, bazele domniei lui Elţin erau demontate, o consecinţă a devalorizării dezastruoase a rublei din vara trecută şi a neîndeplinirii obligaţiilor de la 40 de miliarde de dolari din datoria guvernamentală. Banii simpli, cei liberi pentru toţi cei puţini bine conectaţi, care definiseră anii de boom ai transformării pieţei, se terminaseră într-o criză spectaculoasă. Guvernul a petrecut patru ani finanţând bugetul ţării prin emiterea de datorii pe termen scurt, creând o schemă piramidală în care singurii câştigători fuseseră o mână de oligarhi, tinerii lupi ai erei Elţin. Pentru o vreme, magnaţii au folosit ratele în creştere ale dobânzilor la obligaţiunile guvernamentale şi un curs de schimb fix pentru a pune în buzunar veniturile unui pariu sigur, în timp ce banca centrală şi-a consumat rezervele valutare, menţinând rubla stabilă. Totul se prăbuşise în august 1998 şi din nou populaţia rusă a suportat greul loviturii. Multe dintre băncile

oligarhilor se prăbuşiseră în timpul crizei, dar în timp ce ei înşişi reuşiseră să-şi canalizeze majoritatea averilor în larg, economiile populaţiei generale au fost distruse. Parlamentul, pe atunci încă dominat de comunişti, era în tumult. Forţat să treacă în defensivă, Elţin fusese susţinut să numească un prim-ministru din eşaloanele superioare ale KGB-ului, Evgheni Primakov, fostul maestru de spionaj care conducea serviciul de informaţii străine şi fusese de multă santinelă a reţelelor KGB. Stăpânit de sănătatea proastă, cu regimul în zdrenţuri, Elţin se retrăsese în staţiunea Soci de la Marea Neagră, în timp ce Primakov aducea în guvernul său un şir de deputaţi comunişti, conduşi de fostul şef al agenţiei sovietice de planificare economică Gosplan. Elţin a fost internat în repetate rânduri, iar un consilier de la Kremlin a sugerat cu blândeţe că de atunci încolo urmează să ocupe locul din spate. [3]

Rând pe rând, membrii vechei gărzi comuniste se aşezaseră pe bibani în fruntea guvernului, iar acum, când preiau controlul asupra cabinetului, scandal financiar după scandal financiar care vizează excesele oponenţilor lor din elita conducătoare Elţîn începând să apară. în fruntea acuzaţiilor de corupţie a fost Yury Skuratov, procurorul general rotund şi aparent blând al Rusiei. Până la începutul acelui an, el a atras mai multă atenţie pentru capacitatea sa de a închide în linişte dosare penale decât pentru deschiderea lor. Acum, însă, pe fondul indignării larg răspândite care a însoţit prăbuşirea financiară a ţării, el a început să vizeze corupţia la nivel înalt. în primul rând, el a lansat o baracă împotriva băncii centrale. într-o scrisoare adresată preşedintelui comunist al Dumei de Stat, el sa concentrat asupra modului în care banca a canalizat în secret 50 de miliarde de dolari din rezervele valutare ale ţării prin Fimaco, obscura companie offshore înregistrată în Jersey [4] - o revelaţie care a deschis un Cutia Pandorei de tranzacţii privilegiate şi fonduri sifonate prin piaţa datoriilor guvernamentale.

în culise, mai multe anchete ameninţătoare erau în desfăşurare. Unul a fost un caz care ar putea duce direct la conturile financiare ale familiei Elţin. S-a concentrat pe Mabetex, o companie puţin cunoscută cu sediul în oraşul alpin elveţian Lugano, lângă graniţa cu Italia, care de-a lungul anilor 90 câştigase miliarde de dolari în contracte pentru renovarea Kremlinului, a Casei Albe a Rusiei şi a altor proiecte prestigioase. Iniţial, ancheta, lansată de Skuratov în tandem cu procurorii elveţieni, părea să se concentreze pe kickback-uri plătite aparent intermediarilor apropiaţi de Pavel Borodin, şeful partidului siberian jovial şi
pământesc care conducea vastul departament de proprietate al Kremlinului din 1993. Dar în spatele acestui lucru pune o afacere potenţial mai mare. Iar cei din Kremlin care conduceau în locul lui Elţin ştiau asta prea bine. „Toată lumea era speriată de ceea ce urma să se întâmple", a spus Pugaciov. „Nimeni nu a îndrăznit să vină la muncă. Toată lumea tremura ca iepurii. [5]

Bazele cazului fuseseră puse în linişte. O parte din vechea gardă, în special cei care aşteptau în umbră în serviciile de securitate, căutaseră modalităţi de a-l înlătura pe Elţin încă de la începutul domniei sale. Ei au privit de multă vreme propunerile sale către democraţie cu dezgust şi, când a făcut apel la regiunile Rusiei să-şi ia cât mai multă libertate, au văzut-o ca parte a unui complot occidental de a slăbi şi, în cele din urmă, a distruge Federaţia Rusă. încă încadraţi în gândirea cu sumă zero a Războiului Rece, ei îl considerau pe Elţin ca fiind în robia guvernului SUA, despre care le plăcea să creadă că a ajutat la instalarea lui şi la distrugerea Uniunii Sovietice în primul rând. Ei au disprețuit aparenta lui prietenie cu preşedintele american Bill Clinton şi au crezut că

reformele de piaţă dezvoltate de ei înşişi şi care au contribuit la aducerea lui Elţin la putere au fost pervertite pentru a crea conducerea oligarhică a *semi-bankirschina* - cei şapte bancheri care au depăşit-o. foştii lor stăpâni KGB pentru a prelua o mare parte din economie. Nu le-a păsat nimic de realizările democratice ale lui Elţîn: în opinia lor, el era un alcoolic neîntrerupt, incapabil să conducă ţara, în timp ce Familia Elţîn, care includea fiica sa Tatyana, şeful său de cabinet (şi viitorul ginere) Valentin Yumashev şi diverşi acoliţii oligarhului Boris Berezovski, a fost o alianţă nesfântă care a preluat ilegal puterea în culise şi a condus ţara către un colaps sigur.

„Un anume grup de oameni au înţeles că lucrurile nu pot continua în acest fel", a spus unul dintre participanţii la acest complot, Felipe Turover, fostul agent KGB care a lucrat cu Puţin la schema de petrol pentru alimente din Sankt Petersburg. „Toată operaţiunea a fost începută din necesitate. Nu era altă alegere. Trebuia făcut. Elţin era un beţiv şi un puternic dependent de droguri. De fapt, ţara era condusă de fiica lui, de o grămadă de idioţi care nu se îngrijeau decât de propriile interese... Guvernatorii nu ascultau de Kremlin. Regiunile începeau să devină aproape independente. Trebuia să scăpăm de acea mizerie.

Turover a refuzat să dezvăluie numele oficialilor de securitate din grupul care complotează pentru înlăturarea lui Elţin de la putere. Dar era clar că ei încercau să-l înlocuiască cu Primakov, care în calitate de fost maestru de spionaj era unul dintre ei. încă de la început, grupul a căutat dovezi care legau direct Elţîn de corupţia financiară; pentru ceva ce l-ar păta pe preşedinte în mod iremediabil, depăşind concepţia larg răspândită şi veche a Rusiei, potrivit căreia problemele ţării se datorau deciziilor proaste şi corupţiei curtezanilor, boierilor din jurul ţarului şi nu preşedintelui însuşi. „Pentru că fusese lăudat ca marele democrat, nimeni nu ştia cum să scape de el", a spus Turover. „Singura cale clară a fost o cale legală. Trebuia să fie clar pentru oameni că nu era cazul că ţarul era bun şi fără vină, în timp ce boierii erau băieţii răi. Când preşedintele este însuşi un hoţ, atunci totul este clar. Trebuia să avem ceva concret. [6]

Turover a fost informatorul care a găsit şi apoi a dezvăluit materialul care a stat la baza cazului. De ani de zile, din coloana lui care supraveghea plăţile clandestine ale datoriilor strategice din epoca sovietică, a adunat şi cernut *kompromat* - material compromiţător - cu privire la finanţarea interioară a regimului Elţin, în speranţa că va veni momentul potrivit, în calitate de prieten apropiat al fostului şef al departamentului de operaţiuni negre al KGB

pentru finanţarea operaţiunilor ilicite în străinătate, el a fost membru al instituţiei de securitate KGB încă din anii optzeci. Turover era acelaşi ofiţer de informaţii străine înţelept şi cu vorbă dură care l-a ajutat pe Vladimir Puţin să înfiinţeze schema petrol-pentru hrană la Sankt Petersburg la începutul anilor 90 - schema care a creat un fond strategic de nămol pentru Puţin şi aliaţii săi din KGB. A ajutat la înfiinţarea altor scheme clandestine despre care spunea că aveau să asigure plata datoriilor strategice ale Uniunii Sovietice către aşa- zisele „firme prietenoase", dar care aproape sigur erau şi fonduri de slush pentru KGB.

Documentele arată că multe dintre aceste scheme au avut loc prin Banco del Gottardo, o mică bancă ascunsă la periferia oraşului Lugano, la care Turover a fost numit consilier. [7] Banco del Gottardo a fost ales, a spus Turover, pentru că „aveam nevoie de o bancă foarte mică, cu o reputaţie foarte murdară". [8] A fost filiala de peste mări a Banco Ambrosiano, banca legată de Vatican, care se prăbuşise în scandal

în anii optzeci, cu preşedintele său Roberto Calvi găsit mort, spânzurat de Podul Blackfriars din Londra. Acum, prin conturile sale erau gestionate numeroase scheme de finanţare ruseşti cu numerar negru, inclusiv o reţea de scheme de troc şi de export de mărfuri prin care au fost sifonate miliarde de dolari.
Era un alt semn că, în ciuda tuturor încercărilor lui Elţîn de a reforma piaţa, pentru toate eforturile sale de a construi o nouă Rusie din dărâmăturile prăbuşirii sovietice, vechile modalităţi ale *komitetchiki*, oamenii KGB, încă predominau în culise. Deşi Elţin încercase să- şi îmbunătăţească rândurile guvernului său cu aşa-zişii „tineri reformatori" care au căutat să liberalizeze economia rusă de sub controlul statului şi să conducă ţara pe liniile transparente dictate de instituţiile din Occident, regulile afacerilor erau încă denaturate în favoarea persoanelor din interior apropiate statului şi a comunităţii de informaţii externe. Prin aceste scheme, Familia Elţîn a fost compromisă şi era cu atât mai grăitor că lovitura adusă libertăţilor pe care Elţîn a încercat să le aducă Rusiei a venit de la un membru al instituţiei de informaţii externe KGB. Elţin nu reuşise să-şi scoată nici ţara, nici propria familie din practicile trecutului. Banco del Gottardo a găzduit conturile Mabetex, obscura companie elveţiană care se ocupa de contractele de renovare a Kremlinului, şi aici au apărut legăturile cu Elţin şi familia sa. Când a descoperit pentru prima dată aceste legături, Turover a spus că iniţial s-a opus gestionării oricărui flux de numerar legat de Elţin sau familia lui. „Dar apoi m-am oprit, pentru că am decis că toate acestea ar putea fi utile pentru viitor". [9]
Printre conturile de la Banco del Gottardo pe care le supraveghea, Turover descoperise cărţi de credit pentru Elţin şi familia sa. Ele fuseseră eliberate de fondatorul Mabetex, un albanez kosovar luptător pe nume Behdjet Pacolli, care lucrase în lumea de jos a finanţării şi construcţiilor pentru regimul sovietic încă din anii şaptezeci. [10] Pacolli, odată consilier al şefului Partidului Comunist Iugoslav, a fost de mult implicat în scheme de finanţare în numerar prin vânzarea către regimul sovietic de bunuri militare cu dublă utilizare, sub embargo, a spus Turover. [11] în realitate, cârdurile de credit păreau o mită din partea lui Pacolli, plătită direct în buzunarele lui Elţin şi a familiei sale, în timp ce faptul că erau plătite dintr-un cont bancar străin a fost o încălcare directă, a unei legi care interzice oficialilor ruşi să deţină astfel de conturi. Fiica lui Elţîn, Tatyana, cheltuise cel mai mult, ridicând facturi în valoare de 200.000 până la 300.000 de dolari în fiecare an. [12] Se pare că Elţîn a cheltuit încă un milion de dolari în timpul unei vizite oficiale la Budapesta. [13]
După standardele scandalurilor de corupţie de astăzi de mai multe miliarde de dolari, sumele sunt aproape de râs. Dar în acele zile ecuaţia era absolut diferită. Echilibrul de putere se mutase deja rapid de la Kremlin la Casa Albă a lui Primakov. Vechea gardă şi comuniştii erau în creştere. în urma prăbuşirii financiare, cotele de popularitate ale lui Elţin au fost la cel mai scăzut nivel istoric de 4%. Partidul Comunist, care încă domina Duma, a programat audieri de demitere pentru a-l judeca pe Elţin pentru tot ceea ce ei considerau drept păcate ale guvernării lui rollercoaster: războiul dezastruos din Cecenia, care a luat viaţa atâtor soldaţi ruşi, dizolvarea Sovietului. Uniunea, şi ceea ce au susţinut a fost „genocidul" populaţiei ruse - reformele pieţei care au dus la scăderea nivelului de trai şi, credeau ei, la moartea timpurie a milioane de ruşi. Dezvăluirile despre cârdurile de credit au fost destinate să fie ultima picătură. „Primakov trebuia să se ridice în Consiliul Federaţiei şi să le spună senatorilor că preşedintele este un hoţ", a spus Turover. [14]

Ancheta ameninţa, de asemenea, să se apropie inconfortabil de sumele mult mai mari care trecuseră printr-un exportator de petrol numit Cooperare Economică Internaţională sau MES, care deţinea conturi la Banco del Gottardo şi era indisolubil legat de contractul de reconstrucţie a Kremlinului. MES primise contracte de la guvernul rus pentru a vinde mai mult de 8% din totalul exporturilor de petrol şi produse petroliere ale ţării, cifra de afaceri anuală apropiindu-se de 2 miliarde de dolari în 1995. [15] A fost activă din 1993, când vechea gardă, membrii guvernului Elţin au căutat să preia controlul asupra comerţului cu petrol, reinstaurând un sistem de exportatori speciali, cunoscut sub numele de *spetsexportery*, prin care toate companiile petroliere trebuiau să-şi vândă petrolul. [16] A fost un joc din interior care a umplut buzunarele unui grup mic şi tulbure de comercianţi aproape de serviciile de securitate din administraţia Elţin. MES fusese iniţial creat ca un mijloc de finanţare a restaurării Bisericii Ortodoxe Ruse după decenii de distrugere şi oprimare sub dominaţia sovietică. Dar miliardele de dolari în ţiţei pe care le-a fost acordate de guvernul rus, fără tarife de export, au depăşit cu mult orice sumă cheltuită vreodată pentru restaurarea Bisericii.

MES a fost ca o versiune completată a fondurilor slush create prin schema petrol-pentru hrană a lui Puţin. Niciuna dintre operaţiunile sale nu era transparentă, iar liniile dintre ceea ce era strategic şi ceea ce putea fi cheltuit pentru nevoi personale şi mită deveniseră în mod convenabil neclare. în cea mai mare parte, a generat bani negri folosiţi pentru a se asigura că politica merge pe calea unei facţiuni de oameni de securitate din Kremlin care sprijină Elţin. „Autorităţile au avut întotdeauna nevoie de bani. Se pare că există bugetul de stat. Dar dacă aveţi nevoie de finanţe pentru a vă asigura că votul în parlament merge într-un anumit sens, nu veţi primi banii de la bugetul de stat", mi-a spus Skuratov mai târziu. [17] Activităţile MES au fost strâns legate de Mabetex şi proiectul de reconstrucţie a Kremlinului. Când Pavel Borodin, şeful departamentului de proprietate al Kremlinului, a cerut iniţial guvernului finanţare pentru proiectul de reconstrucţie a Kremlinului, i s-a spus că bugetul nu are numerar. [18] Aşa că a cerut ca contracte petroliere să fie vândute prin MES pentru a o finanţa în schimb. Dar decretele de emitere a cotelor de petrol pentru MES - mai întâi pentru două milioane de tone, apoi pentru alte 4,5 milioane de tone - au fost toate clasificate. [19] Nicio contabilitate a modului în care au fost cheltuite încasările nu a fost niciodată publicată. Şi apoi, de parcă vânzările de petrol prin MES nu ar fi fost niciodată acordate, guvernul a făcut un anunţ oficial că va finanţa reconstrucţia Kremlinului prin strângerea de 312 milioane de dolari în împrumuturi internaţionale. [20] MES părea să fi scăpat cu încasări de până la 1,3 miliarde de dolari din vânzările de petrol şi nimeni nu putea explica unde s-au dus banii. [21]

în mijlocul tuturor se afla Serghei Pugaciov, bancherul de la Kremlin care mai târziu avea să fugă la Londra şi apoi la Paris. Un expert înalt şi gregar în arta tranzacţiilor din spate, făcuse echipă cu Borodin, în timp ce banca pe care o fondase, Mezhprombank, era principalul creditor al departamentului imobiliar al Kremlinului. [22] în acele zile, departamentul de proprietate era un feud întins, controlând proprietăţile în valoare de miliarde de dolari reţinute de stat în urma prăbuşirii sovietice. [23] Cu ajutorul lui Pugaciov, a împărţit apartamente şi case, servicii medicale şi chiar vacanţe membrilor guvernului Elţin. Era o reţea de patronaj în stil sovietic care, după toate aparenţele, s-a extins şi asupra familiei Elţîn: Pugaciov a spus că a cumpărat un apartament prin Mezhprombank pentru fiica lui Elţîn, Tatiana. [24]

Salariile funcţionarilor erau încă slabe în comparaţie cu ceea ce se putea câştiga în afaceri în boom-ul tranziţiei pieţei din Rusia, iar Pugaciov a insistat că ceea ce a făcut departamentul de proprietate a fost singura modalitate de a-i menţine pe oficialii de stat oneşti şi de a-i împiedica să ia mită. Dar, în esenţă, departamentul a fost cel mai bun fond de nămol de la Kremlin şi ia oferit lui Borodin o poziţie de mare putere, inclusiv capacitatea de a face sau de a rupe cariere. „Oamenii stăteau la coadă să-l vadă", a spus Pugaciov. — Dacă erai ministru, nu primeai nimic dacă nu ţi-a dat Borodin. Dacă aveai nevoie de un apartament, de o maşină, de orice resurse, trebuia să mergi la Borodin pentru a obţine totul. A fost o poziţie foarte influentă. [25]
Pugaciov nu a explicat amploarea implicării sale în MES. Dar Mezhprombank a ajutat la finanţarea operaţiunii [26] şi a dezvoltat o prietenie profundă cu şeful Bisericii Ortodoxe Ruse, Patriarhul Alexei al II-lea, lucrând îndeaproape cu el încă de la numire. [27] Pugaciov a îngrijit proiectul de reconstrucţie a Kremlinului şi a ghidat fiecare pas al acestuia. El a fost un adept al schemelor de finanţare bizantine ale Kremlinului lui Elţin şi a cules o avere pe parcurs. El reuşise cumva să înfiinţeze o ramură financiară a Mezhprombank în San Francisco la începutul anilor nouăzeci [28] şi a petrecut o mare parte a anului în Statele Unite. Accesul său direct la sistemul financiar occidental l-a încurajat şi mai mult cu înalţi oficiali ai guvernului lui Elţin. „Le-aş putea explica cum a funcţionat sistemul financiar occidental", a spus el. A închiriat cea mai scumpă casă din San Francisco, iar mai târziu şi-a cumpărat o vilă acoperită cu fresce în sudul Franţei, sus, pe dealurile cu vedere la Golful Nişei. Devenise apropiat de Familia Elţîn, în special de fiica lui Elţîn, Tatyana, când lucrase ca parte a unei echipe care ajutase la realegerea lui Elţîn în 1996, aducând o echipă de doctori americani care conduceau o echipă din SUA. campanie de stil care a contribuit la creşterea cotelor slabe ale lui Elţin şi s-a concentrat pe ameninţarea unei reveniri comuniste. [29]
în tot acest timp, Pugachev a lucrat îndeaproape cu Behdjet Pacolli, proprietarul Mabetex. El a supravegheat personal întregul proiect de reconstrucţie a Kremlinului, de la semnarea contractului până la renovările în sine, a spus el. De la început, a fost o operaţiune fastuoasă. Deşi a insistat că a încercat să se asigure că Kremlinul a primit cel mai bun preţ posibil, se pare că nu a fost scutită nicio cheltuială. Lemnul din douăzeci şi trei de tipuri diferite de copaci a fost folosit pentru a recrea modelele ornamentate ale podelei Palatului Kremlinului. Peste cincizeci de kilograme de aur pur au fost achiziţionate pentru a decora
sălile şi 662 de metri pătraţi din cea mai fină mătase pentru a acoperi pereţii. [30] Kremlinul urma să fie transformat în gloria sa din epoca ţaristă după decenii de stăpânire comunistă în care toate comorile din vremurile pre-revoluţionare - podelele din mozaic, ornamentele preţioase, oglinzile şi candelabrele de aur - fuseseră smulse şi înlocuit cu cele mai simple decoraţiuni. Două mii cinci sute de muncitori s-au chinuit zi şi noapte pentru a crea un palat potrivit pentru noul ţar al Rusiei. [31] Până la urmă trebuia să treacă sub privirea lui Pugaciov. Când Elţîn a întrebat de ce a fost plasată o urna în afara biroului său, spunând „Noi nu fumăm aici", Pugaciov a scos-o rapid. Şi când Elţîn a întrebat de ce noile etaje scârţâiau şi scârţâiau, el a explicat cu blândeţe că acum existau caverne de cabluri sub ele pentru a transporta comunicaţiile ultrasecrete ale Kremlinului. [32]
Când totul a fost finalizat, liderii străini în vizită au fost uimiţi de măreţia pe care au văzut-o. Preşedintele american Bill Clinton şi cancelarul german Helmut Kohl nu s-au putut abţine să nu răsufle când li s-au arătat tavanele boltite cu foiţe de aur ale Sălii

Ekaterinsky, picurând candelabre aurii. — Şi oamenii ăştia ne cer bani? remarcă Kohl. [33]
Reconstrucţia a costat aproximativ 700 de milioane de dolari, [34] într-un moment în care Rusia primea miliarde de dolari în ajutor extern, se presupune că pentru a o ajuta să supravieţuiască. Dar finanţarea care fusese plătită de stat pentru aceasta a fost de multe ori mai mare. Numai cotele de petrol pe care MES le-a primit valorau până la 1,5 miliarde de dolari, în timp ce Elţin a semnat un decret oficial pentru împrumuturi externe de 300 de milioane de dolari. Pugaciov s-a sprijinit, de asemenea, pe primul viceministru de finanţe, Andrei Vavilov, să aprobe garanţii suplimentare de 492 de milioane de dolari pentru un program de bonuri de trezorerie pentru departamentul de proprietăţi de la Kremlin - se pare că o altă schemă de finanţare a programului de reconstrucţie. [35] Niciuna dintre acestea nu a fost contabilizată.
Pugaciov cunoştea cărţile de credit ale familiei Elţin la scurt timp după ce Pacolli le-a emis. „I-am spus: „De ce ai făcut-o?" S-a gândit că dacă le-ar da cărţile le va ţine în lesă. El a înţeles că era criminal, că asta ar însemna că preşedintele ia în esenţă mită. [36] El a spus că era, de asemenea, conştient de sume mai mari care, aparent, fuseseră duse familiei Elţin. Mai târziu, s-a constatat că 2,7 milioane de dolari au fost transferaţi în două conturi la Bank of New York din Insulele Cayman, deţinute în numele soţului de atunci al fiicei lui Elţin, Tatyana, Leonid Dyachenko. [37] Un avocat al companiei petroliere Dyachenko a spus mai târziu că fondurile erau pentru munca pe care a făcut-o.
Aşa că, când, într-o dimineaţă rece şi cenuşie de la sfârşitul lui ianuarie 1999, procurorii elveţieni au trimis elicoptere şi câteva zeci de dube înarmate pentru a percheziţiona birourile lui Pacolli Mabetex din Lugano şi au plecat cu un camion plin de documente, a fost, ca să spunem uşor, un pic cam şoc. [38] Pugaciov şi Borodin au fost informaţi imediat de Pacolli, iar vestea a călătorit ca o săgetă otrăvită către fiica lui Elţîn, Tatyana, care în absenţa tatălui ei acţiona ca şef neoficial al statului, şi către bărbatul care mai târziu avea să devină soţul ei, Valentin Yumashev, sau „Valya", aşa cum era cunoscut cu afecţiune, care până de curând fusese şeful personalului Kremlinului. [39] Pentru Pugaciov a fost o ameninţare din cauza tuturor sumelor care au trecut prin MES. Pentru Tatyana şi Yumashev, ar putea duce la cârdurile de credit şi la alte sume mai mari care păreau să fi fost transferate în conturi private offshore.
în liniște, fără ca nimeni să fie informat, procurorul general Skuratov deschisese o anchetă penală pentru posibila sifonare a fondurilor pentru reconstrucţia Kremlinului prin Mabetex. [40] în ultimele luni, a lucrat în umbră cu parchetul elveţian, dar până la raid, nimeni nu ştia că a demarat o anchetă. Primise primul lot de documente cu privire la caz în săptămânile imediat următoare crizei implicite din august 1998. Pentru a evita interceptarea, procurorul general elveţian Caria del Ponte i-a trimis prin pungă diplomatică la ambasada Elveţiei la Moscova. [41] Câteva săptămâni mai târziu, spre sfârşitul lunii septembrie, Skuratov a avut o întâlnire secretă cu del Ponte, sărind oraşul dintr-o vizită oficială la Paris pentru a o întâlni la Geneva. Acolo l-a întâlnit pentru prima dată pe Felipe Turover, informatorul KGB care a început totul, care a făcut curând o vizită clandestină la Moscova pentru a depune mărturie oficială a martorilor. [42] Numai cel mai apropiat adjunct al lui Skuratov era la cunoştinţă. [43] De asemenea, se consultase, în liniște, cu vechiul prim-ministru KGB Evgheni Primakov. [44] Dar odată ce Skuratov a trimis ordinul pentru raidul de la Lugano în ianuarie, secretul a fost descoperit. „Toate eforturile noastre de a asigura

confidenţialitatea cazului s-au prăbuşit”, a spus el. „Conform legislaţiei elveţiene, del Ponte trebuia să-i arate lui Pacolli ordinea internaţională care a stat la baza raidului. Desigur, l-a contactat imediat pe Borodin. [45] Şi Turover a fost supărat de încetarea bruscă a secretului: „Ea [del Ponte] nu avea nevoie să facă atâta gălăgie. Nu trebuia să trimită toate acele elicoptere. A fost un semnal către Moscova că au luat cărţile. [46] Raidul a marcat momentul în care Pugaciov a început un joc tensionat de pisica şi şoarecele pentru a determina înlăturarea lui Iuri Skuratov din funcţia de procuror şi pentru a pune capăt cazului. Tot atunci, Pugaciov - şi familia Elţin - au început jocul de şah pentru propria lor supravieţuire, care l-a ajutat să-l propulseze pe Vladimir Puţin la putere. A fost punctul culminant când şi-au dat seama că erau total sub asediu. „Le-a luat doar patru zile să se organizeze”, a spus Skuratov. [47]

Când Pugaciov se uită în urmă şi îşi aminteşte totul, spune el, părţi din ea par o neclaritate: convorbirile telefonice constante, întâlnirile care se întind până în noapte. Unele dintre date sunt amestecate, amintite doar de perioada anului, cum era vremea în afara ferestrei. Dar întâlnirile în sine, cele importante, sunt amintite distinct, înscrise pentru totdeauna în creierul lui. Altele sunt consemnate în înregistrări din jurnal din acele vremuri. [48] Erau vremurile în care viitorul Rusiei era hotărât, când Pugaciov încerca să acţioneze atât de repede, crezând că contracara ameninţarea preluării prin alianţa lui Primakov cu comuniştii - precum şi salvarea propriei sale şi a familiei Elţin. piele - că nu a observat că în cele din urmă a ajutat la inaugurarea întoarcerii KGB-ului. Povestea lui Pugaciov a fost relatarea nespusă, din interior, a modului în care Puţin a ajuns la putere. A fost cel pe care familia Elţin nu şi-a dorit niciodată să fie difuzat. La momentul raidului asupra Mabetexului, starul politic al lui Primakov se ridica, iar o alianţă pe care o făcuse cu puternicul primar al Moscovei Iuri Lujkov şi alţi guvernatori regionali ameninţa deja că va da jos cortina regimului Elţin. Dosarul penal al lui Skuratov le-ar putea aduce o armă şi mai puternică.

De ani de zile, Pugaciov îşi dezvoltase propria reţea în cadrul parchetului rus. Ca orice instituţie puternică rusă, era o bârlog de vipere, unde deputaţii se zgâlţâiau pentru poziţie şi strângeau *kompromat* unul asupra celuilalt. Aliatul special al lui Pugaciov a fost Nazir Khapsirokov, şef viclean al departamentului de proprietate al procurorului, un fel de versiune în miniatură a departamentului de la Kremlin, supravegheat de Borodin. Având puterea de a elibera apartamente şi alte beneficii procurorilor, Khapsirokov, care era un maestru al intrigii, a avut aceeaşi abilitate de a ajuta la realizarea sau la întreruperea carierei în cadrul parchetului ca şi Borodin şi Pugaciov la Kremlin. „în esenţă, el a fost tipul meu de la parchet”, a spus Pugaciov. „Mi-a adus toate informaţiile. Mi-a spus că se organizează o revoltă împotriva lui Elţin. Apoi mi-a adus o casetă. Mi-a spus: „Skuratov se ocupă de fete.” [49] Pugaciov a spus că la început nu l-a crezut pe Khapsirokov: o astfel de bandă ar fi cel mai *bun kompromat*, suficient de puternică pentru a-i costa slujba pe Skuratov şi a închide Mabetex-ul. caz. Pugaciov a dus caseta înapoi la birou, dar, neobişnuit să gestioneze tehnologia el însuşi, nu a reuşit să o facă să fie redată pe videorecorderul său - a bâjbâit şi a bâjbâit cu setările, încercând să găsească canalul potrivit. în cele din urmă, a trebuit să ceară ajutorul secretarelor sale. De îndată ce au reuşit să-l pornească, a regretat că s-au implicat. Imaginile granulare ale procurorului general rotund care zboară gol pe un pat cu ceea ce păreau a fi două prostituate făcute pentru vizionare sumbră. Pugaciov şi-a dres glasul, roşcat. Dar secretarele lui au făcut totuşi o copie a casetei. Pugaciov crede că a fost un moment decisiv. „Dacă nu am fi făcut o copie, atunci nimic din toate

acestea nu s-ar fi întâmplat”, a spus el. „Istoria ar fi fost diferită. Puţin nu ar fi fost la putere.

El a spus că i-a dat caseta originală lui Valentin Iumaşev, ginerele lui Elţin şi fost şef de cabinet, care, în esenţă, încă ocupa aceeaşi poziţie în culise. [50] Yumashev trebuia să-l ducă la Nikolai Bordyuzha, un fost general de la grănicerii ruşi, care fusese numit recent şef oficial de stat major al Kremlinului în locul lui Iumaşev. Bordyuzha urma să-l sune pe Skuratov şi să-i spună despre casetă şi că comportamentul lui nu se potrivea biroului procurorului general.

întotdeauna predispus să-şi exagereze rolul, Pugaciov a spus că nimeni altcineva nu ştia cum să acţioneze: „Toţi încă tremurau”. Bordyuzha a avut stângaci întâlnirea cu Skuratov, care a fost de acord la faţa locului să demisioneze. Bordyuzha i-a întins apoi caseta, ca şi cum ar fi să indice că totul ar trebui uitat între prieteni.

în loc să asigure înlăturarea lui Skuratov, acea întâlnire a Kremlinului din seara zilei de 1 februarie a dus la un conflict nesfârşit. Poziţia de procuror general a fost protejată prin legi speciale care urmăreau să-i consacră independenţa. Pentru ca demisia lui Skuratov să intre în vigoare, aceasta a trebuit să fie acceptată de Consiliul Federaţiei, camera superioară a parlamentului. Dar mulţi dintre senatorii din Consiliu de la acea vreme se aliniau deja cu Primakov şi primarul Moscovei Iuri Lujkov împotriva Kremlinului. Erau intenţionaţi să-l protejeze pe Skuratov. în timp ce a dispărut din vedere timp de săptămâni întregi, aparent pentru a primi tratament la Spitalul Clinic Central, Consiliul a blocat să-şi supună demisia la

în acel moment, Familia Elţin avea de-a face cu începuturile unei potenţiale lovituri de stat. La doar câteva zile după raidul din ianuarie asupra lui Mabetex, Primakov a pus mănuşa cu o provocare publică a stăpânirii puterii de către Elţin. Cu sprijinul parlamentului, el a anunţat un pact politic de neagresiune, aparent pentru a pune capăt tensiunii crescânde dintre Duma rusă condusă de comunişti şi Kremlin. [51] Duma trebuia să fie de acord să renunţe la audierile sale de demitere şi să-şi anuleze dreptul constituţional de a răsturna guvernul cu un vot de cenzură, cel puţin până la alegerile parlamentare de la sfârşitul anului. în schimb, Elţin ar renunţa la dreptul său de a demite atât Duma, cât şi guvernul Primakov. Elţîn a fost scandalizat de propunerea, care fusese agreată şi anunţată fără ca acesta să fie deloc informat. „Pentru că toate acestea s-au întâmplat la spatele lui, a fost absolut uluit”, a spus Iumaşev, care era încă cel mai de încredere trimis al lui Elţin în acele vremuri. [52] „Principalul lucru a fost că Primakov nu se ascundea deja de oamenii care lucrau cu Elţin că intenţiona să fie următorul preşedinte”. înrăutăţind lucrurile, Primakov a propus, de asemenea, ca Elţin să i se acorde imunitate de urmărire penală viitoare pentru orice fapte ilegale pe care le-ar fi comis în timpul guvernării sale de opt ani. Era ca şi cum credea că Elţin fusese deja de acord să demisioneze.

Frecarea dintre Primakov şi Familia Elţin a fost imediată. Primakov le-a dat fiori pe spinare când, cu câteva ore înainte ca Skuratov să fie chemat la Kremlin şi să i se spună să ia în considerare demisia din cauza casetei *kompromat*, Primakov a cerut să fie eliberat spaţiu în închisorile Rusiei pentru oamenii de afaceri şi oficialii corupţi. [53] „Am înţeles că, dacă a ajuns într-adevăr la putere, avea în cap o construcţie total diferită pentru ţară”, a spus Yumashev. [54] Şi când a doua zi, într-o ultimă demonstraţie de sfidare, cu doar câteva ore înainte de a fi anunţată demisia sa, Skuratov trimisese procurorii să efectueze un raid asupra majorului petrolier Sibneft, a fost o mişcare clar îndreptată către ei. [55] Circulaseră de multă vreme suspiciunile că

relaţiile dintre Sibneft şi Familia Elţin erau prea strânse, că compania a stat la baza proprietarului ei, Boris Berezovsky, pentru a deveni desăvârşitul oligarh din interior. Sibneft vânduse petrol prin două companii comerciale: una dintre ele, Runicom, era deţinută de partenerul de afaceri al lui Berezovsky, Roman Abramovici; celălalt, o ţinută mai obscure cunoscută sub numele de Belka Trading, era deţinută şi condusă de soţul de atunci al Tatyanei, Leonid Dyachenko. [56] „Raidul asupra Sibneft a fost periculos de moarte pentru Familia Elţin", a spus un apropiat al lui Berezovsky. [57] încercând în mod clar să limiteze pagubele, au început să încerce să se distanţeze de Berezovsky, care devenise toxic politic pentru ei.

Yumashev a renunţat deja din postul său de şef de cabinet în decembrie. [58] El a spus că a făcut acest lucru atunci când şi-a dat seama pentru prima dată că Primakov urmărea preşedinţia, ceea ce a depăşit cu mult limitele acordului lor atunci când Elţin l-a înaintat pentru prima dată ca prim-ministru. Intenţionaseră ca Primakov să fie prim-ministru interimar, în timp ce Iumaşev şi Elţin căutau un succesor potrivit pentru a prelua preşedinţia. „A fost responsabilitatea mea personală că Primakov a fost adus", a spus Yumashev. „Acum se comporta în încălcarea tuturor acordurilor noastre". [59] A existat, de asemenea, o sugestie că înlocuirea lui Yumashev ca şef de personal cu un om de securitate, Nikolai Bordyuzha, un ofiţer de la poliţiştii de frontieră, a făcut parte dintr-un efort de a elimina pata Familiei de sub conducerea lui Elţin.

Serghei Pugachev a susţinut că şi-a luat responsabilitatea de a încerca să ajungă la un acord în culise cu Consiliul Federaţiei, pentru a se asigura că Skuratov a fost eliminat din vedere. [60] Dar guvernatorii regionali puternici din punct de vedere politic din Consiliu se consolidau în jurul lui Primakov şi Lujkov împotriva Kremlinului. între timp, tensiunea din ce în ce mai mare asupra anchetei lui Skuratov începea să atingă straturile superioare ale Kremlinului lui Elţin. îngroziţi de unde putea duce, au început să coboare unul câte unul. Mai întâi, Elţin a fost internat din nou în spital, pentru un ulcer sângerând. Apoi Nikolai Bordyuzha a ajuns la Spitalul Clinic Central, după ce se pare că a suferit un atac de cord în scurt timp şi i s-a alăturat acolo Pavel Borodin, şeful pământesc al departamentului de proprietate al Kremlinului şi centrul sondei Mabetex. [61] Kremlinul se golea rapid şi, în vidul aparent, Skuratov a alunecat înapoi la lucru. [62]

Pe 9 martie, la mai bine de o lună după ce se presupunea că Skuratov ar fi plecat, Consiliul Federaţiei a programat în sfârşit votul privind demisia lui. [63] Totuşi, eforturile lui Pugaciov de a asigura voturile guvernanţilor pentru înlăturarea sa au eşuat. în ziua votului, 17 martie, Skuratov a sosit pe neaşteptate pentru a se adresa Consiliului şi a ţinut un discurs zdrobitor, susţinând că este atacat de inamici puternici apropiaţi preşedintelui rus şi le-a cerut senatorilor să-i respingă demisia. [64] l-au votat demisia aproape în unanimitate.

Zvonurile despre o casetă care să-l compromită pe Skuratov au circulat deja prin mass-media. Dar, înţepaţi de prăbuşirea votului, Iumaşev şi încă puţin cunoscutul Vladimir Puţin, care cu vara precedentă fusese numit şef al FSB, şi-au luat lucrurile în propriile mâini, a susţinut Pugaciov. Ei au înmânat copia casetei unui canal de televiziune federal, care a difuzat-o apoi milioanelor de telespectatori din toată ţara, fără a ţine cont de modestia lui Skuratov sau de sentimentele familiei sale. Doar l-au vrut afară. „Skuratov este un idiot", a spus Pugaciov. „Am vrut să ne descurcăm decent, dar a săpat în călcâie". [65]

Atunci, a spus Pugaciov, a început să-l observe cu adevărat pe Puţin. A doua zi după difuzarea videoclipului, Puţin a susţinut o conferinţă de presă împreună cu Serghei Stepashin, ministrul de interne al ţării, la care a promis că caseta este autentică. în comparaţie cu maniera clară şi insistentă a lui Puţin, Stepashin şi-a ţinut ochii lipiţi de podea, ca şi cum ar fi stânjenit să facă parte din spectacol. Pugaciov a spus că atunci a început să-l vadă pe Puţin ca pe cineva pe care se poate baza: [66] „A vorbit foarte rece. Arăta ca un erou la televizor. Aceasta a fost prima dată când am observat. Nimeni altcineva nu se gândea la el atunci. Dar m-am gândit că arată bine la televizor. îl vom face preşedinte. [67]

în ciuda tuturor, Skuratov era încă pe poziţie şi creştea presiunea asupra afacerii Mabetex. Pe 23 martie, în timp ce procurorul elveţian Caria del Ponte vizita din nou Moscova, lucrurile au ajuns la punctul de fierbere. Skuratov a trimis o echipă de procurori pentru a confisca documente de la departamentul de proprietate al lui Borodin, precum şi la birourile Mabetex din Moscova. [68] Raidul unui procuror într-un birou al Kremlinului a fost fără precedent. Familia - şi Borodin şi Pugaciov - au fost în stare de şoc. Teatrismul era deja de rău augur, dar vechea gardă mai avea de spus. în aceeaşi zi, un important deputat comunist, Viktor Ilyukhin, a intensificat încă o treaptă presiunea, susţinând o conferinţă de presă în care a susţinut că a primit dovezi că o parte din împrumutul de salvare de 4,8 miliarde de dolari acordat Rusiei de Fondul Monetar Internaţional la Apogeul crizei financiare din 1998 a fost transferat către companii legate de Familia Elţin, inclusiv 235 de milioane de dolari prin ceea ce părea a fi o bancă australiană, Bank of Sydney, către o companie deţinută în proporţie de 25% de Leonid Dyachenko. [69] Furiosul media a atins apogeul, analiştii politici spunând că nu mai sunt siguri dacă Elţin îşi poate asigura sprijinul armatei.

Pugaciov a spus că s-a întors la Consiliul Federaţiei pentru a face presiuni pentru un nou vot cu privire la demisia lui Skuratov. [70] Dar fostul senator comunist care a condus-o a indicat încă o dată că are susţinători mai puternici în altă parte. Pugaciov s-a dus apoi să-l vadă pe Lujkov, primarul Moscovei, a cărui voce avea tot mai multă greutate în rândul senatorilor

camerei superioare. Dar Luzhkov a încercat să strângă votul parlamentar împotriva Kremlinului încă de când a lovit criza financiară din august. Şi-a dezvoltat propriile ambiţii pentru putere, a spus Yumashev: „Luzhkov lucra activ în Consiliul Federaţiei. El le spunea şefilor de regiuni: „Voi fi preşedinte şi vă voi da asta şi voi face asta pentru voi. Ne luptăm cu preşedintele, iar procurorul general pentru noi este o resursă puternică." în esenţă, a existat o luptă pentru viitorul preşedinţiei.' [71] „Luzhkov se lăuda că are în spate 40.000 de bărbaţi de la Ministerul de Interne de la Moscova, precum şi FSB local", a spus Pugaciov. [72] „Primakov şi Lujkov au lucrat pentru a obţine sprijinul a zeci de mii de la nivelul mijlociu al armatei. Asta începea să arate ca o adevărată lovitură de stat. Un magnat rus apropiat de Luzhkov a spus că ponderea politică a primarului Moscovei a crescut într- adevăr rapid: „Pe fundalul frământării lui Elţin, era clar că el era noul centru al puterii. Mareşali şi generali au început să vină la el. Au venit să se închine noului ţar. îi cereau ordine. [73]

Ceea ce s-a întâmplat apoi, insistă Pugaciov, a fost motivat de cele mai bune intenţii. El a spus că nu putea permite lui Primakov şi echipajului său să vină la putere şi să pună în pericol libertăţile anilor Elţin şi că a simţit duhoarea stagnării şi corupţiei sovietice de îndată ce Primakov şi echipa sa au intrat la Casa Albă: „Primul lucru pe care l-au făcut a fost să ceară mită. Am depus atât de mult efort pentru a mă asigura

că democraţii rămân la putere şi comuniştii sunt ţinuţi departe”, a spus el, referindu-se la eforturile sale din campania de realegere a lui Elţin din 1996. „Trebuie să înţelegi că Familia Elţin erau oameni normali. Acest lucru nu a fost nimic în comparaţie cu corupţia pe care o vedeţi astăzi. Ideea mea a fost să nu las totul să se prăbuşească. [74] Dar temerile legate de traseul banilor pe care îl urmărea Skuratov şi pe unde ar putea duce au cântărit, fără îndoială, şi mai mult.

Skuratov îşi petrecuse dimineaţa zilei de 1 aprilie predând lui Elţin un raport despre ceea ce spunea că sunt conturile bancare ilegale elveţiene ale a douăzeci şi patru de ruşi. [75] Până seara, Kremlinul lui Elţin a lansat o altă încercare de a-l înlătura pe Skuratov din postul său. Adjunctul lui Skuratov, Yury Chaika, şi procurorul militar şef Yury Demin au fost chemaţi în biroul şefului de stat major al Kremlinului, pe atunci un asociat Berezovsky pe nume Alexander Voloshin, un economist slab, cu barbă. [76] Acolo, Voloshin, împreună cu Puţin, Nikolai Patrushev, care se ridicase cu Puţin prin KGB-ul din Sankt Petersburg şi ocupase în ultimii patru ani funcţii de conducere în FSB, iar Pugaciov s-a sprijinit pe ei pentru a deschide un dosar penal. împotriva lui Skuratov, susţinea Pugaciov. Au vrut să-l suspende pentru că s-a jucat cu prostituate. Chaika şi Demin erau speriaţi. „Nu au înţeles de ce sunt acolo. A fost ca o întâlnire între surzi şi orbi', a spus Pugaciov. — Erau amândoi speriaţi. „Cum putem deschide un dosar penal împotriva procurorului general?” au zis. Se uitau la cine era acolo la întâlnire. Puţin nu era nimeni atunci, Patrushev nu era nimeni. S-au uitat la noi şi s-au gândit: „Vom ajunge străini şi apoi vom fi acuzaţi că am organizat o lovitură de stat”. Am putut vedea asta trecându-le prin cap. Am înţeles asta în cinci minute. Aşa că i-am chemat individual.

Pugaciov a spus că a mers într-o sală de şedinţe vizavi de biroul lui Voloshin. Mai întâi, a sunat-o pe Chaika. „L-am întrebat: „Ce vrei să deschizi un dosar penal?” Dar am văzut că nu există nicio şansă. Apoi l-am sunat pe Demin şi l-am întrebat: „Sunteţi gata să fiţi procuror general?”. Văzând că ofertele sale de recompense şi promovări bogate în schimbul cooperării nu aveau niciun efect, Pugaciov le-a cerut să explice cel puţin în detaliu ce ar fi
este necesar pentru deschiderea unui dosar penal. „Am vorbit şase ore, analizând totul. Ei au spus că doar un procuror general poate lansa un dosar împotriva unui procuror general. I-am spus: „Uite,” lui Chaika, „eşti primul adjunct şi vei deveni procuror general interimar. Poţi deschide un dosar împotriva fostului procuror general.” Dar el a spus: „Nu, Consiliul Federaţiei trebuie să aprobe acest lucru”. Am spus că, dacă nu există dosar penal, Consiliul Federaţiei nu avea de gând să-l aprobe. Şi ne-am învârtit în cerc ore în şir. Am înţeles că nu era posibil să am de-a face cu ei, că nimic nu avea să meargă.

Era deja după miezul nopţii, iar Pugaciov rămânea rapid fără opţiuni. îi mai rămăsese un singur drum. La orele mici ale dimineţii, l-a sunat acasă pe şeful parchetului oraşului Moscova. „Am spus: „Am nevoie de tine”. El a spus: „Da, Serghei Viktorovich, de ce ai nevoie?” I-am spus că nu pot să-i spun la telefon. Dar m-a întrebat din nou care este problema. El a spus: „Trebuie să-mi spui”. Aşa că l-am trimis pe unul dintre băieţii mei la el acasă cu un bilet. [77] Dar procurorul de la Moscova părea să nu aibă prea multă dorinţă să răspundă în persoană. Pugachev crede că Chaika l-a sunat şi l-a avertizat. Când Pugaciov l-a sunat din nou puţin mai târziu, el l-a sfătuit pe Pugaciov să-l cheme pe procurorul de gardă pentru noapte.

Acest bărbat era Vyacheslav Rosinsky, un om cenuşiu cu ochelari care în noaptea aceea era într-o stare groaznică. Băuse - fiica lui se sinucisese recent, spânzurându-se în apartamentul ei, iar el încă plângea pierderea. Dar Pugaciov a trimis totuşi o maşină să-l aducă la Kremlin. în timp ce Rosinsky a fost condus prin porţile Kremlinului, a spus Pugaciov, „a fost uluit. Habar n-avea unde era dus. Când a ajuns în biroul meu, s-a aşezat acolo într-un funk beat. Era foarte jos. Dar i-am spus: „Uite, totul este foarte simplu. Puteţi deschide un dosar penal împotriva procurorului general." I-am arătat foaia de acuzare" - care desigur fusese pregătită dinainte. „Mi-a spus ce trebuie să schimb. Si apoi a semnat. [78]

Pugaciov a început să se gândească la ce ar putea oferi în schimb. „I-am spus că nu pot să-l fac imediat procuror general adjunct. Dar el a spus: „Este în regulă. Nu vreau asta. Dacă este posibil, mi-ar plăcea să fiu procurorul general al Moscovei." Pugaciov i-a spus că va face acest lucru să se întâmple. Deşi până la urmă nu a reuşit să o desfăşoare, asta nu a contat. Dosarul penal l-a acuzat pe Skuratov că a abuzat de poziţia sa şi a dus la suspendarea imediată a acestuia de către Elţin. Poziţia lui a fost subminată când prostituatele de pe casetă au mărturisit că au fost plătite de o rudă a unui om de afaceri şi bancher care fusese investigată de Skuratov.

O vreme, Skuratov încă s-a luptat cu dinţi şi unghii împotriva suspensiei sale. El a declarat că banda este falsă şi a spus că dosarul penal a fost o îmbinare politică menită să-l împiedice să investigheze corupţia la vârful Kremlinului. El a spus că a fost lansat ilegal - iar procuratura militară din Moscova, chemată să investigheze, a fost de acord. Consiliul Federaţiei i-a respins din nou demisia la un al doilea vot, chiar şi după ce dosarul penal fusese deschis. Voloshin, şeful personalului recent numit, a ţinut un discurs dezastruos, poticnindu-se şi bâlbâindu-se peste replicile sale, în timp ce era ciudălit de senatori. Pierderea Kremlinului pentru a doua oară a fost anunţată în toate ziarele de a doua zi ca semnând sfârşitul puterii lui Elţin. „Astăzi, 21 aprilie 1999, puterea prezidenţială din Rusia sa prăbuşit", a spus un guvernator de frunte. [79]

Primakov şi coaliţia sa din Duma condusă de comunişti şi guvernatorii regionali din Consiliul Federaţiei - precum şi bărbaţii KGB care propulsează cazul Mabetex - au căutat să aibă Familia pe şină. Dar la un moment dat, se pare că au mers prea departe. Pugaciov a spus că a încercat să-i sperie pe Luzhkov şi Primakov să se retragă cu ameninţări că vor fi acuzaţi de sponsorizarea unei lovituri de stat, în timp ce a fost de acord cu Iumaşev că i-ar putea oferi lui Luzhkov funcţia de prim-ministru pentru orice eventualitate. [80] Dar manevrele lui Pugaciov nu ar fi fost niciodată la nimic dacă Elţin nu s-ar fi întors pe scena politică şi nu ar fi urlit.

Timp de luni de zile, Elţîn a fost în şi ieşit din spital, slăbindu-şi şi mai mult poziţia în raport cu Primakov, care în absenţa sa se vedea că a preluat frâiele puterii. Dar până în aprilie îşi adunase puterile pentru o confruntare finală. Cu doar trei zile înainte ca Duma să înceapă audierile de acuzare, Elţin, cu un instinct animal de supravieţuire şi o înclinaţie pentru acţiuni politice dramatice, a decis că este timpul să acţioneze. L-a sunat pe Primakov la Kremlin şi i-a spus că a fost concediat. El urma să fie înlocuit de Serghei Stepashin, ministrul de interne, care fusese un aliat apropiat de Elţîn încă de la începuturile mişcării democratice şi a servit ca unul dintre primii şefi ai FSB. Deşi mass-media speculase de mult că Elţin ar putea face o astfel de mişcare, a fost totuşi un şoc. Elţin aşteptase până în ultimul moment. „A înţeles că dacă mai aşteaptă trei zile ar putea fi prea târziu", a spus Pugaciov. [81] „Duma a fost absolut nepregătită", a spus Yumashev. „Mulţi dintre colegii noştri de la Kremlin au considerat că este o

sinucidere, că vom întoarce Duma şi mai mult împotriva noastră. Dar de fapt s-a întâmplat invers. Am arătat toată puterea lui Elţin. El trăgea cu absolut calm o forţă atât de puternică precum Primakov, iar Duma a fost speriată de această demonstraţie de forţă. [82] Primakov nu putea face nimic, iar demiterea sa a scos vântul din pânzele Dumei. [83] Pe fondul temerilor că Elţin ar putea dizolva parlamentul, votul de demitere s-a prăbuşit doar câteva zile mai târziu.

Planul A al KGB-ului eşuase. — Primakov ar fi trebuit să fie preşedinte în această schemă, oftă Turover. „în timpul celui de-al doilea vot al Consiliului Federaţiei asupra lui Skuratov, el trebuia să se ridice şi să spună: „Preşedintele este un hoţ". El era menit să prezinte dovezile. Ar fi fost de ajuns. Audierile de acuzare fuseseră deja programate. Ar fi fost suficient ca el să se ridice şi să spună: „Am puterea legitimă să pun capăt tuturor acestor lucruri". Avea toate dovezile. Dar nu avea bile. în ultimul moment, şi-a pierdut nervii. [84]

Deşi Skuratov a insistat că nu a jucat niciodată un joc politic, că doar căuta să pună capăt tranzacţiilor corupte de la Kremlin, el a înţeles prea bine că Primakov ar fi putut să termine domnia lui Elţin: „Existau două centre de putere, apoi. Pe de o parte era puterea legislativă - Consiliul Federaţiei şi guvernul Rusiei, conduse de Primakov şi primăria Moscovei. Şi apoi era Elţin în vârful puterii, iar Familia de cealaltă parte. Şi bineînţeles, dacă Consiliul Federaţiei şi Primakov ar fi fost de acord şi ar fi pus presiune, Familia s-ar fi târât departe. Toată lumea l-ar fi susţinut pe Primakov. Serviciile secrete l-ar fi sprijinit. Familia s-ar fi îndepărtat ca gândacii. Iar Elţin, din motive de sănătate, i-ar fi transferat puterile prezidenţiale lui Primakov, iar ţara ar fi fost diferită. Dar Primakov... este o persoană foarte atentă. Poate că nu a fost suficient de hotărât. Nu a luptat pentru ţară până la capăt. [85]

Planul B

Evgheni Primakov fusese întotdeauna un om de consens, un diplomat desăvârşit căruia nu-i plăcea să zguduie barca. Deja la şaptezeci de ani, el a păşit pentru o vreme în umbră, părând să recunoască o înfrângere temporară. Se părea că Kremlinul lui Elţin câştigase spaţiu.

Dar dacă Primakov ar fi fost planul A al KGB-ului de a relua puterea, o altă oportunitate era la pândă. Fie prin coincidenţă, fie prin intenţie, o combinaţie de ameninţări legale, temeri, rivalităţi şi calcul politic pur s-au unit şi au condus la preluarea Rusiei de către o generaţie mult mai nemiloasă de oameni KGB. Familia fusese blocată în mentalitatea că Primakov putea fi înlocuit doar de cineva de la serviciile de securitate. „După Primakov, nu a fost posibil să se numească un liberal", a spus Yumashev. „Trebuia să fie cineva pe care Duma - şi societatea - să-l considere o figură puternică, precum Stepashin, care era general.

Dar Serghei Stepashin a fost probabil cel mai liberal dintre toţi liderii serviciilor de securitate ruse - chiar se alăturase partidului politic progresist Yabloko Duma. în ciuda faptului că a lucrat în ministerul de interne în vremea sovietică, el a fost istoric de pregătire şi fusese mult timp apropiat de Elţin. Au lucrat împreună de când Elţin ia încredinţat să conducă o anchetă federală asupra rolului KGB-ului în lovitura de stat eşuată din august. Cu toate acestea, pentru Iumaşev şi Pugaciov, Stepashin nu fusese niciodată mai mult decât un candidat interimar. Stepashin, a spus Pugachev, era *vyaly* - cuvântul rusesc pentru slab. El nu credea că Stepashin era suficient de hotărât pentru a lua măsurile necesare pentru a-i proteja: „Mi se părea că era cineva care va face compromisuri cu comuniştii". [86] Yumashev a spus că şi el a început să aibă îndoieli cu privire la Stepashin. Erau geloşi pe relaţia strânsă a lui Stepashin cu Anatoly

Chubais, fostul şef de personal al Kremlinului şi ţarul privatizării, care fusese multă vreme rivalul lor pentru afecţiunile lui Elţin. Până la sfârşitul lunii iunie, o parte a familiei Elţin se jucase cu ideea unui alt candidat, Nikolai Aksyonenko, ministrul căilor ferate, despre care credeau că le va apăra mai puternic interesele. Dar Elţin şi-a luat curând o puternică antipatie faţă de el. [87]
în fundal, a spus Pugaciov, el îşi avansa de mult propriul candidat, omul pe care îl credea a fi cea mai sigură şi loială pereche de mâini. îl sprijinea pe Vladimir Puţin, pe care îl văzuse pentru prima dată ca un potenţial succesor, când a manipulat atât de rece banda lui Skuratov cu prostituate. S-au întâlnit pentru prima dată la Sankt Petersburg la începutul anilor nouăzeci şi au ajuns să se cunoască mai bine când Puţin a fost numit adjunct al lui Borodin în departamentul de proprietate al Kremlinului. Acolo, au lucrat împreună în fiecare zi, a spus Pugaciov. Mezhprombank a lui Pugaciov a fost implicată în strângerea de fonduri pentru departamentul de proprietate străină condus de Puţin (deşi Pugaciov a refuzat să precizeze exact ce a făcut banca). [88] Din biroul său dintr-o încăpere mică a fostului sediu al Comitetului Central din Piaţa Veche, Puţin a fost însărcinat să dezvăluie vastele proprietăţi străine pe care Rusia le-a moştenit în urma prăbuşirii Uniunii Sovietice. Erau clădirile palatioase ale reprezentanţelor speciale ale comerţului prin care s-a scurs sânul vital al economiei bazate pe export a URSS. Erau ambasadele şi bazele militare strategice, depozitele de arme şi casele secrete ale KGB-ului. Multe dintre aceste proprietăţi au fost jefuite în haosul prăbuşirii de către KGB şi crima organizată. Ei trebuiau să fie în bilanţul ministerului de externe, dar nu se făcuse niciodată contabilitate. Treaba lui Puţin a fost să readucă aceste proprietăţi în evidenţă, dar nu este clar dacă a reuşit vreodată să facă acest lucru. Departamentul de proprietate străină a fost în centrul intereselor strategice ale
KGB şi, în timp ce Pugaciov a susţinut că Puţin nu avea nicio bănuială de maşinaţiunile de fonduri de nămol prin Mabetex, sau MES, comerciantul de petrol a acordat miliarde de dolari în tranzacţii de export, este departe, din clar dacă acesta ar fi putut fi cazul. Ei au rămas aproape în timp ce Puţin şi-a continuat ascensiunea ameţitoare prin Kremlin, mai întâi ca şef al Departamentului de Control, iar apoi când a fost uns şef al FSB în iulie 1998. în tot acest timp, a spus Pugaciov, Puţin fusese protejatul lui. Farmecul lui consta în faptul că îl cunoştea ca pe cineva căruia îi putea da ordine: „Era la fel de ascultător ca un câine". [89]
Iniţial, a susţinut Yumashev, „habar nu avea despre Puţin" ca candidat şi l-a împins pe Aksyonenko. [90] Dar el a fost întotdeauna conştient de abilităţile lui Puţin. în calitate de şef de personal al Kremlinului, el a supravegheat şi a aprobat fiecare dintre momentele cheie ale ascensiunii lui Puţin şi au creat o relaţie strânsă. Până în martie 1997, Puţin era şef adjunct al administraţiei Kremlinului. Cu toate acestea, el a părut întotdeauna modest, a spus Yumashev şi, spre deosebire de majoritatea celorlalţi oficiali, neinteresat să-şi continue cariera: „Dintre adjuncţii mei, a fost unul dintre cei mai puternici. A lucrat mereu cu brio. Dar la un moment dat a venit la mine şi a spus că vrea să demisioneze. L-am rugat să nu meargă. Mi-a spus: „Am rezolvat această lucrare. Mi-ar plăcea să găsesc ceva nou." [91] La scurt timp după, în mai 1998, Yumashev l-a promovat pe Puţin la al treilea cel mai puternic post de la Kremlin: prim-adjunct al şefului de stat major responsabil de regiuni, rol care l-a adus în contact mai frecvent cu Elţin. Şi apoi, la doar două luni mai târziu, Yumashev l-a mutat lateral pe Puţin să conducă FSB.

Acesta a fost primul semn al încrederii absolute a lui Yumashev - şi a Familiei - în Puţin. în acele zile, cu doar o lună înainte de criza financiară din august 1998, norii se adunau deja peste administraţia Elţin. Ţara a fost asediată de o serie de greve ale minerilor pentru salariile neplătite, care începeau să se răspândească şi în sectorul nuclear. Minerii blocau Calea Ferată Transsiberiană, o arteră vitală a economiei ruse. Predecesorul lui Puţin în calitate de şef al FSB a fost văzut ca fiind aproape de comunişti, iar în acea vară, pe măsură ce grevele au început să se răspândească şi ameninţarea crizei economice se profila, în timp ce parlamentul începea deja să vorbească despre demitere, aceasta era de o importanţă capitală pentru Kremlinul lui Elţin. să aibă propriul său om responsabil de serviciile de securitate. [92] Faptul că Puţin era doar un locotenent colonel, mai degrabă decât un general, a fost văruit, iar el a fost numit în schimb primul şef civil al FSB. În acea vară de criză şi întuneric, au scăpat cu totul.

Yumashev a insistat că a fost întotdeauna convins de acreditările democratice ale lui Puţin. Ceea ce l-a frapat cel mai mult, a spus el, a fost loialitatea lui obţinută faţă de fostul său mentor şi şef, Anatoly Sobchak, fostul primar din Sankt Petersburg. Un incident din noiembrie 1997 a ieşit în evidenţă pentru el mai presus de toate celelalte: „Motivul pentru care l-am recomandat atât de tare [ca şef al FSB] a fost pentru că a existat un episod când a lucrat ca şef al Departamentului de control şi a venit şi a spus: „Sobchak va fi arestat şi trebuie să-l salvez." El a spus: „Trebuie să-l scot din ţară pentru că *silovikii* - procurorii, ministerul de interne şi FSB - ar trebui să-l aresteze în următoarele două sau trei zile". Era absolut clar pentru el şi pentru mine că există o şansă de 50:50 să fie prins. I-am spus lui Vladimir Vladimirovici: „înţelegi că, dacă eşti prins, îţi vei pierde poziţia şi este posibil să nu mai găseşti niciodată de lucru. Te duci împotriva legii." [93]

Puţin, însă, s-a menţinut. El a insistat că cazul împotriva lui Sobchak a fost inventat, doar o parte a campaniei de calomnie lansată de oamenii de securitate din vechea gardă în 1996, înaintea cererii lui Sobchak de realegere la Sankt Petersburg, pentru că îl urau ideologic. Apoi Sobchak a fost vizat de o anchetă penală din cauza acuzaţiilor de luare de mită. [94] Dar ceea ce nu au vorbit nici Puţin - nici Yumashev când a povestit povestea - a fost riscul ca arestarea lui Sobchak să poată duce la Puţin însuşi. Nu se ştia unde ar putea duce dacă o facţiune rivală ar fi avut-o pentru el. [95]

Puţin a aranjat ca Sobchak să fie scos din spital într-o sărbătoare naţională, când nimeni nu se uita. îl dusese cu un avion privat, despre care o persoană din interior a spus că îi aparţinea aliatului său apropiat Gennady Timchenko, presupusul fost agent KGB care câştigase un monopol asupra exporturilor prin terminalul petrolier din Sankt Petersburg. Când Puţin a ajuns înapoi la Kremlin după o scurtă absenţă, Yumashev a fost profund uşurat: „Timp de două sau trei zile am fost între îngrijorare şi groază, pentru că ar fi fost un scandal atât de grandios dacă FSB sau MVD [ministerul de interne] îi prinsese pe Puţin şi Sobchak când treceau graniţa [rusă]. Pentru mine era important ca o persoană să fie gata să-şi sacrifice cariera pentru dreptate, iar când s-a întors i-am spus despre asta lui Boris Nikolaevici [Elţin]. [96]

Yumashev a susţinut că un alt eveniment s-a imprimat şi în percepţia lui despre Puţin. La sfârşitul anului 1998, în timpul mandatului lui Primakov ca prim-ministru, Puţin îl sunase pe Iumaşev din maşina lui şi îi spusese că tocmai fusese cu Primakov şi că dorea să se întâlnească de urgenţă. „Când a sosit, mi-a spus: „Este o situaţie foarte ciudată". El a spus: „Primakov m-a sunat şi mi-a cerut, în calitate de şef al FSB, să

încep să-l interceptez pe Yavlinsky.” Grigori Yavlinsky era un lider al opoziţiei liberale din Duma, care vorbise despre corupţie în cabinetul lui Primakov. Se pare că Primakov îi spusese lui Puţin că are nevoie de el să-l deranjeze pentru că, susţinea el, Yavlinsky era un spion american. „Puţin mi-a spus că l-a refuzat, pentru că acest lucru este absolut inacceptabil. El a spus că, dacă vom întoarce FSB-ul în vremurile sovietice, când a fost după dizidenţi în politică, atunci vom distruge serviciile de securitate. El a spus că, dacă Elţin împărtăşeşte poziţia lui Primakov, el este gata să demisioneze din cauza asta. [97]

Niciunul dintre aceste sentimente nu se potrivea în vreun fel cu activităţile lui Puţin ca viceprimar la Sankt Petersburg, când o alianţă nemiloasă a KGB-ului şi crima organizată a stăpânit. Nici nu se potriveau cu activităţile lui Puţin la Dresda, care conduce ilegali împotriva Occidentului. Dar totuşi Yumashev a susţinut că l-a luat în serios. Chiar şi acum, după tot ce a urmat în timpul guvernării de douăzeci de ani a lui Puţin, Yumashev a spus că s-a păstrat la această opinie: „Sunt 100% sigur că nu se juca de mine. în acest caz, Puţin chiar şi-ar fi dat demisia, pentru că a fost absolut agresiv împotriva acestui lucru. Dar, desigur, Boris Nikolaevici nu i-ar fi dat niciodată aprobarea. [98]

Yumashev a crezut că în timpul lui Puţin ca viceprimar al Sankt-Petersburgului, proclamaţiile arzătoare ale lui Anatoly Sobchak pentru democraţie nu ar fi putut să nu reuşească la el. Dar părea să nu ştie sau să nu vrea să afle detaliile despre modul în care fusese condus de fapt Sankt Petersburg.

Puţin a fost un trecut maestru în recrutare. în KGB, aceasta fusese specialitatea lui, potrivit unui fost apropiat. [99] „în şcoala KGB, ei te învaţă cum să faci o impresie plăcută oamenilor cu care vorbeşti. Puţin a învăţat această artă la perfecţiune', a spus un agent rus de

informaţii externe. „într-un cerc restrâns de oameni ar putea fi extrem de fermecător. El putea fermeca pe oricine. Şi ca deputat a fost extrem de eficient. A îndeplinit orice sarcină rapid şi creativ, fără să-şi facă prea multe griji cu privire la metode. [100]

Dacă Iumaşev a fost naiv, atunci în acel an de presiuni intense şi atacuri asupra familiei Elţin de la Primakov, la fel de posibil a fost şi Boris Berezovski, oligarhul viclean şi cu vorbă rapidă care devenise simbolul traficului din interiorul anilor Elţîn, când un mic grup de oameni de afaceri se târguia în culise pentru bunuri de prim rang şi posturi guvernamentale. Fostul matematician îşi câştigase averea derulând scheme de tranzacţionare pentru AvtoVAZ, producătorul maşinii boxy Zhiguli care simboliza epoca sovietică, într-o perioadă în care industria auto era cufundată în crima organizată. Supravieţuise unei tentative de asasinat care i-a decapitat şoferul. Totuşi, cumva, încă îşi găsise drumul în Kremlin. Petrecuse să bea ceai în biroul şefului gărzii de corp al lui Elţin, Alexander Korzhakov, apoi şi-a găsit drumul în graţiile preşedintelui însuşi şi al familiei sale. în tot acest timp a cultivat legături între liderii separatiştilor ceceni. Clubul LogoVAZ al lui Berezovsky, într-un conac restaurat din centrul Moscovei, a devenit un centru informai pentru luarea deciziilor guvernamentale. La apogeul puterilor sale în 1996, „tinerii reformatori” şi oligarhii guvernului Elţin s-au adunat acolo toată noaptea pentru a pune la cale lovituri de stat împotriva celor de linie dură. Până în 1999, însă, Berezovsky era toxic politic. Relaţiile sale cu membrii familiei Elţin au ajuns sub ţintă. Nu numai că raidul asupra majorului său petrolier de la Sibneft ameninţase să dezvăluie tranzacţiile cu compania de comerţ cu petrol a soţului de atunci al fiicei lui Elţîn, Tatyana, Leonid Dyachenko, dar a existat şi o anchetă penală

asupra operaţiunilor sale de afaceri prin Aeroflot, compania aeriană naţională a statului, în care deţinea o miză semnificativă şi unde preşedinte era soţul celei de-a doua fiice a lui Elţin, Elena. Familia căuta să renunţe la relaţiile cu el. Au ieşit zvonuri că compania lui de securitate a deranjat birourile Familiei, iar el a fost înlăturat în aprilie din postul său de secretar executiv al Comunităţii Statelor Independente la Kremlin, aşa cum era cunoscută atunci alianţa liberă a fostelor republici sovietice. Yumashev, unul, se săturase să aibă de-a face cu el. „Au fost doar atâtea ori în care l-a auzit pe Berezovsky spunându-i că nu înţelege", a spus un apropiat al lui Berezovsky. [101] „A început să-i dea nervii". Berezovsky părea să fi fost abandonat de toţi. Şi aşa că, când Vladimir Puţin a apărut la petrecerea de naştere a soţiei sale, Lena, la începutul anului 1999, a fost profund impresionat de demonstraţia de solidaritate când toţi ceilalţi au scos cuţitele pentru el.

Gestul lui Puţin l-a ajutat pe Berezovsky să lase deoparte nemulţumirile cu privire la trecutul său KGB. [102] Iniţial, el l-a susţinut în principal pe Aksyonenko, ministrul căilor ferate, ca succesor al lui Elţin - relaţiile sale cu Puţin s-au răcit clar în acel an după ce Puţin, în calitate de şef al FSB, a ordonat arestarea şi închiderea în martie 1999 a ofiţerului FSB cel mai apropiat de el., Alexandru Litvinenko. însă, confruntat cu ameninţarea constantă cu arestarea, Berezovski a căzut în cele din urmă în spatele candidaturii lui Puţin. Mai târziu, întotdeauna un făcător de mituri despre amploarea influenţei sale în Kremlinul lui Elţin, lui Berezovski îi plăcea să susţină că el a fost cel care l-a ajutat să-l aducă pe Puţin la putere, propunându-l lui Iumaşev ca şef al FSB în vara lui 1998. El a spus că va apoi au avut întâlniri secrete cu Puţin în liftul impozantului sediu Lubianka al FSB, unde discutaseră despre posibila candidatură la preşedinţie. [103] Cei doi bărbaţi s-au întâlnit doar trecător înainte de asta, când Berezovsky a vizitat Sankt Petersburg la începutul anilor 90 şi Puţin l-a ajutat să-şi deschidă acolo reprezentanţa de maşini LogoVAZ. A fost o afacere destrămată de mafie, iar Berezovsky trebuie să fi ştiut despre legăturile lui Puţin cu crima organizată de acolo, a spus un asociat lui Berezovsky: „Puţin l-a ajutat în toate întrebările legate de vânzarea maşinilor LogoVAZ la Sankt Petersburg. Această afacere a fost o afacere mafioasă, o afacere cu bandiţi, iar la Moscova Berezovsky a organizat asta cu ajutorul cecenilor şi al birocraţiei corupte. La Sankt Petersburg a organizat asta cu ajutorul lui Puţin. Prin urmare, a înţeles totul despre conexiunile şi situaţia lui. Nu era un copil. [104]

Dar, deşi Berezovski avea, fără îndoială, să joace un rol enorm în a ajuta la asigurarea înfrângerii lui Primakov mai târziu în acel an, el nu îl cunoscuse şi nu lucrase niciodată atât de strâns cu Puţin precum Pugaciov. Şi potrivit unuia dintre cei mai apropiaţi asociaţi ai săi, Alex Goldfarb, el nu a pretins niciodată că a fost cel care l-a prezentat pe Puţin fiicei lui Elţin, Tatyana, sau l-a sugerat ca înlocuitor al lui Stepashin sau ca succesor al lui Elţin. [105]

Momentul în care totul s-a schimbat a venit la mijlocul lunii iulie, în zilele de câine ale verii Moscovei, când Kremlinul se golea şi mulţi, inclusiv Elţin, erau plecaţi în vacanţă. Atunci procurorii elveţieni au prezentat un alt şoc familiei Elţin. Crezuseră că cazul Mabetex fusese rezolvat - Skuratov fusese suspendat din funcţia sa de câteva luni până atunci, ca urmare a dosarului penal pe care Pugaciov la deschis. Dar elveţienii erau încă activi - la fel şi adjuncţii lui Skuratov. La 14 iulie, procurorii elveţieni au anunţat că au deschis un dosar penal pentru spălarea banilor prin conturi bancare elveţiene de către douăzeci şi patru de ruşi, inclusiv Pavel Borodin şi alţi înalţi oficiali ai

Kremlinului, şi au susţinut că fondurile ar fi putut fi obţinute prin „corupţie”, sau abuz de putere'. Când a fost întrebat dacă lista o include pe fiica lui Elţîn, Tatyana, unul dintre magistraţii de instrucţie elveţieni a răspuns: „Nu încă”. [106] Era clar că se învârteau şi, potrivit lui Pugaciov, s-a instalat un nou sentiment de panică. Procurorii de la Geneva au spus că partenerii lor ruşi încă desfăşoară o anchetă paralelă. Atunci, a spus Pugaciov, a decis să acţioneze: „Aveam nevoie de cineva care să poată face faţă tuturor. Stepashin nu avea de gând să o facă. Dar era Puţin cu FSB, Consiliul de Securitate, Patrushev. Era o echipă întreagă. [107] Pugaciov şi-a amintit de răcoarea lui Puţin când a manipulat caseta Skuratov şi a spus că a decis să-i prezinte fiicei lui Elţîn, Tatyana, care în acele vremuri era încă canalul principal al preşedintelui. Ca la un semn, o zi mai târziu, FSB-ul lui Puţin a luat măsuri, deschizând o anchetă penală în afacerea de construcţii deţinută de soţia adversarului politic al lui Elţin, primarul Moscovei Iuri Lujkov. [108] Pugaciov a încercat mai întâi să submineze punctul de vedere al Tatianei despre Stepashin, demonstrându-i cum, spre deosebire de Puţin, el nu reuşise să apere cu fermitate înregistrarea lui Skuratov şi a prostituatelor după ce fusese difuzată la televizor. „I-am spus: „Tanya, uite. Ai nevoie de o persoană care să te salveze. Stepashin va face compromisuri cu comuniştii. El ne va compromite în faţa ochilor noştri. Uită-te cum este acum.” [109] Apoi a spus că la dus pe Puţin din biroul său din Consiliul de Securitate al Kremlinului la ea. „I-am spus că Puţin este o persoană mult mai clară. Este tânăr şi ascultă cu atenţie. Stepashin nu mai ascultă. Pugachev a susţinut că Yumashev a convins-o mai târziu să meargă la tatăl ei şi să-l convingă să facă schimbarea.

Iumaşev a insistat, totuşi, că Pugaciov nu a jucat niciun rol în ascensiunea lui Puţin, în timp ce dosarul penal din Elveţia şi ancheta din SUA nu au reprezentat niciodată o ameninţare: „Desigur, a fost o prostie totală că acest lucru este periculos”, a spus Yumashev.. „Singurul gând pe care l-am avut - şi Voloshin împărtăşea acest punct de vedere, precum şi Elţin - a fost că puterea i se dă unei persoane care din punct de vedere mental, ideologic şi politic era exact la fel ca noi. Lucram împreună la Kremlin ca o singură echipă. A existat o înţelegere absolut comună cu Puţin despre cum ar trebui să funcţioneze lumea şi cum ar trebui să funcţioneze Rusia. [110]

Dar acestea au fost zilele în care totul a fost decis. Lumea lui Stepashin - şi şansele pentru o administraţie mai liberală - urmau să fie măturate. Nu exista niciun motiv stringent pentru a risca înlocuirea lui Stepashin cu Puţin, un oficial relativ necunoscut, cu excepţia cazului în care Familia Elţin avea nevoie de cineva pe care îl considerau mai loial - şi mai nemilos - din cauza riscului prezentat de escaladarea anchetei Mabetex. Yumashev a încercat să explice schimbarea cu motive care sunau şchiop, de exemplu că Stepashin era sub degetul mare al soţiei sale. îi plăcea să spună poveşti lungi şi contorsionate despre numeroasele argumente pe care le făcuse în acele vremuri pentru motivul pentru care trebuiau să acţioneze repede, înainte de a fi prea târziu pentru a-l înlocui pe Stepashin, care pur şi simplu nu era potrivit. Dar nicio altă explicaţie decât panica în creştere asupra sondei elveţiene nu avea sens. Acesta a fost motivul pe care familia Elţin nu şi-a dorit niciodată să-l spună, pentru că a dezvăluit cum graba familiei de a se salva a fost cauza accidentală a ascensiunii lui Puţin şi a dispariţiei lumii sale. Aveau nevoie de un tip dur care să-şi protejeze interesele şi au primit mai mult decât s-au târzit. în naraţiunea sa autorizată, Yumashev nu a vrut să dea crezare la nimic din toate acestea. Pugaciov a fost naratorul care s-a îndepărtat de versiunea oficială a Kremlinului şi pare să fi spus adevărul. [111]

La început, Elţîn ezitase. Dar în ultima săptămână a lunii iulie, rebelii ceceni au început să lanseze atacuri armate la graniţa cu Daghestan, regiunea muntoasă învecinată cu republica separatistă Cecenă şi, susţinea Yumashev, Stepashin părea să se lupte să facă faţă. [112] înainte de a face prima sa călătorie în calitate de prim-ministru la Washington, DC, pe 27 iulie, el a promis public că nu va exista un nou război împotriva Ceceniei. Dar aproape în fiecare zi din săptămâna care a urmat întoarcerii sale, au izbucnit ciocniri la graniţă. în weekend, pe 8 august, a avut loc o escaladare masivă a luptei, când două până la trei sute de insurgenţi ceceni înarmaţi au preluat controlul a două sate din Daghestan. Eforturile lui Elţin de a-l menţine ca prim-ministru se epuizau. Chiar şi atunci, în ultimul moment, Anatoly Chubais, care a lucrat îndeaproape cu Stepashin, aproape că a deraiat planurile lui Pugaciov şi ale familiei Elţin, când a aflat că se pregătea un înlocuitor. Chubais a încercat să ajungă la Elţin la casa lui cu un weekend înainte ca anunţul să fie făcut şi să-l convingă să renunţe. Dar a ajuns doar la agentul de securitate, care i-a transmis prompt cererea lui Pugaciov.

Furios de această încercare de a-şi submina planurile, Pugaciov a spus că s-a asigurat că agentul de securitate nu i-a spus niciodată lui Elţin despre apelul lui Chubais: „Am lucrat constant în ultimele opt luni pentru a-l aduce pe Puţin la putere. L-am transformat pe Puţin din a fi un absolut nimeni care fusese şeful FSB în asta, un adevărat pretendent la putere. Am monitorizat şi verificat fără încetare. Şi unde era Chubais când a trebuit să ne descurcăm cu scandalul Mabetex? s-a înfuriat. 'Unde a fost el? Ce a făcut el? El a dispărut complet. [113]

Chiar şi atunci, când s-au întâlnit cu toţii în biroul lui Elţîn devreme în acea luni, 9 august, Elţîn încă ezitase, a spus Pugaciov. Stepashin a refuzat să demisioneze fără un vot din partea

parlamentului, iar Elţin îşi părăsise biroul pentru a se gândi din nou. „îmi amintesc toată povestea", a spus Pugaciov. „Stepaşin i-a spus lui Elţin Puţin că nu este nimeni, că nu va suporta asta. Dar totul fusese deja decis. A fost un caz rar când Elţin nu a decis nimic. Era o chestiune de viaţă şi de moarte. [114]

Când Elţin a făcut în sfârşit anunţul mai târziu în acea zi, naţiunea a fost uluită de identitatea noului lor prim-ministru. Puţin era un birocrat puţin cunoscut, o figură gri care apărea rar la ştiri. Organismele de ştiri din ţară s-au chinuit să pună cap la cap biografii ale lui. Ceea ce a şocat cel mai mult naţiunea a fost că Elţin l-a numit în mod deschis drept omul pe care spera să-l succedă ca preşedinte, anunţând într-o adresă televizată: „Am decis să numesc persoana care, în opinia mea, va putea consolida societatea pe baza cele mai largi forţe politice, pentru a asigura continuarea reformelor în Rusia. El va putea să-i unească pe cei din jurul său care, în secolul XXI, au sarcina de a reînnoi Rusia ca naţiune mare. Această persoană este secretarul Consiliului de Securitate, directorul Serviciului Federal de Securitate, Vladimir Vladimirovici Puţin.' [115]

Puţin făcuse cel mai vertiginos salt al carierei sale ameţitoare. Parlamentul rus a fost în stare de şoc, deşi cei mai mulţi credeau că este un nimeni care mai târziu ar putea fi învins cu uşurinţă, iar acest lucru a ajutat la strângerea numirii sale ca prim-ministru printr-un vot de confirmare. [116] Până în acel moment, Primakov a reapărut de pe marginea politicii pentru a forma o nouă alianţă îndrăzneaţă cu Iuri Lujkov, puternicul primar al Moscovei, pentru viitoarele alegeri parlamentare. Prin comparaţie, a spus Yumashev, „Puţin arăta ca un copil". [117] Dar mulţi din Kremlin încă se îngrijorau că Elţin a mers prea departe în a-l numi drept succesorul său preferat. „Mulţi dintre

colegii noştri au considerat că Elţin în mod categoric nu ar trebui să facă acest lucru - deoarece Puţin era o entitate necunoscută şi Elţîn a avut doar 5% sprijin politic. Ei credeau că, după un astfel de anunţ, Puţin nu va câştiga niciodată", a spus Yumashev. Pentru lumea exterioară, se părea că Familia Elţin îşi asumă un risc enorm. Dar alte planuri erau în curs. O escaladare a ofensivei militare ruse împotriva Ceceniei a fost deja în discuţie, a spus Stepashin mai târziu. [118] Cel mai important pentru birocraţi şi doctorişti din interiorul Kremlinului a fost să transforme candidatul care părea ciudat cu care fuseseră înfăţişaţi într-o forţă cu care să trebuiască socotiţi. La prima vedere, materialul nu părea foarte promiţător. Oamenii încă vorbeau despre Puţin în întâlniri. Planul era să-l arunce în imaginea unuia dintre cei mai populari eroi de televiziune fictive din vremea sovietică. Avea să fie un Max Otto von Shtirlitz din zilele noastre, un spion sub acoperire care a mers adânc în spatele liniilor inamice pentru a se infiltra în reţelele de comandă ale Germaniei naziste. Puţin ar fi *candidatul rezident*, candidatul spion, un patriot care ar restabili statul rus. [119] Sarcina lor principală a fost să-l deosebească de Familia Elţin - astfel încât publicul să-l vadă ca independent. Tinereţea sa, aruncată împotriva bătrânului şi bolnavului Elţin, a fost menită să-i ofere un avantaj imediat, în timp ce canalele de televiziune legate de Kremlin au căutat să-l portretizeze acţionând decisiv împotriva incursiunii separatiste în Daghestan. Pe fundal, Berezovski era perfect capabil să încerce să organizeze un mic război victorios pentru a ajuta la impulsionarea seifului lui Puţin la putere, au spus doi dintre apropiaţii săi. [120]

în graba de a ajuta la proiectarea ascensiunii sale, Pugaciov a acordat puţină atenţie semnelor de avertizare ale duplicităţii lui Puţin. în iulie, când Pugaciov încercase să se ocupe de consecinţele cazului procurorilor elveţieni, ţinând discuţii la Kremlin până târziu în noapte cu Puţin, Patrushev şi Voloshin pentru a încerca să-l convingă pe procurorul general în exerciţiu, Iuri Chaika, să demisioneze. în favoarea unui aliat şi mai loial, Puţin se pare că jucase un joc dublu. Chaika a rezistat iniţial, doar pentru a fi de acord câteva zile mai târziu, după discuţii separate cu Pugaciov, în timpul cărora l-a avertizat că loialitatea lui Puţin faţă de Kremlin ar putea să nu fie clară: „Cu Puţin trebuie să fii atent", a spus el. „Când v-aţi întâlnit cu mine la Kremlin şi aţi încercat să mă convingeţi timp de şase ore să demisionez, Puţin m-a însoţit afară din Kremlin după ce totul s-a terminat. Mi-a spus că am dreptate să nu fiu de acord. Mi-a spus că dacă o fac, ar fi o crimă. [121]

Dar Pugaciov a uitat imediat avertismentul lui Chaika. Scandalul legat de Mabetex încă refuza să se stingă, în ciuda tuturor manevrelor, iar la sfârşitul lunii august, calamitatea a lovit, când detaliile despre modul în care sonda a fost legată de Familia Elţin au ieşit în sfârşit la iveală. Ziarul italian *Corriere della Sera a* publicat un articol care a dezvăluit modul în care proprietarul Mabetex, Behdjet Pacolli, a emis cârdurile de credit familiei Eltsin şi a acoperit plăţile pentru acestea. [122] Ziarul spunea că procurorii elveţieni bănuiau că plăţile erau mită în schimbul contractului de renovare a Kremlinului. L-a numit pe Felipe Turover drept martor central pentru aceste afirmaţii. Vestea a lovit puternic Kremlinul lui Elţin. [123] Până atunci, doar ei - şi procurorul - ştiau până unde putea merge ancheta. Pugaciov s-a grăbit din nou să asiste. „Tanya a fost total uluită când au apărut rapoartele de presă", a spus el. — Dar i-am promis că o voi face să dispară. [124] El a invitat Familia Elţin să deschidă conturi la propria sa Mezhprombank, apoi a spus presei că cârdurile de credit în cauză au fost emise pentru prima dată cu ani în urmă, prin intermediul băncii sale. Mişcarea a fost concepută

pentru a deruta presa şi pentru a elimina întrebările dacă Elţin a încălcat legea deţinând un cont bancar străin. [125]

în ochii lui Pugaciov, întregul caz a fost nedrept. Elţîn, a spus el, nici măcar nu înţelesese ce sunt banii. Odată, beat, îi ceruse şefului său de gărzi de corp, Alexander Korzhakov, să-i cumpere vodcă şi scoase un pachet de bilete dintr-un seif din camera lui. Aici, a spus Pugaciov, era locul în care păstrase redevenţele pentru cărţile pe care le scrisese cu Yumashev. Elţin scosese 100 de dolari. „El l-a întrebat pe Korzhakov dacă este suficient. Nu avea idee ce sunt banii sau cât valorează lucrurile. El nu s-a ocupat niciodată de asta. Aproape că nu fuseseră cheltuiţi niciodată bani pe cârdul de credit emis pe numele lui Elţîn - doar unii pentru o vizită oficială la Budapesta. Fiicele lui, însă, cheltuiseră considerabil mai mult. „Tanya ar putea cheltui 100.000 de dolari pe lună pe blănuri", a spus Pugaciov. Dar niciunul dintre ei nu a înţeles ce este un card de credit, sau cum funcţionează sau ce înseamnă: „Ei pur şi simplu ieşeau cu această bucată de plastic şi o foloseau pentru a cumpăra lucruri. Nu au înţeles că cineva trebuie să plătească pentru asta. [126]

Yumashev a spus că au fost convinşi că cârdurile au fost finanţate din redevenţele lui Elţin din memoriile sale. Borodin, şeful Departamentului de Proprietăţi al Kremlinului, le-a spus aşa, el a spus: „Au cheltuit cu sinceritate aceşti bani crezând că sunt din redevenţele de cărţi. Dar nu mă îndoiesc că această prostie a lui Borodin ar putea fi folosită de tot felul de forţe împotriva noastră, inclusiv de Primakov şi Skuratov. [127]

Norii se profilau din ce în ce mai mari la orizont, iar traseul banilor avea potenţialul de a merge şi mai departe. La prima aniversare a crizei financiare din august 1998, *New York Times* a dat vestea despre încă un scandal financiar rusesc. [128] Agenţiile de aplicare a legii

din SUA investigau miliarde de dolari în tranzacţii suspectate de spălare a banilor prin Banca din New York de către crima organizată rusă. O lună mai târziu, au apărut rapoarte despre o legătură cu Familia Eltsin. Anchetatorii au urmărit transferul de 2,7 milioane de dolari în două conturi deţinute la Bank of New York în Insulele Cayman, deţinute pe numele soţului de atunci al Tatyanei, Leonid Dyachenko. [129] Ulterior, documentele de la parchetul elveţian au arătat că investighează şi un transfer mult mai mare prin Banco del Gottardo într-un cont deţinut de Tatyana. [130] Nicio acuzaţie nu a fost depusă vreodată şi Yumashev a spus că orice sugestie că Tatyana ar fi primit vreodată astfel de fonduri a fost „minciuni absolute".

Dar pe fondul tensiunii crescânde şi al luptei pentru a se salva de atac, Pugaciov a respins un avertisment din partea fostului mentor al lui Puţin, Anatoly Sobchak, care i-a spus că face o mare greşeală: „M-am gândit că poate este gelos. Dar, desigur, ştia totul. [131] Uitase de propriile necazuri ale lui Berezovski când i-a spus: „Serghei, aceasta este cea mai mare greşeală din viaţa ta. El vine dintr-un cerc contaminat. Un *komitetchik* nu se poate schimba. Nu înţelegi cine este Puţin. [132] Uitase, de asemenea, despre propria sa ura profundă faţă de KGB, despre cum a fugit şi s-a eschivat de ei cu mult timp în urmă, când făcea schimb de monede în adolescenţă în hotelurile turistice din Leningrad. Uitase avertismentul lui Chaika şi nimeni - nici măcar Pugaciov - nu a observat că Puţin se mai întâlnea frecvent cu Primakov, care trebuia să fie arhi-inamicul, după ce fusese demis din funcţia de prim- ministru. S-a dovedit că Puţin a dus toate rândurile de vârf ale FSB în casa lui Primakov, unde l-au prăjit, iar în octombrie acelui an Puţin a participat la sărbătorirea a şaptezeci de ani a lui Primakov şi a ţinut un discurs în care l-a lăudat. [133]

Pugaciov şi Familia Elţin închiseseră ochii la toate acestea. Au vrut mai presus de toate să creadă că Puţin este unul dintre ei. Acea vară de intensificare a investigaţiilor îi făcuse să caute cu disperare un succesor dintre oamenii de securitate care să-i poată proteja. Cumva au ajuns să creadă că Puţin era singurul candidat capabil de asta. Din ce în ce mai afectat de boală, Elţin părea nevoit să-i însoţească. De când Primakov fusese numit prim-ministru în urma crizei financiare din august 1998, Familia Elţin a crezut că nu există nicio alternativă pentru a numi pe cineva din afara *siloviki* ca înlocuitor. în prăbuşirea financiară, idealurile liberale şi tinerii reformatori printre care Elţin îşi căutase odată succesorul au fost contaminaţi. „Am înghiţit atât de multă libertate, încât am fost otrăviţi de ea", a spus mai târziu Yumashev, ironic. [134]
Serviciul lui Puţin faţă de principiile democratice şi de piaţă a ajutat familia să creadă că îşi va continua cursul. Dar primordială în calculele lor fusese operaţiunea lui temerară de a-şi scoate fostul mentor Anatoly Sobchak din Rusia şi departe de ameninţarea arestării. „Această demonstraţie de loialitate a fost considerată ... ca un factor important în alegerea lui", a spus Gleb Pavlovsky, consilier la Kremlin şi spin doctor la acea vreme. [135] Familia ştia că, mult mai mult decât Stepashin, Puţin a fost suficient de nemilos pentru a încălca legea pentru a-şi proteja aliaţii dacă era necesar. în plus, a spus Pugaciov, Puţin părea loial şi ascultător. încă se gândea la el ca la cineva care îl urmărea ca pe un câine şi îl identifica în continuare cu convingerile liberale şi democratice ale lui Sobchak: „Sentimentul meu era că, dacă era aproape de Sobchak, atunci ar trebui să fie o persoană cu opinii liberale. Nu am studiat îndeaproape ce a reprezentat el. Mai mult,
Puţin păruse reticent să preia postul de prim-ministru. A trebuit să-şi răsucească braţul, a spus el, şi să-i spună că nu va dura mult, doar până când situaţia se stabileşte.
Ceea ce Pugaciov nu ştia era că Puţin a lucrat cândva îndeaproape cu unul dintre principalii jucători în încercarea de a răsturna regimul Elţin. El nu ştia că Felipe Turover, ofiţerul KGB din spatele scurgerilor de informaţii despre Mabetex şi conturile Elţin, cu legături cu vârful legendarului departament de operaţiuni negre al KGB, l-a ajutat pe Puţin să înfiinţeze schema de troc petrol contra alimente în St.Petersburg.
Nu auzise niciodată povestea pe care mi-a spus-o Turover, despre cum, după ce garda de corp şef a lui Elţin ar fi dat ordin de a-l elimina pe Turover, când numele lui a fost divulgat în ziarul italian în august, Puţin se dusese să-şi vadă vechiul asociat, care se afla pe atunci în Moscova, l-a avertizat cu privire la ordin şi i-a spus că ar trebui să plece din ţară, repede: „Mi-a spus să plec pentru că avea un ordin de la preşedinte să mă termine. Mi-a spus că pot pleca sub garanţia lui.
Pugaciov nu ştia că, în tot acest timp, Puţin jucase din toate părţile. „întotdeauna şi-a ţinut promisiunile", a spus Turover. „Nu a lucrat niciodată pentru Familie împotriva lui Primakov. Şi a lucrat doar oficial împotriva lui Skuratov. [136]
Pugaciov nu avea nicio bănuială că Puţin ar putea reprezenta ceva apropiat de un Plan B al KGB, după ce preluarea Primakov a eşuat. El a susţinut întotdeauna că se gândea la Puţin ca la cineva pe care îl putea controla. Nu şi-a dat seama că ar fi putut minţi Familia când a părut că îi susţine. Puţin „i-a înşelat", a spus Turover. „Războiul se bazează pe înşelăciune. Aceasta este strategia lui Sun Tzu. El a scris *Arta Războiului* acum 2.600 de ani', referindu-se la vechiul tratat militar chinez. — Puţin şi-a învăţat bine lecţiile de judo.

„Jucării pentru copii în bazine de noroi"

în loc să cadă în ceea ce ei credeau că este o lovitură de stat din partea forţelor din trecutul comunist, ceea ce familia Elţin a cedat de fapt a fost o lovitură de stat din partea oamenilor de securitate. Sub asediu din toate părţile, nu aveau de ales decât să ajungă la o acomodare cu KGB-ul.

„Trebuiau să găsească o figură de compromis", a spus un fost ofiţer superior KGB, apropiat de Puţin. [1] „Exista o armată imensă de foşti şi actuali ofiţeri de aplicare a legii, care erau toţi încă în poziţie. Aveau nevoie de o persoană care să poată uşura relaţiile cu această forţă după plecarea lui Elţin. Regimul lor a fost atacat din toate părţile. Nu au avut de ales. A fost o decizie forţată bazată pe faptul că se temeau foarte mult că plecarea lui Elţin de la putere ar putea duce la o adevărată contrarevoluţie şi la pierderea a tot ceea ce obţinuseră cu un asemenea efort. Era o chestiune de securitate şi acorduri. Ei credeau că Puţin era o figură temporară pe care o puteau controla. Singura persoană care a fost puternic împotriva a fost Chubais. Se temea că trecutul lui Puţin - serviciul său în KGB - ar însemna că nu va fi o marionetă gestionabilă în mâinile Familiei. Intuiţia lui nu l-a dezamăgit.

Multă vreme, Puţin a fost portretizat drept „preşedintele accidental" al Rusiei. Dar nici ascensiunea sa prin Kremlin, nici seiful lui la preşedinţie nu par să fi avut mare legătură cu şansa. „Când a fost mutat la Moscova, deja începeau să-i verifice potrivirea", a spus apropiatul aliat Puţin din KGB. [2] Dacă, pentru lumea exterioară, Rusia sub Elţin era o ţară cu schimbări epocale în care puterea serviciilor de securitate fusese de mult zdrobită, atunci în interiorul Rusiei, sub suprafaţă, oamenii de securitate erau încă o forţă cu care trebuia socotită.. în interiorul Kremlinului lui Elţin şi în posturile de nivel al doilea din instituţiile şi companiile ţării, se aflau reprezentanţi ai KGB, dintre care unii cu zece ani în urmă au susţinut eforturile de a aduce piaţa în Rusia, înţelegând prea bine că Uniunea Sovietică nu poate concura, cu Occidentul sub economia planificată. Priviseră din umbră cum reformele pe care le-au început scăpau de sub controlul lor sub conducerea lui Elţin. Ei au fost lăsaţi în mare parte pe margine, deoarece libertăţile erei Elţin au dus la ascensiunea din ce în ce mai rapidă a oligarhilor, care la mijlocul anilor nouăzeci îşi depăşiseră foştii stăpâni KGB. Libertăţile creaseră un capitalism de tip tâlhar în care, în cele din urmă, oamenii de securitate reuşiseră să compromită Elţin şi familia lui. Odată cu prăbuşirea pieţei, venise momentul lor. Elţin şi familia lui erau vulnerabili din cauza conturilor Mabetex şi a legăturilor lor strânse de afaceri cu Berezovsky, în timp ce bărbaţii din culise de la Kremlin plănuiau de mult o revanşă etatistă.

„Instituţiile în care au lucrat oamenii de securitate nu s-au defectat", a spus Thomas Graham, fostul director principal pentru Rusia în Consiliul Naţional de Securitate al SUA. „Reţelele personale nu au dispărut. Ceea ce aveau nevoie era pur şi simplu o persoană care să poată aduce aceste reţele înapoi împreună. Acesta era viitorul. Dacă nu ar fi fost Puţin, ar fi fost altcineva ca el'. [3]

Cea mai largă castă a oamenilor de securitate din culise de la Kremlin căuta doar să asigure proprietăţile şi câştigurile economice care fuseseră obţinute în urma trecerii la piaţă. în interiorul Kremlinului, convingerea predominantă a fost că, după haosul anilor Elţin, noul preşedinte, oricine ar fi el, a trebuit să reprezinte o revanşă etatistă, o revanşă a învinşilor din anii Elţin - când muncitorii de stat - profesori, medici şi forţele de ordine - suferiseră cel mai mult. „Căutăm lipiciul pentru coaliţia pro-Kremlin", a spus Gleb Pavlovsky, consilier şi doctor de spin la Kremlin la acea vreme. [4] „Un politician în stil diferit a trebuit să vină la putere şi să finalizeze tranziţia post-sovietică".

„în orice caz, KGB era cel care urma să preia regimul”, a spus Andrei Illarionov, fostul consilier economic prezidenţial. [5]

Dacă Primakov, ca Plan A, a reprezentat ameninţarea unei revanşe în stil comunist şi riscul foarte real ca un bilet combinat Primakov-Luzhkov să facă ca Elţin şi familia sa să-şi petreacă restul anilor după gratii, atunci Puţin a fost *silovicul* care era menită să-i salveze, fermecătorul care îşi petrecuse timpul asigurând Familiei că este progresist, că era unul dintre ei. „Puţin este un politician remarcabil şi a realizat o operaţiune de mare succes pentru a câştiga încrederea Familiei”, a spus Illarionov. „Primakov a fost văzut ca principalul inamic al lui Elţîn. Oamenii de la securitate au calculat cu precizie că Elţin nu va preda puterea chiar aşa. [6]

Dar în graba lor de a-şi asigura poziţia, Familia Elţin preda frâiele unei facţiuni de oameni mai tineri ai KGB, care aveau să se dovedească mult mai nemiloşi în încercarea lor de a câştiga putere decât ar fi putut fi oricare dintre generaţia mai în vârstă a lui Primakov, mai
asemănătoare omului de stat. în multitudinea de intrigi ale Kremlinului şi a clanurilor în război - chiar şi în cadrul serviciilor de securitate - ei predau puterea unui clan de oameni de securitate care îşi făcuseră alianţe în bătăliile violente de la Sankt Petersburg, care erau mult mai înfometaţi de putere şi care nu s-ar opri la nimic pentru a-şi demonstra loialitatea.

Medicii de la Kremlin au lucrat necontenit pentru a-l portretiza pe Puţin ca acţionând decisiv împotriva incursiunilor cecene în Daghestan. Dar în prima lună a mandatului său de premier, ratingul de aprobare al lui Puţin abia a crescut. El a fost încă descris frecvent ca fiind incolor. A rămas un birocrat gri şi obscur, în timp ce noua alianţă anunţată a lui Primakov cu Lujkov se aduna în forţă - unul câte unul, guvernatorii regionali puternici ai Rusiei se aliniau pentru a se alătura acesteia. în tot acest timp, ştirile despre investigaţiile de peste mări dădeau semnale de alarmă. Dezvăluirile despre sonda Băncii din New York şi potenţialul acesteia de a duce la Familia Eltsin, au fost ca o bombă cu ceas, iar ştirile de ultimă oră despre legătura dintre ancheta Mabetex şi cârdurile de credit ale familiei Eltsin au intensificat şi mai mult presiunea. Undeva, încuiate într-un seif din interiorul parchetului adjunct din conacul impunător de pe strada Petrovka, zăceau mandate de arestare, semnate.

Mai era încă o metamorfoză crucială de urmat.

în acest moment, mi-a spus Pugaciov, el a propus cel mai îndrăzneţ pas de până acum. El a început să încerce să-i convingă pe Tatyana şi Yumashev că Elţin ar trebui să demisioneze mai devreme, astfel încât Puţin să-l succedă înainte de următoarele alegeri. Era singura modalitate de a-şi asigura seiful la preşedinţie. „Nu vom putea păstra puterea până la alegerile prezidenţiale din vara următoare”, le-a spus el. „Faptul că Elţin a spus că vrea să fie succesorul său nu va ajuta. încă trebuie să-l ducem acolo. Discuţiile au durat ore întregi. Yumashev, unul, era convins că Elţin nu va fi de acord. „I-am spus că aceasta este o problemă a siguranţei tale personale, a siguranţei familiei lui şi pentru tine şi pentru noi toţi. Este o chestiune de viitorul ţării. Dar el a spus: „înţelegi că nu va renunţa niciodată la putere.”

în cele din urmă, potrivit lui Pugaciov, Iumaşev a spus că va merge la Elţin. S-au despărţit seara târziu, iar a doua zi, când Pugaciov s-a întors la Kremlin, a spus că a primit un telefon de la Yumashev: „Mi-a spus că întrebarea a fost decisă”. [7] Cu toate acestea, Yumashev a insistat că atunci nu a fost luată o astfel de decizie. Linia oficială a Kremlinului a fost întotdeauna că Elţin a decis să demisioneze devreme, mult mai târziu, spre sfârşitul anului.

Dar alţi doi foşti oficiali ai Kremlinului au indicat, de asemenea, că decizia a fost luată mai devreme [8], iar unul dintre aliaţii apropiaţi ai KGB ai lui Puţin a observat că ceva grav se întîmplă. Spre sfârşitul lunii august, Puţin se retrăsese cu unul dintre cei mai apropiaţi camarazi ai săi în vechea lui casa din complexul Ozero pentru câteva zile. S-a dus acolo pentru a fi singur, a spus aliatul apropiat. [9] Era adânc în gânduri şi ceva îl cântărea în mod

Abia după trei săptămâni de tragedie şi teroare, în septembrie, percepţia publică despre Puţin a fost inversată. Titlurile din jurul Mabetex au fost distruse, în timp ce Puţin s-a ridicat pentru a prelua comanda, iar Elţin a dispărut din vedere.

Târziu în seara zilei de 4 septembrie 1999, o maşină-bombă a spart într-un bloc de apartamente din oraşul Daghestani Buynaksk, ucigând şaizeci şi patru de oameni, cei mai mulţi membri ai familiei militarilor ruşi. Explozia a fost văzută ca un răspuns la escaladarea luptei armate cu rebelii ceceni, care au lansat o nouă incursiune în Daghestan în acelaşi weekend, cucerind mai multe sate la doar o zi după ce Puţin, proaspăt uns prim-ministru, declarase victorie pentru guvernul federal, forţelor din Daghestan. Părea încă o întorsătură tragică a ciocnirilor sporadice în care Rusia a fost forţată să se angajeze încă de când Elţin a lansat un război împotriva separatiştilor ceceni în 1994.

Când, la doar patru zile mai târziu, o altă explozie a distrus secţiunea centrală a unui bloc de apartamente într-o suburbie adormită a clasei muncitoare din sud-estul Moscovei, ucigând nouăzeci şi patru de oameni în timp ce dormeau în paturile lor, lupta militară a Rusiei din Caucaz părea că să fi căpătat o nouă acoperire mortală. La început, anchetatorii au spus că explozia ar fi putut fi o explozie de gaz natural. [10] Puţine dintre familiile care locuiau în clădire au avut vreo legătură cu republica cecenă separatistă. Cum ar putea explozia să aibă vreo legătură cu o luptă militară îndepărtată? Dar unul câte unul, fără a prezenta nicio dovadă, oficialii au început să denunţe atentatul ca fiind un atac al teroriştilor ceceni. Lucrătorii de urgenţă abia terminaseră de scos ultimele cadavre carbonizate din epava a ceea ce fusese numărul 19 din strada Guryanova, când, patru nopţi mai târziu, o altă explozie a distrus complet un bloc de apartamente de nouă etaje din Kashirskoye Shosse, în sudul Moscovei. O sută nouăsprezece oameni au murit. Singurele dovezi care păreau să rămână ale vieţii umane au fost jucăriile pentru copii lăsate plutind în bazine de noroi. [11]

Panica s-a răspândit prin Moscova. A fost fără precedent ca aproape zece ani de război intermittent împotriva rebelilor separatişti din sud să ajungă în inima capitalei. Pe măsură ce sentimentul naţional de urgenţă şi teamă a crescut, scandalurile financiare din jurul familiei Elţin au fost împinse departe de primele pagini, iar Vladimir Puţin a fost trecut în prim-plan. Acesta a fost momentul crucial în care Puţin a preluat frâiele lui Elţin. Dintr-o dată, el a fost comandantul şef al ţării, conducând o campanie bombastică de lovituri aeriene împotriva Ceceniei pentru a răzbuna atacurile.

Ce s-a întâmplat în acea toamnă, când numărul morţilor din exploziile apartamentelor a crescut la peste trei sute în timp ce Kremlinul a lansat o campanie de PR meticuloasă, a devenit cea mai mortală şi centrală enigmă a ascensiunii lui Puţin. Ar putea oamenii de la securitate ai lui Puţin să-şi fi bombardat propriul popor într-o încercare cinică de a crea o criză care să-i asigure că el va prelua preşedinţia? întrebarea a fost adesea pusă, dar răspunsurile au fost subţiri pe teren. Oricine este implicat serios în investigarea problemei pare să fi murit sau a fost arestat pe

neașteptate. [12] Cu toate acestea, fără exploziile și campania militară concertată care a urmat, este imposibil de imaginat că Puțin ar fi obținut vreodată sprijinul pentru a reprezenta o provocare serioasă pentru Primakov și Lujkov. Familia Elțîn ar fi rămas înfundată în investigațiile Mabetex și Bank of New York, iar Puțin prin asociere, în calitate de succesor ales al lui Elțîn, ar fi fost și ei stricat. Acum, ca la un semnal, a ieșit brusc încrezător și pregătit. El a fost eroul de acțiune care până la 23 septembrie a lansat atacuri aeriene împotriva capitalei cecene Grozny, în timp ce Elțin dispăruse complet din vedere. Puțin le-a vorbit poporului rus în limba străzii, jurând că va „șterge" teroriștii „în cabană" [13], atacând republica separatistă ca stat criminal în care „bandiții" și „teroriștii internaționali" rătăceau liberi., înrobind, violând și ucigând ruși nevinovați. [14] Rușilor le părea o gură de aer proaspăt. în comparație cu Elțin, bolnavi și bolnavi, deodată au avut un lider care era la conducere.

într-o serie de întâlniri de televiziune cu conducerea militară din Daghestan, Puțin a fost văzut saltând dintr-un elicopter militar în coborâre, îmbrăcat pentru acțiune în pantaloni kaki și jachetă lejeră. El a fost arătat ridicând solemn un toast într-un cort de câmp cu comandanții militari. „Nu avem dreptul să arătăm o secundă de slăbiciune, pentru că dacă o facem înseamnă că toți cei care au murit au murit în zadar", a declarat el cu ferm convingere. [15] El a fost prezentat drept salvatorul țării, un James Bond rus care avea să restabilească ordinea și speranța.

Campania a fost o lovitură în braț pentru simțul umilit al identității naționale al rușilor. L-a distins imediat pe Puțin de haosul și prăbușirea anilor Elțin. Atacul aerian total a dat drumul la un deceniu de frustrare naționalistă reținută, care a escaladat la începutul acelui an, când forțele NATO au lansat o incursiune în sfera de interes tradițională est-europeană a Rusiei, bombardând Kosovo în fosta Iugoslavie. Pe măsură ce atacurile aeriene s-au extins până în toamnă, demolând din ce în ce mai mult din Cecenia și ucigând fără discernământ mii de civili, cotele de aprobare ale lui Puțin au crescut de la doar 31% în august la 75% până la sfârșitul lunii noiembrie. [16] Dacă ar fi fost un plan, Operațiunea Successor, așa cum a devenit mai târziu cunoscută, funcționa: se formase o majoritate enormă pro-Putin.

Dar îndoielile sâcâitoare cu privire la exploziile de la Moscova au fost exprimate aproape imediat. Deputatul comunist Viktor Iliukin a fost unul dintre primii care a tras semnalul de alarmă, susținând că Kremlinul ar putea fi în spatele atentatelor, în încercarea de a stimula isteria și a discredita pe Lujkov. [17] De luni de zile, zvonurile au circulat la Moscova că Kremlinul ar putea provoca un fel de criză ca pretext pentru anularea alegerilor. Președintele Dumei, Ghenadi Seleznyov, a informat parlamentarii că un alt atac cu bombă a avut loc în orașul Volgodonsk, din sudul Rusiei, cu trei zile înainte ca acesta să aibă loc efectiv. [18] Cel mai mare steag roșu a apărut târziu în seara zilei de 22 septembrie în orașul Ryazan, nu departe de Moscova, când un rezident a raportat poliției locale că a văzut trei indivizi cu aspect suspect transportând saci în subsolul clădirea lui de apartamente. Până la sosirea poliției, suspecții plecaseră într-o mașină ale cărei plăcuțe de înmatriculare fuseseră parțial tapeate. [19] Poliția a percheziționat subsolul clădirii și a ieșit șocată și cu fața albă: au găsit trei saci, conectați la un detonator și un dispozitiv de cronometrare. [20] întreaga clădire a fost evacuată rapid, locuitorii săi îngroziți nu au permis să se întoarcă la casele lor până în seara zilei următoare. Poliția a spus inițial că testele au descoperit că sacii conțin urme de hexogen, [21] un explozibil puternic care a fost folosit în celelalte explozii în apartament. Șeful local FSB a spus că cronometrul a fost setat să se declanșeze la

5.30 în acea dimineaţă şi i-a felicitat pe locuitori că au evadat cu doar câteva ore libere. [22]
FSB-ul din Ryazan şi poliţia au organizat o operaţiune uriaşă pentru a urmări teroriştii aparenţi, izolând întregul oraş. O zi mai târziu, pe 24 septembrie, ministrul rus de interne Vladimir Rushailo a raportat şefilor forţelor de ordine de la Moscova că a fost evitat un alt atentat cu bombă. Dar doar o jumătate de oră mai târziu, Nikolai Patrushev, şeful FSB cu limba sărată şi muşcat, care a lucrat îndeaproape cu Puţin în KGB-ul din Leningrad, a declarat unui reporter TV că sacii nu conţineau mai mult decât zahăr şi că întregul episod nu fusese decât un exerciţiu, un test de vigilenţă publică. [23] Patrushev a fost la fel de necruţător, pe atât de necruţător în manevrele din culise, [24] iar noile sale explicaţii nu
numai că l-au contrazis pe Rushailo, dar păreau să-l surprindă pe FSB-ul Ryazan, care se pare că fusese pe punctul de a-i captura pe oamenii care" d a plantat sacii. [25] Rezidentul local care a contactat iniţial poliţia a spus ulterior că substanţa pe care a văzut-o în saci era galbenă, cu o textură mai degrabă asemănătoare orezului decât zahărului - o descriere care, potrivit experţilor, se potrivea cu hexogenul. [26]
Luni după aceea, locuitorii blocului de pe strada Novoselyeva nr. 14 au fost furioşi, confuzi şi traumatizaţi de relatările contradictorii. Mai mulţi au insistat că nu cred că ar fi putut fi un simplu exerciţiu. [27] Ulterior, a apărut un raport conform căruia forţele locale de aplicare a legii au interceptat un apel telefonic pe care credeau că fusese făcut de teroriştii aparenţi către un număr legat de FSB din Moscova. [28] Dacă acest lucru era adevărat, începea să pară ca şi cum Patrushev a declarat că incidentul a fost doar un exerciţiu pentru a se asigura că ancheta nu a continuat. Autorităţile locale implicate în anchetă s-au împotrivit, refuzând să comenteze presă decât pentru a confirma afirmaţia oficială că totul a fost un exerciţiu. Expertul exploziv al poliţiei care a efectuat testele iniţiale a fost transferat într-o unitate specială ai cărei angajaţi au interzis să vorbească cu presa. [29] Dosarele cauzei au fost imediat clasificate. [30]
Câţiva ani mai târziu, în 2003, un curajos fost colonel al FSB, Mihail Trepaşkin, care şi-a scos gâtul pentru a investiga atentatele de la Moscova, a fost judecat şi condamnat la patru ani într-o închisoare militară. El a fost arestat la doar câteva zile după ce i-a spus unui jurnalist că o schiţă compozită a unuia dintre suspecţii din prima explozie, pe strada Guryanova nr. 19 din Moscova, semăna cu un bărbat pe care l-a recunoscut ca agent FSB. [31] (Schiţa, bazată pe o descriere a unuia dintre martorii oculari, un director de clădire, a fost ulterior trecută la un subiect mai potrivit, un cecen care pretindea că a fost înrămat. Schiţa originală a dispărut din dosarele poliţiei. [32])
Dacă acesta a fost într-adevăr secretul mortal din spatele ascensiunii lui Puţin, a fost primul indiciu înfricoşător despre cât de departe erau dispuşi să meargă oamenii KGB. De ani de zile, întrebările s-au învârtit asupra atentatelor, în timp ce jurnaliştii de investigaţie au scris relatări exhaustive despre tot ce s-a întâmplat atunci, doar pentru a fi întâmpinaţi de un zid de negare de la Kremlinul lui Puţin. Dar una dintre primele crăpături din versiunea Kremlinului a apărut recent. Un fost oficial de la Kremlin a susţinut că l-a auzit pe Patrushev vorbind direct despre ceea ce s-a întâmplat de fapt la Ryazan. Patrushev se înfuriase într-o zi despre modul în care ministrul de interne Vladimir Rushailo, un rămăşitor din anii Elţin, cu legături strânse cu Berezovsky, aproape că expusese implicarea FSB în atentate: ofiţerii săi fuseseră aproape să-i prindă pe agenţii care lucrau pentru FSB care au plantat, explozivii. Rushailo aproape aruncase în aer întreaga operaţiune, căutând informaţii compromiţătoare împotriva

FSB şi a lui Patrushev. FSB a fost forţat să dea înapoi şi să spună că sacii nu conţineau mai mult decât zahăr pentru a preveni orice investigaţie ulterioară. [33]
Patrushev se pare că nu şi-a exprimat nicio remuşcare, ci doar supărare că a fost ameninţat cu dezvăluirea FSB-ului. Fostul oficial de la Kremlin a spus că încă nu şi-a dat seama ce a auzit: „Nu a fost nevoie de bombardamente. Am fi avut alegerile cusute în orice caz. Maşina de propagandă a Kremlinului a fost suficient de puternică pentru a asigura victoria lui Puţin în orice caz. Dar Patrushev, a spus el, „a vrut să-l lege pe Puţin de el şi să-l acopere cu sânge". [34]
Purtătorul de cuvânt al Kremlinului, Dmitri Peskov, a respins afirmaţia drept „un gunoi total". Şi până în ziua de azi, Valentin Yumashev insistă că nu ar fi putut exista niciodată o conspiraţie FSB în spatele atentatelor cu bombă: „Sunt absolut sigur că nu este corect. Ţara nu a vrut categoric un al doilea război cecen. [35] Primul război fusese atât de umilitor, cândva marea armată a Rusiei pierzând atât de multe vieţi într-o republică minusculă care abia apărea pe hartă, încât „a fi un iniţiator al războiului în Cecenia a fost sinucidere". „A organiza explozii în blocuri pentru a începe un al doilea război", a spus Yumashev, „ar fi să distrugi complet viitorul politic al persoanei pe care încerci să o sprijini". Dar campania pe care a condus-o Puţin a fost foarte diferită de războiul purtat de Elţin, care a pierdut atât de multe vieţi. A constat în principal în lovituri aeriene, mai degrabă decât în trimiterea de trupe terestre, iar Puţin a făcut distincţia clară de la început: „De data aceasta nu ne vom pune băieţii sub foc", a spus el. [36] Pavlovsky, spin doctorul de la Kremlin, a negat, de asemenea, că ar fi putut exista vreodată vreun complot: „Atentatele la apartamente... ni s-au părut a fi avantajoase din punct de vedere electoral pentru Lujkov. Dar dintr-o dată a dispărut din vedere... în acel septembrie de hexogen, primarul Moscovei a pierdut şansa de a conduce Rusia. [37]
Dar Luzhkov, în calitate de primar al Moscovei, nu avea puterea de a comanda atacuri aeriene asupra Ceceniei, ca răzbunare pentru atacuri. Deşi a fost susţinut de canalul NTV al mogulului mass-media Vladimir Gusinsky, el nu va fi niciodată capabil să organizeze o maşinărie de propagandă precum cea a postului de televiziune de stat, RTR, şi ORT a lui Berezovsky, pentru a-şi promova cu sclavie fiecare acţiune, ca Puţin, făcut. Toate contraargumentele ale Kremlinului păreau slabe. Dacă atentatele ar fi fost un complot FSB, ele ar fi putut fi întreprinse fără ştirea sau implicarea familiei Elţin. Oamenii KGB ai lui Puţin ar fi putut să fi luat ei înşişi iniţiativa fără milă. „Am crezut cu toţii că este un act de teroare. Nu aveam idee că ar putea fi altceva', a spus o persoană apropiată familiei Elţin. [38] Dar dacă a existat un complot FSB, acesta a depăşit chiar şi manualul KGB care, din anii 1960, a sprijinit grupurile teroriste din Orientul Mijlociu şi Germania ca o modalitate de a perturba şi de a diviza Occidentul. Grupările teroriste germane gestionate de Stasi şi KGB aruncaseră în aer militari americani în cluburile de noapte din Berlin şi bancheri germani în drum spre muncă, [39] cu Vladimir Puţin - dacă este de crezut relatarea unui fost membru al Fracţiunii Armatei Roşii din Germania. - gestionarea membrilor acestor grupuri în timp ce staţionaţi la Dresda. [40] Bineînţeles, era cu totul altă problemă să direcţionăm astfel de tactici către proprii cetăţeni ai Rusiei. „Nu îmi venea să cred în acel moment că orice cetăţean al Rusiei ar fi gata să ucidă un astfel de număr de civili pentru propriile lor scopuri politice", a spus un magnat rus care fusese aproape de Berezovski. „Dar acum, deşi nu ştiu dacă au participat sau nu, ştiu un singur lucru: că sunt cu adevărat capabili de mai mult decât atât". [41] „Oricum ai privi, el a început campania

electorală cu bombardamentele la apartamente”, a spus un bancher rus de rang înalt cu legături cu informaţiile străine. [42]
Puţin a apărut ca un lider cu vorbă dură dintr-o nouă generaţie. „Campania a căpătat masca stilistică a revoluţiei de eliberare naţională”, a spus Pavlovsky. „Iată un tip simplu dintr-un apartament comunal din Leningrad care, în numele oamenilor, lua Kremlinul... Decizia lui Puţin de a intra în război pentru a răzbuna bombardamentele a fost spontană, dar nu ne-a distrus modelul. Se potrivea cu ideea unui nou regim puternic. [43]
Multă vreme în anii care au urmat, Boris Berezovsky, matematicianul care vorbea rapid, care fusese oligarhul arhi-insider al erei Elţîn, fusese bântuit de bombardamentele apartamentelor. Mai târziu, în contradicţie cu Kremlinul lui Puţin şi forţat să se exileze la Londra, el a afirmat în repetate rânduri că FSB era implicat în ele. [44]
Dar în acele zile Berezovsky era încă la bord şi, pe măsură ce alegerile parlamentare din decembrie 1999 se profilau, el şi-a lăsat deoparte nemulţumirile cu privire la trecutul KGB al lui Puţin [45] şi s-a sprijinit ferm în sprijinul campaniei lui Puţin. în ciuda faptului că a fost internat cu hepatită, el a desfăşurat o campanie media devastatoare în acea toamnă prin canalul său de televiziune federal ORT, care a încercat să distrugă reputaţia lui Primakov şi Luzhkov. Cei doi bărbaţi formaseră o puternică alianţă parlamentară numită Patria-Toată Rusia, iar alegerile pentru Duma urmau să fie un prim test crucial al potenţei sale. De pe patul său de spital, Berezovski suna la ORT noaptea târziu cu instrucţiuni pentru Serghei Dorenko [46], un prezentator popular, cu voce profundă, care i-a sălbăticit pe Primakov şi Lujkov în emisiuni săptămânale care au spart graniţele chiar şi după standardele războaielor media din Rusia.. într-unui dintre ele, Dorenko l-a acuzat pe Lujkov că a luat 1,5 milioane de dolari din comisioane de la primarul corupt al unui oraş spaniol de pe litoral, în timp ce soţia sa, Yelena Baturina, cel mai mare magnat al construcţiilor din Moscova, ar fi canalizat sute de milioane în străinătate printr-un lanţ de bănci străine. [47] Primakov, în vârstă de şaizeci şi nouă de ani, a spus Dorenko într-o altă emisiune, nu era apt să devină preşedinte din cauza unei intervenţii chirurgicale la şold la care suferise recent în Elveţia. Imaginile grafice cu sânge şi oase într-o operaţie similară efectuată pe un alt pacient la Moscova au demonstrat că subliniază argumentul. Mai mult, Dorenko a susţinut că, deşi Primakov era şeful serviciilor de informaţii externe al Rusiei, ar fi putut fi implicat în două tentative de asasinat împotriva preşedintelui georgian Eduard Shevardnadze. Programul a redat, de asemenea, filmări cu Skuratov cu prostituate aproape în buclă, într-un efort de a discredita guvernatorii regionali care s-au alăturat Patriei-Toată Rusia şi i-au oferit sprijinul lui Skuratov. [48]
Berezovsky, cu un nivel octanic ridicat ca întotdeauna, a spus că intenţionează să-i distrugă pe Primakov şi Lujkov. A plecat de la spital într-o noapte la începutul toamnei pentru a vizita un asociat pentru a organiza logistica campaniei. — Era complet înfăşurat. Arăta ca un nebun', a spus asociatul. [49] „El purta trei telefoane mobile, ca de obicei, şi vorbea non- stop. El a continuat să spună: „O să le rup în bucăţi mici. Nu va rămâne nimic din ei.” Deşi ratingul de aprobare al lui Puţin creştea constant, miza era mare. Cercetările penale lansate sub Primakov în afacerile lui Berezovsky erau încă în curs. El a continuat să se confrunte cu ameninţarea cu arestare. [50]
Dorenko a fost un câine de atac mediatic extrem de eficient şi, încet, sprijinul pentru Patria- Toată Rusia a început să scadă. Dar acuzaţiile împotriva Primakov şi Lujkov ar

putea părea blânde în comparaţie cu scandalurile financiare cu care s-a confruntat Familia Elţîn, care au fost difuzate integral pe postul rival NTV, care i-a susţinut pe Primakov şi Lujkov. Şi, deşi Berezovski ajuta la construirea unui nou partid parlamentar pro-Kremlin, numit Unitate, ca răspuns la Patria-Toată Rusia, nu părea decât o masă amorfă de birocraţi obscuri şi fără chip. La mijlocul lunii noiembrie, cotele de aprobare ale Unity erau de doar 7%, comparativ cu aproape 20% pentru Patria-Toată Rusia. [51] Abia când Puţin a emis o declaraţie publică de sprijin pentru Unity, la sfârşitul lunii noiembrie, ratingurile partidului au început să crească. Până atunci, acoperirea televizată cuprinzătoare a acţiunii decisive a lui Puţin împotriva Ceceniei îl transformase într-un Midas politic şi, în decurs de o săptămână, ratingurile de aprobare ale Unităţii crescuseră de la 8% la 15. [52] Patria-Toată Rusia a scăzut la aproximativ 10 la sută. de cent, în ciuda sprijinului puternic pentru Primakov personal, în timp ce comuniştii au condus cu 21 la sută. Evaluările lui Puţin au fost vertiginoase, cu 75%. [53] Chiar şi cu eforturile herculeene ale lui Berezovsky şi Dorenko, Kremlinul ar fi putut pierde parlamentul fără sprijinul lui Puţin pentru Unitate.

în ziua votării, 18 decembrie, votul Unităţii a fost neaşteptat de mare, la 23 la sută, la doar un punct procentual în spatele comuniştilor. Şi mai important, patria lui Primakov şi a lui Lujkov, toată Rusia a fost înfrântă, cu doar 12,6% din voturi. [54] Yumashev a susţinut că abia atunci Elţîn a fost suficient de convins de puterea lui Puţin ca forţă politică în ascensiune pentru a lua decizia de a renunţa devreme pentru a-i face loc. El a insistat că Elţin a luat decizia singur, iar rolul lui Pugaciov a fost minim. [55]

în memoriile pe care Iumaşev le-a scris pentru Elţîn, preşedintele rus a povestit cum l-a chemat pe Puţin să-i spună decizia de a demisiona pe 14 decembrie, cu patru zile înainte de alegeri. Potrivit lui Elţin, Puţin părea reticent să preia puterea. Elţîn a scris că i-a spus lui Puţin când s-au întâlnit în acea zi: „Vreau să renunţ anul acesta, Vladimir Vladimirovici. Anul acesta. Asta e foarte important. Noul secol trebuie să înceapă cu o nouă eră politică, epoca lui Puţin. înţelegi?' Elţîn a spus că Puţin a tăcut mult timp înainte de a răspunde: „Nu sunt pregătit pentru această decizie, Boris Nikolaevici. Este un destin destul de dificil. [56]

Dar nici povestea aparentei reticenţe a lui Puţin, nici a Elţin care a decis să demisioneze doar în ultimul moment, nu se potrivea cu naraţiunea care se desfăşurase deja. Nici nu se potrivea cu povestea lui Pugaciov sau a celorlalţi doi oficiali de la Kremlin, că decizia a fost luată mult mai devreme. în lunile premergătoare alegerilor parlamentare, Puţin preluase deja, în esenţă, armata şi întregul sistem de aplicare a legii, inclusiv serviciile de securitate, în timp ce Elţin dispăruse din vedere. Puţin nu ar fi putut acţiona la fel de decisiv sau la fel de prezidenţial ca în campania militară împotriva Ceceniei, dacă nu ar fi primit deja siguranţa că este pe cale să devină preşedinte.

Chiar dacă Puţin a fost personal reticent să preia preşedinţia, în acele vremuri el era doar un membru al unui grup de oameni de securitate care veneau la putere. Când s-a adresat FSB în ultimele zile ale anului 1999 pentru sărbătorirea anuală a cekiştilor, aşa cum era cunoscută poliţia secretă, el a clarificat ascendenţa acestora: „Grupul de agenţi FSB desemnaţi să lucreze sub acoperire în guvern a realizat cu succes primul stadiul sarcinii lor", a spus el. [57] A făcut comentariul cu o expresie neîncrezătoare, dar nu a putut să nu zâmbească când ajungea la sfârşitul discursului. Dacă a fost gândit ca o glumă, umbrele adânci de sub ochii lui Puţin şi înfăţişarea lui palidă şi slabă

au spus o poveste diferită. în esenţă, Puţin le spunea oamenilor de la securitate că ţara este în sfârşit a lor.
Remarcile lui Puţin au trecut neobservate în fundal. Dar oamenii de securitate de la Kremlin care îl susţineau se pregăteau în linişte. Cu trei zile înainte de sfârşitul anului, Puţin publicase un articol pe un nou portal guvernamental care suna ca un manifest pentru forţele de securitate. Intitulat „Rusia la începutul mileniului" [58], a fost prima dată când îşi expunea viziunea pentru ţară.
Articolul semnala că Puţin plănuia să preia mantaua moştenitorului modern al lui Andropov. El a schiţat un program pentru o nouă eră a capitalismului de stat, în care Rusia va fuziona mâna puternică a statului cu elemente ale economiei de piaţă. Scopul a fost modernizarea şi creşterea eficienţei prin încurajarea creşterii economice şi a integrării în continuare în economia mondială, dar şi urmărirea stabilităţii şi a puterii puternice a statului. Pe de o parte, o respingere răsunătoare a dogmei comunismului, pe care Puţin a numit-o „un drum spre o alee nevăzută", care a costat ţara un „preţ scandalos" şi a condamnat-o să rămână în urma ţărilor avansate economic. Dar a semnalat şi o respingere a căii pe care Elţîn a căutat-o cândva pentru Rusia, ca democraţie liberală, în stil occidental. Ţara urma să caute o a treia cale care să se bazeze pe tradiţiile sale de stat puternic. „Nu se va întâmpla curând, dacă se va întâmpla vreodată, ca Rusia să devină a doua ediţie, să zicem, a SUA sau a Marii Britanii, în care valorile liberale au tradiţii istorice profunde", a scris Puţin. „Pentru ruşi, un stat puternic nu este o anomalie de care ar trebui scăpată. Dimpotrivă, ei îl văd ca o sursă şi un garant al ordinii şi ca iniţiator şi principal forţă motrice a oricărei schimbări. [59]
în goana şi pregătirile dinaintea sărbătorilor de Anul Nou, în ajunul unui nou mileniu, abia dacă a observat nimeni. Un singur ziar naţional a publicat un comentariu la articolul lui Puţin. [60] în rest, nu s-a înregistrat deloc cu nimeni. în toată Rusia, familiile se străduiau să cumpere cadouri de ultimă oră. Brazii erau vânduţi în pieţele oraşului acoperite cu zăpadă. Străzile erau pline de trafic, ca de obicei. în majoritatea caselor, familiile se adunau în jurul televizorului pentru discursul anual de Anul Nou al preşedintelui rus. Dar anul acesta, la miezul nopţii, răsturnarea mileniului a început cu un şoc. Nesigur, cu faţa umflată, dar vorbind cu demnitate, Elţin a anunţat naţiunea că demisionează devreme şi îl unge pe Puţin preşedinte interimar. El a făcut anunţul cu toată fantezia şi dramatismul care îi definiseră regula tumultoasă. Decizia lui fusese ţinută secretă până la sfârşit. „Am auzit oameni spunând de mai multe ori că Elţin s-ar agăţa de putere cât mai mult timp posibil, că nu va renunţa niciodată", a spus el. — Asta este o minciună. Rusia ar trebui să intre în noul mileniu cu noi politicieni, noi feţe, noi oameni inteligenţi, puternici şi energici, în timp ce noi, cei care suntem la putere de mulţi ani, trebuie să plecăm.'
Dar Elţin s-a înclinat, de asemenea, cu o expresie extraordinară de umilinţă şi cu scuze pentru aproape zece ani de haos care s-a desfăşurat în timp ce încerca să demonteze regimul sovietic şi pentru eşecul său în cele din urmă de a aduce pe deplin libertatea ţării sale: „Eu vreau să-ţi ceri iertare - pentru visele care nu s-au împlinit şi pentru lucrurile care păreau uşor, dar s-au dovedit a fi atât de chinuitor de dificile. Vă cer iertare pentru că nu aţi justificat speranţele celor care m-au crezut când am spus că vom sări din trecutul totalitar cenuşiu, stagnant, într-un viitor luminos, prosper şi civilizat. Am crezut în acel vis. Am crezut că vom acoperi distanţa aceea dintr-un singur salt. Nu am făcut-o. [61]

A fost un strigăt puternic pentru ceea ce ar fi putut fi - şi posibil profetic pentru ceea ce avea să vină. Preda o ţară care fusese afectată de o criză economică după alta. Dar o dădea unui om care fusese ajutat să ajungă la putere de un grup de oameni din serviciile de securitate care credeau că realizarea supremă a erei Elţin - stabilirea valorilor democratice de bază - a adus ţara în pragul colapsului.. Când Elţin i-a predat preşedinţia lui Puţin, valorile democraţiei au părut puternice. Guvernatorii au fost aleşi. Mass-media a fost în mare parte lipsită de interferenţa statului. Camerele superioare şi inferioare ale parlamentului au fost un forum pentru criticile politicii guvernamentale. Dar cei care susţinuseră ascensiunea lui Puţin credeau că Elţin a dus prea departe libertăţile câştigate cu greu ale ţării şi că, sub influenţa Occidentului, el a generat un regim de fărădelege care a adus la putere o oligarhie coruptă şi a pus statul însuşi, de vânzare. în loc să caute să întărească instituţiile democratice pentru a îmblânzi excesele năucioase din anii Elţîn, ei au intenţionat să demonteze democraţia - pur şi simplu pentru a-şi consolida propria putere de autoservire.
Dacă Elţin bănuia că Puţin a fost influenţat de acea tendinţă de gândire, că era pe cale să întoarcă cadranul la un ecou sumbru al trecutului totalitar cenuşiu, s-a străduit să nu-l lase să se arate. Dar el preda, în esenţă, puterea *komitetchik -ului* care devenise omul de frunte uns pentru cadrele de informaţii străine care au început mutarea Uniunii Sovietice pe piaţă în primul rând, recunoscând nevoia de a se schimba pentru a supravieţui. Pentru aceşti bărbaţi, seiful lui Puţin de a deveni succesorul lui Elţin a însemnat că revoluţia în care se îmbarcaseră pentru a aduce piaţa în Rusia ar putea fi finalizată. Fragmentele reţelelor KGB pe care le păstraseră în urma prăbuşirii sovietice, în timp ce urmau memoriile Biroului Politic pentru a crea o economie ascunsă, erau în măsură să fie reînviate şi restaurate. Prăbuşirea financiară sub Elţin îi pusese într-o poziţie puternică pentru a-şi prelua rolul de conducere. Programul lui Puţin pentru un stat mai puternic a rezonat cu o populaţie care devenise profund dezamăgită de excesele libere pentru toţi din epoca Elţin. Oamenii erau epuizaţi de un deceniu în care trecuseră de la o criză financiară la alta, în timp ce o mână de oameni de afaceri apropiaţi de putere câştigaseră bogăţii inimaginabile. Cu coregrafia potrivită, drumul le era deschis. „Ascensiunea lui Puţin a fost o consecinţă naturală a anilor 90”, a spus un fost înalt oficial guvernamental, cu legături strânse cu serviciile de securitate. [62] Primakov şi Lujkov s-au topit în fundal pentru a-i ceda drumul lui Puţin, de îndată ce Elţin a anunţat că demisionează pentru a-l desemna pe Puţin preşedinte interimar. După înfrângerea Patriei-Toată Rusia la alegerile parlamentare, niciunul dintre ei nu a candidat la preşedinţie. în schimb, ei au lăsat deoparte aparenta lor rivalitate anterioară şi şi-au dat sprijinul în spatele lui Puţin. Primakov, fostul şef al serviciului rus de informaţii străine, care fusese în centrul eforturilor Uniunii Sovietice pentru *perestroika* şi pentru a pune capăt conflictului ideologic cu Occidentul, a părăsit pentru un membru al tinerei generaţii KGB. Făcând acest lucru, el făcea loc unui grup care ar fi mai abil în a finaliza tranziţia Rusiei la un capitalism de stat care să ajungă departe pe pieţele internaţionale. Oamenii lui Puţin nu ar fi pătaţi, aşa cum ar fi fost Primakov de trecutul său comunist, care încă i-a colorat profund opiniile şi acţiunile sale, în ciuda rolului său în tranziţia iniţială a Rusiei. Au făcut parte dintr-o generaţie mult mai comercială, căreia i-a plăcut iniţial să se picteze ca progresiste. Erau mai tineri, iar generalii în vârstă din vârful serviciului de informaţii externe al Rusiei încă credeau că îi pot controla. Cu toate acestea, Primakov transmitea ştafeta unui grup care era mult

mai necruţător decât al lui, care nu avea să se oprească la nimic pentru a-şi asigura propria ascensiune la putere.
Deşi Primakov ar fi căutat, la fel de sigur, să restabilească puterea statului rus şi puterea KGB, el nu a trebuit să treacă prin dărâmăturile de crimă din Sankt Petersburg din anii nouăzeci. El nu făcuse parte din fuziunea dintre KGB şi crima organizată care preluase fără milă portul maritim şi reţelele de combustibil ale oraşului, împărţind prada de la privatizarea proprietăţii oraşului cu grupul de crimă organizată Tambov şi apoi spălând banii. Nu făcuse parte din tânăra generaţie KGB care îşi făcuse drum în anii optzeci, canalizând numerar şi tehnologie prin sistemele din Occident, combinând reţelele KGB cu o stăpânire capitalistă feroce. A fost un om de stat mai în vârstă, mai cu principii, al Războiului Rece, cu mult peste acapararea de bunuri din anii nouăzeci. Nu fusese ca oamenii lui Puţin, lăsat în afara dezmembrării anilor 90 şi flămând să ia o bucată din bogăţia naţiunii pentru ei înşişi.
Consecinţele deciziei Familiei Elţin de a-l sprijini pe Puţin, de a se salva de atacurile lui Primakov şi ale procurorilor, aveau să se facă simţite în Rusia şi în întreaga lume, pentru deceniile următoare. Nu vom şti niciodată ce s-ar fi întâmplat dacă Primakov ar fi preluat preşedinţia. Dar este sigur să spunem că versiunea sa a unei revanşe KGB nu ar fi durat niciodată atât de mult ca a lui Puţin şi nici nu ar fi acţionat în cele din urmă la fel de nemilos pe scena internaţională. Ataşamentul său faţă de epoca comunistă l-ar fi făcut o ţintă pentru o reacţie. El ar fi părut un dinozaur din trecut, [63] în timp ce o preşedinţie Stepashin ar fi fost mult mai blândă şi mai puţin probabil să vadă retrocedarea libertăţilor pe care le-a condus regimul lui Puţin.
Acceptând să demisioneze mai devreme, Elţin a deschis calea pentru o desfacere imediată a unora dintre câştigurile democratice ale guvernării sale. El făcuse alegerea lui Puţin ca preşedinte aproape un *fapt împlinit*. în calitate de preşedinte interimar, Puţin a avut în spate întreaga putere a administraţiei şi aproape că ar putea cheltui bugetul naţiunii după bunul plac. în ajunul alegerilor, care urmau să aibă loc pe 26 martie, el a semnat un decret care măreşte cu 20 la sută salariile profesorilor, medicilor şi altor lucrători de la stat. [64] Nimeni nu s-a îndoit că va câştiga.
Nici nu a trebuit să facă campanie şi a tratat întregul proces electoral cu dispreţ. „Nu mi-aş putea imagina niciodată în cele mai urâte vise că voi lua parte la alegeri", a spus el jurnaliştilor în noaptea alegerilor. „Mi se pare o afacere absolut ruşinoasă... întotdeauna trebuie să promiţi mai mult decât adversarul tău pentru a arăta de succes. Nu mi-am putut imagina niciodată că va trebui să fac promisiuni ştiind dinainte că astfel de lucruri nu se pot face. Din fericire, modul în care s-a desfăşurat această campanie prezidenţială m-a ajutat să evit acest lucru. Nu a trebuit să înşel o mare parte a populaţiei. [65]
El a refuzat să ia parte la dezbaterile de televiziune cu ceilalţi candidaţi - îndrăzneţul lider comunist Ghenadi Ziuganov şi naţionalistul Vladimir Jirinovski din Partidul Liberal Democrat - ambii care pierduseră deja în faţa lui Elţin în 1996 şi aveau şi mai puţine şanse împotriva lui Puţin. El a evitat clipurile TV în stil occidental şi evenimentele zgomotoase care marcaseră campania lui Elţin. „Aceste videoclipuri sunt reclame", a spus el reporterilor. „Nu voi încerca să aflu în timpul campaniei mele electorale care este mai important, Tampax sau Snickers", a răscolit el. [66]
Adevărul era că în acele zile Puţin ar fi fost puţin probabil să supravieţuiască oricărei dezbateri televizate. Nu jucase niciodată un rol de politician public. Dar i s-a dat o ieşire uşoară. în loc să facă campanie, rolul său de preşedinte interimar a însemnat că i

s-a acordat o acoperire generală la TV, care l-a prezentat drept liderul hotărât al naţiunii. I s-a arătat străbătând naţiunea în vizite la fabrici şi pătrunzând în Cecenia cu un avion de luptă Sukhoi. Toate aceste activităţi, a insistat personalul de campanie, făceau parte din programul său de lucru şi nu aveau nimic de-a face cu campania electorală. Tactica s-a sunat cu un electorat deziluzionat de spectacolul şi drama politică a lui Elţin. Au vrut doar pe cineva care să conducă. Rivalii lui Puţin au fost lăsaţi cu mult în urmă, cifre marginale irelevante pentru alegerile care deveneau rapid o concluzie inevitabil. Cu două zile înainte de vot, Puţin şi Lujkov au apărut împreună pe un şantier din Moscova, afişându-şi armistiţiul pentru ca toată lumea să-l vadă. [67] Kremlinul i-a fost predat lui Puţin pe farfurie. „A fost ca un cadou de Crăciun. Te trezeşti dimineaţa şi dintr-o dată e acolo', a spus Pugaciov. „Nu au fost alegeri reale şi întregul sistem fusese deja construit”. [68]

Dar în graba de a-l împinge pe Puţin la putere, un semn îngrijorător abia a fost observat. Şi-a început campania cu un rămas-bun de la omul care fusese mentorul lui, care l-a definit în ochii familiei Elţin ca un progresist şi un democrat. Anatoly Sobchak, fostul primar al Sankt- Petersburgului, murise pe neaşteptate chiar când campania electorală urma să înceapă oficial. Se întorsese în Rusia din exilul său forţat la Paris, cu puţin timp înainte ca Puţin să fie numit prim-ministru în vara precedentă. Dosarul penal care îl acuza de luare de mită atunci când era primar fusese abandonat, posibil la instigarea lui Puţin. Şi acum că fostul său protejat era pe cale să devină liderul ţării, nu mai trebuia să-şi facă griji că se va întoarce să- 1 bântuie. în aparenţe exterioare, el şi-a oferit sprijinul în spatele campaniei lui Puţin. Dar, potrivit lui Pugaciov, Sobchak l-a avertizat că a făcut o greşeală în înaintarea candidaturii lui Puţin şi, în noiembrie 1999, a făcut o explozie rară împotriva FSB din Sankt Petersburg şi a altor forţe de ordine pentru preluarea agresivă a flotei Mării Baltice, spunând că cei din spatele falimentului său ar trebui să fie închişi. [69] A fost singura dată când a criticat public forţele de ordine post-sovietice ale oraşului şi nu a mai făcut-o niciodată.

în ziua în care a murit, 20 februarie 2000, a fost însoţit de o figură din lumea interlopă a Rusiei, din legătura umbră dintre serviciile de securitate şi crima organizată. Acesta a fost Shabtai Kalmanovich, un agent KGB care a fost închis timp de cinci ani în Israel în 1988 pentru spionaj pentru sovietici şi care, la eliberarea sa, a dezvoltat legături strânse cu liderii celui mai puternic grup de crimă organizată din Rusia, Solntsevskaya. Kalmanovich fusese un partener apropiat al unui om de afaceri care conducea importuri de fructe din America de Sud prin portul maritim din Sankt Petersburg şi, potrivit unui fost oficial al oraşului, el se ocupa şi de contrabandă din America de Sud. Pentru văduva lui Sobchak, Kalmanovich era un prieten de familie. [70] Dar pentru FBI el a fost „un asociat puternic al Organizaţiei Solntsevskaya... Este un milionar emigrat rus... cu legături cu foşti agenţi KGB şi cu oficiali guvernamentali de nivel înalt ruşi, israelieni şi alţi din întreaga lume”. [71]

Portul maritim din Sankt Petersburg încă părea să-l bântuie pe Sobchak oriunde mergea. Când locuia la Paris, un vecin apropiat era Ilya Traber, [72] principalul membru al grupării criminale organizate Tambov care controlase portul maritim şi se împrietenise cu Sobchaks la începutul anilor nouăzeci, când se ocupa cu antichităţi. Şi când a murit, se părea că Kalmanovici îi adusese din nou portul maritim. Plângându-se de dureri în piept, Sobchak se retrăsese devreme în acea zi în camera sa de hotel din Kaliningrad, unde stătea în timp ce susţinea un curs de prelegeri la universitatea locală. O jumătate de oră mai târziu a fost găsit inconştient de „persoana care stătea

în camera de lângă el”. [73] Uşa lui fusese descuiată. Din anumite motive, o ambulanţă nu a mai fost chemată pentru încă treizeci de minute, iar până a sosit încă zece minute mai târziu, Sobchak era mort. [74] Kalmanovici, a spus mai târziu văduva lui Sobchak, a fost cel care l-a găsit. [75]
La început, autorităţile locale deschiseseră o anchetă pentru o suspiciune de otrăvire, dar ulterior au anunţat că Sobchak a murit din cauze naturale. Mai suferise un atac de cord. Dar unii asociaţi încă se întreabă dacă ştia prea multe pentru confortul oamenilor lui Puţin. Sobchak fusese la curent cu unele dintre cele mai neclare tranzacţii ale Sankt - Petersburgului lui Puţin: schema petrol contra alimente, spălarea de numerar pentru grupul Tambov prin compania imobiliară SPAG, privatizările şi ruperea Mării Baltice. Flota care a dus la preluarea de către Traber a portului maritim şi a terminalului petrolier. Nimeni nu a putut explica de ce nu a fost chemată o ambulanţă imediat după ce a fost descoperit inconştient. „Nu cred că a murit singur”, a spus un fost asociat Traber. „Ştia prea multe despre toate astea. Bineînţeles că au scăpat de el, dar sunt prea deştepţi ca să lase vreo urmă. [76]
Puţin a mângâiat-o pe văduva lui Sobchak, Lyudmilla Narusova, în timp ce plângea în Palatul Tavrichesky din Sankt Petersburg, unde trupul lui zăcea în stare. El i-a criticat public pe cei care l-au urmărit pe Sobchak din cauza acuzaţiilor de corupţie, susţinând că în moarte a fost victima persecuţiei. [77] Narusova, o blondă plină de farmec, care mai târziu avea să devină politician de sine stătător ca senator în Consiliul Federaţiei, camera superioară a parlamentului, părea să se agaţe de credinţa că Puţin a rămas loial soţului ei pe tot parcursul. Dar, doar o dată, ani mai târziu, ea şi-a permis să-şi exprime îndoielile cu privire la moartea lui. A fost în noiembrie 2012, la scurt timp după ce cariera ei de senator a luat sfârşit brusc, când a fost eliminată brusc din postul de candidat pentru realege în locul ei. Pe măsură ce domnia lui Puţin eradica toate rămăşiţele libertăţii parlamentare, ea devenise prea deschisă şi critică. Procesul de demitere şi represiunea pe care o văzuse impusă politicii ţării „distrusese anumite iluzii”, a spus ea unui reporter. [78] Ea a insistat că îl cunoaşte pe Puţin ca fiind o „persoană absolut cinstită, decentă şi devotată”, dar a spus că se simte „dezgustată” de cei care l-au înconjurat. Când soţul ei a murit, i se făcuse o autopsie independentă. S-a constatat că a murit pentru că i s-a oprit inima, a spus ea. Dar ea nu a spus cum exact s-a întâmplat asta - doar că testele au descoperit că nu a fost din cauza unui atac de cord. „Cicatricile de pe inima lui erau cicatrici vechi de la atacul de cord pe care l-a suferit în 1997. De ce i s-a oprit inima este o altă întrebare”, a spus ea reporterului. Ea a susţinut că ştie răspunsul, dar a spus că nu poate să-l dezvăluie pentru că se temea pentru viaţa fiicei sale: „Văd de ce sunt capabili aceşti oameni, aceşti oameni care nu vor să audă un cuvânt de adevăr. Toate documentele sunt păstrate într-un seif în străinătate. Chiar dacă mi se întâmplă ceva, ei vor fi tot acolo. Când a fost întrebată la cine se referă ea prin „aceşti oameni”, ea a spus: „Unii dintre ei sunt la putere”. Ea nu a repetat niciodată acuzaţia. [79]
După numirea sa ca preşedinte interimar, Puţin a început încet să renunţe la pielea trecutului său din Sankt Petersburg şi să se adapteze la noua sa viaţă. O vreme, Elţin şi familia sa au rămas în vastul complex prezidenţial Gorki-9 din pădurile din afara Moscovei, iar Puţin, care locuieşte încă în casa de stat a premierului, avea nevoie de o reşedinţă prezidenţială. Pugaciov l-a condus să se uite la trei reşedinţe de stat din epoca sovietică care erau libere. [80] Unul era prea aproape de drum, altul nu era deloc potrivit. Dar a treia, o vastă proprietate construită înainte de Revoluţie din

secolul al XIX-lea, părea să se potrivească. Pentru Pugaciov, reşedinţa, numită Novo-Ogarevo, avea o semnificaţie istorică şi spirituală. A fost casa la începutul secolului a Marelui Duce Serghei Alexandrovici, fiul ţarului Alexandru al II-lea şi a soţiei sale Elizaveta Fiodorovna. în tumultul acelor ani pre- revoluţionari, o bombă teroristă a luat viaţa marelui duce arhi-conservator, care a servit ca guvernator al Moscovei. Soţia lui îi adunase în linişte membrele şi alte părţi ale corpului de pe stradă şi şi-a dedicat restul vieţii îngrijirii celor nevoiaşi, devenind în cele din urmă călugăriţă. După ce bolşevicii au preluat puterea, a fost ucisă fiind îngropată de vie într-un puţ de mine, iar în 1981 a fost canonizată ca sfântă ortodoxă rusă. Pentru ochii credincioşilor ortodocşi ai lui Pugaciov, Novo-Ogarevo avea semnificaţie ca relicvă religioasă a trecutului ţarist. Pentru Puţin însă, casa, construită în stilul unui castel scoţian neogotic, cu o peluză vastă care se întindea până la râul Moscova, avea o cu totul altă atracţie: era dotată cu o piscină de cincizeci de metri. Când a văzut-o, Pugaciov a spus: „Ochii lui au fost atât de mari şi rotunzi. Am înţeles că nu va avea nevoie de nimic altceva în viaţă. Am crezut că acestea vor fi limitele viselor lui.

Pugaciov, crezând încă aparent că Puţin se află sub controlul său, s-a gândit că ar fi uşor să-l impresioneze cu capcanele vieţii prezidenţiale: „înainte de prăbuşirea Uniunii Sovietice, şi-a trăit cea mai mare parte a vieţii în apartamente comunale. Avea patruzeci de ani înainte de a începe să lucreze la primărie. Se născuse şi crescuse într-un apartament comunal înghesuit din Leningrad şi înainte de a fi trimis la Dresda de KGB, el şi soţia sa Lyudmilla continuaseră să locuiască într-un apartament comunal acolo. „Liuda i sa spus că poate folosi bucătăria doar între trei şi cinci seara", a spus Pugaciov. — îţi poţi imagina că vei ajunge la asta după ce ai trăit aşa? [81]

Moşia Novo-Ogarevo fusese renovată în vremea sovietică ca o casă de oaspeţi pentru vizitarea delegaţiilor guvernamentale din străinătate. O a doua casă, o copie a primei, a fost construită la mică distanţă, peste o orangerie, pentru a ţine recepţiile Comitetului Central. Şefii republicilor sovietice se adunaseră acolo pentru a lucra la noul acord istoric al lui Gorbaciov, reforma fatidică a relaţiilor dintre republicile sovietice care a fost una dintre cauzele loviturii de stat din august 1991. Pugaciov a putut vedea că, dincolo de renovările minore, tot ceea ce era nevoie pentru ca Putinii să se mute în ea era să construiască un gard suficient de înalt.

Pugaciov încă părea să creadă că Puţin era un lider reticent. Puţin se numea adesea „managerul angajat" şi părea convins că mandatul său la putere va dura doar câţiva ani. De la începutul carierei sale la Sankt Petersburg, de la primul său interviu cu Igor Shadkhan, el s-a portretizat întotdeauna ca un „slujitor al statului".

Pe măsură ce rezultatele alegerilor prezidenţiale au venit în seara zilei de 26 martie 2000, Puţin încă părea uluit în exterior de ridicarea sa bruscă. Chiar şi atunci când numărul voturilor sale a depăşit 50 la sută necesare pentru victorie în primul tur, el a părut descurajat de sarcina pe care o avea în faţă. „Toată lumea are dreptul să viseze", a spus el într-o cameră de la sediul său de campanie plină de jurnalişti. „Dar nimeni nu ar trebui să spere la miracole. Nivelul de aşteptare este într-adevăr foarte mare... oamenii sunt obosiţi, viaţa este grea şi aşteaptă o schimbare în bine... Dar nu am dreptul să spun că de acum înainte se vor întâmpla miracole.' [82]

Dar în culise, la casa lui Elţîn din afara Moscovei, fiica lui Elţîn, Tatyana, sărbătoreşte deja. Filmări filmate pentru un film documentar de Vitaly Mansky arată familia Elţin adunându- se în jurul unei mese impunătoare de stejar. [83] Când votul lui Puţin depăşeşte 50%, încep sărbătorile. Se toarnă şampanie. Tatyana conduce jubilaţia,

aproape sărind de bucurie. „Putem începe să bem şampanie - înghiţituri mici!” ea zâmbeşte. 'Am castigat!' Dar Elţin
însuşi pare să se lupte cu pierderea puterii şi cu pierderea potenţială a moştenirii sale. Cu faţa umflată şi afectat de boală, el pare să aibă probleme în a înţelege ce se întâmplă. — Tată, de ce o faţă atât de tristă? îl întreabă Tatyana la un moment dat. 'Tata, te bucuri? ... Ai făcut totul. Te-ai uitat la persoană şi ai văzut că este în formă. Dar când Elţin a sunat pentru a-şi felicita succesorul în acea noapte, a primit insulta supremă. Omul căruia îi încredinţase preşedinţia era prea ocupat pentru a-i răspunde apelului. Deja nu era nimeni, un bătrân a plecat chinuindu-se să vorbească şi bâjbâind cu telefonul. Uşurarea Tatyanei, prin contrast, era clară. Mai târziu în acea seară, ea a zâmbit şi s-a ghemuit cu Iumaşev la sediul de campanie al lui Puţin, unde rămăşiţele din epoca Elţin - Voloşin, Pavlovsky, Chubais - sărbătoreau cu unii dintre oamenii de securitate ai lui Puţin din Sankt Petersburg. Victoria a fost împreună a lor.
Familia Elţin încă se simţea în siguranţă în credinţa că Puţin le va proteja siguranţa şi averea de atacuri. Când Elţin a acceptat să se îndepărteze din timp, în culise au făcut un pact cu succesorul său, potrivit unui apropiat al lui Puţin şi a unui fost înalt oficial guvernamental. [84] Unul dintre primele acte ale lui Puţin în calitate de preşedinte interimar a fost emiterea unui decret prin care i-a acordat lui Elţin imunitate de urmărire penală. Dar în culise fusese încheiată şi o afacere mai largă. „Negocierile care s-au desfăşurat cu privire la ascensiunea lui Puţin şi la plecarea lui Elţin au fost legate de proprietate”, a spus Andrei Vavilov, prim-viceministru de finanţe la acea vreme. „Subiectul acestor negocieri a fost despre proprietate, şi nu despre structura societăţii... Toată lumea a uitat. Toată lumea credea că democraţia va fi doar acolo. Toată lumea se gândea doar la interesele lor personale.
Târgul a fost de a garanta imunitatea de urmărire penală a familiei Elţîn şi de a păstra imperiile financiare ale acoliţilor lor, printre care principalele afacerile vaste deţinute de partenerul de afaceri al lui Berezovsky, Roman Abramovici, etichetat de mult timp în mass- media drept casierul familiei Elţîn. întreprinderile implicate au inclus majorul petrolier Sibneft şi gigantul aluminiu Rusal, făuriţi chiar înainte ca Puţin să preia preşedinţia şi să îi permită să preia controlul a peste 60% din industria rusă a aluminiului - un simbol puternic al puterii continue a Familiei. [85] Acordul le-a acordat, de asemenea, persoanelor desemnate de Familia Elţin dreptul de a continua să conducă economia în timpul primului mandat al lui Puţin la putere, a spus apropiatul aliat al lui Puţin. [86]
Yumashev, totuşi, neagă să fi fost vreodată făcută vreo astfel de înţelegere. Decretul emis de Puţin de acordare a imunităţii Elţînului nu a făcut nicio menţiune despre Familia Elţîn, a spus el, în timp ce Familia nu are afaceri de păstrat. Cât despre alcătuirea guvernului, „Puţin a fost absolut liber să aleagă pe cine dorea. Ar fi putut să-i concedieze pe toţi. Singurul motiv din spatele ascensiunii lui Puţin la putere, a spus el, a fost că Elţin credea în aderarea sa la democraţie. [87]
Pugaciov a povestit şi el despre un moment curios. El insistă că a fost de acord cu Yumashev şi Tatyana că vor părăsi ţara şi vor lăsa lui Puţin frâu liber să conducă lucrurile aşa cum îşi dorea el. Singurul lucru de care mai aveau nevoie era o garanţie de imunitate, credea el. Dar Puţin s-a întors în ultimul moment, când s-au întâlnit la casa lui la scurt timp după alegeri pentru a sărbători predarea oficială a puterii şi a insistat că familia Elţin şi oamenii lor din guvern să rămână, a spus Pugaciov: „Nu am făcut-o. intelege-o. Vorbea tot timpul despre

necesitatea unei liste curate. Dar apoi le-a spus: „Ar trebui să facem toate acestea împreună. Suntem o singură echipă.'„ [88]
în ciuda aparentei întorsături, Pugaciov a înţeles totuşi că o schimbare de regim era în curs. Oamenii lui Puţin, oamenii KGB, veneau la putere şi el s-a străduit să se mulţumească cu ei. „în orice caz, era clar că oamenii de forţă - oamenii de securitate şi spionii cunoscuţi sub numele de *siloviki* - veneau la putere", a spus el. [89]
Pentru mulţi, inclusiv pentru asociatul lui Hodorkovski, Leonid Nevzlin, după tot ce a urmat, este încă o chestiune de nedumerire că Familia Elţin ar fi putut face un pact cu oameni ca Puţin: „Când aveau toate sursele de informaţii sub controlul lor, cum ar fi putut l-a adus la Kremlin? Era deja un tip mafiot în Sankt Petersburg. Cum ar fi putut să-l facă succesor? [90]

PARTEA A DOUA

„Cercul interior !-a făcut"

în timp ce Vladimir Puţin păşie singur prin sălile boltite ale Marelui Palat al Kremlinului, el părea mic de măreţia inaugurării prezidenţiale. Solemn, cu un zâmbet uşor, o privire coborâtă şi un mers uşor deformat, era îmbrăcat într-un costum închis la culoare, care se deosebea puţin de ţinuta unui angajat obişnuit de birou. Fusese antrenat să fie blând şi neremarcabil, să se integreze oriunde. Dar în această zi, trompeştii îmbrăcaţi într-o uniformă imperială de alb şi aur au anunţat intrarea lui, în timp ce oficialii de stat care înghesuiau încăperile aurite ale palatului i-au aplaudat fiecare pas pe covorul roşu nesfârşit în sala strălucitoare Andreevsky.
Era 7 mai 2000, iar *candidatul rezident* sosise la Kremlin. Fostul ofiţer KGB, care cu doar opt luni înainte fusese doar un alt birocrat fără chip, era pe cale să preia mantaua de preşedinte rus. Aurul care picura din pereţi şi candelabre a fost mărturie atât pentru planul bărbaţilor KGB pentru renaşterea imperială a Rusiei, cât şi pentru contractele strâmbe Mabetex care restauraseră Kremlinul cu mult dincolo de măreţia sa pre-revoluţionară - şi ajutaseră la aducerea lui Puţin la putere.
Niciodată până acum nu a existat o asemenea splendoare la o inaugurare a Kremlinului - a fost prima dată când sălile palatului nou restaurate au fost deschise pentru un eveniment de stat - şi niciodată în istoria ţării nu a existat o predare paşnică a puterii de la un preşedinte, altcuiva. Trebuie să fi fost o pastilă amară pentru Boris Elţin să fie înconjurat de strălucirea şi aurul care s-a dovedit a fi propria sa distrugere. Dar el a stat acolo curajos şi înţepenit, luptându-se să-şi stăpânească emoţia, în timp ce a lăudat libertatea ţării câştigată cu greu. „Putem fi mândri că predarea se face în mod paşnic, fără revoluţii sau puciuri, într-un mod respectuos şi liber", a spus el. „Aşa ceva este posibil doar într-o ţară liberă, o ţară care a încetat să se mai teamă nu doar de alţii, ci şi de ea însăşi... Acest lucru este posibil doar într- o nouă Rusia, una în care oamenii au învăţat să trăiască şi să gândească liber. Am scris
istoria noii Rusii dintr-o carte curată... Au fost multe teste provocatoare, multe dificultăţi. Dar acum toţi avem cu ce să fim mândri. Rusia s-a schimbat. S-a schimbat pentru că am avut grijă de ea... şi am apărat cu fermitate principala noastră realizare - libertatea... Nu am lăsat ţara să cadă în dictatură". [1]
Cuvintele de despărţire ale lui Elţin aproape că sunau ca un avertisment. Dar omul care a ridicat mantaua în acea zi a fost hotărâtor şi concentrat, iar când a vorbit, a vorbit despre un stat rus restaurat în care toată istoria ţării - oricât de brutală ar fi - trebuia cinstită şi păstrată. Deşi a făcut rost de respect pentru realizările democratice ale Rusiei, sensul central al discursului său a fost la fel de diferit de cel al lui Elţin ca

noaptea din zi: „Istoria ţării noastre a trecut prin zidurile Kremlinului de secole. Nu avem dreptul să fim „Ivani care nu-şi amintesc de naşterea”. Nu ar trebui să uităm nimic. Ar trebui să ne cunoaştem istoria aşa cum a fost şi să luăm lecţii din ea şi să ne amintim mereu de cei care au creat statul rus şi i-au apărat valorile, care au făcut din acesta un stat mare şi puternic. Vom păstra această amintire şi această legătură în timp... şi tot ce este mai bun din istoria noastră le vom preda descendenţilor noştri. Credem în puterea noastră, că ne putem transforma cu adevărat ţara... Vă pot asigura că în acţiunile mele voi fi condus doar de interesele statului... Consider că este datoria mea sfântă să unesc poporul Rusiei, să-i adun oameni în jurul unor obiective şi sarcini clare şi amintiţi-vă în fiecare zi şi în fiecare minut că avem o singură Patrie, un popor şi că împreună avem un viitor comun. [2]

în primele rânduri ale celor care l-au aplaudat în acea zi se aflau oficialii familiei Elţin care îl ajutaseră să-l aducă la putere. Primul dintre ei a fost Alexander Voloshin, fostul economist iscusit care a servit ca şef de cabinet al lui Elţin. Alături de el se afla Mihail Kasyanov, cu voce de pietriş şi cu pieptul de butoi, un alt rămas de Elţin, care urcase în ierarhii la conducerea ministerului de finanţe, gestionând plăţile datoriilor externe strategice ale Rusiei şi care fusese numit prim-ministru interimar când Elţin a predat, peste frâiele lui Puţin în noaptea de Revelion. într-un semnal al pactului de continuitate pe care Puţin l-a încheiat cu familia lui Elţîn, primul său act ca preşedinte a fost să-l numească din nou pe Kasyanov ca prim-ministru, în timp ce mai târziu, în mai, l-a reinstalat pe Voloşin ca şef de cabinet al Kremlinului.

Dar ascunşi şi neobservaţi în masa oficialilor care s-au înghesuit în Sala Andreevski de aur se aflau oamenii KGB pe care Puţin i-a adus cu el de la Sankt Petersburg. în acele vremuri, erau rar văzuţi şi rar auziţi. Dar aceştia erau *silovikii* care, mai întâi împreună cu oficialii lui Elţin, şi mai târziu singuri, urmau să-şi flexeze muşchii şi să-şi facă prezenţa foarte bine cunoscută. în câteva zile de la inaugurare, ei urmau să transmită un semnal puternic că deceniul de libertate de care Elţin era atât de mândru se apropie de sfârşit.

Printre ei se numărau oameni de afaceri legaţi de KGB, precum Yury Kovalchuk, fostul fizician care devenise cel mai mare acţionar al Bank Rossiya, banca din Sankt Petersburg creată de Partidul Comunist în amurgul Uniunii Sovietice. Mai era şi Ghenadi Timchenko, presupusul agent KGB care a lucrat îndeaproape cu Puţin pentru a controla exporturile de petrol ale oraşului. Aceşti bărbaţi fuseseră împietriţi în lupta vicioasă pentru numerar în economia Sankt-Petersburgului, iar acum erau înfometaţi de bogăţiile pe care le-a rezervat Moscova. De asemenea, printre mulţimile fără chip se afla o reţea de aliaţi puţin cunoscuţi alături de care Puţin servise pentru prima dată în KGB-ul din Leningrad şi pe care îi adusese ca adjuncţi la numirea sa ca şef al FSB în iulie 1998. Puţini acordaseră multă atenţie, lor.

Printre ei s-a numărat şi Nikolai Patrushev, agentul noduros şi experimentat care, potrivit unui fost oficial de la Kremlin, se înfuriase că a fost prins în flagrant în complotul de bombardare a apartamentelor de la Ryazan. Patrushev l-a înlocuit pe Puţin în funcţia de şef al FSB în momentul în care Puţin a fost numit prim-ministru şi va rămâne în această funcţie pe toată perioada primelor două mandate ale lui Puţin la putere. El ocupase posturi superioare ale FSB la Moscova din 1994, cu mult înainte ca Puţin să-şi înceapă ascensiunea. Cu un an mai în vârstă decât Puţin, el servise cu el în divizia de contrainformaţii a KGB-ului din Leningrad la sfârşitul anilor şaptezeci. Când Puţin a fost numit viceprimar al lui Sobchak, Patrushev a condus divizia de

contrabandă a nou creatului FSB din Sankt Petersburg, la fel când grupul de foşti bărbaţi KGB al lui Puţin începea să preia canalul principal pentru bunurile de contrabandă ale oraşului - flota Mării Baltice şi strategia strategică, port maritim. în curând, Patrushev a fost transferat la Moscova, unde s-a ridicat rapid în vârful FSB. Un om KGB care bea din greu, el a combinat o puternică etică capitalistă a strângerii bogăţiei cu o viziune expansivă pentru restaurarea imperiului rus. „Este un tip destul de simplu, un sovietic din vechea şcoală. El vrea Uniunea Sovietică, doar cu capitalism. El vede capitalismul ca pe o armă pentru a restabili puterea imperială a Rusiei, a spus o persoană apropiată lui. [4] Un alt aliat apropiat al lui Puţin a fost de acord: „A avut întotdeauna opinii independente foarte puternice". [5] întotdeauna, Patrushev fusese un vizionar, un ideolog pentru reconstrucţia imperiului rus. „Este o personalitate puternică. El este cel care crede cu adevărat în reconstruirea imperiului. El este cel care l-a băgat pe Vladimir Vladimirovici în toate aceste idei', a spus apropiatul său. [6] Dar, în timp ce Patrushev era bine versat în textele fondatoare ale ambiţiei geopolitice a Rusiei, [7] el era un operator necruţător şi necruţător care nu s-a oprit la nimic pentru a-şi ajunge în cale. Nu putea să vorbească fără să înjure, iar dacă nu ai înjurat înapoi, nu te-ar respecta. „Nu înţelege altfel", a spus persoana apropiată. „Nu poate să vorbească sau să se comporte în alt mod. El va veni la o întâlnire şi va spune: „Ei bine, nenorociţilor, cu ce aţi încurcat din nou?"' Celălalt aliat apropiat al lui Puţin ar spune doar că Patrushev a fost întotdeauna dur, în timp ce Puţin a fost iniţial mai mult. liberal decât el. Persoana apropiată lui Patrushev a spus că el s-a considerat întotdeauna mai inteligent şi mai viclean decât Puţin: „Nu a considerat niciodată că Puţin este şeful lui". Patrushev a purtat o răzbunare împotriva rebelilor din republica cecenă separatistă - îi ura pe „cecei" şi pe oricine lucra cu ei, cu o răzbunare.

De asemenea, printre *silovikii puţin remarcaţi care* aplaudau inaugurarea lui Puţin în Sala Andreevski s-a numărat şi Serghei Ivanov, care a servit ca agent de informaţii străine senior pentru KGB. Maniera lui urbană şi limba engleză fluentă mascau o limbă ascuţită şi o manieră uneori vicioasă. Şi el lucrase îndeaproape cu Puţin în KGB-ul din Leningrad. Au funcţionat din aceeaşi încăpere murdară din sediul Bolshoi Dom KGB, un bloc monolitic de granit de pe Liteyny Prospekt, timp de doi ani, până când Ivanov a fost promovat şi transferat în străinătate - cu mult înainte ca Puţin să ajungă la şcoala Red Banner. Ivanov a slujit în Finlanda şi, probabil, în Marea Britanie, înainte de a fi dus pentru a servi ca rezident şef în ambasada Keniană, după ce un spion care a dezertat în Marea Britanie şi-a aruncat acoperirea. [8] în anii nouăzeci, el a servit direct sub Primakov ca şef adjunct al biroului european pentru serviciul de informaţii externe, sau SVR, devenind cel mai tânăr general de la colapsul sovietic. Când Puţin a devenit şef al FSB, l-a numit pe Ivanov unul dintre adjuncţii săi, împreună cu Patrushev, iar după ce a preluat funcţia de prim-ministru, Ivanov
a devenit secretar al Consiliului de Securitate al Rusiei, post care a devenit a doua cea mai puternică funcţie din Kremlin. El urma să crească în influenţă în timpul regimului lui Puţin.

De asemenea, ascuns în masa cenuşie de bărbaţi îmbrăcaţi se afla Viktor Ivanov, un ofiţer KGB cu mustaţă de la vechea şcoală, care privea lumea strict prin prisma Războiului Rece. Cu doi ani mai în vârstă decât Puţin, el fusese un lucrător al Partidului înainte de a fi recrutat de KGB-ul din Leningrad. începuse serviciul la scurt timp după Puţin şi, de-a lungul a aproape două decenii, şi-a făcut drum prin departamentul de resurse umane al KGB pentru a conduce divizia de contrabandă a FSB din Sankt

Petersburg, preluând acel post important de la Patrushev în momentul în care oamenii lui Ilya Traber preiau conducerea port maritim. Potrivit unui fost coleg de la divizia de contrabandă FSB, Ivanov era renumit pentru că nu a ridicat niciodată un deget împotriva contrabandei: „Cuvintele lui preferate au fost „mai târziu” şi „nu acum”. [9] Un raport de informaţii scris de un fost ofiţer superior KGB a sugerat că ar fi putut exista un motiv foarte bun pentru inactivitatea lui Ivanov: el ajutase grupul Tambov (din care făcea parte Traber) în eforturile sale de a prelua portul maritim în timp ce era folosit pentru a introduce droguri din Columbia în Europa de Vest. [10] Raportul, care a fost difuzat ulterior într-un tribunal din Londra şi a atras dezminţiri puternice de la Ivanov, a susţinut, de asemenea, că Puţin i-a furnizat protecţie lui Ivanov tot timpul în care a operat la Sankt Petersburg.
Când Puţin a devenit şef al FSB, l-a adus imediat pe Ivanov ca adjunct al său, iar când a urcat la preşedinţie l-a numit şef adjunct al administraţiei sale. Treaba lui era să urmărească îndeaproape pe toată lumea şi, potrivit unei persoane apropiate, avea „o memorie fenomenală” şi cunoştea idiosincraziile tuturor. [11] Raportul lui Yury Shvets a spus-o mult mai puţin caritabil. Sarcina resurselor umane, a spus el, era să colecteze informaţii dăunătoare despre colegi şi să le folosească pentru a le distruge cariera: „Oriunde lucra Ivanov, punea în mod deliberat oamenii unii împotriva celuilalt, creând astfel un mediu neprietenos în care ar putea domina prin rezolvarea conflictului, generate de el. Este magistral în înţelegerea echilibrului de forţe din jurul lui. [12] Dar poate cel mai apropiat de noul preşedinte a fost Igor Sechin. Cu opt ani mai tânăr decât Puţin, el îl urmase ca o umbră încă de la numirea sa în funcţia de viceprimar. îi servise ca secretar, stând ca o santinelă în spatele unui podium din anticameră care ducea la biroul lui Puţin din sediul Smolnîi, un paznic feroce pentru toţi. El a controlat accesul la Puţin şi la toate hârtiile pe care le-a văzut Puţin. Oricine avea nevoie de semnătura lui Puţin pentru a înfiinţa o afacere trebuia mai întâi să se ocupe de Sechin. Când un om de afaceri din Sankt Petersburg a cerut semnătura lui Puţin pentru a înfiinţa o societate mixtă cu o companie olandeză care comercializează cărbune şi produse petroliere, prietenii lui au aranjat ca el să-l vadă pe Puţin. După ce au discutat, Puţin i-a spus omului de afaceri să meargă la secretarul său, Igor Sechin, spunându-i: „El vă va spune ce documente să aduceţi şi eu voi semna”. „Am părăsit biroul şi am plecat la Sechin fără să mă gândesc cine este”, şi-a amintit omul de afaceri, Andrei Korchagin. — Mă întrebam doar cum era el un tip şi nu o fată ca secretara de obicei. Am fost foarte dispreţuitor de oficiali în acele vremuri. Am început să vorbim despre ce documente aş avea nevoie, apoi Sechin a început brusc să scrie pe o bucată de hârtie. El a spus: „Şi adu...”, arătându-mi că scrisese „10.000 de dolari” pe bucata de hârtie. Acest lucru m-a făcut foarte supărat. Am spus: „Ce! l-ai pierdut complet?!” Dar el a spus: „Aşa facem afaceri aici”. I-am spus unde să meargă - dar asta a fost tot: nu am înregistrat niciodată afacerea. Pe atunci, era o perioadă absolut diferită. Habar n-aveam cine este Sechin. Aşa strângeau mită mică. [13]
Sechin va acţiona întotdeauna ca o barieră în faţa şefului său şi ar organiza întâlniri pentru cei care doreau să-l vadă, a spus un fost aliat apropiat al lui Puţin. Chiar dacă o întâlnire ar fi fost deja trecută în calendar, Sechin ar spune că trebuie organizată prin el: „Aşa ar prelua controlul conexiunii. Şi dacă s-ar dovedi că persoana nu a urmat ordinele lui Sechin, el ar deveni duşmanul său, desemnat pentru distrugere.' [14] Sechin a servit de mult în KGB, potrivit a două persoane apropiate lui, nu în serviciile de informaţii militare, aşa cum i se atribuie adesea. [15] Fusese recrutat la sfârşitul

anilor şaptezeci, când studia limbi străine la Universitatea de Stat din Leningrad şi i s-a cerut să depună rapoarte despre colegii săi, a spus o persoană apropiată. Părinţii lui Sechin divorţaseră când era tânăr, iar el învăţase din greu, mânat de o ambiţie necruţătoare de a reuşi, de a scăpa de sărăcia copilăriei lui din periferia sumbră a Leningradului. „A avut întotdeauna un cip pe umăr. întotdeauna a avut un complex de inferioritate', a spus un fost oficial de la Kremlin care îl cunoştea bine. „A venit dintr-o regiune atât de săracă a Leningradului, dar acolo unde a făcut facultate, la departamentul de limbi străine era plină de copiii diplomaţilor". [16]
Sechin a servit întotdeauna sub acoperire pentru KGB, iar timpul său acolo nu a fost niciodată menţionat în biografia sa oficială. în schimb, se spunea că fusese trimis să lucreze ca traducător, mai întâi în Mozambic, unde cunoştinţele sale de portugheză erau solicitate, în vreme ce un război civil se declanşa şi armata sovietică antrena şi echipa o armată naţională. Fusese apoi trimis, din nou oficial ca traducător, în Angola, unde armata sovietică, care juca încă un joc grozav din Războiul Rece în Africa, îi sfătuia şi echipa rebelii într-un alt război civil. Când s-a întors, a ocupat un post la Universitatea de Stat din Leningrad, unde s- a întâlnit cu Puţin şi a lucrat cu supravegherea legăturilor externe, iar mai târziu în consiliul oraşului, supravegheând activitatea acestuia cu oraşele gemene străine, dar rămânând un agent sub acoperire pentru KGB. tot acest timp. De atunci ţinuse aproape de Puţin, acţionând mereu ca servitorul său obsechios, purtându-şi bagajele ori de câte ori călătorea, călcându-i pe urme oriunde mergea. Fusese adjunctul său în departamentul de proprietate străină de la Kremlin, lucrând în acelaşi birou mic din fostul sediu al Comitetului Central, apoi trecând în posturi superioare în administraţie, pe măsură ce cariera lui Puţin creştea vertiginos. Când Puţin a devenit preşedinte, l-a numit pe Sechin şef adjunct al administraţiei sale. Dar în spatele modului său de subordonare se afla o ambiţie necruţătoare pentru control şi o capacitate nesfârşită de comploturi. Şi, i-au spus doi apropiaţi, el l-a urât şi s-a supărat pe stăpânul său.
în timp ce Sechin a căutat să-i pună în linişte şi inobservabil gânduri în mintea lui Puţin, Puţin l-a considerat o simplă umbră, nu mai mult decât un slujitor al regimului său. „întotdeauna l-a văzut ca pe tipul care îi purta bagajele", a spus fostul oficial de la Kremlin, apropiat de ambii bărbaţi. [17] în capul lui Puţin, a domnit întotdeauna o insistenţă meschină asupra rangului şi poziţiei. La începutul carierei lor la Kremlin, la mijlocul anilor 90, şeful proprietăţilor de la Kremlin, Pavel Borodin, le-a oferit ambilor bărbaţi apartamente în centrul Moscovei, dar o problemă a apărut când Puţin şi-a dat seama că al lui Sechin era mai mare decât al lui. Sechin l-a invitat pe Puţin în noul său apartament la scurt timp după sosirea lor şi i-a arătat în jur, demonstrând vederile din Moscova. Puţin a întrebat cât de mare este apartamentul, iar după ce a verificat documentele pe care i le-a spus Sechin: 317 metri pătraţi. A început imediat. „Am doar 286", a spus el. L-a felicitat pe Sechin, dar apoi s-a îndepărtat, de parcă Sechin i-ar fi furat ceva sau l-ar fi trădat cinic. „Puţin are o problemă cu invidia", a spus oficialul familiarizat cu incidentul. [18] „Trebuie să-l cunoşti bine pentru a înţelege ce înseamnă asta. Igor mi-a spus că în acest moment a înţeles că totul este în regulă, că atunci când Puţin a spus „Felicitări", de fapt a vrut să-l împuşte, să-l împuşte cu o lovitură controlată în cap. A spus că nu va putea vorbi cu el câteva săptămâni după aceea. A fost o chestiune atât de banală, mică... Dar Puţin are astfel de complexe. întotdeauna este mai bine când îl vezi să-i spui cât de rău merge totul. Igor a învăţat să facă asta foarte repede. [19]

A fost un indiciu grăitor al modului de gândire al lui Puţin, a cât de repede ar fi el să se ofenseze de lipsurile percepute în anii următori. La fel ca Sechin, şi el urcase în vârf dintr-un fundal de sărăcie, de pe străzile din spate ale Leningradului, unde trebuia să lupte pentru a câştiga respect. Un cip pe umăr, semnul unui complex de inferioritate, era mereu acolo.
Ultimul grup apropiat de foşti bărbaţi KGB din Leningrad pe care Puţin i-a adus cu el la Kremlin a fost Viktor Cerkesov, care conducea FSB-ul oraşului de când Puţin fusese numit viceprimar. Cu doi ani mai în vârstă decât Puţin, el ocupase posturi de top în KGB-ul din Leningrad timp de aproape opt ani şi fusese seniorul lui Puţin înainte ca Puţin să fie trimis să studieze la Moscova. în ultimii ani ai regimului sovietic, Cerkesov a condus una dintre cele mai vicioase divizii ale KGB, investigând activităţile dizidenţilor. Dar după prăbuşirea regimului, el a îmbrăţişat noul capitalism din umbră care a condus Sankt Petersburg, acţionând ca o legătură vitală între primărie, serviciile de securitate şi crima organizată. El a fost un jucător cheie în spatele preluării de către grupul Tambov a flotei Mării Baltice şi a portului maritim [20], iar Puţin l-a tratat întotdeauna cu cel mai mare respect. „Era o personalitate de rang înalt când Puţin nu era nimeni", a spus o persoană apropiată ambilor bărbaţi. — El este din cel mai apropiat cerc. El este elita. [21] Când Puţin a fost numit prim- ministru, intenţiona ca Cherkesov să-l înlocuiască în funcţia de şef al FSB, dar Patrushev se asigurase că este numit în locul lui. Lui Yumashev i se spusese că nu ar trebui să-i îndeplinească lui Puţin orice dorinţă, că trebuie să existe unele contrabalansări. Cerkesov a fost numit în schimb şef adjunct.
în primii câţiva ani ai preşedinţiei lui Puţin, aceşti bărbaţi ai KGB-ului de la Leningrad, *silovikii*, au împărţit o putere neliniştită cu rămăşitorii regimului Elţin. Ei au urmărit şi au învăţat cum Voloshin, şef de personal viclean al Kremlinului pe care Puţin l-a reţinut în acest rol, a ajutat să se asigure că Puţin a moştenit „o maşinărie bine unsă".
Voloshin a fost principalul reprezentant al Familiei de la Kremlin, un liberal în opiniile sale economice, dar un etalistîn cele politice. El era printre cei care ajutaseră la proiectarea transferului de putere către KGB. Economist, absolvise Academia de Comerţ Exterior - care fusese întotdeauna asociată cu Prima Direcţie Principală, divizia de informaţii externe a KGB [22] - şi apoi a servit ca şef adjunct al Centrului său pentru Cercetare Competitivă. în anii *perestroika* . Puţin l-a trimis ulterior pe Voloshin, care vorbea fluent engleza, ca trimis special pentru a discuta chestiuni militare cu generalii de top din SUA. La început, el s-a dovedit un aliat vital pentru *siloviki*, asistându-l pe Puţin în alungarea inamicilor politici.
Voloshin a lucrat, de asemenea, în tandem cu cealaltă personalitate de frunte care a rămas din epoca Elţin, Mihail Kasyanov, pe care Puţin îl renumise ca prim-ministru. După ce s-a ocupat de datoria externă în postul său anterior ca prim-adjunct al ministrului de finanţe, Kasyanov a fost cufundat în tranzacţiile neclare cu datorii care au fost nucleul finanţării din umbră a regimului. Deşi era un liberal economic pro-occidental, a fost văzut ca o pereche de mâini sigure. Dar el era de fapt personificarea anilor Elţin, un tip avuncular cu voce profundă, cu o reputaţie - puternic negata - de a unge roţile din culise care i-a câştigat porecla de „Misha 2%".
în conformitate cu argumentul relativ pro-piaţă pe care îl folosea pentru a câştiga încrederea familiei Elţin şi apoi în manifestul său ca preşedinte, Puţin a anunţat o serie de reforme liberale care i-au câştigat aplaudări de către economiştii de pe tot globul şi i-au convins pe investitori de acreditările de piaţa. El a introdus una dintre cele mai

competitive rate ale impozitului pe venit din lume, o valoare fixă de 13% care a eradicat dintr-o singură dată multe dintre problemele legate de neplată care afectaseră regimul Elţîn. El s-a angajat în reforme funciare care au permis cumpărarea şi vânzarea proprietăţii private, ridicând o altă frână majoră a investiţiilor. în calitate de consilier economic al său prezidenţial, el l-a angajat pe Andrei Illarionov, considerat pe scară largă drept unul dintre cei mai înţelepţi economişti liberali ai ţării. Pe fondul mişcărilor pro-piaţă, preţurile petrolului - de care depindea atât de mult din bugetul rus - au început în sfârşit să crească. Şi, susţinut de fluxurile în creştere, guvernul lui Puţin a început să plătească marile datorii din fondurile pe care administraţia Elţin le împrumutase de la FMI. Instabilitatea şi haosul anilor Elţin păreau, în sfârşit, să se apropie de sfârşit.
Lumea a fost încurajată şi de încercările lui Puţin de a căuta o apropiere de Occident. Unul dintre primele sale acte în calitate de preşedinte a fost închiderea staţiei de ascultare Lourdes din Cuba, pe care Yegor Gaidar luptase atât de mult să-l menţină. El a căutat să construiască o relaţie strânsă cu preşedintele american George W. Bush şi a fost primul lider mondial care a sunat şi a exprimat condoleanţe după atacurile din 11 septembrie 2001. El a sfidat chiar sfatul propriului său ministru al apărării - la acel moment, Serghei Ivanov - şi a permis SUA accesul la bazele militare din Asia Centrală de unde ar putea lansa atacuri în Afganistanul vecin. Trecutul KGB al lui Puţin a fost împins în fundal, deoarece George W. Bush a spus că atunci când s-a uitat adânc în ochii lui, a simţit „simţul sufletului său".
Dar toate acestea au fost de scurtă durată. Primele zile ale preşedinţiei lui Puţin par acum o eră a iluziei şi a unei mari naivitati. Potrivit lui Pugaciov, încercările de apropiere de Occident au fost făcute nu din vreun sentiment de generozitate, ci pentru că Puţin se aştepta la ceva în schimb. [23] Aşadar, când în iunie 2002 George W. Bush, după luni în care a fost curtat de Puţin, a anunţat că Statele Unite se retrag unilateral din Tratatul anti-rachete balistice, un acord cheie privind armele datând din Războiul Rece, Puţin şi consilierii s-au simţit trădaţi. Retragerea din tratat ar permite SUA să înceapă testarea unui sistem de apărare antirachetă pe care şi-a propus să îl instaleze în fostele state ale Pactului de la Varşovia. SUA au susţinut că a fost intenţionat ca o apărare împotriva rachetelor iraniene, dar administraţia lui Puţin a considerat că este îndreptată direct spre Rusia. „Este clar că scutul de apărare antirachetă nu poate fi împotriva nici unei alte ţări în afară de Rusia", a spus Voloshin reporterilor. Oficialii americani, a spus el, aveau „gândaci din Războiul Rece în cap". [24] în acelaşi timp, NATO continua un marş necruţător spre est. Asigurările date de
un şir de lideri occidentali lui Gorbaciov că nu va exista o expansiune spre est erau încălcate peste măsură. Ultimul an al guvernării lui Elţin a văzut NATO înghiţind Polonia, Ungaria şi Republica Cehă. în noiembrie 2000, NATO a invitat alte şapte ţări din Europa Centrală şi de Est să se alăture. [25] Kremlinului i s-a părut că SUA le freca dominaţia Occidentului în faţă.
încă de la început, în spatele apariţiei economiei liberale a existat un puternic restrâns care vizează întărirea controlului statului. Reformele timpurii ale lui Puţin au fost de fapt menite să stabilească o regulă de tipul lui Augusto Pinochet, prin care reforma economică să fie împinsă cu „forţa totalitară" a unui stat puternic. Aproape de îndată ce a fost ales, Pyotr Aven, economistul cu ochelari care se instruise mai întâi cu Gaidar şi apoi la un institut de economie legat de KGB din Austria, i-a cerut lui Puţin să conducă ţara aşa cum condusese Pinochet Chile. [26] Aven a fost fostul ministru al

comerţului economic exterior care l-a protejat pe Puţin şi a aprobat schemele de petrol contra alimente de la Sankt Petersburg şi care a angajat firma internaţională de investigaţii Kroll pentru a găsi aurul dispărut al Partidului, fără dându-i acces la informaţiile deţinute de procurori ruşi. Până atunci, îşi unise forţele cu Mikhail Fridman, unul dintre tinerii Komsomol cultivaţi de KGB pentru a deveni primii antreprenori ai ţării. Aven a fost preşedintele băncii Alfa a lui Fridman, care a format nucleul unuia dintre cele mai mari conglomerate financiare industriale din Rusia, cu participaţii în petrol şi telecomunicaţii. în centrul reţelei financiare a Grupului Alfa stătea directorul uneia dintre principalele sale holdinguri din Gibraltar, Franz Wolf, fiul lui Markus Wolf, fostul şef de informaţii al Stasi. [27] După toate aparenţele, Fridman şi Aven au onorat şi păstrat conexiunile KGB. Puţin, sugera în mod clar Aven, era acum în măsură să finalizeze tranziţia pieţei Rusiei în modul în care intenţionase Andropov, înainte ca procesul să scape de sub control.

Semnele că Puţin a căutat să creeze un alt tip de putere au existat încă de la început. Optimiştii au sperat la început că el a desfăşurat un act de frânghie, căutând să echilibreze flancul relativ liberal, relativ pro-occidental al familiei Elţin, al regimului său, cu oamenii de securitate de la Sankt Petersburg. Dar influenţa oamenilor KGB a început să depăşească cu mult toate celelalte. Viziunea lor asupra lumii a fost cufundată în logica Războiului Rece şi, treptat, aceasta a ajuns să-l definească şi să modeleze şi pe Puţin. Căutând să restabilească puterea Rusiei, ei au considerat că SUA caută veşnic destrămarea ţării lor şi slăbirea puterii acesteia. Pentru ei, economia urma să fie valorificată ca o armă mai întâi pentru a restabili puterea statului rus - şi ei înşişi ca lideri ai KGB - şi apoi împotriva Occidentului. Puţin şi-a păstrat, într-o oarecare măsură, o parte din influenţa liberalului Sobchak. Dar în cele din urmă, a spus Pugaciov, „cercul interior l-a făcut. L-au schimbat în altcineva. A fost dezamăgit în SUA şi apoi a vrut doar să se îmbogăţească. Cercul interior a fost cel care l-a împins să restabilească statul. [28]

Şeful FSB Patrushev, în special, a căutat să-l lege pe Puţin de clanul de securitate KGB şi de părerile sale din Războiul Rece. El fusese mai înalt decât Puţin în cadrul FSB, deţinând posturi de top în serviciile de securitate de la Moscova în cea mai mare parte a anilor 90, iar când Puţin a fost ridicat mai întâi la funcţia de director al FSB şi apoi la preşedinţie, a fost sceptic şi a crezut că îl poate manipula. „El a fost întotdeauna cel mai decisiv. Puţin nu era nimic în comparaţie cu el', a spus un insider de la Kremlin. [29] Patrushev a vrut să-l lege pe Puţin de preşedinţie, astfel încât să nu poată renunţa vreodată. începuse să facă acest lucru încă de la începutul candidatului lui Puţin la preşedinţie, cu bombardamentele la apartamente care au dus la războiul cecen. Dar, pentru primul an, Familia Elţin părea să nu
ţină seama de această componentă a trecutului lui Puţin - sau, crezând că propria lor poziţie a fost asigurată, nu voiau să ştie.

în tot acest timp, Pugaciov s-a mişcat în umbră, veghându-şi protejatul ca un şoim, încercând să echilibreze influenţa forţelor adverse - Familia Elţin şi oamenii de securitate - asupra preşedintelui. El a încercat să-l protejeze pe Puţin de încercările de a-l mitui, a spus el, plătind în schimb pentru tot ce avea nevoie. în primul an de mandat al lui Puţin, Pugaciov a spus că a cheltuit 50 de milioane de dolari pentru satisfacerea tuturor nevoilor familiei Puţin, până la cumpărarea tacâmurilor pe care le foloseau acasă. A cumpărat apartamente pentru procurori pentru a se asigura că acestea sunt sub controlul preşedintelui - şi al lui. El a insistat că acest lucru este

esenţial pentru a se asigura că preşedintele şi procurorii săi rămân necorupti: „întotdeauna au fost oameni care au propus să ia bani pentru asta sau pentru asta. în cea mai mare parte, s-a făcut prin Yury Kovalchuk", a spus el, [30] referindu- se la aliatul din Sankt Petersburg care preluase Bank Rossiya, principalul pot de numerar pentru aliaţii lui Puţin din Sankt Petersburg. Pugaciov a susţinut că încerca să pună capăt erei în care oligarhii din anii Elţin credeau că controlează Kremlinul dând „donaţii" oficialilor de la Kremlin - fără să-şi dea seama, poate, că, în esenţă, el făcea exact acelaşi lucru.

— încercam doar să mă asigur că acest lucru nu s-a întâmplat. Regulile trebuiau să se fi schimbat", a spus el.

Când Puţin a preluat preşedinţia, puterea oligarhilor din epoca Elţin era încă puternică. Oamenii de afaceri din Moscova, care fuseseră propulsaţi prin primele experimente de piaţă ale erei *perestroika,* cu sprijinul KGB-ului, s-au eliberat de mult de foştii lor stăpâni pentru a ieşi în fruntea puterii ruse. Au preluat o parte considerabilă a economiei ţării când au profitat de vulnerabilitatea lui Elţin în ajunul alegerilor din 1996 şi l-au convins să predea bijuteriile coroanei industriei naţionale. Licitaţiile de împrumuturi pentru acţiuni consolidaseră aproape 50% din averea Rusiei în mâinile a şapte oameni de afaceri, în timp ce Elţin a rămas din ce în ce mai dependent şi mai slab. Depinsese, parţial, de fondurile de la oligarhi pentru a-şi asigura realegerea în 1996, iar aceştia se obişnuiseră cu un rol în care nu numai că sprijineau, ci şi dictau unele dintre regulile regimului.

Se estimează că 20 de miliarde de dolari în numerar au intrat în conturile bancare din Occident în fiecare an, începând cu 1994, în timp ce cassa guvernului Elţin fusese sângerată. [31] Fondurile pe care oligarhii precum Hodorkovski şi Berezovski le depozitaseră în străinătate au slăbit statul rus într-o asemenea măsură încât oamenii KGB ai lui Puţin au susţinut că ţara era în pragul colapsului. în anii '90, restanţele salariale crescuseră, în timp ce plata impozitelor era aproape universal evitată. Rusia s-a îndatorat adânc faţă de instituţiile occidentale precum FMI şi Banca Mondială, iar datoria de 40 de miliarde de dolari, din care mai mult de o treime era faţă de creditorii străini, pătase şi mai mult finanţele ţării. în viziunea bărbaţilor KGB, libertăţile politice pe care Elţîn le-a acordat regiunilor au adus ţara şi mai aproape de prag. în mijlocul tumultului politic din ultimul an al lui Elţin, unii guvernatori regionali au refuzat să transfere o parte din impozitul lor către guvernul federal. „Am văzut cum se dezintegra ţara", a spus Serghei Bogdanchikov, un apropiat al lui Puţin, care a fost şef al singurei companii petroliere de stat, Rosneft, şi care fusese, de asemenea, aproape de Primakov. [32] „Ceea ce Puţin a preluat nu au fost decât fragmente de stat. Lucrurile au mers atât de departe încât unii guvernatori vorbeau despre introducerea propriei monede... Dacă Puţin nu ar fi venit şi ar fi trecut încă doi-trei ani, nu am fi avut Federaţia Rusă. Ar fi existat state separate precum Balcanii. Prăbuşirea a fost absolut clară pentru mine. [33]

Oamenii KGB priveau de mult situaţia cu atenţie. Vladimir Yakunin, fostul ofiţer superior al KGB, care a servit sub acoperire la Naţiunile Unite la New York şi apoi a preluat Bank Rossiya la întoarcerea sa la Leningrad, pregătise un studiu privind proprietatea asupra economiei ruse, care a constatat că în 1998 -99 aproape 50% din produsul intern brut al naţiunii a fost produs de companii deţinute de doar opt familii. „Dacă lucrurile ar rămâne aşa, atunci ei ar controla în curând peste 50%", spune Yakunin acum, aproape douăzeci de ani mai târziu. „Toate profiturile mergeau în

buzunare private. Nu s-au plătit taxe. A fost jaf, pur şi simplu. Fără o mai mare implicare a statului, mi-a fost clar că era o cale spre nicăieri. [34] Yakunin, care a fost aproape de Puţin de când împărţiseră clădirea Ozero, a spus că i-a înmânat raportul cu comentariile sale lui Puţin imediat după ce acesta a preluat preşedinţia.

Dar pentru oamenii de securitate ai lui Puţin, trimiterea de numerar în Occident de către oligarhii din epoca Elţin a oferit un argument util pentru susţinerea propriei puteri. Ei puteau pretinde că dominaţia oligarhilor era o ameninţare la adresa securităţii naţionale, deşi era în mare parte o ameninţare la adresa propriilor poziţii. Ei se vedeau ca gardienii unşi ai restaurării Rusiei ca o putere imperială şi credeau că renaşterea statului şi propriile lor soarte erau indisolubil - şi convenabil - legate.

La scurt timp după învestirea lui Puţin, şi-a amintit Yakunin, Zbigniew Brzezinski, consilierul american pentru securitate naţională din perioada Războiului Rece, se batjocorise când discuta despre numerarul deţinut în conturile de peste mări de elita rusă. Dacă toţi aceşti bani erau în conturi în Occident, a spus el, atunci a cui elită era? Al Rusiei sau al Occidentului? [35] Comentariile lui Brzezinski au opărit urechile bărbaţilor KGB. Era cu atât mai supărător să-i aud de la un războinic din Războiul Rece ca el, pe care îl considerau drept unul dintre arhitecţii eforturilor Occidentului de a dezmembra regimul sovietic.

Niciunul dintre aranjamentele oligarhilor nu li se păruse mai odios pentru oamenii KGB decât miliardele care treceau prin Valmet, fondul offshore deţinut de consilierul lui Hodorkovski, Christian Michel. Cu filiale în Londra, Geneva şi Insula Man, gestiona conturile bancare străine ale grupului Menatep al lui Hodorkovski, precum şi comerciantul de petrol elveţian Runicom, care exporta petrol de la Sibneft, majorul petrolier rus aparţinând lui Boris Berezovsky şi Roman Abramovici. Hodorkovski şi Berezovski erau doi dintre cei mai independenţi oligarhi şi, în multe privinţe, Valmet ajunsese să reprezinte noua ordine post- Război Rece, în care SUA domnea supremă, iar banii ruşi de la oligarhii independenţi de atunci au fugit în conturile băncilor occidentale. Acest statut a fost subliniat atunci când una dintre cele mai vechi şi mai venerabile bănci din SUA, Riggs National Bank of Washington, a cumpărat un pachet de 51 la sută din Valmet. Banca, care de zeci de ani deţinea conturile ambasadelor SUA de pe tot globul, căuta să se extindă în Europa de Est şi Rusia, iar Valmet a fost vehiculul său pentru a face acest lucru. Simbolismul victoriei Occidentului în Războiul Rece era profund. Şeful departamentului bancar internaţional al lui Riggs a fost un fost ambasador al SUA la NATO, Alton G. Keel, care a considerat că misiunea sa ajută la „încurajarea întreprinderilor private în climatele anterior ostile". [36] între timp, Christian

Michel, un libertar declarat, era convins că operaţiunile lui Riggs Valmet contribuiau la efortul de a elibera antreprenorii ruşi de mâna grea a statului rus. Şi când Menatep a lui Hodorkovski a luat o acţiune şi în Riggs Valmet, Michel a crezut că investiţia reprezintă „un simbol minunat al noii ordini mondiale de care preşedintele Bush senior era atât de mândru... Valmet. Am crezut că este o lovitură de stat. [37]

Dar în ochii oamenilor KGB din Sankt Petersburg şi ai generalilor care i-au susţinut, relaţia Riggs-Menatep a fost un simbol al erei Elţin: un capitalism gangster susţinut de Occident în care oligarhi precum Hodorkovski au fost capabili să-şi dicteze voinţa, la putere. Ei l-au văzut pe Anatoly Chubais, arhitectul programului de privatizare al Rusiei, în special ca pe un ticălos al Occidentului.

în mentalitatea Războiului Rece al oamenilor KGB, pentru care aproape fiecare acţiune făcea parte dintr-un joc cu sumă zero, economiştii americani care s-au înghesuit în Rusia pentru a-l sfătui pe Chubais trebuie să fi fost agenţi ai CIA, hotărâţi să distrugă ceea ce a mai rămas din industria rusă. întrucât, cu ajutorul lor, a trecut în mâinile private, în timp ce industria de apărare a fost demontată bucată cu bucată. KGB-ul căutase să păstreze controlul asupra fluxurilor de numerar industriale, dar sub supravegherea lui Chubais întreprinderile naţiunii fuseseră distruse şi transferate în mâini independente. „SUA au trimis oameni de rang înalt ai CIA în Rusia pentru a ajuta la negocierea procesului de privatizare", a spus un apropiat al lui Puţin, care, la mai bine de douăzeci de ani de la începutul programului de privatizare al lui Chubais, era încă licent în privinţa asta. „Au profitat de acest proces şi au făcut bani din el. Nu aveau dreptul să facă bani în această privatizare. [38]
Cu toate declaraţiile sale despre sprijinirea tranziţiei ulterioare a Rusiei la o economie de piaţă, Puţin şi-a exprimat, de fapt, sentimentele despre oligarhi, încă de la începutul campaniei sale electorale. Primul indiciu a venit la sfârşitul lunii februarie, când a răspuns la o întrebare a unui lucrător de campanie despre momentul în care avea să „iroseasca" „lipitorii" - adică oligarhii - care s-au ataşat puterii. El a răspuns că regimul său trebuie să facă mai mult decât „să-i distrugă": „Este extrem de important să se creeze condiţii egale pentru toţi, astfel încât nimeni să nu poată prinde puterea şi să folosească aceste avantaje pentru sine... Nici un singur clan, nici un singur oligarh.... toţi ar trebui să fie la fel de îndepărtaţi de putere. [39] Următorul avertisment a venit cu o săptămână înainte de alegeri, când a spus unui post de radio din Moscova că doreşte să elimine oligarhii: „O astfel de clasă de oligarhi va înceta să mai existe... Dacă nu asigurăm condiţii egale pentru toţi, nu vom mai exista, să poată scoate ţara din starea ei actuală.' [40]
Asemenea declaraţii, desigur, au fost ovaţionate de o populaţie obosită de excesele anilor Elţin şi alimentate cu o dietă zilnică de poveşti de corupţie de către o mass-media relativ liberă care era folosită de proprietarii săi de magnaţi independenţi ca mijloc de a-şi bate rivalii. Puţin a făcut ecou linia trasă prima oară de Primakov când a cerut ca spaţiul să fie eliberat în închisorile ţării pentru oamenii de afaceri şi oficialii corupţi.
Dar, în timp ce declaraţia lui Primakov a transmis un fior în familia Elţîn, când Puţin a făcut astfel de comentarii, ei păreau să nu-şi dea seama. Era agentul lor la Kremlin şi erau siguri că nu îi va atinge niciodată. „Cercul interior şi oligarhii au crezut că este o figură temporară şi chiar au crezut că îl pot lua sub control", a spus o persoană apropiată lui Puţin. înainte de alegerile prezidenţiale, se pare că un oligarh se dusese să-l vadă pe Puţin la Casa Albă, sediul
guvernului rus în care îşi păstra încă funcţia, şi i-a spus fără nicio îndoială că ar trebui să ştie că nu va fi ales niciodată fără ei. sprijin şi că, prin urmare, ar trebui să înţeleagă cum să se comporte. Puţin abia a bătut din ochi şi a răspuns doar: „Vom vedea". „Nu a aruncat pe nimeni din biroul lui. Dar desigur că se juca cu ei. L-au subestimat absolut. [41]
Boris Berezovski a fost probabil oligarhul care a mers să-l vadă pe Puţin. în acel moment părea să fie singurul care începea să se întrebe dacă au făcut o greşeală fatală. După ce şi-a încheiat efortul de a distruge tandemul Primakov-Luzhkov, a fost în vacanţă în Anguilla cu o nouă iubită pentru cea mai mare parte a campaniei pentru alegerile prezidenţiale. Când s-a întors, era în mod clar tulburat de schimbările pe care

le-a văzut. „S-a întors din vacanţă şi s-a întâmplat ceva care nu i-a plăcut”, a spus o persoană apropiată lui. „Se dusese să-l vadă pe Puţin pentru a conveni cine va fi preşedinte în 2004. El a propus ca Puţin să fie preşedinte doar patru ani, în timp ce el, Berezovski, va lucra la crearea unui partid de opoziţie. El a vrut să existe o democraţie adevărată. [42] Dar dacă această conversaţie a avut loc, evident că nu a mers bine.
Cu câteva zile înainte de învestirea lui Puţin, ziarul *Kommersant* al lui Berezovsky a tras un semnal de alarmă printr-un articol care scurgea ceea ce spunea că ar fi planuri de fuziune a Kremlinului cu FSB, cu scopul de a amorţi partidele de opoziţie, toţi criticii şi presa liberă. Deşi o astfel de fuziune nu a avut loc niciodată în mod oficial, planurile descrise în articol par acum ameninţător de prevestitoare. Ascensiunea lui Puţin la putere a echivalat, desigur, cu preluarea Kremlinului de către KGB. Cele două entităţi chiar trebuiau fuzionate. Parcă Berezovski şi-ar fi dat seama brusc de profunzimea greşelii sale. „Noul preşedinte, dacă vrea cu adevărat să asigure ordinea şi stabilitatea, nu are nevoie de un sistem politic de autoreglare”, se arată în presupusul plan al Kremlinului. „în schimb, are nevoie de o structură politică în administraţia sa care să poată controla clar procesele politice şi sociale din Federaţia Rusă. Potenţialul intelectual, personal şi profesional al FSB ar trebui implicat pentru a lucra la controlul procesului politic”. FSB ar fi folosit pentru controlul daunelor atunci când ieşeau la suprafaţă informaţii care nu erau în interesul preşedintelui sau al cercului său interior. [43]
Kremlinul a negat că orice astfel de propuneri ar fi în discuţie. Dar la doar patru zile după inaugurarea lui Puţin, prima etapă a planului părea să fie pusă în joc. Era în mod clar menit să aducă mass-media la călcâi. Comando de poliţie mascaţi cu arme automate smulseseră prin birourile lui Vladimir Gusinsky, magnatul care deţinea imperiul Media Most, care includea postul de televiziune NTV, cel mai vocal critic al lui Puţin. [44] NTV a fost al doilea cel mai popular canal al Rusiei, iar Gusinsky nu se temea niciodată să-l folosească în scopuri politice, lansându-l în sprijinul blocului Patriei lui Lujkov la alegerile parlamentare. Canalul fusese, de asemenea, o voce stridentă a independenţei, cercetând războiul cecen al lui Puţin, în ajunul alegerilor prezidenţiale, acesta a difuzat o discuţie de primă ore despre incidentul suspect de la Ryazan şi a pus la îndoială deschis dacă FSB se află în spatele atentatelor cu bombă. Spectacolul său satiric săptămânal *Kukly*, sau „Marionete”, a fost un ghimpe constant în partea lui Puţin. De mai multe ori l-a înfăţişat ironic ca pe un pitic nechibzuit dintr-un basm ETA Hoffmann pe nume Tsaches, care a moştenit un regat gata făcut de mari bogăţii fără niciun efort al său.
Raidul asupra lui Gusinsky nu a fost singurul semnal puternic din partea noilor stăpâni KGB ai Kremlinului în primele zile ale guvernării lui Puţin. La zece zile după învestirea sa, Puţin a dezvăluit noi planuri ample de a controla puterile guvernatorilor regionali ai Rusiei - măsuri menite în mod clar să se asigure că guvernatorii aleşi nu se vor mai uni niciodată împotriva Kremlinului, aşa cum au făcut-o în numele lui Lujkov şi Primakov. Legislaţia propusă ar elimina locurile guvernatorilor din Consiliul Federaţiei, camera superioară a parlamentului în care aceştia au săpat atât de mult pentru a bloca demiterea lui Skuratov din funcţia de procuror general, devenind în esenţă o forţă politică independentă. [45] înlăturarea scaunelor guvernatorilor le-ar înlătura imunitatea de urmărire penală, în timp ce măsurile propuse i-ar permite, de asemenea, preşedintelui să destituie orice guvernator regional căruia i s-a deschis o anchetă penală, o mişcare menită în mod clar să se asigure că nu se va mai fi niciodată plecat

de pe linia Kremlinului. Ca un element suplimentar al controlului Kremlinului, Puţin a propus şi şapte plenipotenţiari numiţi de Kremlin - un fel de super-guvernatori - care ar supraveghea şapte zone de teritoriu. Cinci generali din armată şi FSB şi alţi doi loialişti ai Kremlinului au fost unşi prompt în posturi.

Pentru Berezovsky, această legislaţie a reprezentat o dezmembrare periculoasă a realizărilor democratice ale erei Elţin. Pe 31 mai, el i-a scris o scrisoare deschisă lui Puţin, protestând că propunerile reprezintă o „ameninţare la adresa integrităţii teritoriale şi a democraţiei Rusiei". [46] Scrisoarea a ajuns pe prima pagină a aproape tuturor ziarelor din Moscova, în timp ce canalul TV controlat de Berezovsky ORT i-a dat prima factura la ştirile de seară. Unul dintre prietenii săi, un magnat de afaceri care fusese întotdeauna aproape de oamenii de la securitate, în special de Primakov, l-a avertizat că ar fi mai bine să scadă: „Am spus: „Ajunge, Borya. Ce faci? Tipul tău a devenit preşedinte. Ce mai vrei?" Dar Berezovski răspunsese: „Este un dictator". — A văzut că era un dictator înaintea tuturor. [47]

Dar pe atunci Berezovski era singurul canar din mina de cărbune, avertizând despre dispariţia democraţiei. Funcţionari apropiaţi ai familiei Elţin care conduceau Kremlinul, şi anume şeful de cabinet Alexander Voloshin şi adjunctul său cu faţa de bebeluş Vladislav Surkov, au fost printre arhitecţii şefi ai proiectului de a aduce la cale guvernatorii regionali, în culise, ei şi-au dat sprijin şi în spatele planurilor de a controla mass-media. Era ca şi cum se răzbunau pe forţele care aproape că îi făcuseră închisoare şi le provocaseră atât de multă nelinişte, cu doar douăsprezece luni în urmă. Yumashev a insistat că, atunci când Puţin i-a discutat problema, el i-a spus că orice atac asupra NTV a fost împotriva libertăţii de exprimare. Dar nici el, nici Voloshin nu au făcut nimic pentru a opri ceea ce urma să devină o campanie de aducere a canalelor TV sub controlul statului, în timp ce Voloshin a participat activ la ea. „Puţin mi-a spus că Elţin va fi pătat în cărţile de istorie", şi-a amintit Yumashev. [48] „El a spus că toate cărţile vor spune despre Familie şi că va fi o minciună după alta din cauza NTV. Puţin a spus: „De ce ar trebui să suport asta? De ce să le permitem să discrediteze regimul? De ce ar trebui să suport asta dacă ei vor minţi în fiecare zi?" I-am spus că libertatea de exprimare este cea mai importantă instituţie a puterii. Trebuie să ne amintim asta. Dar el a spus că acest lucru nu ar trebui să fie tolerat niciodată când regimul este slab. Poate fi tolerat atunci când regimul este puternic, dar când este slab nu poate fi niciodată stomacat. Şi apoi a acţionat aşa cum a considerat necesar.

Modul în care Puţin a condus conversaţia a fost o manipulare tipică a KGB: el a stârnit antipatia viscerală a familiei Elţin faţă de NTV, după ce acestea au fost supuse reflectoarelor neiertătoare din cauza scandalurilor de corupţie care i-au afectat şi umilit anul precedent, forţându-i în cele din urmă. în predarea grăbită a puterii. Le-a exploatat temerile cu privire la modul în care acest lucru le-ar afecta moştenirea pentru a-i manipula pentru a-şi oferi sprijinul pentru un atac asupra canalului. „El a considerat că aceasta este o companie de
televiziune care nu era implicată în informarea oamenilor, ci în lobby pentru interesele proprietarului său", a spus Yumashev. „El a spus: „Au fost prinşi. Au luat un împrumut de la stat." El a spus: „Dacă nu ar exista acest împrumut, nu m-aş fi atins de ei. Dar ei au fost compromişi şi, prin urmare, trebuie să folosim asta." [49]

Raidul asupra Media Most a lui Gusinsky a fost începutul unei campanii complete a Kremlinului lui Puţin, a lui Voloşin şi a oficialilor familiei Elţîn, inclusiv, împotriva multor

oligarhi ai epocii Elţîn. A fost lansarea eforturilor lui Puţin de a eradica provocările la adresa puterii sale. Tot ce era nevoie era ca o ţintă să fie compromisă într-un fel - iar acum, după ce oamenii lui Puţin preluaseră aparatul de aplicare a legii, nu a fost greu să găseşti ceva de care să te agăţi după tranziţia grăbioasă a anilor Elţîn..

Ceea ce a urmat în acea vară a fost o serie bine planificată de raiduri coordonate menite să sperie magnaţii din politică, care au fost efectuate cu precizie KGB. în primul rând, la mai puţin de o lună de la raidul asupra Media Most, Gusinsky a fost închis. Deşi a fost deţinut doar trei nopţi în renumita închisoare Butyrka din Moscova, acuzat de deturnare de 10 milioane de dolari de la stat, pentru oligarhii care s-au obişnuit cu statutul lor aproape de neatins în timpul domniei lui Elţin, de neconceput sa întâmplat. Gusinsky, o figură tărăgănoasă, mai mare decât viaţa, a fost întotdeauna capabil să-şi folosească mass-media pentru a critica autorităţile şi a scăpa de asta. Magnaţii s-au unit pentru a lansa o scrisoare comună în semn de protest faţă de arestarea lui Gusinsky, numind-o „un act de răzbunare... împotriva unui oponent politic". [50] Dar dacă vreunul dintre ei se gândea să se răzvrătească împotriva noului regim, urma să primească în curând un nou avertisment. O săptămână mai târziu, procurorii de la Moscova au intentat un proces pentru a contesta privatizarea din 1997 a Norilsk Nickel, producătorul întins de nichel de 1,5 miliarde de dolari care fusese vândut cu doar 170 de milioane de dolari în controversatele licitaţii de împrumuturi pentru acţiuni către Vladimir Potanin, arhitectul privatizării, sistem. Igor Malaşenko, primul vicepreşedinte al Media Most a lui Gusinsky, a avertizat că procesul indica că orice om de afaceri implicat în privatizare „ar putea fi aruncat în închisoare mâine... Se creează o nouă ordine în ţară, ceea ce în ochii noii conduceri înseamnă că totul trebuie să fie sub controlul Kremlinului.' [51]

Parcă pentru a sublinia şi mai mult sosirea unui nou regim sub care niciunul dintre imperiile magnaţilor nu era în siguranţă, la începutul lunii iulie, oamenii lui Puţin au lansat încă trei raiduri în decurs de două zile. Ei au vizat mai întâi Lukoil, vastul conglomerat energetic deţinut şi condus de un oficial viclean din epoca sovietică din Azerbaidjan, Vagit Alekperov, acuzându-l de falsificarea restituirilor de taxe. Apoi au atacat din nou Media Most al lui Gusinsky şi, pentru prima dată, canalul său TV, NTV. [52] A doua zi a fost rândul unui alt simbol puternic al capitalismului din epoca Elţîn, extinsul AvtoVAZ, cel mai mare producător de maşini al naţiunii, care era controlat de asociaţii lui Berezovsky. Şeful poliţiei fiscale a susţinut că societatea s-a eschivat de impozite în valoare de sute de milioane de dolari. [53]

Panica în comunitatea de afaceri ajungea la apogeu. în aceeaşi zi în care poliţia fiscală smulgea prin AvtoVAZ, Puţin a acordat un interviu televizat în care justifică raidurile şi jură că va face dreptate celor care şi-au făcut avere în „apele noroioase" în urma prăbuşirii sovietice. „Nu putem confunda o democraţie cu anarhie", a avertizat el. [54] „în rusă, avem o vorbă despre prinderea peştilor în apele noroioase. Sunt pescari care au prins deja mult peşte şi ar dori să menţină sistemul aşa cum este. Dar nu cred că această stare de lucruri este apreciată de oamenii noştri. A doua zi a acordat un interviu pentru ziar în care a susţinut că mişcările recente nu au semnalat o revenire la un stat poliţienesc. Dar el a adăugat că afacerile ar trebui să respecte „regulile jocului" - mai ales acum că a prezentat noua rată forfetară a impozitului pe venit de 13%, care trebuia să sprijine eforturile de liberalizare. [55]

Era o tactică tipică a KGB-ului de momeală şi schimbare, iar maşinile bine unse ale Kremlinului erau desfăşurate pentru Puţin. Maşina de propagandă a Kremlinului şi

forţele de ordine funcţionau într-un tandem aproape perfect, iar magnaţii, disperaţi să înţeleagă noile reguli ale jocului, implorau o întâlnire cu el. Hodorkovski a avertizat în tăcere că oricare dintre ei ar putea încălca legile post-sovietice, deoarece acestea fuseseră scrise într- un mod contradictoriu, iar sistemul judiciar era slab. [56] Berezovski, din nou, a fost singura voce a protestului. El şi-a demisionat zgomotos din postul său de membru al parlamentului, spunând într-o conferinţă de presă plină că nu doreşte să ia parte la „destructurarea Rusiei şi impunerea unui regim autoritar". [57] Poziţia lui a fost un strigăt disperat de raliu către ceilalţi magnaţi de la Moscova. Dar a venit mult prea târziu.

Când douăzeci şi unu dintre cei mai puternici magnaţi l-au întâlnit pe Puţin la sfârşitul lunii iulie, întâlnirea în jurul mesei ovale a sălii ornamentate Ekaterinsky a Kremlinului a fost departe de întâlnirile secrete confortabile pe care le-au avut cu Boris Elţin. Aceasta a fost o afacere formală şi a fost o dezvăluire publică. Comentariile lui Puţin au fost televizate în toată ţara, în timp ce le-a spus magnaţilor că ei au doar ei înşişi de vină pentru valul de raiduri ale poliţiei fiscale şi anchete penale: „Trebuie să vă amintiţi că aţi format acest stat înşivă prin structurile politice şi cvasi-politice care tu ai controlat.' Citând o zicală populară rusă, el a continuat: „Nu are rost să dai vina pe oglindă [dacă ai o faţă urâtă]". [58] în cele din urmă, în timp ce i-a asigurat că nu va inversa privatizările din anii 90, i-a îndemnat să-şi susţină programul economic şi să înceteze să-şi folosească mijloacele de presă pentru a „politiza" anchetele legale împotriva marilor afaceri. După ce au plecat camerele TV, le-a făcut clar noile reguli ale jocului. Ar trebui să rămână departe de politică, altfel. Doi dintre magnaţi s-au remarcat prin absenţa lor: Berezovsky şi Gusinsky, ambii care au criticat public politicile lui Puţin şi şi-au folosit imperiile media pentru a face acelaşi lucru.

Dar un altul era remarcabil prin apropierea lui. La mâna dreaptă a lui Puţin, şoptindu-i din când în când la ureche, se afla Serghei Pugaciov. în timp ce ceilalţi tremurau, el părea netulburat. în acele zile, în timp ce Puţin se adapta noului său rol, cei doi bărbaţi vorbeau de multe ori pe zi. Mai târziu în acea zi, la propunerea lui Pugaciov, Puţin i-a găzduit pe oligarhi pentru o altă adunare, departe de camerele TV, bogată în simbolism. Pugaciov îl convinsese pe Puţin să se întâlnească cu ei în circumstanţe mai informale pentru a le demonstra că nu vrea să intre în război. Dar decorul ales de Puţin pentru grătarul „prietenos" a fost, de asemenea, menit ca un semnal ascuţit. Ascunsă în pădurea de la periferia Moscovei, casa lui Stalin fusese păstrată aproape neatinsă din ziua în care acesta a murit acolo, în 1953. Telefoanele cu care dictatorul lătra ordinele au rămas pe loc. Canapeaua pe care prefera să doarmă în loc să se retragă în pat stătea încă în biroul lui. Timpul părea să se fi oprit de când Stalin petrecuse acolo zile şi nopţi întocmind liste de duşmani în rândul elitei ţării. Oligarhii fuseseră invitaţi în locul din care Stalin ordonase ca mii să fie trimişi la moarte în ceea ce a devenit cunoscut sub numele de Marea Epurare. Puţin era îmbrăcat în tricou şi blugi şi încerca să pară relaxat şi accesibil. Văzuse doar mulţi dintre magnaţi la televizor, a spus Pugaciov, şi încă era îngrijorat de cum să se comporte în faţa lor. Dar dacă Puţin era neliniştit, magnaţii erau şi mai mult. Nimeni nu avea de gând să-l provoace pe noul preşedinte acolo. „A fost suficient că ne-a lăsat să plecăm", şi-a amintit Pugaciov că a spus unul dintre ei.

în tot acest timp, Pugaciov a lucrat în culise. în acele vremuri, în timp ce ceilalţi oligarhi se confruntau cu raiduri şi poliţie fiscală, el credea că el a comandat tot ce a cercetat. îşi instalase omul ca preşedinte şi un aliat ca şef al FSB. El îl adusese

personal pe noul şef al Serviciului Fiscal Federal, Ghenadi Bukaev, un asociat din Bashkortostan, unde avea interese în sectorul petrolului. El a ajutat la numirea lui Vladimir Ustinov în funcţia de procuror general, încercând să anuleze ancheta despre Mabetex. Lui Pugaciov îi plăcea să creadă că îi controlează pe toţi. Prin Mezhprombank, a împărţit numerar în stânga şi în dreapta. Un apartament pentru Ustinov aici, un apartament pentru adjunctul lui acolo. Alţi magnaţi s-au aliniat să lucreze cu el. „Ei veneau la mine în mod constant, spunând: „Hai să-l atacăm pe tipul ăsta şi să preluăm afacerea", a râs el, cu o nostalgie profundă pentru acele zile. [59] Chiar şi Roman Abramovici, comerciantul de petrol aparent timid, cu chip de mirişte, care începuse ca protejat al lui Boris Berezovski, dar acum îl depăşise pentru a câştiga favoarea familiei Elţin, i-a făcut o înclinare: mult mai târziu, Abramovici avea să se plângă un alt magnat că trebuia să fie de acord cu Pugaciov în acele zile. Un ziar din Moscova l-a salutat pe Pugaciov drept noul „favorit" al Kremlinului, în timp ce alţii l-au numit noul cardinal gri, care împreună cu oamenii KGB ai lui Puţin din Sankt Petersburg preia fluxurile financiare. [60] A fost văzut ca un ideolog din spatele noii politici de menţinere a oligarhilor „la fel de îndepărtaţi de putere", idee pe care nu ar fi recunoscut-o acum, dar la care atunci părea să subscrie, atâta timp cât era deasupra tuturor, altfel.

în timp ce unii oligarhi, precum Pugaciov şi Abramovici, erau în mod clar mai egali decât alţii, principalele ameninţări la adresa puterii lui Puţin au fost depăşite una câte una. Cu doar câteva zile înainte de întâlnirea lui Puţin de la Kremlin cu magnaţii de la Moscova, lui Gusinsky i s-a prezentat o ofertă pe care nu o putea refuza. Noul ministru de presă al lui Puţin, Mihail Leşin, i-a spus că ar trebui să accepte să-şi vândă imperiul Media Most monopolului gazului controlat de stat Gazprom pentru 473 de milioane de dolari în datorii şi 300 de milioane de dolari în numerar; altfel riscă închisoare. [61] Datoriile, pe care Puţin le-a consolidat în conversaţia sa cu Yumashev, erau în mare parte datorate gigantului gazier de stat, iar Media Most a rămas în urmă cu plăţile. Gusinsky fusese repede de acord - nu voia să mai rişte nopţi în închisoarea decrepita Butyrka. Până când magnaţii s-au adunat la Kremlin, procurorii anunţaseră că au renunţat la toate acuzaţiile împotriva lui Gusinsky.

Dar la scurt timp după, Gusinsky a fugit din ţară, iar mai târziu a reapărut spunând că a fost forţat să semneze înţelegerea sub constrângere, practic „sub ameninţarea armei". [62] Prin urmare, a spus el, a renunţat la ea. Când a apărut prima ştire despre înţelegere, elita ţării a fost şocată. A fost primul semn al cât de departe era dispus să meargă regimul lui Puţin pentru a dobândi controlul asupra reţelelor media independente. Oamenii lui Puţin foloseau sistemul de justiţie penală ca o armă de „şantaj brut" pentru a forţa o preluare. Pentru ei, astfel de tactici erau egale pentru curs.

însă, pentru Puţin, confruntarea finală cu magnaţii mass-media urma să vină. De la început, Kremlinul şi-a concentrat eforturile asupra lor. Puţin devenise obsedat de puterea presei, ştiind prea bine cum, cu ajutorul canalului de televiziune al lui Berezovsky, se transformase dintr-un nimeni în cel mai popular lider al ţării. Era conştient că fără controlul canalelor federale de televiziune ale ţării, asta se putea schimba în orice moment.

Mai mult decât oricare dintre ceilalţi magnaţi, Boris Berezovski l-a reprezentat pe oligarhul arhetipal al epocii Elţîn în faţa oamenilor lui Puţin, de care a fost insultat, urât şi temut în egală măsură. El a reprezentat simbolul afacerilor interne din anii Elţin, când un mic grup de oameni de afaceri negociau în culise bunuri de prim rang şi

posturi guvernamentale. Legăturile pe care le cultivase cu liderii separatişti din Cecenia l-au făcut invidios în ochii oamenilor KGB - în special pe Patrushev, care ura pe oricine avea legătură cu cecenii. Berezovski l-a susţinut pe liderul separatist Aslan Maskhadov şi a ajutat la încheierea unui acord de pace în urma dezastruosului prim război cecen al lui Elţin, în care mii de soldaţi ruşi - şi mulţi alţi civili ceceni - şi-au pierdut viaţa. Acordul i-a acordat lui Mashadov o autonomie largă pentru o republică care, în ochii oamenilor KGB ai lui Puţin, devenise o gaură neagră pentru oameni şi bani. Berezovsky a fost capabil să navigheze în clanurile perfide ale lorzilor războinici ceceni pentru a câştiga bani nu doar din negocierea eliberării ostaticilor, ci şi din afacerile războiului. „Este un criminal de război. A furat oameni', a susţinut un asociat al lui Puţin. — Toate acestea: războiul, căpetenii ceceni, a fost opera lui Berezovski. Dar mai ales oamenii lui Puţin se temeau de puterea presei pe care o conducea. Chiar dacă canalul său de televiziune ORT era, pe hârtie, controlat de stat, care deţinea o participaţie de 51 la sută, Berezovski, care deţinea restul şi strânsese consiliul de conducere cu aliaţii săi, era de fapt la conducere.

La începutul lunii august, Berezovski intrase în opoziţie totală faţă de noul regim. A doua zi după ce o bombă teroristă a spart un pasaj subteran din centrul Moscovei, lăsând şapte morţi şi nouăzeci de răniţi, el a susţinut o conferinţă de presă pentru a anunţa că creează un bloc de opoziţie pentru a combate ceea ce el a numit autoritarismul în creştere al lui Puţin. El a avertizat că ar putea avea loc mai multe astfel de explozii dacă Kremlinul îşi va continua eforturile „periculoase" de a distruge rebelii din Cecenia. [63] Având în vedere legăturile lui Berezovski cu rebelii ceceni, părea că dădea mănuşa regimului Puţin.

Când dezastrul a avut loc mai târziu în aceeaşi lună, lăsându-l pe Puţin să se confrunte cu prima criză majoră a preşedinţiei sale în curs de dezvoltare, a devenit mai urgent ca oamenii de la Kremlin să-l împingă pe Berezovsky din jocul media. O torpilă aflată la bordul unuia dintre submarinele nucleare ale ţării, *Kursk*, detonase cumva, trimiţând o explozie spărgând-o şi trimiţându-l pe ea şi echipajul său pe fundul mării. Berezovsky a desfăşurat toată forţa canalului său TV ORT pentru a critica modul în care Puţin a gestionat dezastrul. Timp de şase zile a domnit confuzia, deoarece nu a reuşit să abordeze public tragedia, rămânând ascuns în reşedinţa sa de vară de lângă Soci, pe coasta Mării Negre, apărând doar - în imaginile prezentate de ORT - să se zbată pe un jetski. Puţin a rămas complet tăcut în timp ce marina s-a înfundat zile întregi despre ceea ce s-a întâmplat, chiar şi după ce a recunoscut că submarinul s-a scufundat. Familiile echipajului erau disperate, o operaţiune de salvare a fost organizată doar cu stăpânire, iar Rusia refuzase iniţial ofertele de asistenţă internaţională, temându-se dezvăluirea secretelor despre starea flotei sale nucleare.

încă un lider fără experienţă, în ciuda anilor de muncă în gestionarea ilegalităţii împotriva Occidentului şi a acţiunii sale militare decisive în Cecenia, Puţin a fost iniţial paralizat de frică, a spus o persoană apropiată. — Era în stupoare. A devenit complet alb. Nu ştia cum să se ocupe de asta şi, prin urmare, a încercat să evite să se ocupe de asta. Ştiam că a explodat imediat... Am crezut că toţi sunt morţi de la început. Puţin pur şi simplu nu ştia cum să facă faţă, aşa că atunci când toţi au venit şi au spus: „Ce vrei să facem - să lansăm o operaţiune de salvare, să anunţăm război împotriva SUA [una dintre afirmaţiile a fost că *Kursk* s-a ciocnit. cu un submarin american]?" a jucat timp. Chiar dacă credeam că toţi sunt morţi, am demarat operaţiunea de salvare şi au apărut toate poveştile despre strigătele plângătoare ale submarinaşilor care băteau în

pereţi. Norvegienii şi alţii sunau cu oferte de ajutor. Dar nu a vrut ca ei să descopere că toată lumea era morţi, aşa că a refuzat pur şi simplu ajutorul - ceea ce, desigur, a înrăutăţit totul. Toate minciunile au înrăutăţit totul. [64]
în a şaptea zi, Puţin a zburat liniştit înapoi la Moscova. Dar doar trei zile mai târziu a apărut în public. După multe îndemnuri şi convingeri din partea consilierilor, el a zburat la Vidyayevo, un oraş militar închis deasupra Cercului Arctic, unde *Kursk* -u/îşi avea portul de origine şi unde rudele afectate ale echipajului se adunaseră cu câteva zile în urmă, în speranţa zadarnică de veşti bune. care coborâse de mult în durere, furie şi disperare. Cu o zi înainte, autorităţile ruse au recunoscut în sfârşit că toţi cei 118 membri ai echipajului erau morţi, iar Puţin fusese deja bătut în presă din cauza inacţiunii sale în gestionarea afacerii. ORT-ul lui Berezovsky a condus acuzaţia, intervievând rudele îndurerate care l-au învins pe Puţin pentru lipsa lui de conducere. Puţin a explodat de furie din cauza filmării şi a susţinut că oamenii săi de la securitate i-au dat un raport în care spunea că femeile care apăreau pe ecran nu erau soţii sau rude, ci prostituate angajate de Berezovski pentru a-l discredita.
Dar când Puţin a ajuns la Vidyayevo, s-a confruntat cu o tiradă de furie din viaţa reală, în timp ce soţiile şi rudele l-au sfâşiat. Furia prezentată pe canalul lui Berezovsky era autentică: orice sugestie că ar fi fost pusă în scenă era exclusă. Reacţia iniţială a lui Puţin a fost un alt semn al paranoiei sale profunde şi al lipsei sale de empatie. Timp de trei ore a vorbit cu ei, încercând să le potolească furia. Deşi le-a spus că este gata să-şi asume responsabilitatea pentru tot ce s-a întâmplat în ţară în cele o sută de zile de când a devenit preşedinte, el a spus că nu poate face acelaşi lucru în ultimii cincisprezece ani: „Pentru asta, sunt pregătit, să mă aşez lângă tine şi să pun aceleaşi întrebări şi altora. [65] El a dat vina pentru operaţiunea de salvare greşită pe starea jalnică şi jalnică a armatei, care fusese lăsată să se degradeze cu puţine finanţări în timpul domniei lui Elţin.
Dar, mai ales, a pus vina pe picioarele magnaţilor mass-media. Vizându-i în mod clar pe Berezovsky şi Gusinsky, el i-a atacat ca fiind adevărata cauză a situaţiei armatei, pentru că au furat din ţară, chiar dacă ei au încercat să scoată puncte politice din tragedie: „Sunt oameni la televizor astăzi care... în ultima perioadă, zece ani au distrus chiar armata şi flota unde oamenii mor acum... Au furat bani, au cumpărat mass-media şi manipulează opinia publică. [66]
în cele din urmă, Puţin părea să fi câştigat runda rudelor. Dar comentariile sale, în care îi evidenţiază pe magnaţii mass-media drept hoţi care subminaseră statul, au semnalat că orice speranţă pentru proprietatea continuă a lui Berezovsky sau Gusinsky asupra canalelor lor media independente era moartă. Din nou, asociatul Berezovsky care păstra legături cu serviciile de securitate şi-a certat prietenul şi l-a avertizat să se retragă. [67] „I-am spus:
„Borya, de ce îl subminezi şi nu îi dai nicio şansă? Cum îl poţi învinovăţi pentru acest submarin?'„ Dar Berezovski nu se pocăi; se temea de ascensiunea statului KGB şi dorea să facă tot ce putea pentru a-l submina. După episodul din *Kursk*, Voloshin i-a spus lui Berezovsky că deţinerea lui ORT s-a încheiat, deoarece s-a descoperit că folosea canalul „pentru a lucra împotriva preşedintelui". [68] Apoi, potrivit lui Berezovsky, el i-a spus că trebuie să-şi predea miza în două săptămâni sau să-l urmeze pe Gusinsky în Butyrka. El a considerat acest lucru ca pe un ultimatum care ar duce la „sfârşitul informaţiilor de televiziune în Rusia": „Va fi înlocuită cu propaganda televizată controlată de consilierii [Kremlinului]". [69] Pentru o vreme, a jucat un joc neliniştit de

pisica şi şoarecele cu Kremlinul, anunţând că şi-a încredinţat participaţia la ORT jurnaliştilor postului, proclamând totodată că nu va permite ca ţara să cadă într-un abis autoritar.

Cu toată preştiinţa lui Berezovsky, resturile de Elţin din Kremlin lucrau în pas cu Puţin şi cu forţele de ordine. Maşina Kremlinului a fost unită împotriva lui Berezovsky şi Gusinsky şi nu avea să existe niciodată vreo şansă pentru ei. Gleb Pavlovsky, doctorul de spin de la Kremlin care a ajutat să creeze o parte din propaganda din spatele campaniei electorale a lui Puţin, a contribuit la crearea unei noi „Doctrine de securitate a informaţiilor" a Kremlinului, care, a spus el, ar permite guvernului să elimine „brokerii de informaţii din umbră", precum Gusinsky şi Berezovsky, care reprezentau „ameninţări serioase la adresa intereselor naţionale ale ţării". [70]

La mijlocul lunii octombrie, procurorii şi-au redeschis dosarul cu acuzaţii conform cărora Berezovski ar fi extras sute de milioane de dolari prin intermediul companiilor elveţiene de la Aeroflot, compania aeriană de stat rusă pe care o deţinea în parte. Presiunea a devenit insuportabilă. Când procurorii au anunţat pe 13 noiembrie că îl cheamă pentru audiere şi că sunt gata să-l acuze, Berezovski a fugit din Rusia şi a spus că nu se va mai întoarce niciodată. „M-au forţat să aleg între a deveni prizonier politic sau emigrat politic", a spus el într-o declaraţie dintr-o locaţie pe care nu a dezvăluit-o. [71]

Aceeaşi tactică a fost folosită împotriva lui Gusinsky. Fusese chemat şi el la interogatoriu în aceeaşi zi. Dar şi el dispăruse de mult, fugind din îndemâna procurorilor în vila sa din Spania, la scurt timp după ce a semnat acordul pentru a-şi preda acţiunile la Media Most în iulie. Apoi a renunţat la înţelegere, susţinând că a fost semnat sub constrângere în schimbul unei garanţii a libertăţii sale. Dar nu a putut scăpa de braţul lung al procurorilor ruşi. L-au acuzat *în lipsă* că şi-a denaturat bunurile în Media Most atunci când acceptase împrumuturi de la Gazprom şi au emis un mandat Interpol pentru arestarea sa.

Chiar şi în exil, presiunea a devenit prea mare de suportat pentru ambii bărbaţi. în februarie 2001, la insistenţele lui Voloshin, Berezovski şi-a vândut acţiunile la ORT lui Roman Abramovici, care şi-a abandonat fostul partener pentru a deveni o punte financiară între Familia Elţin şi oamenii lui Puţin şi care a vândut prompt acţiunile statului. în luna aprilie a aceluiaşi an, Gazprom a preluat controlul asupra NTV al lui Gusinsky, lansând o lovitură de stat în sala de consiliu, deoarece a solicitat un împrumut de 281 de milioane de dolari pe care l-a împrumutat lui Media Most.

Puţin şi oamenii săi înfăşurau tacticile încercate şi testate din zilele Sankt Petersburgului, când tot ce trebuiau să facă pentru a prelua portul oraşului şi flota din Marea Baltică era să- şi arunce directorul în închisoare. Dar în acea fază incipientă a guvernării lor, ei ar fi fost capabili să facă puţine lucruri fără asistenţa rezidenţilor Elţin din Kremlin. „Ei [Familia

Elţin] au fost cei care au gândit schemele pentru a aduce toate mass-media în mâinile statului, care au dus la distrugerea practică a tuturor mass-mediei independente", a spus Leonid Nevzlin, fostul magnat Menatep care urmărea îndeaproape întâmplări de pe margine. „Ei i-au dat asta lui Puţin... Ar fi trebuit să concluzionam unde a dus toate acestea în primul an de guvernare a lui Puţin. Dar am vrut să continuăm să ne uităm prin ochelari de culoare trandafir, pentru că totul în economie părea să fie în regulă. [72]

în spatele cortinei vrăjitorului de la Kremlinul lui Puţin, în spatele demonstraţiei bombastice de forţă, Puţin încă fusese nervos, potrivit lui Pugaciov. în ianuarie 2001, înainte de preluarea NTV de către Gazprom, el invitase jurnaliştii de top ai postului la Kremlin, în încercarea de a-i asigura de intenţiile statului. Era vizibil nervos înainte de a intra în biblioteca Kremlinului pentru a-i saluta, şi-a amintit Pugaciov: „A fost speriat înainte de întâlnire. Nu voia să intre şi să vorbească cu ei. A trebuit să-i spun ce să spună. Erau crema inteligenţei moscovite, nume cunoscute. [73]

Puţin a fost atât de îngrijorat încât l-a tras pe unul dintre jurnalişti într-o cameră separată şi a întrebat-o ce vrea să audă, a spus Pugaciov. în ultimii patru ani, Svetlana Sorokina a fost faţa celui mai popular talk-show politic al NTV, *Glas Naroda* sau Vocea Poporului. „El i-a spus: „Tu şi eu, suntem amândoi din Sankt Petersburg, avem asta în comun, spune-mi cum ai vrea să fie", a spus Pugaciov. Ceilalţi jurnalişti, care aşteptau afară, credeau că Puţin a tras-o pe Sorokina deoparte pentru a-i pune pe picioare greşite, pentru a le scoate vântul din pânze. Dar Pugaciov a susţinut că a fost pentru că nu avea idee ce să spună. A fost şi o tactică clasică pentru recrutarea aliaţilor. Când Puţin a intrat în cele din urmă în biblioteca cu panouri din lemn de la Kremlin pentru a-i saluta pe jurnalişti, ca un cameleon, el absorbise personajul Sorokinei şi le-a putut spune exact ce voiau să audă. A fost o altă operaţiune KGB. în următoarele trei ore şi jumătate, el a căutat să-i asigure de intenţiile benigne ale Kremlinului. Lupta, le-a spus el, a fost doar cu Gusinsky. Nu a vrut să se schimbe redacţia canalului. El ar primi un investitor străin în canal. El a vrut să-şi păstreze independenţa editorială. Gazprom, i-a asigurat el, nu era statul. în ceea ce priveşte procurorii, care îşi îndreptau acum atenţia asupra relaţiilor financiare ale jurnaliştilor individuali cu Gusinsky, acesta nu i-a putut controla - erau dincolo de comanda lui.

„Am aflat în acea zi că procuratura este o organizaţie absolut independentă - Puţin a spus-o de mai multe ori", şi-a amintit ulterior de întâlnire unul dintre jurnalişti, Viktor Shenderovich, abia crezând ce auzise. „El a spus că este gata să ne ajute şi consideră că unele dintre acţiunile procurorilor sunt excesive". [74] Puţin le spusese: „Nu mă veţi crede, dar nu pot face nimic. Vrei să mă întorc la vremurile legii telefonice? [75] - o referire la modul în care Biroul Politic sovietic dictase hotărâri de înaltă instanţe şi procurori.

A fost o performanţă de comandă, tipică multor Puţin pe care o va face mai târziu în insistenţa sa de a respecta statutul oficial, legal al instituţiilor, în timp ce maschează adevăratele jocuri de putere aflate în joc. A fost cel mai priceput atunci când îşi asumă personalitatea şi preocupările celorlalţi. Era o tactică pe care o perfecţionase la Dresda. „Era ca o oglindă", a spus Pugaciov. „El spune doar tuturor ce vor să audă". [76]

Cu toate acestea, jurnaliştii au lăsat Kremlinul neliniştit. Cum puteau să creadă ceea ce tocmai auziseră? Iar când Gazprom a instalat o nouă conducere la începutul lunii aprilie, pe motiv că Gusinsky nu şi-a achitat datoriile, au organizat o şedinţă pentru a păstra controlul staţiei şi au continuat să difuzeze rapoarte critice la adresa Kremlinului, ca şi cum încă sperau pe jumătate, că Puţin a înţeles ceea ce a spus. Dar dimineaţa devreme a celei de-a unsprezecea zi a sit-in-ului lor, adevăratele intenţii ale lui Puţin au devenit clare. Nu a vrut să spună nimic din ceea ce a spus despre păstrarea independenţei editoriale a canalului. Oamenii de securitate au intrat în linişte în clădire la ora 4 dimineaţa şi au înlocuit forţele de securitate ale canalului. Jurnaliştii care soseau la serviciu în acea dimineaţă aveau voie să intre doar dacă jurau

loialitate noului management. Jurnaliştii de rang înalt şi-au dat demisia în masă în semn de protest faţă de tacticile puternice care le-au luat independenţa câştigată cu greu de la ei. „în ţară are loc o lovitură târâtoare”, a declarat Igor Malaşenko, un co-fondator al canalului. „Această operaţiune este pe aceeaşi linie ca şi tentativa de putsch din august 1991 şi este efectuată de aceleaşi persoane, membri ai serviciilor secrete”. [77] „Suntem cu toţii vinovaţi, pentru că am lăsat KGB-ul să revină la putere”, a declarat reporterilor Serghei Kovalyov, un activist proeminent pentru drepturile omului. [78]

Kremlinul lui Puţin preluase din nou controlul asupra undelor. Mass-media liberă din anii Elţin nu a mai existat.

„Operaţiunea Energie”

Departe la est de Moscova, dincolo de Munţii Urali, unde pădurea de mesteacăn face loc unei taiga de brazi şi mlaştini, se întinde vastul teren plat al bazinului petrolier siberian de vest. De când geologii sovietici au descoperit acolo rezerve uriaşe de petrol şi gaze în anii şaizeci, regiunea fusese puterea din spatele ambiţiilor globale ale imperiului sovietic. A fost cheia puterii imperiale a ţării.

Inginerii, foratorii şi geologii care au dezvoltat teritoriul aproape pustiu fuseseră lăudaţi ca eroi sovietici. S-au luptat cu gheaţa şi cu temperaturile scăzute ale iernii pentru a construi instalaţii de foraj şi conducte pe terenuri care s-au transformat în lacuri impracticabile şi mlaştini infestate de ţânţari în timpul lunilor de vară. Munca lor a ajutat la transformarea Uniunii Sovietice, pentru o vreme, într-o putere economică care, până la sfârşitul anilor optzeci, a devenit cel mai mare producător de petrol şi gaze din lume. Producţia a fost crescută cu nesăbuinţă pentru a satisface cerinţele din ce în ce mai mari ale Biroului Politic. Fântânile erau inundate cu apă pentru a forţa petrolul care a ajutat la alimentarea voraceului complex militar-industrial al Uniunii Sovietice. Două treimi din toată producţia de petrol sovietică a fost produsă acolo. A fost bijuteria sistemului sovietic care deţinea 40% din rezervele de gaze ale lumii şi 12% din rezervele de petrol din afara Orientului Mijlociu.

Majoritatea petrolului şi gazelor extrase au fost vândute pe plan intern la preţuri mici fixe, subvenţionând producţia în masă de tancuri şi alte arme pentru a înarma imperiul sovietic împotriva Occidentului. [1] Dar exporturile de petrol erau mai strategice: erau aurul negru pe care s-a bazat extinderea globală a imperiului sovietic. Economia republicii est-germane a fost finanţată în mare parte prin vânzarea petrolului şi gazelor sovietice la o fracţiune din preţurile pieţei mondiale, iar restul blocului estic a fost susţinut de tranzacţii similare. [2]

Exporturile de petrol în special au fost supravegheate cu gelozie de KGB. Profiturile pe care exportatorul sovietic de petrol de monopol de stat Soyuznefexport le-a făcut din diferenţa dintre preţurile sovietice şi cele mondiale - de şase ori mai mare - au contribuit la umplerea cuferelor valutare ale imperiului sovietic, la finanţarea incursiunilor în Orientul Mijlociu şi Africa, avivând conflicte armate şi revolte., şi finanţarea măsurilor active pentru a perturba Occidentul.

Când Uniunea Sovietică s-a prăbuşit şi lanţul de comandă al ministerului petrolului s-a spulberat, industria petrolului s-a rupt iniţial în patru companii de producţie integrate vertical: Lukoil, Yukos, Surgutneftegaz şi, pentru o vreme, Rosneft. Deşi erau încă controlaţi în mod nominal de către stat, ei au fost preluaţi în mare parte de directori, generalii petrolului, care îi conduseseră în vremea sovietică, în timp ce grupurile de crimă organizată, care stăpâneau în oraşele regionale ale Rusiei, încercau să-şi

dezvolte. [3] A avut loc o prăbuşire larg răspândită a producţiei, deoarece câmpurile petroliere din vestul Siberiei fuseseră în mare parte epuizate de decenii de administrare proastă sovietică. Dar, neobservaţi în umbră, în prima jumătate a anilor '90, membrii braţului de informaţii externe al KGB-ului au păstrat controlul asupra majorităţii exporturilor de petrol. Producătorilor li s-a ordonat să vândă până la 80 la sută din producţia lor la preţul intern scăzut fix către stat, ceea ce a permis apoi unui sistem de *spetsexportery,* exportatori special desemnaţi, aliaţi îndeaproape cu KGB sau cu crima organizată de prieteni, să culeagă diferenţa, din preţul global. [4] Adesea, fondurile aduse de aceasta au fost absorbite pentru bani negri pentru KGB şi Kremlin - pentru a finanţa campanii electorale şi pentru a se asigura că voturile parlamentare mergeau pe calea Kremlinului - sau au fost pur şi simplu jefuite.

Când cele mai strategice şi mai profitabile sectoare ale industriei sovietice au fost vândute la mijlocul anilor 90 în cadrul licitaţiilor de împrumuturi pentru acţiuni, multe dintre aceste bucăţi de aur pentru reţelele KGB au trecut în mâini private. Iukos şi Sibneft, un producător de petrol vecin din Siberia de Vest, au fost vânduţi în mâinile tinerilor bancheri apropiaţi de guvernul Elţin, lui Hodorkovski şi parteneriatului dintre Berezovsky şi Abramovici, pentru doar 300 de milioane de dolari şi 100 de milioane de dolari bucata. Accesul la capital pe care tinerii magnaţi l-au câştigat prin gestionarea de către băncile lor a conturilor de trezorerie guvernamentală le-a ajutat să le dea avantajul în lupta pentru resursele ţării. Operatorii KGB nu aveau să fie niciodată capabili să obţină astfel de sume.

Consecinţele au fost enorme. Petrolul - în ciuda preţurilor globale scăzute la acea vreme - reprezenta încă o mare parte din veniturile din export ale ţării. [5] Oamenii lui Hodorkovski, de exemplu, şi-au înfiinţat propriile reţele comerciale pentru Yukos, de îndată ce au preluat compania în 1996. Profiturile au fost ascunse în conturile private offshore ale grupului Menatep al lui Hodorkovski, departe de accesul ruşilor, de stat, în timp ce Menatep a găsit lacune în legi pentru a minimiza plăţile de impozite. Echilibrul de putere se muta decisiv către magnaţii din epoca Elţin. Privatizarea fluxului de numerar din exportul de petrol a schimbat totul. I-a transformat pe oameni ca Hodorkovski şi Berezovski în oligarhi în toată regula, capabili să-i mituiască pe oamenii lui Elţin şi să strângă voturi parlamentare în favoarea lor. Potrivit fostului ofiţer KGB, devenit comerciant de petrol, Andrei Pannikov,

ruperea comerţului cu petrol în proprietate independentă a fost o ameninţare la adresa integrităţii statului rus, care nu ar fi trebuit să se întâmple niciodată: „Nu aş fi distrus niciodată monopolul de stat.. Aş fi păstrat tot comerţul de export în mâinile statului. [6]

Pentru Puţin şi oamenii lui KGB, a fost o chestiune care, desigur, le-a atras imediat atenţia. Preţurile globale ale petrolului au început să crească aproape de îndată ce Puţin a fost uns succesorul lui Elţin, în vara lui 1999. Până la jumătatea anului 2002, Hodorkovski, care a început ca un student la chimie intens şi blând, care conducea discoteci pentru Komsomol, anunţa lumii o avere personală de 7 miliarde de dolari prin deţinerea unui pachet de 36 la sută din grupul Menatep. [7] A fost un salt colosal în avere din zilele în care Menatep a achiziţionat Yukos pentru 300 de milioane de dolari în licitaţiile de împrumuturi pentru acţiuni din 1995, când Yukos însuşi era îndatorat până la genunchi. [8] Dezvăluirea l-a făcut oficial pe Hodorkovski cel mai bogat om al Rusiei, într-o perioadă în care întregul buget de stat rus era de 67 de miliarde de dolari,

iar capitalizarea bursieră a celei mai mari companii controlate de stat din Rusia, Gazprom, era de 25 de miliarde de dolari.
Hodorkovski şi partenerii săi din Menatep au fost primii magnaţi ruşi care şi-au dezvăluit public participaţiile comerciale. Majoritatea oligarhilor şi-au ascuns proprietatea în spatele unei reţele de companii-paravan, încă temându-se de răzbunare din partea statului după controversa privatizărilor din anii nouăzeci. Hodorkovski punea capul peste parapet parţial pentru că bolta lui Puţin la preşedinţie era menită să semnaleze o legalizare a tranziţiei haotice pe piaţă a ţării, o asigurare a câştigurilor din anii nouăzeci. Acesta a fost unul dintre motivele pentru care Puţin a câştigat un sprijin atât de larg, cel mai important din partea familiei Elţin. Chiar dacă i-a eliminat fără milă pe magnaţii mass-media, Puţin nu a dat niciun indiciu că ar dori să crească proprietatea statului în altă parte. Şi, deşi făcuse o mulţime de zgomote ameninţătoare cu privire la aducerea oligarhilor la călcâi, el insistase că nu va răsturna privatizările din anii nouăzeci. Se părea că, odată cu dezvăluirea lui Hodorkovski, Rusia progresa în continuare pe drumul către o economie de piaţă mai matură şi mai dezvoltată. Mişcarea a fost lăudată ca un progres pentru transparenţă, dar a fost, probabil, şi pariul lui Hodorkovski pe puterea pieţei de a-l proteja. Miza să opereze conform regulilor de joc ale pieţei occidentale.
Dar pentru *silovikii* care se ridicaseră la putere cu Puţin, noul statut al lui Hodorkovski de cel mai bogat om al ţării - care operează în afara controlului lor - a fost un alt steag roşu. Ei aşteptaseră în umbră de la prăbuşirea sovietică, adăpostind ambiţii de a restabili puterea Rusiei. Ascensiunea lui Puţin la preşedinţie, prin înşelăciunea sa subtilă şi prin promisiunile făcute familiei Elţin, a fost menită să fie primul pas către realizarea acestui lucru. Oamenii KGB văzuseră întotdeauna industria petrolieră a ţării ca monedă de schimb în jocurile de putere geopolitică. în opinia lor, preluarea controlului asupra resurselor petroliere ale Rusiei va fi crucială atât pentru asigurarea propriei poziţii la putere, cât şi pentru restabilirea poziţiei Rusiei împotriva Occidentului. Nu a stricat, desigur, că vor fi capabili să- şi alinieze propriile buzunare în acest proces.
întrebarea era cum vor proceda. Spre deosebire de comunişti, noua generaţie de *siloviki* - din rândurile KGB, care începuse reformele pieţei în primul rând - nu avea să anunţe niciodată o campanie de renaţionalizare: ei se declaraseră mereu în favoarea pieţei. Dar au urmărit să folosească şi să distorsioneze piaţa ca armă. Ei doreau să stabilească o formă de
capitalism de cvasi-stat care să promoveze propria lor - şi după cum o vedeau ei, a Rusiei - putere.
Industria gazelor a prezentat o ecuaţie mult mai uşoară decât sectorul petrolului. Spre deosebire de petrol, acesta fusese păstrat aproape în întregime ca un vast monopol controlat de stat. Gazprom, gigantul gazelor de stat, a fost cel mai strategic activ al ţării. Aflat la calar pe cele mai mari rezerve de gaz de pe planetă, a fost primul producător de gaze din lume şi a adus cel mai mare flux de venituri fiscale din ţară. Nu numai că a furnizat caselor Rusiei căldură şi lumină, ci a furnizat şi Europei cu 25% din necesarul de gaz. Rolul său de furnizor predominant pentru o mare parte din Europa Centrală şi de Est, precum şi pentru Ucraina şi Belarus, a însemnat că ar putea fi folosit ca instrument de influenţă politică, în timp ce vastele sale fonduri de numerar şi activele financiare reprezentau o mulţime de oportunităţi pentru oamenii lui Puţin. Sub Elţîn, conducerea superioară a Gazprom preluase în mare parte controlul asupra

companiei, transformând-o în propriul lor feud. însă Puţin a făcut ca înlocuirea lor cu propriii săi aliaţi să fie una dintre primele sale priorităţi, lansând o epurare amplă după ce investigaţiile acţionarilor au arătat că managerii din epoca Elţin au evacuat o serie de zăcăminte de gaze şi alte active din Gazprom şi în companiile legate de ele. Bărbaţii pe care i-a numit în locul lor ocupaseră cu toţii funcţii executive la portul maritim din Sankt Petersburg, atuul strategic pe care *siloviki -ul lui Puţin* îl preluase, făcându-şi dinţii unindu-şi forţele cu gruparea criminală organizată Tambov. A fost primul indiciu că alianţa creată atunci va prelua active la scară federală. Noul director executiv al Gazprom era Alexei Miller, în vârstă de treizeci şi nouă de ani, un bărbat scund şi mustaş, care a servit ca adjunct al lui Puţin în Comitetul de Relaţii Externe al primăriei din Sankt Petersburg şi apoi ca director la portul maritim. [9]
Industria petrolieră privată avea să pună o provocare mult mai dificilă. în Sankt Petersburg, *silovikii* reuşiseră să îndoaie cu uşurinţă forţele de ordine ale oraşului în faţa voinţei lor de a-şi îndepărta rivalii. Dar abordarea oligarhilor de la Moscova a fost o chestiune complet diferită. Cu toată puterea pe care o deţineau prin FSB, adepţii lui Puţin nu şi-au consolidat încă controlul asupra întregului sistem de aplicare a legii, iar magnaţii de la Moscova erau figuri consacrate, binecunoscute în Occident, care construiseră companii care erau tranzacţionate pe pieţele occidentale.. în joc era capacitatea ţării de a atrage investiţii externe, despre care pragmaticul Puţin a înţeles că este încă esenţială pentru a accelera redresarea economică a Rusiei după prăbuşirea anilor '90.
Siloviki a început în linişte ceea ce a devenit cunoscut sub numele de „Operaţiunea Energie". Familia Elţin a continuat să se simtă în siguranţă în credinţa lor că Puţin este un om de piaţă. Pentru ei, el era preşedintele în curs de formare, încă învăţând frânghiile guvernului, în primul an de conducere, el a urmat lecţii intensive de limba engleză, de citire rapidă a teancurilor de documente şi de administrarea şi istoria statului rus, potrivit unui bancher senior legat de KGB, familiarizat cu chestiunea., care a spus: „Sistemul de pregătire a liderilor se prăbuşise". [10]
Familia Elţin încă mai credea ferm în loialitatea lui Puţin şi în ascultarea sa faţă de ei. Se pare că ei au crezut, de asemenea, că au condus cea mai mare parte a economiei pentru primul mandat al lui Puţin, în timp ce Puţin a părut să indice iniţial că nu intenţionează să servească mai departe. Familia s-a simţit atât de confortabil şi nu era atât de conştientă de orice ambiţie pe care oamenii KGB-ul din Sankt Petersburg le-ar putea arăta faţă de industria petrolieră, încât au început să pună la punct planuri de privatizare a ultimului major petrolier de stat rămas, Rosneft. Roman Abramovici se uita de mult la companie - el şi Berezovski speraseră să o fuzioneze în Sibneft când fusese programată pentru prima dată pentru privatizare în 1997. Acum că credeau că şi-au asigurat viitorul, a spus Pugaciov, Voloshin a pregătit chiar un decret, pentru privatizarea lui Rosneft care abia aştepta semnătura lui Puţin. în culise, Abramovici făcuse lobby în linişte pentru a netezi drumul. Un şir de costume şi pantofi italieni rafinaţi apăruseră brusc atârnaţi pe holul reşedinţei Novo- Ogarevo a lui Puţin, prin amabilitatea lui Abramovici, potrivit lui Pugaciov. „Am spus: „Volodya, pentru ce naiba vrei toate astea? Sunteţi preşedintele uneia dintre cele mai mari ţări din lume. Cu siguranţă vă puteţi obţine propriile costume! Nu vrei aceste mită. Ei vor cere ceva în schimb.'„ [11]
Pentru Pugaciov, uverturile lui Abramovici fuseseră paharul final. Pugaciov a considerat că este esenţial să ţină ultima companie petrolieră a statului departe de mâinile

Familiei. Pe măsură ce statutul său a crescut datorită rolului său în propulsarea lui Puţin la putere, el începuse să se mişte fluid între alianţele cu oamenii lui Puţin din KGB din Sankt Petersburg şi cu Familia Elţîn, în funcţie de imperativul politic, ţinând adesea ascunsă fidelitatea reală. Dar cu această ocazie a început să se îndrepte decisiv spre *siloviki.* — L-au invitat pe preşedinte la casa lui Voloshin. L-au chemat la ei. A fost absolut nepotrivit", şi-a amintit el. „Am spus: „De ce mergi acolo? De ce sa fie privatizat, la ce te gândeşti? Nu sunt bani la buget. Fără Rosneft, cum ai de gând să trăieşti, de unde vei obţine salarii?'„ [12]
în fundal, *silovikii din Sankt Petersburg* îşi construiau deja propriile apărări pentru a-l ţine pe Rosneft departe de mâinile private. în spatele familiei Elţin, ei puneau în linişte un sistem paralel de guvernare, potrivit unui bancher senior apropiat de serviciile de securitate. [13] Conducerea procesului a fost Igor Sechin, fidelul coleg al lui Puţin la KGB din Sankt Petersburg, care fusese numit adjunct al şefului administraţiei sale şi, mai în spatele scenei, potrivit bancherului senior, Gennady Timchenko, presupusul fost agent KGB. şi închideţi aliatul lui Puţin de la terminalul petrolier din Sankt Petersburg. în acele vremuri, a spus bancherul, Timchenko era unul dintre cei mai influenţi operatori din anturajul lui Puţin: „A fost imediat puternic de îndată ce Puţin a fost numit preşedinte". Dar Puţin l-a ţinut ascuns vederii. — Era ca omul invizibil. Nu a fost văzut niciodată', a spus o altă persoană apropiată lui Puţin. [14] (Timcenko, prin avocaţii săi, a spus că orice sugestie că a fost implicat în orice proiect de creare a unui sistem paralel de guvernare era „complet falsă până la punctul de a fi absurd". Timchenko „pur şi simplu nu sa implicat niciodată în probleme politice, nici a discutat probleme politice cu domnul Puţin sau cu oricare dintre membrii personalului sau miniştrii săi.')
Una dintre primele sarcini ale acestui grup a fost să se asigure că Puţin a fost ales pentru un al doilea mandat, indiferent dacă el însuşi era încă convins că asta şi-a dorit. Pentru a realiza acest lucru, ei trebuiau să-şi consolideze poziţia la putere. „Sarcina lor a fost să pună mâna pe mai mult flux de numerar", a spus bancherul. „Erau îngrijoraţi că Familia, Abramovici, controla anumite sectoare ale economiei". [15]
între timp, în fundal, o castă mai largă de bărbaţi KGB întocmise de mult liste de ţinte în sectorul petrolier. [16] Iniţial, în fruntea listei a fost Surgutneftegaz, producătorul de petrol din vestul Siberiei condus de Vladimir Bogdanov, care a fost director al acestuia încă din vremea sovietică. Dar Bogdanov şi Surgutneftegaz stabiliseră deja o relaţie strânsă cu oamenii KGB ai lui Puţin prin Timchenko, al cărui comerciant de petrol deţinea aproape monopolul asupra exporturilor de la rafinăria Kirishi a lui Surgut. „Timcenko l-a adus pe Bogdanov la Kremlin să se întâlnească cu Puţin pentru un ceai", a spus bancherul senior legat de serviciile de securitate. „Acolo, Bogdanov i-a spus lui Puţin: „Este compania ta. Sunt pentru tine in orice caz. Spune-mi doar cum să cheltuiesc banii."
Silovikii îşi *îndreptaseră* apoi ochii spre Lukoil - la acea vreme cel mai mare major petrolier al Rusiei, fabricat din trei unităţi petroliere din vestul Siberiei de fostul ministru adjunct sovietic al petrolului şi gazelor, Vagit Alekperov, când Uniunea Sovietică s-a prăbuşit. Alekperov era un azer viclean care fusese unul dintre părinţii fondatori ai divizării industriei petroliere ruseşti. A fost întotdeauna aproape de reţelele ruseşti de informaţii - Lukoil vânduse iniţial petrol prin Urals Trading, comerciantul de petrol înfiinţat de fostul ofiţer KGB şi partener al Timchenko Andrei Pannikov - şi nu a durat mult până când oamenii lui Puţin l-au adus pe Lukoil la călcâi..

Voia de deschidere împotriva lui Lukoil a fost trasă în vara anului 2000, pe fondul primului val de sonde ale Kremlinului asupra oligarhilor. Poliţia fiscală a declarat că a deschis o anchetă penală cu privire la presupusa fraudă fiscală de către Alekperov, despre care au spus că face parte dintr-o anchetă la nivel de industrie despre care s-a afirmat mai târziu că a scos la iveală un total de 9 miliarde de dolari în evaziune fiscală prin zone speciale offshore create. în interiorul Rusiei. [17] Dar abia în septembrie 2002 presiunea asupra Lukoil a început cu adevărat să crească. într-o dimineaţă devreme în acea lună, prim- vicepreşedintele lui Lukoil, Serghei Kukura, a fost răpit de bărbaţi îmbrăcaţi în uniforme de poliţie şi purtând măşti, care se pare că i-au pus în incapacitate pe el şi pe şoferul său injectându-le heroină, apoi le-au aruncat pungi peste cap. [18] Kukura a reapărut doar treisprezece zile mai târziu, aparent neştiind cine era în spatele atacului. Patru luni mai târziu, poliţia rusă a abandonat în mod misterios ancheta cu privire la răpire. [19] Cu o săptămână înainte, guvernul anunţase că Lukoil a fost de acord să plătească 103 milioane de dolari în taxe înapoi - exact suma pe care guvernul a pretins că a pierdut-o prin operaţiunile Lukoil prin zonele interne offshore. [20]

Dacă Alekperov şi Lukoil ar fi ajuns la un fel de compromis cu noul guvern al lui Puţin, atunci, ca şi în cazul Surgut, nu era nevoie de nicio preluare oficială de către stat. Mai târziu, un director executiv în domeniul petrolului mi-a spus că Alekperov a fost de acord să deţină o parte din pachetul său de acţiuni în numele lui Puţin, parte a unui sistem de fronting pentru Kremlin, care urma să devină înrădăcinat în cele mai strategice industrii ale Rusiei. [21] (Lukoil neagă că există un astfel de sistem.)

Dar, în timp ce Lukoil părea să se aplece rapid la voinţa noilor stăpâni, o mare parte din producţia de petrol era încă departe de accesul Kremlinului. Intenţionaţi să remedieze acest lucru, *silovikii* se îndreptau către un impas care avea să devină momentul definitoriu al guvernării lui Puţin, schimbând faţa industriei petroliere ruse şi orientând definitiv ţara către o formă de capitalism de stat de prieteni în care fluxurile strategice de numerar erau deviate către mâinile apropiate ale aliaţilor. Puterea oamenilor KGB ai lui Puţin ar fi cimentată, ajutând la reîntoarcerea lor ca forţă pe scena globală. A fost un conflict care avea să-l doboare şi pe cel mai bogat om de afaceri al Rusiei şi să submina întregul sistem juridic

Dintre toţi oligarhii moscoviţi, Mihail Hodorkovski a fost cel care a căutat cel mai activ să-şi integreze compania în Occident, cel mai deschis curtând investitorii şi liderii occidentali pentru sprijin. El a fost lider în încercarea de a insufla metode occidentale de guvernanţă corporativă şi transparenţă în compania sa, după ani în care a fost un băiat rău al scenei de afaceri darwiniene a Rusiei. Conflictul care s-a desfăşurat în timp ce *siloviki -ul lui Puţin s-* a luptat pentru a smulge controlul lui Hodorkovski asupra câmpurilor petroliere din vestul Siberiei din Yukos a fost în acelaşi timp o ciocnire de viziuni pentru viitorul Rusiei şi o bătălie pentru imperiu. Era să definească renaşterea imperială a Rusiei şi eforturile lui Puţin de a-şi restabili ţara ca forţă independentă împotriva Occidentului. Dar a fost şi o ciocnire profund personală. Şi-a luat rădăcinile într-un conflict de la sfârşitul anilor 90, când Hodorkovski a luat unul dintre ultimele canale de numerar rămase celor mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin, care fuseseră anterior în centrul operaţiunilor KGB de a transfera fonduri ale Partidului Comunist în vestul. Preluarea de către Hodorkovski a VNK, sau Eastern Oii Company, a fost una dintre ultimele mari privatizări ale industriei petroliere din anii 90 - iar faptul că le-a fost confiscat de sub nas a fost ultima picătură pentru oamenii lui Puţin. „A fost primul

conflict între gruparea lui Puţin şi Iukos şi cel mai grav", a spus Vladimir Milov, fost ministru adjunct al energiei rus. „Aici a început totul". [22]

Departe de toate acestea acum, în timp ce stăm în sala de conferinţe cu panouri de stejar a biroului său din Londra, cu vedere la frunzele pieţei Hanovra, după o condamnare la zece ani de închisoare şi în exil forţat de acasă, Mihail Hodorkovski susţine că nu era conştient pe atunci a legăturilor dintre VNK şi oamenii KGB ai lui Puţin. „Dacă aş fi ştiut cât de mult este VNK o structură în care FSB-ul are interese, probabil că nu aş fi riscat să intru acolo", a spus el, [23] îmbrăcat acum într-o cămaşă matlasată simplă, nu spre deosebire de jachetele căptuşite pe care le-ar fi făcut, a fost forţat să poarte în închisoarea siberiană, de parcă era un obicei pe care nu-l putea rupe.

Era sfârşitul anilor 90 când Hodorkovski ajunsese în vârful tranziţiei grăitoare a Rusiei pe piaţă - iar VNK era unul dintre ultimele premii ale industriei petroliere ruse. Când a fost pusă în vederea privatizării în 1997, vânzarea a fost anunţată ca o pauză clară de la controversatele tranzacţii cu împrumuturi pentru acţiuni cu discount. Compania, construită din câmpurile petroliere Tomskneft din jurul oraşului universitar Tomsk din Siberia centrală şi rafinăria de petrol Achinsk, urma să fie vândută pentru până la 1 miliard de dolari, de aproape zece ori mai mult decât vânzările de împrumuturi pentru acţiuni ale Yukos şi Sibneft crescuseră cu doar un an înainte. [24] Anatoly Chubais, ţarul de oţel al privatizării, era hotărât să arate lumii că Rusia se transforma într-o adevărată economie de piaţă bazată pe reguli. El a vrut ca VNK să fie vândut pentru adevărata sa valoare de piaţă. [25]

Singura problemă a fost că bărbaţii care conduceau compania păreau să creadă că Chubais le-a promis asta. VNK a fost menit să fie premiul de consolare pentru oamenii KGB din spatele lui, după ce au privit o mare parte din restul industriei petroliere ruseşti înghiţită de magnaţii independenţi. A servit drept sursă de numerar, un *obschak*, pentru ei încă de la înfiinţarea sa în 1994. O mare parte din exporturile sale de petrol fuseseră direcţionate prin companii legate de o companie austriacă puţin cunoscută numită IMAG, care era condusă de

Andrei Akimov, un ofiţer superior de informaţii străine care a condus braţul bancar străin al URSS în Austria, Donau Bank, până la colapsul sovietic. [26] Akimov fusese cel mai tânăr şef al băncii sovietice din toate timpurile când a condus Banca Donau la vârsta de treizeci şi patru de ani, fiind numit chiar în momentul în care KGB-ul începea să pună în aplicare scheme pentru a sifona averea Partidului Comunist prin conturi bancare străine, în timp ce Viena avea a fost multă vreme o poartă strategică pentru fondurile sovietice în Occident.

[27]

Conexiunile lui Akimov în reţelele de informaţii externe ale Rusiei erau departe şi profunde.

[28] Lucrând ca adjunct al său la IMAG, a fost un economist care a contribuit la dezvoltarea reformelor timpurii *perestroika* sub Primakov la Institutul pentru Economie Mondială, stupul pentru agenţii de informaţii străine. Acesta era Alexander Medvedev şi urma să devină cel mai apropiat confident al lui Akimov, [29] în timp ce IMAG urma să devină una dintre primele surse de finanţare pentru operaţiunile comerciale ale lui Timchenko.

Akimov fusese atât de convins de victoria în vânzările VNK, încât l-a numit pe Medvedev ca vicepreşedinte al VNK responsabil cu finanţele înainte de vânzare. [30]

Pentru IMAG erau în joc contracte petroliere de sute de milioane de dolari. Aproape încă de la crearea sa, VNK şi- a vândut cea mai mare parte a petrolului prin intermediul unui comerciant numit East Petroleum Ltd, înregistrat în apropierea birourilor IMAG şi condus de un alt asociat apropiat al Akimov, Yevgeny Rybin.
Când participaţia de 84 la sută deţinută de stat în VNK a fost scoasă la licitaţie şi Hodorkovski a decis să liciteze pentru aceasta, el se îndrepta spre un cuib de viespi. Cu ajutorul unui bancher american pe nume Charlie Ryan, care fusese asociat cu Puţin de când făcuse o perioadă la Banca Europeană de Reconstrucţie şi Dezvoltare din Sankt Petersburg, la începutul anilor 90, Akimov era hotărât să câştige, indiferent ce costul. Cei doi bărbaţi au fost conştienţi de la început că Hodorkovski licite împotriva lor. „Am decis că vom cumpăra VNK", a spus Ryan. „Sasha [Medvedev], Andrei şi cu mine urma să organizăm licitaţia cu fondurile adecvate". [31]
Dar vânzarea s-a transformat într-o confruntare serioasă între Hodorkovski şi oamenii lui Akimov, iar rezultatul a fost aproape la fel de tulbure ca şi împrumuturile pentru acţiuni. Participaţia de 84% deţinută de stat în VNK urma să fie vândută în două părţi - una de 50% minus o acţiune printr-o licitaţie în numerar, iar restul printr-o licitaţie de investiţii. însă prima parte a vânzării s-a desfăşurat cu uşile închise, fără a fi deschisă niciunui control, în timp ce a doua a ajuns să fie anulată pentru că a existat un singur ofertant, o companie- fantasmă reprezentând Yukos a lui Hodorkovski. [32]
în loc să stabilească un nou standard pentru transparenţă, vânzarea a ajuns să pară la fel de trucată ca şi privatizările care au avut loc înainte. Guvernul a anunţat că Yukos a lui Khodorkovsky a câştigat licitaţia în numerar cu o ofertă de 775 de milioane de dolari pentru o participaţie de 45%. A cumpărat deja încă 9 la sută pe piaţa liberă, făcându-şi pachetul de control. [33] Yukos fusese de acord să plătească mult mai mult decât oferise oricine în oricare dintre privatizările care au avut loc înainte, dar conform lui Ryan, Hodorkovski încă a denaturat rezultatul în favoarea lui, lăsând echipa lui Akimov fără şanse. Ryan a spus că oamenii lui Hodorkovski l-au ameninţat pe Akimov şi echipa sa, iar apoi, între prima şi a doua licitaţie, au plătit o secţiune a serviciilor de securitate ruse pentru a ataca Fondul Federal de Proprietate, care organiza vânzarea. [34] în timpul raidului, au confiscat
documente legate de oferta lui Akimov şi apoi au manipulat rezultatul, a susţinut Ryan. „Au văzut informaţiile noastre şi au ştiut că vom licita mai mult. Apoi au încercat să împrumute mai mulţi bani, garantaţi de propriile lor exporturi de petrol, inclusiv din exporturile VNK, înainte de a dobândi chiar controlul asupra companiei. Hodorkovski şi echipa sa au reuşit să strângă mai mulţi bani decât cei ai lui Akimov şi au apărut cu oferta câştigătoare. Nu au avut niciodată nicio intenţie să participe la a doua licitaţie. Hodorkovski a negat că a fost implicat în astfel de acţiuni. Dar ceea ce a urmat a fost o bătălie prelungită asupra exporturilor VNK, pe care echipa lui Akimov se angajase să le vândă prin East Petroleum a lui Yevgeny Rybin în următorii douăzeci de ani, ca o nouă apărare împotriva fluxului de numerar al companiei care cade în mâinile din afară. [35] Hodorkovski a refuzat să continue acest contract, iar conflictul a escaladat dincolo de sala de şedinţe, în sala de judecată şi apoi pe stradă. Au fost făcute două tentative asupra vieţii lui Rybin. Prima a venit târziu într-o seară cu zăpadă din noiembrie 1998, când un bărbat înarmat a tras în el pe o stradă din Moscova. Al doilea a venit în martie a anului următor, când o bombă a explodat şi l-a ucis pe şoferul lui Rybin. Cutremurat până la capăt, Rybin a fugit din Rusia şi s-a ascuns în următorii cinci ani.

Akimov şi oamenii săi au fost învineţiţi şi profund umiliţi de preluarea de către Hodorkovski a VNK. Povestea bătăliei pentru companie a fost puţin observată în timpul haosului care a urmat crizei financiare din august 1998, dar urma să definească viitoarea bătălie pentru sectorul petrolier al Rusiei. De atunci, Akimov a fost pus pe răzbunare. Şi, deşi se ascundea la Viena, Rybin a început să adune informaţii compromiţătoare despre grupul Menatep al lui Hodorkovski şi să le transmită forţelor de ordine ruse, mai ales ofiţerilor prieteni din FSB. [36]

La început, eforturile lui Rybin păreau să nu ajungă nicăieri. Dar după ce Puţin a venit la putere, atmosfera s-a schimbat. Sechin şi unul dintre partenerii lui Akimov au început o campanie pentru a-l convinge pe preşedinte că Hodorkovski reprezintă un pericol pentru stăpânirea sa la putere, potrivit unui bancher senior care cunoaşte problema. Rybin îl înrolase şi pe Egor Ligachev, un membru proeminent al vechii gărzi a Biroului Politic, care a servit ca parlamentar în regiunea Tomsk din Siberia, unde se aflau câmpurile petroliere ale VNK. [37] Ligachev ia transmis lui Puţin un mesaj dur: Hodorkovski punea în pericol existenţa regimului său; oamenii lui aveau sub control toate fluxurile financiare ale ţării şi, în curând, aveau să aibă mai mulţi bani decât statul însuşi - deja cumpărase mai mult de jumătate din funcţionarii de stat la putere. [38]

A fost un mesaj care a rezonat puternic în rândul lui Puţin în timp ce acesta a încercat să-şi consolideze puterea împotriva grupărilor rivale. Dar, în ciuda manevrelor, la început a fost reticent să urmeze apelurile pentru a-l prelua pe Yukos. Compania era prea mare şi prea bine înrădăcinată pe pieţele occidentale - părea o sarcină prea complicată, a spus un bancher senior apropiat de serviciile de securitate. [39] A fost cea mai recunoscută companie din ţară şi cea mai comercializată. Devenise un simbol al progresului pieţei Rusiei.

Eliminarea ar fi putut să nu fi avut loc niciodată dacă nu ar fi fost propriul comportament al lui Hodorkovski. în loc să se plece în faţa voinţei Kremlinului, aşa cum au făcut-o înainte Lukoil şi Surgutneftegaz, Hodorkovski a continuat să ridice miza până când *a* devenit o luptă pentru cine va conduce Rusia şi direcţia pe care ar urma ţara. Era dispus să-şi parieze viaţa pe că oamenii lui Puţin nu îndrăznesc să-l aresteze: credea că nu sunt suficient de puternici şi nu riscă tranziţia precară a Rusiei către piaţă. în multe privinţe, acest lucru era tipic pentru el. „A început să-şi construiască imperiul ca un maniac", şi-a amintit consilierul său Christian Michel. — A fost oprit doar de un glonţ. [40]

Hodorkovski însuşi recunoaşte acum că este un *adrenalinschik,* un drogat de adrenalină, cu o percepţie mult redusă a riscului. Devenise conştient de acest lucru cu mulţi ani înainte de bătălia pentru Yukos, când era student la chimie la Institutul Mendeleyev din Moscova, specializat în materiale explozive. „Sunt o persoană care, dintr-un motiv necunoscut pentru mine, nu are sentimentul de frică", mi-a spus el cu un rânjet ironic într-un bar subteran din Zürich, la scurt timp după eliberarea din zece ani de închisoare. „Nu am avut niciodată un sentiment de pericol de a face o bombă sau de a ţine una. Distracţia mea preferată a fost întotdeauna căţăratul pe stânci fără niciun echipament de siguranţă. Asta nu pentru că mi- am depăşit cumva frica, ci pentru că nu am avut-o. Toţi aceşti ani de închisoare am dormit absolut profund. Chiar dacă au fost situaţii în care am fost atacat cu un cuţit, mă întorceam la patul în care stăteam întins şi dormeam liniştit. A fost amuzant chiar şi pentru mine să înţeleg

uneori, când oamenii mă întrebau dacă ştiu că în spatele meu ar putea fi un cuţit. Pur şi simplu nu mi-a fost frică. [41]
Prima dată când Hodorkovski a auzit că ar putea fi în pericol a fost spre mijlocul anului 2002. Lukoil era deja sub foc, iar foştii oameni KGB pe care îi angaja în propriul serviciu de securitate l-au avertizat că FSB a lansat o operaţiune, Operaţiunea Energie, pentru a colectează informaţii compromițătoare despre giganţii energetici ai ţării. în cazul lui Yukos, au spus ei, ţinta erau operaţiunile companiei cu acţiunile VNK. Dar Hodorkovski a presupus că nu era decât o operaţiune comună pentru a căuta informaţii care să-i aducă la cap pe baronii petrolului. „Nu a fost prima operaţiune de acest fel şi nu am crezut că a fost atât de radicală", a spus el când ne-am întâlnit în siguranţa biroului său din Piaţa Hanovra. [42]
în 2002, Hodorkovski îşi dezvăluia averea de 7,6 miliarde de dolari prin deţinerea unui pachet de 36% din Menatep. El devenise, relativ vorbind, un far al transparenţei în rândul regulilor bizantine care guvernau încă cea mai mare parte a climatului de afaceri al Rusiei atunci. El îşi miza compania şi viitorul pe integrarea Rusiei în Occident. Au trecut doar trei ani de când a reprezentat simbolul capitalismului tâlhar din Orientul sălbatic al Rusiei, acuzat de încălcarea drepturilor acţionarilor minorităţilor occidentale. Dar acum el căuta legitimare şi protecţie pentru viitor pe pieţele occidentale şi în căutarea unor standarde de guvernanţă corporativă mai bune, în stil occidental, la Yukos.
Era încă la fel de intens şi motivat ca atunci când a început să lucreze în Komsomol. Dar îşi schimbase ochelarii grei, cu lentile groase, de la mijlocul anilor 90, cu ochelari de designer uşoare, care, în claritatea lor, păreau să reprezinte noua lui dorinţă pentru transparenţă. Deşi încă se îmbrăca simplu în blugi şi pulovere închise la culoare, părul negru abundent pe care îl purtase în anii nouăzeci era acum tuns scurt şi devenise un cenuşiu oţel, în timp ce mustaţa îi dispăruse de mult. Angajase o serie de directori occidentali pentru a supraveghea finanţele şi producţia la Yukos, conducând o schimbare la nivel de industrie care a ajutat în cele din urmă la restabilirea producţiei din câmpurile petroliere din vestul Siberiei la nivelurile sale înainte de colapsul sovietic. în general, companiile petroliere cu capital privat angajau producători de echipamente de foraj occidentale, îşi îmbunătăţiu tehnicile,
investeau în echipamente şi angajeau contabili occidentali. Yukos producea până atunci mai mult petrol decât Kuweit.
Pe măsură ce Khodorkovsky a câştigat aplauze în Occident pentru transformarea sa, în timp ce preţul acţiunilor lui Yukos a continuat să crească, el şi-a adâncit angajamentul cu Occidentul şi mai mult. A băut şi a luat masa pentru elita de la Washington şi a lansat o organizaţie filantropică, Open Russia, unde Henry Kissinger şi un fost ambasador al SUA în Rusia au stat în consiliu. El a trimis un tanc de ţiţei de pionier în Texas, primul transport de petrol rusesc trimis vreodată direct pe ţărmurile americane şi a început să facă lobby pentru construirea unei conducte, independent de statul rus, din portul Murmansk din nordul îndepărtat al Rusiei până în SUA.
Toate aceste activităţi i-au antagonizat şi mai mult pe oamenii KGB ai lui Puţin. Relatarea lui Hodorkovski cu Occidentul a fost o provocare directă la adresa autorităţii lor, în timp ce lobby-ul lui asupra celorlalţi baroni petrolieri privaţi pentru a se uni şi a construi conducte de petrol private a fost o ameninţare şi mai mare. [43] Sistemul de conducte petroliere a fost întotdeauna rezerva statului rus, iar acordarea accesului la acesta a fost văzută ca una dintre puţinele pârghii strategice pe care guvernul le mai

avea pentru a-i ţine în frâu pe baronii petrolului. La începutul lui 2003, când oamenii de securitate ai lui Puţin au început să-şi intensifice planurile de răzbunare, Hodorkovski a recunoscut în privat că ar putea avea o problemă. într-o dimineaţă mohorâtă din februarie, stăteam la lumina slabă a lămpii din biroul său cavernos, în carcasa de beton asemănătoare cetăţii de pe una dintre arterile principale ale Moscovei, care servea drept sediu al lui Menatep. El a vorbit din ce în ce mai încet, în timp ce a spus că devine clar că există „un grup de oameni la Kremlin care vor să-mi ia compania". Aceşti bărbaţi au vrut să testeze încă o dată dacă companiile de stat ar putea fi mai eficiente decât cele private, a spus el. Dar el a insistat - era sigur, de fapt - că Puţin nu va lăsa niciodată să se întâmple asta, că a vorbit serios când s-a angajat să nu răstoarne privatizările din anii nouăzeci. — Puţin se ţine de cuvânt, spuse el. „Nu sunt absolut îngrijorat". [44]

Starea de spirit în acea dimineaţă cenuşie închisă de februarie a dezminţit tensiunea şi pregătirile de fundal pentru bătălia care urma. Hodorkovski încă mai spera că Puţin, în ciuda experienţei sale în KGB, avea o altă latură a personalităţii sale, una care a fost alimentată de munca sa la Sankt Petersburg cu liberalul şi democraticul Sobchak. Şi, la doar câteva săptămâni mai târziu, era ca şi cum Hodorkovski se pregătea să lupte pentru îngerii mai buni ai lui Puţin, când a decis să-i facă un apel direct. El a avertizat deja cu o lună înainte că Rusia se află la o răscruce de drumuri, că ţara ar putea fie să meargă pe drumul birocraţiei de stat, cum ar fi Arabia Saudită, unde jumătate din buget a fost cheltuit pentru salariile birocraţilor de stat, fie ar putea lua calea, a economiilor occidentale, a productivităţii în creştere şi a societăţilor post-industriale cu sectoare de servicii în creştere. [45] Când oligarhii Rusiei s-au adunat mai târziu în februarie, pentru întâlnirile lor regulate de acum cu Puţin, în jurul mesei ovale vaste a Sălii Ekaterinsky a Kremlinului, Hodorkovski a decis să încadreze problema creşterii treptate a participării statului în economie.

El a decis să spună un punct despre corupţia de stat şi a început cu o prezentare PowerPoint intitulată cu îndrăzneală „Corupţia în Rusia: o frână a creşterii economice". El a spus că nivelul de corupţie din ţară a ajuns la 10% din PIB, sau 30 de miliarde de dolari pe an, în
acelaşi timp în care impozitul anual a fost estimat la aproximativ 30% din PIB. [46] De ce, a întrebat el, studenţii se înnebuneau pentru a se califica ca funcţionari în serviciul fiscal rusesc, unde salariul oficial era de doar 150-170 USD pe lună, în timp ce mult mai puţini doreau să devină ingineri petrolier, ale căror salarii erau de patru ori superior. [47] „Acest lucru ar putea duce la anumite gânduri", a spus el, aruncând o privire către preşedintele care stătea peste masa uriaşă. Apoi a ridicat problema şi mai în mod mai clar, îndreptându-şi atenţia asupra unei înţelegeri în care gigantul petrolier de stat Rosneft făcuse prima sa achiziţie importantă din ultimii ani, plătind 600 de milioane de dolari pentru a achiziţiona o companie petrolieră, Severnaya Neft, care a stat pe o mare parte, rezervele din nordul îndepărtat al Rusiei. Companiile petroliere private se uitau la asta de luni de zile, dar Rosneft le depăşise, plătind de două ori valoarea acceptată. întrebarea a fost, a sugerat Hodorkovski, unde au ajuns cele 300 de milioane de dolari în plată în exces? Ar trebui deschisă o anchetă, i-a spus el preşedintelui, pentru a stabili motivul plăţii în exces. [48] De câteva săptămâni circulaseră şoaptele că diferenţa era o retragere buzunată de oficiali.

Pariul lui Hodorkovski s-a întors prost. A lovit unul dintre cei mai cruzi nervi ai lui Puţin. Discuţia era transmisă în direct la televizor şi, deşi Puţin zâmbea, era clar că era

înţelept. „Rosneft este o companie de stat care ar trebui să-şi mărească rezervele”, a spus Puţin. „Alte companii, de exemplu Yukos, au un exces de rezerve şi modul în care le-a achiziţionat va fi unul dintre subiectele pe care le vom discuta astăzi, inclusiv chestiunile legate de neplata impozitelor... Vă returnez pucul înapoi! [49]
„Când am văzut asta la televizor, mi-am dat seama că acesta este sfârşitul pentru noi”, a spus şeful de analiză al lui Hodorkovski, fostul general KGB Alexei Kondaurov. — Nu discutasem înainte. Când a ieşit după întâlnire, i-am spus: „Mikhail Borisovici, de ce nu ai putut să faci prezentarea corupţiei altcuiva?” El a spus: „Cum aş putea să dau asta altcuiva? Sunt atât de puţini luptători printre noi.” Şi aşa am început să avem probleme. Ştiam că [Puţin] nu-l va ierta niciodată pentru asta. Oamenii lui Puţin luaseră 300 de milioane de dolari pentru ei. [50]
Dacă bărbaţii lui Puţin din KGB ar fi bătut în buzunar o retragere de 300 de milioane de dolari, a fost prima înţelegere majoră de când a preluat preşedinţia în care s-au putut îmbogăţi. Acordul a fost structurat prin unul dintre proprietarii iniţiali ai Severnaya Neft, Andrei Vavilov, un fost ministru adjunct al finanţelor, care a recunoscut că nu deţine totul. (Pe hârtie, Severnaya Neft era deţinută de şase companii obscure.) Potrivit unei persoane familiarizate cu înţelegerea, Vavilov îi trimisese banii înapoi lui Puţin prin preşedintele lui Rosneft, Serghei Bogdanchikov. [51] Când am vorbit, Vavilov a negat că ar fi fost implicate vreo retragere [52], iar Kremlinul a negat cu fermitate şi orice neregulă.
Dar judecând după reacţia lui Puţin, Hodorkovski ajunsese într-un punct sensibil. Pentru Puţin, era de neconceput ca Hodorkovski să-l provoace deschis în privinţa înţelegerii. El era profund supărat de acuzaţia de corupţie atunci când, în opinia lui, Hodorkovski şi-a dobândit averea, în special Iukos, într-un mod corupt.
Hodorkovski deschisese şi mai larg uşa pentru ca Kremlinul să-şi atace averea. Dar pusese mănuşa, în parte, pentru că nu avea de ales. Acordul de la Severnaya Neft, care a sporit aria lui Rosneft, a semnalat că regulile jocului se schimbau semnificativ în favoarea statului, provocând întregul model de afaceri al lui Hodorkovski. „A înţeles că nu era posibil să acţioneze în alt mod”, a spus Kondaurov. „Nu şi-a putut dezvolta afacerea în alt mod. Aşa că
s-a dus la frâu. El a pariat pe toate. A înţeles că, în orice caz, mai înainte, nu putea exista decât o fundătură. [53]
Din acel moment, a fost ca şi cum Hodorkovski şi-a pus toate jetoanele pe masă şi a accelerat expansiunea imperiului său, conducând printr-o afacere de 36 de miliarde de dolari care va fuziona Yukos cu Sibneft al lui Abramovici, creând al patrulea cel mai mare producător de petrol din lume., şi al doilea ca mărime în ceea ce priveşte rezervele. [54] Acordul a fost anunţat fără avertisment la sfârşitul lunii aprilie, într-o rafală de lumini ale camerei în holul elegant al celui mai nou hotel de lux din Moscova, Hyatt, chiar după colţ de sediul Lubyanka al FSB. Era ca şi cum Hodorkovski credea că fuziunea îi va oferi un strat suplimentar de protecţie, deoarece se alătură companiei sale cu Familia Elţin. Dar până astăzi, partenerul său de afaceri Leonid Nevzlin crede că Abramovici întinde o capcană, căutând să preia Yukos prin fuziune şi să-l strângă pe Hodorkovsky.
Hodorkovski a continuat indiferent. Şi-a intensificat eforturile de integrare cu Occidentul, Iansând discuţii istorice în culise cu privire la vânzarea unui pachet de acţiuni în YukosSibneft fuzionat către o companie petrolieră din SUA, fie ExxonMobil, fie Chevron. [55] Acesta ar fi încă un strat de protecţie pentru Yukos, menţinându-l dincolo

de întinderea statului rus. Cu doar trei luni înainte, un alt grup de oligarhi condus de Mikhail Fridman de la Alfa Group, de asemenea un fost membru al Komsomolului, convenise asupra unui parteneriat revoluţionar de 6,75 miliarde de dolari cu British Petroleum, în baza căruia compania britanică ar lua un pachet de 50 la sută din Tyumen Oii Company., cunoscut sub numele de TNK. Părea firesc să urmeze YukosSibneft. La început, Puţin a părut să facă umor negocierilor, adăpostind ambiţii grandioase, a spus o persoană familiarizată cu chestiunea, că, cu ajutorul împrumuturilor de la băncile de stat ruse, YukosSibneft va prelua controlul asupra unuia dintre giganţii energetici americani. [56]

Dar, în timp ce Fridman şi partenerul său de afaceri Pyotr Aven, care a lucrat cândva îndeaproape cu Puţin la ofertele de petrol contra alimente de la Sankt Petersburg, au păstrat un profil scăzut şi au făcut tot ce le-a putut pentru a-şi demonstra loialitatea faţă de regimul Puţin, Hodorkovski a început să facă un pas. îşi intensifică activităţile şi în domeniul politic. El a turnat fonduri prin fundaţia sa Open Russia în filantropie, căutând să-i înveţe pe tinerii adolescenţi ruşi principiile democraţiei în taberele anuale de tineret şi la o şcoală pe care o înfiinţase în afara Moscovei pentru copiii militarilor ruşi ucişi în acţiune. Cu puţin timp înainte ca fuziunea dintre Yukos şi Sibneft să fie anunţată, el şi-a clarificat ambiţiile politice personale, spunând lumii că vrea să renunţe de la cârma lui Yukos când a împlinit patruzeci şi cinci de ani. [57] Asta ar fi în 2007, chiar înainte de alegerile prezidenţiale programate pentru 2008. Părea că îşi semnala intenţia de a candida.

De asemenea, Hodorkovski a purtat de multă vreme discuţii cu liderii parlamentari despre transformarea Rusiei într-o republică parlamentară, o mişcare care ar şterge ceea ce mulţi critici au considerat defectul fatal al sistemului politic al ţării - supraconcentrarea puterii în mâinile preşedintelui. Sistemul, care îi permitea preşedintelui să conducă, în esenţă, ţara prin decret, fusese înclinat în favoarea preşedintelui în urma conflictului violent dintre Elţin cu parlamentul din 1993. O trecere la o republică parlamentară ar elimina preşedintelui puterile executive cheie şi ar transfera autoritatea către primul ministru, ales de parlament. Hodorkovski insistă acum că aceste discuţii au continuat în viziunea deplină a lui Puţin şi cu acordul acestuia. [58] El spune că acestea nu aveau drept scop reducerea puterii lui Puţin, ci construirea unui sistem mai echilibrat după ce acesta a demisionat în 2008, după două mandate, care în acele zile era văzută ca limită constituţională. însă mulţi l-au considerat pe Hodorkovski ca fiind condus de o megalomanie în creştere şi care urmăreau rolul de prim- ministru pentru el însuşi.

La fel ca mulţi dintre magnaţii de afaceri ai Rusiei, Hodorkovski finanţa partide politice din Duma. Acest lucru a fost încurajat activ de Alexander Voloshin, şeful de stat major al Kremlinului, şi de adjunctul său Vladislav Surkov [59], în speranţa că va ajuta la transformarea comuniştilor într-un partid mai mult al burgheziei de stânga. însă îngrijorările creşteau că Hodorkovski ducea practica prea departe. El a turnat zeci de milioane de dolari în finanţarea comuniştilor şi a două partide liberale, Yabloko şi Uniunea Forţelor Dreapte. Doi dintre cei mai înalţi directori ai grupului său Yukos se aflau în fruntea listei de candidaţi ai Partidului Comunist, în timp ce unul dintre cei mai apropiaţi asociaţi ai săi de afaceri, Vladimir Dubov, partener fondator al grupului Menatep, câştigase deja alegerile în decembrie 1999 şi conducea puternica comisie parlamentară pentru impozitare. [60]

Forţa pe care Hodorkovski a exercitat în parlament începea să reprezinte o provocare pentru puterea Kremlinului. Situaţia a fost prea puternic subliniată în mai 2003, când magnatul a reuşit să obţină suficiente voturi parlamentare pentru a bloca eforturile Kremlinului de a radicaliza reformele fiscale în sectorul petrolului, care, pentru prima dată, urmăreau să restructureze economia Rusiei, departe de dependenţa sa excesivă de petrol, sursa de venit. [61] Creşterea rapidă a preţurilor petrolului la nivel mondial - de la 12 dolari pe baril în 1998 la 28 de dolari în 2003 - a contribuit la creşterea rapidă a banilor guvernamentali şi la plata datoriilor externe. Dar creşterea preţului petrolului a sporit şi mai mult dependenţa Rusiei de veniturile din petrol şi gaze pentru a-şi umple bugetul şi pentru creşterea economică. în 2003, producţia de petrol şi gaze a reprezentat 20% din PIB-ul Rusiei, 55% din totalul veniturilor din export şi 40% din veniturile fiscale totale. [62] Fondul Monetar Internaţional a produs un raport care arăta că Rusia a devenit de cinci ori mai dependentă de preţul petrolului mondial până în 2003 decât era înainte de default din august 1998 - când precaritatea dependenţei ţării de preţul global al petrolului a devenit prea dezastruos de evident. [63] Dacă preţurile petrolului ar scădea din nou la nivelul de 12 dolari pe baril văzut ultima dată în 1998, Rusia ar putea pierde 13 miliarde de dolari, echivalentul a 3% din PIB, din venituri bugetare, a spus FMI.

Dependenţa globală a Rusiei de preţurile globale la energie, aflată în afara controlului său, a determinat de mult aripa mai liberală a guvernului lui Puţin să caute căi de ieşire. în anii Elţîn, guvernul era prea ocupat să treacă din criză în criză pentru a reduce dependenţa Rusiei de veniturile din petrol şi gaze - avea nevoie de orice sursă de venit pe care o putea obţine în timp ce se străduia să colecteze taxe. Dar acum, că preţurile petrolului creşteau, fracţiunea liberală din guvern - condusă de Alexei Kudrin, ministrul de finanţe care a servit sub Sobchak cu Puţin la Sankt Petersburg, şi German Gref, ministrul economiei, care lucrase şi la Sankt Petersburg. în calitate de şef al Proprietăţii Federale - ar putea încerca în sfârşit să folosească situaţia mai stabilă şi veniturile în creştere, pentru a restructura economia, încă din februarie 2003, Gref anunţase măsuri pentru a creşte în continuare impozitul din câştigurile extraordinare ale industriei petroliere, pentru a putea apoi investiţiile de stat în sectoarele de înaltă tehnologie şi apărare. [64]

Guvernul căuta să crească impozitele pe industria petrolieră atât prin perceperea unor taxe mai mari la export, cât şi a unei taxe pe redevenţe. Dar Hodorkovski a rezistat până la capăt taxelor de redevenţe. Când, în mai, oamenii săi din parlament au reuşit să învingă una dintre primele încercări guvernamentale de a o impune, liberalii din guvernul lui Puţin - Gref şi Kudrin - au luat-o personal. Până atunci, potrivit unui bancher senior apropiat lui Kudrin, ei căutaseră să-l apere pe Hodorkovski de apetitul tot mai mare al oamenilor de la securitate etatistă de a-l ataca. Dar nu numai că le subminase planurile, ci şi argumentele lor în apărarea lui. „Devenise un investitor important în Duma", a spus bancherul. — A plătit jumătate din Duma. Devenise clar că a spune că nu era o ameninţare era o prostie. Acordul pe care l-a pus la punct pentru a trage votul cu privire la creşterea poverii fiscale a fost susţinut nu doar de o coaliţie de deputaţi pro-business, ci şi de comunişti înrădăcinaţi, naţionalişti antisemiţi turbaţi, liberali şi conservatori. A fost cel mai bizar amestec de oameni care au votat împotriva majorării taxelor. Kudrin l-a sunat şi i-a spus: „Misha, eşti dracu. Nu ar trebui să cumperi organele statului. Există oameni care vor să mărească taxele la 90 la sută. Ar

fi trebuit să iei înţelegerea.” Dar ştii ce i-a spus lui Kudrin? El a spus: „Cine te crezi? Du-te dracului. O să te scot.”'

Gref şi Kudrin credeau că situaţia devenea insuportabilă. Hodorkovski, a susţinut bancherul, a înrăutăţit lucrurile şi atunci când, jubilat după vot, a început să cheme viitorii candidaţi la postul de prim-ministru şi să le spună că vor trebui să-şi convină agenda cu el. „Le spunea că votul era o demonstraţie obiectivă a controlului său asupra Dumei. A spus că acum are dreptul să aleagă următorul PM. [65]

Hodorkovski neagă că a făcut vreodată astfel de apeluri. Dar câteva săptămâni mai târziu, în mass-media a fost publicat un raport care susţinea că el era liderul unui grup „periculos” de oligarhi pro-occidentali care încercau să submineze conducerea prezidenţială. Scopul lor, se spune în raport, a fost să achiziţioneze puterea majoritară în parlament şi să transforme ţara într-o republică parlamentară în care preşedintele să joace doar un rol onorific. Raportul, care a descris aproape exact acţiunile recente ale lui Hodorkovski, a fost în mod clar menit să justifice şi mai mult paranoia dintre oamenii lui Puţin. A numit acţiunile grupului de oligarhi „antinaţionale”. Proprietatea lor a fost înregistrată în zone offshore pentru a o proteja împotriva statului rus: „Este posibil să spunem că oligarhii... apelează la resursele altor state ca garanţie a intereselor lor politice şi economice în Rusia. După ce au realizat privatizarea principalelor active ale economiei naţionale, ei trec acum la privatizarea puterii politice în Rusia.' [66]

Raportul a reflectat exact mentalitatea oamenilor lui Puţin şi, potrivit autorului său şi a unui bancher senior apropiat de serviciile de securitate, a reflectat, de asemenea, ceea ce au auzit atunci când au sunat la telefoanele şi birourile lui Hodorkovski şi ale asociaţilor săi. „Mulţi dintre cei care se află astăzi în închisoare sunt acolo pentru că oamenii de la securitate au auzit exact ce credeau despre ei. Au auzit insultele în numele lor', a spus Stanislav Belkovsky, un cunoscut analist politic care a fost coautor al raportului. [67]

Curând, Puţin a început să-şi explice sentimentele. Mai târziu, în luna mai, i-a chemat pe Hodorkovski, Abramovici şi câţiva dintre locotenenţii lor cheie la o cină privată în sala de recepţie cu lambriuri de stejar a reşedinţei sale Novo-Ogarevo. Potrivit unuia dintre cei prezenţi, în timpul mesei au discutat despre înţelegerea Exxon/Chevron, dar când au trecut la coniacul fin, Puţin i-a ordonat lui Hodorkovski să nu mai finanţeze comuniştii. El a
obiectat, spunând că a convenit asupra finanţării cu Voloshin şi Surkov, şeful şi adjunctul şefului de cabinet, dar Puţin i-a spus: „Lasă. Ai o companie mare, ai o mulţime de afaceri de finalizat. Nu ai timp pentru asta. Hodorkovski a continuat să-şi bage în picioare, spunând că nu îi poate împiedica pe ceilalţi acţionari ai Yukos să finanţeze pe cine vor ei, chiar dacă el însuşi a încetat să mai finanţeze Partidul Comunist. „El a spus: „Dacă suntem o companie deschisă şi transparentă, atunci nu pot împiedica acţionarii şi angajaţii să urmeze o anumită linie politică”. El a încercat să-i explice lui Puţin că proiectele sociale şi sprijinul democraţiei în Rusia erau la fel de importante pentru el ca şi afacerea. [68]

Conversaţia s-a încheiat brusc, iar oaspeţii au plecat. Dar Puţin nu avea de gând să lase problema aşa. în timp ce se pregătea să părăsească Rusia mai târziu în iunie, pentru onoarea, fastul şi ceremonia unei vizite de stat în Marea Britanie, prima sa ca preşedinte, unde urma să fie sărbătorit de prim-ministrul Tony Blair şi de regina, el a dat primul indiciu de necazuri înainte. într-o conferinţă de presă anuală, el a criticat

baronii de afaceri pentru blocarea reformelor în parlament pentru a creşte impozitul pe industria energetică. Deşi nu l-a menţionat pe Hodorkovski pe nume, referinţa sa era inconfundabilă. „Nu trebuie să permitem anumitor interese de afaceri să influenţeze viaţa politică a ţării în interesele lor de grup”, a spus el. [69] Pentru prima dată, Puţin a vorbit public şi împotriva reformei sistemului politic pentru a transforma ţara într-o republică parlamentară. Era exclus, a spus el, chiar „periculos”.

Era clar pentru toată lumea către cine vizează declaraţiile lui Puţin. Şi în timp ce era plecat din ţară, asistând la un banchet strălucitor la Palatul Buckingham şi semnând acordul dintre BP şi TNK, pe care Blair l-a salutat ca un semn al „încrederii pe termen lung a Marii Britanii în Rusia”, mecanismul de stat s-a răsturnat, in acţiune. Orchestraţi să pară că nu ar avea nimic de-a face cu Puţin, procurorii ruşi făceau în linişte primul pas fatidic în atacul asupra Iukos. Ei l-au arestat pe şeful de securitate al companiei, Alexei Pichugin, iar apoi, la cea de- a patruzeci de ani de naştere a şefului său, Hodorkovski, l-au acuzat de uciderea unui cuplu căsătorit despre care susţineau că a încercat să-l şantajeze din cauza ordinului său de a asasina un alt angajat Menatep. [70] Ameninţarea de la Kremlin nu ar fi putut fi mai puternică. Dar arestarea lui Pichugin ar fi trecut neobservată dacă nu ar fi fost o arestare mult mai cunoscută care a urmat o săptămână mai târziu. Platon Lebedev, mâna dreaptă de lungă durată a lui Hodorkovsky, preşedintele grupului Menatep şi omul din spatele marii afaceri a acestuia, fusese arestat. Dintr-o dată lumea lui Hodorkovski a luat foc.

Lebedev fusese scos din patul său de spital cu cătuşe, acuzat că a deturnat un pachet de 20 la sută din acţiunile Apatit, gigantul de îngrăşăminte care a fost prima mare întreprindere privatizată de Menatep. [71] Vestea arestării a fost răspândită peste ziare de pretutindeni şi 2 miliarde de dolari au fost şterse din capitalizarea bursieră a lui Yukos în decurs de o zi. [72] în fundal, a fost deschis un alt dosar penal, legat de privatizarea VNK, a fost căutat pentru audieri un alt director senior al Yukos. Atacul împotriva lui Yukos începuse.

în acea vară, titlurile au continuat fără încetare. Acţiunile lui Yukos au fost lovite în timp ce procurorii şi-au intensificat investigaţiile. La sfârşitul lunii iulie, la patru zile după ce Hodorkovski s-a întors dintr-o călătorie în SUA pentru a obţine sprijinul investitorilor, procurorii au anunţat încă patru anchete penale separate privind crima şi tentativa de omor a lui Pichugin. [73] Anunţurile au eliminat toate cele mai mari coşmaruri ale lui Hodorkovski. Au fost examinate nu numai atacurile asupra lui Yevgeny Rybin asupra acţiunilor VNK, ci şi uciderea, în iunie 1998, a primarului din Nefteyugansk, oraşul petrolier din vestul Siberiei în care Iukos avea sediul central. Primarul, cu care Hodorkovski a fost blocat în conflict după ce Menatep a preluat Iukos, fusese împuşcat mort în dimineaţa zilei de naştere a lui Hodorkovski, iar zvonurile s-au răspândit rapid că el ar fi fost ucis de un subaltern zelos care dorea dăruiească lui Hodorkovski un cadou de ziua de naştere. [74] Yukos se pregătea să desprindă companiile de servicii care angajau aproape 30.000 de muncitori din Nefteyugansk la principala sa unitate de producţie, în timp ce încerca să-şi eficientizeze fluxurile de numerar, iar primarul protestase personal într-o scrisoare către Elţin cu privire la scăderea taxei din oraş. ia după preluarea Yukos. Mii de cetăţeni ai oraşului au ieşit în stradă pentru a-l acuza deschis pe Hodorkovski că i-a ordonat moartea. Dar Hodorkovski, potrivit unui jurnalist din *Financial Times* care a vorbit cu el nu mult timp după aceea, părea cu adevărat deranjat de crimă. [75]

Hodorkovski a negat vehement orice implicare a lui sau a oricăruia dintre asociaţii săi în crime şi tentative de omor. în cazul primarului din Nefteyugansk, avocaţii săi au indicat grupurile criminale cecene periculoase, care au controlat unele dintre exporturile lui Yukos până când oamenii lui Hodorkovski i-au forţat să iasă. [76] Iar mai târziu, când istoricul bărbaţilor KGB, Hodorkovski, luptase pentru VNK, a devenit clar, o persoană apropiată lui a sugerat că crimele au fost de fapt organizate de susţinătorii KGB ai VNK, în încercarea de a păta numele lui Hodorkovski. [77]
Hodorkovski a căutat refugiu şi protecţie din Statele Unite. Imediat după arestarea locotenentului său cheie Lebedev, el se îndreptase direct către ambasada SUA, unde, printre stelele şi stelele expuse de Ziua Independenţei, le insistase reporterilor că nu credea conflictul. între el şi guvern ar putea dura. [78] La scurt timp după aceea, a participat la o conferinţă în Sun Valley, Idaho, unde s-a întâlnit vizibil cu Bill Gates şi Warren Buffet. [79] La întoarcerea sa la Moscova, a căutat din nou să ridice miza, declarând la televiziunea naţională că orice continuare a atacului asupra organizaţiei sale ar duce la o creştere a fuga de capital din Rusia, care ar distruge climatul investiţional şi ar întoarce ceasul înapoi, la trecutul totalitar. [80]
Dar propunerile lui Hodorkovski către SUA nu făcuseră decât să antagonizeze şi mai mult Kremlinul. în septembrie, când Puţin se pregătea pentru o vizită majoră în SUA, unde urma să ţină discuţii la Camp David cu preşedintele George W. Bush, el a transmis un mesaj dur pentru oricine credea că îi poate reţine pe procurori. Aceste cazuri au implicat crime, le-a spus el jurnaliştilor americani. 'Într-un astfel de caz, cum mă pot implica în munca procurorilor?' el a intrebat. [81]
Dacă Hodorkovski a avut vreodată vreo şansă de a scăpa de toată forţa campaniei de la Kremlin, ultimul pahar pentru Puţin a venit în timpul vizitei sale în America. Fusese invitat la Bursa de Valori din New York, unde s-a adresat unor zeci de lideri executivi americani şi le-a asigurat de angajamentul Rusiei faţă de o economie de piaţă în care nicio privatizare nu va fi anulată. Pe margine, se întâlnise în privat cu directorul executiv al ExxonMobil, Lee Raymond, falnicul Midwest care a condus Exxon prin fuziunea sa cu Mobil pentru a deveni cea mai mare companie din lume, în valoare de 375 de miliarde de dolari. Cunoscut pentru stilul său agresiv, Raymond nu şi-a tocat cuvintele cu Puţin, spunându-i că vrea să cumpere în cele din urmă controlul asupra YukosSibneft, după prima etapă a unui acord în care Exxon va cumpăra o acţiune minoritară. [82]
Puţin a fost total surprins. Nu discutase niciodată vreun scenariu în care un gigant energetic american ar putea prelua controlul asupra rezervelor ruseşti cu Hodorkovski sau cu Abramovici. Avusese impresia că ideea era ca Exxon sau Chevron să ia o acţiune minoritară, în timp ce YukosSibneft a luat o acţiune şi la unul dintre giganţii energetici din SUA. „Pentru Puţin, schimbul de acţiuni a fost important”, a spus o persoană familiarizată cu negocierile. „Ar fi fost o punte energetică între Rusia şi SUA”. [83] Dar, pe măsură ce presiunea asupra Yukos a crescut în acea vară, acţionarii au făcut forţă să grăbească vânzarea. Au vrut să încaseze complet, mai degrabă decât să schimbe acţiuni.
Pentru Puţin, vânzarea unui pachet de control din YukosSibneft către ExxonMobil a fost absolut exclusă. El nu a putut să aprobe vânzarea controlului rezervelor strategice ale Rusiei către SUA. A fost împotriva a tot ceea ce reprezentau oamenii KGB în încercarea lor de a restabili puterea imperială a Rusiei. Fridman şi Aven ar fi putut avea voie să încheie un parteneriat de 50:50 cu BP, dar ei, spre deosebire de Hodorkovski, au

rămas absolut loiali Kremlinului şi au făcut tot ce le-a putut pentru a rămâne în scaunul de conducere al asociaţiei comune TNK-BP.
Lee Raymond a sosit la Moscova doar o săptămână mai târziu, aparent sperând să încheie înţelegerea. în acea zi, *Financial Times* a împrăştiat pe prima pagină ştirea că Exxon era adânc în discuţii pentru a achiziţiona un pachet de 40% din YukosSibneft pentru 25 de miliarde de dolari, iar participaţia ar putea creşte ulterior peste 50%. [84] Dar, în loc de strângeri de mână şi toast, Raymond a fost întâmpinat de ştirea că peste cincizeci de anchetatori purtând mitralieră şi purtând veste antiglonţ făceau raid în locaţii legate de Iukos din Moscova, inclusiv casele unora dintre cei mai apropiaţi parteneri ai lui Hodorkovski, cealaltă parte principală, acţionarii din Menatep - care locuiau împreună într- un complex păzit în spatele unui gard metalic înalt în afara Moscovei, în satul de elită Jukovka - printre ei, printre ei, Lebedev, care era deja în închisoare. [85] Când Hodorkovski a primit un telefon de la soţia sa că poliţia roia în afara uşii, el i-a adus în grabă scuze lui Raymond şi a plecat.
Semnalizarea de la Kremlin nu ar fi putut fi mai clară. ExxonMobil nu avea să obţină niciodată afacerea. Când Hodorkovski a primit apelul de la soţia sa, el şi Raymond participaseră la o conferinţă găzduită de Forumul Economic Mondial, la care Puţin urma să ţină un discurs principal. Dar, în timp ce Hodorkovski s-a grăbit acasă pentru a-şi asigura casa împotriva raidurilor, tot ce a putut face Raymond a fost să avertizeze conferinţa că Rusia nu ar trebui să restricţioneze „arbitrar” niciun investitor dacă ar dori să participe pe pieţele mondiale. [86] Puţin, de parcă nu ar fi conştientizat de raiduri, a continuat să insiste investitorilor că face tot posibilul pentru a elimina obstacolele în calea investiţiilor. [87] Era tipic pentru vorbirea dublă pe care o folosise de când începuse ascensiunea la putere. A vorbit în semn de laudă pentru piaţă, în timp ce în culise oamenii săi de la securitate făceau tot ce puteau pentru a prelua controlul pentru ei înşişi.
Totuşi, Hodorkovski a refuzat să se dă înapoi, anunţând lumii că este gata să meargă la închisoare, dacă asta era necesar pentru a-şi apăra compania. [88] Nu voia să părăsească ţara şi să renunţe la luptă. în particular, însă, căutase cu disperare o cale de ieşire, chiar l-a vizitat pe Pugaciov, vechiul său rival din anii nouăzeci, care era până atunci aproape de oamenii de securitate din Sankt Petersburg, pentru a-l întreba despre motivaţiile Kremlinului. Pugaciov, după ce a făcut întrebări, a avut un mesaj clar pentru el. Dacă ar fi
vrut să rămână liber, ar trebui să părăsească ţara. Altfel, i-a spus, se duce la închisoare. [89] Hodorkovski a spus că nu crede. Kremlinul nu ar îndrăzni să-l aresteze - şi dacă ar fi făcut-o, Statele Unite ar interveni pentru a-l apăra.
Era un semn al orgoliului său, supraestimarea lui a cât de mult ar merge SUA pentru a proteja un oligarh care căutase să construiască punţi cu el.
Hodorkovski făcea un tur sfidător în Siberia într-o călătorie de afaceri când s-a întâmplat. Procurorii îl chemaseră la audiere în ziua precedentă, dar era departe de Moscova. Cu puţin timp înainte de zori în dimineaţa zilei de sâmbătă, 25 octombrie 2003, avionul său privat a aterizat pe o pista de aterizare din Novosibirsk pentru a se alimenta, când o echipă de comandouri FSB înarmate s-a urcat cu forţă la bord. Hodorkovski se aflase într-un compartiment de primă clasă când au intrat în el, strigând: „FSB! Pune-ţi armele la pământ! Nu te mişca sau vom trage!' [90] A fost arestat sub acuzaţia de fraudă pe scară largă şi evaziune fiscală, iar până seara se afla în renumita închisoare Matrosskaya Tishina din Moscova.

Acesta a fost momentul în care cursul politic şi economic al Rusiei s-a îndepărtat irevocabil de o integrare globală condusă de Occident şi a luat un curs propriu care se îndrepta spre coliziunea cu Occidentul. A fost punctul fără întoarcere pentru grupul de oameni ai securităţii etatiste care au făcut lobby şi au complotat şi în cele din urmă l-au convins pe Puţin că nu există altă modalitate de a asigura renaşterea statului rus - şi propria lor putere financiară. Dar a fost un teritoriu neexplorat la fel de mult pentru ei, ca şi pentru ţară. Deşi puţini se aşteptau ca lucrurile să meargă atât de departe, mulţi din comunitatea de afaceri sperau că există o cale de întoarcere, că Hodorkovski ar putea fi eliberat, iar cele două părţi să se stabilească. Chiar şi Pugaciov a spus că aşteptările au fost de mult, chiar şi printre unii dintre *siloviki*, ca Hodorkovski şi asociaţii săi să fie de acord să plătească lui Puţin şi oamenilor săi o sumă semnificativă de numerar pentru ca acuzaţiile să dispară. „Toată lumea aştepta recul", a spus el. „Nimeni nu era cu adevărat pregătit. Nimeni nu ştia ce să facă cu compania. Atunci nu aveau experienţă în conducerea lucrurilor.

Arestarea lui Hodorkovski a pus întreaga comunitate de afaceri într-o stare de şoc. Era cel mai bogat om al ţării, cel mai proeminent susţinător al pieţei, omul care fusese pe punctul de a reuşi să încheie afacerea secolului - vânzarea companiei sale pentru 25 de miliarde de dolari la doar şapte ani după ce o achiziţionase, pentru 300 de milioane de dolari. Dacă ar putea fi dat jos, i s-ar putea întâmpla oricăruia dintre ei. în ziua în care Hodorkovski a fost arestat, membri de frunte ai Uniunii Industriaşilor şi Antreprenorilor din Rusia, care devenise principalul organ reprezentativ oficial al oligarhilor, s-au adunat pentru o întâlnire de urgenţă la hotelul Baltschug din Moscova. Mulţi s-au temut să vorbească direct presei, dar, în mod colectiv, i-au scris lui Puţin o scrisoare mut şi ezitant, în care condamna arestarea şi ceru o audienţă cu el: „Numai poziţia clară şi lipsită de ambiguitate a preşedintelui rus Vladimir Puţin poate îmbunătăţi situaţia.. Absenţa acestuia va face ca înrăutăţirea climatului investiţional să fie ireversibilă şi va transforma Rusia într-o ţară defavorabilă celor care îşi dezvoltă afacerile". [91] Anatoly Chubais, ţarul privatizării şi autorul reformelor liberale ale Rusiei, a dus mesajul cu un pas mai departe. într-un interviu TVîn acel weekend, el a avertizat că arestarea lui Hodorkovski şi lipsa de claritate cu privire la eventualitatea altor lideri de afaceri ar putea duce la o scindare „incontrolabilă" a elitei care ar putea atrage întreaga societate. [92]

Dar Puţin nu avea de gând să facă un pas înapoi acum. Deşi a negat în mod constant că ar avea vreo legătură cu arestarea lui Hodorkovski, astfel de lucruri nu s-au întâmplat fără un semn clar din cap din partea de sus. Mai presus de toate, arestarea lui Hodorkovski a arătat că el nu a reuşit să înţeleagă un principiu de bază al conducerii lui Puţin pe care mai târziu alţi oligarhi - prin experienţa sa - au ajuns să îl înţeleagă prea bine. „Când cumperi în Rusia o mare companie petrolieră cu 150 de milioane de dolari cu ajutorul depozitelor de la Ministerul de Finanţe, atunci trebuie să joci conform regulilor ruseşti", a spus Dmitri Gololobov, un avocat care a lucrat cândva pentru Hodorkovski, dar a ajuns să se întoarcă împotriva lui.. „Nu poţi spune că eşti proprietarul legitim. Privatizarea nu a creat proprietate legitimă. Ceilalţi oligarhi au înţeles bine acest lucru. Niciunul dintre ei nu a susţinut că sunt de fapt proprietarii afacerii. Au înţeles că sunt doar deţinători. [93]

Acest mod de a gândi a fost împotriva a tot ceea ce Puţin pretindea că reprezintă atunci când a candidat pentru preşedinţie. A fost o înşelăciune care îşi are rădăcinile în credinţa KGB că au făcut magnaţi atunci când Rusia şi-a început tranziţia pe piaţă, că

tot ceea ce câştigaseră noii miliardari le era dator. Ceea ce i s-a întâmplat lui Hodorkovski a fost o răzbunare pentru anii nouăzeci, când KGB-ul a fost forţat să aştepte pe margine, împins la o parte de răspândirea tot mai mare a magnaţilor Moscovii de orientare occidentală. „Ceea ce se întâmplă acum cu Puţin este revanşa KGB", a spus un fost ofiţer de informaţii militare de nivel superior la acea vreme. „KGB-ul a creat oligarhia şi apoi a trebuit să o servească. Acum se răzbune. [94]

Bătălia ajunsese într-un punct în care KGB-ul a simţit că şi-ar putea justifica preluarea bunurilor spunându-şi că împiedică predarea celor mai bogate active petroliere ale ţării către Occident. „Yukos avea intenţia de a preda cea mai mare parte a activelor sale către Occident", a spus unul dintre ei. „Capitalizarea pe care [Hodorkovski] a construit ca fulgerul, toate aceste active ar fi plutit în străinătate prin companii offshore false. Dacă nu am fi oprit acest lucru, atunci nu am fi păstrat controlul asupra industriei noastre de petrol şi gaze. Am fi devenit slujitorii industriaşilor occidentali pentru o lungă perioadă de timp. [95]

Şi astfel, în zilele care au urmat arestării lui Hodorkovski, restul miliardarii naţiunii au urmărit îngroziți cum procurorii i-au confiscat participația de 15 miliarde de dolari la YukosSibneft. Puţin le-a spus ferm că nu va exista niciun dialog cu privire la arestare, iar bursa a intrat în cădere liberă. Luni imediat după arestare, Puţin a dat un răspuns brusc şi fără echivoc la apelul oligarhilor de claritate: „Nu vor avea loc întâlniri sau negocieri cu privire la activităţile agenţiilor de aplicare a legii, atâta timp cât aceste agenţii rămân în conformitate cu legislația rusă. Toată lumea ar trebui să fie egală în faţa legii, indiferent de câte miliarde de dolari are o persoană în contul personal sau corporativ. Altfel, nu vom învăţa niciodată şi nu vom forţa pe nimeni să plătească taxe şi să învingă crima organizată şi corupția. [96]

Era o nouă eră. Puţin a renunţat la mare parte din ezitarea care marcase primii doi ani ai preşedinţiei sale. Noii stăpâni ai Kremlinului erau gata să-şi dezvolte activele strategice ale ţării pentru ei înşişi. Nu a existat cale de întoarcere, nici pentru Puţin, nici pentru oamenii Îui

.*Din teroare, o trezire imperială* „Este ca un nod cu trei elemente”

1

Vladimir Puţin părea să-şi înceapă preşedinţia ca un lider reticent. Când a fost catapultat la putere, i-a spus lui Boris Elţin că nu era pregătit să-şi asume postul şi s-a descris membrilor familiei Elţin drept managerul angajat, sugerând că va servi doar câţiva ani. Când a avut loc un dezastru, cum ar fi scufundarea submarinului *Kursk,* avea obiceiul de a se retrage, paralizat în inacţiune, uneori alb ca un cearşaf. Dar acum, după ce ordonase arestarea celui mai bogat om al Rusiei, nu mai era cale de întoarcere. Chiar dacă ar fi vrut, nu a simţit că ar putea. Cercul său interior în special, *siloviki -urile* pe care le adusese cu el de la Sankt Petersburg, l-au presat să rămână. „L-ar speria”, a spus Pugaciov. „I-au spus: „Nimeni nu te va ierta pentru Yukos, pentru preluarea NTV. Dacă te duci în Occident, te vor aresta imediat.” [1] Acum că au gustat puterea, oamenii KGB nu erau pe cale să se dea deoparte. Pregăteau o nouă preluare a ţării; în urma realegerii lui Puţin în 2004, aceştia aveau să fie eliberaţi de unele dintre acordurile pe care le făcuse cu Familia Eltin când a preluat de la ei. [2]

Puţin i-a eliminat pe magnaţii presei Vladimir Gusinski şi Boris Berezovski. Reformele timpurii lansate de administraţia sa au redus drastic puterea guvernatorilor regionali prin crearea de „superregiuni” conduse de lideri plenipotenţiari numiţi de Kremlin. Asemenea măsuri - conduse de Dmitri Kozak, un fost ofiţer de informaţii militare şi procuror din Sankt Petersburg - au inversat politicile din anii Elţin, când preşedintele le poruncise guvernatorilor săi „să apuce cât mai multă libertate”. Liberalii şi foştii magnaţi mass-media au avertizat întuneric cu privire la revanşa KGB-ului, asupra stăpânirii din ce în ce mai autoritare a Kremlinului. Arestarea lui Hodorkovski şi confiscarea pachetului său de acţiuni la YukosSibneft au provocat cutremurări în bursa şi în comunitatea de afaceri. Dar Puţin şi Kremlinul au căutat să-l înfăţişeze ca pe un caz izolat, pedeapsă pentru un oligarh necinstit care a mers prea departe. Restul ţării se bucura de beneficiile creşterii preţului petrolului, care urcase de la 12 la 28 de dolari pe baril de când Puţin a venit la putere. Reflectând aprobarea publică pentru sfârşitul haosului din anii nouăzeci şi pentru eforturile sale de a-i pune pe oligarhi la locul lor, ratingurile lui Puţin pe parcursul primului său mandat au fost în mod constant de aproximativ 70%.

Toate semnele au fost bune pentru el să navigheze într-un al doilea mandat. Dar preluarea NTV şi arestarea lui Hodorkovski nu au fost singurele evenimente care au marcat primul său mandat cu controverse - şi conform unei relatări din interior, niciodată dezvăluite înainte, unii membri de frunte ai *siloviki* căutau să nu lase nimic la voia întâmplării. în seara zilei de miercuri, 23 octombrie 2002, cel puţin patruzeci de luptători ceceni înarmaţi au intrat în teatrul muzical Dubrovka dintr-o suburbie a Moscovei de la sud de Kremlin, trăgând cu puşti de asalt în aer, exact în timp ce dansatorii de clapet treceau pe scenă pentru deschiderea celei de-a doua. act al unui nou muzical popular rusesc, *Nord-Ost*. [3] Teatrul era plin de un public de aproape nouă sute de spectatori, membri ai unei clase de mijloc care începea să prospere în Rusia lui Puţin, acolo pentru a vedea un spectacol careaducea un omagiu vitejiei sovieticilor în timpul asediului Leningradului. în al Doilea Război Mondial. Cecenii au continuat să cableze clădirea cu explozibili, în timp ce unii dintre luătorii de ostatici, femei cunoscute sub numele de „Văduvele negre" îmbrăcate în hijaburi negre, care păreau să aibă curele cu explozibili legate de corp, s-au plasat printre publicul îngrozit în timp ce luptătorii au închis sala.

Asediul care a avut loc în următoarele trei zile părea a fi cel mai rău coşmar al lui Puţin. Luptătorii ceceni, conduşi de Movsar Barayev, nepotul unuia dintre cei mai renumiţi rebeli ai Ceceniei, cereau încetarea războiului Rusiei în republică, care se desfăşura încă de la bombardamentele de apartamente din 1999 care au stimulat ascensiunea lui Puţin la putere. Au dat Rusiei şapte zile pentru a-şi retrage trupele, altfel ar arunca în aer clădirea. [4] în seara când a apărut vestea asediului, politicienii opoziţiei şi oficialii de securitate s-au adunat deopotrivă în afara teatrului, în întuneric şi ploaia rece, şocaţi că acest lucru s-ar fi putut întâmpla la doar trei mile şi jumătate de Kremlin. Cum au reuşit atât de mulţi rebeli, înarmaţi până în dinţi cu explozibili, să intre în teatru, aparent la vedere?

în următoarele trei zile, Puţin nu s-a agitat din biroul său de la un etaj superior al Kremlinului, cuprins de panică de evenimentele scăpate de sub control în lumea de dedesubt. în timp ce căuta o ieşire din criză, el a anulat o călătorie planificată în Mexic, unde trebuia să se întâlnească cu lideri mondiali, inclusiv cu preşedintele american George W. Bush. Luatorii de ostatici le-au permis unor indivizi proeminenţi să intre în teatru pentru a negocia, inclusiv membru al parlamentului şi cunoscut cântăreţ Iosif Kobzon, politicieni liberali de opoziţie şi o jurnalistă, Anna Politkovskaya, renumită pentru reportajele ei fără teamă despre războiul din Cecenia. Deşi au asigurat eliberarea mai multor ostatici, inclusiv a unor copii şi cetăţeni străini, atacatorii au refuzat să dea înapoi la cererea lor de încheiere a războiului.

în a treia seară a asediului, un echipaj de la NTV a fost lăsat să înregistreze un interviu cu Barayev. „Scopul nostru - pe care l-am declarat de mai multe ori - este să oprim războiul şi să scoatem trupele", a spus el. [5] O femeie care ia ostatici care aparent purta o centură explozivă i-a spus reporterului: „Urmăm calea lui Allah. Dacă murim aici, asta nu va fi sfârşitul.

Din nou, Puţin a fost paralizat de frică. Atacatorii au precizat clar că vor ucide ostaticii şi vor arunca în aer clădirea dacă forţele de securitate ar încerca să intervină [6] şi deja au existat morţi: doi civili şi un colonel FSB care încerca să intre în teatru fuseseră împuşcaţi, mort. [7]

Serviciile de securitate ruse au acţionat în cele din urmă chiar înainte de zorii zilei de sâmbătă, 26 octombrie. Pentru a evita ca ostaticii să declanşeze explozivii, un gaz a

fost eliberat în sală prin sistemul de ventilaţie al teatrului. Dar, deşi a doborât ostaticii şi unii dintre luptătorii ceceni, a lăsat, de asemenea, mulţi dintre ostatici morţi, în timp ce serviciile de urgenţă erau prost echipate şi nepregătite să se ocupe de cei încă în viaţă, care erau aşezaţi pe marginea drumului, unii cu vărsături, unii inconştient, alţii sufocându-şi limba. [8] Au trecut nouăzeci de minute înainte de a fi duşi la spital pentru tratament. [9] Aşteptându-se să găsească o baie de sânge de la explozii şi focuri de armă, 80% dintre ambulanţele care au ajuns la faţa locului au fost echipate doar pentru a face faţă rănilor traumatice, nu efectelor gazelor. [10] Până la sfârşitul zilei următoare, numărul morţilor în rândul ostaticilor era de cel puţin 115. Doar doi fuseseră ucişi de focuri de armă. Restul murise din cauza gazului. [11]
Pentru o vreme, Puţin s-a confruntat cu proteste legate de gestionarea asediului. Cum se întâmplase în primul rând? De ce nu au fost informate în mod adecvat serviciile de urgenţă despre natura gazului? Potrivit mai multor martori care au supravieţuit atacului, gazul s-a infiltrat în sală de sub scenă, eliminând răpitorii cei mai apropiaţi, dar filtrându-se în sală suficient de încet încât unii dintre ei să observe un miros caustic şi un gaz cu aspect verde.. [12] Confruntându-se cu o presiune crescândă pentru identificarea gazului, ministrul rus al sănătăţii a susţinut în cele din urmă că este un derivat de aerosoli al anestezicului fentanil, un opioid puternic utilizat pe scară largă ca analgezic, despre care a spus că „nu poate fi numit în sine letal”. [13] Motivul pentru care au murit ostaticii, a susţinut el, a fost că au fost slăbiţi de trei zile de stres sever, deshidratare şi foame. în raportul final al procurorilor de la Moscova, care în cele din urmă a apărut un an mai târziu, gazul a fost etichetat doar drept „substanţă chimică neidentificată”. [14]
Ceea ce a avut loc la Kremlin în noaptea în care teatrul a fost luat cu asalt a fost închis de atunci în spatele unui zid de secret. Dar acum, un insider care a spus că a fost implicat în discuţiile de la Kremlin de atunci a început să deschidă o fereastră. El a susţinut că ceea ce s- a întâmplat a fost dezlegarea mortală a unui complot care nu a decurs conform planului. în relatarea sa, atacul asupra teatrului a fost planificat de Nikolai Patrushev, şeful noduros al FSB, pentru a-l cimenta şi mai mult pe Puţin ca preşedinte. Acesta a fost intenţionat să nu fie altceva decât un exerciţiu fals care să întărească autoritatea lui Puţin atunci când acesta l-ar fi pus capăt cu succes şi să sporească sprijinul pentru războiul din Cecenia, care începea să se dezvăluie.
Patrushev, spune această persoană, i-a spus lui Puţin că teroriştii angajaţi nu erau înarmaţi cu bombe adevărate şi că, atunci când se va termina asediul, vor fi transportaţi în Turcia sub protecţia FSB, în timp ce Puţin va apărea ca un erou, ca cel lider mondial care a pus capăt unei crize de ostatici fără nicio moarte civilă - şi apoi ar putea întări controlul în Cecenia.
Dar totul s-a dezlegat chiar în prima zi a asediului, când unul dintre ceceni a împuşcat un civil care încerca să intre în teatru. Puţin a intrat în panică, a spus persoana din interior: „Totul a scăpat de sub control. Nimeni nu ştia în cine sau în ce să aibă încredere. [15] în momentul în care forţele de securitate s-au pregătit să asalteze clădirea, luarea de ostatici a fost tratată ca şi cum ar fi fost un adevărat act de teroare. Igor Sechin, cel mai apropiat coleg KGB al lui Puţin de la Sankt Petersburg, a fost adus pentru a ajuta la rezolvarea situaţiei, iar ştiind de tendinţa lui Sechin de a exagera zelul, Patrushev l-a încurajat, a spus fostul oficial familiarizat cu discuţiile. „la spus: „Iată, Igor, ai experienţă militară. Ajută-ne să avem grijă de asta.”' A fost ideea lui Sechin să folosească gazul, potrivit acestui cont. A vorbit cu un fost comandant al

trupelor de război chimic ale Rusiei, care îi spusese că gazul era vechi şi că exista şanse să nu fie eficient. „Sechin mi-a spus că, prin urmare, le-a ordonat să folosească de zece ori doza obişnuită", a spus fostul oficial, care susţine că, îngrozit de modul în care s- au desfăşurat evenimentele, Puţin a semnat o scrisoare de demisie. Dar până atunci era prea profund implicat şi i s-a spus că trebuie să rămână. Patrushev, se pare, a lăsat planificarea atacului şi răspunsul forţelor de securitate la acesta, în mod deliberat ambiguu. Vărsarea de sânge şi pierderea vieţii l-ar lega şi pe Puţin de preşedinţie. „A fost organizat astfel încât Puţin să fie nevoit să rămână pentru un al doilea mandat". Dacă ceva nu mergea bine, ar trebui să fie târât şi mai adânc. „Dacă Puţin ar fi fost înlocuit, atunci ar fi fost sfârşitul pentru Kolya [Patruşev]. Aşa că a aranjat asta pentru a-l acoperi cu sânge. [16]

Dmitri Peskov, purtătorul de cuvânt al Kremlinului, a respins relatarea persoanei din interior ca fiind „gunoaie totală", spunând că această persoană „nu ştie nimic". Poate fi imposibil să o verifici pe deplin. Doar un cerc foarte mic din vârful puterii ştie cum s-au desfăşurat aceste evenimente, dar fostul oficial care mi-a dat această versiune a evenimentelor a fost suficient de aproape pentru a şti. Dacă nu ar fi un raport puţin observat al procurorilor de la Moscova, care a apărut la un an după asediu, relatarea lui ar putea fi cu uşurinţă respinsă ca doar o altă teorie a conspiraţiei sălbatice care au apărut în mod obişnuit despre luarea deciziilor cu uşile închise de la Kremlin, în special după negru, a bombardamentelor la apartamente. Dar când procurorii şi-au încheiat în sfârşit ancheta, au descoperit că cele două bombe principale plasate în sala de spectacole erau în esenţă falsuri. Cel puţin o parte din povestea insiderului suna adevărată. „Bombele nu fuseseră pregătite pentru utilizare: detonatoarele nu aveau nimic care să le alimenteze", se spune în raport. „Nu existau baterii... Bombele s-au dovedit a fi spaţii sigure". [17] Acelaşi lucru s-a întâmplat cu curelele sinucigaşe purtate de unele dintre femei, precum şi cu alte dispozitive explozive. Multe dintre femeile care purtau curele fuseseră cu ostaticii în sală, dar în loc să declanşeze dispozitivele aşa cum ameninţaseră, au leşinat din cauza gazului. Apoi, în loc să-i ducă la audieri pentru a ajunge la fundul complotului terorist, serviciile de securitate ruse i-au împuşcat pe fiecare dintre ei. [18]

Deşi a durat cinci până la zece minute pentru ca gazul să aibă efect, au constatat procurorii, teroriştii nu au detonat niciuna dintre bombe. Chiar s-ar fi putut întâmpla ca ei să nu fi intenţionat niciodată să arunce în aer nimic, iar utilizarea gazului a dus la o pierdere inutilă de vieţi omeneşti? Surse anonime din FSB şi Ministerul de Interne au declarat pentru *Kommersant,* aparent singurul ziar rus care a raportat despre constatările procurorilor, că teroriştii înşişi au ordonat îndepărtarea detonatoarelor, deoarece se temeau de explozii accidentale. [19] Dar politicianul liberal Irina Khakamada, care intrase în clădire pentru negocieri, şi-a exprimat îndoieli cu privire la asediu: „Am ajuns să cred că nu fusese în planurile teroriştilor să arunce în aer centrul teatrului şi că autorităţile nu erau interesate de eliberarea tuturor ostaticilor. Dar şeful administraţiei prezidenţiale mi-a ordonat pe un ton ameninţător să nu mă încurc cu această poveste. [20]

Au apărut şi întrebări despre unii dintre teroriştii implicaţi. Liderul lor aparent, Movsar Barayev, ar fi fost arestat de autorităţi cu doar două luni înainte. [21] Cum a trecut de la închisoare la a lua parte la atac? Acelaşi lucru s-a întâmplat şi pentru una dintre presupusele atacatoare sinucigaşe, a cărei mamă a identificat-o din filmările televizate

ale asediului. [22] Ar fi putut autorităţile implicate în mutarea lor din închisoare la teatru?
Nu a fost prima dată când un atac terorist din Rusia a lăsat întrebări persistente cu privire la implicarea serviciilor de securitate, cele mai notabile exemple anterioare fiind atentatele cu bombă la apartamente care au contribuit la stimularea ascensiunii lui Puţin la putere. Dar, în acest caz, atacul a provocat mult mai puţine controverse. Cele mai multe întrebări se învârteau în jurul utilizării gazului, iar constatările procurorilor că bombele ar fi manechine au fost îngropate la sfârşitul raportului *Kommersant*, care a dus la adunarea unui presupus grup terorist care pregătea alte atacuri. [23]
în urma asediului, întrebările cu privire la modul în care s-a desfăşurat au fost în mare parte eliminate, iar cea mai mare parte a populaţiei pur şi simplu a răsuflat uşurat că numărul morţilor nu a fost mai mare. Puţin a fost lăudat atât de liderii internaţionali, cât şi de
politicienii locali pentru gestionarea situaţiei. [24] Evaluările sale au crescut la cel mai înalt nivel de când a fost ales. [25] în loc să se confrunte cu o zguduire pentru a permite unui grup de teroriştiînarmaţi să intre în centrul Moscovei, serviciile de securitate ale Rusiei au fost recompensate cu o creştere a finanţării. [26] Şi atacul le-a permis oamenilor lui Puţin să-şi intensifice acţiunile militare în Cecenia, anulând planurile de reducere a trupelor. [27] Nenumăraţi ceceni au început să dispară din casele lor în raiduri nocturne şi presiunea care se ridicase asupra Kremlinului pentru a începe discuţiile de pace cu liderul cecen Aslan Maskhadov a dispărut peste noapte. încă o dată a existat sprijin public pentru război, iar Maskhadov a fost total discreditat. Autorităţile ruse l-au acuzat că se află în spatele atacului
[28] , dar nu au prezentat niciodată nicio dovadă, în afară de o casetă video veche cu ameninţări cu o nouă ofensivă, iar Mashadov însuşi a negat orice implicare. Asediul a oferit, de asemenea, Kremlinului ocazia de a-şi picta războiul din Cecenia asemănător cu războiul împotriva terorii al Occidentului. Un efort de a stabili legături între rebelii ceceni şi militanţii islamici din străinătate a început deja în lunile dinaintea atacului
[29] , iar asediul a accentuat şi mai mult această percepţie: Al Jazeera a difuzat un videoclip cu oameni despre care pretindea că sunt complici ai cecenilor din faţă. de bannere care proclamă „Dumnezeu este mare" în arabă, în timp ce Puţin a numit atacul o „manifestare monstruoasă a terorismului" planificată de „centre teroriste străine". [30] în lunile care au urmat, SUA au început să-şi schimbe viziunea asupra forţelor rebele cecene, numind trei grupuri despre care spunea că au fost implicate în asediu drept organizaţii teroriste legate de Al Qaeda, [31] în timp ce Maskhadov nu mai era văzut ca fiind un moderat. „Politica noastră cu privire la Cecenia s-a apropiat mai mult de Rusia", a declarat un diplomat american înalt la scurt timp după atac. „Acest atac a afectat substanţial cauza [cecenă]". [32]
Dacă oamenii lui Puţin din KGB au căutat să-l lege de preşedinţie, adevărul era că, cu excepţia evenimentelor teribile precum atacul de la Dubrovka, el se obişnuia oricum cu rolul. „începuse să-i placă - toată ceremonia, G8, recunoaşterea", a spus Pugaciov. [33] El a fost lăudat de cercul său interior drept salvatorul Rusiei. El salvase ţara de la un prăbuşire sigur, spuneau ei, de sub sclavia oligarhilor şi de puterea distructivă a Occidentului. Chiar şi cei care slujiseră cândva deasupra lui în KGB s-au închinat acum în faţa lui. Cu o ocazie, la începutul primului său mandat, când Puţin şi-a adunat un cerc restrâns de prieteni de ziua lui, unul dintre foştii săi şefi din Dresda, Serghei

Chemezov, şi-a oferit un toast pentru ascensiunea sa la putere. „Aceasta a fost o persoană foarte apropiată care într-o viaţă anterioară, înainte ca Puţin să devină preşedinte, era mai în vârstă şi mai înalt ca el decât el şi pe care Puţin o respectă”, a spus Pugaciov. „I-a spus: „Vladimir Vladimirovici, vreau să ridic paharul. Ştii că a trecut mult timp de când am auzit prima oară că eşti preşedinte, dar sentimentul pe care l-am avut atunci rămâne cu mine. Am crezut că este ca soarele răsărit peste Rusia... acum înţeleg că 100 la sută din populaţie împărtăşeşte acest sentiment cu mine.” Pentru Pugaciov, discursul a fost demn de înfiorare. întrerupsese, dorind să continue să discute despre situaţia politică, despre toate sarcinile monumentale care aveau în faţă. Dar Puţin, a spus el, s-a uitat la el şi i-a spus să-şi lase prietenul să-şi termine discursul. „S-a privit drept în ochii lui şi i-a spus că este un dar de la Dumnezeu. El i-a spus că Dumnezeu a dat ţării un conducător care pune capăt marii suferinţe a poporului rus. Acesta era un tip care îl cunoştea de cincisprezece ani şi obişnuia să fie şeful lui... Am văzut asta pentru prima dată... aşa a fost de la început, aproape din prima zi. Este o persoană extrem de vanită.

Pentru a-i pune o întrebare lui Puţin, s-a obişnuit să-l mănguleşti mai întâi pe larg. — Sechin a ştiut să facă asta foarte bine. îi spunea cu o plecăciune adâncă: „Vladimir Vladimirovici, îmi amintesc cum ai făcut asta şi ai transformat lumea”. Când am auzit prima oară toate acestea, am crezut că sunt în spitalul de boli psihice. îi spuneau lucruri precum „Ai zdruncinat esenţa umanităţii. Eşti o persoană uimitoare.” [34] Treptat, închinarea constantă i-a ajuns în capul lui Puţin. începând să creadă în puterile sale ca noul ţar, a fost încurajat să ia decizii mai dure şi mai autoritare, inclusiv să-şi asume Hodorkovski şi oamenii săi. „întreaga oligarhie, în esenţă, se închina în faţa lui şi îi oferea asta şi asta şi venea la el pentru permisiunea pentru cel mai mic lucru”, a spus Pugaciov. „Şi chiar i-a plăcut asta. Şi cumva i-a intrat în cap. A fost un proces târâtor. întotdeauna avusese aceste tendinţe, dar la un moment dat s-a schimbat şi această credinţă grandioasă în sine, când ţarul a preluat controlul. [35]

Dacă la început Puţin împărtăşise mecanismul statului cu reprezentanţii Familiei Elţin, odată cu arestarea lui Hodorkovski, aparatul de stat a devenit cu adevărat al său. Şocat de schimbarea evenimentelor şi de faptul că a fost ţinut în întuneric, Alexander Voloshin, vicleanul deţinut de Elţin, care ocupase funcţia de şef de personal al Kremlinului din martie 1999, a demisionat. Voloshin vorbise de mai multe ori cu Puţin despre atacul legal împotriva lui Hodorkovski, dar până la sfârşit a considerat că poate fi stăpânit: „Sincer, nu credeam că îl vor pune în închisoare. Am crezut că este un fel de neînţelegere. Era clar că a fost o campanie şi a fost rău. Am considerat că este dăunător pentru dezvoltarea ţării. [36] Puţin l-a înlocuit cu propriul său om, un coleg din Sankt Petersburg: Dmitri Medvedev, un avocat vorbit în linişte, care a lucrat la probleme juridice pentru Puţin, inclusiv la limitarea consecinţelor scandalului petrol pentru mâncare. Avea o reputaţie de precizie zelosă, dar şi de timiditate. Cel mai important dintre toate, el a fost crescut practic de Puţin când a intrat în administraţia de la Sankt Petersburg la doar douăzeci şi cinci de ani. „Puţin l-a crescut pe Medvedev”, a spus Valery Muşin, care a acţionat şi ca consilier juridic al Primăriei din Sobchak. „Medvedev l-a privit întotdeauna pe Puţin ca pe cineva de la care ar putea învăţa”. [37]

Cea mai influentă rămăşiţă din epoca Elţin fusese înlocuită de un „da” din Sankt Petersburg, cu puţin mai mult de trei ani de experienţă la Kremlin ca adjunct al şefului de personal. în aceeaşi zi în care a fost anunţată numirea lui Medvedev, *silovikii din*

Sankt Petersburg şi-au semnalat intenţiile mai tare decât oricând. Procurorii au anunţat că au îngheţat 15 miliarde de dolari în acţiuni Yukos, cele 44% deţinute indirect de Hodorkovsky în YukosSibneft combinat, pentru a-l împiedica să le vândă. [38] Şocat de ochi, piaţa a perceput mişcarea ca un semn clar că *silovikii* erau intenţionaţi nu doar să aresteze lui Hodorkovski, ci şi să pună mâna pe Yukos însuşi. în plus, mişcarea a fost văzută ca sfârşit pentru oligarhii din epoca Elţin, pentru Familie, ale căror interese au fost echilibrate cu grijă faţă de cele ale *siloviki* timp de aproape patru ani. Doar în cazul în care cineva se mai întreba, Alexei Kudrin, ministrul de finanţe relativ liberal al lui Puţin, a făcut-o şi mai clar, salutând public plecarea lui Voloşin ca marcând sfârşitul erei Elţin. — Bizanţul s-a terminat! a proclamat el. „Cu tot respectul pentru Alexander Voloshin, vreau să subliniez că plecarea lui coincide cu sfârşitul epocii Elţin... [Oligarhii] au fost înapoiaţi într-un mediu de afaceri în care poţi avea succes doar dacă joci corect". [39]

Era ca şi cum mecanismul guvernului paralel la care Sechin şi alţii au lucrat în linişte în culise se desfăşura încet, iar o campanie de PR era lansată. în aceeaşi zi în care au fost confiscate acţiunile Yukos şi Medvedev a fost numit şef de cabinet al Kremlinului, Puţin a avut o întâlnire intimă cu şefii unora dintre cele mai mari instituţii financiare din lume, inclusiv CitiGroup, Morgan Stanley şi ABN Amro. [40] A ajutat la transmiterea intenţiilor sale şeful companiei locale de brokeraj United Financial Group, născut în SUA, Charlie Ryan, care lucrase cu Puţin încă din zilele sale la Sankt Petersburg, la începutul anilor nouăzeci. De la început, Ryan a fost un canal vital pentru mesajele Kremlinului lui Puţin către comunitatea financiară globală şi către întreaga lume. Puţin le-a spus investitorilor că campania Yukos nu a prevestit în niciun caz un atac mai larg împotriva afacerilor private [41], iar confiscarea acţiunilor nu a fost o confiscare, ci a fost doar pentru acoperirea datoriilor. Campania nu a fost altceva decât impunerea statului de drept. într-o oarecare măsură, băncile globale - dintre care unele, inclusiv CitiBank, deţineau miliarde de dolari în expunere la datoria Yukos - au fost convinse. Nu au retras împrumuturile. Dacă ar fi făcut-o, cele mai groaznice predicţii ale lui Hodorkovski cu privire la colapsul rezultat al economiei s-ar fi putut îndeplini. Puterea se înclinase în Kremlin, iar oamenii lui Puţin construiau deja un sistem de comunicare cu finanţele globale, ai cărui titani aveau să fie într-o zi în genunchi pentru activele în valoare de sute de miliarde de dolari aflate sub controlul lui Puţin.

siloviki din Sankt Petersburg a lui Puţin, alegerile parlamentare cu puţin peste o lună mai târziu au cimentat şi mai mult puterea lor politică. Partidele liberale pro-occidentale şi-au păstrat un punct de sprijin vital în parlament de-a lungul erei Elţin, prin Uniunea forţelor drepte a lui Anatoly Chubais şi Yabloko a lui Grigory Yavlinsky. Dar au fost înfrânţi la alegerile din decembrie 2003. [42] Posturile TV monopolizate acum de stat le-au dat drumul, în timp ce Kremlinul şi-a dat sprijinul în spatele unui partid din noua generaţie Puţin, grupul naţionalist Rodina, care a fost dat o acoperire extinsă la televiziunea de stat. Liderii săi, Serghei Glazyev şi Dmitri Rogozin, au pronunţat un curs ferm etatist, care a sunat cu noua dispoziţie din Kremlin de a lua profiturile oligarhilor şi a le restitui statului: „întoarceţi bogăţia naţiunii oamenilor!" a fost unul dintre sloganurile partidului. [43] Acest lucru se potrivea exact cu starea de spirit a momentului, deoarece canalele de televiziune de stat redau la nesfârşit ştirile despre arestarea lui Hodorkovski. Uniunea liberală a forţelor drepte şi Yabloko nu au avut nicio şansă. Ei nu au reuşit să treacă de bariera de 5 la sută pentru ocuparea locurilor în Duma, în timp ce Rodina a ieşit de nicăieri pentru a lua 9 la sută din voturi. [44]

Partidul pro-Kremlin Rusia Unită, care a fost creat cu doar patru ani mai devreme ca un vehicul care l-ar ajuta să-l mătură pe Puțin la putere, și-a asigurat o majoritate parlamentară deplină, chiar dacă a desfășurat o campanie care era aproape lipsită de orice continut in afara de loialitatea fata de președinte. [45] între timp, comuniștii, marele dușman al erei Elțin, au intervenit cu doar 12,6% din voturi.
Era clar că mâinile lui Puțin urmau să fie eliberate pentru a conduce orice politică dorea de atunci. Nu ar exista o forță de contracarare din partea liberalilor. Partidele pro-Kremlin au avut o majoritate clară și răsunătoare. Rusia intrase în epoca unui parlament cu timbre de cauciuc. într-un astfel de mediu, alegerea lui Puțin pentru al doilea mandat ca președinte părea aproape o concluzie dinainte. Evaluările sale au fost de peste 70%. Dar nici atunci, el și oamenii lui nu au lăsat nimic la voia întâmplării.
De când asociatul lui Hodorkovski, Platon Lebedev, a fost arestat în iulie, tensiunea a crescut între Puțin și Mihail Kasyanov, prim-ministrul gregar și ultimul rest de Elțîn la putere. Kasyanov fusese ministru de Finanțe din epoca Elțin, iar legăturile sale cu Familie erau lungi și profunde. Când Puțin a venit la putere, Roman Abramovici insistase asupra numirii sale în funcția de prim-ministru, ca reprezentant al acestora. [46] Kasyanov avea puțin apetit să preia rolul, pe care îl considera periculos. Se obișnuise cu poziția sa confortabilă în ministerul de finanțe, unde a fost ministru adjunct responsabil cu datoria externă. A fi împins în centrul a ceea ce părea a fi o tranziție precară a puterii, răspunzând atât Familiei, cât și lui Puțin, nu era printre ambițiile sale. Dar era convins și treptat se obișnuise cu noul său rol. „Timp de trei ani și jumătate am considerat că suntem oamenii potriviți la locul potrivit, făcând ceea ce trebuie”, a spus el. „Dar când l-au aruncat pe Lebedev în închisoare și au început o serie de alte scandaluri, am înțeles că asta era”. [47]
Guvernul lui Kasyanov a condus reformele economice aparent liberale ale primului mandat al lui Puțin - reducerea impozitului pe venit la o rată forfetară de 13% și reformele ambițioase agrare pentru a permite în sfârșit privatizarea pământului. în calitate de prim- ministru, el a condus și discuțiile cu Lee Raymond de la Exxon cu privire la potențiala vânzare a YukosSibneft către ExxonMobil. „în acele vremuri”, a spus el, „am trăit în prietenie cu SUA. Au existat relații grozave cu Bush și cu [vicepreședintele] Cheney. Vorbeam cu Cheney tot timpul despre activele energetice. Am avut o mare cooperare după tragedia din 11 septembrie, iar în timpul tranzitului în Afganistan am avut un canal de cooperare între cele două guverne... Dacă ar fi existat un schimb de active între Yukos și ExxonMobil, întregul sector energetic ar fi fost diferit. Ar fi fost mult mai liberal.
Dar până în 2003, au început să izbucnească frecvente ciocniri între Kasyanov și oamenii KGB ai lui Puțin. La început, conflictele se concentrară în jurul Gazprom. Puțin și-a instalat propriul său om, Alexei Miller, la cârma statului, gigantul gazelor, și începea să-l folosească ca o modalitate de a încorda mușchii Kremlinului și de a exercita controlul asupra fostelor state sovietice, pe care Rusiei îi plăcea să le numească posesiv, „aproape de străinătate”. La ordinele lui Puțin, Gazprom devenise mult mai dură în ceea ce privește plata livrărilor sale de gaz către Belarus și Ucraina, în timp ce Kremlinul încerca să forțeze fostele republici sovietice să respecte linia. Kasyanov, totuși, a urmărit o reformă a Gazprom, care fusese împinsă de liberalii din guvern încă din anii Elțin: să liberalizeze piața gazelor și să descompună Gazprom în unități de producție și transport, împărțind companiile sale producătoare de gaze de

reţeaua de conducte.. Aceasta a fost mult timp văzută ca o reformă vitală pentru stimularea concurenţei în economie. Dar acum, când oamenii lui Puţin îşi cimentau stăpânirea, acest lucru a fost scos de pe ordinea de zi pentru o perioadă nedeterminată - chiar în momentul în care Kasyanov crezuse că era pe cale să anunţe reforma importantă. [48] în septembrie, presa se adunase pentru o şedinţă de cabinet, la care reforma gazelor a fost primul punct de pe ordinea de zi, când Kasyanov a primit un apel de la Puţin. „Mi-a spus: „Insist să eliminaţi acest punct de pe ordinea de zi", şi-a amintit Kasyanov. — Am fost atât de aproape. Am fost chiar înaintea Europei în acest sens. Eram gata. Dar Puţin m-a sunat cu câteva minute înainte.
Poziţia lui Kasyanov devenea insuportabilă. Când Hodorkovski a fost arestat o lună mai târziu, Kasyanov a fost unul dintre cei doi înalţi oficiali ruşi care au îndrăznit să se pronunţe
împotriva acesteia. însă la o şedinţă de cabinet, în faţa tuturor, Puţin i-a spus direct să „oprească isterile". [49] „A fost un fel de avertisment pentru mine", a spus Kasyanov. [50] Cu toate acestea, fără să se descurajeze, el a vorbit din nou în mod public când, în ianuarie 2004, ministerul fiscal a dat publicităţii pentru a confirma afirmaţiile zvonite de mult că îl încasează retroactiv pe Yukos cu 3 miliarde de dolari în taxe în urmă pentru anul 2000. Kasyanov a declarat ziarului *Vedomosti* că a fost nedrept ca legile fiscale să fie aplicate retroactiv. [51] Nimic din toate acestea nu arăta bine pentru statul de drept, a spus el.
Kasyanov a fost aproape singura voce la putere care a vorbit împotriva apucării lui Puţin pentru sectorul energetic. Erau încă în termeni de vorbire, dar Puţin i-a vorbit lui Kasyanov cu tot mai multă răceală şi suspiciune, de parcă ar fi suportat cu greu să se uite la el. Apoi, la mijlocul lunii februarie, când temperaturile s-au situat la minus 24, Gazprom a făcut primul pas pentru a întrerupe aprovizionarea cu gaz către un vecin, în acest caz, Belarus [52], iar tensiunea dintre cei doi bărbaţi a escaladat până la o confruntare totală.. [53] Gazprom fusese blocată în negocieri dure cu Belarus cu privire la încetarea preţurilor subvenţionate la gaze către fosta republică sovietică şi la preluarea unei participaţii în reţeaua sa de transport a gazului. Gigantul rusesc a ameninţat de mult că va întrerupe livrările pentru a întări negocierile, dar Kasyanov s-a încăpăţânat să reziste mişcării. „I-am interzis lui Miller [CEO-ul Gazprom] să oprească gazul în Belarus. La Minsk, era minus 25. Dar dimineaţa de la mijlocul lunii februarie am fost sunat de prim-ministrul Poloniei şi de prim-ministrul Lituaniei şi mi-au spus: „Nu avem gaz". Nici măcar nu-mi spusese nimeni. Am avut un scandal public. Miller i-a spus că a acţionat la ordinele lui Puţin. „Ne-am strigat unul la altul şi la Puţin. Toţi ceilalţi miniştri erau gata să se târască sub masă. Puţin se saturase. Puţin peste zece zile mai târziu, Kasyanov a fost concediat. [54] „S-a construit cu el", a spus Kasyanov. „Hodorkovski, Exxon, reforma gazelor, Belarus şi Ucraina. Şi începeam acest scandal. Nu m-a mai suportat. [55]
Au trecut doar două săptămâni înainte de alegerile prezidenţiale şi era de aşteptat ca Puţin să facă schimbări în cabinetul său după vot. Dar el şi oamenii lui nu lăsau nimic la voia întâmplării. Acum că făceau mişcări pentru a-şi consolida puterea, nu îşi puteau permite niciun accident. Conform constituţiei, dacă s-ar întâmpla ceva cu Puţin, premierul ar prelua conducerea ţării.
într-o cursă electorală care abia a fost un concurs, Puţin a îndepărtat ultimul element de risc, ultimul rest din anii de putere din Elţîn, capabil să-l provoace. Pentru a-l înlocui pe Kasyanov, l-a numit pe Mihail Fradkov, un tehnocrat puţin cunoscut care a lucrat în

umbra instituţiei de securitate timp de zeci de ani. [56] înainte de numirea sa, el a servit ca reprezentant special al Rusiei în UE şi puţini oameni au auzit vreodată numele lui. Dar s-a dovedit un aliat de încredere pentru oamenii KGB ai lui Puţin, lucrând încă de la începutul anilor optzeci ca un pion-cheie în operaţiunile strategice în comerţul exterior, inclusiv cu aşa-zisele firme prietenoase care sprijină regimul sovietic din străinătate. Pe vremea schemei de petrol pentru alimente din Sankt Petersburg, el fusese ministru adjunct al relaţiilor economice externe. în calitate de om al lui Pyotr Aven din Sankt Petersburg, el a aprobat contractele pe care Puţin le-a înmânat cercului restrâns de aliaţi şi firme prietenoase care au creat în cele din urmă un magazin strategic de bani negru pentru Puţin şi oamenii de securitate ai oraşului.
Chiar şi după demiterea sa fără ceremonie, Kasyanov încă credea că calea lui Puţin ar putea fi schimbată. I-a fost greu să înţeleagă că întregul curs pe care a pornit Rusia de la prăbuşirea sovietică era inversat. „Chiar şi după ce am părăsit guvernul, timp de încă şase luni am crezut că Puţin s-a înşelat şi că toate acestea pot fi corectate şi că vor fi corectate. Abia mai târziu - după atacul terorist de la Beslan - am înţeles că toate acestea au fost planificate pentru a schimba întregul sistem politic. [57]
Alegerile prezidenţiale din martie abia s-au înregistrat în conştiinţa publică. Puţin a câştigat cu uşurinţă, cu peste 71% din voturi. Principalii adversari politici ai erei Elţin, Ghenadi Ziuganov, şeful Partidului Comunist, şi Vladimir Jirinovski din Partidul Naţionalist Liberal Democrat, nu au putut nici măcar să adună entuziasmul de a sta în picioare. Ei au desemnat împuterniciţi să candideze în locul lor, iar candidatul comunist, puţin cunoscutul Nikolai Kharitonov, s-a clasat pe locul secund, cu 13% din voturi. [58] Nu a fost nici măcar un concurs. Dar chiar şi aşa, Kremlinul lăsase puţin la voia întâmplării. Televiziunea de stat a acordat aproape zero timp de antenă candidaţilor opoziţiei: Kharitonov a calculat că întâlnirile sale cu alegătorii au fost difuzate pentru doar patru minute şi cincizeci de secunde, în comparaţie cu acoperirea generală pe care Puţin a primit-o. Oamenii KGB ai lui Puţin au ocupat curând toate cele mai puternice posturi din cabinet. Ei începeau un al doilea mandat la putere fără controlul şi echilibrul agenţilor de putere din epoca Elţin.
Singura persoană care şi-a exprimat vreo obiecţie faţă de al doilea mandat al lui Puţin a fost soţia sa, Lyudmilla. Fusese crescută într-un sat prăpădit din Kaliningrad. Tatăl ei băuse mult şi îi fusese greu să se adapteze la controlul şi la capcanele vieţii prezidenţiale. „Ea a vrut să-l părăsească când i-a spus că candidează pentru un al doilea mandat", a spus Pugaciov, care devenise aproape de ea, stând adesea în bucătăria reşedinţei prezidenţiale ore în şir, în timp ce aşteptau întoarcerea lui Puţin. — Ea a spus că a fost de acord cu patru ani, nu mai mult de atât. A trebuit să o convingă să rămână. Ar fi rău pentru vot. El nu putea candida pentru preşedinte în acelaşi timp în care ea încerca să divorţeze de el. întotdeauna, a băut mult. [59] '
Lui Lyudmilla îi fusese greu să se adapteze la absenţele constante ale lui Puţin. De-a lungul carierei, a petrecut multe ore la serviciu, dar acum s-au întins din ce în ce mai mult la nesfârşit. Parcă stânjenit de ea, Puţin şi-a păstrat distanţa, luând-o cu el în vizite şi călătorii oficiale din ce în ce mai puţin. Când se întorcea acasă, deseori în toiul nopţii, stătea în papuci uitându-se la TV la emisiuni de comedie blânde, în loc să petreacă timpul cu soţia sa.
în tot acest timp, Pugaciov urmărise puterea în creştere a oamenilor KGB cu un vag sentiment de nelinişte. în anii optzeci, el luptase împotriva KGB-ului în oraşul său natal, Leningrad. Pe atunci, el a fost un comerciant de valută pe piaţa neagră al cărui

duşman jurat era KGB, care a căutat să-l întrerupă şi l-a ameninţat cu închisoare. Dar învăţase şi cum să cumpere oficialii KGB. Şi acum s-a îmbogăţit cu noii oameni la putere, invitându-i des la casa lui, în termeni familiari de râs cu Vitya (Ivanov) şi Igor (Sechin). Devenise senator în Consiliul Federaţiei. Dar el a fost încă considerat un powerbroker din culise. O vreme îşi păstrase biroul la Kremlin, vizavi de şeful de cabinet. Şi o vreme, Puţin a rămas un tovarăş constant.

Dar în tot acest timp, spune acum Pugaciov, el era îngrijorat de direcţia etatistă în care se îndreptau lucrurile, de restricţiile asupra libertăţii, de evenimentele care cimentaseră stăpânirea lui Puţin asupra puterii. Deşi spune că şi-a exprimat frecvent aceste preocupări, a ales să nu facă nimic în privinţa lor, spunând că crede că ar putea exercita mai multă influenţă din interior decât prin obiectarea şi îndepărtarea. El s-a gândit că ar putea să acţioneze mai bine ca o frână pentru tendinţele mai autoritare ale lui Puţin şi ale oamenilor săi dacă le-ar rămâne aproape. Dar, de fapt, se bucura de puterea şi statutul său la fel de mult ca oricare dintre ei. Şi, în orice caz, credea că nu prea are de ales: „Este o poveste când te urci în maşină şi uşile sunt închise şi poţi vedea că şoferul este la limita minte", a spus el. „Dar uşile sunt închise şi maşina se mişcă deja repede. Şi trebuie să decideţi dacă să rămâneţi sau dacă să sari este mai periculos. Momentul în care poţi să cobori liniştit din maşină a trecut. [60]

A apărut o nouă ideologie propusă de oamenii KGB pentru a restabili măreţia statului rus şi a consolida legăturile imperiale cu fostele republici sovietice. Unul dintre primele acţiuni ale lui Puţin în calitate de preşedinte - spre marea consternare a resturilor de Elţin, precum Pugaciov şi Voloşin - a fost restabilirea imnului sovietic „Uniunea de nesfârşit a republicilor născute libere". [61] Partitura puternică a muzicii lui Alexandrov Alexandrov a fost mai mult decât nostalgie, a fost o chemare la revigorarea imperiului trecutului sovietic, născut ca un imn lui Stalin şi la isprăvile realizate de ţara ca superputere globală - precum şi pentru sacrificiile mari şi teribile pe care le-a făcut pe parcurs. Odată cu această chemare către trecutul sovietic, o nouă fervoare pentru Biserica Ortodoxă a apărut să stăpânească elita conducătoare. Puţin şi-a transmis credinţa religioasă în lume într-o carte de interviuri publicată cu doar câteva luni înainte de prima sa alegere ca preşedinte, spunând cu mândrie cum mama lui şi un vecin din apartamentul lor comunal din Leningrad l-au botezat în secret, ţinându-l ascuns de tatăl său. care era membru de partid şi nu putea tolera credinţa religioasă. [62] Povestise cum, la începutul anilor 90, când urma să viziteze Israelul în calitate de viceprimar din Sankt Petersburg, mama lui îi dăduse crucea sa de botez pentru a o putea binecuvânta la Mormântul lui Isus. „Nu l-am mai scos de atunci", a spus el. Apoi, în timpul primei sale întâlniri cu George W. Bush, în 2001, el l-a fermecat pe preşedintele SUA cu povestea despre cum şi-a salvat crucea de incendiul care i-a distrus casa la mijlocul anilor nouăzeci. Bush a spus după aceea că a „simţul sufletului său". [63]

Părea ciudat pentru un ofiţer KGB care şi-a petrecut cariera slujind un stat care a interzis Biserica Ortodoxă să mărturisească credinţa religioasă. Dar, unul câte unul, bărbaţii KGB care au ajuns la putere cu Puţin şi care au stat în spatele ascensiunii lui, au urmat exemplul. De la început, ei au căutat o nouă identitate naţională. Principiile Bisericii Ortodoxe au oferit un puternic crez unificator care se întindea dincolo de era sovietică până în zilele trecutului imperialist al Rusiei şi vorbeau despre marele sacrificiu, suferinţă şi rezistenţă a poporului rus şi despre o credinţă mistică că Rusia este a treia. Roma, următorul imperiu conducător al pământului. A fost materialul ideal

cu care să reconstruiești o națiune din greutăți și pierderi. Potrivit unui oligarh care a privit cu scepticism creșterea credinței religioase, a fost conceput convenabil pentru a face din nou iobagi din ruși și a-i menține în Evul Mediu, astfel încât țarul Puțin să poată conduce cu putere absolută: „Secolul al XX-lea în Rusia - și acum cea de-a douăzeci și unu - a fost o continuare a secolului al XVI-lea: țarul este mai presus de orice altceva, iar acesta este un rol sacru și ceresc... Această putere sacră creează în jurul ei un cordon de nevinovăție absolut impenetrabil. Autoritățile nu pot fi vinovate de nimic. Ei servesc de drept absolut. [64]
Potrivit lui Pugaciov, care a fost un credincios ortodox devotat încă din anii adolescenței, Puțin a înțeles puțin despre adevărata credință ortodoxă. Pugaciov s-a învinuit adesea pentru întorsătura pe care au luat-o lucrurile, pentru că el a fost cel care l-a prezentat pe Puțin părintelui Tihon Șevkunov, preotul care a devenit cunoscut drept „mărturisitorul" lui Puțin. Dar alianța, a spus Pugaciov, fusese una de conveniență de ambele părți. Pentru Șevkunov, acesta i-a permis să aducă proeminență Bisericii Ortodoxe și învățăturilor acesteia, precum și bogății și finanțare mănăstirii sale Sretensky. Pentru Puțin, a făcut parte din apelul său către mase și nu mai mult de atât. „Nu l-aș fi prezentat niciodată pe Puțin în Biserică dacă aș fi știut cum se va termina totul", a spus Pugaciov. Cu o ocazie, când Puțin și Pugaciov au participat împreună la o slujbă în Duminica Iertării, ultima duminică dinaintea Postului Ortodox, Pugaciov i-a spus lui Puțin că trebuie să se prosterne în fața preotului, așa cum era obiceiul, și să ceară iertare. — S-a uitat la mine uluit. „De ce ar trebui?" el a spus. „Sunt președintele Federației Ruse. De ce să-mi cer iertare?"' [65]
în căutarea unei noi idei care să unească națiunea după un deceniu de colaps, Puțin și susținătorii săi erau de multă vreme clar că comunismul eșuase. „Comunismul și-a demonstrat în mod viu inaptitudinea pentru o auto-dezvoltare solidă, condamnând țara noastră să rămână constant în urma țărilor avansate din punct de vedere economic. A fost un drum către o alee oarbă, departe de curentul principal al civilizației', spusese Puțin în ajunul ascensiunii sale la președinție. Și astfel, în primii ani ai domniei sale, când au fost aduși profesori și alți experți pentru a-l inculca pe noul președinte în istoria statului rus, aceștia s-au inspirat din trecutul ortodox imperial al Rusiei. Puțin a fost învățat despre emigranții ruși albi care fugiseră din Rusia în timpul Revoluției bolșevice și și-au petrecut timpul în exil încercând să creeze o nouă ideologie pentru renașterea țării în cazul în care Uniunea Sovietică se prăbușește vreodată. Au fost, de exemplu, scrierile filozofului religios Ivan Ilyin, care credea că noua identitate națională a Rusiei ar trebui să se bazeze pe credința ortodoxă și pe patriotism, principii la care Puțin s-ar referi în discursurile din al doilea mandat. în plus, au existat scrierile lingvistului Nikolai Trubetskoi și ale lui Lev Gumilev, istoricul și etnologul sovietic care a propus natura unică a Rusiei ca o fuziune a culturilor slavă, europeană și turcă după secole de invazie de către hoardele mongole. Acești gânditori au subliniat calea unică eurasiatică a Rusiei, promovând filozofia eurasianismului ca alternativă la atlantismul Occidentului. Puțin s-a referit la această filozofie din nou și din nou, încercând să creeze mai întâi o zonă economică comună eurasiatică care să atragă în Belarus, Ucraina și Kazahstan, iar apoi un imperiu mai mare bazat pe alianțele fostelor state sovietice care, spera el, ajunge de zi și în Europa. [66]
Scopul a fost de a construi o identitate pentru regimul Puțin care să-l întărească împotriva colapsului intern și a atacurilor din exterior. Descendenții direcți ai emigranților ruși albi, mulți dintre care au devenit strâns legați de KGB, au fost aduși în

cercul interior al lui Puţin pentru a conduce efortul de a construi o punte cu trecutul imperial al Rusiei. Unul dintre ei a descris filozofia guvernării lui Puţin ca fiind „ca un nod cu trei elemente". Prima este autocraţia - un guvern puternic, un om puternic, un tată, un unchi, un şef. Este un regim autocratic. Al doilea element este teritoriul, patria, dragostea de ţară şi aşa mai departe. Al treilea element este Biserica. Este elementul pentru a pune totul împreună. Este cimentul, dacă vrei. Nu contează dacă aceasta este Biserica sau acesta este Partidul Comunist. Nu prea
face diferenţă. Dacă te uiţi la istoria Rusiei, ai avut întotdeauna aceste elemente puse împreună. Puţin este foarte atent în a reuni cele trei elemente. Este singura modalitate de a menţine ţara întreagă. Dacă iei unul dintre elemente, acesta se prăbuşeşte. [67]
Această filozofie a fost o copie directă a doctrinei de stat „Ortodoxie, autocraţie şi naţionalitate" a lui Nicolae I, unul dintre cei mai recţionari ţari, cunoscut pentru suprimarea brutală a uneia dintre primele revolte democratice din Rusia. Acum, oamenii lui Puţin din KGB căutau să-şi recicleze ideologia pentru a-şi defini conducerea şi a-şi justifica reprimarea oricărei opoziţii.
Dar aceştia au fost doar germenii unei transformări. Abia spre sfârşitul anului 2004, când s- au confruntat cu o provocare a stăpânirii Kremlinului asupra vitalei foste republici sovietice a Ucrainei şi când Rusia a fost lovită de un alt atac terorist îngrozitor, Puţin şi aliaţii săi s-au dublat. Abia atunci Puţin, bazându-se pe scrierile trecutului ortodox imperial al Rusiei, a stabilit o cale care a subminat ceea ce a mai rămas din democraţia ţării şi a căutat să unească ţara punând-o împotriva Occidentului.
Cauzele crizei din Ucraina erau prea clare în mintea oamenilor lui Puţin: ei credeau că Occidentul complotează să îndepărteze Kievul de Moscova. Dar ceea ce nu a fost clar au fost cauzele unui alt act terorist îngrozitor - un act care a lăsat morţi peste trei sute de ostatici, motivând Kremlinul lui Puţin să-şi întărească şi mai mult controlul.
în dimineaţa zilei de 1 septembrie 2004, copiii din toată Rusia se pregăteau pentru prima zi de şcoală. Fetele erau în cele mai frumoase rochii ale lor, cu fundiţe colorate enorme în păr. Băieţii fuseseră înarmaţi cu flori pentru profesorii lor, iar părinţii se înghesuiau pe la porţile şcolii, chic şi făcând cu mândrie poze cu copiii lor. Dar în Beslan, un orăşel din Caucazul de Nord, la aproximativ şaptezeci de mile de Cecenia, ceremonia tradiţională de începere a şcolii a fost tulburată. Deşi războiul devastator al lui Puţin din Cecenia s-a încheiat oficial, trupele ruse au ocupat în continuare republica, iar întreaga regiune a fost o cutie. Confruntările violente cu trupele ruse au continuat aproape zilnic, iar incursiunile armate în republicile învecinate mai aveau loc. [68]
La aproximativ 9.10 dimineaţa, în timp ce copiii din Beslan se învârteau pe porţile şcolii pentru ceremonia de începere a şcolii, zeci de teroriști înarmaţi au ajuns cu maşina într-un camion al poliţiei, trăgând în pumnii de polițiști care păzeau şcoala. Au capturat şcoala, luând ostatici peste 1.100 de părinţi, copii şi profesori. Câţiva dintre ostatici au descris mai târziu modul în care teroriștii au preluat stive de muniţii de sub podeaua şcolii, despre care un oficial înalt de poliţie a spus că au fost ascunse acolo de un grup de muncitori în timpul renovărilor dinaintea anului şcolar. [69] Teroriştii au dus ostaticii în sala de sport şi au conectat întreaga clădire a şcolii cu explozibili. Bombele au fost atârnate pe o linie întinsă între două coşuri de baschet la fiecare capăt al sălii de sport, în timp ce alte două erau ataşate de un mecanism de pedală la picioarele a doi teroriști aşezaţi. Au fost plasate cabluri în jurul şcolii pentru a descuraja încercările de salvare. Pentru a nu fi scoşi cu gaz ca în asediul Dubrovka, teroriştii au fost echipaţi

cu măşti de gaze şi au doborât toate ferestrele sălii de sport. în următoarele două zile, ostaticilor li s-a refuzat mâncarea şi apă, în ciuda căldurii teribile. Copiii se implorau să bea urina unii altora şi mâncau florile pe care le aduseseră pentru profesorii lor. [70] Din când în când au izbucnit focuri de armă, iar în a
doua zi teroriştii au tras grenade în două maşini despre care credeau că s-au apropiat prea mult de şcoală. [71] Teroriştii cereau din nou o retragere imediată a trupelor ruse din Cecenia, recunoaşterea independentei Ceceniei si încetarea activităților armate în republică. [72]
în curând au început negocierile - luătorii de ostatici i-au permis lui Ruslan Aushev, fostul preşedinte al republicii vecine Inguşetia, să intre în şcoală în a doua zi, iar acesta a asigurat imediat eliberarea a douăzeci şi şase de mame şi bebeluşi. [73] Consilierul prezidenţial pentru Cecenia, Aslambek Aslakhanov, de etnie cecenă, a spus că a ajuns la un acord pentru a intra în şcoală la 15:00 a doua zi. [74] El propunea ca şapte sute de voluntari ruşi cunoscuţi să intre în şcoală ca ostatici în schimbul eliberării copiilor şi zbura de la Moscova la Beslan în speranţa că va putea realiza planul. Ulterior, s-a constatat că autorităţile locale au contactat chiar şi Aslan Maskhadov, care fusese preşedintele Ceceniei la mijlocul anilor 90, când era un stat separatist. [75] Pentru Kremlin, el era încă persona non grata, principalul duşman pe care îl declaraseră terorist şi marcat responsabil pentru asediul Dubrovka. Dar situaţia era atât de disperată încât un consilier al şefului adjunct al parlamentului regional local al Osetiei de Nord l-a sunat pe cel mai apropiat asociat al lui Mashadov din Londra, care a spus că a fost de acord cu Mashadov că va veni la şcoală pentru a negocia cu ostaticii.. Singura condiţie a lui Mashadov era să i se acorde trecerea în siguranţă acolo. La prânz, în a treia zi, acest mesaj a fost transmis direct preşedintelui Osetia de Nord. Dar la doar o oră după ce au vorbit, o explozie a răsunat brusc în sala de sport. A fost urmată de o secundă, apoi de o serie de explozii. [76] Am izbucnit împuşcături şi rachete când forţele speciale ruse au început să lanseze rachete cunoscute sub numele de aruncătoare de flăcări Shmel la şcoală. [77] Curând, acoperişul a luat foc. în jurul orei 14.30, conform relatărilor martorilor oculari, cel puţin un tanc rus a avansat şi a tras în pereţii şcolii. [78] Pe măsură ce incendiul s-a extins, teroriştii au ordonat multor ostatici să iasă din sala de sport în flăcări la cantină, unde au fost forţaţi să stea la ferestre ca scuturi umane. [79] O investigaţie independentă a constatat ulterior că 110 ostatici au murit acolo. [80] între timp, focul încă mai ravagea prin gimnaziu, dar pompierii au sosit la doar două ore după ce a început. [81] Până atunci acoperişul se prăbuşise. Mulţi dintre ostatici, inclusiv copii, au fost arse de vii, în timp ce alţii care au încercat să fugă din şcoală au fost împuşcaţi în focul încrucişat. Doar câteva ambulanţe au fost prezente pentru a transporta răniţii la spital. [82] Focurile de armă au continuat până în noapte.
Aslambek Aslakhanov a sosit în Beslan la timp doar pentru a asista la cel mai letal final al unui atac terorist. [83] „Când mergeam acolo, aşteptam această mare bucurie pentru faptul că vom elibera copiii acum", a spus el. „Şi când am coborât din avion, eram pur şi simplu pierdut. M-am gândit în sinea mea, cum s-ar putea întâmpla asta? [84]
în total, 330 de ostatici au murit, mai mult de jumătate dintre ei copii. Până în prezent, rămân întrebări cu privire la modul în care au fost cauzate decesele, de ce forţele speciale ruse au început să atace clădirea cu rachete şi focuri de armă şi, cel mai important, ce a declanşat prima explozie în gimnaziu. Nimeni nu ştia dacă a fost

declanşat în mod deliberat de teroriştisau accidental de trupele ruse. Incendiul care a provocat atâtea morţi a fost început de explozia din interiorul şcolii sau de aruncătoarele de flăcări ale trupelor?
Puţin a acceptat fără tragere de inimă o anchetă parlamentară, dar aceasta a fost condusă de un aliat apropiat, Alexander Torshin, un senator cu legături de lungă durată cu FSB. Cu greu putea fi descrisă ca independentă, iar când munca sa a fost în cele din urmă încheiată peste doi ani mai târziu, a descoperit că unul dintre teroriştia provocat distrugerea şcolii prin detonarea intenţionată a uneia dintre bombe. [85] El „acţiona conform unui plan elaborat anterior", s-a susţinut, în timp ce autorităţile federale acţionaseră în totalitate în conformitate cu legea. [86] „Pe măsură ce evenimentele tragice s-au desfăşurat, au fost luate toate măsurile posibile pentru a salva vieţile oamenilor", se spune în raport, care susţinea că tancurile şi aruncătoarele de flăcări au fost desfăşurate numai după ce toţi ostaticii au ieşit din clădire. Acest lucru a fost complet în contradicţie cu relatările martorilor oculari [87], în timp ce concluzia că prima explozie a fost declanşată în mod intenţionat de un terorist a zbuciumat cu constatările altor investigaţii independente. O astfel de investigaţie a fost condusă de vicepreşedintele parlamentului Osetia de Nord, Stanislav Kesayev, care fusese prezent la asediu. Acesta a citat mărturia unui ostatic capturat că prima explozie a fost declanşată atunci când un lunetist l-a îndepărtat pe unul dintre teroriştii al căror picior fusese pe un detonator. [88]
A fost relativ uşor pentru comisia lui Torshin să pună la îndoială această afirmaţie, deoarece ferestrele şcolii erau opace, ceea ce făcea aproape imposibil ca un lunetist să vadă înăuntru.
[89] Dar a fost mult mai greu de respins concluziile unei a treia anchete conduse de un expert în arme şi explozibili, Iuri Savelyev, un deputat independent al Dumei, care a constatat că exploziile iniţiale ar fi putut fi cauzate doar de rachete trase din afara şcolii..
[90] Raportul său a concluzionat că forţele speciale au tras grenade propulsate de rachete fără avertisment, chiar dacă negocierile erau încă în curs. [91] în esenţă, a constatat el, intervenţia forţelor ruse a fost cea care a dus la şirul de explozii care a provocat atât de multe morţi inutile.
Savelyev a fost foarte respectat în domeniul său. Iniţial făcuse parte din panelul lui Torshin, în cadrul căruia fusese singurul expert în balistică şi arme, dar a demisionat când a devenit clar că descoperirile oficiale aveau să difere mult de ale lui. Concluziile sale s-au dus cu un videoclip care a fost lansat la aproape trei ani după evenimentele de la Beslan, se pare că inginerii armatei discutau cu procurorii când asediul s-a încheiat. [92] Inginerii examinau câteva dintre dispozitivele explozive de casă manipulate de terorişticare zăceau nedetonate pe o masă din şcoală. Erau sticle de plastic pline cu schije şi rulmenţi cu bile. „Găurile din interior [pe pereţii şcolii] nu ar fi putut fi cauzate de aceşti explozivi", spune unul dintre ingineri. „Aşa cum se tot spune, toţi aceşti [rulmenţi cu bile] ar fi fost împrăştiaţi, dar nu existau dovezi ale unor astfel de răni la copiii pe care i-am scos. Şi peste tot, de asemenea. — Deci nu a fost nicio explozie în interiorul clădirii? întreabă altul dintre ingineri. „în interiorul clădirii nu a fost nicio explozie", răspunde primul.
Amploarea măcelului care a izbucnit în acea zi a însemnat că era dificil să prezinţi dovezile ca fiind absolut concludente. Dar afirmaţia că primele focuri de armă au fost trase din afara şcolii a fost repetată de ostaticii supravieţuitori intervievaţi de *Los*

Angeles Times. Unul dintre ei a povestit despre şocul de pe feţele ostaticilor când au început exploziile: „Nu se aşteptau la această explozie. Şi acea frază - n-o voi uita niciodată - „Proprii tăi oameni te-au aruncat în aer”. Unul dintre cei care iau ostatici a repetat asta de mai multe ori cu această voce foarte adâncă. Nu o voi uita niciodată. [93] Ar putea fi, aşa cum a sugerat un fost insider de la Kremlin, că autorităţile ruse ar fi ordonat tragerea care a declanşat atacul
asupra şcolii pentru că nu voiau să riște sosirea lui Maskhadov, fostul lider rebel şi inamicul lor jurat, pentru discuţii? [94] Primele explozii au avut loc la doar o oră după ce consilierul său a transmis mesajul că va veni să negocieze. Era un zvon prea groaznic chiar şi pentru a fi gândit.
Puţin s-a confruntat cu un val de furie din cauza gestionării asediului. în loc de laudele pe care le câştigase pentru soluţionarea atacului de la teatrul din Dubrovka, au apărut întrebări nu numai asupra băii de sânge care a izbucnit atunci când forţele ruse au luat cu asalt şcoala, ci şi asupra modului în care teroriştii au reuşit să călătorească acolo, în primul rând - din nou înarmaţi până în dinţi şi din nou la vedere. Puţinii membri independenţi ai parlamentului rămaşi în Duma au pus întrebări cu privire la dacă ar putea asigura securitatea naţiunii. Una dintre elementele cheie ale contractului social pe care Puţin l-a oferit poporului rus când a venit la putere a fost încetarea terorismului care a adus bombardamentele la apartamente, prin războiul său împotriva Ceceniei. Dar serviciile sale de securitate nu au reuşit să înveţe lecţiile asediului Dubrovka, au spus criticii. Cunoscutul comentator politic Serghei Markov, văzut ca fiind aproape de Kremlin, a numit-o „o criză colosală”. [95] Chiar şi comuniştii, demult înfricoşaţi şi tăcuţi ca forţă de opoziţie, au început să susţină că represiunea lui Puţin asupra opoziţiei politice a distras regimul său de la abordarea problemei mai mari a terorismului. „Au construit o verticală a puterii care s-a dovedit inutilă în faţa acestor ameninţări teroriste”, a spus Ivan Melnikov, liderul adjunct al Partidului Comunist. [96] Evaluările lui Puţin au scăzut constant încă de la realegerea sa, pe măsură ce s-a instalat oboseala din cauza războiului nesfârşit din Cecen, iar după Beslan au scăzut la un minim de patru ani de 66 la sută. [97]
Dar răspunsul cu care Puţin a ieşit, cu faţa palidă şi hotărât, când a fost clar că numărul morţilor a atins proporţii catastrofale, a fost că atacul a fost organizat de forţe din afara Rusiei, care doreau să submineze integritatea teritorială a ţării şi să-i dezvolte, colaps. într- o adresă directă adresată naţiunii a doua zi după încheierea asediului, el a numit evenimentele tragice „o provocare pentru toată Rusia, pentru tot poporul nostru. Acesta este un atac împotriva noastră a tuturor. „Avem de-a face cu intervenţia directă a terorii internaţionale împotriva Rusiei, cu un război total şi pe scară largă, care din nou şi din nou distruge vieţile compatrioţilor noştri”, a spus el. în loc să arate cu degetul către teroriştii din Cecenia, el a susţinut că atacul face parte dintr-un complot mai amplu care, se pare că credea el, emana din Occident: „Unii ar dori să smulgă de la noi o „bucată suculentă de plăcintă”. Alţii îi ajută. Ei ajută, motivând că Rusia rămâne încă una dintre marile puteri nucleare ale lumii şi, ca atare, reprezintă încă o ameninţare pentru ei. Şi aşa, ei motivează că această ameninţare ar trebui eliminată. Terorismul, desigur, este doar un instrument pentru atingerea acestor obiective”. [98]
Atacul, a susţinut el, a urmat direct de la prăbuşirea Uniunii Sovietice - despre care el şi oamenii lui KGB credeau că a fost conceput de Occident. Rusia, nucleul a ceea ce fusese un „stat vast şi mare”, nu a fost în stare „să înţeleagă pe deplin complexitatea

şi pericolele proceselor aflate în funcţiune în propria noastră ţară şi în lume. în orice caz, ne-am dovedit incapabili să reacţionăm în mod adecvat. Ne-am arătat a fi slabi. lar cei slabi sunt bătuţi. Pur şi simplu nu putem şi nu trebuie să trăim într-un mod la fel de lipsit de griji ca înainte. Trebuie să creăm un sistem de securitate mult mai eficient... Cel mai important este să mobilizăm întreaga naţiune în faţa acestui pericol comun". La o întâlnire anuală cu academicieni occidentali, el a dus afirmaţiile mai departe, făcând paralele directe între
atacul de la Beslan şi conflictul din Războiul Rece cu Occidentul: „Este o reluare a mentalităţii Războiului Rece... Există anumiţi oameni care vor să fim noi. concentrat pe problemele interne şi ei trag sforile aici ca să nu ridicăm capul la nivel internaţional. [99]
în ciuda faptului că investigaţiile ulterioare păreau să arate că cele mai multe dintre decesele de la Beslan au fost cauzate de propria intervenţie a forţelor ruse, ceea ce s-a întâmplat în continuare a fost începutul unei schimbări majore în Rusia lui Puţin, în timp ce oamenii săi KGB au încercat să-şi consolideze în continuare, prindere. Răspunsul, a declarat el, va fi cea mai mare schimbare constituţională din istoria post-sovietică a ţării. Rusia, a anunţat el la zece zile după atacul de la Beslan, desfiinţează alegerile pentru guvernatorii regionali. Acest lucru a mers mult mai departe decât încercările de a controla puterile guvernatorilor regionali deja impuse de Kremlin. Acum, în loc să fie aleşi, ar urma să fie instalaţi prin numirea Kremlinului şi confirmaţi de parlamentele regionale. Mişcarea ar întări sistemul împotriva ameninţărilor externe, a spus Puţin: „Organizatorii, autorii atacului terorist vizează dezintegrarea statului, destrămarea Rusiei... Sistemul puterii de stat nu trebuie doar să se adapteze la tragedia de la Beslan, dar şi să prevină repetarea unei astfel de crize.' [100]
Comentatorii politici independenţi precum Nikolai Petrov şi membri independenţi ai Dumei au avertizat că aceasta este o întoarcere la practicile sovietice, echivalentă cu o revenire la un sistem de partid unic în care Kremlinul conducea suprem. [101] A fost o inversare completă a uneia dintre cele mai importante libertăţi câştigate în anii Elţin şi a eliminat un sistem care a oferit alegătorilor şi elitelor regionale deopotrivă una dintre cele mai importante lecţii despre democraţia locală. Dar Kremlinul a susţinut că înlătură un sistem care a fost corupt, care a permis ca alegerile pentru guvernatorii regionali să fie cumpărate de cei care le-ar putea arunca cei mai mulţi bani. Tânăra democraţie a Rusiei era prea slabă pentru a-şi permite riscul unor alegeri directe. Ameninţarea externă la adresa unităţii sale era prea mare. Oamenii lui Puţin construiau o fortăreaţă Rusia, prezentând ţara ca fiind asediată de o ameninţare externă. Dar, în realitate, ei erau intenţionaţi doar să-şi păstreze propria putere. Instituţia de politică externă a lui Puţin a atacat de mult Occidentul pentru că adăposteşte pe unii dintre cei despre care credea că îi susţineau pe teroriştii ceceni - Akhmed Zakayevîn Marea Britanie şi Ilyas Akhmadovîn SUA. [102] Se întrebase dacă rebelii ceceni au folosit defileul Pankisi, o vale îngustă care se întindea între Georgia şi Caucazul de Nord, ca traseu prin care să lanseze atacuri teroriste pe teritoriul Rusiei. Dar până în acel moment, oamenii lui Puţin rareori făcuseră aluzie publică la ideea că Occidentul intenţiona să despartă Rusia.
Dovezile implicării Occidentului în atacul de la Beslan fuseseră, potrivit unei persoane din interiorul Kremlinului, prezentate lui Puţin de Patrushev şi, desigur, fuseseră acceptate fără îndoială: „Puţin a crezut asta pentru că i se potrivea. Principalul lucru a fost să creezi un mit, să dai vina pe Occident. Aşa au reuşit să acopere totul. Abia după

ce sa întâmplat, au decis că este o scuză bună pentru a anula alegerile şi pentru guvernatori. [103] De fapt, mutarea fusese de mult pe ordinea de zi. Oamenii de la securitate aşteptaseră o clipă să o pună în vigoare.
Puţin nu a făcut nicio afirmaţie similară cu privire la implicarea Occidentului după asediul Dubrovka. Mai mult, nicio dovadă nu a fost prezentată vreodată că vreo forţă occidentală ar fi fost implicată în atacul de la Beslan. Un raport divulgat de serviciile de securitate ruse a
susţinut că trei rezidenţi din Marea Britanie, unul participant la o cunoscută moschee radicală din parcul Finsbury din Londra, ceilalţi doi algerieni care locuiesc la Londra, au luat parte la asediu. [104] Dar în curând nu s-a mai menţionat acest lucru şi nu a fost niciodată confirmat.
ceea ce *se* întâmpla în acelaşi timp era o ameninţare crescândă la adresa influenţei Rusiei asupra vecinului său cel mai important. în toamna aceea, în Ucraina, se apropiau alegerile prezidenţiale. Mandatul constituţional al lui Leonid Kucima, un fost şef al Partidului Comunist care a echilibrat ţara între Est şi Vest din 1994, se apropia de sfârşit. Candidatul pro-Kremlin, Viktor Ianukovici, prim-ministru de atunci şi fost condamnat şi şef industrial care provenea din fortăreaţa pro-rusă Doneţk din estul Ucrainei, se confrunta cu o provocare tot mai mare din partea unui candidat care favoriza o integrare mult mai strânsă cu Occidentul.. Acesta a fost Viktor Iuşcenko, care a servit şi o vrajă ca prim-ministru, iar tot ceea ce a reprezentat a fost o anatema pentru planurile lui Puţin pentru Ucraina.
Dintre toate fostele republici sovietice, Moscova a simţit întotdeauna pierderea Ucrainei în urma prăbuşirii sovietice, ca şi cum ar fi fost o parte fantomă a imperiului despre care Rusia încă credea că este ataşată. Ucraina a fost a treia cea mai mare republică sovietică, după Rusia însăşi şi Kazahstan. Aproape 30% din populaţia sa vorbea limba rusă ca limbă maternă, iar economia sa a fost strâns legată de cea a Rusiei încă din vremea sovietică. Biroul Politic a investit masiv în industrializarea Ucrainei, cândva o regiune agricolă, transformând-o într-un mare producător de apărare vital pentru aprovizionarea Rusiei. Fabricile sale de oţel fuseseră asociate cu cele ale Rusiei în economia de comandă sovietică, în timp ce fabricile sale erau încă furnizori cheie de materii prime pentru industria aluminiului din Rusia. Cel mai important dintre toate, Ucraina a fost o zonă de tranzit vitală pentru cel mai strategic export al Rusiei. Optzeci şi cinci la sută din exporturile de gaze ruseşti către Europa au fost expediate prin reţeaua de conducte a Ucrainei, artere ale imperiului construite în perioada sovietică, în timp ce peninsula Crimeea a Ucrainei de la Marea Neagră găzduia încă o bază navală rusă importantă din punct de vedere strategic.
Pe măsură ce Puţin a căutat să afirme o renaştere imperială rusă, ultimul lucru de care avea nevoie era ca Ucraina să se întoarcă spre Occident. Dar ţara fusese de mult divizată, o răscruce între Est şi Vest încă din timpurile prerevoluţionare. Polonia şi Lituania au controlat zone vaste din vestul Ucrainei încă din 1686, când Rusia şi Polonia au împărţit ţara între ele după treizeci de ani de război. Deşi dominaţia sovietică a pus capăt oricăror rămăşiţe ale acesteia, influenţa occidentală a rămas întipărită de neşters în vestul Ucrainei, iar mişcarea de independenţă pro-europeană a fost puternică. în timpul domniei sale, Kucima a realizat cu pricepere un act de echilibrare între forţele pro-occidentale şi pro-ruse ale ţării. Dar acum Iuşcenko a apărut pentru a contesta planurile lui Puţin pentru o uniune mai strânsă prin crearea unei zone economice comune eurasiatice. Parlamentele ambelor ţări au ratificat în

aprilie crearea zonei economice comune. Dar în mintea lui Puţin, Iuşcenko era sprijinit de guvernele din Occident hotărâte să dejuteze renaşterea Rusiei.
Iuşcenko a sprijinit ferm integrarea Ucrainei în Uniunea Europeană şi NATO - Kucima l-a concediat din funcţia de prim-ministru pentru înclinaţia sa către occidentalizare. Soţia sa ucraineană-americană fusese crescută la Chicago şi a continuat să slujească în Departamentul de Stat al SUA. Ei s-au întâlnit pentru prima dată când erau aşezaţi unul lângă altul într-un avion - ceea ce Puţin a considerat ca sugerând că Iuscenko a fost recrutat de CIA.
Puţin şi oamenii săi au fost îngroziţi de ceea ce ei au perceput ca o incursiune clară pe teritoriul lor, o ameninţare directă pentru integrarea eurasiatică mai strânsă pe care o plănuiseră. Puţin îşi exprimase deja primul avertisment despre Ucraina către Occident în acea vară, cu câteva luni înainte de atacul de la Beslan. în joc erau planurile Kremlinului pentru primul pas în reînvierea imperiului rus, aşa-numitul spaţiu economic comun dintre Rusia, Ucraina, Belarus şi Kazahstan. „Prin apropiere, ne creştem competitivitatea. Şi acest lucru este înţeles nu numai de noi, ci de oamenii serioşi, de partenerii noştri din străinătate', declarase Puţin în timpul unei întâlniri cu Kucima în iulie. [105] „Agenţii lor, atât în interiorul ţărilor noastre, cât şi în exterior, încearcă tot posibilul pentru a compromite integrarea dintre Rusia şi Ucraina". Puţin a ales cu atenţie decorul acestei declaraţii: întâlnirea cu Kucima a avut loc în acelaşi istoric Palat Livadia din Ialta, unde Stalin, Roosevelt şi Churchill împărţiseră Europa în sfere de influenţă între Est şi Vest spre sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. Puţin revendica un drept istoric reînnoit, o sferă de influenţă a Rusiei asupra străinătăţii sale apropiate.
Dar avertismentul lui părea să nu aibă niciun impact. Popularitatea lui Iuşcenko a continuat să crească pe zi ce trece, în ciuda desfăşurării de doctori ai Kremlinului la Kiev pentru a aduna votul lui Ianukovici. Până pe 5 septembrie, la doar o zi după ce Puţin a susţinut în discursul său despre Beslan că forţele externe încearcă să smulgă bucăţi suculente din Rusia, oponenţii lui Iuscenko au trecut la ofensivă. Iuscenko a mers la cina la casa şefului serviciului de securitate al Ucrainei, generalul Ihor Smeshko. A doua zi s-a simţit rău şi în zilele care au urmat i-au izbucnit chisturi groaznice pe faţă. Medicii din Austria, unde a zburat pentru tratament, au ajuns la concluzia că a fost otrăvit de o dioxină foarte toxică. Dar totuşi, magistrala campaniei sale a continuat. Deşi Iuşcenko fusese temporar exclus, Iulia Timoşenko, un formidabil operator politic şi naţionalist ucrainean, a continuat campania în absenţa sa. Campania lor a fost captivantă şi şmecherâ. Sloganul nu era decât un simplu *Tak* - Da - iar bannerele şi pancartele lor portocalii păreau să fie peste tot. încercările lui Puţin de a interveni - chiar şi a vizitat capitala Ucrainei, Kiev, cu câteva zile înainte de sondaj, pentru a-i chema pe oameni să voteze pentru candidatul pro-Kremlin Ianukovici - au părut doar să se răstoarne. [106] Susţinerea generală de la televiziunea de stat rusă pentru iubitoarea Ianukovici, şeful Partidului şi fost condamnat din fortăreaţa rusă din estul Ucrainei, care uneori părea că abia ar putea să înşire o sentinţă, a zguduit un electorat nerăbdător pentru independenţa după decenii de hegemonie sovietică. Ianukovici a părut în comparaţie cu eruditul Iuşcenko, care devenise un erou pentru că a supravieţuit tentativei de otrăvire care l-a lăsat desfigurat şi i-ar putea încă ameninţa viaţa.
Când naţiunea a mers la urne la sfârşitul lunii noiembrie, intervenţia lui Puţin a părut din nou să se răstoarnă. El l-a felicitat pe Ianukovici pentru victoria sa chiar înainte de

apariţia rezultatelor, deşi sondajele la exit-poll au indicat un rezultat opus. [107] Numărătoarea oficială era supravegheată de un aliat apropiat al lui Puţin şi, când în cele din urmă s-a potrivit cu apelul devreme al lui Puţin, opoziţia a susţinut că votul a fost fraudat. Zeci de mii de susţinători Iuscenko au ieşit în stradă, inclusiv legiuni de tineri, mulţi dintre ei uniţi de grupul de tineret Pora!, care a construit un oraş de corturi în piaţa principală a Kievului, Maidan. [108] în ciuda frigului îngheţat, protestele au crescut, până la un milion de oameni adunându-se în Piaţa Maidan, iar Kucima a fost forţat în cele din urmă să convină asupra unui nou vot. De această dată, sondajul, desfăşurat în decembrie sub controlul intens al observatorilor locali şi internaţionali, s-a încheiat cu o victorie pentru Iuşcenko. Candidatul Occidentului câştigase.
Pentru Puţin şi susţinătorii săi a fost o înfrângere devastatoare pe care mulţi nu au uitat-o până astăzi. Impactul a ceea ce a devenit cunoscut sub numele de „Revoluţia Portocalie" a fost atât de mare, lovitura adusă planurilor Kremlinului atât de devastatoare, încât, potrivit a două persoane apropiate, Puţin a încercat să demisioneze. [109] Dar adevărul era că nimeni din cercul său interior nu dorea să-i ia locul, nimeni nu era dispus să-şi asume imensa responsabilitate. Aceasta a fost a doua revoluţie pro-occidentală în curtea Rusiei. Cu doar un an mai devreme, Mihail Saakashvili, educat în Columbia, pro-occidental, ajunsese la putere în fosta republică sovietică Georgia. Pentru Puţin şi aliaţii săi, forţele Occidentului păreau să se activeze peste tot în jurul lor, invadând sfera de influenţă a Rusiei şi ameninţând să ajungă în ţara însăşi. Cel mai rău coşmar al bărbaţilor KGB ai lui Puţin a fost că, inspiraţi de evenimentele din ţările vecine, opozitorii ruşi finanţaţi de Occident ar încerca să răstoarne şi regimul lui Puţin. Aceasta a fost paranoia întunecată care a colorat şi a determinat multe dintre acţiunile pe care urmau să le întreprindă de atunci.
Din nou, răspunsul lui Puţin şi al cercului său interior a fost să se dubleze, prezentând Rusia ca o naţiune aflată sub asediu. Ceea ce s-a întâmplat în Ucraina şi Georgia avea să influenţeze acţiunile Kremlinului lui Puţin pentru mulţi ani de acum înainte. Considerându- se angajaţi atât într-o bătălie pentru imperiu, cât şi într-o luptă pentru autoconservare, ei nu au putut permite apariţia vreunei influenţe externe - un factor care cu siguranţă le-a colorat decizia de a desfiinţa alegerile pentru guvernatorii regionali.
în decembrie, cu doar câteva zile înainte de cel de-al doilea vot din Ucraina, Puţin şi-a folosit conferinţa de presă anuală pentru a critica Occidentul, despre care a susţinut că încearcă să izoleze Rusia prin stimularea revoluţiei în străinătate. Din nou, el a legat acest lucru de tulburările din Cecenia: „Dacă acesta este cazul, atunci politica Occidentului faţă de Cecenia devine mai de înţeles... ca o politică care vizează stabilirea elementelor care ar destabiliza Federaţia Rusă". Revoluţiile din fostele republici sovietice, a susţinut el, au fost „planificate în alte locuri", adăugând că miliardarul american George Soros finanţează salariile noului guvern georgian. [110] Până la momentul în care Puţin şi-a ţinut discursul anual despre starea naţiunii în aprilie următor, temele pe care le învăţase de la emigranţii ruşi albi din trecutul imperial ieşeau în mod clar în prim-plan. Citând liberal pe Ivan Ilyin, filozoful religios care a fugit de revoluţia bolşevică, şi citând pe Serghei Witte, premierul reformator al ultimului ţar al Rusiei, Puţin a spus că Rusia urmează un drum unic, propriul destin. Forma sa de democraţie nu ar urma modelele Occidentului. Prăbuşirea Uniunii Sovietice, a spus el naţiunii pentru prima dată, a fost cea mai mare tragedie a secolului al XX-lea. „Mulţi credeau sau păreau să creadă atunci că tânăra noastră

democraţie nu era o continuare a statului rus, ci prăbuşirea ei finală, agonia prelungită a sistemului sovietic. Dar s-au înşelat", a spus el. Acum, ţara ajungea la o nouă etapă de dezvoltare: „Societatea noastră genera nu numai energia de autoconservare, ci şi voinţa pentru o viaţă nouă şi liberă... Trebuia să ne găsim propria cale pentru a construi un stat democratic, societate şi stat liber şi drept.' [111]
Până atunci, discursurile lui Puţin privind starea naţiunii se concentraseră aproape în totalitate pe economie, pe măsuri de dublare a PIB-ului, de a crea o viaţă „confortabilă" cetăţenilor Rusiei şi de integrarea mai strânsă a ţării în economia globală şi în Europa. „Extinderea Uniunii Europene nu ar trebui să ne apropie doar geografic, ci şi economic şi spiritual", spusese el în discursul său cu doar un an înainte. [112] Dar discursul din acest an a avut o întorsătură diferită: „Rusia ar trebui să-şi continue misiunea de civilizaţie pe continentul eurasiatic. Considerăm sprijinul internaţional pentru respectarea drepturilor ruşilor din străinătate de o importanţă majoră, unul care nu poate face obiectul unor negocieri politice şi diplomatice". [113] Rusia îşi marca sfera de influenţă, deşi cu întârziere, în fostele republici sovietice. Era pe o nouă traiectorie - construirea unui pod către trecutul său imperial.

„Pofta de mâncare apare în timpul mesei"

Când Mihail Hodorkovski a fost condus cu cătuşe într-o sală înghesuită din Moscova în iunie 2004, a început un proces care avea să schimbe cursul economiei ruse şi să submina sistemul de justiţie al ţării în beneficiul oamenilor lui Puţin. Hodorkovski nu mai fusese văzut de la arestarea sa în zori pe o pistă din Siberia. Dar acum era acolo, în spatele gratiilor cuştii de metal în care regulile draconice ale instanţei ruse îi dictau inculpaţii, căderea lui din graţie evidentă pentru toţi. Un trio de judecători cu păr plin de culoare s-au uitat în jos, cu faţa severă, dintr-o tribună din placaj, în timp ce paznici înarmaţi înconjurau cuşca. [1]
Căldura din sala mică de judecată în acea zi de vară era înăbuşitoare. Avocaţii cu costum de putere au fost striviţi umăr la umăr pe bănci de lemn improvizate cu reporterii şi membrii familiei lui Hodorkovski, inclusiv părinţii săi în vârstă. Praf atârna în aer. Din când în când, strigătele unui pumn de protestatari care strigau „Libertate!", pătrunse fără speranţă printr- o fereastră deschisă. îmbrăcat pur şi simplu în blugi şi o jachetă maro, Hodorkovski arăta calm şi intens ca întotdeauna, când a cerut să fie eliberat pe cauţiune. Detenţia sa în ultimele opt luni în renumita închisoare Matrosskaya Tishina din Moscova, a spus el încet, a fost un abuz ilegal de putere care ar încuraja statul să-i persecute pe alţii: „Cazul meu este un precedent pentru justiţie în general; va duce la sute de oameni ţinuţi în detenţie înainte de procesele lor'. [2]
Ceea ce a reieşit din procedurile de unsprezece luni, sutele de ore de interogatoriu şi mărturie în sala de judecată, a fost cazul care a creat bazele capitalismului de stat al lui Puţin. A deschis calea oamenilor săi KGB pentru a prelua controlul asupra „înălţimii de comandă" strategice ale economiei ţării şi a creat un precedent pentru ca sistemul judiciar al ţării să fie transformat într-o prelungire a braţului lung al *siloviki -ului lui Puţin* . Procesul a ajutat la transformarea întregului sistem de aplicare a legii - poliţia, procurorii şi instanţele - într-o maşinărie de pradă care a preluat afacerile şi a îndepărtat rivalii politici pentru elita conducătoare a lui Puţin. Până la sfârşit, mii de oameni de afaceri erau ţinuţi în fiecare an în arest preventiv, mulţi dintre ei eliberaţi doar când au acceptat să-şi predea afacerile. [3] A fost cea mai crudă armă pe care o aveau *siloviki* într-un arsenal legal care a fost în cele din urmă sistematizat pentru FSB şi ofiţerii de aplicare a legii din întreaga ţară, la scară mare şi mică. înlăturarea lui

Hodorkovski ar da carte albă oamenilor de securitate ai lui Puţin într-o asemenea măsură încât până în 2012 mai mult de 50% din PIB-ul Rusiei se afla sub controlul direct al statului şi al oamenilor de afaceri strâns legaţi de Puţin, o schimbare uriaşă şi rapidă de atunci, din procesul Hodorkovski, când mai mult de 70% din economie era în mâini private. [4] A alimentat, de asemenea, o vastă economie subterană de numerar negru pentru serviciile de securitate renaşte, câştigată parţial din mită în schimburi care au oferit o legiune de FSB şi alţi ofiţeri de aplicare a legii cu Humve-uri păcălite şi apartamente palatioase cu mult peste puterea de cumpărare, a salariilor lor oficiale. Le-a oferit oamenilor de securitate acces neîngrădit la tranzacţii privilegiate care le- au câştigat trilioane de ruble în numerar pentru a fi ascunse şi ulterior spălate în conturi în Occident.

Procesul, ca să spunem uşor, a schimbat totul. A avut loc în acelaşi timp în care oamenii lui Puţin sapă în ceea ce ei credeau că este învierea ţării lor împotriva forţelor Occidentului, pe fundalul Beslanului şi al revoluţiilor ucrainene şi georgiane. în opinia lor, preluarea Yukos a fost un element crucial în restabilirea gloriei imperiale a ţării, în întărirea controlului asupra naţiunii - şi asupra fluxurilor sale financiare. Cel puţin, aşa şi-au justificat ei atunci. „KGB-ul a văzut că au creat un monstru al lui Frankenstein care avea o viaţă proprie, numită capitalism", a spus fostul consilier al lui Hodorkovski, Christian Michel. „Au văzut cum oligarhii pe care i-au ajutat să-i creeze acum câştigau miliarde şi nu primeau nimic. Şi aşa au început să ia înapoi resursele în numele ţării. Ei şi-au spus: „Reluăm resursele care aparţin naţiunii. Altfel americanii vor cumpăra controlul." [5]

Această creare convenabilă de mituri nu a fost doar o motivaţie de conducere, ci le-a permis şi să acţioneze aşa cum îşi doreau. în opinia lor, ei au fost gardienii restaurării Rusiei; şi-au spus că sunt salvatorii Rusiei şi că merită să-şi construiască propriile averi. La fel ca liderii sovietici înaintea lor, ei erau personificarea statului, interesele lor erau pe deplin aliniate. Dar, în timp ce anterior statul fusese sinonim cu Partidul, ei erau pe cale să creeze o eră a capitalismului de stat, în care liniile dintre interesele strategice ale statului şi propriile interese individuale urmau să fie aproape indistinguibile. „Au pictat totul în termenii unei cauze superioare. Dar a fost şi pentru lăcomia personală şi de aici au început problemele', a spus Michel.

Ideea că statul va prelua înălţimile dominante ale economiei a găsit un sprijin gata în rândul unei populaţii care era la fel de resentită faţă de miliardarii din epoca Elţin ca şi bărbaţii KGB ai lui Puţin. Puţin a rezumat rea-voinţa răspândită atunci când, cu doar o săptămână înainte de arestarea lui Hodorkovski, a atacat din nou magnaţii din epoca nouăzeci pentru că încercau să creeze un sistem de „stăpânire oligarhică": „Avem o categorie de oameni care au deveniţi miliardari, după cum spunem, peste noapte. Statul i-a numit miliardari. Pur şi simplu a oferit o cantitate imensă de proprietăţi, practic gratuit. Apoi, pe măsură ce piesa se dezvolta, au avut impresia că zeii înşişi dormeau pe cap, că totul le este permis. [6] Kremlinul a încercat chiar să prezinte bătălia împotriva lui Yukos ca parte a luptei împotriva terorismului. La trei săptămâni după atacul de la Beslan, NTV pe atunci controlat de stat a difuzat o lucrare curioasă de succes în care susţinea - fără a prezenta nicio dovadă - că Hodorkovski şi partenerii săi au finanţat teroriştі ceceni. [7]

Serghei Ivanov, apropiatul aliat al lui Puţin din KGB din Sankt Petersburg, care a fost acum ministru al Apărării, a fost primul care a semnalat în mod deschis ceea ce avea să urmeze. „Statul nu ar trebui să piardă controlul asupra sectoarelor strategice ale

economiei”, a spus el în noiembrie 2003, la o lună după arestarea lui Hodorkovski. „Ar trebui să avem control
asupra nivelului de extracţie a petrolului şi asupra explorării... Uniunea Sovietică a investit resurse uriaşe în explorarea şi dezvoltarea zăcămintelor, iar acum şefii companiilor petroliere obţin profituri uriaşe din asta. în orice caz, puţurile şi resursele de petrol sunt proprietatea statului, nu privată. Deci statul are dreptul deplin de a controla acest proces'. [8]
Dar, deşi semnalarea era clară că va avea loc o schimbare în modul în care este condusă Rusia, guvernele occidentale nu păreau să creadă că va avea o anvergură atât de mare pe cât se dovedeşte. Iniţial, oficialii americani s-au chinuit să înţeleagă dacă a fost o campanie care l-a vizat doar pe Hodorkovski sau dacă a semnalat un efort mai larg de a prelua controlul asupra sectorului energetic. [9] Nu şi-au dat seama că a fost începutul unei preluări a întregului sistem juridic şi politic sau că resursele pe care oamenii lui Puţin de la KGB urmau să le acumuleze vor fi în cele din urmă întoarse împotriva Occidentului. Deşi Serghei Ivanov şi-a exprimat cu fermitate dorinţa de a întări controlul asupra statului, el şi restul oamenilor lui Puţin au avut grijă să insiste că acest lucru nu înseamnă o răsturnare a privatizărilor din anii 90, că cazul împotriva lui Hodorkovski era despre un necinstit, oligarh, că drepturile de proprietate vor fi respectate şi că Rusia era încă o economie de piaţă, pusă pe integrarea cu Occidentul. Răspunsul ascuţit la arestarea sa din partea administraţiei americane, pe care Hodorkovski a contat şi pe care credea că va duce la eliberarea sa rapidă, nu a venit niciodată. în schimb, reacţia a fost oprită. Politicieni individuali precum senatorul republican John McCain, precum şi George Soros, miliardarul comerciant de valută devenit filantrop, au cerut ca Rusia să fie exclusă din grupul de elită G8 al naţiunilor industrializate, care s-a extins pentru a o include doar după ce Puţin a preluat-o. preşedinţia. Dar numai McCain părea să recunoască potenţialele consecinţe ale atacului statului împotriva lui Yukos: „O lovitură de stat târâtoare împotriva forţelor democraţiei şi capitalismului de piaţă din Rusia ameninţă fundamentul relaţiei SUA-Rusia şi ridică spectrul unei noi ere a frigului, pace între Washington şi Moscova', a spus el Senatului SUA ca răspuns la arestarea lui Hodorkovski. „Statele Unite nu se pot bucura de o relaţie normală, cu atât mai puţin de un parteneriat, cu o ţară care pare să aibă din ce în ce mai mult în comun cu predecesorii ei sovietici şi ţarişti decât cu statul modern pe care Vladimir Puţin pretinde că aspiră să-l construiască”. [10]
Dar pentru administraţia lui George W. Bush, a fost în mare parte afaceri ca de obicei. în acele zile, în urma atacurilor teroriste din 11 septembrie, accentul s-a pus pe cooperarea împotriva terorismului. Astfel, era important să menţinem deschise liniile de comunicare cu Rusia, mai ales acum că Rusia începuse să convingă Occidentul de legăturile dintre rebelii ceceni şi cauza teroristă globală. De asemenea, SUA devenea din ce în ce mai dependentă de asistenţa Moscovei în Afganistan, inclusiv prin asigurarea unei rute de transport prin Rusia pentru material de război. „Cel puţin, administraţia nu dorea ca Rusia să împiedice ceea ce doreau SUA să facă”, a spus Thomas E. Graham, directorul de atunci pentru Rusia în Consiliul Naţional de Securitate al SUA. „De exemplu, au existat dezacorduri cu privire la Irak şi, în cel mai bun caz, dorea asistenţă în combaterea terorismului, aşa cum am văzut în Afganistan”. [11]
Cu toate acestea, administraţia şi-a exprimat îngrijorarea cu privire la închisoarea lui Hodorkovski şi la preluarea statului Yukos în mai multe comunicări cu Kremlinul, a spus

Graham. „Dar atunci administraţia nu s-a concentrat atât de mult pe evoluţiile interne din interiorul Rusiei”. Nu părea la acea vreme că Rusia se retrage de la democraţie, a spus el, în timp ce eforturile lui Puţin de a reconstrui puterea aparatului de stat nu au fost văzute ca un lucru rău, după haosul anilor Elţîn. Plecările forţate ale magnaţilor mass-media Vladimir Gusinsky şi Boris Berezovsky şi predarea canalelor lor TV către stat au fost văzute ca o chestiune internă. Nici unul nu a fost privit ca un susţinător al democraţiei, a spus Graham. Şi-au folosit imperiile media pentru a-şi comercializa propria agendă. [12] Hodorkovski, totuşi, a ajuns să devină o clasă diferită de oligarh de când începuse să renunţe la imaginea lui de tâlhar-baron şi a început să urmărească o guvernare corporativă mai bună - precum şi vânzarea companiei sale petroliere către SUA.. „Dar din punctul de vedere al administraţiei, acest lucru nu a fost mare lucru care să ne facă să facem un pas înapoi şi să schimbăm politica faţă de Rusia”. [13] în esenţă, pentru toate eforturile sale de a cultiva legături în America, guvernul SUA îl aruncase pe Hodorkovski în mâinile lupilor.
Cu toate acestea, pentru investitorii globali care au cumpărat în transformarea pieţei Rusiei, arestarea lui Hodorkovski şi preluarea ulterioară a companiei sale a fost mult mai semnificativă. Din momentul arestării şi înghețarea de către stat a participaţiei de 44% deţinute de Hodorkovski în Yukos, ochii investitorilor au fost instruiţi asupra companiei şi dacă statul ar încerca să folosească procesul lui Hodorkovski pentru a o dezmembra. Yukos a fost primul producător de petrol al Rusiei, extragând mai mult petrol decât Kuweit. Devenise cea mai cunoscută companie din ţară, un flagship pentru investiţiile occidentale, iar orice mişcare de stat asupra acesteia ar putea prevesti o răsturnare mai largă a reformelor pieţei. Investitorii se temeau că, cu cât Hodorkovski stă mai mult în închisoare, cu atât riscul ca *siloviki* să-şi pună mâna pe compania sa, ceea ce ar strica cazul investiţiilor pentru întreaga piaţă rusă. [14] Ei se temeau de o repetare a tratamentului lui Gusinsky asupra NTV, iar detenţia lui Hodorkovski fiind folosită pentru a-l forţa să-şi predea acţiunile, tactică perfecţionată mai întâi de oamenii KGB ai lui Puţin la Sankt Petersburg. în ciuda preţurilor mari ale petrolului la nivel mondial şi a unei economii în revigorare, bursa rusă a fost una dintre cele mai proaste performanţe din lume în acel an, iar acţiunile Yukos şi-au pierdut mai mult de jumătate din valoarea lor de la apogeul din toamna precedentă. [15] Cel mai apropiat partener al lui Hodorkovski, Leonid Nevzlin, propusese deja ca acţionarii Menatep să cedeze controlul asupra lukos statului în schimbul eliberării „ostaticilor”, explicând că face public ceea ce a auzit de la intermediari care oferă zilnic oferte în spate. [16]
Dar în acest caz, astfel de propuneri au căzut ca un balon de plumb cu Kremlinul lui Puţin, care încă era disperat să ţină investitorii occidentali - şi Occidentul în general - deoparte. Oamenii KGB au înţeles că fiecare pas pe care l-au făcut trebuia luat în considerare cu atenţie. Procesul de încarcerare a lui Hodorkovski sub acuzaţia de fraudă şi evaziune fiscală trebuia să pară legitim, parte dintr-un proces care a justificat destrămarea statului şi preluarea lui Yukos şi care, dintr-un anumit punct de vedere, putea fi văzut ca acceptabil în ochii Vest. în acele zile, cercul lui Puţin încă se temea de consecinţele proceselor internaţionale. Ei erau dornici să asigure o integrare mai profundă a Rusiei în pieţele globale şi ştiau că au nevoie de investiţii occidentale pentru a continua redresarea economică a ţării şi pentru a construi un brand de capitalism de stat prin care să se poată extinde - şi să se infiltreze - în Occident fără a fi percepuţi ca un ameninţare.

Aşa că, în loc să pună mâna pe acţiunile lui Menatep în Iukos, ei s-au angajat într-o campanie juridică elaborată în care procesul lui Hodorkovski a fost doar un element de moarte cu o mie de tăieturi. Ceea ce a apărut a fost începutul unui proces sofisticat prin care ordinele judiciare strict controlate şi sistemul judiciar au fost folosite ca acoperire pentru exproprierea *siloviki.* [17]

A fost un proces cu totul mai uşor de tranziţia fără reguli din anii 90, când oligarhii, inclusiv Hodorkovski, au fost capabili să deformeze mediul în favoarea lor, călcându-se cu greu asupra drepturilor investitorilor minoritari şi altora, în timp ce privatizările fost trucat. Majoritatea oamenilor de afaceri operaseră atunci aproape într-un vid legal, statul devenind atât de slab încât abia putea să aplice vreo lege. Sistemul judiciar şi forţele de ordine erau în esenţă scoase la vânzare. Dar acum că oamenii lui Puţin din KGB au preluat Kremlinul, au început să inverseze complet situaţia. în cazul Hodorkovsky, concluzia a fost că hotărârile instanţei au fost dictate în esenţă de Kremlin. Audierile au fost pline de încălcări procedurale, legile au fost aplicate retroactiv şi selectiv. în loc să caute să consolideze instituţiile pentru a şterge abuzurile din trecut, aliaţii lui Puţin pur şi simplu le-au preluat, dându-şi monopolul asupra abuzului de putere.

Ei au fost ajutaţi de faptul că multe legi ruseşti erau pline de lacune, ceea ce făcea uşor pentru oricine să fie acuzat că le-a încălcat. într-un astfel de mediu, legile erau deschise interpretării şi însemnau mult mai puţin decât un sistem de „înţelegeri" de tip mafiot, sau înţelegeri între prieteni, în baza cărora trebuia să rămâi pe partea dreaptă a Kremlinului dacă doreai să supravieţuieşti.

Până când Hodorkovski s-a confruntat cu prima zi a procesului său, Iukos a avertizat că era în pragul falimentului. Procurorii s-au angajat într-un atac paralel pentru a asedia compania, percepând retroactiv 3,4 miliarde de dolari în taxe înapoi pentru anul 2000 împotriva acesteia. Investitorii s-au temut că intenţia este să falimenteze în mod deliberat Yukos, astfel încât statul să poată prelua controlul asupra acesteia. Creditorii străini se temeau deja că compania nu va putea plăti un împrumut de 1 miliard de dolari. [18] Oficialii guvernamentali conduşi de ministrul de finanţe Alexei Kudrin, un tehnocrat de înclinaţie liberală, au fost mult timp frustraţi de utilizarea de către companiile petroliere a zonelor offshore interne pentru a minimiza plăţile fiscale. Dar Yukos era departe de a fi singura companie care a folosit astfel de scheme, care erau legale în conformitate cu legislaţia rusă la acea vreme. Rata efectivă de impozitare plătită de Yukos a fost la egalitate cu cea a altor companii petroliere private, cum ar fi Sibneft a lui Roman Abramovici şi TNK-BP. [19] în timp ce investitorii s-au temut că cererile similare de impozitare înapoi ar putea fi lansate împotriva altora, Kremlinul şi bancherii occidentali subordonaţi au fost nerăbdători să insiste că cazul era doar despre Hodorkovski.

A fost o măsură a sofisticării Kremlinului faptul că, a doua zi după prima apariţie a lui Hodorkovski în spatele gratiilor în sala de judecată de la Moscova, Puţin a dat publicităţii cu rare asigurări pentru investitori cu privire la caz. într-o vizită oficială în fosta republică sovietică vecină a Uzbekistanului, el a jucat rolul de marenimos lider, subliniind şi mai mult cotitura din soarta lui Hodorkovski. „Autorităţile oficiale ale Federaţiei Ruse, guvernul şi autorităţile economice ale ţării nu sunt interesate de falimentul unei companii precum Yukos", a spus el. Investitorii uşuraţi au făcut ca preţul acţiunilor Yukos să crească cu 34% în decursul unei zile. Dar Puţin şi-a lăsat o clauză de retragere, prin care pretenţia unui proces echitabil într-un sistem judiciar

independent a acoperit acapararea activelor statului: „Guvernul va face tot posibilul pentru a preveni prăbuşirea companiei. Dar ceea ce se întâmplă în instanţe este o chestiune separată. Instanţele ar trebui să vorbească singure despre asta. [20]
El nu a menţionat, desigur, că tot ce s-a întâmplat în instanţe se afla până atunci direct sub controlul celui mai apropiat asociat al său, Igor Sechin, adjunctul şefului său de cabinet, care a supravegheat şi a propulsat atacul legal asupra lui Hodorkovski încă de la începutul acestuia.. Parcă pentru a asigura o coordonare strânsă, Sechin intrase chiar în familia procurorului general, Vladimir Ustinov: fiica sa se căsătorise cu fiul lui Ustinov în noiembrie 2003, exact când a fost lansat atacul legal. De la stâlpul lui care supraveghea campania, fostul ofiţer KGB aplecat nu văzuse decât o oportunitate.
Pentru Sechin, cazul Yukos a fost o şansă unică de a-şi ridica poziţia faţă de cea a servitorului mereu obsechios al lui Puţin. Ani de zile a cărat genţile lui Puţin şi a stat de pază pentru accesul la el; acum putea să transforme poziţia în propriul său avantaj. Un membru al Kremlinului s-a plâns odată că Sechin a pierdut în mod deliberat o directivă pe care a convenit-o cu Puţin: „Toată lumea întreabă unde este. Nu fusese publicat. Puţin a spus că l-a semnat şi i-a dat-o lui Igor... Am ieşit la Sechin şi mi-a spus: „Hopa, trebuie să fi căzut în spatele dulapului. Am atât de multe hârtii aici.” Şi aşa a continuat. O făcea pentru a arăta că el este cel care ia decizii şi care decide dacă lucrurile se fac sau nu şi că ar trebui să merg la el să decid lucrurile. [21]
Cu cazul Yukos, Sechin a avut oportunitatea de a-şi extinde baza de putere şi de a-şi crea un fief propriu. „A înţeles că era o şansă pentru el să omoare două păsări dintr-o singură piatră”, a spus Alexander Temerko, unul dintre foştii acţionari importanţi ai Yukos. „Pentru a prelua bunul şi pentru a folosi cazul pentru a prelua controlul asupra aplicării legii”. Când fiica lui Sechin s-a căsătorit cu fiul procurorului general, „a devenit o afacere de familie”. [22]
Temerko a fost singurul acţionar al lui Yukos care a rămas la Moscova pentru a încerca să caute o cale de ieşire din impas. Toţi ceilalţi parteneri de afaceri rămaşi ai lui Hodorkovski cu care el fondase imperiul Menatep, inclusiv Nevzlin, fugiseră din Rusia, mai ales în Israel, temându-se de arestare. Dar Temerko era diferit. Generalii de trei şi patru stele lucraseră cândva sub el şi, în esenţă, era de neatins. [23] La începutul preşedinţiei lui Elţin, el a servit ca şef al unui comitet militar de stat. A devenit aproape de o serie de miniştri ai apărării din epoca Elţin şi a condus un conglomerat strategic de arme de stat. îl cunoştea pe Hodorkovski încă din zilele sale în Komsomol şi l-a ajutat pe lukos să câştige un contract major pentru aprovizionarea armatei cu combustibil. [24] Temerko a fost cel mai bun lobbyist. Era fermecător şi irascibil, cu burta rotundă şi mustaţa groasă. Dacă cineva avea să poată negocia o soluţie la impasul cu Kremlinul, acesta era. El s-a aflat între Hodorkovski şi oamenii de securitate tulburi care conduceau Kremlinul lui Puţin - partenerii săi de afaceri au spus că este aproape de Nikolai Patrushev, şeful FSB de şoim.
Investitorii occidentali îşi puneau speranţele pentru negocieri în cei doi petrolişti americani care au rămas în calitate de directori seniori ai Yukos: Steven Theede, fostul ConocoPhilips, şi Bruce Misamore, un texan de la Marathon Oii. Amândoi erau cunoscători în tehnicile de management occidentale, americani harnici care luau metroul din Moscova până la birou. Dar erau departe de adâncimea lor în labirinturile bizantine ale negocierilor de la Kremlin. Temerko era singura persoană potrivită pentru asta. în culise, el şi-a luat mantaua de agent din spate, stând uneori opt ore la capăt în anticamerul lui Sechin de la Kremlin, aşteptând

şansa de a vorbi. Cu o ocazie a încercat să ocolească Sechin şi să-şi ducă cazul direct lui Puţin, fiind de acord cu un înalt oficial de la Kremlin că ar putea să iasă pe furiş pe intrarea din spate a unei reuniuni a Consiliului de Securitate pentru a-l intercepta pe preşedinte. Dar Sechin a aflat despre plan şi i-a blocat furios drumul. „A fost treaba lui Sechin să predea personal propuneri sensibile preşedintelui”, a spus Temerko. „Dar el spunea mereu: „Nu este corect, nu este înţelept”. Şi ne-am întoarce la planşa de desen. [25]
De la început, oamenii lui Hodorkovski au dus o bătălie pierdută. La începutul lunii iulie, la mai puţin de trei săptămâni de la comentariile liniştitoare ale lui Puţin, presiunea asupra lui Yukos a crescut şi mai mult. Sistemul pe care îl construia preşedintele şi-a arătat adevărata faţă. Zeci de agenţi guvernamentali au percheziţionat sediul lui Yukos într-unui dintre cele mai strălucitoare turnuri de birouri noi din Moscova, confiscând servere de computere şi apoi îngheţând conturile bancare ale companiei. [26] Ca şi cum ar fi de bună măsură, oficialii fiscali care poartă arme i-au trimis personal o nouă factură de taxă înapoi de 3,4 miliarde de dolari pentru 2001 lui Steven Theede. Acest lucru a dublat taxa fiscală cu care se confruntă compania într-un moment în care nu a reuşit să-l achite pe cel precedent, iar termenul era pe punctul de a se împlini. „Acest lucru îl va ucide”, a spus Igor Yurgens, un membru senior al grupului de lobby al oligarhilor. [27]
în zilele care au urmat raidului, Hodorkovski a făcut publică din celula sa închisoare o altă ofertă de a preda cota lui Menatep la Yukos pentru a plăti datoria fiscală. [28] Echipa de conducere a lui Yukos, condusă de Theede şi Misamore, a propus un plan de restructurare care să permită companiei să plătească 8 miliarde de dolari în taxe întârziate în trei ani - doar dacă guvernul ar debloca conturile lui Yukos pentru a-i permite acest lucru.. [29]
Toate aceste eforturi au fost în zadar. Negocierile au continuat pe tot parcursul lunii iulie, când dintr-o dată partea guvernamentală a anunţat că, în loc să accepte oricare dintre planurile de restructurare, intenţionează să vândă principala unitate de producţie a lui Yukos, Yuganskneftegaz, pentru a acoperi taxele fiscale. [30] Numai ea a produs 60% din producţia totală a lui Yukos, mai mult petrol decât Libia. Decizia a transmis din nou valuri de şoc în piaţă. Destrămarea lui Yukos devenise realitate. La doar câteva zile după anunţ, Sechin, care coordona atacul în culise, a înclinat mâna. Fusese numit preşedinte al companiei petroliere de stat, Rosneft, [31] şi zvonurile conform cărora Rosneft urmărea proprietăţile lui Yukos au câştigat brusc în greutate. Cu fiecare lovitură coordonată împotriva lui Yukos, Sechin creştea în putere. El se transforma dintr-un deputat de încredere Puţin, un paznic feroce şi controlor al informaţiilor şi al accesului la preşedinte într-un jucător puternic de sine stătător. De-a lungul negocierilor, el a jucat rolul de asistent servil, oferindu-se să vorbească cu ministerul fiscal şi cu cel al justiţiei şi să-i transmită propuneri lui Puţin, pentru a ajuta negocierile lui Menatep. „La început ar încerca să se distanţeze. Nu a spus niciodată că conduce procesul', a spus Temerko. „Dar de fiecare dată când credeam că ajungem la o înţelegere, arestau un alt cont, astfel încât noi să nu putem plăti”. Sechin dădea din cap cu regret şi îi spunea lui Temerko cât de rău îi parea că nu reuşiseră să fie de acord. „Ne-ar spune că nu suntem capabili să fim de acord. Dar, de fapt, poziţia lui era aceea de a ne împinge spre tot mai multe compromisuri şi dezvăluirea de informaţii. [32]

Totuşi, guvernul a căutat să ţină investitorii occidentali de partea. A promis vânzarea principalei unităţi de producţie a lui Yukos, Yugansk, la un preţ corect de piaţă; însă sarcina de a efectua evaluarea a fost încredinţată sucursalei din Moscova a Dresdner Bank, condusă de unul dintre cei mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin, Matthias Warnig, fostul agent al Stasi care lucrase cu el la Dresda. [33] Pe fondul scurgerii de informaţii şi al fluxului constant de noi atacuri, piaţa occidentală devenea obişnuită cu ideea că Yukos va fi distrus şi, în momentul în care guvernul a anunţat vânzarea de la Yugansk, companiile petroliere occidentale ofereau pentru a-l ajuta să-l scoată de pe mâinile lui Hodorkovski. Aceste oferte au subminat avertismentele administraţiei americane la Kremlin cu privire la cazul Yukos. „Problema a fost că de fiecare dată când le spuneam ruşilor că ceea ce fac ei va avea un impact negativ asupra climatului investiţional din Rusia, una dintre companiile occidentale se va prezenta şi va face o ofertă să cumpere Yukos", a spus Thomas Graham. „Au fost două sau trei propuneri care au ajuns la Kremlin, oferindu-se apoi să cumpere acţiuni Yukos şi să ajute la atenuarea problemelor pe care Rusia le-ar avea cu imaginea sa". [34]

Ofertele au servit, de asemenea, la confirmarea concepţiei cinice de lungă durată a lui Puţin că oricine din Occident poate fi cumpărat şi că imperativele comerciale vor depăşi întotdeauna orice preocupări morale sau de altă natură. Şi în curând Kremlinul a lansat o nouă ofensivă majoră pentru a câştiga sprijinul investitorilor occidentali pentru acapararea de active de către stat.

în acel moment, Kremlinul începuse să funcţioneze destul de bine. în culise, bancherii de investiţii occidentali, inclusiv Charles Ryan, cetăţeanul american care a condus o altă casă de brokeraj din Moscova, United Financial Group, sfătuiau guvernul cu privire la preluarea Yukos. Când Puţin a anunţat la mijlocul lunii septembrie că anulează una dintre cele mai mari realizări ale tranziţiei Rusiei către democraţie, alegerea guvernatorilor, ca răspuns la tragedia de la Beslan, ştirea ar fi putut părea de rău augur pe fundalul eforturilor din ce în ce mai clare ale statului de a despărţiţi-vă şi preluaţi Yukos.

Dar Puţin a avut o surpriză plăcută pentru investitorii străini. A doua zi după ce Kremlinul a anunţat încheierea alegerilor pentru guvernatori, acesta a declarat pieţei că intenţionează să creeze cel mai mare major energetic din lume, fuzionând gigantul gazier controlat de stat Gazprom cu ultimul major petrolier rămas al statului, Rosneft, pentru a crea un gigant care ar controla a doua cea mai mare rezervă din lume, după Aramco din Arabia Saudită şi de cinci ori mai mare decât cea mai apropiată rezervă din Occident, ExxonMobil. Spre deosebire de Aramco, investitorii occidentali ar fi deschis să ia o participaţie. [35]

Acordul propus a fost o mărturie a ambiţiei globale îndrăzneţe a lui Puţin şi a cercului său într-un moment în care interesul occidental creştea pentru rolul Rusiei ca furnizor de energie, din cauza tulburărilor din Orientul Mijlociu. A fost o schimbare majoră faţă de doar şase luni în urmă, când prim-ministrul Mihail Kasyanov dorea să desfiinţeze Gazprom în cadrul reformelor liberale pentru a-şi reduce deţinerea de monopol asupra sectorului gazelor. Puţin a respins acest lucru din mână, iar noul plan de fuzionare a monopolului gazelor cu Rosneft era un simbol clar al intenţiilor guvernului de a domina sectorul energetic de către stat.

Cu toate acestea, pentru investitorii occidentali, vestea era bună. întărirea controlului de stat asupra economiei, de care se temeau de multă vreme, a fost asociată cu

perspectiva ademenitoare a unei felii de uriaş nou gigant energetic. Acordul ar creşte participaţia
statului în GazpromRosneft fuzionată la 51%, eliminând automat restricţiile asupra cantităţii de acţiuni pe care investitorii străini le-ar putea deţine în Gazprom. Planurile de ridicare a acestor restricţii - cunoscute sub denumirea de „gardul inel" - erau de mult luate în considerare de guvernul lui Puţin; acum se părea că au primit în sfârşit undă verde, crescând imediat preţul acţiunilor. Investitorii occidentali au salivat la banii pe care i-ar putea face schimbând noul gigant de stat propus. „Aceasta va fi cea mai mare companie de petrol şi gaze din lume în care străinii pot investi, într-un moment în care preţurile petrolului şi gazului sunt gata", a declarat William Browder, şeful Hermitage Capital Management, care a deţinut un o parte semnificativă a acţiunilor Gazprom, [36] adăugând că a fost „un fel de zahăr pentru a ajuta medicamentul Yukos să cadă". [37] Ian Hague, şeful Firebird Fund din New York, a descris mai direct propunerea Kremlinului: „Ei cumpără loialitatea comunităţii investitorilor străini, deoarece creează ceea ce pare o dictatură politică. Şi funcţionează. [38]
A fost începutul, pentru unii, al unei prietenii frumoase, întrucât Kremlinul a semnalat că investiţiile străine sunt binevenite atâta timp cât oamenii lui Puţin deţin controlul. Neliniştea legată de distrugerea Yukos a dispărut pe măsură ce investitorii s-au aliniat pentru a se alătura noului gigant de stat. Singura persoană care nu părea mulţumită de perspectiva a fost preşedintele Rosneft, Igor Sechin, deoarece legătura planificată dintre Rosneft şi Gazprom ameninţa că va da jos cortina viselor sale pentru un gigant al energiei de stat al său.
Chiar dacă Sechin fierbea, drama din jurul vânzării propuse de la Yugansk era departe de a se termina. Un raport scurs spunea că Dresdner Bank a evaluat unitatea de producţie între 15,7 miliarde de dolari şi 17,3 miliarde de dolari, ceea ce părea în conformitate cu ceea ce piaţa credea că este un preţ echitabil [39] şi i-a determinat pe managerii de vest ai Yukos să creadă că vor exista numerar disponibil pentru păstraţi restul companiei împreună după vânzarea Yugansk. Dar la sfârşitul lui noiembrie a aceluiaşi an, orice speranţă în acest sens a fost zdrobită iremediabil când ministerul justiţiei nu numai că a anunţat un preţ de deschidere pentru licitaţia guvernamentală a lui Iugansk de 8,65 miliarde de dolari, cu mult sub intervalul Dresdner, dar i-a oferit şi lui Yukos încă două uriaşe, cererile fiscale pentru 2002 şi 2003. [40] Acestea au adus factura fiscală cu care se confruntă Yukos la o valoare monumentală de 24 de miliarde de dolari, de peste patru ori mai mare decât capitalizarea de piaţă a companiei. Pentru conducerea lui Yukos era prea clar că jocul s-a terminat şi că restul companiei urma să fie distrusă şi vândută la un preţ redus.
Dacă mesajul nu fusese deja suficient de răsunător, cu o noapte înainte de anunţarea noilor taxe, poliţia armată a percheziţionat casele a zeci de manageri ai Yukos, care au spus că mişcarea aminteşte epurările lui Stalin din 1937. Le era „frică să nu fie la locul lor", noaptea acasă, de frică pentru rude', a spus unul dintre manageri. [41] Punctul a fost, de asemenea, condus acasă la petroliştii occidentali pe care Hodorkovski i-a adus în Yukos ca simbol al mişcării sale către o guvernare mai bună. Bruce Misamore, afabilul director financiar din Texas, fusese la Londra în acea zi. în timp ce cântărea dacă să riște sau nu să zboare înapoi în Rusia, a primit un telefon de la Temerko, care l-a avertizat că va fi arestat la sosire. [42] Misamore nu s-a întors niciodată. Acelaşi lucru a fost şi pentru Steven Theede, care a fost preşedinte al lui Yukos din iunie 2004.

Şi el a plecat din ţară pentru afaceri în acea zi, dar un raid al poliţiei în biroul său a transmis un semnal clar că nu ar trebui să se întoarcă la
Moscova. Preţul scăzut de vânzare anunţat de guvern pentru Iugansk, a spus el, a reprezentat „furt organizat de guvern pentru a stabili un punctaj politic”. [43]
Pentru Bruce Misamore devenise clar că toate eforturile conducerii de a ajunge la o înţelegere fuseseră în zadar. Fluxul de reclamaţii fiscale de ultimă oră, care ridică totalul la peste 24 de miliarde de dolari, ar permite ca toate activele lui Yukos să fie vândute, bucată cu bucată, companiilor controlate de stat. Misamore credea că acesta a fost obiectivul Kremlinului de la început. înghețarea activelor şi a contului bancar a asigurat că compania nu va fi niciodată în măsură să plătească datoriile. „La început ne-am gândit că dacă plătim banii, poate că vor pleca”, a spus el. „Am folosit multe moduri diferite de a încerca să accesăm oamenii potriviţi din Kremlin pentru a negocia o înţelegere. Ne-ar conduce mai departe şi ne-am gândi că suntem foarte aproape de o aşezare, dar apoi cineva s-ar întâlni cu Puţin şi toată treaba va fi abandonată. [44]
Şi pentru Alexander Temerko, a fost în cele din urmă evident că negocierile au fost un drum spre nicăieri, că Sechin, Puţin şi oamenii lui le-au folosit ca acoperire pentru preluare, deoarece trebuiau să liniştească piaţa şi liderii străini într-un convingerea că a fost respectat procesul echitabil. Dar în cele din urmă, a spus Temerko, „Am fost minţiţi. Au trimis toate aceste mesaje false. Unii oameni în vârstă din cercul lui Puţin mi-au spus: „Totul acesta este un joc”. Ei au spus: „Dacă au început să roadă compania, o vor roade până la capăt, până vor ajunge până la oase”. Probabil că s-au gândit că ar trebui să demonstreze un proces, o anumită disponibilitate de a negocia. Dar când toată lumea s-a obişnuit cu ceea ce se întâmplă, au considerat: „De ce să fim de acord? Oricum, totul este al nostru.” Evaluarea Dresdner Bank, balanarea constantă a potenţialelor tranzacţii, erau „manevre tipice cekiste. Au dat informaţii false şi apoi s-au descurcat cu propriile lor afaceri.
A fost o tactică care urma să fie repetată de Kremlinul lui Puţin din nou şi din nou, până la capturarea Crimeei de către Rusia de la Ucraina mulţi ani mai târziu, în 2014. Apoi, ei aveau să susţină la început că apariţia bruscă a trupelor la sol în Crimeea a avut nimic de-a face cu ei. Dar odată ce anexarea Crimeei a fost asigurată, Puţin a recunoscut că sunt forţe ruseşti. „Au minţit şefii de stat occidentali”, a spus Temerko. „Le-au spus că suntem criminali, dar că nu ne vor lua firma, au vrut doar să găsească un limbaj comun. Puţin a spus de multe ori: „Nu vrem să dăm faliment pe Yukos”. Dar apoi au făcut-o. Yukos este momentul în care au învăţat pentru prima dată cum să mintă. Minciunile sunt profesionale până acum. [45]
în timp ce Rusia se pregătea să vândă Iugansk, a izbucnit o luptă între cele două facţiuni principale din oamenii de securitate ai lui Puţin pentru prada. încurajat de sprijinul lui Puţin pentru fuziunea cu Rosneft, Gazprom, gigantul gazelor de stat al ţării, a intenţionat să achiziţioneze şi Iugansk. A avut sprijinul tehnocraţilor cu tendinţe mai liberale din guvernul lui Puţin, conduşi de Alexei Kudrin, ministrul de finanţe, care erau dornici să se asigure că puterea lui Sechin, în calitate de preşedinte al Rosneft şi cel mai mare rival al lor şi cel mai important şi cel mai solicit membru, a blocului de securitate, nu a mai crescut. Ei făceau forţă pentru ca Iugansk să fie vândut la un preţ corect de piaţă şi doreau ca Gazprom să aibă o ştampilă occidentală de aprobare pentru achiziţie prin sprijinul instituţiilor occidentale care acordau împrumuturi de miliarde de dolari. [46] Ei credeau că un astfel de rezultat va produce o versiune mai acceptabilă a capitalismului de stat, iar Occidentul era mai mult decât dispus să se

angajeze în aceşti termeni. Până în momentul în care urma să aibă loc licitaţia, Gazprom a aliniat cel mai mare împrumut din istoria corporativă a Rusiei - peste 13 miliarde de dolari de la un sindicat de bănci condus de Deutsche Bank din Germania şi Dresdner Bank. [47] A câştigat, de asemenea, sprijinul aceloraşi majori energetici din SUA, Chevron şi Exxon, care fuseseră cândva în pragul unui acord cu Hodorkovski, dar acum erau gata să se întoarcă împotriva lui. Acum discutau despre luarea unei părţi din vânzarea Yugansk într-un consorţiu cu Gazprom, potrivit a două persoane care cunoaşte problema, [48] în timp ce Royal Dutch Shell din Marea Britanie era şi ea în discuţii pentru o mizã.

Pentru Puţin, acesta a fost încă un exemplu al modului în care, pentru Occident, consideraţiile comerciale au depăşit preocupările cu privire la direcţia democraţiei. Dar pentru partenerii lui Hodorkovski nu ar putea exista nici măcar o patina de respectabilitate a vânzării, iar încercările lui Kudrin de a-i da legitimitate prin participarea instituţiilor şi companiilor occidentale nu au reprezentat altceva decât o acoperire şi o vânzare a principiilor de către Occident. în opinia lor, vânzarea de la lugansk a fost un furt de-a dreptul şi au trebuit să facă tot ce le stătea în putere pentru a o opri.

Totul fusese pregătit pentru ceea ce promitea a fi vânzarea noului secol al Kremlinului, licitaţia prin care unul dintre cele mai mari premii din industria petrolului urma să fie returnatîn mâinile statului - cu aprobarea şi participarea instituţiilor bancare occidentale şi majore petroliere pentru a porni. Dar cu doar patru zile înainte ca vânzarea de la Yugansk să aibă loc, conducerea superioară a lui Yukos, condusă încă de Theede şi Misamore din exilul la Londra, a încercat un ultim act de sfidare. Lovitura a venit fără niciun avertisment: au depus în linişte faliment pentru Yukos la capitolul 11 într-un tribunal din Houston şi au câştigat o suspendare temporară pentru a opri vânzarea. [49] Dintr-o dată, susţinătorii occidentali ai Gazprom au căzut. [50] Managerii Yukos au susţinut că compania a căzut sub protecţia sistemului juridic al SUA, deoarece investitorii minoritari americani deţineau o acţiune de 10%, în timp ce compania petrolieră în sine avea „afaceri semnificative" în SUA. [51]

Mişcarea de ultim moment l-a pus pe Puţin într-o furie vituperă. „Nu sunt sigur [judecătorul] nici măcar ştie unde este Rusia", a răspuns el. [52] Insistând că instanţele americane nu au jurisdicţie asupra a ceea ce s-a întâmplat în Rusia, Kremlinul a continuat vânzarea. Dar pentru Gazprom, riscurile de a licita la licitaţie deveniseră prea mari. Proprietatea sa asupra unei reţele de active în Occident - facilităţi de stocare, centre comerciale şi asociaţii mixte pentru distribuţia de gaze în Europa - a lăsat-o deschisă proceselor în cazul în care ar încerca să liciteze la vânzare şi să încalce ordinul SUA. în schimb, drumul i-a fost eliberat pentru Igor Sechin, mulţi *silovici* din comunitatea bancară începuseră să-l numească „stăpânul întunecat" pentru înclinaţia sa la complot şi ambiţia lui nemiloasă, de a face o altă ofertă pentru Yugansk. Majorul său petrolier Rosneft nu avea active în Occident.

Vânzarea Yuganskneftegaz a fost menită să marcheze opusul licitaţiilor de împrumuturi pentru acţiuni care au transferat bijuteriile coroanei industriei sovietice în mâinile unui pumn de magnaţi bine conectaţi la preţuri reduse. Deşi Yukos a condamnat-o ca fiind furt, guvernul rus a căutat să prezinte vânzarea ca respectând regulile normale ale pieţei. Parcă pentru a sublinia diferenţa faţă de vânzările cu uşile închise din anii 90, jurnaliştii au fost invitaţi să observe licitaţia, transmisă în direct pe două ecrane în sala de conferinţe roşie de pluş a Fondului Federal al Proprietăţii Rusiei. [53] Acesta a fost

menit să creeze un nou precedent pentru transparenţă. Dar depunerea de faliment de ultim moment la tribunalul din Houston a însemnat că vânzarea s-a încheiat cu o farsă. A fost difuzat în continuare pentru jurnalişti, dar a existat o singură ofertă şi nimeni nu ştia cine se află în spatele ei. Dintre cele două seturi de directori potriviti care stăteau în spatele birourilor într-o cameră mică cu lambriuri din lemn, doar unul a fost identificat. Erau de la GazpromNeft, filiala petrolieră a Gazprom creată cu doar câteva săptămâni înainte. Ceilalţi doi directori - un bărbat înalt într-un costum gri şi o femeie groasă care poartă ochelari - erau complet necunoscuţi. Compania lor se înregistrase pentru a participa la licitaţie cu doar trei zile înainte, dar ei au fost singurii care au licitat. Bărbatul înalt şi-a ridicat solemn paleta pentru a licita 9,37 miliarde de dolari, cu doar 500 de milioane de dolari peste preţul de deschidere, în timp ce directorii de la GazpromNeft au dat un telefon şi apoi nu au licitat deloc. Vânzarea mult aşteptată s-a încheiat cu o bubuitură bruscă a ciocanului licitatorului aproape imediat ce a început. Unitatea de producţie a petrolului care producea mai mult petrol decât Libia fusese vândută unei ţinute, numită ulterior Baikal Finance Group, despre care nimeni nu auzise vreodată. Chiar şi preşedintele Fondului Federal de Proprietate, Iuri Petrov, habar nu avea despre asta. „Nu ştim nimic despre această companie”, a spus el. [54] S-a dovedit că Baikal Finance Group fusese înfiinţat cu doar două săptămâni înainte, într-o clădire pre-revoluţionară, deasupra unui bar numit „Londra”, în oraşul rus de provincie Tver. [55] Nimeni nu părea să ştie cine erau proprietarii.

Dar Puţin ştia exact cine se afla în spatele ofertei câştigătoare şi le-a spus tuturor să nu-şi facă griji. Persoanele din spatele companiei aveau „ani de experienţă în sectorul energetic”, a spus el. [56] S-a dovedit că erau legaţi de doi dintre cei mai apropiaţi aliaţi ai săi, dintre care unul îl călcase în picioare când a preluat compania Eastern Oii, sau VNK, în anii nouăzeci: Ghenady Timchenko, comerciantul de petrol care lucrase cu Puţin din Sankt Petersburg şi Andrei Akimov, fostul bancher de stat sovietic care a finanţat comerciantul de petrol al lui Timchenko şi a lansat o ofertă rivală pentru VNK. Directorii care au licitat efectiv pentru ei la licitaţie au fost identificaţi ca manageri de nivel mediu de la Surgutneftegaz, majorul petrolier loial Kremlinului. [57] Surgutneftegaz era furnizorul-şef al companiei de comerţ cu petrol a lui Timchenko, iar până la vânzarea lui Iugansk controla o acţiune semnificativă în aceasta, potrivit Vladimir Milov, fostul ministru adjunct al energiei, fost partener Timchenko şi un senior. Bancher rus care a lucrat cu Timchenko. [58] Timchenko a spus că a deţinut vreodată doar mai puţin de 0,01% din acţiunile Surgutneftegaz. Avocaţii săi au spus că nu are nicio legătură cu Baikal Finance Group sau nicio participare la proprietate.

Aliaţii KGB ai lui Puţin se răzbunaseră în cele din urmă pe Hodorkovski pentru că i-a scos din VNK. Au aterizat prima şi cea mai mare bucată de Yukos după mai bine de un an de manevre în culise, care l-au convins pe Puţin să-l ia pe Hodorkovski. Se pare că au pus laolaltă în grabă Baikal Finance Group ca o companie-paravan pentru a minimiza transparenţa cu privire la participarea sa la vânzare şi pentru a evita consecinţele legale ale ordinului judecătoresc din SUA. în patru zile de la vânzare, Baikal Finance Group a vândut Yugansk către Rosneft a lui Sechin. [59]

Peste noapte, Rosneft a crescut de la a fi un piscicol care valorează nu mai mult de 6 miliarde de dolari la un gigant petrolier de talie mondială cu active în valoare de aproape 30 de miliarde de dolari, întărind mâna lui Sechin pe parcurs. în loc să pună capăt vânzării, procesul de faliment al lui Yukos a dus la crearea unei noi puteri pentru *silovik* care a orchestrat o mare parte din campania legală de doborâre a lui Yukos.

Dacă Gazprom ar fi reuşit să achiziţioneze Yugansk în mod curat, fără risc legal, atunci cel mai probabil Rosneft ar fi fost fuzionat şi în Gazprom, eliminând un activ cheie de sub influenţa lui Sechin. Deşi puternic, Sechin ar fi rămas un birocrat. Dar acum, compania pe care o conducea devenise un nou campion de stat la petrol şi trecuse de la un jucător de la Kremlin în culise la o adevărată forţă economică de sine stătătoare. Statura sa crescută a anunţat probleme pentru fuziunea mult lăudată a Rosneft în Gazprom. Sechin dorea ca Rosneft să rămână o putere independentă.
Pentru unul dintre bancherii occidentali care lucrase îndeaproape cu Gazprom la strângerea de fonduri pentru a achiziţiona Yugansk, dosarul instanţei de la Houston a fost nimic mai puţin decât o calamitate care a distorsionat procesul de întărire a *siloviki.* Pentru el, tehnocraţii liberali, conduşi de Kudrin, care susţinuseră Gazprom, erau o forţă mai benignă care ar fi asigurat în viitor un climat mai favorabil investitorilor în Rusia. „Pregăteam un acord care ar fi putut îmbunătăţi transparenţa şi ar fi sporit influenţa occidentală", a spus el. „Voiam să avem una dintre firmele iniţiale care plănuiau să vină, precum Exxon, Chevron sau Shell, să ia o parte din afacere. Aveam de gând să aducem una dintre aceste firme pentru a fi un partener strategic. Dar apoi a urmat ordinul, iar băieţii răi s-au repezit înapoi. Puterea, influenţa şi cariera lui Igor [Sechin] urmau să fie reduse dramatic. Acesta a fost unul dintre lucrurile nebuneşti la acel judecător prost din SUA. [60]
Dacă bancherul occidental credea cu adevărat că vânzarea lui Iugansk către Gazprom ar fi îmbunătăţit procesul echitabil, probabil că se înşela. Ceea ce conta a fost faptul că vânzarea sa a fost efectiv o expropriere de stat, declanşată de guvernul care a aplicat selectiv zeci de miliarde de dolari în taxe înapoi pentru scheme care erau legale la acea vreme. Orice participare a băncilor occidentale nu ar fi fost altceva decât o vitrine, în timp ce dezamăgirea tehnocraţilor nu ar fi fost, probabil, mai mult decât luptele interioare ale Kremlinului pentru prada. O vânzare către Gazprom ar fi putut părea mai plăcută pentru Occident, dar rezultatul final ar fi fost acelaşi.
Pentru Sechin, însă, a fost fără îndoială o victorie. Pentru transparenţă - şi pentru bugetul rus - a fost, fără îndoială, o nouă pierdere. Vânzarea care urma să fie finanţată de băncile occidentale a ajuns să fie plătită printr-o afacere tulbure care a implicat finanţare de la bugetul rus. Deşi vânzarea de la Iugansk a fost aparent forţată să plătească miliarde de dolari în taxe înapoi la bugetul rus, datele băncii centrale au arătat că trezoreria federală a ajuns să transfere 5,3 miliarde de dolari prin Vneshekonombank, deţinută de stat, către Rosneft pentru a ajuta la plata achiziţiei.. [61] Unul dintre cele mai mari scandaluri ale vânzărilor de împrumuturi pentru acţiuni din anii nouăzeci a fost credinţa larg răspândită că oligarhii s-au scufundat în fondurile de trezorerie federale deţinute în conturi în băncile lor pentru a le finanţa. Acum se părea că Rosneft făcuse aproape exact la fel. Dar de data aceasta abia a fost mirosul unui scandal. Un singur ziar, cotidianul de afaceri *Vedomosti*, a relatat schema, iar un singur oficial de stat a ridicat vocea. Fondurile au fost rambursate trezoreriei abia în 2005, când Rosneft şi Vneshekonombank au încheiat un acord de finanţare de urgenţă pentru 6 miliarde de dolari de la băncile chineze, ca parte a unui acord de aprovizionare cu petrol ai cărui termeni nu au fost niciodată dezvăluiţi. [62]
Singurul oficial din cadrul Kremlinului care a protestat împotriva vânzării, pe care el a descris-o drept „jaf în timpul zilei", [63] a fost Andrei Illarionov, un economist liberal care a fost consilierul economic al lui Puţin încă din primele zile ale preşedinţiei sale. Finanţarea achiziţiei de la trezoreria federală, a spus el, a scos la iveală pretenţia că

totul este vorba despre colectarea taxelor înapoi. Illarionov, care era larg respectat pentru principiile sale, era din ce în ce mai neliniştit. Nu ştia cât poate să rămână în postul său când ţara se îndepărtează definitiv de orice versiune de piaţă liberală, iar capitalismul de stat în curs de dezvoltare părea atât de corupt. El fusese deja retrogradat dintr-unul dintre rolurile sale principale din cauza criticilor sale. Explicaţiile oficiale pentru atacul legal împotriva lui Yukos „nu aveau un picior pe care să stea", a spus el. 'în discuţie nu este existenţa restanţelor fiscale, pentru că nimeni nu a fost interesat de arierate fiscale în acest caz. Compania începuse să achite restanţele fiscale când nici măcar nu le admitese... Erau pregătiţi chiar să plătească aceste sume fantastice, dar pe nimeni nu era interesat de asta. întreaga campanie a facturilor de impozitare înapoi împotriva lui Yukos a fost, credea el, pregătită pentru a-i sechestra bunurile. Kremlinul lui Puţin „a renunţat să mai primească taxe suplimentare pentru a obţine proprietăţi. Aceasta este cea mai dramatică şi mai sinceră declaraţie a interesului lor autentic pentru afacerea Yukos. [64]

în lunile şi anii care au urmat, instituţiile Occidentului s-au plecat în faţa noii ordini economice a lui Puţin. Drumul fusese în cele din urmă eliberat la mii de mile de Moscova într-o sală de judecată din Houston, Texas, unde în februarie 2005, la două luni după vânzare, un judecător a respins în cele din urmă fondul cazului lui Yukos pentru protecţia falimentului, în urma argumentelor puternice din partea reprezentanţilor legali ai Gazprom. puternica firmă de avocatură din Texas Baker Botts. Deşi a fost emisă o suspendare temporară la timp pentru vânzare, după ce a luat în considerare toate argumentele, judecătorul a decis că Yukos nu avea suficientă prezenţă în SUA pentru a primi protecţia instanţelor americane. [65] Decizia a dat în esenţă aprobarea pentru destrămarea restului Yukos. Se deschidea calea pentru companiile occidentale, înfometate de o parte din acţiune, să participe la continuarea vânzării falimentului a activelor Yukos.

Când a venit hotărârea, a spus Temerko, „mi-a devenit clar că bătălia s-a încheiat, că SUA nu vor sta în cale". [66] Până atunci, el a spus că Kremlinul a fost nervos că SUA ar putea riposta. Dar, deşi Departamentul de Stat al SUA a continuat să condamne în linişte vânzarea, perspectiva unei noi proteste occidentale la care sperau Hodorkovski şi partenerii săi a dispărut treptat. în schimb, giganţii petrolieri ai Occidentului au început să se alinieze cu tot mai mult zel pentru a lua parte la noua ordine a lui Puţin, pentru a deveni investitori şi parteneri în nou-dotatul Rosneft. Deutsche Bank şi avocaţii occidentali ai Gazprom, în special, ajutau la uşurarea drumului. Un jucător cheie a rămas Charlie Ryan, şeful companiei de brokeraj din Moscova United Financial Group, din care Deutsche Bank cumpărase un pachet de 40% din acţiuni la sfârşitul anului 2003. El a lucrat pentru a ajuta Gazprom să acorde împrumuturi occidentale, apoi a introdus gazul de stat. gigant pentru Baker Botts, care a luptat puternic împotriva petiţiei de protecţie a falimentului din Houston în numele

Ryan a dus campania Rusiei pentru a obţine aprobarea Occidentului uneia dintre cele mai prestigioase firme de avocatură din SUA, aflată în centrul instituţiei republicane. Susţinerea lui Baker Botts pentru Kremlin şi pentru giganţii săi energetici Gazprom şi Rosneft a urmat un model pe care îl perfecţionase deja în multe dintre regimurile autocratice ale lumii, unde timp de decenii a fost un susţinător al intereselor importante ale companiilor petroliere americane. Partenerul principal al companiei, fostul secretar de stat american James Baker, i-a fost prezentat lui Alexei Miller, apropiatul aliat al lui Puţin, care era directorul executiv al Gazprom, [67] şi la micul

dejun în marea sufragerie a Hotelului Rossiya, chiar vizavi de departe de Kremlin, el fusese convins să preia apărarea Gazprom. „I-am spus că Hodorkovski este un criminal", a spus unul dintre intermediarii occidentali implicaţi în proces. — Baker este foarte sofisticat. înţelesese imediat.
Un pic de relativism moral ajutase să cucerească firma de avocatură texană. Bărbaţii cu care aveau de-a face în Rusia păreau blânzi în comparaţie cu unii dintre liderii cu care lucraseră în Orientul Mijlociu. „Dintre toate locurile din lume în care Dumnezeu în înţelepciunea Sa infinită a decis să pună petrol, Rusia părea una dintre regiunile mai civilizate în comparaţie cu galeria necinstiţilor cu care aveau de-a face în Gaddafi şi Saddam Hussein", a spus intermediarul occidental. „în faţa aceluiaşi echipaj, Alexei Miller arăta ca un şcolar". [68]
Dar Miller, un birocrat care lucrase în comitetul de relaţii externe din biroul primăriei din Sankt Petersburg, nu era decât un adjunct al lui Puţin. Chiar dacă semăna puţin cu un şcolar, nu a contat, pentru că la Gazprom Puţin a dat lovitura. Pentru Baker Botts, însă, noua relaţie avea să se dovedească profitabilă. Avea să lucreze îndeaproape cu Gazprom şi apoi cu Rosneft timp de mai bine de un deceniu, deschizând în cele din urmă calea pentru Exxon să formeze o legătură strategică de 3,2 miliarde de dolari cu Rosneft pentru a explora în comun Arctica şi Marea Neagră în căutarea de noi rezerve de petrol. [69] A ajutat la apărarea lui Rosneft împotriva proceselor intentate de managerii Yukos şi de Menatep pentru exproprierea statului. E-mailurile arată că chiar părea să-l ajute pe Rosneft în subminarea statului de drept, asistând la pregătirea hotărârilor redactate de avocaţii lui Rosneft pentru o instanţă armeană, deoarece gigantul petrolier de stat s-a apărat împotriva litigiilor intentate de Menatep. [70]
Consecinţele vânzării de la Iugansk l-au ajutat pe Puţin să găsească o slăbiciune crucială în armura Occidentului: în cele din urmă, interesele financiare ar depăşi preocupările cu privire la abuzul de drept şi democraţie de către regimul său. Făcea parte dintr-o mulţumire larg răspândită - şi într-o oarecare măsură aroganţă - în Occident că Rusia nu mai reprezenta niciun pericol, că după destrămarea Uniunii Sovietice prăbuşirea a fost atât de profund încât tot ce a rămas pentru Occident era să să găsească o modalitate de a lua o parte din bogăţia sa energetică, în timp ce integrarea ţării pe pieţele occidentale ar însemna că, cu timpul, va deveni parte a unei globalizări dominate de Occident în care ar urma aceleaşi reguli ca şi alte naţiuni. Dar pentru Temerko, SUA părea să fi fost de acord cu un pact de neagresiune cu Rusia, care dăduse undă verde lui Puţin şi oamenilor săi să acţioneze aşa cum le plăcea.
Se deschidea calea pentru ca Kremlinul să controleze fluxuri de numerar din ce în ce mai mari, care, într-o zi, i-ar permite să provoace Occidentul. Preluarea sectorului petrolier a primit o nouă ştampilă occidentală de aprobare în vara anului 2006, când Rosneft a lansat o ofertă publică iniţială de 10,4 miliarde de dolari a acţiunilor sale pe pieţele occidentale. Până atunci, compania era evaluată la aproape 80 de miliarde de dolari, o creştere uriaşă a evaluării sale de 6 miliarde de dolari înainte de achiziţia lui Yugansk. BP a luat o felie în valoare de 1 miliard de dolari, iar alţi mari petrolieri internaţionali au cumpărat, de asemenea, acţiuni semnificative. [71] Investitorii din întreaga lume pariau pe sprijinul
continuu al Kremlinului pentru preluarea de către gigantul petrolier de stat a restului lukos, precum şi pe creşterea preţurilor globale ale petrolului. Toate acestea au servit la legitimarea regimului Puţin şi pentru a permite integrarea lui în continuare pe pieţele occidentale, extinzând raza Kremlinului. Posibilităţile erau potenţial nelimitate.

„înainte, se gândeau doar la cafea şi poate un pic de salată”, a spus Temerko. „Dar când au adus salata, s-a dovedit că puteau mânca întregul bufet. Pofta de mâncare vine în timpul mesei, a adulmecit el. [72]
Când restul din Yukos a intrat sub ciocan într-o serie de licitaţii de faliment în 2007, companiile petroliere occidentale şi instituţiile financiare au facilitat procesul. De fapt, au oferit o acoperire convenabilă pentru oamenii lui Puţin. în primul rând, un consorţiu de bănci occidentale condus de Société Générale din Franţa - şi nu de statul rus - a depus o petiţie de faliment pe Yukos în 2006, peste 482 de milioane de dolari în împrumuturi restante. [73] Deşi băncile occidentale au depus cererea de faliment, Rosneft - şi Kremlinul - erau cei care se aflau pe scaunul de conducere. Avocatul londonez care reprezintă interesele grupului Menatep asediat, Tim Osborne, a spus că crede că băncile occidentale acţionează la ordinul lui Rosneft. [74] Destul de sigur, la trei zile după ce au intentat procesul, Rosneft a cumpărat datoria restantă a băncilor occidentale. [75]
Când a venit momentul ca ciocănul să cadă asupra activelor rămase ale lui Yukos, un alt consorţiu bancar occidental i-a oferit Rosneft un împrumut record de 22 de miliarde de dolari [76], în timp ce trei companii din domeniul energiei occidentale au asigurat legitimitatea procesului, în ciuda protestelor lui Menatep că vânzările au constituit furt de-a dreptul. La prima vânzare de faliment, pentru o participaţie de 9,4% Yukos ajunsese să deţină în Rosneft, TNK-BP, societatea energetică rusă deţinută pe jumătate de BP, s-a renunţat după doar zece minute pentru a-i permite lui Rosneft să facă oferta câştigătoare. [77] Apoi, când activele de gaze ale lui Yukos au fost scoase la vânzare, companiile italiene de energie Eni şi Enel au făcut oferta câştigătoare de 5,6 miliarde de dolari, apoi au predat cu promptitudine controlul activelor către Gazprom, ca parte a unui acord mai amplu încheiat cu compania, gigantul gazos de stat. [78] în ambele cazuri, participanţii străini au fost văzuţi de analiştii de piaţă că caută favoarea Kremlinului într-un moment în care, pentru a câştiga un punct în sectorul energetic rus, era crucial să câştige sprijinul statului. „Kremlinul ar dori ca Eni şi BP să participe, pentru că vor să arate că, în ciuda pagubelor provocate de Yukos... realitatea este că companiile petroliere internaţionale stau la coadă pentru a intra în sectorul energetic din Rusia”, a spus Chris Weafer, strateg şef pe atunci, la Alfa Bank din Rusia. [79]
Până la sfârşitul despărţirii Iukos, statul preluase controlul asupra a 55% din producţia de petrol a naţiunii, o schimbare uriaşă faţă de cele 80% în mâini private când Puţin a venit la putere. [80] Unii avocaţi şi bancheri occidentali s-au luptat în mod privat să justifice asistenţa Kremlinului într-o campanie care a furnizat astfel de bogăţii. „Hodorkovski a fost extrem de agresiv pe plan fiscal”, a spus Frank Kujilaars, care a condus apoi petrolul şi gazele la nivel mondial la ABN Amro, banca olandeză acum difunctă care a condus finanţarea pentru preluarea Yukos de către Rosneft. „încerca să maximizeze profiturile în ceea ce priveşte folosirea fiecărei lacune. Nu era ilegal, dar era foarte aproape. [81] în timp ce avocaţii şi bancherii occidentali şi-au aliniat buzunarele la preluarea Iukos de către Kremlin, realitatea cu care se confrunta Hodorkovski era mult mai sumbră. Aproape în fiecare zi, timp de unsprezece luni, fusese dus cu cătuşe în aceeaşi sală de judecată de la Moscova, forţat să stea peste ore întregi de probe în timp ce Kremlinul, intenţionat să demonstreze legitimitatea cazului său împotriva lui, îşi expunea acuzaţiile. Dar acuzaţiile erau profund viciate - aşa cum păreau să recunoască chiar şi bancherii străini care au asistat Kremlinul în exproprierea acestuia. Un set de acuzaţii legate de privatizarea de către Hodorkovski

în 1994 a Apatit, o mare fabrică de îngrăşăminte din nordul îndepărtat al Rusiei, precum şi un institut de cercetare ataşat acesteia, pe care l-a achiziţionat în anul următor - au fost primele privatizări mari la care a participat Grupul Menatep al lui Hodorkovski. în timp ce avocaţii apărării lui Hodorkovski au susţinut că aceste acuzaţii nu au niciun temei în fapt sau în drept, ele se refereau la evenimente care ajungeau rapid la sfârşitul unui termen de prescripţie de zece ani. Al doilea set de acuzaţii s-a referit la utilizarea de către Yukos a adăposturilor fiscale în interiorul Rusiei în 1999 şi 2000, despre care acuzarea le-a pretins ilegal. Dar aceleaşi scheme fuseseră utilizate pe scară largă de către alţi majori petrolieri şi erau în conformitate cu legile ruse ale vremii. Hodorkovski a fost vizat retroactiv şi selectiv, au spus avocaţii săi.
Când Hodorkovski i s-a permis în sfârşit să-şi prezinte cazul în argumentele finale, el a lansat o tiradă în timp ce detalia fiecare acuzaţie, una câte una. Nu a existat „un singur document - permiteţi-mi să subliniez - nici unul - care să indice activităţile mele ilicite", a spus el. „Doi ani de muncă inumană din partea Procuraturii Generale - şi un rezultat zero!"
întregul caz, a susţinut el, a fost lansat ca un proces spectacol pentru a oferi acoperire pentru exproprierea lui Yukos de către oficialii de stat mânaţi de lăcomie: „întreaga ţară ştie de ce am fost închis în închisoare: ca să nu interferez cu jefuirea lui Yukos. Procedând astfel, oamenii care au organizat personal persecutarea mea au încercat să sperie autorităţile şi societatea cu ambiţiile mele politice mitice. Când se spune că „cazul Yukos" a dus la o întărire a rolului statului în economie, asta îmi stârneşte râsete amar. Acei oameni care jefuiesc astăzi bunurile lui Yukos, de fapt, nu au nimic de-a face cu statul rus şi cu interesele acestuia. Sunt pur şi simplu birocraţi murdari, care se deservesc singuri şi nimic altceva.
El şi-a încheiat discursul pasionat cu un apel direct la simţul justiţiei al judecătorilor, argumentând că cu siguranţă o astfel de „înşelăciune directă, fără faţă" a instanţei de către procurori nu poate trece: „Am încredere că ţara mea, Rusia, va fi o ţară a dreptăţii şi a legii. Şi de aceea instanţa trebuie să se pronunţe în temeiul dreptăţii şi pe baza legii.' [82]
Dar, deşi trioul de judecători păru să asculte cu atenţie, scriind notiţe în timp ce vorbea [83] , verdictul lor fusese deja hotărât. A apărut o relatare a unui martor ocular care detaliază pentru prima dată modul în care Sechin şi unul dintre adjuncţii săi au controlat strict procesul la fiecare pas. [84] Pentru a înlătura orice îndoială cu privire la modul în care judecătorii vor decide, Kremlinul a aranjat ca ei să fie plasaţi într-un sanatoriu la cincizeci de kilometri în afara Moscovei, toate cheltuielile plătite, în timp ce îşi scriau verdictul. în acele vremuri, Kremlinul încă nu putea fi complet sigur de loialitatea judecătorilor, dar acesta a fost momentul în care sistemul judiciar rus a căzut sub stăpânirea Kremlinului. Kremlinul a fost nerăbdători să se asigure că partenerii de afaceri ai lui Hodorkovski nu-i putea mitui pe judecători pentru a se pronunţa în favoarea lui. Iar la sanatoriu, agenţii serviciilor de securitate ar putea să-i supravegheze îndeaproape.
Sechin şi adjunctul său în administraţia prezidenţială, un general sever şi palid al FSB pe nume Vladimir Kalanda, care se întâmplă să fie căsătorit cu consilierul general şef de la Rosneft, monitorizaseră îndeaproape situaţia. Când unul dintre judecători a refuzat să meargă la sanatoriu sub paza poliţiei, Kalanda a făcut o vizită preşedintei Tribunalului din Moscova, o blondă îndrăzneaţă, pe nume Olga Yegorova, care urcase în

vârful sistemului judiciar încă din vremea sovietică, pentru a asigurati-vă că subordonatul ei s-a conformat. [85]
După o lună la sanatoriu, cei trei judecători încă nu au reuşit să termine de redactat verdictul, fiindu-i greu să finalizeze mai mult de o fracţiune din el, în conformitate cu dorinţele Kremlinului. Aşa că Yegorova şi-a asumat sarcina, spunând unui coleg să o scrie orbeşte, suspendând orice îndoială. Potrivit relatării martorului ocular, colega i-a spus că acuzaţiile nu au sens, dar Yegorova ştia exact care ar trebui să fie verdictul de la început. „Când m-am hotărât, nu mă schimb niciodată", i-a spus ea colegului ei. [86]
Tribunalul din Moscova a respins relatarea martorului ocular ca fiind doar o „invenţie" care nu necesita niciun comentariu. Dar când verdictul a fost citit în cele din urmă în instanţă, acesta a diferit puţin de acuzaţiile pe care procurorii le-au prezentat, uneori părând ca şi cum ar fi fost pur şi simplu copiat din dosarul procurorilor, cu sume de mărturii pentru procurori citaţi textual. Judecătorii au respins pe rând argumentele apărării, în afară de acuzaţia legată de privatizarea fabricii de îngrăşăminte Apatit, pentru care expirase termenul de prescripţie. „Am impresia că acestea sunt aceleaşi acuzaţii ale acuzării, doar puţin editate", a spus tatăl în vârstă al lui Hodorkovski, clătinând din cap, după prima zi de pronunţare a verdictului. [87] „Judecătorul a luat complet partea acuzării", a spus unul dintre avocaţii principali ai lui Hodorkovski. [88]
Sentința pronunțată de judecători după douăsprezece zile lungi de citire a hotărârii cu o voce rapidă şi monotonă a fost severă. Hodorkovski a fost condamnat la nouă ani de închisoare pentru acuzaţiile de fraudă fiscală retroactivă şi o acuzaţie de fraudă legată de privatizarea din 1995 a institutului de cercetare Apatit, pentru care termenul de prescripţie nu a expirat. [89]
Deşi hotărârea părea întotdeauna prestabilită, a fost totuşi un şoc. S-au auzit suspine în sala de judecată, când soţia blondă a lui Hodorkovski şi-a încrucişat braţele peste piept, luptându-se să se ţină împreună. [90] Şi Hodorkovski a pălit, de parcă nu s-ar fi aşteptat la asta, de parcă ar fi crezut că maşina Kremlinului ar mai putea exercita o oarecare clemenţă sau chiar ar fi sperat că dreptatea va prevala cumva. Deşi a rămas prăbuşit de gratiile cuştii în timp ce restul hotărârii era citită, şi-a adunat puterea să înregistreze un ultim protest. Când toată lumea a început să iasă din sala de judecată, ca şi cum l-ar fi lăsat în voia soartei sale, el s-a urcat pe o bancă pentru a striga „Asta este fărădelege!", unui reporter, chiar dacă gardienii înarmaţi încercau să-l oprească. „Nu există nicio bază legală pentru asta". [91]
Dacă Hodorkovski încă mai spera la clemenţă, până la momentul în care apelul său a venit doar patru luni mai târziu, în septembrie 2005, Kremlinul strânsese şi mai mult şuruburile. Sechin făcuse presiuni asupra lui Yegorova să treacă în grabă apelul, întrucât Kremlinul era îngrijorat de faptul că termenul de prescripţie al acuzaţiei de fraudă rămase legată de privatizarea institutului de cercetare Apatit, care presupunea o pedeapsă maximă de şapte ani, era pe punctul de a fi a alerga afară. Celelalte acuzaţii legate de fraudă fiscală au avut pedepse de doar patru, trei şi un ani şi jumătate şi, deşi a mai existat o acuzaţie de fraudă, cu
o pedeapsă de şapte ani, legată de folosirea biletelor la ordin într-unui din taxe. scheme, Kremlinul - care în acele vremuri încă era îngrijorat de apariţia unui proces echitabil - era îngrijorat că nu era departe de a fi solid. [92] Cazul împotriva lui Hodorkovski trebuia să pară legitim, pentru a consolida preluarea lui Rosneft asupra luganskului. Yegorova a trebuit să emită verdictul de recurs înainte de expirarea

termenului de prescripţie al acuzaţiei Apatit, altfel Kremlinul se temea de o contestaţie la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.
Odată ce a început procesul de apel, Sechin a chemat-o pe Yegorova la biroul său de la Kremlin în fiecare zi - ea mergea acolo atât de des încât gardienii o cunoşteau din vedere.
[93]Acolo, Sechin şi unul dintre cei mai apropiaţi asociaţi ai săi, Viktor Ivanov, şeful personalului de la Kremlin care supraveghease îndeaproape cazul Yukos, i-au cerut nerăbdători pe Yegorova să se asigure că verdictul privind acuzaţia de fraudă a fost pronunţat la timp. Ei se temeau că, în cazul în care statutul ar fi epuizat, vor trebui să reducă pedeapsa, iar Hodorkovski ar putea fi liber înainte de următoarele alegeri prezidenţiale, programate pentru 2008. în acest caz, întreaga preluare a Iukos ar putea fi răsturnată. Fuseseră atât de surprinşi de evenimentele din Ucraina din anul precedent, încât se temeau că ar putea face faţă propriei lor revoluţii portocalii dacă Hodorkovski era eliberat la timp pentru a organiza o rebeliune. „Peste trei ani", i-a spus Sechin lui Yegorova, conform relatării martorilor, „va fi un cămin de nebuni aici. Prizonierul trebuie să stea la închisoare.
[94]
Nervii lui Sechin fuseseră întinşi până la punctul de rupere în prima zi a apelului, 14 septembrie, când niciunul din echipa de apărare a lui Hodorkovsky nu a apărut. Hodorkovski a spus instanţei că singurul avocat autorizat să-l apere a fost internat, aşa că Egorova nu a avut de ales decât să amâne audierea pentru următoarea luni, 19 septembrie. Un Sechin furios a chemat-o la Kremlin şi ia ordonat să înceapă procesul fără apărarea. Când Yegorova şi-a băgat călcâiele, au chemat-o pentru a doua oară, iar Ivanov şi procurorul general adjunct au făcut presiuni asupra ei pentru a accelera lucrurile. Un zvon circula în jurul Moscovei că Yegorova ar fi luat mită de 1 miliard de dolari de la partenerii lui Hodorkovski din Menatep pentru a întârzia audierea şi pentru a elimina sentinţa.
Zvonurile şi şoaptele au fost cele care au făcut truc. Egorova nu a suportat gândul că Kremlinul o credea coruptă. Deşi a continuat să insiste asupra dreptului la apărare al lui Hodorkovski, ea le-a spus lui Sechin şi şefului de cabinet al Kremlinului, aliatul lui Puţin, Dmitri Medvedev, că va pronunţa o pedeapsă de opt ani - o reducere de un an - indiferent de ce s-ar întâmpla.. „îmi voi asuma întreaga responsabilitate pentru asta", a spus ea. — Şi dacă te dezamăgesc cumva, îmi voi da demisia. M-am săturat.' [95]
Procedurile au continuat pe fondul unor tensiuni şi întârzieri suplimentare legate de absenţa avocatului principal al lui Hodorkovski, Genrikh Padva, cu presiunea asupra lui Yegorova crescând în timp ce şoaptele continuau că ea a luat mită. — Lasă-i să mă aresteze, răspunse ea. — Lasă-i să facă ce vor. Nu am fost niciodată atât de jignită... ca să nu crezi că am luat nimic, vor fi opt ani', le-a spus ea lui Sechin şi Medvedev. Când, în ultimul moment, Hodorkovski a fost de acord să-l înlocuiască pe Padva cu un alt avocat care lucrase la caz, audierea a fost încheiată într-o singură zi, 22 septembrie, pentru a se asigura că termenul de prescripţie nu s-a epuizat..
Echipa de apărare a lui Hodorkovski a protestat în mod repetat în timpul audierii cu viteza cu care proceda. „Ceea ce avem de-a face aici nu este cu procurorii sau cu judecătorii, ci cu toată greutatea maşinii statului", a spus principalul său avocat. [96] „Autorităţile politice dictează ce se întâmplă aici". Dosarul procesului iniţial se întindea la şase sute de pagini, iar apărarea s-a plâns că nu li s-a acordat suficient timp pentru a-l studia. Dar judecătorii au continuat fără încetare. Când Hodorkovski a ţinut un

discurs de încheiere în apărarea sa, au încercat să-l închidă după o oră. — Avem toate documentele. De fapt, suntem gata să dăm hotărârea", a spus unul dintre ei. [97] Era deja ora 19.20, cu mult peste ora la care tribunalul se închidea de obicei pentru ziua respectivă. Deşi judecătorii l-au lăsat pe Hodorkovski să continue încă o oră, nu a contat ce a spus el. Se hotărâseră deja. Au ieşit doar câteva minute din sala de judecată înainte de a se întoarce pentru a-şi pronunţa verdictul: opt ani - exact aşa cum promisese Yegorova. Era ora 21.00 pe 22 septembrie. Termenul de prescripţie al fraudei încă nu expirase.

Hodorkovski şi partenerul său de afaceri Platon Lebedev urmau să fie trimişi în lagăre de prizonieri nedezvăluite încă. Palid şi epuizat, de data aceasta Hodorkovski nu a avut nicio lovitură de despărţire când a fost condus în afara terenului. Părinţii săi, Boris şi Marina, i-au făcut semn cu ochii plini de lacrimi. Puţin peste trei săptămâni mai târziu, a fost transportat într-un vagon fără ferestre, traversând stepa rusă până la capătul pământului, un lagăr de prizonieri din orăşelul sumbru de minerit de uraniu Krasnokamensk din regiunea din estul îndepărtat Chita, unde cu aproape două secole înainte, prizonierii politici ai epocii ţariste, decembriştii, fuseseră trimişi. [98]

A fost procesul care a schimbat totul în Rusia lui Puţin. Presiunea pe care Sechin a exercitat- o asupra judecătorilor, viteza procesului de apel, lipsa de fond a acuzaţiilor, au adus sistemul judiciar în mod irevocabil sub *siloviki*. Dacă, anterior, salariile jalnic de mici ale judecătorilor îi lăsaseră supuşi mituirii de către oligarhi puternici, acum Kremlinul preia. „Aceasta a fost o chestiune de stat", i-a spus Puţin lui Yegorova când a salutat-o la Kremlin după proces pentru a-i mulţumi pentru munca pe care a făcut-o, potrivit relatării martorilor oculari. [99] El a apărat graba cu care Hodorkovski a fost pus după gratii explicând: „Capitalul străin a condus ţara, de aceea a existat tot acest haos". Puţin şi Kremlinul şi-au justificat acapararea puterii spunând pe Hodorkovski şi pe aliaţii săi ca agenţi ai Occidentului. Oamenii lui Hodorkovski adunaseră 10 miliarde de dolari pentru a interveni în acest proces, i-a spus el. Nimeni nu ar verifica vreodată această afirmaţie. Era doar o parte a sistemului elaborat de minciuni care se construia. Kremlinul lui Puţin a acţionat rapid pentru a-şi ştampila controlul. Acesta a fost începutul a ceea ce urma să devină cunoscut sub numele de *ruchnoye upravleniye*, sau regimul manual, în care mecanica fiecărui proces urma să fie strict controlată de oamenii Kremlinului. Puţin a insistat întotdeauna că procesul judiciar din Yukos nu are nicio legătură cu el sau cu Kremlinul. Dar de la început fiecare decizie, fiecare mişcare a fost supravegheată îndeaproape. Preluarea sistemului judiciar începuse cu acuzaţii şi şoapte că judecătorii iau mită de la oponenţii Kremlinului. Judecătorii ar încerca să contracareze astfel de acuzaţii şi să-şi arate loialitatea prin producerea de verdicte exact în conformitate cu ordinele Kremlinului, într-un model care se întocmeşte din vremea sovietică, când colegii se spionau şi se raportau unii pe alţii, când toată lumea era suspectată şi îndeaproape, privit.

Acea paranoia nu dispăruse niciodată cu adevărat. Şi acum ţara cădea înapoi în vremurile în care toată lumea era împărţită între „noi şi ei", când se temeau ca un inamic din afară să lucreze pentru a corupe sistemul. Dar, într-o nouă întorsătură, judecătorii ar fi acum contaminaţi de Kremlin. Soţul unui judecător, de exemplu, a fost preluat de serviciile de securitate în faţa casei sale de ziua lui, condus la o sală de vânzări Subaru şi i s-a spus să aleagă singur un vehicul. [100] Toată lumea ştia că maşina era peste nivelul lui de salariu. Toată lumea ştia ce îşi câştigă soţia şi ce caz de mare profil tocmai îl supraveghease. Toată lumea ar presupune că este o mită, oricât

de mult a protestat soţul că nu a avut de ales. Prin astfel de mijloace, oamenii au fost contaminaţi, legaţi de Kremlin şi ţinuţi sub control. Pe măsură ce timpul a trecut şi regimul Puţin şi-a consolidat puterea, dimensiunea acestor „cadouri" a crescut dramatic.
Pentru Yegorova, căsătorită cu un ofiţer FSB devenit general, procesul a fost şi un punct de cotitură. Ea a devenit cunoscută drept „Doamna de Fier" a sistemului juridic rus, preşedintele care a stabilit un control riguros asupra instanţelor, ameninţând judecătorii cu pierderea locului de muncă şi a locuinţei dacă nu reuşesc să respecte linia. [101]
Ţara se întorcea înapoi la vremurile gulagului. Sistemul sovietic de „lege telefonică" era în curs de restabilire. Kremlinul preluase controlul asupra sistemului juridic. Puterea serviciilor secrete era cimentată. Hodorkovski, odinioară cel mai bogat om al ţării, lânceia într-un lagăr de prizonieri din Krasnokamensk. Iar Occidentul fusese complice la proces.

PARTEA A TREIA

Obschak

în timp ce toată Moscova a fost cuprinsă de atacul asupra Yukos din vara lui 2004, o serie de tranzacţii la bursa oraşului au trecut sub radar. Acţiunile la Sogaz, o companie de asigurări puţin cunoscută aparţinând Gazprom, fuseseră vândute în trei tranşe - mai întâi 49,9 la sută, apoi încă 26 la sută şi apoi încă 12. [1] Părea neremarcabil la început. S-a dovedit că acţiunile fuseseră achiziţionate cu reducere de trei companii obscure legate de Bank Rossiya, banca din Sankt Petersburg care a fost cândva un vehicul pentru fondurile Partidului Comunist şi apoi pentru aliaţii Puţin legaţi de KGB. Tranzacţiile se desfăşuraseră în linişte, departe de zgomotul discuţiilor guvernamentale şi al edictelor care ar fi însoţit în mod normal astfel de vânzări de active ale statului. Ani de zile guvernul a dezbătut ce să facă cu Sogaz şi cu celelalte active financiare acumulate de Gazprom. Dar în loc de o licitaţie, o pompare şi amorsare a activelor de către băncile de investiţii occidentale despre care Kasyanov şi alţii din guvernul său discutaseră, vânzarea a avut loc neanunţat la bursă. „Faptul că Sogaz a fost vândut atât de repede şi atât de ieftin a fost o evoluţie nouă", a spus Vladimir Milov, fost ministru adjunct al energiei în cabinetul lui Kasyanov. „Nu am discutat niciodată despre asta. Convocarea lui Kasyanov a deschis calea pentru acest tip de înţelegere... Nu a existat niciodată întrebarea că va fi vândut aliaţilor.
Totul a fost atât de neaşteptat... Dar pe atunci nu înţelegeam că vânzarea Sogaz era începutul unui nou proces masiv. A fost doar o companie de asigurări, asta-i tot. [2] Vânzarea Sogaz, s-a dovedit, a marcat începutul unei serii de tranzacţii, la fel neobservate, care au transferat zeci de miliarde de dolari în active financiare, industriale şi media deţinute cândva de Gazprom către Bank Rossiya, bastionul lui Iuri Kovalciuk, Puţin, aliat din zilele Sankt Petersburgului. A fost începutul formării unui *obschak* la scară mare pentru nevoile strategice - şi personale - ale lui Puţin. De asemenea, a anunţat ascensiunea unei noi caste de oligarhi, toţi asociaţi ai lui Puţin, legaţi de KGB din Sankt Petersburg - şi, în cazul principalilor acţionari ai Bank Rossiya, cei mai mulţi dintre ei membri ai cooperativei Ozero dacha a lui Puţin.
în timp ce Puţin strângea independenţa oligarhilor din epoca Elţin, îl întemniţa pe Hodorkovski şi ameninţa că îi va elimina pe ceilalţi ca clasă, Kovalchuk se afla în centrul unui grup de aliaţi loiali KGB care se ridicau rapid pentru a-i înlocui în al doilea mandat al preşedinţiei lui Puţin.. La început în linişte şi apoi din ce în ce mai vizibil, au

început să beneficieze de tranzacţii privilegiate. Transferurile de la Gazprom au transformat Bank Rossiya, de exemplu, dintr-un grup bancar regional despre care puţini din Moscova au auzit vreodată într-o nouă putere financiară cu tentacule în toată Rusia. Activele sale au crescut de patruzeci de ori după 2004, ajungând la 8,9 miliarde de dolari în opt ani. [3] Transferurile au condus şi la predarea controlului celei de-a treia bănci ca mărime a ţării, Gazprombank, braţul financiar Gazprom care deţinea active în valoare de zeci de miliarde de dolari, către Bank Rossiya.

Niciunul dintre transferuri nu ar fi avut loc dacă oamenii lui Puţin nu ar fi preluat Gazprom la începutul preşedinţiei sale. De când Puţin a făcut ca înlocuirea managementului său cu propriii săi aliaţi de la Sankt Petersburg să fie una dintre primele sale priorităţi, vastele sale fonduri de numerar şi activele financiare reprezentaseră o mulţime de oportunităţi pentru cercul său interior. De asemenea, vânzările de active nu ar fi avut loc niciodată dacă resturile mai liberale din epoca Elţin, cum ar fi Kasyanov şi Voloshin, ar fi rămas în guvern, „înainte, toată lumea trebuia să fie de acord", a spus Vladimir Milov. „Dar în cel de-al doilea mandat al lui Puţin a fost un moment foarte clar când grupul de la Sankt Petersburg a luat ceea ce grupul de la Moscova nu a vrut să dea". Rând pe rând, oamenii lui Puţin au fost puşi la conducerea unor sectoare ale economiei, în timp ce *siloviki* preiau sistemul judiciar, serviciul fiscal federal şi alte ramuri ale guvernului care nu erau la îndemâna lor.

A făcut parte dintr-un proces care a devenit cunoscut sub numele de „Kremlin Inc.", prin care Puţin, în al doilea mandat, a numit loialişti cheie responsabili de sectoarele strategice ale economiei. Procesul a fost cel mai vizibil pe măsură ce şi-a instalat cei mai apropiaţi aliaţi KGB nu numai în fruntea majorărilor energetice controlate de stat, Gazprom şi Rosneft, ci şi a unei serii de companii de stat. [4] Mai întâi a fost Aeroflot, compania aeriană care fusese cândva feudul familiei Elţin. Viktor Ivanov, tovarăşul KGB al lui Puţin din Sankt Petersburg, care a ocupat acum funcţia de şef adjunct al administraţiei, a fost instalat ca preşedinte la sfârşitul anului 2004. Apoi a fost Căile Ferate Ruse, un vast imperiu de 1,3 milioane de angajaţi şi venituri totalizând aproape 2% din PIB-ul Rusiei, unde Vladimir Yakunin, fostul ofiţer superior al KGB, care fusese un acţionar principal al Bank Rossiya şi membru al cooperativei Ozero dacha, a fost numit preşedinte în iunie 2005.

Andrei Akimov, fostul bancher de stat sovietic cu legături cu informaţii străine, a fost repatriat de la Viena şi promovat la supravegherea Gazprombank. Andrei Kostin, un fost diplomat sovietic stabilit cândva la ambasada din Londra, a preluat frâiele la Vneshtorgbank, sau VTB, descendentul direct al băncii sovietice de comerţ exterior. Puţin şi-a numit cel mai apropiat coleg din anii Dresdeni, Serghei Chemezov, în funcţia de şef al agenţiei de stat pentru exportul de arme, Rosoboronexport, în 2004.

„Oamenii din KGB şi finanţatorii KGB sunt cei care conduc emisiunea acum", a spus triumfător unul dintre cei mai importanţi participanţi la acest proces. „în cele din urmă, ei preiau primul strat al capitalismului". [5] „Oligarhii anilor 1990 au încetat să mai fie oligarhi şi au devenit din nou oameni de afaceri. Acum avem o oligarhie cekistă', a spus sardonic liderul politician al opoziţiei, Boris Nemţov. [6]

Dar acţionarii Băncii Rossiya erau cei care acumulau averea cel mai tăcut şi rapid. Printre numărul lor, pentru o vreme, s-a numărat şi Gennady Timchenko, presupusul fost agent KGB, devenit comerciant de petrol, care a lucrat îndeaproape cu Puţin la Sankt Petersburg. După ce Hodorkovski a fost închis şi Rosneft al lui Sechin a început să preia Yukos, Timchenko s-a concentrat mai mult pe operaţiunile sale de comerţ cu

petrol. Ultima sa afacere, Gunvor, îşi afundă rădăcinile adânc în Elveţia. în linişte, aproape imperceptibil la început, a început să ridice butoaiele de petrol comercializate cândva de Yukos lui Hodorkovsky.
Acţionarii Bank Rossiya erau elita cercului interior al lui Puţin. Şi pe măsură ce banca a crescut în dimensiune în timpul celui de-al doilea mandat al preşedinţiei lui Puţin, la fel au crescut şi reşedinţa acţionarilor. Ei s-au mutat în masă pe o insulă cu frunze din delta râului Neva din Sankt Petersburg, care fusese cândva casa cancelarilor ţarilor. [7] Complexul închis de case palatioase de pe Kamenny Ostrov, sau Insula de Piatră, era înconjurat de un şanţ ornamentat, poduri de piatră măturatoare şi securitate grea. Noii locuitori ai complexului renovat, curtenii financiari din spatele regimului Puţin, au preluat mantaua nobililor moderni. Ei se îmbrăcau în frac pentru petreceri secrete la moşii palatioase, soţiile şi prietenele lor în rochii de bal din epoca Ecaterinei cea Mare. Starletelor angajate să cânte pentru ei nu li s-ar spune cine este publicul lor şi vor fi plătite cu inele cu diamante, ceasuri de mână şi icoane - orice lucru valoros, atâta timp cât nu lăsa nicio urmă. [8]
Mai mult decât oricare altul, povestea expansiunii rapide a Băncii Rossiya în al doilea mandat al lui Puţin aruncă lumină asupra formării unui *obschak de la Kremlin* care ar putea fi folosit atât pentru nevoile personale ale lui Puţin, cât şi pentru a întări domnia clanului său KGB. La fel ca şi în cazul fondurilor slush create în Liechtenstein şi în alte paradisuri pentru Puţin şi aliaţii săi din Sankt Petersburg la începutul anilor 90, liniile dintre numerarul luat pentru nevoi strategice şi cele personale au fost întotdeauna neclare. Transferurile de acţiuni Sogaz, de exemplu, au fost începutul unui proces prin care un vast imperiu media naţional a fost transferat în mâinile loiale ale lui Kovalchuk, ajutând la consolidarea monopolului mediatic strategic al Kremlinului. Dar au permis şi un palat potrivit pentru un ţar să fie construit pentru Puţin la Marea Neagră. Unele dintre sutele de milioane de dolari ascunse în reţeaua de companii din spatele Băncii Rossiya păreau să conducă direct la Puţin. Ei făceau parte din averea personală a lui Puţin, potrivit unui finanţator care a lucrat la scheme. [9]
Omul care a deschis cortina asupra modului în care funcţiona sistemul a fost Serghei Kolesnikov, un membru al cercului strâns de finanţatori implicaţi îndeaproape în operaţiunile Băncii Rossiya. Devenise din ce în ce mai preocupat de modul în care creşterea abruptă a băncii era simptomatică pentru lipsa tot mai mare de controale şi echilibru asupra regimului lui Puţin. „Când Puţin a venit pentru prima dată la putere, i-am văzut sosirea cu mare bucurie", a spus el. „Toţi am legat-o de aducerea ordinii în ţară. în primii trei ani, l-am susţinut şi am văzut că tot ce a făcut este bun şi chiar şi când l-a aruncat pe Hodorkovski în închisoare, am crezut că este bine. Dar apoi, după cele de-a doua alegeri din 2004, a început să apară această înţelegere că el ar putea guverna pentru totdeauna... Ei preluaseră controlul asupra presei şi apoi asupra afacerilor prin cazul Hodorkovski. Dar apoi au curăţat câmpul politic. Au anulat alegerile pentru guvernatori şi pentru primarii din cele mai mari oraşe. Aceasta a fost sarcina principală. Nu a existat nicio şansă ca oamenii independenţi să apară şi să se dezvolte. [10]
A fost un proces, a spus Kolesnikov, clătinând din cap, care l-a lăsat pe Puţin să conducă ca un ţar, prezidând ceea ce devenise o economie aproape feudală. Oligarhii din epoca Elţin au fost speriaţi de procesul lui Hodorkovski, temându-se că oricare dintre ei s-ar putea confrunta cu o soartă similară. Kolesnikov a văzut că, în loc să

elimine oligarhii ca clasă, aşa cum promisese Puţin, bărbaţii din spatele Băncii Rossiya au devenit parte a unei noi oligarhii.
Kolesnikov însuşi fusese unul dintre ei. El ştia îndeaproape cum funcţionează sistemul Puţin. Locuise printre acţionarii Bank Rossiya de pe Kamenny Ostrov. Dar a devenit din ce în ce mai îngrozit când a observat escaladarea sifonării activelor de la Gazprom: „De îndată ce preiei controlul asupra resurselor financiare, nu este posibil să te opreşti. Aceasta este o lege a afacerilor. [11] Până în toamna anului 2010, el nu mai putea suporta. Luând doar o geantă mică care conţinea, printre altele, stick-uri USB cu o grămadă de documente despre toate tranzacţiile pe care le făcuse pentru oamenii lui Puţin, s-a strecurat din casa lui de pe Kamenny Ostrov şi s-a grăbit la aeroport, de unde şi-a cumpărat un bilet dus dus în Turcia şi apoi în SUA. Documentele pe care le-a realizat cu el au fost o foaie de parcurs a creării unui *obschak prezidenţial*.
Kolesnikov serios şi cu ochelari a început ca fizician, lucrând în vremea sovietică la un institut de cercetare ultra-secret care dezvolta dispozitive medicale şi de altă natură. [12] Cei doi bărbaţi cu care urma să intre în afaceri mai târziu erau implicaţi în acelaşi domeniu. Unul dintre ei a fost Dmitri Gorelov, pe atunci şeful *rezidentului KGB* din Danemarca, cu care Puţin lucrase îndeaproape la Dresda, când Puţin era implicat în operaţiuni de introducere ilegală de tehnologie prin embargouri occidentale. [13] Celălalt era Nikolai Shamalov, reprezentantul din Sankt Petersburg al gigantului tehnologic german Siemens, care fusese mult timp infiltrat de agenţi sovietici care încercau să furnizeze echipamente cu dublă utilizare KGB, [14] şi un alt vechi prieten al lui Puţin. „Era clar că se cunoşteau încă dinainte de anii nouăzeci”, a spus Kolesnikov. „Dar să intru în istoria acestor lucruri nu a fost corect”. [15]
Kolesnikov, Gorelov şi Shamalov s-au alăturat afacerilor la începutul anilor 90 pentru a forma Petromed, o companie de consumabile medicale care vindea echipamente Siemens spitalelor din Sankt Petersburg. Ei au fost printre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Puţin, Shamalov în special, care s-au alăturat cooperativei dacha Ozero. Prin activităţile lor, vechile reţele KGB au fost păstrate. „Au rămas fragmente din sistem”, a spus un fost ofiţer KGB care a lucrat cu Puţin la Sankt Petersburg. Puţin şi echipa lui au fost unul dintre ei. [16]
Când Puţin a preluat preşedinţia, Petromed a devenit un centru de colectare a sute de milioane de dolari în aşa-zise donaţii, aparent pentru a cumpăra echipamente medicale de la Siemens şi General Electric pentru a moderniza Academia Medicală Militară din Sankt Petersburg. [17] Dar „donaţiile” au fost în esenţă tributuri plătite de oligarhi noului ţar rus, un bilet de intrare în cercul interior al lui Puţin şi au devenit parte dintr-un fond de nămol pentru domnia lui Puţin. Un procent mare din bani a fost folosit pentru a finanţa extinderea rapidă a Băncii Rossiya. Acesta a oferit numerar pentru ca Bank Rossiya să achiziţioneze compania de asigurări Sogaz a Gazprom - iar pentru Gorelov şi Shamalov pentru a achiziţiona participaţii la Bank Rossiya. în acel moment, Matthias Warnig, fostul ofiţer al Stasi cu care Puţin lucrase îndeaproape şi la transferurile de tehnologie, devenise preşedinte al Băncii Rossiya. Era un semn că fostele reţele KGB ale lui Puţin erau mai mult decât păstrate: erau reînviate şi apoi furnizate cu zeci de miliarde de dolari de bani gazprom sifonaţi.
Povestea pe care Kolesnikov avea să mi-o spună, ani mai târziu, când a ieşit din toate acestea, încă cu ochii mari la secretele pe care îndrăznea să le dezvăluie, a descris cum a lucrat cu Shamalov şi Gorelov pentru a canaliza „donaţiile” Petromed printr-o reţea de companii offshore care se întindeau de la Liechtenstein până la Insulele

Virgine Britanice până la Panama. Treizeci şi cinci la sută dintr-o astfel de donaţie - de 203 milioane de dolari de la oligarhul familiei Elţin, Roman Abramovici, în iulie 2001 - a fost transferată unei companii din BVI, Rollins International, iar 50 de milioane de dolari au ajuns apoi către o companie din Panama numită Santal Trading., pe care lui Kolesnikov îi plăcea să-l numească „seif". [18] Acesta a fost magazinul de numerar care a finanţat extinderea Bank Rossiya, în timp ce Rollins International a finanţat achiziţia de către Gorelov şi Shamalov a 12,6% din participaţii fiecare la Bank Rossiya în ajunul creşterii rapide a băncii. în primul rând, a spus Kolesnikov, Rollins a plătit 22,3 milioane de dolari şi, respectiv, 21,8 milioane de dolari în dividende către Gorelov şi, respectiv, Shamalov, iar aceştia au folosit fondurile pentru a achiziţiona mizele. [19] Apoi, în vara lui 2004, Santal a transferat în linişte împrumuturi şi garanţii de 18 milioane de dolari şi 41 de milioane de dolari către două companii obscure - Aktsept şi Abros - conectate la Bank Rossiya, care a folosit numerarul pentru a achiziţiona 13,5% şi 51% respectiv participaţii la Sogaz. [20] O altă participaţie de 12,5% a fost achiziţionată printr-un alt grup de investiţii, Lirus, care era condus de Kolesnikov. Sumele implicate ar putea părea mici în comparaţie cu zecile de miliarde de dolari pe care le deţine acum cercul lui Puţin. Dar aceste transferuri au fost primii paşi către construirea unui fond mult mai mare de active. Achiziţia Sogaz a fost începutul unui proces remarcabil. Odată ce a fost achiziţionat de oamenii lui Puţin, rezultatul său a început să crească. Cele mai mari companii de stat din ţară se întreceau pentru a se alătura listei de clienţi. Nu mai era compania de asigurări aleasă doar pentru Gazprom, ci şi pentru monopolul căilor ferate de stat ruseşti şi Rosneft. Adăugând la greutatea sa ca ţinută pentru clanul Puţin, fiul lui Serghei Ivanov, ministrul apărării al lui Puţin, un alt aliat apropiat al KGB-ului din Sankt Petersburg, a fost instalat în funcţia de şef al consiliului de administraţie Sogaz. Pe măsură ce clienţii de nivel superior au venit în flux, până în 2006 profiturile sale nete s-au triplat. Apoi, odată cu înflorirea afacerilor, Sogaz a fost folosită drept rampă de lansare pentru un premiu mult mai mare. într-o serie de tranzacţii din august 2006, a achiziţionat un pachet de 75% din pachetul de acţiuni Leader Asset Management pentru o sumă nedezvăluită. [21] Aceasta a fost compania care gestiona activele vastului fond de pensii al Gazprom, Gazfond, care conţinea peste 6 miliarde de dolari (167,7 miliarde de ruble), unul dintre cele mai mari case de pensii din ţară, precum şi un pachet de 3% din acţiunile Gazprom, în valoare de atunci. 7,7 miliarde de dolari. [22] Pe bună măsură, fiul lui Shamalov, Iuri, a fost numit şeful lui Gazfond.

Odată ce aceste piese au fost la locul lor, Gazfond a fost folosit pentru ca Bank Rossiya să preia o ţintă mai mare - filiala bancară a Gazprom, Gazprombank, apoi a treia bancă ca mărime a ţării şi, cel mai important, un seif în care Gazprom parcase zeci de miliarde de dolari, dintre cele mai mari active ale sale. înţelegerea, încă o dată, s-a petrecut sub radar, abia observată. în loc de o licitaţie în numerar cu oferte concurente şi bănci de investiţii occidentale, aşa cum discutase odată guvernul lui Kasyanov, aceasta a fost predată într-un simplu schimb de active spre sfârşitul celui de-al doilea mandat al lui Puţin. [23] Gazfond a schimbat pachetul de acţiuni pe care îl deţinea într-o companie de energie electrică din Moscova numită Mosenergo, în valoare de atunci de 1,8 miliarde de dolari, cu pachetul de control al Gazprom în Gazprombank, apoi a transferat-o liderului de management al activelor Bank Rossiya, dând Bank Rossiya controlul direct asupra celui de-al treilea stat al ţării, cea mai mare bancă pe care abia

dacă cineva observă. [24] „Gazprom a dat totul degeaba, chiar aşa”, a spus Milov, fostul ministru adjunct al energiei în cabinetul lui Kasyanov. [25]
Era ca şi cum controlul celei de-a treia bănci ca mărime a ţării ar fi fost transferat printr-un set de păpuşi ruseşti, sau *matrioşci*, în mâinile Bank Rossiya. Acordul a fost plin de complexitate, parcă pentru a-şi ascunde rezultatele finale şi pentru a atrage controlul minim. Gazprom a susţinut ulterior că tranzacţia de schimb de active a fost în conformitate cu o evaluare de piaţă dată de Dresdner Bank. Dar Gazprom însăşi a evaluat Gazprombank la 8 miliarde de dolari la doar câteva luni după tranzacţia de 1,8 miliarde de dolari - o evaluare care s-a dublat mai târziu, pe măsură ce profiturile băncii au continuat să crească în timpul guvernării lui Puţin.
în acord, Gazprom a predat, de asemenea, active industriale şi media în valoare de zeci de miliarde de dolari pentru nimic în schimb. în primul rând, a fost imperiul media federal pe care Gazprom l-a acumulat, care includea NTV, canalul de televiziune cândva extrem de independent al lui Gusinsky. Cu un an înainte de finalizarea schimbului de active, Gazprom şi-a vândut activele media către Gazprombank pentru 166 de milioane de dolari. Abia doi ani mai târziu, odată ce acest imperiu media a fost ferm sub controlul lui Kovalchuk şi Bank Rossiya, Dmitri Medvedev, şeful de cabinet al lui Puţin de la Sankt Petersburg, a estimat valoarea acelora şi active media la 7,5 miliarde de dolari, transformându-l pe Kovalchuk în cel mai important magnat media al naţiunii., [26] în fruntea celui mai mare aşa-numit conglomerat media „privat” din ţară. Imperiul s-a extins pentru a include Canalul Unu, deţinut cândva de Berezovsky şi două canale mai mici, Ren TV şi STS, precum şi unul dintre cele mai respectate ziare din ţară, *Izvestia*, şi cel mai citit tabloidul său, *Komsomolskaya Pravda*, şi postul de radio, cel mai iubit dintre intelectuali, Ekho Moskvy. Treptat, operaţiunile sale au devenit un roţi dinţat crucial în maşina de propagandă a Kremlinului.
Apoi a fost Sibur, cea mai mare companie de petrochimie a Rusiei, în care Gazprombank deţinea un pachet de 75%, în timp ce Gazfond deţinea restul de 25%. Anul după ce Gazprombank a fost transferată sub controlul Bank Rossiya pentru 1,8 miliarde de dolari, Sibur a fost evaluată la 4-5 miliarde de dolari: veniturile sale au totalizat 6 miliarde de dolari, profiturile operaţionale au fost de 1,2 miliarde de dolari. Cu toate acestea, transferul său către Bank Rossiya a trecut neobservat şi fără observaţie. în 2011, Gazprombank l-a întors pe Sibur la doi oameni de afaceri apropiaţi de Puţin, Timchenko şi Leonid Mikhelson, pentru un preţ nedezvăluit. în acelaşi timp, Gazprombank a spus că a evaluat compania la 7,4 miliarde de dolari.
Amestecarea acţiunilor a drenat pe furiş până la 60 de miliarde de dolari în active de la Gazprom controlată de stat în mâinile Băncii Rossiya, potrivit unei estimări a lui Vladimir Milov, dintre care unele au fost apoi predate celor mai apropiaţi prieteni ai lui Puţin. [27] Cu toate acestea, nimic din toate acestea nu s-a confruntat cu nicio supraveghere independentă din partea guvernului, acţionarilor sau parlamentului. Gazprom trebuia să fie cea mai mare şi mai importantă companie a statului rus, cel mai mare generator de venituri, totuşi diviziunea sa a avut loc fără discuţii, cu uşile închise. „Acesta a fost o donaţie totală a tuturor activelor financiare şi de altă natură. Şi Gazprom nu a primit nimic. Este o poveste fantastică”, a spus Milov. [28]
Milov, pe atunci în vârstă de treizeci de ani, cu părul întunecat şi un aer sincer şi curios, fusese unul dintre cei mai străluciţi tineri oficiali ai guvernului Puţin în timpul primului său mandat. Dar a plecat după mai puţin de un an, dezamăgit de lipsa reformelor pentru a destrăma monopoluri precum Gazprom, şi a devenit una dintre

rarele voci care criticau politica guvernamentală. După ce a înfiinţat un think-tank independent care comentează cu privire la politica energetică a guvernului, el şi-a câştigat reputaţia de expert aspru şi liberal. în 2008, pe măsură ce guvernul lui Puţin a început să semene din ce în ce mai mult cu o cleptocraţie, Milov s-a alăturat mişcării liberale de opoziţie condusă de fostul vicepremier Boris Nemţov. El a fost coautor al unei serii de rapoarte care au analizat eşecurile regimului Puţin, inclusiv unul pe care l-a scris el însuşi despre sifonarea de active de la Gazprom, numită „Puţin şi Gazprom". în acele zile, Milov era o voce singuratică curajoasă care arăta amploarea epuizării activelor. Pe măsură ce oamenii lui Puţin dominau din ce în ce mai mult toate pârghiile puterii, puţine bănci de investiţii sau investitori au investigat transferurile. Când am vorbit, Milov menţiona adesea ironia cu privire la modul în care oamenii lui Puţin pretindeau că au preluat Gazprom în încercarea de a elimina sifonarea de active de către directorii săi din epoca Elţin, făcând şi mai cinic faptul că sifonarea de active a luat un nivel egal. o scară mai mare odată ce Puţin a preluat controlul asupra gigantului gazos. „Conducerea anterioară a Gazprom distribuia active pe care aveau motive să le facă", a spus Milov. „Au dat altora la un preţ redus activele pe care Gazprom nu era capabilă să le dezvolte singură. Dar când oamenii lui Puţin erau la conducere, pur si simplu au dat bunuri fără motiv, aproape gratuit. [29]
După ce Serghei Kolesnikov a fugit în Occident, el s-a alăturat explicând că există un motiv simplu pentru asta. Puţin făcuse din Gazprom feudul său personal, proprietatea sa de direcţionat atât ca instrument geopolitic de proiectare a puterii Kremlinului, cât şi ca sursă de bani pentru cercul său. — Ştiţi cine este adevăratul proprietar al Gazprom? m-a întrebat
Kolesnikov. „Cel care îi spune CEO-ului Alexei Miller ce să facă, cine îi spune cui să dea ce contract şi la ce preţ, la ce preţ să lucreze cu Sogaz, cui să-l vândă şi cui să vândă Gazprombank? Toate acestea sunt ale lui Puţin. [30]
Kolesnikov era la curent cu informaţii extrem de sensibile. A înţeles exact cum funcţionează sistemul de fonduri de nămol şi, dincolo de sifonarea activelor de la Gazprom, ceea ce l-a deranjat cel mai mult a fost cum din ce în ce mai mulţi bani din reţeaua pe care o supraveghea au început să fie deturnaţi spre confortul personal al lui Puţin. Unul dintre fondurile administrate de Kolesnikov era destinat să canalizeze o parte din „donaţia" numerar în investiţii în economia reală a Rusiei, inclusiv în şantierele navale din Sankt Petersburg. La început, acest lucru făcuse o parte din sifonarea donaţiilor plăcută pentru Kolesnikov - cel puţin o parte din bogăţie era distribuită pentru crearea de locuri de muncă şi creşterea economiei. O altă parte, însă, urma să fie cheltuită pentru construirea unui palat opulent pentru preşedinte pe litoralul Mării Negre. Proiectul fusese iniţial conceput ca o casă relativ modestă de mii de metri pătraţi. Dar s-a transformat într-un palat în stil italian de patru mii de metri pătraţi, cu trei heliporturi, un amfiteatru de vară, un port de agrement şi o ceainărie cu piscine, la un cost de 1 miliard de dolari. [31] Când, după criza financiară din 2008, Puţin a dat instrucţiuni ca toate fondurile rămase din fondul slush Petromed să fie cheltuite pentru palatul său, nu pentru şantierele navale şi alte proiecte din economia reală, Kolesnikov a început să facă planuri pentru o ieşire. „S-a dovedit că am lucrat în fiecare zi timp de cincisprezece ani, timp de zece ore pe zi, pentru a construi un palat pentru ţar", a spus el. „Nu aş putea niciodată să fiu de acord cu asta. Dar când am obiectat, ei mi-au spus: „împotriva cui vorbeşti? Te duci împotriva ţarului."' [32]

Deturnarea fondurilor pentru palatul preşedintelui a fost cel mai clar semn că reţeaua de companii pe care Kolesnikov a ajutat-o la supraveghere era strâns legată de averea personală a lui Puţin - că acesta era un fond de nămol în care putea fi folosit pentru uzul său. Kolesnikov a susţinut că acesta a fost Shamalov, cel mai apropiat prieten al lui Puţin, pe care Puţin l-a instruit personal să cheltuiască sume tot mai mari pentru palat şi nu pentru investiţiile în economia reală. într-adevăr, prin intermediul unei companii aparţinând lui Shamalov palatul a fost deţinut. [33] „Şamalov l-a reprezentat pe Puţin", a spus o persoană din interior. [34] „El a fost cel care a primit ordinele unde trebuiau să meargă banii". Activitatea a ridicat o întrebare interesantă. Dacă Shamalov reprezenta interesele lui Puţin în clădirea palatului, acţionariatul său la Bank Rossiya a reprezentat şi interesul personal al lui Puţin? Shamalov a refuzat să comenteze. Dar când Kolesnikov a apărut să-şi spună povestea, Dmitri Peskov, purtătorul de cuvânt al lui Puţin, a luat în derâdere orice astfel de afirmaţii drept „prostii": „Puţin nu a avut şi nu are nicio legătură cu Bank Rossiya, nici cu nicio tranzacţie sau tranzacţie prin oricare dintre companiile offshore. sau companiile care sunt menţionate. Nu are nicio legătură cu creşterea băncii. [35]

Dacă nu ar fi fost cheltuiţi fondurile pentru confortul personal al lui Puţin, orice legătură cu propriile sale interese ar fi fost imposibil de urmărit. „Nu există documente sau documente care să arate că Puţin este proprietarul" de nimic, a spus Kolesnikov. [36] „Puţin a fost o persoană care a fost învăţată în mod special să nu lase nicio urmă". Cei care se ocupau de reţeaua Bank Rossiya au fost, de asemenea, instruiţi să-şi conducă afacerile în secret. Când s-au întâlnit pentru a discuta despre afaceri, au inventat un sistem de porecle pentru ca - în caz de interceptare - nimeni să nu ştie despre cine vorbesc. Puţin a fost „Mikhail Ivanovici" - numele unui şef de poliţie omniscient într-un film de comedie sovietic clasic. [37]

Kovalchuk a fost numit în mod ciudat „Kosoi", sau încrucişat. „Când s-au hotărât să dea tuturor o poreclă, a avut o durere la ochi şi, prin urmare, au decis să-i spună aşa", a spus Kolesnikov. [38] Shamalov a ales „Profesor", după personajul care experimentează pe un câine fără stăpân din romanul satiric al lui Mihail Bulgakov despre starea omului sovietic, *Heart of a Dog* . între timp, Alexei Miller de la Gazprom a fost „Soldat", sau soldat, un semn din cap către statutul lui de om loial, care a urmat ordinele. Aliatul apropiat al lui Puţin, Timchenko, a devenit „Gangrena" sau gangrena, pentru că la acea vreme afacerea lui de comerţ cu petrol se dezvolta atât de repede. [39]

Când Kolesnikov a fugit în străinătate, a luat cu el nu numai documente despre tranzacţii, ci şi casete de conversaţii dintre membrii acestui grup. Unul dintre ei părea să fie de la o întâlnire pe care o avusese cu Shamalov la Sankt Petersburg. în ea, ei adună banii cui este în stocul pe care îl administrează în Rollins International, partea BVI a reţelei Petromed. „Banii lui Mihail Ivanovici sunt de 439 de milioane de dolari. Aceştia sunt banii lui Mihail Ivanovici", spune Kolesnikov. [40]

Ceea ce se crea era un sistem elaborat de fronturi care puteau acţiona în numele lui Puţin şi al regimului său de *komitetchiki*. Dacă magnaţii din epoca Elţin ar fi căutat să manipuleze un Kremlin slăbit pentru a împărţi activele la un preţ redus, Puţin crea o reţea loială de custozi de încredere, conectaţi la KGB. Acest proces se extindea spre vest, în Europa, în Liechtenstein şi Monaco, apoi în Panama şi BVI. Timchenko se mutase de mult de la baza sa din Sankt Petersburg şi îşi afundă rădăcinile adânc în Geneva. înconjurat de Alpii înzăpeziţi şi de munţii Jura, oraşul era de multă vreme o

destinaţie naturală pentru banii ruşi. Parte a unei zone tampon neutre între Est şi Vest de la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, secretele financiare ale marilor puteri ale lumii au fost îngropate în siguranţă în zidurile sale. „A fost un refugiu pentru ambele blocuri”, a spus un fost ofiţer KGB care a operat acolo. [41] „Este ca un restaurant în mijloc, între Chinatown şi Little Italy, unde cei doi şefi mafioţi pot merge să mănânce şi să discute despre afaceri. Este cel mai sigur restaurant din lume. Banii KGB erau ascunşi de mult în seifurile oraşului: bancherii şopteau poveşti despre cum, în zilele Războiului Rece, oamenii de afaceri sovietici care transportau valize pline cu numerar îi sunau din cabinele telefonice. [42] Au fost zile de conturi numerotate, de cuvinte de cod şi de afaceri desfăşurate cu un semn din cap şi cu ochiul. Acum, cu Războiul Rece pronunţat de mult terminat, Geneva devenea din nou un avanpost important pentru bogăţia petrolieră comandată de oamenii KGB ai lui Puţin.
Dintr-un loc privilegiat cu vedere la Lacul Geneva, compania de comerţ cu petrol a lui Timchenko, Gunvor, a devenit beneficiarul cel mai imediat al preluării Yukos de către Kremlin. Pentru o vreme, ascensiunea sa a fost unul dintre marile mistere ale industriei. La început, puţini au observat când, după ce Rosneft lui Sechin a achiziţionat Yuganknеftegaz, noul campion de stat la petrol a început să redirecţioneze cea mai mare parte a exporturilor sale prin Gunvor. Apoi, când Gazprom, controlată de stat, şi-a luat propria parte din industria petrolieră, achiziţionând Sibneft a lui Roman Abramovici în 2005, filiala sa petrolieră Gazpromneft a început, de asemenea, să acorde contracte mari lui Gunvor. înspăimântaţi de puterea în creştere a Kremlinului, alţi majori petrolieri, nerăbdători să beneficieze de curry, au urmat exemplul. în patru ani, Gunvor comercializa 30% din toate exporturile pe mare din Rusia. [43] Creşterea sa a fost atât de fulgerătoare încât nu mai putea fi ascunsă vederii: până în 2008 devenise al treilea cel mai mare comerciant de petrol din lume, cu venituri de 70 de miliarde de dolari.
Rând pe rând, ceilalţi comercianţi independenţi de petrol ruşi care au înflorit la Geneva în anii Elţin au închis. Când Yukos a vândut petrol prin Petroval, cu sediul la Geneva, miliardele de dolari pe care le-a obţinut din diferenţa dintre preţurile interne şi globale ale petrolului au reprezentat o mare problemă pentru regimul Puţin. Dar acum că fluxurile de petrol fuseseră redirecţionate printr-un comerciant deţinut de unul dintre cei mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin, îngrijorarea părea să dispară. Lipsit de petrol, Petroval, care avea sediul chiar după colţ de Gunvor, pe strada centrală din Geneva, a fost forţat să se închidă. [44] Gunvor „a preluat toate butoaiele noastre”, a spus un fost comerciant Petroval. [45]
Guvernul lui Puţin părea să fi reprimat cele mai grave excese ale aşa-numitelor scheme de tranzacţionare a preţurilor de transfer din anii 90, prin care mărfurile erau vândute prin intermediari şi comercianţi la preţuri interne mai mici, compensând diferenţa faţă de preţul global. Dar Gunvor nu şi-a dezvăluit niciodată profiturile şi pentru o lungă perioadă de timp atât el, cât şi Rosneft, principalul său furnizor, Gunvor au evitat orice control. înainte de sfârşitul anului 2007, Rosneft nu a vândut niciunul dintre exporturile sale de ţiţei comercianţilor printr-un sistem de licitaţie deschisă. La început, „marjele erau incredibile”, a spus o persoană implicată în operaţiunile de tranzacţionare ale lui Gunvor. [46] Timchenko, prin avocaţii săi, a spus că toate contractele cu Rosneft au fost acordate în întregime pe merit, reflectând „statutul de lider pe piaţă al lui Gunvor şi profunzimea expertizei şi experienţei”.

Pentru o vreme, o parte din proprietatea lui Gunvor părea la fel de mult un mister ca şi finanţele sale. Pe hârtie era deţinută de Timchenko şi partenerul său de afaceri suedez Torbjorn Tornqvist, dar şi de un al treilea acţionar al cărui nume, a spus comerciantul de petrol, nu a putut fi dezvăluit. [47] Dintre toate cohortele KGB apropiate ale lui Puţin, care acum creşteau în afaceri, Timchenko păstrase cel mai de jos profil. A operat într-o lume învăluită în secret, făcând navetă între Moscova şi Elveţia, unde locuia anonim într-un conac înconjurat de grădini îngrijite şi un gard înalt păzit în suburbia salubră Cologny, cu vedere la Lacul Geneva. Afacerea de care se ocupa a fost atât de sensibilă încât nu a folosit niciodată e-mailul. [48] Dacă vorbea prin telefonul mobil, o făcea cu deplina conştientizare că era ascultat. [49] Nu a dat niciodată un interviu până în 2008, când ascensiunea meteorică a lui Gunvor l-a forţat să iasă în lumină. [50] în acel moment, doar o fotografie cu el fusese văzută vreodată.

în primele zile, Timchenko a fost ţinut aproape invizibil chiar şi pentru cei mai apropiaţi de Puţin. Serghei Pugaciov a petrecut adesea timp cu oameni ca Iuri Kovalciuk, dar îl văzuse pe Timchenko o singură dată. „Puţin mi l-a ascuns întotdeauna", a spus el. [51] într-o seară de iarnă, ajunsese la reşedinţa lui Puţin Novo-Ogarevo, în afara Moscovei, pentru a-l găsi pe Timchenko în bucătărie. Puţin îi ordonase imediat lui Timcenko să aştepte afară, în zăpadă, în timp ce discutau despre afaceri. Parcă încerca să-i demonstreze lui Pugaciov că nu era important pentru el. Dar lui Pugaciov i-a dezvăluit sensibilitatea relaţiei dintre cei doi bărbaţi.

Motivul aparentului secret a devenit clar pentru Pugaciov atunci când un bancher a zburat să-l vadă din Elveţia spre sfârşitul anului 2003. Bancherul l-a întrebat despre Timchenko şi a spus că i s-a spus că el este deţinător de fonduri pentru preşedinte. „Mi-a spus: „Există un tip pe nume Timchenko şi ne-a adus o sumă uriaşă de bani". Mi-a spus că toţi aceşti bani sunt ai lui Puţin', a spus Pugaciov. [52]

De când ascensiunea lui Gunvor a început să atragă speculaţii cu privire la legăturile financiare cu Puţin, Timchenko a negat mereu cu fermitate că succesul companiei ar avea vreo legătură cu preşedintele, insistând că se datorează propriei sale priceperi în afaceri. După ce analistul politic bine conectat Stanislav Belkovsky a îndrăznit, spre sfârşitul celui de-al doilea mandat al lui Puţin, să susţină public că Puţin a fost beneficiarul final al lui Gunvor [53], Puţin a înlăturat acuzaţiile cu mai mult dispreţul său obişnuit. Erau o prostie, a spus el reporterilor, „scoase din nasul cuiva şi mânjite pe bucăţi de hârtie". [54]

Dar pentru Pugaciov sensibilitatea şi secretul din jurul lui Timcenko nu puteau însemna decât un singur lucru: mai mult decât oricine altcineva din cercul apropiat al lui Puţin, la începutul preşedinţiei lui Puţin a fost primul aliat de afaceri care a deţinut fonduri pentru el. Acesta, a spus el, trebuie să fi fost motivul pentru care Puţin a părut şocat când Pugaciov l-a întrebat despre Timcenko, după ce l-a vizitat pe Berezovski, pe atunci în exil la Londra, şi i-a spus că arhi-rivalul său amenința că va declanşa un scandal în care era implicat Timcenko. „A devenit absolut alb", a spus Pugaciov. — A închis conversaţia imediat. Nici măcar nu a întrebat care va fi scandalul. [55]

Pentru doi dintre foştii asociaţi ai KGB-ului lui Timchenko şi doi aliaţi apropiaţi ai lui Puţin, rădăcina succesului lui Gunvor ar putea sta doar în legăturile financiare cu preşedintele rus. „Banii lui Puţin, desigur că sunt acolo", a spus unul dintre ei. — Altfel, cum crezi că Timchenko a devenit un astfel de miliardar? [56] „Când a fost creat Gunvor, era 100% compania lui Puţin", a spus un magnat rus apropiat lui Puţin. [57] „Timchenko este doar deţinătorul unei poşete care are în cont 10 miliarde de dolari. S-

ar putea să difere cât de mult este al lui şi cât este al lui Puţin. Dar într-adevăr este la fel. Mai târziu, Departamentul de Trezorerie al SUA a spus categoric că „Puţin are investiţii în Gunvor şi poate avea acces la fondurile Gunvor”. [58]
Timchenko a negat în mod repetat orice legătură între Gunvor şi Puţin şi a numit sancţiunile doar o încercare de a pune presiune asupra regimului rus. Dar la Geneva, o reţea de bărbaţi de bani, dintre care unii au lucrat cu Timchenko, a pus şi ea o urmă de legături cu preşedintele rus. Ele au oferit, de asemenea, un indiciu al unui obiectiv strategic mai mare. Printre ei se numărau descendenţi ai aristocraţilor ruşi albi care fugiseră în urma revoluţiei bolşevice, care visau să restabilească imperiul Rusiei şi aveau de multă vreme legături cu KGB-ul. Aproape prin definiţie, ei au susţinut restabilirea puterii imperiale a Rusiei şi, pe măsură ce oamenii lui Puţin au preluat controlul asupra economiei, l-au susţinut la fiecare
Unul dintre ei a fost un bancher a cărui numire ca şef al departamentului bancar privat rus la HSBC din Geneva în 2007 a fost urmată îndeaproape de sosirea lui Timchenko şi a fiicei sale ca clienţi. [59] Bancherul, Jean Goutchkov, lucrase îndeaproape cu Timchenko la o serie de bănci private de top din Geneva, potrivit a două persoane familiarizate cu situaţia. [60] (Timcenko, prin avocaţii săi, a spus că îl cunoaşte pe Goutchkov, dar nu are nicio relaţie de afaceri cu el. El a repetat că nu există nicio legătură cu Puţin.)
Goutchkov era nepotul unui aristocrat rus alb care a servit ca preşedinte al unuia dintre primele Dumas şi a fost un lider al mişcării octbriste care a impulsionat cu disperare reforme ale monarhiei constituţionale înainte ca bolşevicii să ajungă la putere. [61]
Goutchkov şi-a menţinut prezenţa impunătoare a ilustrului său strămoş. îşi ţinea părul trântit pe spate peste o frunte înaltă, ochii îi erau reci şi albaştri. Ani de zile, a lucrat îndeaproape cu regimul Puţin, măturând şi ieşind din Moscova cu stil, cultivând clienţi ruşi bogaţi, lucrând mai întâi pentru Intermaritime Bank of New York, apoi pentru Julius Baer şi apoi pentru HSBC. Dar pentru majoritatea colegilor săi de la Moscova, mişcările lui erau un mister. „Nu ţi-a spus niciodată când a fost la Moscova şi nu ţi-ar spune niciodată cu cine se întâlneşte”, a spus un fost asociat la HSBC. [62] „Ar sosi şi pleca fără să lase urme”. Cei care îl cunosc spun că secretul era întemeiat. „Acest tip este în centrul nervos al puterii ruse”, a spus unul dintre asociaţii săi de la Geneva. [63]
în anii 1990, Goutchkov a jucat un rol cheie în prezentarea lui Timchenko partenerului său suedez de afaceri Torbjorn Tornqvist, potrivit doi dintre asociaţii săi la Geneva. [64] Pe atunci, Goutchkov şi Tornqvist lucraseră în imperiul de afaceri al unui controversat finanţator elveţian, Bruce Rappaport, care avea de-a face de mult cu sovieticii - Goutchkov la Banca sa Intermaritime şi Tornqvist la comerciantul său de petrol Petrotrade. [65] (Timchenko a susţinut că întâlnirea sa cu Tornqvist a avut loc câţiva ani mai târziu, când suedezul lucra la o ţinută comercială din Estonia.) Goutchkov a negat că l-a cunoscut vreodată pe Puţin. Dar trei dintre asociaţii săi au spus că, după ce Puţin a devenit preşedinte, Goutchkov s-a apropiat de el. [66] Când soţia lui Goutchkov a murit în 2010, el a călătorit cu Puţin şi Timchenko la o mănăstire străveche de pe lacul Ladoga, lângă graniţa cu Finlanda, un loc venerat de mult timp de credincioşii ortodocşi ruşi, [67] a spus unul dintre aceşti apropiaţi, şi avea să se întoarcă acolo cu ei de două-trei ori după aceea. în semn de mulţumire pentru serviciile sale, Puţin i-a oferit lui Goutchkov un paşaport rusesc, au spus doi apropiaţi. [68] Când unul dintre asociaţii lui Goutchkov la Geneva a fost întrebat dacă prietenia

lui Goutchkov cu Puţin s-a extins la furnizarea de servicii financiare, el a oferit un răspuns strâns: „Este mult mai mult o prietenie. Dar este strategic. Dacă Puţin vrea ceva, Goutchkov o poate face. [69]
Apropierea de Goutchkov a fost un indiciu că, la fel ca şi în cazul lui Kovalchuk şi Bank Rossiya, ascensiunea lui Timchenko a fost cu mult mai mult decât finanţele personale ale preşedintelui. Era vorba despre crearea unui fond de nămol pentru clanul KGB al lui Puţin, menit să-şi păstreze şi să-şi proiecteze puterea. Timcenko şi Goutchkov păreau să facă parte dintr-o reţea strategică care, la fel ca reţelele financiare subterane ale KGB, care promovaseră interesele Partidului Comunist în perioada sovietică, vor gestiona şi plăti bani pentru nevoile strategice ale regimului Puţin. „Desigur, în activităţile lui Timchenko există unele interese ale lui Puţin", a spus un fost ofiţer superior KGB, un asociat al băniloor de la Geneva. [70] „Dar acest lucru nu este neapărat sub forma unor bani personali. Acesta poate fi bani negri pentru finanţarea activităţilor de partid sau un fond de caritate care poate influenţa situaţia electorală. Poate fi resurse strategice. „Timcenko pune în aplicare ceea ce este necesar", a spus un fost aliat apropiat al KGB-ului Puţin. „El este o sursă de resurse pentru realizarea unei anumite politici pentru anumite interese". [71] Doi înalţi oficiali americani au spus că împărtăşesc acest punct de vedere. [72]
Era un mod de operare care era parte integrantă a KGB-ului - de parcă nu ar fi ştiut cum să supravieţuiască fără reţelele financiare netransparente pe care le desfăşurase în vremea sovietică pentru a introduce contrabandă tehnologie sub embargo, pentru a finanţa campaniile de influenţă ale Partidului Comunist, şi operaţiuni clandestine în străinătate. Oamenii lui Puţin reproduceau sistemele conduse de KGB din trecut, în care exporturile de petrol fuseseră o sursă cheie de numerar negru. Rusia a renunţat la regulile economiei de comandă şi a devenit un participant cu adevărat în economia de piaţă globală. Dar acum, după ce Puţin şi oamenii săi din KGB au preluat puterea, ei transformau modul în care Rusia a interacţionat cu ea, exercitând o formă de capitalism de stat sub care, aşa cum recomandaseră cu mult timp înainte memoriile KGB pentru tranziţia la piaţă, custozi de încredere, precum Timchenko a acţionat în numele regimului. Erau extensii ale Kremlinului, nu companii independente care urmau doar maximele de interes propriu inerente economiilor occidentale standard.
Planul KGB solicitase înfiinţarea companiilor în străinătate pentru a „participa la toate formele de informare şi activitate de intermediar: comercianţi, brokeraj, companii de servicii şi reprezentanţe", dintre care „acţionarii ar fi custozii de încredere". în special, memoriile indicaseră că astfel de operaţiuni aveau sediul „într-una dintre ţările capitaliste cu un regim fiscal blând precum Elveţia". [73]
Pentru oamenii lui Puţin, era logic ca cel mai mare şi mai strategic cash flow al ţării, din comerţul cu petrol, să fie pus în mâinile unui aliat apropiat. în opinia lor, provocarea politică pe care ei credeau că a pus-o Hodorkovski a demonstrat necesitatea acestui lucru. „Puteţi spune că toţi banii [ai lui Gunvor] sunt ai lui Puţin", a spus Andrei Pannikov, fostul ofiţer KGB care a fost unul dintre primii parteneri ai lui Timchenko în comerţul cu petrol. „Dar este mult mai complicat decât atât: dacă piaţa este în mâini loiale, atunci asta înseamnă control asupra preţurilor. Şi înseamnă, de asemenea, că profiturile nu sunt destinate finanţării terorismului. [74] Pannikov a fost un pionier în operarea prin sistemul financiar occidental. [75] în anii optzeci, el a studiat finanţele offshore la Academia Sovietică pentru Comerţ Exterior, exact când KGB-ul începea pregătirile pentru o nouă fază în lupta sa împotriva Occidentului.

Sistemul off-book propus iniţial de KGB părea să fie pus în funcţiune sub Puţin şi a ocolit sistemele obişnuite ale contabilităţii de stat moderne, cum ar fi bugetul federal, în care cheltuielile pentru informaţii, alegeri, sistemul juridic şi politica este aprobată de parlament. în schimb, au fost create fonduri uriaşe, unde lipsa oricărei transparenţe sau responsabilitate se potrivea unui regim intenţionat să stăpânească autoritar şi să restabilească puterea geopolitică a Rusiei.
Jean Goutchkov a crescut într-o comunitate strânsă de ruşi albi din Paris, alături de un alt membru al grupului de bărbaţi de la Geneva. Serge de Pahlen, un bărbat înalt, încovoiat, cu sprâncene groase, dominatoare şi cu o frunte înaltă, era de multă vreme aproape de Puţin. [76] „De Pahlen este unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Puţin. Este dintr-una dintre cele mai nobile familii din Rusia', a spus un asociat de la Geneva. [77]
Când bunicul lui Goutchkov s-a stabilit la Paris, după ce s-a alăturat sutelor de mii de oameni care au fugit de revoluţia bolşevică din 1917 [78], familia lui şi a lui de Pahlen trăiseră ca parte a unei diaspore strânse legate de durerea de la pierderea imperiului şi de devotamentul lor faţă de cultura şi cultura rusă. Biserica Ortodoxă. în cea mai mare parte, ruşii albi din Paris trăiau foarte modest: oraşul era plin de poveşti despre mari duci şi prinţi care conduceau taxiuri sau aşteptau la mese. Era o comunitate care a fost mereu sfâşiată de intrigi, agenţi dubli şi comploturi. în timp ce mulţi au continuat să protesteze împotriva bolşevicilor şi au încercat să organizeze celule de opoziţie din străinătate, alţii au început să-şi informeze compatrioţii. Serviciile secrete sovietice au căutat de mult să se infiltreze în
diaspora rusă albă - în primul rând să pătrundă în mişcările de opoziţie şi apoi să recruteze agenţi pentru a-şi promova propria putere. Pentru cei pe care i-au recrutat, a fost o sursă de bani atât de necesar, iar pentru unii, o fereastră către un imperiu rus în care încă mai credeau, indiferent cine luase frâiele puterii.
Potrivit unui fost ofiţer superior rus de informaţii externe, Serge de Pahlen şi Alexander Trubetskoy, fiul unui prinţ alb rus, se numărau printre credincioşii imperiali recrutaţi de KGB în anii optzeci. [79] Ei au devenit parte dintr-o reţea condusă de Igor Şcegolev, mai târziu ministrul comunicaţiilor al lui Puţin, care la acea vreme a servit sub acoperire pentru KGB ca corespondent la Paris al agenţiei de ştiri de stat sovietice TASS. [80] într-o perioadă în care contrabanda cu tehnologia embargoută era la apogeu, Trubetskoy lucra la Thomson, o firmă de semiconductori şi microelectronice care fusese mult timp infiltrată de agenţi sovietici. între timp, De Pahlen a făcut navetă între Paris şi Moscova pentru o companie franceză care furnizează echipamente rafinăriilor de petrol sovietice, parte a reţelei de firme prietene care păreau să ajute la finanţarea operaţiunilor de influenţă sovietice. în 1981 a făcut o legătură nepreţuită când s-a căsătorit cu Margherita Agnelli, fiica capului familiei Fiat, [81] şi a fost numit prompt vicepreşedinte al Fiat pentru relaţii internaţionale. De acolo, el a continuat să facă vizite frecvente la Moscova, făcându-şi stăpânire cu marii din Partid şi cu bancherii străini care susţin regimul sovietic. [82] Fiat a fost întotdeauna un partener sovietic cheie şi, conform a doi foşti intermediari KGB, a devenit un furnizor de tehnologie cu dublă utilizare printr-o multitudine de firme prietenoase. [83] între timp, Goutchkov lucra la Moscova, supravegheând un grup de bănci franceze care furnizează finanţare pentru industria petrolieră sovietică. [84] Cei doi bărbaţi făceau parte dintr-o reţea de agenţi care asistau regimul sovietic.

De Pahlen l-a întâlnit pentru prima dată pe Vladimir Puţin în noiembrie 1991, când Puţin era viceprimarul Sankt Petersburgului, iar de Pahlen a ajutat la organizarea întoarcerii ultimului moştenitor al ţarilor, Marele Duce Vladimir, în Rusia. [85] El îl cunoştea deja pe primarul Sankt-Petersburgului, Anatoly Sobchak, prin comunitatea rusă albă din Paris, iar el şi Puţin au stabilit o relaţie imediată. De Pahlen „1-a ales pe Puţin", a spus un alt membru al acestui grup cu minte imperială, Konstantin Malofeyev: „El a spus: „Tipul ăsta gândeşte ca noi." [86] Niciunul dintre cei doi nu ar putea gândi la Rusia ca altceva decât un putere mare. Amândoi au fost şocaţi de prăbuşirea ţării şi de haosul care se desfăşura după lovitura de stat eşuată din august. Ei au păstrat legătura strânsă: ori de câte ori Puţin era la Paris, îl vizita pe de Pahlen, iar Sobchak şi familia lui îi rămâneau şi ei aproape.

Când Puţin a devenit preşedinte, de Pahlen i-a oferit imediat sprijinul său. în ajunul primei sale întâlniri cu omologul său francez Jacques Chirac, Puţin a apelat la de Pahlen pentru sfaturi. [87] Au luat masa împreună într-o cameră privată dintr-un restaurant din Paris, unde de Pahlen i-a spus că ar trebui să conducă timp de treizeci de ani, atâta timp cât Catherine cea Mare. Era singura modalitate de a restabili ordinea, i-a spus el. A fost singura modalitate de a restabili Rusia ca putere globală.

Goutchkov şi de Pahlen au fost membri de frunte ai unei reţele de descendenţi ruşi albi care l-au ajutat să-l propulseze pe Puţin într-o misiune de restabilire a poziţiei globale a Rusiei în urma prăbuşirii sovietice. Puţin s-a bazat pe scrierile şi filozofiile ruşilor albi exilaţi, care au scris despre calea unică a ţării ca imperiu eurasiatic, despre destinul său ca un contracarat faţă de Occident, în timp ce căuta să creeze o nouă identitate rusă şi să construiască punţi cu prealabil. -Trecut imperial revoluţionar. Cuvintele lor păreau să-l facă o impresie profundă, iar Goutchkov şi de Pahlen l-au sprijinit din toată inima în încercarea de a stăpâni puterea oligarhilor din epoca Elţin după preluarea preşedinţiei. Ei au aprobat accentul pus pe construirea unui nou sistem de loialişti ai Kremlinului. „Când eşti în sectoare strategice faci parte din stat", a spus unul dintre asociaţii de la Geneva. „Petrol, gaze, telecomunicaţii - prin definiţie acestea sunt sectoare strategice. Dacă sunteţi în acest sector, serviţi. Nu eşti independent de stat. [88]

Puţin „avea o misiune sacră de a salva ţara", a spus un apropiat al lui Goutchkov. [89] Pentru de Pahlen, când ne-am întâlnit în biroul său plin de cărţi de la Geneva, Puţin a fost cheia renaşterii Rusiei: „El a oprit dezintegrarea ţării şi a început restaurarea unei noi Rusii. Este foarte important pentru America, care nu vrea o lume multipolară. Ei nu vor o Rusia puternică. [90] Privatizările din anii nouăzeci, a spus el, au fost „barbare". Lui Goutchkov şi de Pahlen nu păreau să le pese în mod deosebit de faptul că bărbaţii KGB ai lui Puţin se angajau în propriile lor metode barbare, călcând în picioare drepturile legale în timp ce îşi afirmau controlul asupra economiei. Ei şi-au spus că subversia de la Kremlin a sistemului juridic face parte dintr-o misiune istorică de restabilire a puterii ruse ca o contracandă faţă de Occident. „Toată lumea fura", a spus unul dintre asociaţii lor de la Geneva. „Dar apoi a venit Puţin şi a spus: „Este suficient. Acum este momentul în care Rusia este o mare putere a secolului douăzeci şi unu... Aţi primit mult din resursele Rusiei. Acum este timpul să dai înapoi." înţeleg că din punct de vedere al statului de drept poate ar fi trebuit să se facă altfel. Dar Puţin nu a avut timp. A trebuit să ia scurtături. Poate că Hodorkovski a avut de suferit, dar Puţin a trebuit să facă ceea ce trebuia să facă... Patriotismul este mai important". [91]

Nici lor nu păreau să le pese în mod deosebit de faptul că bărbaţii KGB ai lui Puţin furau - şi în cantităţi tot mai mari, pe măsură ce preţurile petrolului au început să crească. Cel mai important lucru a fost reafirmarea puterii Kremlinului. Nu conta cum au ajuns acolo. „Banii şi puterea au mers împreună încă de pe vremea vechilor faraoni", a spus asociatul de la Geneva. „întotdeauna a existat o sferă superioară în care banii şi puterea se întâlnesc. Oamenii din Rusia nu sunt proşti. Desigur, Puţin are nişte interese personale. Dar lucrul important este că nu există niciun alt lider atât de popular. Populaţia normală vrea să aibă un frigider, un televizor, o casă, copii, o maşină. în rest, mai mult sau mai puţin, nu îţi pasă, atâta timp cât situaţia ta materială nu este afectată. Scopul a fost restabilirea poziţiei Rusiei ca putere geopolitică: „Ceea ce am văzut în ultimii douăzeci până la treizeci de ani cu sosirea lui Gorbaciov, a fost un moment de slăbiciune temporară. Aşa cum ar putea avea orice mare putere... Acum că economia este restabilită, Puţin vrea să recupereze sfera de interese.' [92] Un alt asociat KGB al banilor de la Geneva a criticat influenţa nejustificată pe care credea că SUA a exercitat-o asupra Germaniei încă de la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial şi a vorbit că într-o zi a rupt-o.

Dar la început acestea erau obiective la care puteau doar visa, iar în al doilea mandat al lui Puţin mai era un drum lung de parcurs. Eforturile de restabilire a influenţei ruse urmau să înceapă, în primul rând, mult mai aproape de casă.

Era noiembrie 2005, aproximativ un an de când Revoluţia Portocalie a trimis Ucraina să iasă de pe orbita Rusiei în braţele Occidentului, iar Oleh Rybachuk, şeful de cabinet al preşedintelui ucrainean Viktor Iuşcenko, se îndrepta nervos spre Moscova. [93] Scopul vizitei sale a fost să poarte discuţii asupra unui nou acord privind furnizarea de gaze din Rusia către Ucraina, iar semnele nu erau bune. Ucraina depindea de Rusia pentru cea mai mare parte a gazului său, iar economia sa începea deja să încetinească. încă din vară, oficialii de la Kremlin au avertizat că vor impune o majorare semnificativă a preţurilor, iar acum, când a fost instalat Iuşcenko pro-occidental, au spus clar că nu doresc să subvenţioneze eficient economia ucraineană, mai ales că, susţin că liderii ţării „primesc salarii de la americani fie direct, fie pe ascuns". [94]

Poziţia Gazprom în centrul comerţului cu gaze dintre fostele republici sovietice, cu rezervele sale enorme de gaze şi reţeaua sa extinsă de conducte care traversează Rusia, a făcut din aceasta o pârghie cheie a influenţei ruse asupra vecinilor săi apropiaţi. în timp ce republicile din Asia Centrală aveau rezerve proprii de gaze, Georgia, Belarus şi Ucraina erau dependente de aprovizionarea de la Gazprom şi companiile conectate la aceasta. în cea mai mare parte, Gazprom a distribuit gaz la preţuri foarte reduse, la fel ca atunci când făceau parte din imperiul sovietic. Ucraina, mai presus de toate, s-a remarcat ca un coridor de tranzit vital pentru gazul rusesc către Europa, unde a furnizat 25% din nevoile continentului. Dar acum că conducerea sa a luat o înclinare spre vest, Kremlinul a indicat că intenţionează să pună capăt oricăror alte subvenţii.

Când Rybachuk a ajuns la Kremlin, Puţin şi-a clarificat intenţiile. Rusia a vrut să crească substanţial preţurile, iar Ucraina ar trebui să fie de acord cu „anumite condiţii", altfel gazul ar fi întrerupt. [95] Dar într-o întâlnire ulterioară, Dmitri Medvedev, pe atunci şeful de cabinet al Kremlinului şi preşedintele consiliului de administraţie al Gazprom, a deschis fereastra pentru un acord de compromis. Dacă Ucraina ar fi de acord să cumpere mai mult gaz printr-un anumit comerciant la alegerea Kremlinului, în loc de la Gazprom, atunci preţul total ar putea rămâne ieftin. Medvedev a spus că ar putea intra

în mai multe detalii odată ce Rybachuk a obţinut acordul deplin al lui Iuşcenko, dar ca degustător i-a spus că o astfel de înţelegere va câştiga fiecărei părţi 500 de milioane de dolari pe sfert - sau 2 miliarde de dolari pe an, asigurând în acelaşi timp o aprovizionare continuă cu gaz ieftin. „Mi-a spus că aceasta este cota care va fi a noastră - adică guvernul ucrainean", a spus Rybachuk. [96]
Lui Rybachuk abia îi venea să-şi creadă urechilor. Ceea ce i s-a oferit suna ca o schemă de respingere: „A fost o înţelegere pentru a corupe întregul guvern". Comerciantul de gaze asupra căruia Medvedev şi Kremlinul insistau ca intermediar se numea Rosukrenergo, iar proprietatea sa era învăluită în secret.
Ceea ce descria Medvedev era cea mai recentă încarnare a unei serii de scheme umbre operate de Kremlin de a face schimb de gaze între Rusia şi Ucraina şi cu Turkmenistanul. Cantităţi mari de gaz ieftin din Turkmenistan ar putea fi direcţionate prin reţeaua de conducte a Rusiei şi amestecate cu gaz rusesc, apoi trimise în Ucraina, făcând preţul total către Ucraina mai mic, chiar dacă Rusia şi-a majorat preţurile. în loc să tranzacţioneze gazul direct prin Gazprom, printr-un sistem transparent de preţuri, acesta ar fi vândut printr-un intermediar dubios, deschizând calea pentru ca profiturile de miliarde de dolari să fie evacuate - şi potenţial distribuite ca mărturii.
Modul în care s-a făcut acest lucru a fost dezvăluit de americanul William Browder, managerul cu părul negru şi hotărât al celui mai mare fond de investiţii străine din Rusia, Hermitage Capital. Nepotul liderului de lungă durată al Partidului Comunist din SUA, Earl Browder, era un capitalist devotat şi devenise unul dintre cei mai agresivi susţinători ai transparenţei corporative ruseşti, făcându-l o piatră de temelie a strategiei de investiţii a fondului său de a cerceta cărţile Gazprom în căutarea unor semne de active, -sifonare. La sfârşitul anului 2003, cercetătorii săi au dat peste un comerciant obscur, Eural Trans Gas, căruia Gazprom îi acordase drepturi de a transporta gaze în valoare de miliarde de dolari din Turkmenistan în Ucraina prin reţeaua sa de conducte cu o zi înainte ca compania să fie creată. [97] A fost o înţelegere care ar elimina aproape 1 miliard de dolari în profit înainte de impozitare pentru Gazprom, a spus Browder. Eural Trans Gas fusese înregistrată într-un sat maghiar, iar cei patru proprietari ai săi păreau aproape nepotriviţi pentru sarcina pe care o urma. Erau trei români fără experienţă în afaceri - o actriţă care spera să câştige bani pentru a-şi plăti factura de telefon, o asistentă şi un programator de computere - şi un avocat israelian care a numărat printre clienţii săi unul dintre cei mai mari mafioţi ai Rusiei. Nu a existat niciun motiv, a spus Browder, pentru care Gazprom ar fi trebuit să predea acest canal de tranzacţionare oricărei organizaţii independente, nu contează uneia a cărei proprietate părea a fi în mod clar un front. [98] Gazprom a continuat să acorde Eural Trans Gas aproape 300 de milioane de dolari în împrumuturi şi garanţii. Ambasadorul SUA în Ucraina, Carlos Pascual, şi-a exprimat în mod deschis îngrijorarea cu privire la legăturile aparente ale companiei cu crima organizată rusă.
în scandalul care a urmat, Gazprom a încheiat în linişte Eural Trans Gas, înlocuindu-l cu Rosukrenergo. Aparent, Rosukrenergo era mult mai respectabil decât predecesorul său - era deţinut în proporţie de 50% de Gazprom. Dar, deşi a fost deţinut prin Raiffeisen Bank din Austria, proprietatea finală a celorlalte 50 la sută a fost iniţial necunoscută, iar participarea sa la schema de tranzacţionare cu Ucraina ar costa în continuare Gazprom mai mult de 1 miliard de dolari în venituri pierdute în 2004 şi 2005, a spus Browder.. Browder a criticat o vreme împotriva lui Rosukrenergo, informând presa despre aparenta corupţie, dar schema pe care o viza a reprezentat mult mai mult

decât o simplă exploatare a profiturilor pentru îmbogăţirea personală: el pătrundea în câmpul minat al eforturilor Rusiei de a exercita influenţă asupra ei aproape, in strainatate. Rosukrenergo a fost în esenţă un fond de năMol care ar putea fi folosit ca instrument de influenţă politică pentru a cumpăra şi a corupe funcţionari, pentru a submina democraţia în statele vecine cu Rusia. A fost esenţial pentru operaţiunile regimului KGB al lui Puţin, unde o economie de contrabandă era reconstruită şi unde influenţa, şi nu doar profitul, era o motivaţie motrice. A fost prima operaţiune de bani neagră a oamenilor lui Puţin care a devenit vizibilă pentru Occident.
Până când Rybachuk se îndrepta spre Kremlin pentru a negocia noul acord de aprovizionare cu gaze, deschiderea lui Browder îl lăsase în apă fierbinte. I s-a interzis intrarea în Rusia - pentru că, a spus ministerul rus de externe, el reprezenta o ameninţare pentru securitatea naţională. între timp, noua conducere pro-occidentală a Ucrainei s-a angajat să se îndepărteze de astfel de scheme tulburi de comercializare a gazelor, „întotdeauna a fost un mecanism corupt care a permis ambelor părţi să ia tone de numerar", a spus Rybachuk. [99] El a adăugat că KGB a fost întotdeauna în spatele acestor comercianţi şi că Rosukrenergo, înregistrat în bogatul oraş elveţian Zug, cu doi dintre cei trei directori ai săi foşti ofiţeri KGB, nu a fost diferit.
Dar acum se părea că Kremlinul propunea un nou acord de gaze, în care rolul lui Rosukrenergo va fi întărit şi mai mult. Rybachuk s-a întors la Kiev aşteptându-se pe deplin ca Iuşcenko, care trebuia să îndrepte Ucraina pe o nouă cale, departe de afacerile tulburi din trecut, să respingă schema. în plus, actualul contract de aprovizionare cu gaze naturale al Ucrainei cu Rusia, care stabilea preţul la un preţ scăzut de 50 de dolari per mia de metri cubi, trebuia să fie în vigoare până în 2009.
Când Rybachuk a raportat, Iuşcenko i-a cerut să- i întrebe pe aliaţii occidentali ai Ucrainei - Departamentul de Stat al SUA şi ministerul german de externe - dacă ar putea furniza aprovizionare alternative în cazul în care Rusia ar opri gazul ţării. în două săptămâni, Rybachuk primise asigurări de sprijin occidental. „Ne- au spus că nu vom fi sub presiune", a spus el. Rybachuk şi familia sa au plecat într-o călătorie de vacanţă de Anul Nou în Slovenia, convinşi că conducerea nu va ceda presiunii ruse. în orice caz, i se părea puţin probabil ca Rusia să rişte să continue cu o măsură atât de drastică precum întreruperea aprovizionării cu gaze.
Dar când a pornit televizorul în ziua de Anul Nou, titlurile de la CNN au arătat că criza a lovit. Rusia a întrerupt aprovizionarea cu gaze către Ucraina. Şi întrucât Ucraina era un coridor de tranzit vital pentru gazul rusesc, presiunea scădea şi la o serie de utilităţi din întreaga Europă. Iarna acelui an a fost neobişnuit de rece, iar liderii occidentali erau în stare de şoc. în aceeaşi zi, Rusia preia preşedinţia grupului G8 de naţiuni industrializate. Acesta trebuia să anunţe un mare pas înainte pentru integrarea ţării în economia globală, iar tema conducerii acesteia a fost menită să fie securitatea energetică. în schimb, întreruperea gazelor din acea zi a fost primul semnal clar al modului în care Rusia îşi definea integrarea globală în propriile sale interese, cum va încerca să submineze sistemul global pentru a se potrivi, mai degrabă decât a se adapta la regulile Occidentului. întreruperea, a spus Departamentul de Stat al SUA, „ ridică întrebări serioase cu privire la utilizarea energiei pentru a exercita presiuni politice". [100]
Rybachuk încă se aştepta ca Occidentul să intervină cu sprijin. El ştia că Rusia nu poate lăsa gazul oprit mai mult de trei zile, altfel îşi va deteriora propria reţea de conducte. Dar la ora 15:00 a doua zi, alimentarea cu gaz a fost repornită brusc. [101]

Fără ştirea lui Rybachuk, Iuşcenko fusese de acord cu înţelegerea la care a sugerat Medvedev. Condiţiile erau surprinzătoare. în loc să piardă partea din comerţul pe care o avea deja, Rosukrenergo trebuia să i se acorde un monopol asupra tuturor furnizărilor de gaze către Ucraina, precum şi acces la jumătate din piaţa sa de distribuţie internă. Acest acord ar permite Rusiei să salveze faţa şi să spună că vinde gaz Ucrainei la preţul foarte crescut de 230 de dolari per mia de metri cubi. Dar acel gaz ar fi combinat cu gazul mai ieftin din Asia Centrală, permiţând Ucrainei să plătească în total doar 95 de dolari la mie de metri cubi. [102] Iuşcenko a declarat acordul un „compromis sănătos", în timp ce Puţin a lăudat „deciziile reciproc avantajoase". [103] Dar pentru Rybachuk, mirosi: „Nu am înţeles. Era guvernul Rusiei şi guvernul Ucrainei. De ce am avut nevoie de un intermediar? [104] Niciuna dintre ele nu se potrivea cu idealurile Revoluţiei Portocalii, care a încercat să transforme Ucraina într-o economie mai transparentă, în stil occidental. în plus, insistenţa Gazprom că a aplicat doar o formulă de piaţă la preţul gazului a fost o prostie, a spus Rybachuk: „Gazprom nu a folosit niciodată nicio formulă de piaţă. întotdeauna folosea componente politice pentru a determina preţul gazului. Belarus încă plătea Gazprom 49 de dolari pentru fiecare mie de metri cubi de gaz, în timp ce Rosukrenergo urma să plece cu potenţial miliarde de dolari în profituri. [105]

Rybachuk a spus că nu va uita niciodată cuvintele pe care i le-a spus ambasadorul SUA în Ucraina când s-a întors la Kiev: „Bine aţi venit la clubul corupţiei". [106] Acordul a trimis guvernul ucrainean în haos, semănând o diviziune profundă între Iuşcenko şi prim- ministrul său al Revoluţiei Portocalii, Iulia Timoşenko, care s-a opus cu înverşunare lui Rosukrenergo şi schemelor sale de tranzacţionare cu gaze. Dar Iuşcenko şi ministrul său de combustibil şi energie, precum şi şeful companiei energetice de stat Naftogaz, au fost hotărâţi în spatele ei. S-a dovedit că, chiar înainte de a-l trimite pe Rybachuk la Moscova, Iuşcenko a purtat discuţii proprii, întâlnindu-se în secret cu un bărbat pe nume Dmitri Firtash, un comerciant de gaze ucrainean în vârstă de patruzeci de ani, care în secret, cu binecuvântarea Kremlinului, a ţinut majoritatea cealaltă acţiune de 50 la sută la Rosukrenergo. [107]

Precis cum s-a întâmplat, Rybachuk încă nu ştie, dar se pare că Iuşcenko fusese cumva compromis în înţelegere. Suspiciunea lui Rybachuk a căzut asupra relaţiilor apropiate pe care Firtash le cultivase cu fratele lui Iuşcenko şi cu un om de afaceri sirian apropiat familiei Iuşcenko: „Nu putem dovedi. Dar este singura logică pentru aprobarea acestei înţelegeri. [108] Prim-ministrul Timoşenko, al cărui aer şi împletituri blonde în stil ţărănesc simbolizaseră pentru mulţi revoluţia Ucrainei, a criticat şi el împotriva înţelegerii. „Fără corupţie era imposibil să semnăm un astfel de acord", a spus ea. [109]

Din momentul semnării acordului, coaliţia pro-occidentală a Ucrainei a devenit din ce în ce mai divizată, iar ţara a fost aruncată în haos politic. Parlamentul a adoptat un vot de neîncredere în guvern şi, odată cu alegerile parlamentare care se pregătesc în martie 2006, candidatul pro-rus la preşedinţie Viktor Ianukovici, fostul prim-ministru înlăturat de Revoluţia Portocalie şi Partidul Regiunilor au fost din nou în creştere.. Deja slăbit de luptele interioare şi de o încetinire economică, Iuşcenko a fost subminat şi mai mult de acuzaţiile că ar fi fost corupt în acordul cu gazul Rosukrenergo. Până în august, după luni de certuri politice, Ianukovici, omul Rusiei, a fost instalat ca prim-ministru. [110] Visul Revoluţiei Portocalii a Ucrainei de a construi legături politice şi

economice mai strânse cu Europa părea să se fi încheiat, la doar mai mult de un an de la început.

Pentru Rybachuk, acordul Rosukrenergo i se părea o operaţiune tipică de influenţă rusă: „Pentru a se asigura că Ucraina nu este condusă de o alianţă pro-occidentală, au încercat să corupă cu toate măsurile. Iuşcenko a fost primul preşedinte ucrainean care nu a fost autorizat de Moscova, ceea ce l-a infuriat pe Puţin. Ideea a fost să spargem coaliţia Orange şi să-l recuperăm pe candidatul pro-rus. [111]

Acordul a fost, de asemenea, un indiciu al modului în care oamenii KGB ai lui Puţin continuau să facă echipă cu crima organizată pentru a-şi conduce operaţiunile de influenţă. Firtash, ucraineanul care deţinea în linişte aproape 50% din Rosukrenergo, a susţinut întotdeauna că prin cunoştinţele sale în afaceri şi prin legăturile cu conducerea din Turkmenistan a reuşit să preia comerţul cu gaze Turkmen-Ucraina când oamenii lui Puţin au fost dat afară, şefii epocii Elţin. Dar, în realitate, nu ar fi fost niciodată capabil să realizeze asta fără sprijinul Kremlinului. „Era 100% omul lui Puţin", a spus o persoană care îl cunoştea atât pe Firtash, cât şi pe Puţin. [112] De asemenea, nu ar fi fost niciodată în stare să o facă fără asistenţa principalului personal rus al crimei organizate al cărui avocat israelian înregistrase iniţial Eural Trans Gas.

Mafiotul care pândea în spatele Eural Trans Gas avea multe paşapoarte şi două date diferite de naştere. Uneori se numea „Shimon", alteori se numea „Sergei Shnaider". Dar mai ales pentru cei care l-au cunoscut el era „Seva". [113] Numele său adevărat era Semyon Mogilevich, un fost luptător de trei sute de lire, care fumase în lanţ, care făcuse timp pentru incendiere, cu mâinile ca farfurii şi o faţă plină de urme, care devenise creierul din spatele mutării banilor în Vest pentru crima organizată rusă. începuse în anii şaptezeci, ajutând primul val de emigranţi evrei cărora li sa permis să părăsească Uniunea Sovietică să-şi vândă bunurile pentru a-şi finanţa călătoriile. în cea mai mare parte, el a ajutat să le năruiască, a spus un fost asociat şi un fost oficial occidental. [114] Mai târziu, el a devenit omul de referinţă pentru mafioţii ruşi care îşi spălau fondurile în Occident. [115]

Mogilevici însuşi insistase întotdeauna că nu era decât un om de afaceri. Fusese atât de sigur pe el, încât le-a spus oamenilor că într-o zi a vrut să facă parte din *Sunday Times pe* lista bogată a celor mai bogaţi oameni din Marea Britanie. [116] „Este pur şi simplu omul în care Occidentului îi place să se conecteze la orice", mi-a spus avocatul său Zeev Gordon. [117] Dar, potrivit FBI şi a doi dintre foştii săi apropiaţi, el a lucrat cu cel mai puternic grup de crimă organizată care a apărut în acele vremuri. Acesta a fost grupul Solntsevskaya, o organizaţie vastă ale cărei tentacule s-au extins peste Rusia şi apoi în Ucraina, Asia Centrală şi Ungaria. Acesta era condus de Serghei Mihailov, altfel cunoscut sub numele de „Mikhas", un gangster dolofan cu o faţă heruvică şi un rânjet angelic, şi partenerul său Viktor Averin, sau „Avera". Lui Mihailov îi plăcea să spună că este doar un om de afaceri. Dar cei doi bărbaţi erau consideraţi printre cei mai periculoşi din Rusia. Ei făcuseră primii bani prin reţele de prostituţie şi apoi au început să vândă arme şi droguri. „Cine a fost Mikhas? între noi era ospătar şi proxeneţ', a spus unul dintre foştii săi asociaţi. [118] „Ca ospătar avea acces la valută, iar ca proxeneţ a avut acces la şi mai mult valută de la curve". Mikhas şi Avera aveau reputaţie de luptători de temut: unii îi numeau „psihopaţi". [119] Dar nu aveau nicio idee ce să facă cu dolarii pe care îi făceau rapid. Cu o diplomă în finanţe la o universitate din vestul Ucrainei, 'singurul care a ştiut să investească a fost Seva', a spus fostul asociat. — Avera şi Mikhas furnizează banii. Seva făcea logistica. [120]

Dar Mogilevici a reprezentat întotdeauna interfaţa dintre KGB şi crima organizată, deoarece KGB a căutat să mute bani din imperiul sovietic folosind reţele de crimă organizată pentru a acţiona ca fronturi. Puţin a continuat această practică atunci când s-a aliniat grupului Tambov din Sankt Petersburg şi a consolidat-o şi mai mult sub preşedinţia sa. Mogilevich fusese recrutat de KGB în anii şaptezeci: „în schimbul informării despre comunitatea evreiască, i s-a permis să biciuie obiectele de valoare ale emigranţilor", a spus un fost oficial occidental. [121] Pe măsură ce activităţile sale de afaceri cu liderii crimei organizate s-au extins, la fel şi cooperarea cu KGB-ul s-a extins. „Seva a lucrat mereu pentru serviciile de securitate", a spus o persoană care a lucrat cu el. „El era partea criminală a statului rus". [122]
Prezenţa lui Mogilevich în spatele Eural Trans Gas şi în alte tranzacţii a fost utilă Kremlinului, au spus oameni familiarizaţi cu chestiunea. El ar putea fi scos la iveală în timpul părţilor mai aprinse ale negocierilor cu Kievul privind preţul gazului: legăturile sale cu reţelele locale de crimă organizată au servit să le reamintească oficialilor ucraineni puterea oamenilor cu care aveau de-a face. în plus, „Rolul lui a fost să le reamintească ucrainenilor că, la sfârşitul zilei, au fost cumpăraţi", a spus un fost oficial occidental. [123]
Dar implicarea deschisă a avocatului lui Mogilevich în înregistrarea Eural Trans Gas devenise prea mult un cartofi politic iute pentru Gazprom. Chiar dacă gigantul gazier de stat a negat că ar avea vreo legătură cu asta, amprentele sale de pe operaţiune deveniseră prea evidente. în acele vremuri, Mogilevich se afla pe Lista celor mai căutate zece ale FBI: el şi asociaţii săi fuseseră acuzaţi de fraudă de acţiuni de către Departamentul de Justiţie al SUA pentru că i-au păcălit investitorii americani din investiţii de 150 de milioane de dolari, reprezentând în mod fals afacerea unui producător de magneţi. YBM Magnex, se listaseră la bursele din SUA şi Canada. [124] Mai mult, FBI a susţinut că el a fost implicat în trafic de arme, crime prin contract, extorcare, trafic de droguri şi prostituţie la scară internaţională.
Firtash venise ca un înlocuitor, o faţă mai acceptabilă. El a insistat întotdeauna că a rupt toate legăturile cu Mogilevich de îndată ce a preluat comerţul cu gaze Turkmen-Ucraina, cumpărând o participaţie deţinută de soţia lui Mogilevich într-una dintre companiile pe care acesta a preluat controlul în 2003 [125] şi că el Nu a avut niciodată vreo relaţie de afaceri cu Mogilevich însuşi. [126] Dar au rămas urme de legături în reţeaua de companii din spatele Rosukrenergo. [127] Mai târziu, Firtash avea să recunoască ambasadorului SUA în Ucraina că a primit permisiunea lui Mogilevich de a înfiinţa afaceri. [128] în acele vremuri, în explozia criminalităţii care a urmat destrămării Uniunii Sovietice, era imposibil să întâlneşti un membru al guvernului ucrainean fără a intra şi în contact cu figuri ale crimei organizate, a spus el. Dar alţii au spus că legăturile s-au adâncit. „Fără Seva, Firtash nu ar fi nimic", mi-a spus unul dintre foştii asociaţi ai lui Mogilevici. — Orice are Firtash, el are de la Seva. [129]
La fel ca reţelele ruseşti de crimă organizată care au început să se întindă în Europa prin Austria şi apoi în SUA, legătura Firtash şi Mogilevich a făcut parte din partea de bază a operaţiunilor de influenţă ale lui Puţin. Dar, pe măsură ce conturile lui Rosukrenergo s-au umplut de numerar, Firtash a crescut în respectabilitate. A devenit un agent de putere în Ucraina, a cărui influenţă s-a extins peste diviziunea politică. Mai întâi lucrase cu Iuşcenko. Apoi, pe măsură ce Iuşcenko s-a stins, afectat de scandalul tranzacţiilor cu gaze, el a lucrat îndeaproape cu candidatul de la Kremlin, Ianukovici, care a început să înceapă aproape imediat o revenire politică. [130]

Mai târziu, Firtash s-a numărat printre câțiva magnați ucraineni care au lucrat cu Paul Manafort, lobby-ul politic american suav adus pentru a pregăti imaginea lui Ianukovici ca candidat anticorupție. [131]
Numerarul făcut de grupul Firtash în Ucraina a început să inunde în Europa. Rosukrenergo raporta un venit anual net de aproximativ 700 de milioane de dolari, în timp ce vastul grup de produse chimice deținut de Firtash câștiga miliarde de dolari în plus. Și-a stabilit imperiul la Viena, o poartă importantă pentru numerarul rusesc în Occident încă din vremea sovietică, înregistrându-și jumătate din Rosukrenergo acolo ca parte a unei companii mai largi pe care a numit-o GroupDF.
Firtash își făcea o bază într-un oraș încărcat cu secrete. Amplasarea Vienei la răscrucea dintre marile puteri care luptau în cel de-al Doilea Război Mondial și apoi pe linia de demarcație dintre Est și Vest în timpul Războiului Rece, a făcut din ea de multă vreme capitala spionilor a lumii. Din 1955 Austria era o țară neutră, iar legile care guvernau spionajul acolo erau notoriu de laxe. Odată pline de refugiați înfometați gata să dezvăluie secretele țării lor pentru o felie de pâine și un pahar de bere, străzile sale istorice încă găzduiau mii de spioni. Dar, în timp ce unii au considerat spionajul politic ca fiind irelevant în zilele dominației Occidentului după Războiul Rece, mulți nu au remarcat că operațiunile rusești care au luat rădăcini în liniște la Viena, cum ar fi cele legate de Firtash prin Rosukrenergo și un alt comerț cu gaze umbră de la Gazprom. intermediar numit Centrex. Aceste companii se aflau în prima linie a unui alt tip de operațiune politică - o extindere, poate, a modului în care oamenii lui Puțin funcționaseră în Ucraina. La interfața dintre puterea economică în creștere a Rusiei și ambiția lui Puțin de a restabili poziția geopolitică a țării, ele reprezentau strat după strat de structuri de proprietate netransparente în care oportunitățile de sifonare a numerarului și trafic de influență erau numeroase.
La Viena, Firtash își unește forțele cu Andrei Akimov, unul dintre finanțatorii de top ai regimului Puțin. Un bancher KGB care îl finanțase pe Ghenady Timchenko, Akimov înființase o ținută de investiții, IMAG, în oraș în 1990. Akimov, care dintre toți oamenii lui Puțin păstrase cel mai jos profil, a devenit conectat cu mulți dintre intermediarii legați de Gazprom. La scurt timp după ce Puțin a preluat președinția, el a fost numit șeful Gazprombank, care deținea active de zeci de miliarde de dolari și a devenit un cuib financiar pentru oamenii lui Puțin prin transferul său la Bank Rossiya. Participația Gazprom la Rosukrenergo fusese deținută printr-o companie offshore din Cipru asociată cu Gazprombank, iar Akimov ocupase un loc în comitetul de coordonare al Rosukrenergo. Acolo i s-au alăturat Firtash și asociații săi, precum și propriul său adjunct de lungă durată, Alexander Medvedev, care până atunci era șeful celei mai strategice unități a Gazprom, Gazexport, care controla toate exporturile gigantului gazier de stat. Împreună, au supravegheat miliardele de dolari care au fost transferate din cuferele Gazprom către Rosukrenergo, deoarece a început să exporte în mod independent excesul de gaz din Ucraina în Europa.
Rețelele vechi din trecutul Războiului Rece erau reconectate, deoarece Rosukrenergo a devenit unul dintre zecile de intermediari comerciali conectați la Gazprom care au apărut în toată Europa. La Berlin a fost Gazprom Germania, care a fost angajat de mulți foști agenți ai Stasi. [132] Operațiunile externe ale Gazprom au fost întotdeauna „un cuib pentru informațiile rusești”, a spus un bancher senior cu legături la vârful Kremlinului. [133]

La Viena, asociaţii lui Akimov şi alţii din spatele lui Rosukrenergo s-au intersectat, de asemenea, cu un alt membru al vechilor reţele KGB şi Stasi, şi unul care a fost conectat direct cu trecutul lui Puţin din Dresda. Acesta era Martin Schlaff, fostul agent al Stasi care lucrase la Dresda pentru a introduce tehnologia sub embargo din Occident, sifonând sute de milioane de mărci germane prin contracte false pentru a păstra reţelele Stasi după căderea Zidului Berlinului. [134] Schlaff se înrădăcinase în Viena drept unul dintre cei mai puternici oameni de afaceri ai naţiunii. Până la putere, Puţin avea peste cincizeci de ani şi extinsese comerţul de celuloză şi hârtie în care îl angajase pe Herbert Kohler, şeful serviciilor de informaţii externe Stasi de la Dresda, în urma prăbuşirii Uniunii Sovietice. [135] Un miliardar cu înclinaţie pentru trabucurile cubaneze adus la el personal de trimisul lui Fidel Castro, el deţinea cazinouri în Europa Centrală şi de Est şi în Israel. El a avut legături în vârful sistemului bancar austriac şi profund în sistemul său politic, în timp ce legăturile sale cu reţelele ruse de crimă organizată păreau să fie şi mai profunde. [136]
Când Gazprom, prin Akimov, a înfiinţat un alt intermediar european, Centrex, pentru furnizarea de gaze către Austria, Elveţia, Italia şi Ungaria, Schlaff şi unul dintre partenerii săi apropiaţi de afaceri au luat participaţii la filiala sa din Viena, Centrex Europe Energy and Gas AG. [137]
Operaţiunea Centrex a fost un alt avanpost al imperiului comercial al Gazprom, care a câştigat în curând sute de milioane de euro prin scheme de tranzacţionare tulbure şi structuri de proprietate opace. [138] A fost înfiinţată de aceeaşi companie offshore din Cipru, prin care participaţia Gazprom la Rosukrenergo trebuia să fie deţinută. Cu toate acestea, nu a depus rapoarte financiare pentru 2005 şi 2006. [139] Unităţile de tranzacţionare au fost structurate prin straturi bizantine de complexitate - iar cele mai multe dintre ele păreau să ocolească Gazprom. Pentru unii experţi, structurile de proprietate complicate au dat semnale de alarmă. „Lipsa de transparenţă, practica de a ascunde numele beneficiarilor, folosirea companiilor offshore şi caracterul secret al contractelor Gazprom cu clienţii săi sunt de rău pentru UE”, a scris expertul în energie Roman Kupchinsky în profunzime, raport asupra schemelor. „Astfel de straturi elaborate... sunt un indiciu al spălării banilor şi al posibilelor retrageri la adresa funcţionarilor implicaţi în crearea lor”. [140]
în acele zile, puţini factori de decizie politică, se pare, au acordat multă atenţie. Totuşi, prezenţa lui Schlaff a fost un indiciu că schemele de tranzacţionare cu gaz, precum Rosukrenergo, erau mai mult decât sifonarea de numerar. Era un reprezentant al reţelelor Războiului Rece din trecut, un traficant de influenţă care fusese investigat de poliţia israeliană pentru presupusa mituire a prim-ministrului israelian Ariei Sharon. [141] Influenţa sa a fost departe şi profundă, nu doar în Austria, ci şi în Orientul Mijlociu, unde cultivase politicieni israelieni şi arabi de rang înalt, inclusiv liderul palestinian Yassar Arafat, Muammar Gaddafi din Libia şi Bashar al-Assad din Siria. [142] El părea a fi o parte integrantă a unei reţele de influenţă care se păstrase încă din vremea sovietică. Liderii lumii arabe cu care construise legături erau aceiaşi oameni cultivaţi de agenţii sovietici de informaţii străine în timpul Războiului Rece.
în 2005, Centrex a intrat în scandal când parlamentul Italiei şi-a dezvăluit implicarea într-o operaţiune de direcţionare a fondurilor către un prieten apropiat al preşedintelui italian Silvio Berlusconi. Gazprom convenise cu gigantul energetic italian Eni să vândă gaze Italiei printr-o altă companie tulbure, deţinută în proporţie de 41% de Centrex şi 25,1% de filiala de export a Gazprom, Gazexport, în timp ce restul de 33,9% era

deținut de două companii deținute de Berlusconi. prieten. Când au descoperit legătura, parlamentarii italieni au fost revoltați de faptul că o parte din veniturile anuale estimate de 1 miliard de dolari ale companiei se vor îndrepta către acest prieten, despre care credeau că nu era decât o fațadă pentru președintele însuși. [143]
Au putut să blocheze această afacere specială. Dar membrii partidului politic al lui Berlusconi i-au spus ulterior ambasadorului SUA în Italia că ei cred că el încă profită „frumos” din alte tranzacții nedezvăluite în domeniul energiei. [144] Oamenii lui Puțin construiau din nou pe conexiuni făcute cu mult timp în urmă în timpul sovietic, când Berlusconi fusese unul dintre intermediarii care lucra îndeaproape cu Biroul Politic sovietic.
Intenția inițială a unor astfel de operațiuni a fost de a crea o platformă de pe care Rusia să poată încerca să influențeze politica europeană, mi-a spus un fost șef de securitate austriac
care a colaborat odată îndeaproape cu Akimov. [145] Până în 2009, ambasadorul SUA în Italia, de exemplu, s-a plâns că declarațiile publice pro-ruse ale lui Berlusconi subminau unitatea occidentală cu privire la inițiativele de securitate ale SUA, cum ar fi scutul de apărare antirachetă în Europa de Est și extinderea NATO. Oamenii lui Puțin își puneau rădăcini adânci în Europa. Londra a devenit o țintă specială: Firtash și-a ocupat un loc în centrul orașului, iar servitorul său șef din Londra a canalizat donații importante către marii Partidului Conservator. Dacă, la început, s-a urmărit să se submineze unitatea occidentală pe inițiative de securitate contrare intereselor ruse, lucrurile aveau să ia mai târziu o întorsătură mai sinistră. Pentru Oleh Rybachuk, fostul șef de cabinet al președintelui ucrainean Viktor Iușcenko, investițiile lui Firtash la Londra păreau să urmeze o cale bătută anterior. „Ucraina a fost un teren de antrenament pentru subminarea UE de către Rusia”, a spus el. [146]
Operațiunile cu bani negru ale rețelei de intermediari a Gazprom au fost doar începutul eforturilor lui Puțin de a restabili influența globală a Rusiei. în Rusia însăși, o transformare treptată era încă în curs, oamenii KGB ai lui Puțin preluând părți mai mari ale economiei. Până la sfârșitul celui de-al doilea mandat de președinte al lui Puțin, economia semăna din ce în ce mai mult cu una feudală. Pentru bancherul de la Geneva Jean Goutchkov și asociații săi, era firesc ca oamenii de afaceri ruși să simtă că datorează totul unui țar modern. „Este un popor oriental. Ei au o altă înțelegere a vieții, a existenței”, a spus unul dintre banii de la Geneva. „Din cauza dimensiunii teritoriului, înțelegerea proprietății este absolut diferită. Proprietatea asupra oamenilor făcea parte din această cultură centrală. Au fost deținute de stăpâni timp de secole, apoi au fost deținute de Partid. Trebuie să aibă un proprietar, un țar puternic. [147]
înfricoșați de atacul legal asupra lui Hodorkovski, magnații rămași din epoca Elțin au început, unul câte unul, să jure fidelitate regimului Puțin. Magnații nestăpâniți ai presei Gusinsky și Berezovsky fuseseră exilați, bunurile lor fiind preluate de stat. O consolidare a activelor avea loc în industrie - în special în sectorul strategic al metalelor - iar noii lideri care au apărut s-au închinat cu toții în fața puterii Kremlinului. Dar a fost Roman Abramovici, miliardarul comerciant de petrol care preluase imperiul de afaceri al lui Berezovsky, un puternic broker considerat de multă vreme deținătorul de poșetă al familiei Elțîn, care a făcut primul și cel mai evident act de fidelitate dintre toate.

Londongrad

Când Roman Abramovici a plecat pentru a servi ca guvernator al regiunii din estul îndepărtat Chukotka, o zonă îndepărtată, încuiată de gheaţă peste strâmtoarea Bering din Alaska, era încă primul an al preşedinţiei lui Vladimir Puţin. Destinaţia lui era un loc părăsit de Dumnezeu la capătul pământului, la 3.700 de mile de Moscova, unde copacii creşteau rar şi vânturile urlă atât de rău încât mătură câinii din picioare şi i-au aruncat peste stradă. Chukotka a fost întotdeauna puţin populată, dar locuitorii săi au părăsit regiunea în urma prăbuşirii sovietice. Populaţia scăzuse de la 153.000 la 56.000 până la sosirea lui Abramovici, iar cei care rămăseseră se luptau să supravieţuiască, abătuţi de sărăcie şi
alcoolism. S-a dus acolo, a spus el într-un interviu rar, pentru că era „sătuit” să facă bani tot timpul. [1] El a prezentat întotdeauna mişcarea ca pe propria sa decizie, susţinând că vrea să conducă „o revoluţie către viaţa civilizată”. [2] Promiţând că va schimba lucrurile în bine, el a câştigat alegerile pentru guvernator din decembrie 2000 cu 92% din voturi.
Populaţia locală din Chukotka s-a închinat pământului pe care a păşit Abramovici. Magnatul cu chip de mirişte, cu un zâmbet timid, crescuse orfan, crescut de bunicii săi într-un oraş de petrol din nordul Rusiei sumbru şi greu. Dar acum acţiona ca binefăcător pentru locuitorii regiunii, trimiţând într-o echipă de directori pentru a lucra la îmbunătăţirea standardelor de viaţă. Au construit noi canale de televiziune şi radio, o pistă de bowling, un patinoar interior încălzit şi un cinematograf. El a cheltuit zeci de miliarde de ruble proprii în acest proces. [3] Parcă s-a înclinat imediat într-un act de fidelitate la apelurile lui Puţin ca marile afaceri să-şi asume mai multă responsabilitate socială după excesele din anii nouăzeci.
De fapt, nu i se lăsase prea mult de ales. Potrivit unui magnat apropiat lui, el a fost trimis la Ciukotka la ordinul lui Puţin, [4] pentru că Puţin dorea averea pe care Abramovici o făcuse prin participaţiile sale la majorul petrolier Sibneft şi la Rusal, gigantul de aluminiu care controla peste 90 la sută. a producţiei naţiunii, să fie la comanda lui. Nu a fost suficient ca fundaţia caritabilă a lui Abramovici, Pole of Hope, să fie gata să doneze ulterior 203 de milioane de dolari Petromed, compania de echipamente medicale, conectată la Bank Rossiya. [5] Puţin dorea să poată accesa şi restul banilor lui Abramovici, iar legile vremii făceau mai uşor să închidă oficialii decât oamenii de afaceri. „Puţin mi-a spus că dacă Abramovici încalcă legea în calitate de guvernator, îl poate pune imediat la închisoare”, a spus asociatul lui Abramovici. [6] Investiţia lui Abramovici de cantităţi mari din propria avere în Chukotka părea să-şi reducă riscul. Dar ameninţarea unor taxe înapoi similare cu cele aplicate lui Yukos părea să atârne mereu peste Sibneft-ul său - mai ales că investiţia personală a lui Abramovici în Chukotka făcea parte dintr-un proces bidirecţional care l-a lăsat şi mai ferm pe cârligul Kremlinului. La scurt timp după ce a devenit guvernator, Sibneft a transferat o mare parte din vânzările sale de petrol prin intermediul companiilor comerciale înregistrate în regiunea din Orientul îndepărtat, cărora li sa acordat prompt sute de milioane de dolari în scutiri de taxe. [7]
Aceste scheme fiscale erau remarcabil de asemănătoare cu cele care l-au adus pe Hodorkovsky în închisoare - şi i-au oferit lui Sibneft posibilitatea de a plăti taxe şi mai puţine decât a făcut Iukos. [8] Ca şi cum ar fi un avertisment, la doar câteva luni de la începutul mandatului său de guvernator, Abramovici a fost transportat la procuratura din Moscova pentru audiere. [9] Presupusa fraudă fiscală în cauză părea relativ mică: 350.000 USD subplăţi. Dar trei ani mai târziu, în martie 2004, imediat după ce

ministerul rus de taxe a perceput prima dintr-o serie de creanţe de impozit înapoi care ar fi falimentat în cele din urmă Yukos şi va fi preluată de stat, suma a crescut brusc. Sibneft era acum cercetat pentru peste 1 miliard de dolari în presupuse plăţi insuficiente pentru anul 2001. [10]
Nu s-a întâmplat nimic în urma investigaţiei, iar Sibneft a insistat întotdeauna că schemele sale fiscale sunt în conformitate cu legea. [11] Dar amenințarea mereu prezentă a acuzațiilor de fraudă fiscală a făcut parte dintr-un proces care transforma treptat pe oligarhii din epoca Elțin în vasali loiali. Abramovici, cu mult înaintea celorlalți, fusese primul dintre ei. Ca și pentru a sublinia că, când, după opt ani de muncă grea, mandatul său ca guvernator al Chukotka a fost în sfârșit încheiat, Puțin i-a spus că următoarea sa destinație
va fi o altă regiune săracă și pustie din estul îndepărtat al Rusiei. „Este un tip tânăr. Lasă-l să lucreze', spusese Puțin. [12] „El era menit să meargă în Kamchatka și să-și cheltuiască și mai multe resurse", a spus o persoană apropiată lui Abramovici. în cele din urmă, și numai după o lungă târguială, Abramovici a fost în sfârșit lăsat de cap.
După procesul lui Hodorkovski, oamenii de afaceri ai Rusiei au fost prea conştienţi că împotriva lor se poate deschide oricând un dosar penal în care, vinovaţi sau nu, şansele să fie strânse împotriva lor încă de la început. Reînviea un sistem feudal, în care proprietarii celor mai mari companii ale ţării, în special cei din sectorul resurselor strategice, începeau să funcţioneze ca manageri angajaţi, lucrând în numele statului. Nu erau mai mult decât gardienii şi îşi păstrau afacerile prin graţia Kremlinului.
Această mentalitate își are rădăcinile în sistemul țarist, în credințele unor oameni precum Jean Goutchkov și Serge de Pahlen. Oamenii KGB ai lui Puţin erau noii conducători imperialişti ai ţării, proprietarii de drept ai resurselor sale, iar bunurile sale urmau să fie împărţite favoriţilor de la Kremlin care aveau să lucreze pentru stat şi, desigur, să plătească tribut stăpânilor lor. „Până în 2003, prima etapă a tranziției Rusiei - etapa capitalismului oligarh - s-a încheiat, iar cea de-a doua etapă - a capitalismului prietenos cu statul - a început", a spus Yevgeny Yasin, un economist influent care a fost o figură de frunte în acea tranziție. Oamenii KGB care au ajuns la putere, a spus el, au considerat că au tot dreptul să considere bogăția țării ca pe a lor: „Ei cred că au reținut țara de la colapsul total. Dar, de fapt, tocmai au preluat puterea, iar țara este condusă pentru conservarea elitei conducătoare. [13]
Semnele ar fi trebuit să fie tulburătoare. Dar pentru o lungă perioadă de timp, Occidentul părea că nu a înțeles profunzimea transformării Rusiei. Creșterea oamenilor KGB ai lui Puțin a fost evidentă, deoarece aceştia şi-au afirmat controlul asupra sectorului energetic strategic al ţării şi a consiliilor de conducere ale celor mai mari companii de stat. Dar, pentru ochii occidentali, restul afacerilor naţiunii păreau în continuare a fi în mare măsură independente. Magnaţii din epoca Elțin, cum ar fi Abramovici, erau văzuți ca simboluri ale forțelor pro-occidentale modernizării din economia rusă. Cel mai important, se părea, pentru o dată economia a fost în plină expansiune şi au crescut speranța că o clasă de mijloc emergentă va cere într-o zi un cuvânt mai mare de spus în procesul politic. [14]
De când Puțin a fost uns succesorul lui Elțin, prețul petrolului a crescut, alimentând o redresare economică. Până în 2005, acestea s-au triplat, iar dezastruoasa datorie de 40 de miliarde de dolari a Rusiei şi devalorizarea rublei din 1998 păreau o amintire îndepărtată. Până atunci, țara avea rezerve valutare de 150 de miliarde de dolari, a cincea ca mărime din lume. [15] Sub îndrumarea ministrului de finanțe cu minte

liberală Alexei Kudrin, guvernul a creat un fond de stabilizare din veniturile extraordinare din impozitele pe petrol pe care le obţinuse de când a făcut modificările codului fiscal atât de rezistente de baronii petrolului. în 2005, acest fond, care trebuia să acţioneze ca un tampon pentru economie în cazul unei scăderi bruşte a preţului petrolului, se ridica la 30 de miliarde de dolari. [16] Până în anul următor, acesta era de 70 de miliarde de dolari, în timp ce rezervele valutare crescuseră la 260 de miliarde de dolari. [17] Preţurile petrolului crescuseră până atunci la peste 60 de dolari pe baril, comparativ cu 17,4 dolari în 1999, când Rusia abia ieşea din ultima sa criză economică şi Elţin îl unsese pe Puţin pe succesorul său. Creşterea preţului petrolului a schimbat totul. Tulburările economice care ajutaseră să convingă familia lui Elţin să cedeze puterea oamenilor de la securitate păreau o lume departe.

în timp ce Roman Abramovici s-a străduit să îmbunătăţească nivelul de trai în Chukotka, la Moscova şi în alte capitale regionale era în curs de transformare mai spontană. încet la început şi apoi din ce în ce mai repede, în centrele oraşelor erau construite mall-uri luminoase în stil european. Produse precum Mango, Benetton, Diesel şi Adidas au înlocuit mâncarea urâtă şi magazinele universale în stil sovietic din trecutul nu prea îndepărtat. [18] Restaurantele elegante din oraşele din adâncurile Siberiei serveau miel din Noua Zeelandă, carne de viţel din Australia şi vin din Franţa. [19] Cheltuielile consumatorilor erau în creştere. Rusia începea brusc să crească o clasă de mijloc. Oamenii au avut în sfârşit bani de cheltuit după un deceniu în care economiile lor au dispărut de două ori peste noapte. Odată cu creşterea preţului petrolului, creşterea economică a fost în medie de 6,6% în anii de după ridicarea lui Puţin la preşedinţie, în timp ce salariul mediu lunar a crescut de patru ori. [20]

Au fost zile de belşug şi stabilitate. Şi, deşi creşterea preţului petrolului care a determinat-o nu a avut nicio legătură cu el, acestea au fost zilele în care a fost stabilit statutul divin al lui Puţin ca ţar care a salvat Rusia. A făcut parte dintr-un pact nescris pe care poporul Rusiei părea să-l fi încheiat cu preşedintele lor. Ei au ales să nu observe corupţia de stat în creştere, puterea arbitrară în creştere a FSB şi a tuturor ramurilor de aplicare a legii asupra afacerilor mari şi mici. Nu le-a păsat de restricţia asupra libertăţii mass-media, atâta timp cât veniturile lor creşteau, atâta timp cât în sfârşit exista stabilitate. începuseră să trăiască ca vecinii lor europeni. Puţin şi oamenii săi din KGB, se părea, ar putea pune la închisoare pe oricine doreau, atâta timp cât clasa de mijloc în curs de dezvoltare şi-ar putea permite o vacanţă anuală în Turcia.

în orice caz, poveştile despre preluarea KGB la vârf, despre sifonarea activelor şi subversia procesului juridic, nu au ajuns la majoritatea populaţiei, întrucât Kremlinul lui Puţin preluase mass-media şi eradicase orice competiţie politică. Preluarea tuturor pârghiilor puterii de la Kremlin a însemnat că populaţia a fost înstrăinată de procesul politic. Dar în ceea ce un singur analist, Masha Lipman, a numit mai târziu „Pactul de neparticipare" al ruşilor [21], ei s-au mulţumit să lase Kremlinul să monopolizeze procesul de luare a deciziilor politice şi economice, atâta timp cât acesta nu a intrat în propriile lor. vieţi. Acesta a fost un model cu totul diferit de cel din vremurile sovietice. Apoi, puterea covârşitoare a Partidului şi a KGB-ului a încălcat aproape toate aspectele vieţii de zi cu zi. Acum, atâta timp cât interesele serviciilor de securitate nu au fost încălcate, ei au rămas departe de ele. Majoritatea populaţiei a acceptat cu uşurinţă noul sistem, care a consolidat şi mai mult modul de guvernare predominant în Rusia încă de pe vremea ţarilor. Era, scria Lipman, „ordinea perenă a Rusiei - statul dominant şi o societate fără putere, fragmentată". [22]

Oamenii de afaceri legaţi de KGB cu care am vorbit s-au referit adesea la această mentalitate pentru a-şi justifica acţiunile şi conducerea lor. A fost, au spus ei, tragedia Rusiei că oamenii ei nu voiau să participe la politică - într-adevăr, ei nu ştiau cum să facă. Acest lucru a fost adânc înrădăcinat în mentalitatea naţională de când Rusia a început, ar spune ei, clătinând din cap cu tristeţe. Dar, de fapt, ei doar profitau de o scuză convenabilă pentru a se convinge că au dreptate să nu permită oamenilor să participe la democraţie. KGB-ul învăţase bine lecţiile trecutului sovietic. în loc de un stat dominator, capitalismul devenise instrumentul
care le permitea să acţioneze aşa cum doreau. într-adevăr, ei credeau că, aşa cum a spus cu cinism asociatul de la Geneva al lui Jean Goutchkov, oamenii erau mulţumiţi dacă au „un frigider, un televizor, o casă, copii, o maşină. în rest, mai mult sau mai puţin, nu îţi pasă, atâta timp cât situaţia ta materială nu este afectată. [23]
Unii politicieni occidentali, totuşi, au continuat să creadă într-un vis diferit pentru clasa de mijloc în creştere a Rusiei. Speranţa lor era că în cele din urmă, pe măsură ce veniturile şi capacitatea lor de a accesa ţările occidentale creşteau, oamenii vor cere mai multe drepturi politice. [24] încurajat de aparenta victorie a Războiului Rece şi de extinderea Uniunii Europene în ţările din fostul bloc estic, Occidentul a crezut în integrarea globală a Rusiei şi şi-a deschis pieţele din ce în ce mai larg pentru aceasta. Credinţa în puterea globalizării, în pieţele liberale şi în democraţie a fost la apogeu. Expansiunea spre est a Europei a fost „cea mai importantă contribuţie la pace, stabilitate şi prosperitate în Europa din ultimii ani", a declarat comisarul UE pentru Extindere, Gunter Verheugen, în zilele ameţitoare ale anului 2004. [25]
Companiile ruseşti se grăbeau să-şi coteze acţiunile la bursele de valori occidentale, în special la Londra. Numai în 2005 au strâns peste 4 miliarde de dolari în vânzări de acţiuni la Londra, comparativ cu 1,3 miliarde de dolari pe toate pieţele în cei treisprezece ani de la prăbuşirea sovietică. [26] în Occident se credea ferm că aceste companii şi, în mare parte, magnaţii din epoca Elţin din spatele lor, reprezentau viitorul Rusiei. în ciuda temerilor stârnite de preluarea de către stat a Yukos, convingerea a fost că numărul tot mai mare de oferte era un semn că Rusia se maturizează ca economie de piaţă.
Afacerile care se îndreptau spre Londra trebuiau să aibă trei ani de conturi auditate conform standardelor internaţionale, precum şi cel puţin şase luni de acţiuni listate la Moscova, pentru a se califica pentru a fi listate la Bursa de Valori din Londra. [27] Mulţi din lumea de elaborare a politicilor occidentale credeau că, cu cât mai multe companii ruseşti sunt listate în Occident, cu atât vor trebui să se adapteze la regulile occidentale de transparenţă şi guvernare. „Convingerea era că oligarhii care se înregistrau pe listă ar trebui să respecte regulile de guvernanţă corporativă, că vor deveni parte a sistemului global", a spus Nigel Gould-Davies, fost ataşat economic la ambasada Marii Britanii la Moscova şi, mai târziu, reprezentantul Marii Britanii, ambasador în Belarus. [28] în loc de comportamentul agresiv al tranziţiei din anii nouăzeci, a spus el, „şi-ar schimba comportamentul pentru că trebuia". O listă din Londra a fost, de asemenea, văzută ca oferind un strat suplimentar de protecţie împotriva atacurilor lui Puţin *şi* un simbol preţuit al respectabilităţii.
Bancherii occidentali şi factorii de decizie şi-au pus speranţele în armata în creştere a companiilor ruseşti din Londra, care contribuie în continuare la creşterea clasei de mijloc a Rusiei. Se credea că generaţia în curs de dezvoltare de oameni de afaceri va aduce într-o zi presiune asupra guvernului lui Puţin pentru o liberalizare a mediului

politic şi economic. „Şansele sunt mari ca lucrurile să se mişte în direcţia corectă, din cauza schimbărilor din societate”, a spus Stephen Jennings, şeful uneia dintre cele mai mari bănci de investiţii din Moscova, Renaissance Capital, născut în Noua Zeelandă. „La un moment dat, aceste condiţii vor cere un lider mult mai liberal şi mai modernizator. Pur şi simplu nu ştim dacă acesta va fi următorul sau cel de după. [29] Bancherii occidentali s-au înghesuit la Moscova în căutarea taxelor - unii fiind convinşi că făceau „lucrarea lui Dumnezeu”, aducând pieţele oamenilor şi eliberându-i de mâna grea a statului. Delegaţiile au zburat în mod regulat la Moscova din oraşul Londrei, făcând afaceri, subliniind beneficiile „regulamentului de atingere uşoară” din Londra. [30] într-o perioadă în care pieţele emergente din întreaga lume erau în plină expansiune - mai ales în China şi în India - Rusia devenise cea mai mare sursă de oferte internaţionale la Bursa de Valori din Londra. [31]

Poate pentru că oraşul Londrei devenise atât de captivat de valul de numerar, încât bancherii şi investitorii au ales adesea să nu-şi facă griji că următorul val de oferte ruseşti era cu totul diferit. Companiile care veneau la Londra erau acum în principal noii maşini ai capitalismului de stat al lui Puţin, care nu avea niciun interes în liberalizarea economiei ruse. De asemenea, Primăria a ales să ignore faptul că existau decalaje mari în transparenţa structurilor de proprietate şi a conturilor financiare ale unora dintre aceste companii. Unul dintre motivele pentru care companiile ruseşti se îndreptau în masă spre Londra a fost că standardele necesare pentru listarea acolo erau mult mai puţin stricte decât cele din New York. în SUA, reglementările impuneau directorilor executivi şi directorilor financiari ai companiilor care doresc o cotare la bursă să aprobe acurateţea conturilor financiare. [32] Dacă ceva sa dovedit a fi neadevărat sau înşelător, a fost tratat ca o infracţiune penală. „Nici o companie rusă nu era pregătită pentru asta. Am avut nevoie de încă cinci ani pentru a face curăţenie, poate mai mulţi”, a spus Dmitri Gololobov, un avocat rus care a lucrat la o listă americană a certificatelor de depozit globale pentru Yukos, care a renunţat la planuri din cauza riscurilor. [33] La Londra, totuşi, companiile care listau certificate de depozit globale au fost salutate de un sistem care permitea un nivel mult mai scăzut de due diligence şi îi lăsa pe investitori responsabili să verifice dacă informaţiile furnizate de companie erau corecte sau nu. [34]

Financial Times din Londra a remarcat ironic că paginile prospectului de acţiuni pentru o viitoare ofertă londoneze, oţelul Novolipetsk, conţineau „mai multă dramă decât un complot Dostoievski”. [35] Ea a dezvăluit o sălbăticie de tranzacţii privilegiate şi tranzacţii opace. Zeci de milioane de lire sterline au fost date în împrumuturi fără dobândă unor companii obscure, achiziţionate ulterior de acţionarul de control al Novolipetsk. Alte milioane au fost înmânate în „comisionarle de consultanţă” aceleiaşi persoane. Cel mai important, privatizarea Novolipetsk a avut loc în estul sălbatic darwinian al Rusiei, în anii 1990, iar compania a recunoscut că proprietatea şi titlul de proprietate asupra oricărei alte companii pe care a achiziţionat-o puteau fi contestate în orice moment. Dar totuşi investitorii s-au adunat. Guvernul lui Tony Blair părea să fi dat ordin ca Londra să-şi deschidă porţile banilor ruşi, indiferent de provenienţă. Listările ruseşti asigurau Londrei un flux imens de venituri pentru armatele de bancheri, avocaţi, consultanţi şi firme de PR. Oraşul era plin de bani ruseşti. Dar, în loc ca Rusia să fie schimbată prin integrarea sa pe pieţele occidentale, Rusia era cea care schimba Occidentul. Magnaţii care veneau la Londra, despre care Occidentul spera să devină forţe motrice independente pentru schimbare, deveneau în schimb mai

dependenţi de Kremlin. Erau vasali ai statului din ce în ce mai autoritar şi cleptocrat al lui Puţin. în loc să aducă Rusia în conformitate cu sistemul său bazat pe reguli, încet Occidentul era corupt. Era ca şi cum ar fi fost injectat un virus în el.
Calea fusese parţial netezită, se părea, când Roman Abramovici a cumpărat clubul de fotbal Chelsea din Londra, în vara anului 2003. Achiziţia de 150 de milioane de lire sterline (240 de milioane de dolari) a fost un fel de lovitură de stat. Ziarele londoneze s-au mirat de Boeing-ul 767 privat al lui Abramovici în timp ce acesta a intrat în Londra pentru a-şi inspecta noul club. Ei au dedicat coloană copioasă iahturilor sale de lux, inclusiv cel mai mare din lume, *Eclipse*, un palat plutitor de 168 de metri dotat cu două platforme de elicopter şi propriul submarin. Oligarhul secret, cu chip de mirişte şi îmbrăcat simplu în blugi, a fost lăudat în timp ce a cheltuit fonduri generoase cumpărând jucători de renume mondial pentru Chelsea şi modernizând stadionul Stamford Bridge. Puţini au întrebat de unde au venit banii lui. „Este o expunere foarte bună", a spus un fost asociat al lui Abramovici. „Cu Chelsea, va primi trei pagini în spatele ziarelor şi nu e nimic rău. Nimeni nu-l pune la îndoială. [36]
Kremlinul lui Puţin calculase cu exactitate că modalitatea de a câştiga acceptarea în societatea britanică era cea mai mare dragoste a ţării, sportul naţional. Potrivit lui Serghei Pugaciov, de la început achiziţia a avut ca scop construirea unui cap de pod pentru influenţa rusă în Marea Britanie. [37] „Puţin mi-a spus personal despre planul său de a achiziţiona clubul de fotbal Chelsea pentru a-şi creşte influenţa şi a ridica profilul Rusiei, nu numai în rândul elitei, ci şi în rândul oamenilor obişnuiţi britanici", a spus el. [38] Puţin îi ordonase lui Abramovici să cumpere clubul, a susţinut un magnat rus şi un fost asociat cu Abramovici. „A fost o operaţiune grozavă. Nu s-au pus întrebări. Achiziţia a făcut din Abramovici o celebritate instantanee în Marea Britanie. O invitaţie de a urmări un meci din cutia lui privată a fost unul dintre cele mai tare bilete din oraş.
Trecerea lui Abramovici în fotbalul din Premier League a avut ca scop, de asemenea, creşterea influenţei Rusiei în FIFA, Federaţia Internaţională de Fotbal, care ulterior a ales Rusia să găzduiască Cupa Mondială din 2018. „Roman a fost rugat de Puţin să intre în fotbal", a spus fostul asociat Abramovici. „El a crezut că ar trebui să o facă pentru a câştiga influenţă în FIFA, care era binecunoscută ca o organizaţie coruptă". [39] „Prin Chelsea, a primit un bilet de intrare în lumea fotbalului", a spus magnatul rus. „A putut să-l folosească pentru a face lobby pentru Cupa Mondială, ceea ce a însemnat mult pentru Moscova. Au vrut să câştige găzduirea pentru a arăta oamenilor că Rusia nu era izolată. A fost foarte important pentru ei. [40]
O persoană apropiată lui Abramovici a negat că magnatul acţiona sub conducerea Kremlinului când a cumpărat clubul. [41] Dar oricare ar fi adevărul, alegerea lui Abramovici a lui Chelsea a devenit un simbol al numerarului rusesc care pătrundea în Marea Britanie, iar acceptarea sa promptă a ajutat banii ruşi să devină parte din structura vieţii londoneze. „A fost şi un bilet de intrare în înalta societate din Marea Britanie. A fost o intrare în Camera Lorzilor', a spus un fost partener de afaceri. „A creat un club la Chelsea special pentru asta."
Motivul pentru care au fost puse puţine întrebări despre Abramovici a fost parţial că el părea la prima vedere să nu aibă nimic de-a face cu oamenii KGB ai lui Puţin. El a continuat să menţină legături strânse cu Familia Elţin - cu Valentin Yumashev şi cu Alexander Voloshin, şeful de cabinet al Kremlinului din epoca Elţîn. El era văzut ca chipul acceptabil al afacerilor ruseşti, un reprezentant al aripii mai liberale a elitei ruse

pe care Marea Britanie era atât de nerăbdătoare să o cultive. Dar această percepţie nu a fost de fapt decât o
comoditate pentru Puţin. „Puţin îi place ca oameni precum Abramovici şi Iumaşev să călătorească prin lume şi să spună oamenilor că nu este un asemenea crocodil", a spus Alexander Temerko, fostul acţionar al lui Yukos, care până la sfârşitul anului 2004 a fugit din Rusia pentru Marea Britanie. — Are nevoie de ei să facă asta pentru el. Sunt ambasadori voluntari neplătiţi pentru el. [42]
Fie că voia sau nu, Abramovici devenise parte din maşina lui Puţin, unul dintre custozii de încredere ai Kremlinului. El a jucat un rol esenţial în a ajuta la crearea unui capitalism KGB care a devenit turbocompresor pe măsură ce şi-a extins raza de acţiune în Occident, în timp ce preţurile energiei continuau să crească. Maiorul său petrolier Sibneft a făcut parte din acea transformare. în septembrie 2005, şi el a fost înghiţit de stat, deoarece Kremlinul şi-a continuat eforturile de a prelua controlul asupra sectorului energetic strategic. Dar, în loc să ajungă în închisoare precum Hodorkovski, compania sa a falimentat peste miliarde de dolari în taxe de impozit înapoi, Abramovici a reuşit să vândă Sibneft statului pentru 13 miliarde de dolari - numerar. Dar abia dacă niciunul dintre câştiguri trebuia să fie considerat al lui. în loc să fuzioneze cu Yukos şi să vândă compania americanilor Exxon sau Chevron, aşa cum plănuiseră odată el şi Hodorkovski, Abramovici se înclinase în schimb faţă de noua ordine a Kremlinului. încă o dată, nu avea de ales. Vânzarea Sibneft către Gazprom la sfârşitul anului 2005 a fost o altă etapă a procesului prin care preluarea energiei de către Kremlin a câştigat legitimitate internaţională, alimentând şi mai mult boom-ul bursier rusesc. A fost momentul în care averea lui Abramovici a devenit şi mai legată de Kremlin decât înainte.
Acordul a fost încheiat într-un proces în mai multe etape, care a început la abia două săptămâni după ce o instanţă de la Moscova a pronunţat în cele din urmă verdictul de vinovăţie împotriva lui Hodorkovski în mai 2005. Atunci guvernul rus a încercat să stimuleze dispoziţia investitorilor străini cu ademenirea supremă, anunţând că urma să împrumute 7 miliarde de dolari de la băncile internaţionale pentru a-şi creşte pachetul de acţiuni la Gazprom la 51 la sută. [43] Aceasta a fost mişcarea pe care investitorii străini o aşteptau de mult. Ar fi putut părea contra-intuitiv că mai mult control guvernamental asupra Gazprom ar fi bine pentru ei, dar ani de zile au fost blocaţi de la tranzacţionarea liberă a acţiunilor la cel mai mare producător de gaze din lume, deoarece guvernul rus nu deţinea în mod oficial o majoritate, miză în ea. Desigur, statul controla gigantul gazier, dar pe hârtie deţinea doar 38 la sută, iar guvernul se temea că, fără restricţii asupra sumei pe care o pot deţine, investitorii străini ar putea prelua cea mai importantă companie strategică a Rusiei. Anul precedent, când a anunţat intenţia de a fuziona Gazprom cu Rosneft, guvernul şi-a abătut perspectiva că îşi poate ridica miza la una de control şi să ridice restricţiile, creând astfel cel mai mare major energetic din lume accesibil investitorilor străini. Dar aceste planuri s-au prăbuşit atunci când Yukos şi-a depus ultimul proces pentru protecţie împotriva falimentului în Houston, iar Rosneft a achiziţionat Yuganskneftegaz de la Yukos în loc de Gazprom, din cauza riscurilor legale. Preluarea Yugansk de către Rosneft a alimentat ambiţiile preşedintelui său, Igor Sechin, de a-şi construi propriul gigant energetic de stat, independent de Gazprom, iar luptele dintre cei doi titani ai statului au distrus planul de fuziune.

Acum că praful s-a aşezat, guvernul anunţa o înţelegere mult mai simplă. Urma să împrumute 7 miliarde de dolari de la băncile internaţionale pentru a cumpăra acţiunile de care avea nevoie pentru a-şi spori participaţia la Gazprom şi urma să cumpere acţiunile de
la companie însăşi. Anunţul a transmis valuri de urale pe bursă după epuizantul caz Hodorkovski. Acum că procesul lui Hodorkovsky s-a încheiat, investitorii credeau că s-a întors un colţ. Ridicarea aşa-numitelor restricţii privind proprietatea străină a fost întotdeauna văzută ca o modalitate prin care Kremlinul poate cumpăra favoarea investitorilor străini după vânzarea forţată toxică a lui Iugansk. Acum investitorii străini sperau că verdictul Hodorkovski va fi sfârşitul atacului statului, că procesul lui era un caz izolat, iar Kremlinul nu avea de gând să mai sechestreze nicio avere. Bursa a crescut, indicele RTS din Rusia dublându-se în şase luni. Creşterea care fusese oprită în timpul afacerii Hodorkovski fusese pe deplin recuperată, impulsionată de acţiunile Gazprom, care au crescut cu peste 100%. [44] Făcea parte dintr-o orbire intenţionată faţă de extinderea în creştere a statului: asta nu conta, atâta timp cât preţurile acţiunilor creşteau.

Gazprom, la rândul său, a anunţat că va folosi numerarul primit de la guvern pentru acţiunile sale pentru o achiziţie proprie: în loc să falimenteze Sibneft-ul lui Abramovici şi apoi să preia controlul, urma să-l cumpere. Acesta a fost un compromis pe fondul luptei interne cu Sechin, care ar oferi Gazprom o operaţiune petrolieră proprie. în cele din urmă, Gazprom a cumpărat Sibneft de la Abramovici pentru 13 miliarde de dolari, într-o afacere care părea să sublinieze cât de mult diferă soarta lui Abramovici de cea a lui Hodorkovski. [45] Acordul a predat un alt major petrolier din sectorul privat în mâinile oamenilor lui Puţin. Dar Abramovici părea să fi plecat cu un preţ de piaţă echitabil pentru compania sa, fără taxele de vânzare forţată, faliment şi taxe înapoi ale cazului Hodorkovski - în ciuda faptului că Sibneft a plătit o cotă efectivă de impozitare şi mai mică decât a plătit-o vreodată Yukos. A fost lăudată ca fiind cea mai mare tranzacţie de preluare din istoria Rusiei şi a fost văzută de piaţă ca un semn că Kremlinul a renunţat la afacerea Yukos şi că nu vor avea loc alte exproprieri.

Dar, de fapt, a fost doar o altă evoluţie a unui capitalism KGB emergent în care nimic nu era aşa cum părea. Au circulat zvonuri că Abramovici a trebuit să împartă partea leului din cele 13 miliarde de dolari pe care le-a primit cu oamenii lui Puţin. „Spun de multă vreme că Puţin este un partener de afaceri al lui Abramovici", a spus la acea vreme fostul său partener de afaceri Boris Berezovski. „Nu am nicio îndoială că profiturile din vânzarea Sibneft vor fi împărţite între Abramovici şi Puţin, precum şi între câteva alte persoane." [46]

„Nu sunt doar banii lui", a spus un magnat rus cândva apropiat de Abramovici. [47] „El este reprezentantul lui Puţin". „Nimeni nu ştie cât de mult are", a spus un alt fost asociat. [48] Un alt magnat rus a spus că Abramovici i s-a plâns odată că a trebuit să cheltuiască mai mult decât partea lui din banii din vânzarea Sibneft pentru implementarea comenzilor pentru Puţin - pentru construirea de stadioane de fotbal în Rusia, pentru investiţii în Chukotka şi alte operaţiuni strategice în beneficiul Kremlinului. [49]

Devenea un sistem în care toate afacerile de orice scară erau dependente de bunăvoinţa Kremlinului, unde magnaţii trebuiau să servească statul pentru a-şi păstra statutul şi bogăţia. Dar era şi un sistem care, prin furtune, câştiga o acceptare şi legitimitate internaţională din ce în ce mai mare. în timp ce Occidentul acceptase

imediat ceea ce credea că sunt magnaţi cu minte liberală precum Abramovici, începuse şi să se împace cu noua ordine energetică a Kremlinului. în anul următor, în vara anului 2006, a lăsat deoparte preocupările legate de confiscarea de facto a unităţii principale de producţie a lui Yukos,
Yugansk, şi a permis lui Rosneft să efectueze o ofertă publică iniţială la bursa londoneză. Atunci a avut loc prima lovitură reală adusă integrităţii pieţelor occidentale. Vânzarea de acţiuni a lui Igor Sechin Rosneft în acel an a fost salutată drept una dintre cele mai mari din lume. Iniţial, compania a spus că plănuieşte să strângă 20 de miliarde de dolari, o sumă care ar fi doborât recorduri. [50] Deşi mai târziu s-a redus la jumătate din aceasta, volumul a fost încă emotionant pentru bancherii occidentali, care s-au grăbit să ia o parte din comisioanele de 120 de milioane de dolari. [51] IPO, încă a treia ca mărime din lume în acel an, a fost în esenţă un referendum pentru investitori privind preluarea de către Kremlin a sectorului energetic al Rusiei. Directorii occidentali care au continuat să conducă ceea ce a mai rămas din Yukos din exil s-au criticat împotriva vânzării, susţinând că ar echivala cu sprijinirea vânzării proprietăţii furate şi au făcut apel la autoritatea de reglementare a pieţelor din Regatul Unit, Autoritatea pentru Servicii Financiare, să o oprească. [52] Totul despre preluarea Yugansk de către Rosneft, au spus ei, a fost ilegal - de la taxele selective şi retroactive care au dus la vânzarea forţată, până la vânzarea cu reducere în sine, care a încălcat o ordonanţă temporară emisă de Houston. tribunal.
Pentru cei care priviseră îngroziţi cum oamenii KGB ai lui Puţin subminaseră procesul legal de a prelua controlul asupra luganskului cu puţin peste un an înainte, lista a ridicat întrebări morale şi etice profunde. George Soros, miliardarul investitor devenit filantrop, a scris pentru *Financial Times* întrebându-se dacă IPO ar trebui să fie permis: „Pentru a susţine că va îmbunătăţi transparenţa ignoră faptul că Rosneft este un instrument de stat care va întotdeauna servesc obiectivelor politice ale Rusiei în detrimentul intereselor acţionarilor". [53] Pentru alţi apărători ai lui Yukos, se părea că o IPO de succes va fi văzută de Kremlin ca un sigiliu al aprobării pieţei. „Liderii occidentali trebuie să aibă o perspectivă realistă şi pe termen lung asupra implicaţiilor liniştirii ruşilor în astfel de probleme legate de drepturile fundamentale ale omului şi statul de drept", a scris Robert Amsterdam, avocat al lui Hodorkovski, aflat la începutul primului său an de activitate, lagărul de prizonieri din estul îndepărtat al Rusiei. „Dacă nu, cei care se află în prezent la putere în Rusia vor lua standardele occidentale duble drept o licenţă pentru impunitate. A nega, a respinge sau a ignora gravitatea consecinţelor înseamnă a închide ochii la lecţiile istoriei. [54]
Deşi ceea ce a scris Amsterdam acum sună ca un avertisment asupra a ceea ce urma, oamenii lui Puţin calculaseră cu exactitate că, pentru Occident, banii vor depăşi toate celelalte preocupări. „La sfârşitul zilei, toată lumea vrea să facă bani şi Kremlinul ştie asta", a spus Harvey Sawikin, şeful fondului de hedge-uri Firebird Management din New York. [55] în ciuda tuturor protestelor şi ameninţării cu procese, IPO a mers înainte, prezentată ca un triumf pentru Puţin, deoarece acesta a fost gazda grupului G8 de naţiuni dezvoltate la Sankt Petersburg în acea vară. Rosneft a fost evaluat la 80 de miliarde de dolari, o transformare enormă încă de înainte de achiziţionarea lui Yugansk pentru doar 9,4 miliarde de dolari, [56] când Rosneft a fost estimat a avea o valoare de nu mai mult de 6 miliarde de dolari. Evaluarea boltirii a fost o mărturie a puterii cohortei KGB a lui Puţin şi a cunoaşterii faptului că sprijinul lor pentru Rosneft a

fost o garanţie a extinderii sale viitoare: sprijinul Kremlinului a însemnat că era sigur că va prelua restul activelor lui Yukos pentru un cântec la licitaţiile de faliment, a veni. Dar IPO-ul nu fusese deloc un IPO. în schimb, era mai degrabă un plasament privat. Majorităţile petroliere străine, inclusiv BP, compania petrolieră de stat din Malaezia Petronas şi China National Petroleum Corporation, nerăbdătoare să obţină favoarea Kremlinului, cumpăraseră aproape jumătate din totalul ofertei, în timp ce Gazprombank, conectată la KGB, cumpărase 2,5 miliarde de dolari în acţiuni. [57] S-a raportat pe scară largă că Kremlinul, care nu a putut permite vânzării să eşueze, a presat magnaţi precum Abramovici să ia parte la ea. S-a raportat că Abramovici a cumpărat acţiuni în valoare de 300 de milioane de dolari, un alt indiciu că opera la cererea Kremlinului. [58] BP nu ascunsese faptul că încerca să folosească oferta pentru a-şi cumpăra drumul în favoarea Kremlinului, că era un exerciţiu de „construire a relaţiilor". „Credem că este o investiţie strategică bună pentru poziţia noastră în Rusia şi relaţia noastră cu industria petrolieră rusă şi cu autorităţile ruse", a declarat un purtător de cuvânt al companiei. [59] Dar alţi investitori s-au plâns că vânzarea a fost o operaţiune tipică KGB, în timp ce investitorii americani şi companiile petroliere s-au îndepărtat de frica faţă de riscurile legale. „Acesta a fost un exerciţiu major de extorcare", a spus un administrator de fond, susţinând că vânzarea a fost mult prea scumpă. „S-au sprijinit pe investitori în mod adevărat KGB pentru a se asigura că oferta a avut succes". [60]

Dar părea să conteze puţin pentru investitori faptul că aceştia legitimează preluarea statului de către oamenii KGB ai lui Puţin. Nici nu păreau îngrijoraţi că fondurile strânse vor ocoli bugetul rus, mergând în schimb către plata împrumutului de 7 miliarde de dolari pe care un vehicul special de stat, numit Rosneftegaz, l-a luat de la băncile internaţionale când statul şi- a majorat pachetul de acţiuni la Gazprom anul precedent.. A făcut parte din ceea ce fostul ministru adjunct al energiei, Vladimir Milov, a numit „un truc cu trei cărţi", menit doar să evite transparenţa cerută în mod normal de privatizările de stat: „Acesta este foarte caracteristic regimului actual. Ei lucrează prin scheme netransparente în care bărbaţii lui Puţin sunt personal beneficiari şi pot împărţi banii între ei fără a fi responsabili în faţa nimănui. [61]

Pentru Andrei Illarionov, consilierul economic de la Kremlin, care până atunci demisionase dezgustat de schimbările care aveau loc, vânzarea lui Rosneft a fost „o crimă împotriva statului rus şi a poporului rus". [62] Prin participarea şi facilitarea acesteia, el a spus: „Companiile occidentale construiesc, de fapt, relaţii pe termen lung cu acele forţe din Rusia care distrug chiar pilonii societăţii moderne: o economie de piaţă, respectul pentru proprietatea privată, democraţia.' [63] Dar pentru oamenii KGB din spatele transformării lui Rosneft, a fost ştampila de aprobare pentru care lucraseră şi le-a permis să-şi adâncească infiltrarea pe pieţele internaţionale.

Pe măsură ce Rosneft a acumulat activele rămase ale lui Yukos în vânzările de faliment, investitorii occidentali au început să se adune mai mult în ordinul Kremlinului. Alţi doi giganţi ai sistemului administrat de stat al Kremlinului au urmat rapid exemplul cu oferte de acţiuni la fel de enorme. Dar niciunul dintre ei nu a fost un far al transparenţei. Erau mai degrabă reprezentativi pentru un sistem în curs de dezvoltare rapidă în care Kremlinul domina totul. Mai întâi a fost o ofertă de 8,8 miliarde de dolari în februarie 2007 de către banca de economii de stat Sberbank, care a atras investitori străini şi autohtoni deopotrivă. [64] Deşi investitorii erau îngrijoraţi de transparenţă, banca a fost văzută ca un proxy pentru economia de consum în plină expansiune a

Rusiei, iar controlul statului asupra acesteia a fost considerat un avantaj. Nu ar fi permis niciodată să eşueze. Apoi, doar trei luni mai târziu, a doua cea mai mare bancă a Rusiei, VTB, fosta bancă comercială sovietică, deţinută şi de stat, s-a dus la Londra pentru o ofertă publică iniţială de 8,2 miliarde de dolari, cea mai mare din lume în acel an. [65] Reputaţia VTB ca bancă de buzunar pentru „proiectele speciale" ale Kremlinului strâns legate de KGB nu a redus entuziasmul investitorilor. Avuncularul director al său, Andrei Kostin, un fost diplomat sovietic la Londra, a arătat puţin talent ca bancher în afară de capacitatea sa de a câştiga miliarde de dolari pentru bancă în sprijinul statului. Cu doar doi ani înainte, un fost preşedinte al băncii centrale a numit VTB „un *Titanic care se scufundă* „. [66] Dar atunci când a menţionat că cererea investitorilor de primăvară pentru acţiuni era de opt ori mai mare decât oferta reală. 2007 a fost anul în care interesul investitorilor la nivel mondial a atins apogeul. Preţurile petrolului se apropiau de un record de 70 de dolari pe baril şi chiar şi preşedintele Goldman Sachs, Lloyd Blankfein, un titan al Wall Street-ului, i-a scris lui Puţin cerându-i o întâlnire - fapt care a fost afişat cu mândrie pe site-ul Kremlinului pentru ca toată lumea să- 1 vadă. [67]

Ademenite de miliardele de dolari în tranzacţii care se învârteau, băncile de investiţii globale se îngrămădeau înapoi la Moscova - unele pentru prima dată de când au fost incendiate în criza din august 1998. Fuziunile şi achiziţiile doar în 2006 au ajuns la 71 de miliarde de dolari. [68] Dar magnaţii cu care investitorii străini s-au descurcat în cluburile şi restaurantele din ce în ce mai luxoase ale Moscovei erau până atunci adesea împuterniciţi pentru interesele Kremlinului. Acolo era Suleiman Kerimov, în vârstă de patruzeci şi unu de ani, originar din Daghestan, regiunea volatilă învecinată cu Cecenia. A apărut prima dată pe titluri în 2006, când şi-a înfăşurat Ferrari-ul în jurul unui copac de pe Promenade des Anglais din Nisa şi aproape că a murit din cauza arsurilor, [69] după care s-a retras în răcoarea cu aer condiţionat din biroul său de la ultimul etaj. dintr-o casă din Moscova puternic păzită, cu mâinile arse protejate de mănuşi subţiri fără degete. Odată ce şi-a revenit, a devenit din nou notoriu pentru petrecerile sale fastuoase, în care oameni ca Beyonce au cântat în faţa bancherilor seniori de la Morgan Stanley şi Goldman Sachs la vila sa din Cap d'Antibes. La începutul lui 2007, Forbes îşi estima averea la 14,4 miliarde de dolari, făcându-l al doilea cel mai bogat om al Rusiei după Abramovici.

Kerimov făcea parte dintr-o nouă generaţie de magnaţi financiari care au apărut din capitalismul KGB al lui Puţin, ale căror averi erau total dependente de accesul la resursele statului. [70] Dacă magnaţii Elţin din epoca nouăzeci şi-au făcut averea iniţial ţinând conturile de trezorerie ale guvernului în băncile lor înainte de a trece la preluarea celor mai mari active industriale ale ţării, averea lui Kerimov era aproape în întregime hârtie. în 2004, el a beneficiat de împrumuturi de 3,2 miliarde de dolari de la Sberbank, pe care le-a folosit pentru a construi un pachet de 6% din Sberbank, precum şi un pachet de 4,2% din Gazprom. [71] Pe măsură ce valoarea Sberbank a crescut de zece ori şi cea a Gazprom de şase ori, averea lui Kerimov sa extins rapid până la 17,5 miliarde de dolari. Acţiunile Gazprom şi Sberbank tranzacţionate la nivel global i-au permis lui Kerimov să-şi folosească averea pentru a stabili legături profunde pe pieţele financiare occidentale, construind pachete semnificative la Morgan Stanley, Lehman Brothers, Fortis şi Credit Suisse, printre altele. [72]

Problema era că nimeni nu era sigur dacă averea pe care o adunase putea fi descrisă cu adevărat ca fiind a lui. Kerimov a activat întotdeauna într-un tărâm tulbure strâns

asociat cu interesele serviciului de informaţii externe al Rusiei. [73] înainte fusese puţin cunoscut, dar acum, când a ieşit în lumină, datorită împrumuturilor de miliarde de dolari de la o bancă de stat, chiar şi bancherii occidentali care lucrau cu el nu erau exact siguri pe cine aveau de-a face. „Au fost momente când m-am întrebat dacă el este un front pentru Kremlin", a spus unul. [74] „Nimeni nu ar fi surprins dacă ar fi", a spus altul. [75] „Există întotdeauna speculaţii că el este un custode al numerarului de la Kremlin", a spus un al treilea. — Dar cum ai putut dovedi asta? Nu există bani reali, aşa că nu ai nimic de gestionat. Totul este o pârghie. [76]

Averile făcute sub Puţin au fost de multe ori mai mari decât cele din anii Elţin, iar modul în care magnaţii şi-au construit averea a fost foarte diferit. Totul a fost dictat de Kremlin. Oportunităţile în afaceri ţineau de Puţin, la care magnaţii şi subalternii lor s-au referit în şoaptă drept „tatăl" sau „numărul unu", arătând spre tavan pentru a-l indica. (La multe au fost întâlnirile la care am fost unde mi se spunea să-mi las telefonul pe un birou în afara biroului persoanei pe care o intervieveam, aşa era teama că totul era deranjat.) Deodată, temându-se şi venerând de Puţin, depindeau pe favoarea lui de a câştiga acces la împrumuturi de la băncile de stat sau la contractele de stat, până atunci principalele modalităţi de a face bani în Rusia. Era un sistem mafiot în care afacerile se făceau pe baza unor „înţelegeri" informale, precum cele care conduceau grupurile mafiote. Când întregul sistem a fost construit pe corupţie, pe kickback-uri şi acces, fiecare participant putea fi controlat. Puţin şi oamenii săi ar avea *kompromat* asupra tuturor - de la oameni de afaceri până la oficiali de stat care primesc mită. Era o modalitate de a-i ţine pe toţi pe un cârlig, pe deplin conştienţi că oricând, dacă ieşeau din linie, puteau merge la închisoare. Autoritatea de stat s-a transformat în afaceri mari şi se aştepta ca fiecare oficial guvernamental să-şi folosească poziţia pentru a câştiga bani, au spus doi foşti membri ai Kremlinului.

Oleg Deripaska, un tânăr magnat al metalelor, care a apărut în fruntea industriei aluminiului a naţiunii, după bătăliile vicioase pentru control din anii nouăzeci, a fost primul care a făcut un semn public din cap la schimbarea climatului. „Dacă statul spune că trebuie să renunţăm, vom renunţa", mi-a spus el în 2007, referindu-se la gigantul său de aluminiu Rusal. „Nu mă separ de stat. Nu am alte interese. [77]

Dependenţa de Kremlinul lui Puţin s-a consolidat şi mai mult atunci când a lovit criza financiară din 2008. Prăbuşirea companiei Lehman Brothers a ricoşat pe piaţa bursieră din Rusia, ştergând 230 de miliarde de dolari din valoarea sa de 300 de miliarde de dolari numai în septembrie şi octombrie a aceluiaşi an. [78] Miliardarii Rusiei împrumutaseră foarte mult de la băncile occidentale pentru a finanţa extinderea rapidă a imperiilor lor de afaceri. O practică cunoscută sub denumirea de creditare în marjă a devenit larg răspândită, prin care magnaţii ar promite participaţii în afacerile lor ca garanţie pentru împrumuturi de miliarde de dolari. Acum că valoarea acelor acţiuni scădea, băncile străine apelau la împrumuturi. Participaţii semnificative la Rusal de la Deripaska şi la Vimpelcom de la Mikhail Fridman, al doilea cel mai mare operator de telefonie mobilă din ţară, erau în pericol de a fi confiscate de băncile occidentale. [79]

Când guvernul lui Puţin a intervenit pentru a salva miliardarii ţării, nu le-a renaţionalizat bunurile. Avea loc un joc mai subtil. în loc să sechestreze acţiunile pentru stat, băncile de stat precum Sberbank, VTB şi Vneshekonombank au oferit miliarde de dolari în împrumuturi de salvare magnaţilor cu probleme, lăsându-i şi mai mult pe cârligul regimului. [80] Alţi nenumăraţi au fost salvaţi de băncile de stat,

acceptând să transfere miliarde de dolari în împrumuturi pe care oamenii de afaceri le datorau. „A fost o politică foarte atentă”, a spus un magnat care fusese salvat într-unui dintre salvarile statului. „Puţin
a vrut ca oamenii să-i fie recunoscători. A salvat companii atât de mari. Dacă guvernul ţi-a dat împrumuturi de 2 sau 3 miliarde de dolari, iar apoi primeşti un telefon de la Kremlin care te spune că dai 1 miliard de dolari pentru un proiect, nu poţi pur şi simplu să-l respingi. Trebuie să te conformezi. [81]
A devenit o politică de temelie a regimului Putin. „Puţin vede aşa”, a spus magnatul. „V-am dat împrumuturi. Trebuie să-mi fii loial.” Este o abordare foarte orientală. Este un sistem feudal. Cercul custodelor Kremlinului se extindea cu mult dincolo de aliaţii lui Putin din Sankt Petersburg.
Pentru bancherii occidentali, care lucraseră atât de intens pentru a-i integra pe miliardarii ruşi în economia globală, dependenţa de Kremlin părea întotdeauna o chestiune secundară. Fuseseră orbiţi de fluxul de numerar care venea în oraşul Londrei din fosta Uniune Sovietică şi, din ce în ce mai mult, au ajuns să depindă de el, mai ales pe măsură ce sistemul bancar occidental se îndrepta spre criza financiară din 2008. în acele vremuri, un bancher occidental senior mi-a spus cum el şi colegii săi vor comanda rapoarte de due diligence pentru clienţii noi, care s-ar autodistruge convenabil pe computerele lor odată ce ar fi fost citite, ştergând orice ar fi putut suna alarma. [82] Pentru o bună măsură, o întreagă industrie a crescut de firme de investigaţii corporative care produc rapoarte de fundal care au văruit convenabil istoriile colorate ale magnaţilor ruşi.
Datele despre intrările totale de numerar rusesc în Londra sunt limitate. Cea mai mare parte vine în oraş prin intermediul unor companii-fantasmă offshore, precum Cipru, Insulele Virgine Britanice şi Panama, sau prin dependenţele coroanei britanice din Jersey, Guernsey şi Insula Man, toate binecunoscute pentru că ascunde proprietatea efectivă prin straturi, de inscrutabilitate. Unul dintre banii de la Geneva mi-a descris cum majoritatea clienţilor ruşi şi-au direcţionat mai întâi fondurile în Cipru sau Austria, ambele având un tratat cu Rusia care împiedica impozitarea de două ori. [83] De acolo aveau să plece în Marea Britanie şi apoi la un trust anonim din Panama. Acest sistem a exploatat o breşă între sistemul fiscal continental şi anglo-saxon, care aproape a eliminat impozitarea în totalitate. Cea mai mare parte a numerarului care a invadat Londra în ultimii zece ani sau mai mult a fost de origine necunoscută. De exemplu, doar în al doilea trimestru al anului 2009, cele trei Dependenţe ale Coroanei au adus 332,5 miliarde de dolari în finanţare netă City of London. [84] O mare parte din aceştia se credea a fi bani străini, originea sa iniţială imposibil de identificat. Dar brokerii imobiliari londonezi erau conştienţi de faptul că cei mai mari clienţi ai lor, stropind milioane pe cele mai bune proprietăţi a capitalei, erau din fosta Uniune Sovietică, în timp ce avocaţii şi bancherii oraşului stăteau la coadă pentru a deservi miliardele de dolari la comanda magnaţilor ruşi. Provenienţa acestor bani şi cine i-a controlat cu adevărat nu au fost de îngrijorare.
Occidentul nu ştia atunci că, de exemplu, atunci când Abramovici a cumpărat-o pe Chelsea, poate acţiona la ordinele Kremlinului. Nu era prea puţin conştient că lorzii britanici plăteau salarii generoase pentru a se afla în consiliile de administraţie ale companiilor ruseşti, nu i s-a acordat puţină supraveghere a activităţilor corporative. „La Londra, banii guvernează totul”, a spus un magnat rus. „Orice şi orice poate fi cumpărat. Ruşii au venit la Londra pentru a corupe elita politică din Marea Britanie.

[85] „Ruşii ştiu foarte bine cum să joace jocul”, a spus un fost bancher senior londonez, cu legături la vârful puterii de la Kremlin. „Ei manipulează o mulţime de oameni cu bani. Sunt cincizeci de oameni aici pe care le-aş putea numi. Ce crezi că fac toţi acei lorzi în consiliile companiilor ruseşti? Ei sunt plătiţi cu 500.000 de lire sterline pe an. [86]

Pe măsură ce Londra a devenit cunoscută sub numele de Londongrad, sau *Moskva-na-Thames* (Moscova de pe Tamisa), doi dintre cei mai bogaţi miliardari ai Rusiei, Roman Abramovici şi Alisher Usmanov, un magnat al metalelor născut în Uzbekistan, ale cărui afaceri merseseră întotdeauna mână în mână cu statul rus., şi-a stabilit reşedinţa în oraş şi a ocupat poziţii de prim rang în primele zece ale listei bogate din *Sunday Times.* Pentru un magnat rus, procesul ia amintit de o veche anecdotă sovietică de cu mulţi ani înainte. [87] în acele zile, când Uniunea Sovietică se îndrepta spre faliment, KGB-ul se pregătea să trimită un agent în SUA. Agentul îşi gândise o poveste de acoperire atractivă: va ajunge în America ca un om bogat, cu o flotă de iahturi şi un conac prestigios. întreaga societate a înaltei SUA ar veni la el. îi spusese şefului său KGB cât de eficient va fi acest plan, iar şeful a aprobat din toată inima. Dar când a fost vorba de a solicita aprobarea de la departamentul financiar al KGB, conceptul a trebuit să fie schimbat. Agentului i s-a spus că nu există bani pentru o astfel de schemă. în schimb, ar trebui să se îndrepte în SUA ca persoană fără adăpost, fără bani. „Aceasta a fost situaţia”, a spus magnatul. „Şi acum visul s-a împlinit. Au iahturile mari şi avioanele private. Şi aici au casele lor mari. Există Chelsea Football Club. Nu este doar Abramovici, ci este un întreg grup care a coborât în Occident. Infiltrarea Regatului Unit a reuşit.

Bătălia începe

Nimic din toate acestea nu ar fi contat dacă oamenii KGB care conduceau Rusia ar fi căutat să folosească bogăţia ţării pentru a întări piaţa şi instituţiile democratice, mai degrabă decât pentru a-şi păstra şi proiecta propria putere. Nu ar fi fost o problemă dacă *silovikii hardcore* din jurul lui Putin ar fi văzut Occidentul ca un posibil partener, şi nu din ce în ce mai mult ca un inamic, intenţionat să slăbească Rusia ca putere globală.

Dar au venit dintr-o lume în care Războiul Rece nu se terminase cu adevărat, unde singurul lucru care conta era restabilirea puterii geopolitice a Rusiei. A lor era o lume în care, de la începutul tranziţiei Rusiei la piaţă, facţiunile KGB-ului văzuseră capitalismul ca pe un instrument pentru a se împăca într-o zi cu Occidentul, o lume în care Putin credea că poate cumpăra pe oricine. Pentru poporul lui Putin, invadarea Occidentului, prin NATO, tot mai aproape de graniţele Rusiei a fost o ameninţare existenţială, în timp ce mişcările pentru democraţie care au răsturnat guvernele pro-ruse din Ucraina şi Georgia au fost văzute ca revoluţii finanţate de SUA, nu ca o expresie a liberul arbitru al poporului.

Aceste paranoii s-au născut din prăbuşirea imperiului, bazată pe înfrângerea amară a sistemului comunist. Problema era că erau ţinuţi de un grup de oameni KGB care au devenit din ce în ce mai nemiloşi în căutarea puterii.

Putin a evidenţiat poziţia cel mai clar când s-a adresat pentru prima dată liderilor mondiali la Conferinţa anuală de securitate de la München din februarie 2007. Mulţi credeau că acesta este ultimul an al preşedinţiei sale. în curând avea să ajungă la finalul celui de-al doilea mandat, iar conform constituţiei ar trebui să demisioneze. Dar a început imediat cu un avertisment combativ că unora ar putea să nu le placă ceea ce avea de

spus. în următoarele douăzeci de minute, el a criticat ordinea mondială de după Războiul Rece, unde SUA dominau ca unică superputere: „Statele Unite şi-au depăşit graniţele în toate sferele. îşi impune voinţa altor state în economie, în politică şi în sfera umanitară. Şi cui îi place asta? Cui îi place? el a spus. [1]

El a atacat extinderea NATO în ţările fostului Pact de la Varşovia. Occidentul, a spus el, a călărit dur peste garanţiile pe care le-a extins la Uniunea Sovietică după căderea Zidului Berlinului. Mai presus de toate, el a condamnat planurile americane de a construi un scut de apărare antirachetă în Polonia şi Republica Cehă. SUA au susţinut că acest lucru este necesar pentru a proteja Europa împotriva rachetelor din Iran şi Coreea de Nord, dar Rusia a susţinut de mult timp că scutul ar putea avea drept scop doar subminarea capacităţii Rusiei de a efectua un atac nuclear. Nici Coreea de Nord, nici Iranul nu aveau capacitatea de a ajunge în Europa, credea Rusia, şi chiar dacă Coreea de Nord ar încerca să lanseze rachete care vizează SUA, nu le-ar dirija prin Europa. „Acest lucru este în mod clar împotriva legilor balisticii", a spus Puţin. Construirea unui scut de apărare antirachetă la graniţele Rusiei, a ameninţat el, va duce doar la o nouă cursă a înarmărilor.

Tirada lui Puţin s-a încheiat cu un avertisment pentru Occident. Războiul Rece lăsase în urmă un câmp minat care încă nu a fost curăţat, a spus el. Stereotipurile ideologice, standardele duble, tiparele „gândirii în bloc" au rămas toate, în timp ce lumea unipolară în care SUA domina totul era obligat să eşueze: „Aceasta este o lume a unui singur stăpân, a unui suveran. Şi acest lucru în cele din urmă este ruinător nu doar pentru toţi cei care fac parte din acest sistem, ci şi pentru suveranul însuşi - pentru că îl va distruge din interior. Lumea, remarcă el în linişte, se schimba rapid. Aşa-numitele ţări BRIC - pieţele emergente din Brazilia, Rusia, India şi China - au crescut rapid şi au provocat economiile lumii dezvoltate.

Dar în acele vremuri Occidentul avea alte necazuri. încă se confrunta cu mahmureala de la atacurile teroriste din 11 septembrie şi cu incursiunile sale militare în Irak şi Afganistan. Ameninţarea terorismului era încă mare. Ultimul lucru pe care a vrut să-l audă a fost o Rusia parvenită care revendică un loc în vârful arhitecturii globale de securitate. Convingerea fermă era că acele zile s-au încheiat de mult, iar Rusia a fost terminată ca putere globală. Această atitudine a fost rezumată succint de secretarul american al Apărării de la acea vreme, Robert Gates, care, auzind discursul lui Puţin, a oftat: „Un război rece a fost suficient". [2]

în schimb, până la sfârşitul acelui an, Occidentul îşi punea speranţele în omul pe care Puţin l-a uns ca înlocuitor al său ca preşedinte: Dmitri Medvedev, avocatul minuscul vorbit încet, care îi servise ca adjunct încă din zilele Sankt Petersburgului. Cu părul întunecat şi creţ şi un aer strâns, înfăşurat, Medvedev era un liberal autoproclamat. Crescuse într-o suburbie a Leningradului ca un băiat livresc care stătea la coadă pentru volume de literatură clasică şi înregistrări underground ale muzicii rock occidentale. Medvedev, în vârstă de patruzeci şi unu de ani, şi-a lansat candidatura la preşedinţie cu o declaraţie generală că „Libertatea este mai bună decât non-libertatea" şi s-a angajat să reducă rolul statului în economie. Occidentul a pus atenţie în speranţa că, odată cu preşedinţia sa, Rusia va reveni pe calea

spre a deveni o economie de piaţă normală şi că integrarea ulterioară a ţării în sistemul global va contribui la stimularea dezvoltării unei clase de mijloc activă politic. Ungerea lui Medvedev a fost văzută ca un semn încurajator că aripa mai liberală a administraţiei lui Puţin era ascendentă şi că cele mai grave excese ale *siloviki* - inclusiv

preluarea sistemului judiciar şi reprimarea crescândă a opoziţiei politice - vor fi înfrânate. Se spera că Rusia va urma aceleaşi reguli ca toţi ceilalţi. La scurt timp după ce administraţia Obama a preluat mandatul în ianuarie 2009, SUA au anunţat o „resetare” a relaţiilor, chiar şi după conflictul militar al Rusiei cu fosta vecină sovietică, Georgia, din august 2008.
La începutul aceleiaşi luni, luptele dintre armata georgienă şi separatişti din republica separatistă Osetia de Sud, care desfăşurau arme grele ruseşti, au escaladat într-un război de cinci zile. Tancurile georgiene au bombardat separatiştii, care bombardau satele georgiene, apoi au intrat în capitala regională, Tskhinvali, unde şi-au pierdut viaţa zeci, poate sute de civili. [3] Rusia şi Georgia s-au învinovăţit reciproc în timp ce luptele au scăpat de sub control. Avioanele ruseşti au bombardat poziţiile trupelor georgiene, în timp ce tancurile ruseşti s-au mutat pe teritoriul georgian. Preşedintele georgian, Mihail Saakaşvili, a susţinut că a ordonat asaltul asupra Tskhinvali abia după ce a aflat că forţele ruse au invadat prin tunelul Roki din Rusia spre nord, în timp ce Rusia a susţinut că forţele sale au intrat abia după ce atacul georgian a început. Adevărul părea întunecat în ceaţa războiului. Dar mai mulţi experţi militari independenţi credeau că Rusia a întins de mult o capcană pentru Saakaşvili, escaladând în mod deliberat acţiunea militară a separatiştilor şi planificând incursiunea cu mult timp înainte. [4] Confruntarea a dus la smulgerea unei mari părţi de teritoriu din Georgia şi a pus capăt oricărei speranţe pe care ar fi putut-o avea de aderare la NATO, discuţiile privind aderarea au avut loc la începutul aceluiaşi an. Rusia a recunoscut unilateral independenţa Osetiei de Sud, făcând-o o zonă de „conflict îngheţat”. Puţini au avut nicio îndoială că răspunsul agresiv al Rusiei a indicat o nouă asertivitate în căutarea controlului asupra străinătăţii sale apropiate. „Rusia pretinde un rol complet nou şi va avea repercusiuni peste tot”, a spus Dmitri Trenin, pe atunci analist politic la Centrul Carnegie din Moscova. „Rusia va începe să înfrunte SUA în întreaga lume mai activ. Această atitudine nu exista acum o lună - acum suntem într-un mediu diferit. Rusia vrea să-şi afirme hegemonia regională. [5]
în pofida **acestor** agresiuni, noua administraţie americană a lui Barack Obama a semnalat că doreşte să înceapă relaţiile cu Rusia pe plan curat. Urma să se încheie ceartă; în schimb, accentul ar fi pus pe angajament, cooperare şi parteneriat. Medvedev a jucat un rol în acest sens, salutând alegerea lui Obama ca creând o „o şansă foarte bună” de a construi „relaţii bune de cooperare” [6] şi semnalând dorinţa Rusiei de a se integra în continuare în sistemul financiar global, schiţând un plan de reformare financiară internaţională, pieţe: „Rusia este pregătită să se angajeze în eforturi în cooperare deplină cu statele membre ale UE şi alţi parteneri şi ar dori să participe la crearea unei noi arhitecturi financiare mondiale”. Una dintre marile teme ale preşedinţiei sale a fost un impuls de a transforma Moscova într-un „centru financiar internaţional”. El s-a oferit să controleze planurile de a staţiona rachete Iskander cu capacitate nucleară în enclava rusă Kaliningrad, blocată între Polonia şi Lituania, ca răspuns la sistemul american de apărare antirachetă. [7] Pentru strategii de top al politicii externe americane, cum ar fi Strobe Talbott, secretarul adjunct de stat din epoca Clinton, credinţa era că criza financiară globală a slăbit Rusia, făcând-o să nu mai fie un pericol ca „superputere petrol”. [8] Talbott credea, de asemenea, într-un viitor în care integrarea Rusiei în sistemul global însemna că va urma „ordinea internaţională bazată pe reguli”.

Ceea ce a apărut a fost o palmă reciprocă între Medvedev şi Obama, care l-au lăudat pe preşedintele rus ca fiind un „individ gânditor, care priveşte înainte”. [9] Au fost lansate discuţii cu privire la încetinirea planurilor de apărare antirachetă ale SUA, în schimbul asistenţei ruse pentru a opri capacitatea Iranului de a construi rachete cu rază lungă de acţiune. [10] S-au ajuns la „înţelegeri comune” cu privire la reducerea arsenalelor nucleare ale ambelor ţări şi s-au încheiat acorduri pentru a consolida cooperarea în Afganistan. [11] în timpul primei vizite a lui Obama la Moscova în 2009, el şi Medvedev păreau să stabilească o relaţie. Şi când Medvedev s-a îndreptat în SUA pentru o vizită reciprocă în anul următor, accentul s-a pus pe aprofundarea legăturilor de afaceri. El a căutat să se înfăţişeze ca un modernizator, un nou iPad care se învârte şi pe Twitter preşedinte rus. El şi-a propus să viziteze Silicon Valley, exprimând speranţa unei cooperări care să ajute eforturile Rusiei pentru dezvoltarea tehnologiei înalte. [12] Bonomia a continuat, Obama şi Medvedev vizitând localul de burgeri preferat al preşedintelui SUA. [13] SUA a investit masiv în Medvedev, în speranţa că va conduce integrarea ulterioară a Rusiei.

Dar, după ce a demisionat din funcţia de preşedinte, Puţin i-a luat locul lui Medvedev ca prim-ministru, iar în culise a condus în mare parte emisiunea. Medvedev a luat puţine decizii în mod independent, iar reformele sale pentru a încerca să reducă rolul statului în economie au fost puţin mai mult decât vitrine. în multe privinţe, el nu era decât un cifr. Puţin îl alesese drept succesor tocmai pentru că, dintre tot cercul său interior, era cel mai puţin probabil să câştige vreodată statura pentru a-l provoca. De la început, planul a fost ca Puţin să revină în funcţia de preşedinte după ce Medvedev a terminat un mandat. „înţelegeţi că toate acestea cu Medvedev s-au bazat pe găsirea unei modalităţi ca el să se întoarcă”, a spus Serghei Kolesnikov, fostul fizician care fusese unul dintre finanţatorii regimului lui Puţin, legaţi de Bank Rossiya. [14] Una dintre primele acţiuni ale lui Medvedev în calitate de preşedinte a fost prelungirea mandatului celui care l-a succedat de la patru la şase ani, ca în pregătirea revenirii lui Puţin. [15]

în loc să uşureze climatul politic, încercările SUA de a-l cultiva pe Medvedev nu au făcut decât să adâncească suspiciunea lui Puţin faţă de Occident, iar mai târziu aveau să declanşeze o represiune mult mai puternică împotriva disidenţei. Când Puţin a anunţat în septembrie 2011 că, până la urmă, va candida pentru realege ca preşedinte, speranţele Occidentului pentru politica sa au primit o lovitură aproape fatală. Experimentul Medvedev părea terminat - dacă ar fi început vreodată.

Totuşi, pentru un moment în acea iarnă, părea că Rusia s-ar putea confrunta cu un punct de cotitură, deoarece speranţele că preşedinţia Medvedev ar fi putut avea un impact au fost revigorate pentru scurt timp. Când Puţin a anunţat că se întoarce la preşedinţie, pentru prima dată de la seif la putere, s-a confruntat cu o adevărată reacţie politică. Semnele că totul nu a fost bine au venit la scurt timp după ce a făcut anunţul, când a fost huiduit când a păşit în ring pentru a-l felicita pe câştigătorul unui meci de lupte televizat. [16] Fluierurile şi batjocurile pe care mulţimea le-a îndreptat către el au fost primele pe care le-a experimentat în cei aproape doisprezece ani - opt ca preşedinte şi aproape patru ca prim- ministru - la putere. Deşi meciul a fost transmis în direct, editorii postului de televiziune de stat au reuşit să stingă sunetul huiduielilor. Dar când, şase săptămâni mai târziu, pe 10 decembrie 2011, zeci de mii de protestatari care purtau pancarte ce chemau „Rusia fără Puţin” s-au îndreptat către

o mică insulă de pe râul Moscova pentru a cere încetarea regimului său, strigătele lor au fost mult mai greu de editat, afară.
Manifestația din acea zi a fost cea mai mare de la căderea sovietică. Pe măsură ce zăpada a căzut în Piața Bolotnaya, protestatarii au strigat sloganuri precum „Puțin este un hoț!”, și „Hoțul ar trebui să stea la închisoare!”, erau doar la lățimea râului depărtare de zidurile roșii ale Kremlinului. Cea mai imediată cauză a demonstrației a fost frauda electorală pe scară largă, descoperită în timpul alegerilor parlamentare din săptămâna precedentă. [17] Membrii din ce în ce mai activi ai societății civile din Moscova au prins Kremlinul în flagrant, umplut buletinele de vot și falsifică rezultatele în favoarea partidului Rusia Unită, care era până atunci larg disprețuită ca o masă de birocrați gri a căror loialitate față de statul lui Puțin era condus de nimic altceva decât de corupție și de dorința de avansare personală. Dar în spatele strigătelor de exasperare din cauza votului se afla o nemulțumire mult mai profundă, împărtășită de cei care îl batjocoriseră pe Puțin la meciul de lupte. Oamenii s-au simțit înșelați de revenirea lui Puțin la putere. Deși cei mai mulți l-au recunoscut pe Medvedev ca parte a clanului său, patru ani de retorica sa mai liberală au trezit cu adevărat speranțe pentru o dezgheț politic, în special în rândul elitei urbane a Moscovei. Se simțeau batjocoriți. Puțin ținuse toată națiunea pe neînțelese dacă Medvedev ar putea rămâne pentru un al doilea mandat sau el însuși se va întoarce. Dar când și-a anunțat decizia la un congres al partidului pentru Rusia Unită în septembrie, el a indicat că el și Medvedev au decis-o între ei cu ani în urmă. A fost ca și cum Puțin ar fi ieșit și le-ar fi spus că tot ce au auzit timp de patru ani a fost un șiretlic. Decizia sa „a umilit cu adevărat țara”, a spus Yevgenia Albats, redactorul *The New Times*, una dintre puținele reviste independente care critică Kremlinul.
Bancherii și oamenii de afaceri s-au alăturat pensionarilor și adolescenților în strigăte și dezamăgire, în timp ce anarhiștii de stânga s-au amestecat cu liberali și ultranaționaliști. Pe măsură ce demonstrațiile continuau până în iarna de la Moscova, opoziția Rusiei a găsit în cele din urmă un lider carismatic care i-a unit pentru prima dată de când Boris Elțin s-a ridicat împotriva sistemului sovietic: Alexei Navalny, un tânăr de treizeci și cinci de ani simpatic, ușor stricat, fost avocat, care căuta de multă vreme o cale în politică. în timpul președinției lui Medvedev, a câștigat o mulțime de urmăritori pe internet ca blogger anticorupție și mulți credeau că avea mai mult decât o asemănare trecătoare cu Elțin în anii săi mai tineri. Fusese una dintre puținele voci curajoase care chemau cele mai mari corporații de stat ale țării în legătură cu fraudarea contractelor și supărările. Dar, în timpul protestelor din acea iarnă, el a preluat prezența electrizantă a unui star rock, strigând: „Cine este puterea aici? Noi suntem puterea aici! în timp ce mulțimile urlă aceleași cuvinte înapoi la el. A ținut discursuri înflăcărate în care a denunțat corupția regimului Puțin, pe care l-a numit regula „escrocii și hoților”. Pe măsură ce protestele au continuat după Anul Nou și în sezonul alegerilor prezidențiale din martie, au început chiar discuții despre o bătălie între forțele mai liberale și cele mai dure din Kremlin. [18] Pentru unii dintre membrii mai progresiști ai marilor afaceri din Rusia, vestea revenirii lui Puțin a părut o lovitură. „Este ca și cum una dintre rudele tale este bolnavă în stadiu terminal”, a spus unul dintre ei. „Când mor ei, știai că se va întâmpla, dar asta nu te împiedică să te întristezi”. [19]
Dar, deși pentru o vreme atmosfera frenetică din acea iarnă a făcut să simtă că există speranță pentru o primăvară politică, în realitate protestatarii nu au avut nicio șansă.

Erau o mică minoritate urbană, în timp ce oamenii KGB ai lui Puţin controlau întreaga forţă de aplicare a legii. Puţin făcuse un apel la inima Rusiei, la aşa-numita „majoritate tăcută" a ţării, la muncitorii care preţuiau stabilitatea mai presus de orice şi îl lăudau în continuare pe Puţin pentru că a pus capăt haosului care a stricat anii Elţin. Şi lui Puţin, mai ales, nu-i venea să creadă că valul de proteste a fost o adevărată revărsare de frustrare şi dezamăgire că toate promisiunile lui Medvedev pentru o mai mare deschidere s-au dovedit a fi doar o şaradă. în schimb, a văzut mâna Departamentului de Stat al SUA. Cum altfel, se gândi el, ar fi putut fi posibil ca mulţimile de aproape 100.000 să fi mărşăluitîn semn de protest? Pentru Puţin, dacă înainte SUA au căutat să provoace revolte în Ucraina şi Georgia, acum se amestecau în Rusia însăşi.
„Nu vom permite nimănui să se amestece în treburile noastre interne!" a spus el unui stadion plin pentru un miting pentru alegerile prezidenţiale din februarie. „Nu vom permite nimănui să-şi forţeze voinţa asupra noastră, pentru că avem propria noastră voinţă... Suntem un popor învingător! Este în codul nostru genetic. Se transferă din generaţie în generaţie şi vom avea victoria!' [20]
Acesta a fost un mesaj care a rezonat cu cea mai mare parte a populaţiei, încă îndurerată de prăbuşirea imperiului sovietic şi la fel de profund suspicios faţă de Occident. L-a ajutat pe Puţin să câştige realegerea cu 64% din voturi. [21] Dar când, în noaptea alegerilor, a urcat pe scenă pentru a declara victoria susţinătorilor adunaţi în afara Kremlinului, Puţin nu a putut să nu verse câteva lacrimi. Deşi consilierii susţineau că era doar vântul, era ca şi cum ar fi fost bântuit de spectrul Primăverii Arabe care a răsturnat regimurile autoritare din Orientul Mijlociu în 2010 şi 2011. Kremlinul fusese la fel de convins de mâna SUA în a-i sponsoriza, mişcări pro-democraţie, aşa cum a fost prezenţa sa la protestele de la Moscova. (Probabil că nu a ajutat că John McCain, senatorul republican şi criticul lui Puţin, l-a batjocorit în acea iarnă într-un tweet: „Dragă Vlad, primăvara arabă vine într-un cartier de lângă tine." [22]) Se părea că nu a ajutat, a fost prins de emoţia propriei sale bătălii autodeclarate pentru a reafirma poziţia globală a Rusiei, de parcă ar fi crezut cu adevărat că a reuşit să învingă un complot american.
Din momentul în care Puţin s-a întors ca preşedinte, a început o represiune politică care a subliniat neputinţa elitei liberale a Rusiei. Mai întâi, în iunie, în ajunul învestirii lui Puţin, zeci de protestatari care participau la o demonstraţie care a devenit violentă au fost arestaţi şi închişi, acuzaţi de participarea la revolte în masă şi de atacul poliţiei. Apoi, locuinţele liderilor opoziţiei, inclusiv Navalnîi, au fost percheziţionate şi percheziţionate, în timp ce o lună mai târziu Navalnîi a fost acuzat de delapidare pe scară largă, care presupunea o pedeapsă de până la zece ani de închisoare. [23] A existat o nouă lege care a impus restricţii semnificative oricăror organizaţii neguvernamentale care primesc finanţare străină. Impactul a fost înfiorător. în loc de orice slăbire a controlului asupra sistemului politic sub mult-promisa dezgheţ al lui Medvedev, oamenii KGB ai lui Puţin şi-au menţinut - şi şi-au întărit - controlul asupra puterii. Ei încă controlau sistemul judiciar şi întregul organ de aplicare a legii. Ei puteau pune la închisoare pe oricine le-a intersectat calea. Chiar dacă şi- ar fi dorit, magnaţii din epoca Elţin nu au putut rezista noii traiectorie a ţării. Au fost prea profund investiţi.
„Toţi depind de numărul unu", a spus un apropiat al unuia dintre ei. „Rusia este singurul loc în care fac bani. Deci toţi depind de încuviinţarea lui Puţin pentru asta. [24] „Cum putem lucra împotriva lor, când ei au toată puterea?" spuse unul dintre miliardari. [25]

Şi în loc de liberalizarea lăudată a lui Medvedev, ceea ce a rezultat din conducerea sa de patru ani a fost de fapt un sistem în care stăpânirea statului asupra economiei era mai puternică decât înainte. Acest lucru nu a fost doar din cauza şalvarilor de stat care i-au salvat pe magnaţi de creditorii occidentali in urma crizei financiare din 2008, ci si pentru ca sub preşedinţia lui Medvedev miliarde de dolari guvernamentali au fost turnati in proiecte emblematice ale statului in numele modernizării economiei. Mai întâi a fost Rosnano, o corporaţie creată ca incubator pentru dezvoltarea nanotehnologiei, un domeniu pe care oamenii lui Puţin l-au identificat ca fiind crucial în concurenţa cu progresele occidentale în tehnologia militară şi inteligenţa artificială. A existat Skolkovo, un hub de înaltă tehnologie creat de Medvedev în 2010, menit să stimuleze dezvoltarea startup-urilor tehnologice. Ambele întreprinderi s-au transformat în găuri negre enorme pentru banii guvernamentali, cu puţină supraveghere sau transparenţă asupra modului în care au fost cheltuiţi. Când Rosnano a investit peste 1 miliard de dolari în firme de tehnologie din SUA şi Skolkovo şi-a aprofundat cooperarea în Silicon Valley şi cu Institutul de Tehnologie din Massachusetts, forţele de ordine din SUA au devenit îngrijorate că Rusia revine la vechile metode ale Războiului Rece. FBI i-a avertizat pe liderii tehnologiei din Boston că, în realitate, proiectele statului rus erau fronturi sofisticate care vizează accesarea tehnologiei americane cu dublă utilizare şi militară. [26]
Apropierea de SUA sub preşedinţia lui Medvedev şi fluxul constant de investiţii occidentale pe care le-a încurajat nu făcuseră decât să susţină stăpânirea bărbaţilor KGB asupra puterii. „Occidentul a fost foarte naiv”, a spus Lilia Shevtsova, un analist politic la Chatham House. Asistenţa acordată de regimul Obama a fost ca „Viagra” financiar şi tehnologic pentru sistemul existent al lui Puţin, a spus ea. [27]
Resurgenţele preţurilor petrolului au oferit un sprijin suplimentar. Când Puţin a revenit la preşedinţie, acestea s-au ridicat la aproape 100 de dolari pe baril, de aproape trei ori mai mult decât 35 de dolari care au însoţit colapsul financiar din 2008. Rezervele de valută forte ale Rusiei au revenit la peste 500 de miliarde de dolari, a patra ca mărime din lume.
Sistemul feudal sub care bogăţia depindea de favorurile Kremlinului nu făcuse decât să se adâncească. în ciuda tuturor discuţiilor lui Medvedev despre combaterea corupţiei, doi bancheri occidentali de rang înalt au susţinut că câţiva miliardari au acţionat ca fronturi pentru el, în timp ce cel puţin un magnat a conceput o înţelegere care avea nevoie de aprobarea Kremlinului şi a încercat să se asigure că Medvedev va primi o reducere. Medvedev a respins anterior cererile de corupţie. Chiar dacă a predicat despre reducerea rolului statului în economie, bogăţia deţinută de cei mai apropiaţi aliaţi de afaceri ai lui Puţin a crescut. [28]
în timp ce averea cohortei KGB a lui Puţin creştea, bărbaţi precum Serghei Pugaciov erau în evidenţă. Pugaciov devenise un anacronism, un simbol al unei alte ere, al anilor Elţin şi al trecerii la Puţin, când afacerile erau mult mai libere. în urma atacului asupra lui Hodorkovski, Pugaciov fusese treptat lăsat deoparte. „După această preluare a puterii de către KGB, nu am mai putut influenţa lucrurile”, a spus el. [29]
„Au preluat controlul ca un tsunami”. La un moment dat, în al doilea mandat al lui Puţin, el a renunţat la biroul său de la Kremlin. Părea că nu mai avea nevoie de el şi se simţea prea vizibil. El a rămas aproape într- o oarecare măsură cu Puţin, ajutând la organizarea unei vacanţe pentru el şi prinţul Albert

de Monaco în vara lui 2007 în sălbăticia siberiană Tuva, regiunea de lângă graniţa cu Mongolia pe care Pugaciov o reprezenta în calitate de senator. Acolo, înconjuraţi de splendoarea munţilor Siberieni, cei doi bărbaţi au pescuit în râul Yenesei, iar Puţin, celebru, a pozat mai întâi topless, portretizându-se ca un erou macho îmbrăcat doar în pantaloni verzi kaki şi mânuind o undiţă.
Dar Pugaciov nu reuşise să se închină în faţa lui Puţin, ca oamenii da din jurul lui. întotdeauna ireverenţios, îi spusese adesea ceea ce credea. întotdeauna a existat o fricţiune între ei, de parcă lui Puţin s-ar fi supărat să ştie că era îndatorat cu Pugaciov pentru că l-a ajutat să-l aducă la putere. Şi treptat, frecarea a crescut. Chiar înainte să izbucnească criza financiară şi Medvedev să fie uns succesorul lui Puţin în funcţia de preşedinte, norii se adunaseră peste imperiul de afaceri al lui Pugaciov, care se întindea pe cele două cele mai mari şantiere navale ale ţării din Sankt Petersburg, un vast zăcământ de cărbune de cocs din Siberia şi dezvoltarea proprietăţii.
Pugaciov a demisionat din funcţia de preşedinte al Mezhprombank la scurt timp după ce Puţin a venit la preşedinţie în 2001, predându-şi proprietatea unui trust din Noua Zeelandă. Dar, în ciuda ireverentei sale personale faţă de Puţin, Pugaciov finanţase tot ce i-a cerut, încă mai era cunoscut drept bancherul Kremlinului. [30]
în primul an de preşedinţie a lui Medvedev, Puţin i-a cerut lui Pugaciov să finanţeze ascensiunea unui alt magnat, considerat mai loial şi mai apropiat de Puţin. Pe măsură ce Rusia se îndrepta spre criza financiară globală din 2008, magnaţii cu acces la numerar deveneau din ce în ce mai greu de găsit. Dar Pugaciov era încă printre ei. în vara anului 2008, a primit un telefon de la Puţin în care i-a cerut să obţină împrumuturi de 500 de milioane de dolari pentru a-l ajuta pe prietenul său Arkady Rotenberg. „Mi-a spus: „Este doar un împrumut. Vă va fi rambursat în şase luni", a spus Pugaciov. [31]
Pugaciov s-a întâlnit des în acel an cu Rotenberg, care a crescut cu Puţin dezminţit pe străzile din Leningrad şi apoi se antrenase împreună la aceeaşi sală de judo. Deşi interesele de afaceri ale lui Rotenberg au crescut după ce Puţin a preluat preşedinţia, înfiinţând împreună cu fratele său Boris o bancă la Sankt Petersburg numită SMP, el nu era foarte cunoscut. Dar Pugaciov îl ajuta să-şi extindă rolul băncii sale ca un alt finanţator al regimului Puţin, în timp ce Rotenberg era pe linia unui acord care să-i acorde miliarde de dolari în contracte de stat. în acea primăvară, Rotenberg a achiziţionat o serie de companii de construcţii de la Gazprom [32] şi, la doar câteva săptămâni mai târziu, Gazprom a atribuit holdingului pe care Rotenberg a creat, Stroigazmontazh, un contract de conducte de mai multe miliarde de dolari pentru a construi partea rusă a unei noi conducte strategice de gaz. sub Marea Baltică până în Germania. [33] Singura problemă a fost că până în vară Rotenberg încă nu a reuşit să vină cu bani ca să plătească Gazprom pentru companiile de construcţii. [34] Atunci Puţin l-a sunat pe Pugaciov, care a spus că a ajutat cu uşurinţă. Dar interesul direct al lui Puţin pentru această chestiune i-a arătat clar lui Pugaciov cine era cu adevărat în spatele afacerii de construcţii a lui Rotenberg. „Puţin a vrut să-l aducă pe Rotenberg pentru că el putea cu adevărat să-l controleze", a spus Pugaciov. — Era absolut al lui. Spre deosebire de ceilalţi aliaţi de afaceri ai lui Puţin de la Sankt Petersburg, „Rotenberg nu avea nicio afacere reală înainte de atunci". [35] Acordul l-a transformat pe Rotenberg într-un miliardar. Rotenberg a negat că averea în creştere a avut vreo legătură cu prietenia lui cu Puţin. Dar s-a alăturat rapid în rândurile lui Timchenko, Sechin şi Kovalchuk, fiind unul dintre aliaţii apropiaţi ai lui Puţin, care a preluat părţi din ce în ce mai mari ale economiei ruse. [36]

Aceasta a fost favoarea finală pe care Pugaciov i-a făcut lui Puţin înainte de a fi aruncat brusc afară în frig. Când criza financiară a sfâşiat sistemul bancar al Rusiei la doar câteva luni după ce i-a împrumutat banii lui Rotenberg, Mezhprombank, pe care a co-fondat-o (dar a pretins că nu mai este proprietarul direct) a rămas, la fel ca multe alte bănci ruseşti, profund în roşu.. Dar, în comparaţie cu alte bănci cu efect de levier excesiv, banca centrală a fost mai puţin dornică să reînnoiască sau să restructureze împrumuturile de salvare acordate ca susţinere a vieţii. La început, a intervenit rapid, aşa cum a făcut în întregul sistem bancar rus lovit de criză, oferind împrumuturi de salvare în valoare de 2,1 miliarde de dolari pentru a menţine Mezhprombank pe linia de plutire. [37] Dar până în vara anului 2010, când Mezhprombank încă nu plătise sprijinul băncii centrale, datoria restante a devenit un mecanism prin care guvernul lui Puţin a încercat să preia controlul asupra celor două şantiere navale ale lui Pugaciov, Şantierul Naval de Nord şi Baltisky Zavod.

în ciuda zgomotelor entuziaste făcute de Medvedev cu privire la reducerea rolului statului în economie, Puţin a vrut să creeze o corporaţie de stat de construcţii navale care să fie condusă de Igor Sechin, apropiatul aliat al KGB care a conceput atacul statului asupra lui Yukos. Şantierele navale ale lui Pugaciov, situate peste debarcaderul de portul maritim din Sankt Petersburg, urmau să fie active cruciale. Şantierul Naval de Nord şi Baltisky Zavod au fost cele mai mari şantiere militare din Rusia, producătoare de fregate militare şi nave de război din clasa corvetă ale marinei ruse. Pugachev investise enorm în modernizarea producţiei, iar şantierele navale erau principalii concurenţi la câştigarea unui contract revoluţionar între Rusia şi ministerul francez al apărării pentru a construi două nave de război din clasa Mistral ale Franţei pentru marina rusă. Când Puţin a vizitat curţile pentru prima dată, pentru lansarea primului spărgător de gheaţă nuclear al Rusiei, *Cincizeci de ani de victorie*, nu-i venea să-şi creadă ochilor. „îmi amintesc de uimirea lui", a spus Pugaciov. „La bord era o piscină, grădini, o portocalie. Acesta a fost un spărgător de gheaţă în valoare de peste 1 miliard de dolari. Dar pentru el era de neînţeles. în opinia sa, un proprietar privat poate face chifle, dar nu poate face spărgătoare de gheaţă şi nave militare. Parcă Puţin ar fi înţeles pentru prima dată ce a făcut Pugaciov. „Nu i se potrivea lui Puţin că am un constructor de nave militar. El nu a considerat că ar trebui să-l deţin. Este un sovietic, un cekist. Cred că a decis că mi-o va lua. [38]

Când Puţin l-a sunat pe Pugaciov pentru o întâlnire în noiembrie 2009 şi i-a spus că guvernul va crea o corporaţie de transport maritim de stat, Pugaciov a înţeles imediat că afacerea lui şantierul naval era în plină desfăşurare. Puţin i-a spus că Sechin va preda. „Mi-a spus: „Uite, vei avea mari probleme cu el. Nu vrei să vinzi?"' Dar în acele zile, Pugaciov credea că poate ajunge la un acord. Şantierele navale valorau mult. Aveau contracte guvernamentale în valoare de zeci de miliarde de dolari. A cerut 10 miliarde de dolari. Dar, după unele negocieri, ministrul de finanţe Alexei Kudrin i-a spus că guvernul ar putea plăti 5 miliarde de dolari, nu mai mult. Pugaciov fusese de acord. Dar undeva pe parcurs, a spus el, Sechin a decis că vrea să ia yarzile pentru o fracţiune din valoarea lor. Era un an de după criză, iar nou-înfiinţată corporaţie de transport maritim de stat nu avea numerar. Chiar dacă Pugaciov a susţinut că nu mai are nimic de-a face cu conducerea Mezhprombank, el a spus că a acceptat să predea participaţiile sale la şantierele navale ca garanţie pentru împrumuturile de salvare de 2,1 miliarde de dolari ale băncii centrale. Auditorii independenţi BDO le evaluase la 3,5 miliarde de dolari, în timp ce banca

de investiţii japoneză Nomura le evaluase la 2,2 miliarde şi 4,2 miliarde de dolari. Vânzarea lor ar fi trebuit să strângă mai mult decât suficient pentru a acoperi datoria. [39]
Dar, în loc să continue pregătirile pentru vânzare, în octombrie 2010 banca centrală a revocat brusc licenţa Mezhprombank după ce a ratat plata dobânzii. Apoi a intentat o acţiune pentru a sechestra mizele şantierului naval, declanşând un lanţ de evenimente care au dus la vânzarea lor forţată în 2012. Procedura a urmat acelaşi traseu ca şi vânzările forţate Yukos. Un tribunal de la Moscova a convenit cu uşile închise să vândă Northern şi Baltisky pentru o fracţiune din valoarea lor - acestea au mers la United Shipbuilding Corporation controlată de stat a lui Sechin pentru 415 milioane de dolari şi, respectiv, doar 7,5 milioane de dolari. [40]
în loc să strângă suficiente fonduri pentru a plăti datoriile Mezhprombank, statul achiziţionase şantierele navale ale lui Pugaciov pentru o mică parte din valoarea lor. încă o dată, sistemul judiciar a fost strâns controlat pentru a dobândi active strategice pentru oamenii lui Puţin. „Când i-au retras licenţa Mezhprombank, acesta devenise un raid în afacerea mea şi apoi orice a fost posibil", a spus Pugaciov. [41] De parcă i-ar fi fost declarat sezonul deschis, Pugaciov se confrunta în curând cu exproprierea restului bunurilor sale. Proiectul său de proprietate de la Piaţa Roşie 5, unul dintre cele mai prestigioase repere ale Moscovei, pe care Puţin i-a atribuit drepturi de dezvoltare cu ani în urmă, a fost pur şi simplu transferat înapoi Departamentului de Proprietăţi de la Kremlin fără nicio compensaţie. Apoi, rivalii s-au mutat la EPK, compania de cărbune de cocsificare pe care o crease. Deşi Pugaciov credea că a ajuns la un acord să-l vândă unui consorţiu condus de Ruslan Baisarov, un aliat apropiat al preşedintelui cecen, pentru 4 miliarde de dolari (cumpărătorii chiar anunţaseră afacerea în presa rusă), odată ce a vândut primul tranşă a companiei pentru 150 de milioane de dolari, guvernul rus a revocat licenţa EPK de a dezvolta vastul câmp de cărbune de cocsificare Elegestskoye şi a acordat-o unei noi companii deţinute de Baisarov.
Chiar dacă Medvedev predica necesitatea reducerii stăpânirii statului asupra economiei şi cerea forţelor de ordine să oprească afacerile „de coşmar", Puţin şi Sechin au lansat un atac coordonat elaborat. [42] A fost un exemplu al cât de sofisticate deveniseră preluările de stat de către Puţin. în loc să strângă suficiente fonduri pentru a plăti datoria Mezhprombank către banca centrală prin vânzarea şantierelor navale, Pugaciov a fost acuzat de prăbuşirea băncii. Curând, el a fost în faţa unei anchete penale, susţinând că el a provocat falimentul Mezhprombank atunci când a transferat 700 de milioane de dolari din fondurile sale proprii dintr-un cont pe care îl deţinea la bancă într-un cont elveţian la apogeul crizei din 2008. [43]
Omul care a manevrat să-l aducă pe Puţin la Kremlin devenise consumabil. Pugaciov nu se mai potrivea cu obiectivele regimului; nu mai era judecat a fi suficient de loial. KGB-ul ascultase şi urmărise cum i-a întâlnit pe Yumashev, Pyotr Aven, ministrul de Finanţe Alexei Kudrin şi şefii celor mai mari bănci de stat din Rusia în sala de mese a biroului său din Moscova. Au auzit tonul lui ireverenţial în discuţiile despre Puţin şi despre cum funcţionează sistemul acum. „A fost o victimă a propriei limbi", a spus un alt magnat. [44] Mai presus de toate, duriştii KGB dezaprobaseră eforturile lui Pugaciov de a obţine cetăţenia în Franţa, unde păstrase o vilă de la începutul anilor nouăzeci şi unde mai târziu urma să fugă.
Când ne-am întâlnit, era deja septembrie 2014 şi stăteam în biroul lui Pugachev din Knightsbridge, zona bogată a Londrei care devenise un loc de joacă pentru bogaţii

Rusiei. Alături se afla Mandarin Oriental, un hotel somptuos în care cu doi ani înainte Igor Sechin, de atunci renumit ca omul dur al Kremlinului, rostise primul său discurs către investitorii globali în ajunul celei mai recente incursiuni a lui Rosneft în ceea ce rămânea din partea privată a Rusiei, sectorul petrolier deţinut. Peste drum se afla piaţa înfrunzită Lowndes, de unde Roman Abramovici cumpărase două vile din stuc după colţ de la cele mai exclusiviste două magazine comerciale din Londra, Harrods şi Harvey Nichols. Puţin mai departe, în Piaţa Eaton, se afla reşedinţa de 25 de milioane de dolari a lui Oleg Deripaska, magnatul metalelor care se căsătorise cu fiica ginerelui lui Elţin, Valentin Yumashev, şi apoi şi-a jurat public loialitatea faţă de statul lui Puţin. Pugaciov a spus că şi-ar fi dorit să nu fi închiriat niciodată un birou acolo. — Este dezgustător, spuse el. Concentrarea numerarului rusesc în mila pătrată din jurul lui a fost o amintire amară a cât de adâncă ajunsese Rusia în elita londoneze.
Până atunci, Pugaciov se lupta cu un ordin de îngheţare a activelor sale emis de înalta Curte din Londra, în timp ce Kremlinul îşi extindea campania juridică împotriva lui. Nu părea să conteze că dintre cei doi martori principali împotriva lui, unul dintre ei, fostul preşedinte al Mezhprombank, dispăruse complet, în timp ce celălalt, fostul director executiv al băncii, Alexander Didenko, făcuse o înţelegere cu procurorii prin care, în revenit pentru a depune mărturie împotriva lui Pugaciov, propria pedeapsă i-ar fi tăiată. (Mai târziu, Didenko avea să obţină un loc de muncă la o bancă condusă de aceeaşi agenţie guvernamentală rusă, care îl urmărea pe Pugaciov.) Kremlinul îl urmărea pe Pugaciov pentru transferul de 700 de milioane de dolari, dar Pugaciov putea vedea cazul doar ca parte a campaniei mai ample a regimului Puţin de a prelua controlul, imperiul său de afaceri. Casetele cu documente despre acţiunile guvernului împotriva lui includeau o notă a lui Sechin în care se discuta despre modul de preluare a şantierelor navale care fuseseră copiate către FSB, comisia de anchetă a procurorului şi instanţa de arbitraj de la Moscova, în care se numeşte dosarul penal precis care urmează să fie deschis împotriva lui Pugaciov. [45]
După cum arată nota lui Sechin, Kremlinul nu a fost mai presus de a emite instrucţiuni directe către forţele de ordine ale ţării pentru a sechestra un bun. Dar confiscarea unui bun nu a fost întotdeauna cea mai bună modalitate de a construi cu adevărat puterea statului - sau o economie eficientă. Pe măsură ce oamenii lui Puţin şi-au extins raza de acţiune, economia rusă a început să se blocheze. După ce corporaţia de construcţii navale a lui Sechin a preluat şantierele navale ale lui Pugaciov, producţia de nave de război acolo s-a oprit. [46] Rând pe rând, noua conducere a fost arestată sub acuzaţia de corupţie şi delapidare, pe măsură ce luptele interne privind fluxurile de numerar au escaladat. [47] Şi după ce aliatul preşedintelui cecen, Ruslan Baisarov, a preluat proiectul de cărbune de cocs care aparţinea EPK, toată dezvoltarea sa încheiat. Când era deţinut de Pugachev, producţia era de zece milioane de tone, iar lucrările la planurile pentru o cale ferată de 1,5 miliarde de dolari de la zăcământul de cărbune până în China mergeau în ritm maxim. Acum nu producea deloc.
Acelaşi lucru se întâmpla la Rosneft lui Sechin. După ce gigantul petrolier de stat a preluat Yuganskneftegaz la sfârşitul anului 2004, producţia a rămas în cea mai mare parte plată.
Creşterea producţiei Rosneft s-a bazat aproape în întregime pe achiziţiile sale, în timp ce datoria sa a crescut peste 80 de miliarde de dolari. [48] Directorii s-ar plânge în privat despre modul în care Sechin ar încerca să se implice în fiecare decizie, până la semnarea călătoriilor de afaceri ale conducerii.

Toate acestea au indicat o problemă mai largă. Creşterea economică a primelor două mandate ale lui Puţin la putere, care s-au redresat pentru scurt timp după criza din anii Medvedev, începea să zbată. în primele două mandate ale lui Puţin, creşterea preţului petrolului a alimentat o creştere medie de 6,6%, dar în 2013 aceasta a încetinit la 1,3%, iar mulţi economişti prognozau o recesiune. Păcatul originar al regimului Puţin - subversia sistemului judiciar pentru a asigura preluarea lui Yukos - ajunsese în sfârşit din urmă. Teama de raiduri ale autorităţilor a împiedicat investiţiile. Oamenii lui Puţin abuzau de sistemul legal pentru a prelua afaceri cu impunitate, iar giganţii de stat pe care i-au construit deveneau atât de mari încât nu ştiau ce să facă cu ei. „Cazul Yukos a fost un impuls suplimentar pentru corupţie în agenţiile de aplicare a legii", a spus un fost oficial înalt de la Kremlin. „După aceasta, au început să se extindă, deoarece au înţeles că au carte albă pentru a pătrunde activ în economie. Toată lumea s-a speriat şi au redus investiţiile.

Necazurile economice au afectat, de asemenea, ratingurile lui Puţin, care se situau la 47%, cel mai scăzut de când a devenit preşedinte. [49] Regimul său părea să fie pe un drum spre nicăieri, iar singura modalitate de a porni creşterea ar fi fost lansarea de reforme pentru a debloca preluarea de stat a economiei - şi puterea cercului lui Puţin - care era o iniţiativă înăbuşitoare. Doar corupţia a înflorit.

Dar până când Pugachev şi cu mine stăteam în biroul lui din Knightsbridge încercând să ne dăm seama cum au ajuns lucrurile până acum, în loc să abordăm problemele economice, Puţin schimbase dramatic naraţiunea. Au dispărut grijile sâcâitoare legate de economie şi de propria sa popularitate slăbită, care stătuseră în cea mai mare parte a primilor doi ani de la întoarcerea sa la preşedinţie. Teama de proteste se evaporase total.

în schimb, Puţin miza totul pe o nouă fază a renaşterii imperiale a Rusiei. El a lansat un gambit uriaş pentru a reafirma locul ţării în ordinea globală. în martie, Rusia a anexat Crimeea, peninsula ucraineană de pe coasta Mării Negre, unde Rusia păstrase de mult o bază navală. Pentru prima dată de la sfârşitul Războiului Rece, Rusia invadase şi preluase teritoriul unei alte ţări, cufundând instantaneu regimul Puţin într-o confruntare din ce în ce mai adâncă cu Occidentul.

La Londra, bancherii occidentali care ajutaseră ceea ce credeau ei că este integrarea globală a Rusiei se luptau să înţeleagă cum a mers totul prost. Evenimentele păreau să fi scăpat de sub control. Dar părţi ale acţiunii militare păreau să se desfăşoare cu precizie. Puţini s-au îndoit că Rusia şi Occidentul se aflau de mult pe un curs de coliziune asupra viitorului Ucrainei - fie în apropierea Uniunii Europene, fie în spaţiul economic comun eurasiatic al Rusiei. Dar Puţin, aşa cum a sugerat un bancher senior occidental, „a făcut praf un plan"? „A trebuit să facă ceva pentru a se pune pe picior din faţă. Singura modalitate prin care ar fi putut stimula economia ar fi fost descentralizarea puterii. însă, când a venit împins, nevoia de a controla şi nevoia de a rămâne la putere l-au învins... Ceea ce vedem acum pare parte dintr-o strategie veche de a se abate de la probleme şi de a mobiliza sprijin. [50] Ar putea propriile dificultăţi economice ale Rusiei să-i fi făcut pe oamenii lui Puţin cu atât mai hotărâţi să domine Ucraina, declanşând criza care a dus la anexarea Crimeei? Când şi cum a început?

Prima dată când Kremlinul a semnalat că Rusia s-ar putea îndrepta către un conflict profund cu Ucraina, a venit mult mai devreme, în septembrie 2013. Până atunci, pro-Kremlinul Viktor Ianukovici - cu ajutorul lui Firtash şi Paul Manafort - a urcat la preşedinţia ucrainei., după ce coaliţia Revoluţia Portocalie şi preşedinţia lui Iuşcenko s-

au prăbuşit ca urmare a unor acuzaţii de conflict şi corupţie în urma acordului de gaze din 2006. Ianukovici a câştigat independenţă şi bogăţie de când a venit la putere în 2010. în ciuda înclinaţiilor sale pro-Kremlin, încurajate de alţi oligarhi ucraineni independenţi, el a purtat discuţii cu privire la semnarea unui acord comercial şi de cooperare cu UE, care să aibă consolidarea legăturilor politice şi economice ale Ucrainei cu Occidentul. Aceste discuţii au reînviat un bătrân vechi pentru Rusia şi nu ar fi putut veni într-un moment mai sensibil. Orice mişcare către vest a Ucrainei, mai ales atât de curând după reacţia politică care a salutat revenirea lui Puţin, a reprezentat o ameninţare serioasă pentru oamenii lui Puţin din KGB. A ameninţat întregul model al dezvoltării etatiste a Rusiei sub Puţin şi era probabil să întărească hotărârea oponenţilor săi liberali. Ianukovici urma să semneze acordul cu UE în luna noiembrie, iar pe măsură ce data se apropia, regimul lui Puţin a început să exercite presiuni asupra lui. în septembrie, un reprezentant al Kremlinului, Serghei Glazyev, a avertizat public că Ucraina se va confrunta cu o catastrofă dacă ar semna acordul, deoarece Rusia ar impune tarife punitive care ar costa-o miliarde de dolari şi ar putea duce la neplata cu împrumuturi de 15 miliarde de dolari. [51] Mai mult, Glazyev a înfuriat şi mai ameninţător, ar putea duce la prăbuşirea statului ucrainean, întrucât Rusia nu ar mai fi obligată să respecte un tratat care să-şi delimiteze graniţa cu Rusia. Kremlinul ar putea interveni dacă regiunile pro-ruse din Ucraina ar face apel direct la Moscova. „Semnarea acestui tratat va duce la tulburări politice şi sociale", a spus Glazyev. „Standardul de trai va scădea dramatic... va fi haos". [52]

Ianukovici luase atât de în serios ameninţările lui Glazyev încât s-a retras brusc de la semnarea acordului cu UE în noiembrie. Dar, deşi evenimentele aveau să ia un curs foarte diferit, avertismentul lui Glazyev cu privire la acţiunea Rusiei avea să se dovedească înfricoşător de prevestitor. Pasul înapoi al lui Ianukovici a aprins un butoi de pulbere. Aşteptările de mult preţuite că Ucraina ar fi în sfârşit pe o înclinaţie spre vest au fost spulberate din nou, aprinzând proteste pro-UE care au ajuns în spirală în sute de mii de oameni care au ieşit în stradă. Studenţii, susţinuţi de oligarhii ucraineni sătui de corupţia îndrăzneaţă a regimului Ianukovici, au înfiinţat din nou un oraş de corturi în simbolica Piaţă Maidan din Kiev, locul revoltei pro-occidentale din 2004 care a dus la Revoluţia Portocalie. [53] Timp de aproape trei luni, un grup central de protestatari a scos-o prin gheaţă şi zăpadă, ciocnindu-se din când în când cu poliţia împotriva revoltei, în timp ce administraţia încerca să elibereze piaţa. Violenţa a escaladat atunci când Ianukovici a impus o legislaţie draconică care interzicea demonstraţiile şi ameninţa protestatarii cu amenzi mari şi pedepse cu închisoarea. [54] Protestatarii au capturat autobuze sfidând, dând foc pe unul şi conducând pe alţii în coloanele de poliţie. Unii au dărâmat gardurile metalice şi au folosit gratiile ca arme împotriva poliţiei. Protestatarii erau infiltraţi de o forţă radicală de dreapta care devenea din ce în ce mai organizată, condusă de grupuri naţionaliste care conduceau baricadele din jurul pieţei. înarmaţi chiar şi cu catapulte, aceştia se aflau în primele linii ale confruntărilor cu poliţiştii. [55] Protestele păreau la un pas de a scăpa de sub control. Şi apoi, într-o zi, au făcut-o.

în dimineaţa zilei de 20 februarie 2014, s-a auzit focul lunetistului. Până în ziua de azi, nimeni nu ştie exact cum a început, sau de unde au venit primele fotografii. în două ore, patruzeci şi şase de protestatari au fost morţi. [56] Până la sfârşitul zilei, numărul morţilor ajunsese la şaptezeci, iar Ianukovici era în discuţii de criză pentru supravieţuirea sa politică cu miniştrii de externe francez, german şi polonez.

Negocierile s-au încheiat cu liderul ucrainean fiind de acord să convoace alegeri prezidenţiale înainte de expirarea anului şi să schimbe constituţia ţării pentru a reduce puterile prezidenţiale. Dar totuşi Rusia întărea retorica. Un înalt oficial al guvernului rus a declarat în acea zi pentru *Financial Times* că, dacă Ucraina va continua pe o tendinţă vestică, Rusia este gata să intre în război în Crimeea pentru a-şi proteja baza militară de acolo şi populaţia etnică rusă: „Nu vom permite Europei şi SUA. să ne ia Ucraina de la noi', a spus un oficial de politică externă. Ei cred că Rusia este încă la fel de slabă ca la începutul anilor nouăzeci, dar noi nu suntem.
Lumea s-a trezit pe 22 februarie cu vestea că Ianukovici a fugit în miezul nopţii, părăsind administraţia sa, în ciuda acordurilor la care părea să ajungă cu privire la demisia devreme de la putere. Se părea că credea că nu mai este în siguranţă. Garda lui prezidenţială îl abandonase, iar liderii mai radicali ai opoziţiei refuzaseră să-i recunoască acordul de compromis, angajându-se să continue protestele până nu va fi plecat. în vid, un guvern temporar pro-UE a preluat puterea.
Dar în mai puţin de o săptămână, aparenta descoperire pentru Ucraina a luat o nouă întorsătură. Rusia şi-a îndeplinit ameninţările. înainte de zorii zilei de 27 februarie, trupele mascate care nu purtau însemne militare au luat cu asalt parlamentul Crimeei, arborând un steag rus peste clădirea din epoca sovietică, în timp ce o sesiune de urgenţă a numit un nou prim-ministru regional şi a cerut un referendum pentru aderarea la Rusia. [57] între timp, 150.000 de soldaţi ruşi s-au masat lângă graniţa cu Ucraina. Evenimentele se desfăşurau cu o viteză incredibilă, aproape exact aşa cum avertizase Glazyev. Mai târziu, oficialii occidentali s-au întrebat cât de meticulos a fost pregătită operaţiunea. [58]
Occidentul se zguduia de acţiunile îndrăzneţe ale regimului Puţin. Rusia i-a justificat susţinând că a fost forţată să reacţioneze pentru a-şi proteja interesele ca răspuns la lovitura de stat susţinută de SUA de la Kiev. „Asistăm la un joc geopolitic uriaş în care scopul este distrugerea Rusiei ca oponent geopolitic al SUA sau al oligarhiei financiare globale", a declarat Vladimir Yakunin, un apropiat al Puţin KGB din zilele Sankt Petersburg. America, mi-a spus el când ne-am întâlnit în mijlocul tensiunii militare, continua să urmeze o doctrină pe care CIA o urmărea încă din anii şaizeci - separarea Ucrainei de Rusia. [59] Fostul consilier al SUA pentru securitate naţională Zbigniew Brzezinski scrisese în 1996 că, cu Ucraina, Rusia era o mare putere, dar fără ea nu era: „Nu era o idee nouă", a spus Yakunin. „Cu mai bine de patruzeci de ani în urmă, când SUA au dezvoltat planuri pentru distrugerea Uniunii Sovietice, documentele CIA spuneau că ar trebui să fie însoţită de separarea Ucrainei de Rusia. Undeva pe rafturile liderilor CIA există astfel de dosare cu aceste proiecte şi le activează poate la fiecare trei ani. [60]
Fără să ofere vreodată vreo dovadă sau dovezi, oficialii ruşi şi mass-media de stat au lansat o campanie de propagandă fără precedent, susţinând că SUA s-au aflat în spatele protestelor care au lovit regimul lui Ianukovici. „Neo-naziştii" au condus protestele, au spus ei - în ciuda
faptului că marea majoritate a protestatarilor erau aceiaşi ucraineni educaţi de orientare occidentală care au condus Revoluţia Portocalie în 2004, în timp ce majoritatea elitei ucrainene s-au săturat, cu corupţia care distinsese regimul Ianukovici. [61] Potrivit ruşilor, „luptătorii înarmaţi" neonazişti au fost cei care au tras împuşcăturile în ziua fatidică din februarie care a provocat peste şaptezeci de morţi în Piaţa Maidan. [62] Nu s-a făcut nicio menţiune despre faptul că membrii Berkut, o

unitate a forţelor de securitate ucrainene care au condus baricadele de protest în acea zi, au fugit atunci în cea mai mare parte în Rusia sau în părţile controlate de ruşi ale Ucrainei, cu armele lor mai târziu, fiind găsit pe fundul unui lac. [63] Berkut fusese notoriu infiltrat de agenţi ruşi, în special în timpul domniei lui Ianukovici; mai târziu, procurorii ucraineni ar pretinde că serviciile de securitate ruse au fost implicate în crime. [64] în urma unei investigaţii criminalistice a înregistrărilor video, procurorii au acuzat o escadrilă de elită din Berkut, îmbrăcată în negru, că a ucis treizeci şi nouă dintre protestatari. Un oficial de la parchet şi o sursă din serviciul de securitate ucrainean a declarat pentru *Financial Times* că o forţă neidentificată a declanşat focuri de armă trăgând atât în protestatari, cât şi în poliţie de pe acoperişurile din jurul Pieţei Maidan. [65]

Dar nimic din toate acestea nu se potrivea cu propaganda rusă care saturau undele. Când Ianukovici a fugit la două zile după împuşcături, din nou, conform propagandei de stat ruse, a fost din cauza loviturii de stat susţinute de SUA şi nimic de-a face cu faptul că propriul său detaliu de securitate îl părăsise.

Oficialii ruşi au insistat că ultima picătură care i-a îndemnat la acţiune a venit atunci când parlamentul ucrainean a abrogat în grabă o lege lingvistică din 2012 care a îmbunătăţit drepturile vorbitorilor de limbă rusă din Ucraina. [66] Dar noul guvern ucrainean, adunat în grabă, cu înclinaţie occidentală, a recunoscut rapid că aceasta era o greşeală şi a refuzat mişcarea. Campania rusă a continuat însă indiferent.

Când l-am întâlnit pe Yakunin, Puţin creştea şi mai mult tensiunea, cerând desfăşurarea de trupe ruseşti în Ucraina. Yakunin a spus că speră că această ameninţare să fie „un duş rece" pentru liderii occidentali: „Ar fi grozav dacă ar înţelege că nu este decent să-ţi ţină cizmele în casa altcuiva".

Retorica şi propaganda de stat care a însoţit acţiunea militară păreau să reflecte paranoia profundă care bântuise pe Puţin şi pe oamenii săi încă din zilele Revoluţiei Portocalii din 2004 şi cu mult înainte de când Puţin a văzut cum imperiul sovietic se prăbuşeşte în jurul lui. de la stâlpul lui din vila KGB cu vedere la râul Elba din Dresda, că au fost înconjuraţi de un complot occidental pentru a submina puterea Rusiei. Dar, de asemenea, părea doar o simulare pentru a justifica acţiunile Kremlinului. Era ca şi cum toate discuţiile despre integrarea globală a Rusiei, nevoia de a aduce investiţii străine directe, de a moderniza economia şi de a ajunge la un acord cu SUA, ar fi fost lăsate deoparte, iar regimul lui Puţin şi-a arătat brusc adevărata faţă. Un fost consilier al ultimului lider sovietic, Mihail Gorbaciov, a spus că atmosfera din acele vremuri era ca şi cum cineva ar fi deschis uşile pivniţelor de la Kremlin şi că fantomele şi duhoarea trecutului sovietic s-au stins. [67]

Pentru Puţin, anexarea Crimeei a fost momentul declarării triumfătoare a unei noi ordini mondiale post-Război Rece, momentul în care Rusia a început sfidător să întoarcă situaţia asupra SUA, refuzând să se plece în faţa dominaţiei sale. După ce Crimeea a votat cu o majoritate covârşitoare în favoarea aderării Rusiei, Puţin a fost întâmpinat de ovaţii în

picioare din partea oficialilor adunaţi sub arcadele boltite şi candelabrele de aur ale sălii Georgievsky a Kremlinului pentru a-l auzi vorbind. „Ceea ce s-a întâmplat în Ucraina reflectă situaţia care s-a desfăşurat în întreaga lume", a spus el. „După ce lumea a două superputeri s-a prăbuşit, SUA au decis că ar putea folosi o politică puternică. Ei cred că au fost încredinţaţi de Dumnezeu.' [68] De secole, Occidentul a încercat să pună la colţ şi să oprească Rusia, le-a spus el. „Dar totul are limitele sale...

Dacă apăsaţi prea tare arcul, acesta va reveni... Rusia, la fel ca orice altă ţară, are interese naţionale pe care trebuie să le respectaţi". [69]
Până la sfârşitul discursului său, unii oficiali îşi ştergeau lacrimile de mândrie din ochi, în timp ce alţii scandau „Rusia! Rusia!' Puţin profita de un dor profund înrădăcinat pentru zilele de glorie ale trecutului imperial sovietic, care era împărtăşit de mulţi ruşi. A fost acelaşi dor nostalgic care l-a ajutat să-l aleagă de trei ori drept *candidat-rezident*, omul KGB la Kremlin. Abia acum, în ochii multor ruşi, se acţiona în sfârşit asupra acesteia. Crimeea fusese pierdută cu mulţi ani înainte de prăbuşirea imperiului sovietic, în 1954, când Nikita Hruşciov, pe atunci liderul Partidului Comunist, a predat-o Ucrainei. însă majoritatea ruşilor l-au învinuit pe Boris Elţin că a confirmat-o când, cu o lovitură de stilou în decembrie 1991, el şi liderii celorlalte republici sovietice au semnat Uniunea Sovietică din existenţă, lăsând Crimeea ferm în graniţele Ucrainei.
Când Uniunea Sovietică s-a prăbuşit şi Crimeea a ajuns într-o altă ţară, „Rusia a simţit că nu doar a fost jefuită, ci a fost jefuită", le-a spus Puţin oficialilor adunaţi în acea zi. „Milioane de ruşi s-au culcat într-o ţară şi s-au trezit peste graniţă; într-un moment au devenit minorităţi în fostele republici sovietice... Dar apoi Rusia pur si simplu a lăsat capul si a înghitit ruşinea. [70]
Acum că făcea paşi pentru prima dată pentru a restabili imperiul rus, popularitatea lui Puţin a crescut la peste 80%. El nu a trebuit niciodată să demonstreze vreo dovadă a implicării SUA în revolta populară împotriva lui Ianukovici - propaganda a sunat prea bine cu o populaţie încă convinsă de umilirea Rusiei în urma prăbuşirii sovietice. A fost suficient să arăţi imagini cu vicesecretarul de stat al SUA, Victoria Nuland, dând prăjituri demonstranţilor pro-europeni în frigul îngheţat din Piaţa Maidan din Kiev. Mai târziu, propaganda a devenit din ce în ce mai sofisticată. Unităţile cibernetice care lucrează pentru agenţia de informaţii militare a Rusiei, GRU, au inundat Facebook şi o reţea de socializare rusă cu poveşti false care justificau invazia Rusiei şi condamnau revoluţia ca fiind condusă de neonazişti, în timp ce Ucraina devenise un focar pentru teroriştii ceceni. [71] Când conflictul s-a extins în estul Ucrainei, televiziunea rusă a transmis acuzaţii că armata ucraineană a lansat un „genocid", raportând chiar că soldaţii au crucificat un copil de trei ani. [72] încet, barajul constant a spălat creierul cel mai mult.
Occidentul trebuia să se trezească cu asertivitatea Rusiei într-un mod cum nu a făcut-o în timpul scurtului război victorios al Moscovei împotriva Georgiei în 2008. Teama era că războiul proxy al Rusiei s-ar putea răspândi în Europa. Nimeni nu a înţeles cât de departe va ajunge Puţin. Manevra sa în Ucraina a pus în discuţie „întreaga ordine paşnică europeană", a spus cancelarul german Angela Merkel. [73]
în Europa şi în SUA, guvernele s-au luptat să găsească un răspuns. Când Kremlinul a continuat în martie cu organizarea unui referendum în Crimeea cu privire la aderarea sa în Rusia, guvernul SUA a respins cu sancţiuni economice care au vizat cercul cel mai apropiat
al lui Puţin. Cele douăzeci de ruşi care se confruntă cu îngheţarea activelor şi interzicerea vizelor au inclus personalităţi de rang înalt din administraţie, cum ar fi Serghei Ivanov, care a fost ministru al Apărării şi acum şeful de cabinet al lui Puţin, şi Viktor Ivanov, fostul şef adjunct de cabinet, un alt fost KGB. aliat de la Sankt Petersburg, care acum a făcut parte din Consiliul de Securitate al Rusiei, şi şeful serviciului de informaţii militare, Igor Sergun. [74] De asemenea, a trecut pe lista neagră aliaţii care au devenit cunoscuţi ca cei mai apropiaţi parteneri de afaceri ai lui

Puțin, custozii de încredere în sistemul fronturilor de la Kremlin: comerciantul de petrol Gunvor Gennady Timchenko, principalul acționar al Băncii Rossiya, Iuri Kovalciuk și Arkady Rotenberg, fostul lui Puțin, partener de judo căruia Pugachev îi împrumutase 500 de milioane de dolari cu doar patru ani înainte pentru a-l stabili ca antreprenor pentru Gazprom, cu afaceri de miliarde de dolari.
Pentru prima dată, guvernul SUA îi numea și îi făcea de rușine pe acești bărbați drept casierii lui Puțin. Puțin, a spus, „are investiții în Gunvor și ar putea avea acces la fondurile Gunvor", în timp ce Kovalchuk a fost „bancherul personal pentru înalți oficiali ai Federației Ruse, inclusiv Puțin". [75] Rotenberg, a continuat, a beneficiat de miliarde de dolari în contracte de stat, inclusiv cel mai recent 7 miliarde de dolari în proiecte de construcție pentru Jocurile Olimpice de iarnă de la Soci din 2014. Guvernul SUA făcea publică sistemul celor mai apropiați oameni de față ai lui Puțin. Un înalt oficial al administrației a spus că nu vor putea accesa niciun serviciu financiar din SUA și că le va fi dificil să tranzacționeze în dolar: „Acești indivizi își vor găsi capacitatea de a continua să acționeze în economia mondială în orice mod sever constrânsă". [76]
Uniunea Europeană a sancționat, de asemenea, membri ai parlamentului rus și liderii ruși recent instalați din Crimeea - iar apoi, pentru a adăuga insulte, Europa s-a alăturat SUA pentru a suspenda Rusia din grupul G8 al națiunilor dezvoltate, a cărui apartenență țara avea atât de mult. căutat cu tărie ca semn al integrării sale în economia globală. Dar, după ce s-a temut de măsuri economice și mai dure, similare cu cele care paralizaseră economia iraniană, bursa rusă și-a revenit curând, iar trupele ruse, nedescurajate, au continuat să se înmulțească lângă granița cu Ucraina.
Conflictul a escaladat. Luptătorii proxy - despre care Rusia a insistat că sunt „voluntari" - au început să se îndrepte spre estul Ucrainei, unde s-au alăturat unui contingent considerabil de militanți pro-ruși locali echipați cu echipament militar rusesc. Până în aprilie, ei preiau administrații în regiunile din estul Ucrainei Donețk, Lugansk și, pentru o vreme, Sloviansk. [77] Pentru guvernele occidentale și administrația ucraineană, situația arăta remarcabil de asemănătoare cu modul în care unitățile ruse neidentificate preluaseră și anexaseră Crimeea.
Amenințarea unor sancțiuni economice mult mai dure a evitat o invazie pe scară largă în estul Ucrainei. Dar ceea ce s-a declanșat în schimb a fost un război hibrid în care împuterniciții Rusiei s-au luptat cu armata ucraineană a Ucrainei, în timp ce guvernul de la Kiev se străduia să lupte împotriva incursiunii pe teritoriul său. Trupele ruse încă staționate în zeci de mii la graniță au acționat ca o formă de război psihologic pentru a intimida armata ucraineană, în timp ce armamentul greu rusesc și așa-zișii „voluntari ruși" au continuat să se strecoare în estul Ucrainei necontrolate. [78]
în iulie, SUA și UE au ripostat cu mai multe sancțiuni în încercarea de a forța Rusia să dea înapoi. De data aceasta, SUA au vizat cele mai mari companii de stat ruseşti, împiedicând
titanii sectorului bancar de stat - inclusiv Gazprombank a lui Andrei Akimov, VTB a lui Andrei Kostin și Vneshekonombank - de la accesarea finanțării americane pe termen lung. [79] A trecut, de asemenea, pe lista neagră pe preciatul campion al petrolului de stat al Rusiei, Rosneft, precum și pe producătorul de gaze al lui Timchenko, Novatek, limitându-le capacitatea de a accesa fonduri. UE a urmat două săptămâni mai târziu cu măsuri similare. Confruntarea a fost agravată și mai mult de doborârea, la 17 iulie, a unui avion de pasageri Malaysia Airlines în timp ce traversa teritoriul deținut de separatiştii pro-ruși, ucigând toate cele 298 de persoane aflate la bord. [80]

Pe măsură ce Rusia continua să alimenteze războiul proxy care devasta estul Ucrainei, încet, guvernele occidentale au început să se trezească înțelegând că politica plină de speranță pe care o urmaseră încă de la colapsul sovietic - că Rusia va converge inevitabil cu lumea occidentală - nu era mai mult decât o iluzie. [81] Ei trebuiau să se confrunte cu un regim care părea să-și urmărească în mod agresiv interesele, indiferent de consecințele pentru poziția sa față de Occident. Al lui Puțin a fost un regim pentru care restabilirea poziției globale a țării a fost singura prioritate. Rusia nu a dorit să facă parte din ordinea dominată de Occident. în schimb, a vrut să-și stabilească propriile reguli.

Devenise clar pentru Occident că acesta era un regim de multe măști care avea să recurgă la subterfugii pentru a-și ajunge în cale. Tactica devenise în sfârșit evidentă când Puțin a negat pentru prima dată că trupele rusești se aflau în Crimeea și apoi, odată finalizat procesul de anexare, a recunoscut că trupele neidentificate care au devenit cunoscute drept „omuleți verzi" erau până la urmă ruși. Era un regim pentru care urmărirea imperiului devenea atot consumatoare, indiferent de sancțiunile pe care lumea occidentală le punea în cale. Până când a fost atinsă o încetare a focului provizorie, în septembrie 2015, războiul proxy al Rusiei s-a soldat cu peste opt mii de vieți, în timp ce fortărețele separatiste pro-ruși din Donețk și Lugansk au rămas în vigoare. [82] Rusia reușise să împartă Ucraina și, în ciuda așa-numitului încetare a focului, luptele sporadice continuă până în prezent, cu 13.000 de morți, mai mult de un sfert dintre ei civili. [83]

S-ar putea să nu știm niciodată exact cum a început totul, cine a tras primul foc. Dar se pare că Rusia se pregătea de mult pentru mai multe situații neprevăzute. Dacă revanșa a fost în vreun fel planificată, bazele fuseseră puse cu mult înainte - în zilele în care KGB-ul își planificase în liniște supraviețuirea prin păstrarea rețelelor și a firmelor prietenoase, sifonând numerar în ultimii ani înainte de căderea sovietică. Procesul a fost consolidat când Puțin a preluat președinția, permițând bărbaților KGB să preia fluxurile strategice de numerar, începând cu Yukos și apoi extinzându-se în restul economiei.

Dacă vreunul dintre oligarhii din epoca Elțin mai avea vreo îndoială cu privire la posibilitatea de a acționa independent, li s-a dat semnalul final la scurt timp după anexarea Crimeei. Atunci chiar și unul dintre cei mai loiali magnați, Vladimir Yevtushenkov, a fost forțat să predea statului majorul său petrolier Bashneft. A fost arestat, iar pachetul de control al lui Bashneft a fost mai întâi naționalizat și apoi preluat de Rosneft al lui Sechin.

Era un semn că economia de piață a Rusiei nu era decât o simulare. în schimb, în culise a existat o împărțire neîncetată a fluxurilor de venituri. Fondurile urmau să fie direcționate în cutia de numerar comună a Kremlinului, *obschak*, și fiecare tranzacție, oricât de mică ar fi fost, trebuia convenită cu numărul unu. „Evtușenkov a crezut că Bashneft este al lui și că a plătit bani pentru asta", a spus un înalt oficial de la Kremlin. — Dar s-a dovedit că nu era a
lui și că în orice secundă i se putea lua. Pentru afacerile rusești, astăzi este absolut clar că Kremlinul poate lua totul de la oricare dintre ei. Proprietatea în Rusia de astăzi nu este sacră, mai ales proprietatea câștigată în anii nouăzeci. Este apărat doar de autoritatea lui Puțin. [84]

Economia Rusiei se afla acum pe picior de război, cu totul subsumat voinței Kremlinului, a spus Pugaciov: „Acum doar Puțin si locotenenții lui ii indeplinesc

ordinele. Toţi banii generaţi sunt pusi în balanţa lui Puţin. Ţara este în stare de război. Afacerile mari nu pot trăi ca înainte. Trebuie să trăiască sub regulile militare. [85]
Aproape întreaga economie era acum la comanda lui Puţin să se desfăşoare aşa cum credea de cuviinţă. „Toţi sunt banii lui Puţin”, a spus un bancher senior, cu legături cu serviciile de securitate. „Când a ajuns la putere, a început să spună că nu era mai mult decât managerul angajat. Dar apoi a devenit acţionarul de control al întregii Rusii. Mai întâi i-au dat o mică şi apoi a preluat controlul. Este o companie cu acţionari de tip închis. [86] „Puţin este ţarul, împăratul tuturor ţărilor”, a fost de acord un alt magnat. [87]
Pentru unul dintre cei mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin, Vladimir Yakunin, fostul ofiţer KGB care fusese unul dintre primii acţionari ai Băncii Rossiya şi care ocupa acum funcţia de şef al Căilor Ferate Ruse, a fi pe lista de sancţiuni a SUA a fost o insignă de onoare. Dar, în ceea ce îl priveşte, guvernul SUA a fost în urmă cu vremurile susţinând că doar Timcenko şi Kovalciuk erau casierii pentru Puţin: „Preşedintele rus are acces la fondurile întregii ţări”, a spus el. [88]
A fost un sentiment reluat în avertismentul unui alt fost partener apropiat al lui Timchenko. Când ne-am întâlnit într-o zi ploioasă din noiembrie 2014, el m-a avertizat că sancţiunile SUA ar putea fi prea puţin şi prea târziu. Până atunci, o vastă reţea de bărbaţi şi magnaţi acţionau ca mandatari pentru regimul Puţin. „Ar trebui să-i sancţionezi pe fiecare”, a spus el. [89]
Deşi rubla a scăzut în decembrie 2014 sub presiunea sancţiunilor şi a lipsei de refinanţare a datoriei corporative ruseşti, în cele din urmă economia ţării s-a dovedit rezistentă. Guvernul suspendase regulile economiei normale de piaţă. Băncile de stat nu au solicitat împrumuturi atunci când companiile ruseşti şi-au încălcat condiţiile. Majoritatea datoriilor au fost reportate şi restructurate, parte a unei piramide de refinanţare fără sfârşit. Guvernul a săpat în o parte din fondul de stabilizare pe care îl colectase din veniturile extraordinare din petrol pentru cea mai mare parte a deceniului precedent pentru a salva companiile legate de stat care aveau cea mai mare nevoie de refinanţare. Mai presus de toate, un finanţator rus mi-a zâmbit, Occidentul subestimase amploarea economiei informale ruseşti: vastul reţea de fonduri nebuneşti care erau neînregistrate şi neînregistrate în cifrele oficiale ale PIB-ului care conţineau fonduri mari de numerar.
în timp ce Occidentul a continuat să amenințe cu noi sancţiuni dacă Rusia nu a acceptat încetarea focului, Puţin a cerut o rescriere a regulilor arhitecturii globale de securitate, dând Rusiei un rol mai proeminent. Angela Merkel a ieşit dintr-un set de discuţii, declarând că Puţin nu a avut contact cu realitatea. [90] Dar pentru fostul consilier economic al lui Puţin, Andrei Illarionov, Occidentul a fost deconectat: „Oamenii din Occident cred că Puţin este iraţional sau nebun. De fapt, este foarte raţional, conform propriei sale logici, şi foarte bine pregătit. [91]
Semnele puterii banilor ruseşti care se revărsaseră în Europa în ultimul deceniu deveneau vizibile în rupturile apărute între ţările Uniunii Europene cu privire la cât de departe ar trebui să meargă sancţiunile economice. în Marea Britanie, un oficial al Ministerului de Externe a fost fotografiat cu un document de informare în care susţinea că Marea Britanie nu trebuie să „închidă ruşilor centrul financiar al Londrei”, în timp ce un grup de lobby al unei firme de avocatură a avertizat despre impactul potenţial asupra statutului Londrei ca centru pentru soluţionarea litigiilor legale. [92]

Pentru Pugaciov, pericolul era clar. Sistemul de numerar negru pentru a corupe şi a cumpăra oficiali a depăşit de mult primii custozi ai regimului Puţin, dincolo de Timcenko, Kovalciuk şi Rotenberg şi se extinsese la toţi miliardarii ruşi care au acţionat ca fronturi la comanda Kremlinului. „Toţi primesc apeluri pentru a trimite bani pentru asta şi pentru asta. Toţi spun: „Vom da. De ce mai ai nevoie?" Acesta este sistemul. Totul depinde de prima persoană, pentru că are putere nelimitată. Toţi sunt pregătiţi să lucreze conform acestor reguli. Iar cei care nu sunt sunt fie în închisoare, fie în străinătate. [93]

Dacă Uniunea Sovietică ar fi desfăşurat operaţiuni de influenţă adânc în Orientul Mijlociu şi Africa, acum capitalismul KGB al lui Puţin pătrunsese adânc în Europa. „Aceşti bani negri sunt ca o bombă atomică murdară", a spus Pugaciov. „în unele privinţe este acolo, în unele privinţe nu este. în zilele noastre este mult mai greu de urmărit. [94]

Pentru guvernul ucrainean, ceea ce Kremlinul făcea ţării lor era un avertisment că Rusia ar putea încerca să-şi extindă activităţile pentru a perturba şi a diviza Occidentul. „Rusia încearcă să creeze turbulenţe în UE prin sprijinirea mişcărilor politice de extremă-dreapta", a declarat prim-ministrul ucrainean de orientare occidentală, Arsenii Yatsenyuk, la începutul anului 2015. „Acesta este un caz imitator a ceea ce au făcut în Ucraina". [95]

Cash negru

Când un denunţător misterios care se numeşte „John Doe" a scurs o cantitate fără precedent de date de la o firmă de avocatură din Panama, lumea a văzut de aproape operaţiunile unui fond de slush al regimului Puţin. [1] Troveul de date a devenit cunoscut sub numele de Panama Papers şi a deschis o fereastră către o lume secretă. Existau directorii nominalizaţi offshore, straturile de companii-fantasmă care se întindeau prin Seychelles, Insulele Virgine Britanice şi Panama, sistemul secret de nume de cod inventat pentru ca clienţii să-şi ascundă averea. [2] Scurgerea de la cel de-al patrulea furnizor de servicii offshore din lume, Mossack Fonseca, a dezvăluit mecanismul unui sistem financiar care funcţionează peste legile care guvernează cel mai mult.

Printre gigaocteţii de date căutaţi de Consorţiul Internaţional al Jurnaliştilor de Investigaţie (ICIJ) au fost documente legate de un rus pe nume Serghei Roldugin. Din 2005, el a fost acţionar al Bank Rossiya, banca din Sankt Petersburg deţinută de aliaţii lui Puţin legaţi de KGB-ul pe care Trezoreria SUA a numit-o „banca personală pentru înalţi oficiali ai Federaţiei Ruse, inclusiv Puţin". [3] Documentele au arătat că Roldugin a jucat un rol central într-o reţea de companii conectate la Bank Rossiya care se întindea din Insulele Virgine
Britanice până în Panama. Peste 2 miliarde de dolari au fost canalizaţi prin ea între 2009 şi 2012. [4]

Roldugin era departe de a fi unul dintre operatorii offshore gri şi anonimi asupra cărora cea mai mare parte a documentelor aruncate în lumina reflectoarelor. A fost un violoncelist apreciat, solist principal la Teatrul Marinsky din Sankt Petersburg. A fost rector al conservatorului din Sankt Petersburg. A fost unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Puţin. Cei doi bărbaţi s-au întâlnit pentru prima dată la sfârşitul anilor şaptezeci, când fratele lui Roldugin, Evgheni, a slujit cu Puţin în KGB. Au călătorit împreună în jurul Leningradului, într-o maşină sovietică minusculă şi dărâmată, cunoscută sub numele de Zaporojhets, în zilele în care chiar şi a deţine o maşină era

considerat un lux. Au cântat cântece împreună şi au mers la teatru. Uneori se băgau în lupte. Şi atunci când Roldugin a început să se întâlnească cu o însoţitoare de bord Aeroflot din Kaliningrad, el i-a prezentat lui Puţin unuia dintre colegii ei, o blondă cu ochi de căprioară pe nume Lyudmilla. După o lungă curte, Lyudmilla a devenit soţia lui Puţin. Când s-a născut primul lor copil, Maria, Roldugin i-a devenit naş.
Acest fond special părea a fi unul dintre cele mai personale expuse în Panama Papers. Dintre toţi aliaţii apropiaţi ai lui Puţin care deţinuseră acţiuni la Bank Rossiya, Roldugin a fost cel care a rămas cel mai mult sub radar: el a rămas neobservat mult timp după ce ceilalţi - Shamalov, Gorelov, Timchenko şi Kovalchuk - fuseseră expuşi ca strâns legat de Puţin. Era şi cel mai incongruent, un muzician profesionist care, spre deosebire de ceilalţi, nu avea o afacere proprie. El a servit, a spus un magnat apropiat lui Puţin, ca unul dintre fronturile de ultimă instanţă ale preşedintelui. [5] El a făcut parte din „paraşuta de aur a lui Puţin”. [6]
înainte de a fi expus, Roldugin se confruntase rar cu întrebări despre cum a devenit acţionar la Bank Rossiya. Când a fost întrebat pentru prima dată despre asta de *New York Times* în 2014, el a răspuns vag că a luat miza pentru că „trebuia să aibă nişte bani”. „Nu erau bani pentru artă nicăieri”, a spus el, adăugând că a reuşit să găsească fonduri pentru acţiuni prin strângerea de împrumuturi şi prin „multe manipulări”. [7] Dar nu a dezvăluit niciodată când exact şi-a achiziţionat participaţia sau cât a costat. Ulterior, au fost publicate documente Bank Rossiya care arătau că el a luat-o până în 2005, într-o emisiune de acţiuni de 13,5 milioane de dolari. [8] Nu a fost niciodată clar cum un violoncelist ar fi putut avea acces la acest tip de bani. Până în 2014, participaţia lui Roldugin era în valoare de aproape 350 de milioane de dolari. Cu toate acestea, el a insistat întotdeauna că a trăit modest. „Uite, chiar şi violoncelul meu este la mâna a doua”, i-a spus el unui reporter după expunerea Panama Papers. [9]
Reţeaua dezvăluită în Panama Papers arăta că companiile offshore conectate la Roldugin au primit sute de milioane de dolari în plăţi indirecte de la magnaţi apropiaţi de Puţin. [10] Offshore-urile conectate la Roldugin au beneficiat şi de o serie de tranzacţii cu acţiuni retrodatate care părea să fi generat zeci de milioane de ruble pe zi. [11] Una dintre companii, Sandalwood Continental, înregistrată în Cipru, a primit o linie de credit de 650 de milioane de dolari, fără garanţie, de la filiala cipriotă a VTB, banca de stat pentru „proiecte speciale” condusă de un fost diplomat sovietic. [12] Filiala din Cipru a VTB era renumită printre bancheri şi magnaţi pentru că era o pâlnie pentru kickback-uri, în timp ce VTB, de la
IPO-ul său din Londra din 2007, devenise locul de muncă pentru fiii celor mai înalţi ofiţeri de securitate din Rusia. [13]
Una dintre companiile lui Roldugin - International Media Overseas SA sau IMO - deţinea în secret un pachet de 20% din cea mai mare agenţie de publicitate TV din Rusia, Video International, care a generat venituri anuale de peste 800 de milioane de dolari. [14] în documentele scurse ca parte a tezei, Roldugin a fost dezvăluit ca fiind beneficiarul IMO, o poziţie care i-a oferit acces la active în valoare de 19 milioane de lire sterline (26,6 milioane de dolari) în numerar. [15]
Dezvăluirile Panama Papers au aruncat în aer coperta lui Roldugin şi au dezvăluit o schemă offshore de 2 miliarde de dolari. Mai târziu, Puţin şi-a dezvăluit gradul de nemulţumire faţă de scurgeri, susţinând că acestea sunt un complot orchestrat de „oponenţi” pentru a destabiliza Rusia prin acuzaţii fabricate de corupţie. „Ei încearcă să ne legăne din interior, să ne facă mai flexibili”, a spus el. [16] Alţi oficiali ruşi au fost

mai direcţi, susţinând că personalul ICIJ era foşti membri ai Departamentului de Stat al SUA şi ai CIA. Schema descoperită de ICIJ a arătat, la prima vedere, să ofere o privire de aproape asupra unuia dintre fondurile de nămol de prieteni care devenise endemice pentru regimul Puţin, o maşină de bani prin care magnaţii plăteau „donaţii" sau tributuri *obschak -ului lui Puţin ,* uneori. în schimbul unor oferte. [17]
Documentele au arătat, de asemenea, cum o parte din numerarul din reţea a fost canalizat în proiecte pentru confortul lui Puţin şi al oamenilor săi. Jurnaliştii ICIJ au descoperit cum au fost transferate milioane de dolari către o companie rusă care deţinea staţiunea de schi preferată a lui Puţin, Igora, nu departe de clădirea dacha Ozero, unde el şi acţionarii Bank Rossiya au început. Sandalwood Continental, conectat la Roldugin, a făcut împrumuturi practic fără dobândă de 3 milioane de dolari companiei ruse Ozon în 2011, chiar înainte de a achiziţiona staţiunea. [18] La scurt timp după, Ozon a început să dezvolte un complex hotelier de lux la Igora, complet cu un complex spa de ultimă generaţie şi un palat de gheaţă. [19] Până în 2013, staţiunea odată degradată a fost transformată într-un loc pentru o ocazie foarte specială, o nuntă fastuoasă la care toţi oaspeţii au jurat păstrarea secretului. [20] Mireasa care plecase cu o sanie trasă de cai în acea zi a fost Katerina, a doua fiică a lui Puţin. Se căsătorise cu Kirill, fiul lui Nikolai Shamalov, acţionarul Bank Rossiya care fusese cel mai apropiat de Puţin. La un an după nuntă, Kirill a primit un pachet de 17% din cea mai mare companie de petrochimie a Rusiei, Sibur, de la cel mai apropiat aliat al lui Puţin, Ghenadi Timcenko. El a fost asistat la achiziţie printr-un împrumut de 1 miliard de dolari de la Gazprombank, prietenoasă cu Kremlinul. [21]
Schema urmărită în Panama Papers arăta similar cu sistemul offshore pentru „donaţii" descris pentru prima dată de Serghei Kolesnikov. Companiile pe care le-a supravegheat Kolesnikov au oferit banii de început pentru extinderea Băncii Rossiya, permiţând acţionarilor săi să devină fabulos de bogaţi, iar mai târziu au devenit o sursă de fonduri pentru construirea fastuosului palat al lui Puţin la Marea Neagră. Datele din Panama au dezvăluit următoarea etapă în evoluţia fondurilor slush, pe măsură ce aliaţii apropiaţi ai lui Puţin au beneficiat de fluxuri financiare din ce în ce mai mari îndreptate spre ei. O reţea vastă de companii offshore fusese creată la o scară mult mai sofisticată şi complexă.
Sistemul offshore expus în Panama Papers nu era doar o modalitate de a acumula avere personală: era, de asemenea, conectat la un sistem mai larg de numerar negru, un fond de
slush care devenise atât de vast încât putea trece acum la următoarea etapă şi poate fi folosit pentru a cumpăra influenţă în străinătate. în desişurile de informaţii din sutele de mii de documente erau în joc urme ale gambitului mai larg. Unul dintre cei doi avocaţi elveţieni care conduc o mare parte din companiile legate de Roldugin şi Bank Rossiya s-a dovedit a avea o activitate secundară legată de politica cehă. A reieşit că avocatul, Fabio Delco, deţinea o serie de companii în Republica Cehă ai căror angajaţi au oferit mai mult de jumătate din totalul donaţiilor partidului politic al preşedintelui ceh Milos Zeman, considerat mult timp un apropiat al lui Puţin. [22]
Fondul de slush Roldugin a indicat un proces mai larg. în toată Rusia, amploarea fuga de capital în conturile bancare occidentale devenise uluitoare. O estimare a Biroului Naţional de Cercetare Economică din SUA, ai cărui autori l-a inclus economistul francez Thomas Piketty, a constatat că 800 de miliarde de dolari au fost ascunse în larg de la colapsul sovietic, mai mult decât bogăţia deţinută de întreaga populaţie rusă în ţara

însăşi. [23] Cei care au folosit acest sistem au inclus nu numai criminali, ci şi oameni de afaceri obişnuiţi care căutau adăposturi mai sigure pentru averea lor, un semn al riscurilor interne profunde în economie. Preţul ridicat al petrolului şi stabilitatea crescândă sub Puţin ar fi trebuit să încetinească rata capitalului care părăseşte ţara, dar în a doua jumătate a guvernării lui Puţin, potopul de bani care părăseşte ţara s-a înmulţit de multe ori peste ratele văzute în anii Elţin. [24]
Aceste ieşiri au redus impozitele, au slăbit moneda şi au afectat investiţiile în întreaga economie. Dar Puţin nu făcuse nimic pentru a opri ceva. Lansase o campanie şi apoi o legislaţie ştampilă, îndemnând oamenii de afaceri să-şi aducă averea acasă. Dar, în realitate, aceste măsuri nu au avut nicio muşcătură reală. în schimb, cercul său de custozi de încredere au fost o parte integrantă a sifonării. Era un sistem prin care bărbaţii KGB care au condus Rusia au exploatat o gamă ameţitoare de firme offshore pentru a-şi ascunde bogăţia şi în care jefuirea sistemică de la companiile de stat şi kickbackurile le-au permis nu numai să trăiască ca noua nobilime a Rusiei, ci şi să creeze magazine strategice, de bani negri pentru a submina democraţiile occidentale. Chiar şi bogăţia offshore deţinută de magnaţii din era Elţin ar putea fi direcţionată la comanda bărbaţilor KGB.
La început, ochilor occidentali arăta ca un banal amploare şi cleptocraţie. Se construiau palate nu numai pentru Puţin, ci şi pentru curtenii săi. A fost cea bazată pe splendoarea epocii ţariste Peterhof, plină de grădini ornamentale şi un canal impunător, despre care se presupune că ar fi fost construit pentru directorul executiv al Gazprom Alexei Miller. [25] Exista o proprietate de şaptezeci de hectare în afara Moscovei, cu un conac de marmură, o piscină de cincizeci de metri, un garaj pentru cincisprezece maşini şi o cameră de depozitare pentru haine de blană care se pare că i-a aparţinut lui Vladimir Yakunin, fostul ofiţer superior KGB şi Bank Rossiya. acţionar care din 2005 fusese preşedinte al Căilor Ferate Ruse, monopolul de stat ale cărui venituri anuale au totalizat 42 de miliarde de dolari, sau aproape 2% din PIB. [26]
Accesul la miliarde de dolari din contractele de stat supraumflate devenise o altă nouă cale de îmbogăţire - rezervată aproape exclusiv oamenilor lui Puţin. Acest lucru a fost subliniat atunci când Rusia s-a angajat într-o serie de proiecte de infrastructură vitrine. Printre acestea se numără Jocurile Olimpice de iarnă de la Soci, ale căror costuri aproape s-au dublat de la cele 12 miliarde de dolari anunţate pentru prima dată în 2007 la peste 50 de
miliarde de dolari până la începutul anului 2014, făcându-le cele mai costisitoare Jocuri Olimpice din lume, depăşind cele 40 de miliarde de dolari cheltuite de Beijing pentru Jocurile de vară din 2008. Majoritatea contractelor pentru aceasta fuseseră predate celor mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin. [27] Cea mai costisitoare a fost construcţia unui drum de patruzeci şi opt de kilometri şi a unei căi ferate din Parcul Olimpic principal, lângă coasta Mării Negre din Soci, care şerpuia prin tuneluri şi poduri sus în munţi până la complexul de schi. A costat o valoare astronomică de 9,4 miliarde de dolari, o sumă care, după cum a subliniat politicianul de opoziţie Boris Nemţov, a fost de trei ori şi jumătate mai scumpă decât proiectul NASA de a trimite un rover pe Marte. [28] Una dintre principalele companii care a câştigat drepturile de a construi calea ferată şi drumul fără licitaţie, SK-Most, a devenit parţial deţinută de aliatul apropiat al lui Puţin, Gennady Timchenko, când s-a extins în domeniul construcţiilor în 2012. [29] Fostului partener de judo al lui Puţin, Arkady Rotenberg, i s-au acordat proiecte de construcţii în valoare de 235 de miliarde de ruble, sau 7,2 miliarde de dolari. [30] Prin comparaţie,

mai degrabă decât să câştige contracte de stat de mai multe miliarde de dolari, magnaţii din epoca Elţin au înregistrat pierderi. Oleg Deripaska, Vladimir Potanin şi Viktor Vekselberg, cândva printre cei mai mari câştigători ai privatizărilor din anii nouăzeci, au fost ordonaţi de la Kremlin să investească miliarde de dolari din banii lor. [31]

Cei mai apropiaţi aliaţi de afaceri ai lui Puţin erau ridicaţi deasupra tuturor. „Oamenii din cercul interior trăiesc pe o altă planetă", a spus un bancher rus înalt. „Au propriile bănci. Ei chiar călătoresc pe drumuri diferite de noi. Există drumuri pentru toţi ceilalţi, iar când încalcă regulile sunt prinşi. Dar oameni precum familia Rotenberg au propriile drumuri şi nu pot încălca regulile acolo. [32] Foştii bărbaţi KGB care atinseseră această bogăţie o considerau ca nu mai mult decât meritau. Ei şi-au spus că au salvat Rusia de la prăbuşire şi de strânsoarea magnaţilor din epoca Elţin: ei înviau ţara ca putere împotriva Occidentului. Ei şi-au acordat medalii în semn de recunoaştere a realizărilor lor. Rotenberg, care se luptase cândva să se descurce în anii nouăzeci, chiar şi-a comandat o stemă a familiei. [33]

Dar preluarea fluxurilor de numerar de către oamenii lui Puţin a atins o asemenea amploare încât nu ar fi putut fi motivată doar de auto-imbogăţire. Economia de contrabandă pe care s-au construit întotdeauna operaţiunile KGB era reînviată. Accesul la numerar umflat din contractele de stat a fost o modalitate de a forma bugete paralele, departe de orice supraveghere democratică, care ar putea fi folosite pentru a influenţa alegerile, pentru a cumpăra oficiali din ţară şi din străinătate, au spus participanţii la acest proces. A fost un mecanism de control autoritar acasă şi de subminare a instituţiilor din Occident.

Spălătoria Moldovei

Când un bancher rus a fost împuşcat în stradă, când era pe punctul de a intra în casa lui, la umbra Canary Wharf din Londra, în martie 2012, una dintre aceste scheme a început să fie dezvăluită. Bancherul, German Gorbuntsov, a fost coproprietar al unei reţele de bănci prin care marii contractori ai Căilor Ferate Ruse din statul Yakunin au sifonat miliarde de dolari în numerar contractual şi apoi au spălat veniturile. Gorbuntsov a fost prins în focul încrucişat între oficiali puternici ai statului şi grupuri de crimă organizată care se războiau pentru banii care au dispărut în accidentul financiar din 2008. [34] A supravieţuit atacului. Dar povestea pe care a început să o spună când a ieşit în

cele din urmă dintr-o comă indusă a dus la o schemă enormă de spălare a banilor, care a devenit cunoscută sub numele de Spălătoria Moldovei, prin care peste 20 de miliarde de dolari au fost transferaţi ilicit din Rusia prin Republica Moldova, Letonia şi Băncile estoniene în paradisuri offshore din Occident între 2010 şi 2014. [35] Fluxul de numerar care a trecut prin spălătoria moldovenească a fost legat de acelaşi grup de contractori ai Căilor Ferate Ruse conduşi de Andrei Krapivin, un apropiat al Yakunin din anii 1990, şi Valery. Markelov. [36] Pretinzând că ei s-au aflat în spatele atentatului asupra vieţii lui, Gorbuntsov a predat Scotland Yard o bază de date cu unele dintre tranzacţii. [37]

în 2014, procurorii moldoveni au început să cerceteze schema. Au fost nevoie de încă patru ani până când forţele de ordine ruse au început să o examineze: până atunci, antreprenorii au căzut victimele faţiunilor aflate în război de la Kremlin. Când un grup rival din forţele de ordine ruse a percheziţionat apartamentul unui colonel din Ministerul de Interne, a găsit un seif construit la comandă, care conţinea peste 124 de milioane de dolari în numerar îndesat în cutii de vin şi pungi de plastic - o parte din

banii de la antreprenorii feroviari la închide ochii la înşelătorie. [38] Mărturia colonelului de poliţie a dus la peste 3 miliarde de dolari pe care aceşti bărbaţi le-au sifonat de la Căile Ferate Ruse şi apoi le-au spălat prin schema moldovenească în Occident. [39]

Aceste 3 miliarde de dolari au fost ascunse printre straturi de ieşiri ilicite mult mai mari de numerar, în mare parte din partea oamenilor de afaceri ruşi care foloseau schema pentru a evita plata taxelor vamale sau a taxelor. Bancherii din spatele schemei de spălare din Moldova au gândit o modalitate ingenioasă de a scoate fonduri din Rusia, înființând o rețea de companii-fantasmă înregistrate în Marea Britanie care au semnat mari acorduri de împrumut false între ei. [40] Aceste împrumuturi fictive au fost garantate de o rețea separată de companii ruse şi cetăţeni moldoveni, care au fost apoi forţaţi să plătească numerar companiilor din Marea Britanie după ce bancherii au trucat hotărâri împotriva lor cu judecători complici în instanţele moldoveneşti. Peste 20 de miliarde de dolari au fost evacuaţi din Rusia în paradisuri offshore în acest fel, înainte ca procurorii moldoveni să accepte schema şi să o închidă. Deoarece banii furaţi de la Căile Ferate Ruse s-au amestecat cu ieşirile şi mai mari din partea antreprenorilor care încercau să-şi canalizeze banii departe de braţul lung al statului rus, a fost aproape imposibil de urmărit, majoritatea pierdut într-o rețea de companii offshore. a cărui proprietate reală era ascunsă.

Toate acestea făceau parte dintr-o ieşire mult mai mare, îndepărtată de la îndemâna statului rus şi investită în apartamente şi bunuri de lux. „Fuda totală de capital acoperă comerţul. Este necesar să se reducă plăţile vamale şi taxelor', a spus bancherul senior. „În fiecare zi vin la Moscova un număr mare de mărfuri. Să luăm ca exemplu un televizor. Pentru a reduce taxele şi taxele, ar putea veni cu un cost raportat artificial de 100 USD. Dar preţul de producţie este de 300 USD. Deci 100 USD se plătesc direct în Rusia, iar ceilalţi 200 USD se plătesc în afara Rusiei, în străinătate. Fondurile trebuie scoase din Rusia pentru a plăti bunurile. Acesta este întregul flux. Comercianţii sunt principalii clienţi. însă procurorii moldoveni care investighează schema s-au temut că în ea se ascunde şi numerar negru legat de serviciile de securitate ruse pentru operaţiuni de influenţă în străinătate - pentru finanţarea partidelor politice de extrema stângă şi dreapta pentru a perturba şi submina instituţiile din Occident. [41] Rezistența pe care procurorii moldoveni pro-occidentali au întâmpinat din partea serviciilor de securitate ruse atunci când au început să investigheze schema a fost un indiciu că aceasta dispunea de protecţie la cel mai înalt nivel. Când unul
dintre anchetatorii moldoveni s-a deplasat în Rusia pentru a investiga înşelătoria, în 2017, a fost reţinut şi percheziţionat la graniţă, în timp ce procurorii ruşi au ignorat cererile de asistenţă. [42] Un alt indiciu că transferurile au fost mult mai mult decât simpla sifonare de numerar a fost că reţeaua de bănci ruse din spatele schemei a condus la Igor Puţin, un văr al preşedintelui rus, precum şi la oficiali de rang înalt în serviciile de securitate. [43]

Jurnaliştii de la Proiectul de Raportare a Crimei Organizate şi a Corupţiei au urmărit unul dintre transferuri direct către o mică organizaţie non-guvernamentală poloneză condusă de activistul politic pro-Kremlin, Mateusz Piskorski, care a cerut public şi „deamericanizarea" Europei, ca sprijin pentru alte puncte cheie de pe agenda Rusiei. [44] Piskorski a fost mai târziu arestat pentru spionaj pentru Rusia şi pentru acceptarea plăţilor. Mai târziu, în 2018, când forţele de ordine ruse au început în cele din urmă să adună unii dintre participanţii la escrocherie, un oficial înalt implicat în contractele

Căilor Ferate Ruse mi-a recunoscut că sifonarea a fost o modalitate de a crea un buget paralel de numerar pentru Kremlin, operaţiuni strategice. Fără reguli sau supraveghere, a spus această persoană, a fost uşor să estompeze liniile dintre strategic şi personal. Dar era, de asemenea, un sistem în care, dacă scădeai din favoare, puteai fi vizat de forţele de ordine ruse în orice moment: „Ceea ce era permis şi aprobat înainte, dintr-o dată nu este", a spus el. [45]

Una dintre principalele bănci ruseşti care canaliza numerar prin schema moldovenească a fost un indiciu al unui gambit şi mai mare în joc. Russian Land Bank, sau RZB, era parţial deţinută şi controlată de un fost boxer luptător cu legături cu crima organizată, omul de afaceri din Sankt Petersburg Alexander Grigoryev. Multă vreme, avusese protecţie chiar de sus. [46] Când el şi oamenii săi au achiziţionat RZB la începutul anului 2012, vărul prim- ministrului de atunci, Igor Puţin, a intrat în calitate de preşedinte al consiliului de administraţie. [47] Mai târziu în acel an, după ce Vladimir Puţin a revenit la preşedinţie, Grigoriev şi Igor Puţin, împreună cu un alt bancher, Alexei Kulikov, s-au alăturat consiliului de administraţie al unei alte bănci mijlocii, Promsberbank, care a lansat în curând o altă schemă majoră de transfer ilicit de bani.. [48]

Meserii cu oglinzi

Promsberbank făcea parte dintr-o reţea de instituţii financiare desfăşurate de aceeaşi reţea strânsă de oficiali ai serviciilor de securitate şi crime organizate pentru a inunda Occidentul cu numerar ilicit. între 2011 şi 2014, a devenit un canal important pentru transferul a peste 10 miliarde de dolari din Rusia. [49] Aceste fonduri au fost canalizate prin ceea ce trebuie să fi părut acoperirea perfectă: una dintre cele mai mari instituţii financiare din Occident, Deutsche Bank. Iar transferurile nu au implicat hotărâri judecătoreşti frauduloase ca în Moldova, ci un sistem de tranzacţii cu acţiuni. Din 2011, o reţea interconectată de companii şi brokeri ruseşti a început să plaseze tranzacţii cu valori mobiliare cu filiala din Moscova a Deutsche Bank. Ei ar plasa comenzi pentru a cumpăra blocuri mari de acţiuni ruseşti de top în ruble, în timp ce, în acelaşi timp, ceea ce părea a fi companii neconectate cu sediul în Marea Britanie sau zone offshore precum BVI ar plasa comenzi de a vinde aceeaşi cantitate din acelaşi stoc prin intermediul Deutsche Bank din Londra. Ar fi plătiţi pentru acţiuni în dolari sau euro. [50] Mai târziu, autorităţile de reglementare au descoperit că multe dintre aceste companii erau conectate prin directori, adrese sau proprietari comuni. Tranzacţiile, care au devenit cunoscute sub denumirea de „tranzacţii în oglindă", nu erau despre a face bani, ci despre ocolirea reglementărilor ruseşti privind transferul de fonduri în afara ţării.

Multe dintre casele de brokeraj care făceau tranzacţii erau conectate într-un fel cu Promsberbank. A existat IK Financial Bridge, un acţionar al Promsberbank care a devenit unul dintre principalii jucători care plasau comenzi pentru acţiuni la Deutsche la Moscova. [51] A existat Lotus Capital, un alt brokeraj din Moscova, care, conform băncii centrale ruse, îşi plătea acţiunile dintr-un cont de ruble la Promsberbank şi îşi deţinea acţiunile printr-un depozitar numit Laros Finance, deţinut tot de Promsberbank. Unul dintre proprietarii Promsberbank, Alexei Kulikov, s-a întâlnit cu directori de la Deutsche Bank din Moscova pentru a-i convinge să continue schemele, potrivit mărturiei ulterioare a lui Kulikov.

Bancherii păreau să fi găsit un canal ideal. Braţul din Moscova a Deutsche Bank a menţinut întotdeauna o relaţie specială cu regimul Puţin. în cea mai mare parte a anilor 2000 a fost feudul lui Charlie Ryan, bancherul american care l-a întâlnit pentru

prima dată pe Puţin în zilele de la Sankt Petersburg şi apoi a co-fondat United Financial Group, compania de brokeraj din Moscova pe care Deutsche Bank l-a cumpărat în cele din urmă. S-a ocupat întotdeauna de clienţi sensibili la nivel înalt pentru regimul Puţin. Igor Lojevsky, care l-a înlocuit pe Ryan când a demisionat din funcţia de şef al Deutsche la Moscova, a fost la fel de bine conectat. El ocupase funcţii de conducere în băncile de stat ruseşti şi l-a înlocuit pentru scurt timp pe cel mai apropiat aliat al lui Puţin de la Stasi, Matthias Warnig, în funcţia de şef al Dresdner Bank din Moscova. Se credea că are legături strânse cu serviciile secrete străine ruse.

Tinerii bancheri occidentali care au lucrat pentru Deutsche la Moscova au dus o viaţă fericită de expat. A lor era o lume în care cluburile de noapte erau pline de prostituate şi banii turnaţi în voie, ca de la robinet. Comercianţii de acţiuni au avut puţine nelămuriri sau întrebări cu privire la efectuarea tranzacţiilor în oglindă. „Jumătate din volumul zilnic de tranzacţionare era în tranzacţiile în oglindă", a spus un comerciant care a lucrat cu ei atunci. — Nu a fost mare lucru. A fost ceva despre care au vorbit deschis. [52]

Dar lumea lor s-a prăbuşit în jurul lor, când un ofiţer de conformitate din Moscova a decis în sfârşit că tranzacţiile erau suspecte şi a justificat un control suplimentar. [53] Unora dintre ţinutele ruseşti care plasau comenzile li s-au revocat licenţele pentru încălcarea legilor privind valorile mobiliare şi spălarea banilor, iar în februarie 2015, poliţia din Moscova a vizitat biroul Deutsche Bank din Moscova, ca parte a unei anchete privind frauda asupra uneia dintre casele de brokeraj. [54] Ca urmare, ancheta internă lansată de Deutsche Bank a pus vina pe umerii unui angajat de nivel relativ scăzut: Tim Wiswell, şef de treizeci şi şase de ani al biroului de acţiuni. în mod convenabil, probabil, pentru directorii mai seniori ai Deutsche, 3,8 milioane de dolari în fonduri nedemontate au fost găsite într-un cont bancar offshore aparţinând soţiei lui Wiswell - iar 250.000 de dolari din aceştia proveneau de la o companie care a luat parte la tranzacţiile cu oglindă. [55] Unii dintre colegii lui Wiswell erau îngroziţi. Bineînţeles, mai mulţi directori seniori fuseseră la curent cu meseriile. „Nu poţi muta pur şi simplu 10 miliarde de dolari offshore fără ca cineva să ştie că se întâmplă. Şi peste patru ani', a spus unul. „Tim a avut o mulţime de conversaţii despre aceşti tipi cu Londra... Toată lumea ştia că aceşti tipi vor suna şi vor cumpăra şi vinde în fiecare zi timp de patru ani. Este destul de greu să păstrezi asta secret. Tipul din Londra - chiar dacă pretinde că nu ştie nimic despre asta - a trebuit să ştie cine sunt clienţii când timp de patru ani au fost unul dintre cei mai buni cinci clienţi. [56]

Când autorităţile de reglementare de la Moscova au restrâns schema, şi ei s-au hotărât pe jucători de nivel inferior. Kulikov, acţionarul slab şi livresc al Promsberbank care încercase să aranjeze unele dintre tranzacţiile cu Deutsche, a fost judecat pentru că ar fi deturnat 3,3 miliarde de ruble de la Promsberbank, în timp ce Grigoryev, proprietarul atât al Promsberbank, cât şi al RZB, a fost ulterior acuzat de conducere, o organizaţie criminală pentru rolul său în schema moldovenească. [57] Dar atât Kulikov, cât şi un alt bancher senior, care cunoaşte îndeaproape schema, au indicat că adevăratele minţi erau mult mai sus. [58] Escrocheria moldovenească şi cea din comerţul în oglindă au fost interconectate şi au fost la o scară atât de mare încât nu ar fi putut avea loc fără supravegherea şi participarea FSB. „Aceasta a fost o operaţiune la scară industrială", a spus fostul bancher Deutsche Roman Borisovich. [59] „Nu s-ar fi întâmplat la o asemenea amploare fără implicarea FSB", a spus un alt bancher senior de la Deutsche Bank, cu legături cu serviciile de securitate. [60]

Numerarul canalizat pătrunsese în companii-paravan din Londra şi SUA prin scheme atât de complexe, încât nimeni nu a înţeles cum au fost cheltuiţi. Pentru fostul bancher senior Deutsche, schema de comerţ în oglindă, de exemplu, nu arăta ca o operaţiune care vizează evitarea taxelor sau a vămilor, ci ca o schemă de a crea depozite de bani negri pentru funcţionarii corupţi, fie că sunt acasă, în Rusia, fie în străinătate.. [61] Prin intermediul unui proces cunoscut sub numele de *obnalichivaniye*, numerarul din registrele companiei a fost convertit în numerar negru de negăsit. [62] „în anii nouăzeci", a spus bancherul, „ *obnalichivaniye* a fost folosit pentru a evita impozitele. Acum este folosit pentru corupţie, pentru cumpărarea funcţionarilor de stat. Este nevoie doar de criminali şi de FSB.' [63]

După ce Kulikov a fost judecat pentru acuzaţiile de delapidare, el şi un alt director de la Promsberbank au arătat cu degetul către un alt acţionar ascuns - Ivan Myazin, o siluetă zveltă de cincizeci de ani, căruia îi plăcea să se îmbrace în haine scumpe, care se afla în centrul legăturii. între crima organizată şi FSB care canalizează banii ilicit. [64] Myazin, au spus ei, a fost adevăratul creier atât al spălătoriei moldoveneşti, cât şi al schemei de tranzacţionare în oglindă a Deutsche Bank. „Acesta este un personaj foarte interesant", a spus un bancher rus senior, care cunoaşte îndeaproape ambele scheme. „Aceasta este persoana reală care a dezvoltat aceste scheme. Este prieten cu oameni foarte respectaţi din FSB.' [65]

în spatele Myazin, totuşi, a existat un alt nivel care a urcat şi mai sus - în vârful FSB şi al crimei organizate ruseşti. [66] Când şi Myazin a fost în cele din urmă arestat în 2018, o altă victimă a luptelor interne vicioase din cadrul serviciilor de securitate ale Rusiei şi al ministerului de interne, totuşi aceşti jucători de nivel superior au dansat departe. Un indiciu al grupului puternic din spatele lui stă în prietenia de odinioară a lui Myazin cu unul dintre cei mai cunoscuţi mafioţi ai Rusiei, Vyacheslav Ivankov, altfel cunoscut sub numele de „Yaponchik", argou rusesc pentru Micul Japonez. Scund şi slăbănog, cu o barbă zdrenţuită şi ochi reci ca gheaţa, ceea ce lui Yaponchik îi lipsea ca statură, a compensat cu o energie vicioasă. Fusese temut pentru temperamentul său violent şi, pentru o perioadă, la începutul anilor nouăzeci, a trăit în New York, conducând acolo operaţiuni pentru cel mai mare grup de crimă organizată din Rusia, Solntsevskaya. FBI l-a catalogat drept „unul dintre cei mai puternici şefi internaţionali ai criminalităţii eurasiatice". [67] în 1995, el a fost acuzat de forţele de ordine din SUA pentru extorcare de 3,5 milioane de dolari de la doi oameni de afaceri ruşi, pentru că le-a ameninţat viaţa şi pentru a organiza un atac violent asupra
tatălui unuia dintre ei, care a dus la moartea acestuia. [68] Dar pentru Myazin era „un om liniştit, deştept, simplu" cu care obişnuia să sărbătorească Anul Nou „împreună cu familiile noastre". [69]

în timp ce Yaponchik era ţinut într-o închisoare din SUA, îşi făcuse un prieten foarte apropiat: Yevgeny Dvoskin, un bandit rus de la Brighton Beach care făcea timp pentru o schemă frauduloasă de comerţ cu combustibil. [70] S-a dovedit a fi nepotul lui Yaponchik. Când cei doi bărbaţi s-au întors împreună la Moscova în 2004, cu ajutorul legăturilor lui Yaponchik şi a prieteniei strânse pe care Dvoskin a făcut-o ulterior cu Ivan Myazin, Dvoskin a devenit forţa motrice din spatele multor dintre cele mai mari scheme de spălare a banilor,

[71]bancherul din umbră care a devenit cunoscut drept regele numerarului negru rusesc.

[72] „S-a dovedit a exista o astfel de conexiune: Myazin, Yaponchik şi Zhenya [diminutivul pentru Evgheni]”, a spus un fost bancher rus senior care a lucrat cu toţi cei trei bărbaţi. „Şi împreună au decis să cucerească lumea”. [73]
Yaponchik a fost împuşcat la Moscova în 2009. Dar Dvoskin a fost un supravieţuitor, care a reuşit întotdeauna să scape cumva de investigaţiile în escrocherii legate de spălarea banilor. El a dezvoltat o sursă puternică de protecţie, lucrând îndeaproape cu generalul FSB Ivan Tkachev, care a devenit şeful Direcţiei atotputernice a serviciului de securitate K. [74] Acesta era departamentul presupus însărcinat cu investigarea crimelor economice, dar în esenţă a făcut-o. aproape opusul: a supravegheat şi a controlat cele mai mari canale de spălare a banilor din Rusia în Occident, potrivit a doi bancheri ruşi de rang înalt cu cunoştinţă directă a chestiunii. [75]
Primul indiciu despre cât de sistemice au devenit aceste scheme pentru conducerea lui Puţin - şi cât de profund au fost implicate serviciile de securitate în ele - a venit atunci când fostul preşedinte al băncii centrale ruse, Serghei Ignatiev, a îndrăznit să facă aluzie publică, într-un interviu de absolvire cu ziarul rus *Vedomosti* în 2013, slabul şi serios Ignatyev a vorbit despre cele 49 de miliarde de dolari care părăsiseră ilegal ţara doar în anul precedent. [76] El a spus că mai mult de jumătate din această sumă părea să fi fost sifonată de firme care erau legate între ele: „Se creează impresia că toate sunt controlate de un grup organizat de indivizi”. Un fost ofiţer FSB şi un bancher rus înalt au spus că sunt siguri că Ignatiev vorbeşte despre FSB. [77]
Mai târziu, Ignatiev s-a plâns unui coleg că de fiecare dată când a încercat să închidă schemele, s-a confruntat cu o opoziţie puternică din partea FSB: „Mi-a spus că le-ar fi închis pe toate cu mult timp în urmă dacă FSB nu ar fi venit să dea mai departe, uşa lui şi încearcă să-l oprească', a spus această persoană. [78]

Banca Diskont

Ignatiev avea toate motivele să fie precaut. La două săptămâni după ce un bancher central adjunct pe nume Andrei Kozlov a încercat să închidă o versiune timpurie a acestor scheme de sifonare a numerarului prin revocarea licenţei unei bănci ruse numită Diskont Bank în 2006, el a fost împuşcat pe stradă. [79] Cu puţin timp înainte, Kozlov făcuse o vizită urgentă colegilor săi din Estonia, avertizându-l pe şeful de luptă împotriva spălării banilor de acolo că sucursala din Estonia a Sampo Bank spăla miliarde de ruble în numerar rusesc murdar şi cerând ca mai multe conturi să fie deschise. închis. [80] Potrivit unui raport din jurnalul de investigaţii *The New Times*, o investigaţie ulterioară a poliţiei ruse asupra morţii lui Kozlov
a constatat că schema de spălare a banilor era legată de înalţi oficiali ai Kremlinului şi de şeful adjunct al FSB. [81] Dar conexiunile cu oricine deţineau autoritate au fost rapid acoperite, iar oficial traseul - şi banii pentru ucidere - s-au oprit cu un bancher din Moscova de nivel inferior, care a fost închis pentru crimă. [82] Alte persoane implicate în înfiinţarea schemei de spălare a banilor au fost conectate cu Dvoskin şi Myazin, dar din nou au scăpat liber. [83]
în timp ce procurorii austrieci şi ruşi au decis să închidă schema Diskont, alte scheme i-au luat locul, iar ruta pentru banii negri ruşi prin Estonia sa extins doar. Când banca daneză Danske Bank a preluat Banca Sampo din Estonia în 2007, în ciuda avertismentelor repetate din partea băncii centrale ruse, aceasta a devenit unul dintre canalele centrale de direcţionare a numerarului de spălătorie moldovenească şi a tranzacţiilor cu oglindă Deutsche în Occident. [84] în total, anchetatorii au descoperit mai târziu, peste 200 de miliarde de dolari în numerar negru au fost transferaţi prin conturile Danske. Aceeaşi bancă a distribuit, de asemenea, 200 de milioane de dolari

în reduceri false de taxe acordate de ministerul rus al fiscalităţii, parte a unei escrocherii separate din 2007 descoperită de avocatul fiscal rus Serghei Magnitsky, care a murit într-o închisoare din Moscova după ce a suflat. [85] Investigaţii ulterioare au arătat că un total de peste 800 de milioane de dolari au fost evacuaţi din ţară prin reduceri frauduloase de taxe între 2006 şi 2010, folosind o parte din aceeaşi reţea de companii şi bănci. [86]

Numărul de numitori comuni dintre toate schemele - reducerile de taxe false, Spălătoria moldovenească şi tranzacţiile cu oglindă - a fost uimitor, iar pentru un bancher din mijlocul ei s-au dovedit mortale. Alexander Perepelichny a fost proprietarul IK Financial Bridge, care a fost, la rândul său, acţionar la Promsberbank şi un mare plasator de comenzi la Deutsche Bank Moscow în escrocheria de tranzacţionare în oglindă. După ce a început să împărtăşească informaţii cu anchetatorii despre unele dintre transferurile prin schemele frauduloase de reduceri de taxe, la care participase şi el, a murit de un atac de cord în circumstanţe suspecte în timp ce făcea jogging într-un parc de lângă Londra.

Deşi toate schemele au fost în cele din urmă închise după ce au atras prea multă atenţie, de fiecare dată a fost prea puţin prea târziu. Până la momentul în care autorităţile de reglementare ruse au intervenit asupra lor, zeci de miliarde de dolari s-au mutat deja ilegal în Occident. Dvoskin şi managerii săi de nivel superior din FSB au rămas nepedepsiţi, în siguranţă deasupra luptei. în cazul Spălătoriei moldoveneşti şi al schemei de comerţ cu oglindă Deutsche, vărul preşedintelui, Igor Puţin, a demisionat din consiliile de administraţie ale băncilor implicate chiar înainte ca autoritatea de reglementare să ia măsuri, în timp ce canalele de spălare a banilor s-au replicat prin alţi bancheri din alte părţi, bănci. Când schema de tranzacţionare în oglindă a fost închisă, de exemplu, a fost înlocuită cu alte mecanisme de mutare a banilor, cum ar fi prin hotărâri judecătoreşti frauduloase sau escrocherii de reasigurare. „Există doar de câteva ori în care poţi folosi un obiect", a spus un bancher rus, familiarizat cu schemele. „Nu poţi să te uiţi la acelaşi televizor timp de o sută de ani, de exemplu. Acelaşi lucru este şi cu băncile. Când există un cadru şi oamenii implicaţi încep să depăşească limitele acestuia, încep să submineze totul. încep să fie observaţi. Myazin, a spus el, de exemplu, „îi plăcea să se îmbrace bine şi să călătorească cu stil. Acest lucru nu era potrivit pentru funcţia lui. în Rusia, există două tipuri de scheme. Sunt cei cu

Vanya Myazin, care are legături cu toate grupurile şi care vorbesc prea tare. Şi apoi sunt structurile care sunt pe jumătate militare şi lucrează cu disciplină, despre care nimeni nu ştie. Schemele se transformau pentru totdeauna. De îndată ce un canal a fost închis, s-a deschis un nou canal. — Schema aia pe care ai văzut-o - nu o poţi urmări. Banii sunt luaţi şi amestecaţi. Este inutil să încercăm să urmăresc", a spus bancherul rus. [87]

Banca din New York

Primul semn că serviciile de securitate ruse şi crima organizată erau profund implicate în direcţionarea de miliarde de dolari pe pieţele occidentale a revenit în vara lui 1999. Când a apărut vestea că anchetatorii americani cercetau dacă unul dintre pilonii sistemului bancar american, Banca din New York, a spălat peste 7 miliarde de dolari în numerar rusesc potenţial legat de mafiote, semnalele de alarmă sunaseră puternic. Iniţial, scandalul a părut uluitor: după cum am văzut, titlurile de pe prima pagină au ajutat să grăbească predarea puterii lui Elţîn lui Puţin, după ce ancheta a ameninţat să se extindă şi asupra conturilor familiei Elţin. întreaga Washington DC era în alertă

maximă cu privire la puterea potenţială corozivă a banilor negri din Rusia. Două zile de audieri ale Congresului au analizat posibilele legături dintre operaţiunea de spălare a banilor, crima organizată şi KGB. [88] Congresmenii au auzit de la fostul director CIA James Woolsey, precum şi de la alţi foşti specialişti ai CIA Rusia. Yury Shvets, fostul ofiţer superior KGB staţionat la Washington, a fost direct în privinţa originii tuturor: „Infiltrarea pe scară largă a sistemului financiar occidental de către crima organizată rusă a început chiar în ajunul prăbuşirii Uniunii Sovietice... Principalul Jucătorii jocului au fost oficiali de rang înalt ai Partidului Comunist Sovietic, conducerea KGB de vârf şi şefi de top ai lumii criminale. [89]

Operaţiunea Bank of New York fusese uluitoare prin simplitatea ei îndrăzneaţă. A fost mult mai puţin sofisticat decât schemele moldoveneşti de mai târziu şi de comerţ în oglindă. Doi bancheri ruşi de la bănci de dimensiuni medii puţin cunoscute au transferat fonduri pentru clienţii ruşi, adesea prin intermediul unor companii fictive offshore şi al unei bănci fiinţe înregistrate în Nauru, Sinex Bank, în conturi deţinute de două companii obscure, Benex şi Becs, la bancă, din New York. [90] Fondurile fuseseră apoi transferate instantaneu în alte conturi ale terţilor. Anchetatorii au descoperit că contul Benex a mutat în medie „un transfer bancar la fiecare cinci minute, noapte şi zi, douăzeci şi patru de ore pe zi, timp de optsprezece luni". [91] Până în 1998, volumele atinseseră până la 200 de milioane de dolari pe lună. [92]

Ceea ce i-a deranjat cel mai mult pe anchetatorii din SUA şi Marea Britanie a fost că unele dintre tranzacţiile Benex au dus înapoi la unul dintre cei mai cunoscuţi mafioţi ai Rusiei, Semyon Mogilevich. Anchetatorii britanici au dat peste Benex pentru prima dată când cercetau cutii cu documente legate de un alt caz - o investigaţie privind frauda de acţiuni asupra unei companii-paravan Mogilevich. [93] Apoi, FBI a constatat că o agenţie de turism Benex conectată a sponsorizat cereri de viză din SUA pentru un număr de asociaţi cunoscuţi ai lui Mogilevich. [94]

Oamenii legii occidentali au început să suspecteze că Mogilevich ar putea fi creierul din spatele întregii scheme de spălare. Numai legătura a avut „implicaţii uimitoare", a spus fostul adjunct adjunct al secretarului de stat pentru aplicarea legii internaţionale Jonathan Winer, când a depus mărturie în faţa Congresului despre caz: „A sugerat ca o posibilitate serioasă ca Benex să fie o afacere de spălare a banilor de miliarde de dolari, operat de câţiva ruşi, inclusiv un insider la o bancă importantă din centrul monetar al Statelor Unite, şi că Benex spăla, printre altele, fonduri în New York City pentru unele dintre cele mai rele elemente ale mafiei ruse. Mi-a căzut literalmente falca când mi s-au oferit aceste informaţii.

Mogilevich, mafiotul de trei sute de lire, care fumează în lanţ, cu o faţă plină de urme, pe care oamenii lui Puţin de la KGB-ul îl folosiseră ca intermediar în schemele umbre de comerţ cu gaze dintre Turkmenistan, Rusia şi Ucraina, fusese întotdeauna legat de serviciile de securitate ruseşti. [96] Chiar şi atunci când a început să lucreze în anii şaptezeci, ajutându-i pe emigranţii evrei să părăsească Uniunea Sovietică - deseori scăpandu-i de posesiunile lor în acest proces - el lucra cu KGB. [97] Educaţia sa universitară în finanţe l-a ajutat să devină omul de referinţă pentru a canaliza fondurile crimei organizate ruseşti în Occident [98] şi, potrivit a trei foşti asociaţi Mogilevich şi a unui dosar FBI despre el, el a lucrat cel mai îndeaproape cu Grupul de crimă organizată Solntsevskaya, care a devenit cel mai puternic din Rusia, şi a dezvoltat legături strânse cu guvernul oraşului Moscova. [99] „Aveau o mulţime de valută şi nu ştiau ce să facă

cu ea... Seva investea pentru ei", a spus un fost asociat. „El este bancherul lor", a spus altul. „Ei fac bani, dar nu stiu ce să facă cu ei". [100]
FBI credea că Mogilevich a progresat de mult la conducerea unui imperiu criminal al său, care sa extins la conducerea unor reţele de prostituţie şi contrabandă de arme şi droguri. [101] Operaţiunile sale au mers întotdeauna mână în mănuşă cu KGB.
„Jumătate din afacerile lui Seva au fost întotdeauna cu serviciile de securitate", a spus un fost asociat. — A lucrat mereu pentru ei. KGB-ul nu se va întoarce niciodată împotriva lui. El este partea criminală a statului rus. [102] înşelătoria de transferuri de bani de la Bank of New York nu părea să fie diferită de aceasta. Părea o continuare a procesului prin care, chiar înainte de colapsul sovietic, KGB s-a alăturat crimei organizate pentru a începe să canalizeze averea Partidului Comunist în conturi bancare din străinătate. Niciuna dintre ieşirile prin Benex şi în conturile de la Bank of New York nu ar fi fost posibile fără coordonarea cu FSB şi serviciul de informaţii străine - iar procurorii din New York credeau că tot mai mult crima organizată rusă folosea mecanisme offshore sofisticate utilizate anterior de cocaină, traficanţi, inclusiv prin manipularea acţiunilor cotate la bursă, a spus Jonathan Winer. [103]
în timp ce o mare parte din arhitectura schemei părea să fie condusă de o alianţă a KGB-ului care lucrează cu crima organizată, cei care au folosit-o au inclus pe oricine dorea să mute bani din Rusia într-un refugiu sigur în Occident. La fel ca în cazul schemelor ruseşti de mai târziu, cum ar fi spălătoria moldovenească şi tranzacţiile cu oglindă Deutsche Bank, majoritatea banilor care au trecut prin Benex au provenit de la oameni de afaceri ruşi care căutau să evite taxele vamale şi impozitele. însă printre beneficiari s-au numărat şi mafioţi, crima organizată italiană şi, se pare, membri ai Familiei Elţin. KGB-ul şi bărbaţii din crima organizată au lucrat în afiliere liberă: au creat schemele şi apoi le-au promovat tuturor. „Odată ce aveţi un astfel de vehicul, îl comercializaţi", a spus Mark Galeotti, expert în schemele ruseşti de bani negru. A fost ca şi cum ai merge la un magazin alimentar a spus Jonathan Winer: „Poţi merge la acelaşi magazin alimentar de zece ori pe săptămână. Nu înseamnă că faci parte din organizaţie. Oamenii din spatele lui făceau parte dintr-o reţea de „angajaţi" ad-hoc. „Se adună pentru a muta bani", a spus Winer. „Sunt oameni care pot face lucrurile. Dar niciunul dintre ei nu este angajat. [104]
Chiar dacă iniţial soneriile de alarmă asupra schemei Bank of New York sunaseră puternice, zgomotul a început să scadă când s-a dovedit că departe de toate tranzacţiile erau legate de crima organizată. în loc de o investigaţie la scară largă, scandalul a fost tapetat şi curând uitat. Doi cetăţeni americani - ambii ruşi care au emigrat în SUA - Lucy Edwards, care conducea divizia din Europa de Est a Bank of New York, şi soţul ei Peter Berlin, care a condus Benex dintr-un mic birou din Queens - au fost condamnaţi pentru spălare de bani.. [105] Dar nimeni nu mai înalt de la Bank of New York nu a suferit consecinţe. Banca a stabilit în cele din urmă o înţelegere cu procurorii, fiind de acord să plătească penalităţi de 38 de milioane de dolari. [106]
Pentru Yury Shvets, aceasta a fost o eroare fatală: „Investigaţia nu a dus nicăieri. A fost blocat. [Preşedintele] Clinton nu a avut timp pentru asta. Ştia că Elţin era un fiu de căţea. Dar ei au crezut că principalul lucru era că era fiul lor de căţea. SUA dădeau bani Rusiei şi erau furaţi. Dar nu le-a păsat. Clinton doar a dat mai mult. Mai avea prea multe lucruri de întâmplat. Dar cazul Bank of New York a fost o operaţiune condusă de serviciul rus de informaţii externe prin Mogilevich. A fost absolut o operaţiune a serviciilor de securitate ruse, iar SUA nu au recunoscut niciodată acest lucru. Drept

urmare, am primit ceea ce avem acum. în SUA îl avem pe Trump, iar în Marea Britanie este la fel. [107]
Era deschisă calea pentru schemele ulterioare, inclusiv tranzacţiile cu oglindă a Moldovei şi Deutsche Bank, care aveau să canalizeze zeci de miliarde de dolari în numerar negru rusesc în Occident. O parte din aceşti bani s-au dus pentru achiziţionarea de apartamente şi conace de lux sau în conturi bancare private. Unii s-au întors în Rusia pentru reinvestire. Dar o parte din fonduri părea să fie investită, printr-o reţea de fonduri şi brokeraj legate de crima organizată, în bursa americană. [108] Slush fonduri erau create care într-o zi puteau fi folosite pentru a cumpăra influenţă. Şi Mogilevici a stat la rădăcina tuturor. La începutul anilor '90, el a lucrat cu KGB pentru a asigura eliberarea anticipată din închisoarea rusă a lui Yaponcik, înfricoşătorul hoţ care mai târziu şi-a unit forţele cu Yevgeny Dvoskin, ajutându-l să înfiinţeze noua generaţie de oameni mai sofisticaţi, scheme de spălare după ce Mogilevich a fost expus în scandalul Bank of New York, precum şi în schemele de tranzacţionare cu gaze. în acele zile, Mogilevich devenise prea vizibil. El a primit o pedeapsă scurtă de închisoare în 2007, deoarece oamenii de securitate ai lui Puţin şi-au afirmat primatul şi, potrivit unui fost asociat, el a fost forţat în acelaşi timp să predea o parte din afacerea lui FSB. [109] „Dvoskin face cu siguranţă parte dintr-o nouă generaţie", a spus Mark Galeotti, expert în mafia rusă. — Ar fi putut să i se acorde unele dintre conturile cu care s-a ocupat Mogilevich. [110]
în urma scandalului de la Bank of New York şi a atacurilor teroriste din 11 septembrie, SUA au introdus reglementări bancare mai stricte, care la prima vedere au îngreunat calea pentru numerarul negru rusesc în America. Aceste măsuri - care fac parte din Patriot Act - au impus băncilor americane să identifice proprietarii efectivi ai conturilor şi au interzis utilizarea băncilor fictive. Schemele simple precum cele folosite de Benex nu aveau să mai fie atât de uşoare. Dar schemele mai sofisticate au găsit în curând rute. La Londra, uşile erau deschise din ce în ce mai larg pentru banii ruşi. Spălătoria moldovenească, comerţul cu oglindă Deutsche şi escrocheria Danske Bank au arătat că bancherii din umbră ruşi au profitat în mod deosebit de o formă de companie din Marea Britanie numită Limited Liability Partnership, sau LLP, care a oferit aproape zero transparenţă. [111] LLP-urile din Marea Britanie au fost create la începutul anilor 2000, în urma scandalului Enron şi a
prăbuşirii lui Arthur Andersen, ca o modalitate pentru partenerii din cele patru mari firme de contabilitate de a evita răspunderea personală pentru datoriile companiilor lor. [112] Se pare că nimeni nu şi-a dat seama că creaţia lor ar putea avea consecinţe de amploare. Dar, la mijlocul anilor 2000, LLP-urile britanice erau vehiculul preferat de spălătorii de bani, iar Londra şi-a câştigat reputaţia de spălătorie a lumii, spălând sute de miliarde de lire sterline de bani murdari în fiecare an, conform estimărilor Agenţiei Naţionale pentru Crimă din Marea Britanie.. [113] LLP-urile nu numai că au permis companiilor fiinţe să dobândească eticheta de a fi înregistrate în Regatul Unit fără a desfăşura afaceri în Marea Britanie, ci au făcut şi posibilă depunerea unor conturi complet false. LLP-urile nu erau impozabile, aşa că nu exista nicio modalitate de a verifica dacă conturile depuse la registrul oficial din Regatul Unit, Companies House, erau sau nu corecte. Proprietatea unor astfel de companii era în principal prin jurisdicţii offshore notoriu impenetrabile, cum ar fi Insulele Marshall sau Seychelles. „Nu avem idee ce se întâmplă în continuare cu numerarul", a spus Graham Barrow, expert independent în spălarea banilor. [114] Băncile occidentale deveneau din ce în ce mai

susceptibile, pe măsură ce criza financiară din 2008 care se profilează, a lăsat instituţiile financiare disperate după fluxuri de numerar.
Profunzimea problemei a fost recunoscută doar când era deja mult prea târziu. Jurnalista cruciată Daphne Caruana Galizia, renumită pentru investigaţiile asupra corupţiei în Malta natală, a avertizat despre posibilele consecinţe atunci când a vorbit cu un deputat britanic în Parlament, cu puţin timp înainte de a fi ucisă într-un atac cu bombă în 2017. „A venit să vadă. eu în biroul meu", a spus deputatul, „şi mi-a spus că banii ruşi şi azeri au cumpărat întregul [guvernul maltez] şi că au trimis totul la Londra. Ea mi-a spus: „Este un zid de numerar care se îndreaptă spre Londra". Dar nu m-am implicat. Sunt un om de familie. Am copii. [115]
în multe privinţe, „regularea atingerii uşoare" a Occidentului a creat mecanismul pentru propria sa distrugere. KGB-ului i se deschisese calea de a crea o vastă reţea de bani negri, mult mai mare şi mult mai sofisticată decât reţelele pe care le utilizase pentru operaţiuni negre şi trafic de influenţă în lupta pentru imperiul din zilele sovietice. Aceste reţele au fost păstrate când KGB-ul a făcut pregătirile pentru tranziţia la economia de piaţă în amurgul Uniunii Sovietice. Dar deveniseră atât de complexe încât forţele de ordine occidentale, subfinanţate şi cu personal insuficient, încă se luptă să-i dea de urma pe oricare dintre ei.
Pentru un fost ofiţer superior KGB, care a petrecut ani de zile studiind sistemele offshore, în operaţiunile de bani negru, Rusia a dezvoltat o armă mai puternică decât orice a deţinut până acum: „Nu poţi folosi arme nucleare în fiecare zi, dar poţi folosiţi aceşti bani negri în fiecare zi. Poate fi desfăşurat pentru a demonta sistemul occidental din interior. [116]

înalt oficial rus care a supravegheat Căile Ferate Ruse în momentul în care numerarul contractual era sifonat prin escrocheria moldovenească era activ de mult timp în Occident, creând o reţea de think tank-uri şi alianţe care au ajuns sus în serviciile de securitate din Germania, Parlamentul britanic, şi cercurile de vârf ale politicii franceze. Vladimir Yakunin, fostul ofiţer senior KGB din cercul apropiat al lui Puţin, a demisionat din funcţia de şef al Căilor Ferate Ruse cu doi ani înainte ca fiul aliatului său apropiat, Andrei Krapivin, să fie găsit cu 277 de milioane de dolari de la spălătoria moldovenească în conturile sale bancare. [117] Yakunin susţine că nu cunoştea niciuna dintre maşinaţiunile financiare.Putere moale într-un pumn de fier - „Eu îi spun Taţibanii Ortodocşi”

Operaţiunile de influenţă au început în linişte în Ucraina, cu mult înainte ca agenţii ruşi să se infiltreze în administraţiile regionale din estul ţării, ajutând separatiştii pro-Kremlin să le preia cu uşurinţă. Politicienii ucraineni avertiseră până atunci de multă vreme asupra puterii corozive a banilor negri din Rusia, a căror influenţă se simţea în schemele umbre de tranzacţionare cu gaze despre care se credea că ar fi corupt şi subminat o succesiune de preşedinţi ucraineni. Prezenţa sa a fost percepută în investiţia în creştere a Rusiei în activităţile Bisericii Ortodoxe Ruse, ale cărei rădăcini s-au întins istoric adânc în Ucraina. Cu mult înainte ca regiunea să fie preluată de militanţii pro-Kremlin, preoţii ortodocşi ruşi chemau în timpul rugăciunilor pentru ca Moscova să salveze „Sfânta Rus”, numele pentru leagănul imperiului rus fondat cu secole înainte la Kiev, care a unit Rusia, Ucraina şi Bielorusia. Din ce în ce mai mult, Ortodoxia rusă era promovată ca un contrapunct la valorile liberale occidentale, acoperirea ei fiind finanţată de oligarhii ortodocşi ruşi adânci, mai întâi în Ucraina şi apoi mai adânc în Occident.

Printre aceşti oligarhi ortodocşi s-au numărat Vladimir Yakunin, fostul şef al Căilor Ferate Ruse KGB, şi Konstantin Malofeyev, asociatul cu chip de heruvim al reţelei de bărbaţi bani de la Geneva, un protejat al lui Serge de Pahlen şi al lui Jean Goutchkov, alb cu minte imperialistă din Geneva. Ruşi care erau apropiaţi de Puţin şi de aliatul său, comerciantul de petrol, Ghenadi Timcenko.

Când l-a întâlnit pentru prima dată pe de Pahlen în lumina slabă şi spectrală a Catedralei Sf. Petru şi Pavel din Sankt Petersburg, Malofeyev era un monarhist de şaptesprezece ani. [1] Ultimul moştenitor direct al ţarilor ruşi, Marele Duce Vladimir Kirillovich, se ruga pentru prima dată la locul de înmormântare al strămoşilor săi, iar Uniunea Sovietică intra în ultima lună a existenţei sale. Relaţia pe care Malofeyev a creat-o cu de Pahlen înalt şi încovoiat în acea zi gri din noiembrie 1991, ca şi a lui Puţin înaintea lui, s-a transformat într-una de durată. De Pahlen „a jucat un rol important în soarta mea personală”, a spus Malofeyev. „Este o persoană unică. Prin el curge întreaga istorie a Rusiei. [2] Malofeyev urma să devină o parte integrantă a unei reţele de oameni KGB şi imperialişti care încercau să restabilească puterea imperială a Rusiei după ce Puţin a preluat preşedinţia. Susţinătorilor săi le plăcea să se laude că el este

versiunea rusă a lui George Soros, finanţatorul miliardar care şi-a dedicat o mare parte din avere încurajării liberalismului în ţările fostului bloc sovietic. Dar, desigur, Malofeyev era şi antiteza lui.în 2005, la fragedă vârstă de treizeci şi unu de ani, Malofeyev a devenit fondatorul unui fond de investiţii, Marshall Capital, care a crescut rapid pentru a deţine active de peste 1 miliard de dolari în telecomunicaţii, producători de alimente pentru copii, hoteluri şi imobiliare. [3] El nu a dezvăluit niciodată cine sunt investitorii săi, [4] dar cam în acelaşi timp, împreună cu de Pahlen, care a slujit în consiliu, a înfiinţat o organizaţie de caritate ortodoxă rusă, Fundaţia Sfântului Vasili cel Mare, aparent pentru a sprijini răspândirea valorilor ortodoxe şi a idealurilor conservatoare în Ucraina, Europa şi apoi în SUA. [5] El a câştigat în curând sprijin la nivel înalt din partea cercului interior al bărbaţilor KGB ai lui Puţin, iar până în 2009 a câştigat un rol intern ca director independent în consiliul de administraţie al giganţilor telecomunicaţiilor de stat Svyazinvest şi Rostelecom, exact în momentul în care aceştia treceau printr-un proces radical, restructurare. [6] în timp ce partenerul lui Malofeyev de la Marshall Capital a preluat rolul de preşedinte al Rostelecom, [7] Gazprombank, controlată de Bank Rossiya, a început să cumpere în linişte o participaţie de 7% la Rostelecom în numele lui Malofeyev. [8] A fost o preluare târâtoare care i-a ajutat pe partenerii apropiaţi ai lui Malofeyev, la fel ca Yakunin, să beneficieze de miliarde de ruble în numerar din contractele de stat ruse. Rostelecom a plătit peste 12 miliarde de ruble în contracte, mai mult de 80% din total, unei companii conduse de un alt aliat Malofeyev de la Marshall Capital. [9] „Malofeyev a devenit centrul pentru extragerea numerarului din Rostelekom”, a spus Yevgeny Yurchenko, fostul şef al Svyazinvest, care a fost ulterior inclus în Rostelecom. [10]

Sprijinul statului l-a transformat rapid pe Malofeyev într-un miliardar, în timp ce fondurile gestionate de Marshall Capital au crescut şi mai repede. S-a dovedit că există un motiv pentru asta. Fundaţia Sfântul Vasily cel Mare a lui Malofeyev urma să devină un actor esenţial în proiectul politic în creştere al Kremlinului de a extinde influenţa Rusiei; iar Malofeyev ar fi un om de frunte în lupta Rusiei pentru imperiu împotriva Occidentului. El a făcut parte dintr-un proces care a început la scurt timp după întorsătura pro-occidentală a Ucrainei în Revoluţia Portocalie, când Kremlinul a început să creeze o reţea de organizaţii neguvernamentale ruse şi grupuri de proxy de stat care au căutat mai întâi să se oprească în Ucraina, apoi s-au extins în Vest. Misiunea lor a fost să contracareze organizaţiile neguvernamentale finanţate de SUA, cum ar fi National Endowment for Democracy, Freedom House şi Open Society a lui George Soros, care a fost dispreţuită mai ales de Puţin şi de prietenii săi. [11] Oamenii KGB ai lui Puţin credeau că aceste grupuri au conspirat cu Departamentul de Stat al SUA pentru a diminua influenţa Rusiei în Ucraina. în ochii Kremlinului, concentrarea lor pe drepturile omului, libertăţile civile şi susţinerea democraţiei nu era decât un pretext cinic pentru a trage pe orbita Occidentului fostele state sovietice, pe care Moscova le-a considerat întotdeauna propria curte.

Spre deosebire de Soros, o persoană publică, Malofeyev a operat în umbră. Nu şi-a dezvăluit niciodată bugetul sau ce punea la cale. Şi în loc de deschiderea liberală pe care Societatea Deschisă a lui Soros a căutat să o promoveze, oamenii lui Puţin au vrut să promoveze o ideologie, bazată pe valorile slave comune ale ortodoxiei ruse, care propovăduia aproape opusul valorilor liberale occidentale de toleranţă. Ortodoxia rusă s-a văzut pe sine drept singura credinţă adevărată, cu orice altceva considerat o

erezie. Drepturile individuale, predica ea, trebuie să fie subordonate tradiţiei şi statului, iar homosexualitatea era un păcat. Oamenii KGB ai lui Puţin au ales o raţiune ideologică pentru demersul de a restaura imperiul rus, care a rezonat cu cei care s-au simţit lăsaţi pe margine în tumultul globalizării, precum şi cu prejudecăţi înnăscute. Ei au apelat la filozofi cândva marginalizaţi, cum ar fi Alexander Dugin, un gânditor politic cu barbă lungă scos direct din paginile unui roman Dostoievski, pentru a propune teorii despre destinul Rusiei ca imperiu eurasiatic care îşi va ocupa locul cuvenit ca singura putere adevărată a lumii., ca a treia Roma. Ei se înţeleseseră pentru o ideologie care să-şi unească aliaţii împotriva Occidentului liberal, iar Puţin discutase de mult despre aceste idei şi pe cele ale altor imperialişti albi ruşi exilaţi, cu de Pahlen şi cu ceilalţi bani de la Geneva. Cuvintele lor, se părea, au făcut o impresie profundă asupra lui. „Am fost foarte norocoşi cu acest grup”, a spus Malofeyev. „Acest proiect civilizaţional a luat naştere din cauza antecedentelor lor şi a înţelegerii trecutului şi viitorului ţării. Puţin a vorbit mult cu ei. [12] KGB-ul a încercat să cultive grupurile naţionaliste şi imperialiste de extremă-dreapta din Rusia încă de la colapsul sovietic. Dar, după Revoluţia Portocalie din Ucraina de la sfârşitul anului 2004, treptat, aproape imperceptibil la început, aceştia au fost atraşi de la margini, obţinând încet acces la un flux constant de finanţare.
Malofeev şi Yakunin - prin organizaţia de binefacere ortodoxă rusă pe care a fondat-o, Andrei Cel întâi chemat, numit după Apostolul Sfântul Andrei - au fost departe de a fi singurii mobilizaţi. Bogăţia în creştere oficială şi neoficială a Rusiei a însemnat că cantităţi tot mai mari de numerar au fost turnate într-o reţea de agenţii de stat create pentru a promova „puterea soft” rusă în străinătate. Printre acestea se numără Rossotrudnichestvo şi Russky Mir, sau Russian World, create în 2008 şi, respectiv, 2007. [13] Ei au condus programe culturale şi lingvistice pentru diaspora rusă şi nu numai, turnând milioane în promovarea versiunii Kremlinului a evenimentelor. După cum spunea Russky Mir, ei furnizează „informaţii obiective” despre Rusia contemporană şi cetăţenii săi. Dar bugetele lor au fost întotdeauna tulburi şi, potrivit unui fost ofiţer senior sovietic de informaţii externe, ei erau în esenţă fronturi pentru informaţiile ruseşti. [14] Nici Rossotrudnichestvo, nici Russky Mir nu au publicat vreodată rapoarte financiare şi, deşi sprijinul statului pentru astfel de operaţiuni a fost estimat (pe baza unui site web guvernamental care enumera contractele de stat) la aproximativ 130 de milioane de dolari în 2015, această cifră nu a reflectat fondurile totale, deoarece sprijinul a fost procurat şi de Kremlin de la oligarhi. [15]
O multitudine de alte organizaţii proxy au intrat, de asemenea, în acţiune. Grupuri de cazaci ruşi au condus lagăre de tineret paramilitare. O bandă de motociclişti pestriţe, cunoscută sub numele de Lupii Nopţii, care a servit alternativ ca grup de propagandă şi paramilitar, a câştigat sprijinul expres al lui Puţin. Cu patru ani înainte ca „omuleţii săi verzi” să pară să pună stăpânire pe peninsula Crimeea, Puţin a călărit triumfător în Crimeea cu o bandă de Lupi de noapte îmbrăcaţi în jachete de piele şi purtaţi bandana pe o enormă Harley Davidson cu trei roţi, ridicând nori de praf în timp ce au urlat ei. [16] Nimeni nu a fost vreodată în stare să calculeze fondurile totale pentru astfel de grupuri. Lupii de noapte, de exemplu, au primit optsprezece milioane de ruble în finanţare de la Kremlin în 2014, una dintre cele mai mari astfel de granturi, pentru „educaţia patriotică a tineretului”. [17] Dar, deoarece Kremlinul - şi FSB în special -

putea apela la orice om de afaceri sau fond ilegal de nămol pentru sprijin, sursele neoficiale de numerar erau, de asemenea, uşor accesibile.
Operaţiunea din Ucraina a început aproape imperceptibil. Când un grup zdrenţ de separatişti pro-ruşi a înfiinţat mişcarea politică „Republica Doneţk” în estul Ucrainei în 2005, la scurt timp după Revoluţia Portocalie, nimeni nu i-a luat în mod deosebit în serios. Liderii săi erau văzuţi ca „trei nebuni” [18] şi nici una dintre biografiile lor nu părea să fie prea mare: unul dintre ei, Andrei Purgin, un naţionalist rus îndesat, cu o barbă slăbită, părea să fi avut şaptezeci de slujbe diferite, inclusiv o perioadă la circ, înainte să se mulţumească cu o viaţă ca separatist. [19] Grupul a organizat mitinguri puţin frecventate, cerând ca Donetkului să i se acorde un statut federal special mai aproape de Rusia. Ei au împărţit pamflete cu aspect deznădăjduit condamnând naţionaliştii ucraineni drept fascişti. Şi au început să creeze afilieri libere cu noile grupuri naţionaliste ruse sponsorizate de Kremlin, participând la taberele de tineret de la Kremlin şi alăturându-se unei mişcări de tineret eurasiatice fondată de Alexander Dugin, cu care a lucrat şi Malofeev. [20] Pentru o vreme, guvernul pro-occidental al Ucrainei a interzis Republica Donetk, dar a continuat să funcţioneze în subteran. „Au călătorit la Moscova şi au luat parte la programele Rossotrudnichestvo”, a spus Konstantin Batozsky, consilier al unuia dintre foştii guvernatori şi industriaşi de seamă ai Donetkului, Serghei Taruta. „Nu au fost niciodată luaţi în serios”. [21] Chiar şi administraţia pro-Kremlin a lui Viktor Ianukovici i-a ignorat în mare parte.
La un moment dat însă, lucrurile s-au schimbat. Până în 2012, mişcarea Republicii Doneţk a avut suficiente mijloace pentru a-şi deschide propria „ambasada” în sediul mişcării Tineretului Eurasiatic a lui Dugin din Moscova, unde au înmânat paşapoarte Republicii Doneţk, nerecunoscute de nimeni. [22] Şi apoi, într-o zi, potrivit lui Batozsky, când Ucraina s-a prăbuşit în haos în timpul protestelor din Piaţa Maidan din ianuarie şi februarie 2014, mai mulţi ruşi neidentificaţi au apărut la auto-numita ambasadă şi le-au spus liderilor Republicii Doneţk că trebuie să lucrează acum şi că Rusia ar fi în spatele lor. [23]
Când Ianukovici a fugit la scurt timp după crimele de pe Maidan, obiectivele politice ale grupului marginal au devenit realitate. Ei s-au alăturat asaltării clădirilor administraţiei din Doneţk, arborând pentru scurt timp steagul Rusiei. [24] Deşi prima lor încercare de a autoproclama Republica Populară Doneţk a durat doar câteva zile înainte de a fi înlăturaţi de poliţia antirevoltă, ei au fost în fruntea a ceea ce Kremlinului îi plăcea să numească „Primăvara Rusă”, prima adevărată a Rusiei, răspuns la mişcările pro-democraţie de pe tot globul. Mişcarea Republicii Doneţk a condus demonstraţii care au crescut rapid de la câteva sute de oameni în primele zile ale lunii martie 2014 la mii, în timp ce naţionaliştii ruşi au trecut peste graniţă pentru a li se alătura. [25] Oficialii ucraineni au susţinut că unii au fost transportaţi în autobuz îmbrăcaţi în turişti, printre care ofiţeri de informaţii militare care fac contrabandă cu arme.
Până în aprilie, demonstraţiile deveniseră o insurecţie militară, în timp ce sute de bărbaţi înarmaţi mascaţi au luat cu asalt şi au preluat clădirile guvernamentale din toată Ucraina. [26] Deşi sprijinul public local părea să fie încă doar în sute, cumva până în mai, când trupele ucrainene luptau pentru a prelua controlul asupra guvernelor regionale, ceea ce a început ca protestul a câteva zeci de „nebuni” devenise o armată de dintr-o dată, separatişti pro-Kremlin foarte bine organizaţi şi

foarte bine înarmaţi. [27] Liderii mişcării Republicii Donețk nu au fost uitaţi: Andrei Purgin, care până acum nu a reuşit să-şi păstreze un loc de muncă, a devenit prim-viceprim-ministru al autoproclamatei Republici Populare Donețk [28] şi Liderii militari sosiţi de la Moscova li s-au alăturat pentru a prelua frâiele noii republici separatiste. [29] Guvernul rus a insistat că toţi sunt voluntari, dar legăturile unora dintre ei cu oligarhii pro-Kremlin au fost lungi şi profunde.
Războiul din Ucraina, care s-a soldat cu peste 13.000 de vieţi şi a devenit o criză majoră pentru Occident, nu s-ar fi întâmplat niciodată fără banii negri ruşi. O parte a fost produsul unor scheme complexe de spălare, altele a unei simple sifonări. A fost un element cheie într- un război proxy în care totul a fost neoficial: de la militarii ruşi care conduceau lupta până la armele în care le-au introdus ilegal. Totul trebuia să fie negat. Nimic nu era de urmărit. O parte din banii pentru insurecţia separatiştilor pro-Kremlin din acea primăvară păreau să fi fost direcţionaţi peste graniţă în Ucraina de către rebeli. A existat întotdeauna un volum mare de comerţ neoficial între Ucraina şi Rusia şi a existat o economie subţire substanţială între cele două ţări, în timp ce graniţa era extrem de poroasă, făcând aproape imposibilă orice încercare de a urmări mişcările de numerar. — Totul a fost bani negri. A fost adus în valize', a spus Batozsky. „Nu am putut prinde pe nimeni de mână”. [30] Oficialii ucraineni credeau că o mare parte din finanţarea timpurie pentru revoltă fusese adusă de serviciile secrete ruse, care au sosit în regiune la scurt timp după anexarea Crimeei.
Malofeyev era în mijlocul tuturor. Biroul său central din Moscova nu găzduia doar o colecţie extinsă de icoane antice şi hărţi rare ţariste, ci a fost şi locul de muncă al bărbaţilor care au devenit liderii invaziei secrete ucrainene a Rusiei: fostul şef al securităţii al lui Malofeev, un ofiţer de informaţii militare cu o mustaţă creion cunoscută în mod diferit sub numele de Igor Strelkov, „Strelok” sau Igor Girkin [31] a condus forţele ruse ad-hoc sosite în estul Ucrainei din Crimeea; corpul său consilier de relaţii publice era noul lider al Republicii Populare Donețk. [32] în noiembrie 2013, înainte de izbucnirea luptei, Malofeyev şi-a încasat participaţia la Rostelecom, vânzând-o înapoi companiei de stat pentru 700 de milioane de dolari, astfel încât să se poată concentra pe „proiecte umanitare”. [33]
Şeful de securitate al lui Malofeev, Igor Strelkov, a luptat anterior în războaie ascunse pentru Rusia în Cecenia şi Bosnia [34] şi a ajuns să fie denunţat drept „monstru şi ucigaş” de ministrul de interne al Ucrainei. [35] Cu o lună înainte ca situaţia din Ucraina să devină haos, el l-a însoţit pe Malofeyev într-un turneu triumfător pe care l-a organizat pentru Biserica Ortodoxă Rusă, aducând darurile celor trei magi de la o mănăstire ortodoxă din Grecia la Moscova, apoi la Kiev. şi mai departe în Crimeea. [36] Strelkov era aparent responsabil cu securitatea pentru aurul antic, tămâia şi smirna, aşa cum mii de credincioşi ortodocşi s-au înghesuit să-l vadă. Dar în Crimeea, cei doi bărbaţi aveau şi o altă misiune. Acolo l-au întâlnit pe Serghei Aksyonov, care o lună mai târziu urma să devină noul lider pro-rus al Crimeei [37], ridicat din obscuritate ca lider al unui mic Partid al Unităţii Ruse pro-Moscova aproape la fel de brusc pe cât au apărut trupele ruse nemarcate în peninsulă. [38] „La aceste expoziţii Malofeev şi Strelkov s-au cunoscut bine”, a spus Batozsky. „Nu există martori la ceea ce s-a întâmplat mai târziu”. [39] Cel puţin un fost lider al Bisericii Ortodoxe Ruse a crezut că turul sfintelor moaşte nu era decât o acoperire pentru o misiune de recunoaştere a tot ceea ce avea în faţă. „Darurile au fost aduse în Crimeea pentru a pregăti terenul şi

pentru a colecta informaţii", a spus Valery Otstavnykh, care ulterior a renunţat la Biserică pentru că se temea că ar fi folosit ca un braţ al statului Puţin. [40]
Se credea că Malofeyev este cheia centrală în direcţionarea de numerar către separatiştii pro-Kremlin, lucrând printr-o reţea de organizaţii caritabile conectate la fondul său Sfântul Vasily cel Mare. Ulterior, serviciile de securitate ucrainene au scurs ceea ce au spus că sunt apeluri telefonice interceptate între el şi Strelkov, în care cei doi bărbaţi au discutat despre succesele în lupta cu armata ucraineană. Potrivit unei transcriere a unui apel, Strelkov îi spune lui Malofeyev: „Din partea noastră, nicio poziţie nu a fost abandonată. Toate poziţiile din Kramatorsk au fost deţinute. Dar Konstantin Valerevich, ai putea să-mi spui pe cine am lovit exact? Malofeyev răspunde spunând că va transmite vestea succeselor lui Strelkov liderului din Crimeea Aksyonov, care îl vizitează. [41]
Malofeyev a negat că ar fi fost implicat în conflict, în afară de faptul că a oferit fonduri pentru refugiaţii care fug de lupte şi a spus că legăturile sale cu liderii rebeli nu au fost decât o „coincidenţă". [42] Dar chiar şi UE a constatat că a fost implicat până la gât, sancţionându-l pentru legăturile sale cu separatiştii, [43] în timp ce guvernul ucrainean a deschis o anchetă penală, susţinând că a finanţat teroriştii. [44]
Pentru Kremlin, totuşi, Malofeyev a fost o folie ideală. Participarea sa a dat guvernului rus un grad de negare. Ei puteau pretinde că a fost un imperialist cap fierbinte care acţionează independent. Cu siguranţă, în interviuri, Malofeyev de multe ori nu s-a putut abţine. „îmi pare rău pentru lipsa mea de corectitudine politică", a spus el pentru Bloomberg, „dar Ucraina face parte din Rusia... Este o creaţie artificială pe ruinele imperiului rus". [45] „Pentru Rusia, aceasta este o bătălie pentru supravieţuirea istorică", mi-a spus el. „Rusia în natura ei este un imperiu. Când SUA se născuse, era un imperiu. Şi nu putem exista în altă calitate. [46] Dar în culise, legăturile lui cu vârful Kremlinului au fost lungi şi profunde. Pe lângă prietenia sa cu de Pahlen, el a construit şi legături cu Puţin prin preotul ortodox care devenise mărturisitorul preşedintelui, Tihon Shevkunov din ce în ce mai puternic. [47]
Pe măsură ce Malofeyev a contribuit la extinderea influenţei Rusiei în estul Ucrainei, bănăţii de la Geneva, legaţi de KGB, care în culise au lucrat cu Puţin şi Timchenko, au privit cu aprobare. „Este într-adevăr un război religios", a spus unul dintre ei. „Oamenii din Doneţk şi Harkov, dacă vă uitaţi la strămoşii lor, au fost întotdeauna ruşi. Au fost ruşi pentru totdeauna. [48]
încă de la început, operaţiunile lui Malofeyev păreau legate de informaţiile ruseşti. Sectorul telecomunicaţiilor, în care şi-a construit cea mai mare parte a averii, fusese întotdeauna domeniul informaţiilor militare. Sprijinul Kremlinului pentru grupurile naţionaliste de extremă-dreapta ruse care urmăreau să spargă Ucraina şi să o împiedice să adere la UE începea să arate ca un flashback la zilele sovietice ale lui Puţin la Dresda. Pe atunci, KGB-ul (inclusiv Puţin, conform celor doi foşti asociaţi pe care i-am întâlnit înainte) a condus agenţi în adâncul grupurilor neonaziste germane şi în facţiunea de extrema stângă a Armatei Roşii, care a ucis ofiţeri militari americani şi titani ai industriei germane de vest. pentru a semăna haos şi instabilitate. [49]
Incursiunea Kremlinului în Ucraina părea un pasaj rupt dintr-un vechi manual al KGB pentru a împărţi şi a perturba, pentru a canaliza armele şi numerarul printr-o serie de fronturi şi intermediari, într-un moment în care economia operaţiunilor strategice se baza pe contrabandă, şi nimic nu părea să conteze pentru liderii sovietici în afară de

proiecţia puterii şi bătălia pentru supremaţie împotriva Occidentului. Oamenii lui Puţin ştergeau praful tacticilor pe care le folosiseră atunci, când, la fel ca acum, Rusia nu era egală cu un război direct la sol şi trebuia să recurgă la simulaţii, împuterniciri, agenţi de influenţă şi organizaţii de front, la propagandă şi la minciuni simple, pentru a-şi dezechilibra adversarul şi a-l submina din interior.
în perioada sovietică, astfel de tactici erau cunoscute sub denumirea de „măsuri active”. Şi până în 2014, după ce Rusia a finalizat tranziţia la propria sa versiune distorsionată a capitalismului de stat, Kremlinul era gata să preia din nou Occidentul. Unele dintre tacticile pe care le-a perfecţionat în Ucraina au fost rapid extinse mai întâi în Europa de Est şi apoi mai departe în vest. Reţelele vechi erau trezite şi se puneau în joc fronturi noi.
Ucrainenii au fost primii care au avertizat că o Rusie renaşterea căuta să semene diviziune în Occident. „Toată lumea credea că ruşii doar fură”, a spus Konstantin Batozsky, consilierul fostului guvernator Donetk. „Dar ei lucrează pentru a-şi crea propriul cerc de politicieni corupţi. Acest lucru se întâmplă de mult timp, iar Rusia va submina Europa. Rusia pune o bombă uriaşă în fundaţiile Uniunii Europene. Rusia caută puncte vulnerabile pentru a împărţi Europa. Acesta este un risc uriaş astăzi. ONG-urile ruse lucrează foarte activ, acordând granturi grupurilor de ultra-stânga şi ultra-dreapta.' [50] în Occident, unii experţi au devenit, de asemenea, din ce în ce mai conştienţi de faptul că operaţiunile de influenţă cu bani negru ale Rusiei nu se limitau la Ucraina. „Rusia finanțează Frontul Național din Franța, Jobbikîn Ungaria, Liga Nord, precum şi mişcarea Cinci Stele din Italia”, mi-a spus Michael Carpenter, pe atunci consilier pentru Rusia al vicepreşedintelui american Joe Biden, în septembrie 2015. „Ei Am finanţat Syriza în Grecia şi bănuim că moare Linke în Germania. Ei merg după toate aceste partide anti-establishment din stânga şi din dreapta. Ei sunt total promiscui în acest sens şi folosesc aceste fonduri slush pentru a face asta. Scopul lor este de a viza țările europene pentru a slăbi UE şi a rupe consensul asupra sancţiunilor. E foarte grav. Au cheltuit mult timp şi bani pentru asta. Dar astfel de temeri au fost înăbuşite pe fondul altor ameninţări care păreau mai imediate şi mai reale pentru factorii de decizie politică mai puţin cunoscători în Rusia. „Ne-au spus că avem părtinire implicită”, a spus Carpenter. „Au spus: „Tu lucrezi la Rusia, aşa că, desigur, crezi că Rusia este o ameninţare.” [51]
Epuizat de conflictul din Ucraina, de luptele tot mai mari din Orientul Mijlociu şi de valul tot mai mare de refugiaţi, a existat o neîncredere larg răspândită în Occident că Rusia lui Puţin ar putea pătrunde în instituţiile sale politice şi economice. în ciuda succesului său aparent în împărţirea Ucrainei, acest lucru a fost în mare parte văzut de Occident ca o victorie pirică. Economia Rusiei a fost mult timp privită ca un caz de coş, iar serviciul său de informaţii străine se credea că a fost emasculat în urma prăbuşirii sovietice. Banii care inundă în Occident au fost văzuţi doar ca bani furaţi, nu ca un mare fond de nămol care ar putea fi folosit pentru orice agendă strategică.
Dar în toată Europa, vechile reţele KGB au fost reînviate. în timp ce Konstantin Malofeyev era încă un copil şi creştea într-o suburbie a Moscovei, Serge de Pahlen a servit sub acoperire la Paris pentru KGB, ca parte a unei reţele cultivate de Igor Shchegolev [52] şi a lucrat cu Jean Goutchkov pentru firme prietenoase care ajutau la echiparea. Industria sovietică, [53] în timp ce un alt aliat apropiat al Rusiei Albe, Alexander Trubetskoy, făcuse parte din reţeaua lui Şcegolev care furnizează sovieticii

cu tehnologie computerizată franceză. [54] Acum toţi se mutaseră pentru a-l susţine pe Malofeyev: de Pahlen stătea în consiliul de administraţie al Fundaţiei Sfântul Vasily cel Mare, iar Goutchkov în cel al unei companii legate de Malofeyev. [55] în 2011, Trubetskoy a fost uns preşedinte al Svyazinvest, gigantul de telecomunicaţii de stat care a fost inclus în Rostelecom, care era deţinut în parte de Malofeyev. [56] De asemenea, a făcut parte din consiliul de administraţie al Fundaţiei Sfântul Vasily cel Mare, în timp ce Şcegolev, în calitate de ministru al comunicaţiilor al lui Puţin, a supravegheat progresul afacerilor lui Malofeyev.
Fără patronajul lor, Malofeyev nu ar fi ajuns niciodată nicăieri. Au părut la început să păstreze distanţa pe măsură ce Fundaţia sa Sfântul Vasily cel Mare s-a extins în Europa de Est. în Republica Cehă, Malofeyev părea să desfăşoare o campanie haotică pentru a cultiva politicieni anti-occidentali de orice tip politic, oferind cel puţin 100.000 de euro unui reparator politic născut în Belarus care a încercat să orchestreze ascensiunea la putere a grupurilor pro-ruse de acolo., potrivit e-mailurilor scurse între cei doi bărbaţi. [57] Dar scurgerile au expus doar suprafaţa a ceea ce era deja o operaţiune sofisticată, în care Malofeyev era doar unul dintr-o reţea de jucători. Yakunin, de exemplu, îl curtase pe politicianul Milos Zeman cu mult înainte de alegerea sa ca preşedinte ceh în 2013, în timp ce Martin Nejedly, şeful filialei cehe a Lukoil, o mare companie petrolieră rusă loială Kremlinului, a fost un consilier cheie al lui Zeman., şi un co-fondator al partidului politic
care a finanţat campania prezidenţială a lui Zeman. [58] Angajaţii companiilor deţinute de unul dintre avocaţii elveţieni din fondul slush Bank Rossiya/Roldugin au fost, de asemenea, susţinători majori ai lui Zeman, [59] care a devenit un susţinător consecvent al Kremlinului lui Puţin: el a fost unul dintre primii lideri ai UE care solicită public anularea sancţiunilor UE împotriva Rusiei.
în Ungaria, interesele Kremlinului erau susţinute în ascensiunea rapidă a Partidului Jobbik de extremă-dreapta, ale cărui averi fuseseră transformate de când se lupta la margine în 2005. E-mailurile scurse au arătat că reparatorul politic al lui Malofeyev lucra şi cu Jobbik. [60] Dar catalizatorul care a transformat-o în cel mai mare partid de opoziţie din Ungaria a fost sosirea, aparent de nicăieri, a unui enigmatic om de afaceri maghiar pe nume Béla Kovács, care după ani de muncă în Rusia s-a alăturat partidului şi apoi l-a salvat prompt de pragul faliment. [61] Kovács a insistat că a salvat-o cu fonduri proprii, dar în 2014 procurorii maghiari au început o anchetă pentru a stabili dacă el este un agent al KGB, iar Parlamentul European a fost suficient de convins să-l dezlipească de imunitate ca europarlamentar.. Ancheta, însă, nu a mers nicăieri: preşedintele ungar Viktor Orbán devenise şi el un aliat apropiat al Kremlinului.
Sprijinind grupurile politice atât de extremă stângă, cât şi de dreapta, Kremlinul s-a agăţat şi a alimentat un val în creştere de nemulţumire în Europa de Est. Acum, că fostele ţări din blocul estic erau membre UE de aproape un deceniu, strălucirea Occidentului şi a liberalismului începea să dispară. Dorinţa pentru bunuri de larg consum după penuria economiei planificate a fost mult timp satisfăcută, iar Europa de Est era plină de centre comerciale strălucitoare şi de iPhone-uri de ultimă generaţie. Dar consecinţele aderării la ordinea liberală de liberă circulaţie a UE s-au simţit profund, iar fantomele trecutului sovietic - reţeaua de agenţi care au lucrat cândva cu KGB - au pătruns în continuare în societate.

Când Rusia, proaspătă să ajute la scindarea Ucrainei, a pătruns în Orientul Mijlociu, lansând o campanie de bombardamente în Siria în 2015 pentru a proteja regimul vechiului aliat al Kremlinului, Bashar al-Assad, problemele Europei s-au adâncit. Atentatul a alimentat şi mai mult un val deja substanţial de sute de mii de refugiaţi care caută un refugiu sigur în Europa. în 2015, peste un milion au fugit din Siria în Europa. Pentru Kremlinul lui Puţin, aceasta a reprezentat o oportunitate de a stârni tulburările, ura şi opoziţia faţă de ordinea liberală de guvernământ. Tactica Kremlinului a găsit un teren deosebit de fertil în Europa de Est, unde răspândirea bogăţiei economice a fost extrem de inegală, iar apelul conservator al Bisericii Ortodoxe Ruse împotriva libertăţilor liberale ale Occidentului şi-a găsit urechea gata.
La Geneva, bancherul elveţian apropiat lui Timchenko, Jean Goutchkov, a visat deschis la crearea unei Europe slave care să fuzioneze Polonia, Republica Cehă şi Bulgaria cu Rusia şi Ucraina, să se extindă în Ungaria şi să se despartă de francezii şi francezii. UE dominată de germani. [62] în mai 2014, în apogeul crizei din Ucraina, Goutchkov a susţinut că Uniunea Europeană a fost condamnată şi că liderii francezi şi germani doreau să creeze o nouă Europă fără noii membri supăraţi din est. A fost doar începutul unui proces pe care oamenii lui Puţin sperau că va fractura UE.
Extinderea tacticilor pe care le-a început în Est, Kremlinul a început să scufunde resurse adânc în Occident. Baniiştii de la Geneva, de exemplu, formaseră de multă vreme legături cu
vârful elitei franceze, în special cu aristocraţia. Când Ghenadi Timchenko a început să construiască o relaţie cu cel mai important major energetic al Franţei, Total, calea a fost deschisă pentru a consolida şi mai mult influenţa rusă în vârful societăţii franceze. în 2009, Alain Bionda, un avocat avuncular de la Geneva, care a lucrat îndeaproape cu Goutchkov şi Timchenko, a luat vin şi a luat masa pe doi dintre directorii de top ai Total exact în momentul în care Timchenko cumpăra al doilea producător de gaze din Rusia, Novatek, în timp ce la începutul lui 2013 Goutchkov a participat la o întâlnire de mic dejun, cu François Hollande la prima sa vizită la Moscova în calitate de preşedinte francez. [63]
Cu ajutorul asociaţilor săi de la Geneva, Timchenko a cimentat aceste legături prin vânzarea unui pachet de 12% din Novatek şi un pachet de 20% din proiectul de gaz natural lichefiat al companiei către Total pentru 4 miliarde de dolari. Doi ani mai târziu, Timchenko a primit cea mai înaltă onoare a Franţei, Légion d'honneur. De asemenea, el a fost ales să prezideze consiliul economic al Camerei de Comerţ Franco-Ruse, un organism comercial care a devenit în scurt timp umplut cu cei mai înalţi industriaşi ai Franţei, precum şi cu membri de top ai capitalismului KGB al lui Puţin, inclusiv Andrei Akimov, grupul legat de KGB. şeful Gazprombank şi Serghei Chemezov, tovarăşul KGB al lui Puţin din vremurile Dresda, care conducea acum monopolul de stat al armelor din Rusia. [64] Pe măsură ce Occidentul a trecut să sancţioneze Rusia în urma incursiunii acesteia în Crimeea, Timchenko şi Akimov au rămas în afara listei de sancţiuni ale UE, în ciuda faptului că erau vizaţi de SUA, în timp ce Chemezov a rămas cumva în consiliul consiliului economic, în ciuda faptului că se confrunta cu sancţiunile UE. Total a cerut ridicarea sancţiunilor, punct.
Eforturile Rusiei nu s-au bazat doar pe crearea de legături de afaceri sau pe încercările de a împărţi unitatea occidentală pe baza sancţiunilor. Prin intermediul agenţiilor de stat precum Rossotrudnichestvo şi Russky Mir, o reţea de think tank-uri începuse să-şi

pună rădăcini adânc în Paris. Institutul Rusiei pentru Democraţie şi Cooperare şi-a înfiinţat magazinul pe o stradă liniştită din arondismentul 7 în 2008. A fost menit să fie răspunsul Rusiei la Carnegie Endowment for International Peace al SUA, contracarând opiniile negative occidentale despre Rusia şi punând capăt celor spuse de unul dintre fondatorii săi. a fost „monopolul occidental” privind definirea drepturilor omului şi respectarea acestora de către Rusia. Aceasta a făcut parte dintr-o ofensivă de relaţii publice care a început când guvernul lui Puţin a înfiinţat Russia Today, reţeaua globală de televiziune în limba engleză care urmărea să conteste hegemonia canalelor occidentale precum CNN şi BBC. [65] Dar nu era nimic pe clădirea impunătoare de piatră pe care se presupune că o ocupa institutul care să indice prezenţa acestuia, în timp ce şeful acestuia era un agent de informaţii rusesc abia ascuns - un fost diplomat al Naţiunilor Unite din epoca sovietică de rang înalt pe nume Natalia Narochnitskaya, care, potrivit un fost ofiţer superior de informaţii ruseşti lucra pentru KGB încă din vremea sovietică. Bruneta cu costumul ascuţit, asemănător unei păsări, fusese o protejată a maestrului spion Evgheni Primakov la Institutul pentru Economie Mondială din Moscova în timpul reformelor *perestroika* . [66] în timp ce institutul ei şi-a făcut contribuţia pentru propagarea viziunii despre lume a bărbaţilor KGB ai lui Puţin, a avut, de asemenea, un rol secundar în ţintirea şi recrutarea viitorilor agenţi de influenţă. [67] Finanţarea sa era obscură - unul dintre fondatorii săi nu putea să-i spună ambasadorului SUA la Moscova decât că va fi susţinut, printre alţii, de „zece oameni de afaceri”. [68]
Narochnitskaya era aproape de Vladimir Yakunin, care prin organizaţia sa ortodoxă rusă, Fundaţia lui Andrei cel Primul Chemat şi think tank-ul său „Dialogul civilizaţiilor”, construia legături profunde în cercurile politice europene, inclusiv cu vârful Republicanului Franţei. Partid, cu care a fost legat şi Serge de Pahlen. în mai 2014 de Pahlen şi cu mine am vorbit în biroul său din Geneva, pe biroul căruia erau presărate câteva cărţi de la editura pe care o conducea (în spatele căreia stătea un fond de investiţii impenetrabil). Mi-a spus că zilele hegemoniei americane s-au încheiat. „Puterea soft din SUA eşuează”, a spus el, un gigant blând în timp ce se apleca deasupra biroului său. — Deja nu o au. Zilele în care a dominat UE s-au încheiat. Acum Rusia este mare, la fel ca şi China. SUA nu au credibilitate astăzi. Ceea ce au făcut în Libia, ei fac la fel şi acum în Ucraina. Poate că nu este clar pentru America că sunt o putere în declin. Când l-am întrebat dacă încearcă să recreeze reţelele europene de influenţă din trecutul sovietic, m-a privit neîncrezător înainte de a izbucni într-un rânjet larg. — Dacă vorbeşti despre lobby, atunci da. Toată lumea face asta. [69]
Aşa cum Uniunea Sovietică a finanţat aliaţi politici şi partide din întreaga Europă printr-o reţea de firme prietenoase pentru a încerca să submineze unitatea occidentală în zilele Războiului Rece, Moscova desfăşura acum o nouă reţea de oameni de faţă şi împuterniciţi pentru a finanţa partidele politice din extrema stângă şi extrema dreaptă peste vest. Părţi din vechile reţele şi unii dintre bărbaţii, printre care Goutchkov şi de Pahlen, au rămas şi acum primeau un nou aflux de numerar. în Franţa, Moscova s-a concentrat mai ales pe finanţarea partidelor politice de extrema dreaptă. Deşi a găsit un avocat de bunăvoie în extrema stângă în Jean-Luc Melenchon (el era deja declarat anti-SUA şi anti-NATO fără prea multe îndemnuri din partea Moscovei), a fost rapid să deschidă linii de credit pentru Frontul Naţional al lui Jean-Marie le Pen şi fiica lui Marine. Această sursă de finanţare a fost din nou făcută prin împuterniciri pentru a

oferi Kremlinului o negaţie plauzibilă, dar unele dintre ele deveneau mai uşor de observat. în noiembrie 2014, de exemplu, a rezultat că Front National a împrumutat 9,4 milioane de euro de la o bancă cehă cu legături cu Gennady Timchenko. [70] (Avocaţii lui Timchenko au spus că el nu a jucat niciun rol în decizia băncii şi nu a fost niciodată implicat în managementul băncii şi nici nu a fost vreodată un beneficiar al acesteia.) între timp, Konstantin Malofeyev a ajutat la stabilirea unei noi tranzacţii pentru a împrumuta 2 milioane euro lui Jean-Marie le Pen. [71] într-un alt caz, un realizator francez de documentar a filmat filmarea lui Le Pen intrând în biroul lui Malofeyev Marshall Capital din Moscova, iar mai târziu plecând cu o carcasă de aluminiu. Prezumţia a fost că ar fi fost plin cu bani, o acuzaţie le Pen (şi Malofeyev) a negat cu fermitate. [72]

Activitatea devenea ameţitoare. Moscova îşi asigura de mult sprijin în toată Europa. în Germania, Puţin a avut un aliat ferm în fostul cancelar Gerhard Schroder, care a fost răsplătit din belşug pentru eforturile sale de a apăra acţiunile lui Puţin în Ucraina şi Siria şi pentru reprimarea democraţiei acasă. împreună cu Matthias Warnig, aliatul apropiat al lui Puţin de la Stasi, Schroder a fost în consiliul de administraţie al consorţiului de gazoduct Nord Stream, un proiect de 14,8 miliarde de euro condus de Rusia pentru a exporta gaze direct din Rusia sub Marea Baltică, ocolind Ucraina. în Italia, Puţin avea de mult un prieten în Silvio Berlusconi. Cei doi bărbaţi au fost împreună în vacanţă în Sardinia, iar Berlusconi a fost un oaspete frecvent la reşedinţa lui Puţin de la Soci. Berlusconi era, de asemenea, membru al unei reţele financiare şi de influenţă care existase în vremurile sovietice. La sfârşitul anilor optzeci, editura sa Fininvest a câştigat timp de antenă de la televiziunea de stat sovietică pentru a difuza filme italiene. [73] De asemenea, a lucrat îndeaproape cu
bancherul Antonio Fallico, care cunoştea îndeaproape operaţiunile de finanţare externă ale Partidului Comunist şi a cărui bancă înţesa a continuat să fie un susţinător financiar major al capitalismului KGB al lui Puţin. Când parlamentul italian a descoperit o tentativă aparentă a unui intermediar legat de Gazprom de a canaliza bani pe calea lui Berlusconi, politicienii din partidul lui Berlusconi şi din opoziţie i-au spus ambasadorului SUA la Roma că cred că nu este singura schemă a Kremlinului destinată personalului lui Berlusconi. beneficiu. [74]

în timp ce aceste relaţii erau cunoscute de mult timp, activităţile Rusiei în Occident intrau în mod clar într-o fază mult mai activă. în toată Europa, Malofeyev promova o agendă populistă de dreapta, o rebeliune împotriva establishment-ului liberal. în iunie 2014, el a găzduit la Viena o conferinţă pentru forţele de dreapta, la care nepoata lui Marine le Pen, Marion, s-a amestecat cu liderii Partidului Libertăţii de dreapta din Austria şi partidului de extremă dreapta Ataka din Bulgaria, precum şi cu Serge de Pahlen. [75] Malofeyev a insistat întotdeauna că promovează o agendă religioasă, ca susţinător şi protector al creştinilor, nu una politică. [76] Dar amprentele aliaţilor săi au fost peste tot în ascensiunea Syriza, partidul de stânga radical care a ajuns la putere în Grecia în ianuarie 2015: e-mailurile scurse au dezvăluit că eurasiastul Alexander Dugin, care a lucrat cu Malofeyev, a ajutat e pe strategie şi PR. Malofeyev a dezvoltat, de asemenea, legături strânse cu grecii independenţi de dreapta conduşi de Panos Kammenos, un naţionalist care a devenit ministrul apărării al Greciei. [77] Kammenos fusese un vizitator frecvent la Moscova, făcând o prietenie strânsă cu Malofeyev, în timp ce Institutul său de Studii Geopolitice din Atena semnase un „memorandum de

înţelegere” pentru cooperare cu influentul Institutul Rus de Studii Strategice, care funcţiona şi el. strâns cu ţinuta Nataliei Narochnitskaya din Paris şi, în esenţă, a fost un braţ al informaţiilor străine ruse. [78]
Niciuna dintre aceste activităţi nu s-a oprit când SUA şi Europa au impus sancţiuni împotriva Rusiei în martie 2014. în schimb, Rusia nu a făcut decât să accelereze şi să-şi intensifice eforturile de a împărţi Occidentul. Alianţele au fost aprofundate în Italia, de exemplu, unde un alt asociat Malofeyev a lucrat îndeaproape cu Gianluca Savoini, un consilier de top al şefului partidului de extremă dreapta Liga Nord, Matteo Salvini. [79] împreună au creat Asociaţia Culturală Lombardia Rusia, care a început să promoveze opiniile de dreapta prietenoase cu Kremlinul şi apoi şi-a propus „să schimbe toată Europa”. [80] Pe parcurs, Savoini a explorat tranzacţiile petroliere legate de Kremlin pentru a finanţa campania electorală a Ligii Nord, discutând mai întâi despre vânzările prin intermediul unei companii petroliere puţin cunoscute, Avangard - care, conform unei investigaţii a revistei italiene *L'Espresso*, i sa întâmplat, au aceeaşi adresă ca biroul lui Malofeyev din centrul Moscovei. [81] Savoini a discutat apoi despre o înţelegere pentru a canaliza zeci de milioane de euro către partid prin vânzări de petrol de la Rosneft, printr-un intermediar, către Eni din Italia. [82] Aceste tranzacţii urmau să fie structurate în acelaşi mod ca cele mai vechi contracte de finanţare externă conduse de KGB-ul Partidului Comunist. Uleiul urma să fie vândut printr-un intermediar la un preţ redus, permiţând intermediarului să păstreze diferenţa şi să canalizeze veniturile (aproximativ 65 de milioane de dolari pe parcursul unui an) în cuferele Ligii Nord, a raportat BuzzFeed. „Aceasta este la fel ca şi tranzacţiile de finanţare pe care le-am făcut prin intermediul firmelor prietenoase”, a spus un fost ofiţer senior KGB implicat în tranzacţiile de tranzacţionare cu petrol din epoca sovietică. [83]
Salvini a negat că înţelegerea a mers vreodată înainte. însă, potrivit unei transcriere a discuţiilor publicate de BuzzFeed, consilierul său Savoini a precizat clar că alianţa creată ca urmare a acordului propus ar trebui să devină un punct de sprijin pentru o coaliţie pro-rusă în toată Europa. „Noua Europă trebuie să fie aproape de Rusia pentru că vrem să avem suveranitatea noastră”, a spus el. „Nu trebuie să depindem de deciziile luate de Illuminati la Bruxelles sau în SUA. Salvini este primul om care vrea să schimbe toată Europa... împreună cu aliaţii noştri”, a continuat el, enumerând alte partide de extremă dreaptă pro-Kremlin, cum ar fi Partidul Libertăţii din Austria, Alternative fur Deutschland din Germania şi Rassemblement National a lui Marine le Pen în Franţa. „Ne dorim cu adevărat să avem o alianţă grozavă cu aceste partide care sunt pro-Rusia”. [84]
în loc să încerce să înlăture sancţiunile prin aderarea la ordinea dominată de liberali occidentali, bazată pe reguli, Rusia lui Puţin urma să încerce să-şi iasă din ele. Dar şi scopul a fost mult mai adânc decât atât. Oamenii lui Puţin căutau să-şi construiască propriul bloc în Europa şi să submineze peisajul politic al întregului continent. Iar politicienii din multe grupuri politice de extremă dreaptă au fost prea dispuşi să primească banii şi influenţa neagră a Kremlinului. în Austria, şeful Partidului Libertăţii, Heinz-Christian Strache, a fost forţat să demisioneze după ce s-a scurs un videoclip cu o întâlnire alimentată cu băutură la o vilă din Ibiza, la care a căutat sprijin politic de la o femeie care spunea că este nepoata, a unui magnat rus al gazelor. [85] Strache a oferit contracte guvernamentale profitabile în schimbul sprijinului în alegeri, inclusiv

prin preluarea de către Rusia a celui mai mare ziar din Austria, *Kronen Zeitung* . Toate obiecţiile faţă de rebeliunea Rusiei printre magnaţii de orientare occidentală fuseseră depăşite de Puţin şi oamenii săi cu mult înainte. Imediat după sancţiunile din martie 2014, Puţin s-a întâlnit cu uşile închise cu titani de frunte ai industriei ruse. Unul dintre ei a încercat cu respect să-i explice că a avea astfel de sancţiuni atunci când Rusia exista acum într-o lume globală nu a fost un rezultat bun. Această opinie a fost primită cu pumnii bătuţi pe masă. Puţin le-a spus că nu-i pasă dacă le place sau nu. „Va fi", a spus el, potrivit unui asociat de la Geneva al unuia dintre oligarhii care fusese prezent. [86] Poate că magnaţii au fost dezamăgiţi personal, dar nu au avut de ales decât să accepte acest lucru. în euforia care a urmat preluării Crimeei, patriotismul a învins totul.
Prietenii au spus că Timchenko a fost devastat când s-a trezit pe lista sancţiunilor SUA. întotdeauna visase să fie un om de afaceri internaţional. Şi-a făcut bagajele la Geneva, lăsându-şi conacul ornamentat din suburbia salubră de pe malul lacului din Cologny. Temându-se de ceea ce el a numit „provocări" din SUA, poate chiar de arestare, deoarece Departamentul de Justiţie ar fi lansat o anchetă privind spălarea banilor în operaţiunile lui Timchenko [87], nu a îndrăznit să se aventureze spre vest din Rusia, în Europa, deşi el" d a evitat să figureze pe lista de sancţiuni a UE. în schimb, a zburat spre est, în China, unde cu ajutorul lui Alain Bionda, avocatul de la Geneva care a lucrat cu Timchenko şi Goutchkov, a început să cultive legături cu conducerea. [88] Jetul său privat Gulfstream a fost blocat de sancţiunile datorate producţiei americane. (Piloţii săi nu au putut să folosească hărţile de navigaţie încorporate, iar corporaţia Gulfstream din SUA şi-a anulat contractul de service al avionului.) [89] în rest, afacerile au continuat în mare măsură ca de obicei.
Amploarea lui Timchenko în cercurile politice occidentale a fost de aşa natură încât, se pare, el ar fi putut afla din timp despre sancţiunile SUA. Cu câteva zile înainte de a fi anunţaţi, un grup mic de oameni a lucrat până târziu în noapte în biroul Biondei din districtul financiar din Geneva, restructurând de urgenţă holdingul unuia dintre clienţii ruşi ai Biondei. „Toată echipa a fost aici", a spus unul dintre cei prezenţi. „Camera era plină de fum de trabuc. Unul dintre clienţi devenea foarte îngrijorat de sancţiuni. I s-a spus că este pe lista extinsă. [90]
Bionda a negat că această activitate ar avea vreo legătură cu Timchenko, dar când au fost anunţate sancţiunile a doua zi, comerciantul de petrol Gunvor al lui Timchenko a fost pregătit. A anunţat că Timchenko şi-a vândut participaţia din companie partenerului său de afaceri suedez Torbjorn Tornqvist, permiţându-i lui Gunvor să continue activitatea în ciuda sancţiunilor. Potrivit unuia dintre asociaţii lui Bionda, afacerea a fost „o operaţiune de fronting": „Băncile au oprit toate liniile de credit până când au făcut anunţul. Problema a fost că toate tranzacţiile lor sunt în dolari. Dar de îndată ce au anunţat că au vândut pachetul, problemele au dispărut. [91] (Timchenko a spus că Bionda nu a avut nicio implicare în tranzacţie şi că negocierile privind vânzarea au început „cu mult înainte de" anunţarea sancţiunilor. Orice sugestie că vânzarea nu a fost decât o „operaţiune de fronting" era complet falsă, a spus el.)
Sancţiunile au îngreunat viaţa. Au fost deschise conturi bancare în China şi Hong Kong. Au fost întreprinse restructurări. Jean Goutchkov s-a retras în linişte din postul său de şef al departamentului bancar privat la Société Générale din Geneva, aparent îngrijorat de controlul legăturilor sale cu Timchenko. [92] „Astăzi acest tip de conexiuni te pun în

pericol", a spus unul dintre asociaţii săi. [93] Dar sancţiunile nu au oprit afacerile şi nici traficul de influenţă al bărbaţilor de la Geneva. Lui Bionda, de exemplu, îi plăcuse întotdeauna să-i înţeleagă pe titanii industriei energetice globale prin miza deţinută de una dintre companiile sale în echipa de curse Lotus Formula 1. „Dacă eşti în Shanghai sau Singapore, este grozav ca directorii din industria petrolieră să vină cu amantele lor. E bine din acest punct de vedere', a spus unul dintre banii de la Geneva. [94] După sancţiuni, una dintre legăturile lui Bionda a transmis bani către Partidul Conservator al Marii Britanii.

Prin legăturile sale cu Timchenko şi Goutchkov, Bionda se afla de mult timp la legătura dintre banii ruşi şi puterea. Din biroul său din Place du Port nr. 1, poarta de acces către cartierul financiar din Geneva, el deţinea o acţiune la o companie numită Genii Energy. Partenerul său din Genii şi din echipa Lotus de Formula 1 a fost un spaniol pe nume Gérard Lopez, care a făcut primul său miliard printr-o investiţie în Skype şi care s-a împrietenit apoi cu preşedintele rus, petrecându-şi timp cu el la reşedinţa de vară., hrănind cu mere animalele de companie şi ascultând muzică de pian. [95] O altă companie în care a investit Lopez, Rise Capital, a început curând să primească miliarde de dolari în contracte de stat ruse. în timp ce Marea Britanie se îndrepta spre referendumul său privind aderarea la UE în iunie 2016, Lopez a făcut o donaţie surprinzătoare de 400.000 de lire sterline Partidului Conservator. Nu s-au pus întrebări. [96]

Făcea parte dintr-un val de bani ruseşti care intraseră în politica britanică, inclusiv de la doi bărbaţi proeminenţi cu legături strânse cu KGB, care donaseră, de asemenea, masiv Partidului Tory. Unul dintre ei a fost Alexander Temerko, acţionarul de odinioară a lukos, care a început să lucreze în fruntea industriei de arme de stat ruse. După ce a rămas în Rusia pentru a negocia cu Kremlinul în timp ce ceilalţi acţionari ai Yukos au fugit, el dobândise cetăţenia britanică în 2011 şi a turnat peste 1 milion de lire sterline în cuferele conservatorilor. Prezentându-se drept un critic disident al regimului Puţin, în privat a continuat să-l laude pe membri de rang înalt ai instituţiei de securitate ruse, inclusiv pe puternicul şef al Consiliului de Securitate Nikolai Patrushev. El a luat vin şi a luat masa pe marii Partidului Tory, făcând o relaţie strânsă cu Boris Johnson, care a condus campania de părăsire a UE. în public, el pretindea că este împotriva Brexit-ului, dar în privat, din când în când, îl lăuda ca „o revoluţie împotriva birocraţiei", în timp ce toţi cei mai apropiaţi aliaţi ai
săi îi conduceau pe Brexitei. Foşti parteneri de afaceri au spus că a avut legături de lungă durată cu serviciile de securitate ruse. Leonid Nevzlin, fostul acţionar principal al Yukos, a declarat că Temerko a fost adus iniţial în Yukos pentru legăturile sale cu „Serviciul Federal de Securitate şi Ministerul Apărării" rus, adăugând că Temerko îl cunoştea „bine" pe Patrushev. [97]

Dar, în cea mai mare parte, activitatea rusă părea îndreptată către oamenii de afaceri britanici care apăruseră de nicăieri să conducă finanţarea campaniei care împinge Marea Britanie să părăsească UE. Unul dintre ei a fost Arron Banks, un milionar nerăbdător care şi- a făcut averea iniţial în afacerile de asigurări, apoi s-a extins în minele de diamante din Africa de Sud. Soţia lui Banks sosise în Marea Britanie la sfârşitul anilor 90, ca tânără rusoaică cu o viză de student şi evitase deportarea după ce suspiciunile au fost ridicate de prima ei căsătorie, cu un marinar negustor pensionar de peste două ori vârsta ei. [98] (După ce a fost investigată pe scurt de Special

Branch, ea cumpărase plăcuța de înmatriculare a mașinii „XMI5 SPY”.) Banks a fost cel mai mare finanțator al campaniei Leave.EU, donând 8,4 milioane de lire sterline. Dar o comisie parlamentară care investighează referendumul a spus că nu a precizat niciodată de unde au venit aceşti bani. Comisia Electorală a înaintat un caz Agenției Naționale pentru Criminalitate, considerând că are motive întemeiate să concluzioneze că Banks nu este „adevărata sursă” a fondurilor. Dar NCA s-a întors cu mâinile goale, spunând că nu a găsit nicio dovadă că vreo lege a fost încălcată. [99] Băncile strânseseră fondurile împrumutând 6 milioane de lire sterline de la o companie din Insula Man pe care o deținea majoritar, Rock Holdings Ltd, un împrumut pe care NCA a spus că băncile avea dreptul să-l ia. Dar atât Comisia Electorală, cât şi Transparency International au criticat ancheta ca demonstrând o „slăbiciune” a legilor din Regatul Unit care a deschis calea pentru finanțarea de peste mări în politica Marii Britanii. [100] Băncile au negat în mod repetat şi vehement orice legătură de afaceri cu Rusia. Speculațiile au început să se răsucească după ce e-mailurile scurse au dezvăluit că s-a întâlnit cu înalți diplomați ruşi în lunile dinaintea referendumului şi i s-au oferit o serie de afaceri profitabile cu Rusia, asupra cărora Banks a spus că nu a acționat niciodată. [101] în timp ce sursa finală a numerarului Rock Holdings poate rămâne neidentificata, cel mai apropiat partener de afaceri al lui Banks avea propriile legături. Jim Mellon, coproprietarul cu Banks al extinsului Manx Financial Group (deținut de Banks prin Rock Holdings), a fost fondatorul unui fond de investiții care a făcut sute de milioane de dolari investind pe bursa rusă în anii nouăzeci. Mai recent, Mellon a continuat să dețină o participație de aproape 20% într-un alt fond axat pe Rusia, Charlemagne Capital, care a lucrat îndeaproape ca co-investitor cu fondul suveran de avere al Kremlinului până la sfârşitul anului 2016. [102]

Mizele erau puse pentru divizare, deoarece Europa se îndrepta spre cea mai tulbure perioadă de la sfârşitul Războiului Rece.

Când ne-am întâlnit - la Sankt Petersburg şi Moscova, iar mai târziu la Londra, unde fiul său dobândise cetățenia britanică - lui Vladimir Yakunin îi plăcea să se înfățişeze pe sine şi pe regimul lui Puțin ca luptători pentru valorile conservatoare care fuseseră abandonate în căutarea globalizării de către Occident. El a fost patriotul avuncular care sa întâmplat să nu fie de acord cu o mare parte din Occident.

Una dintre primele noastre întâlniri a fost în iunie 2013, imediat după ce parlamentul rus condus de Kremlin a adoptat o legislație care interzice distribuirea „propagandei relațiilor sexuale netradiționale” între minori. Legea a provocat critici pe scară largă în Europa pentru întărirea homofobiei deja profunde a Rusiei: bărbații homosexuali erau supuşi în mod regulat la bătaie, iar mai târziu în Cecenia aveau să fie arestați, închişi şi torturați. Dar Yakunin era mândru de lege şi a susținut că mulți politicieni europeni i-au spus în privat că doresc o legislație similară. „Reprezentanții organizațiilor sociale franceze care au manifestat împotriva legii căsătoriilor între persoane de acelaşi sex mi-au spus că privesc Rusia ca şi cum ar fi singura fortăreață care poate opri această depravare”, a spus el. „Nu se aşteptau ca cuvintele lor să fie transmise lui Puțin. Nu contau pe nicio recompensă. Ei doar vorbeau despre disperarea lor. Sunt foarte des în Grecia. Astăzi practic nu există nici un grec care, dacă ştie că eşti rus, să nu spună: „Contăm pe tine din punctul de vedere al apărării Ortodoxiei”. Şi când mă întâlnesc cu parteneri şi politicieni occidentali, ei spun că înțelegem în mod obiectiv că astăzi Rusia

este principala forţă pozitivă care poate împiedica umanitatea să cadă în abis. Aceasta nu este o linguşire a lui Puţin. Este doar o declaraţie de fapt. [103]
Această aşa-zisă apărare a valorilor „familiale" împotriva toleranţei şi liberalismului Occidentului devenea laitmotivul regimului Puţin în susţinerea sprijinului naţionaliştilor şi conservatorilor de extremă dreaptă din Rusia, Europa şi SUA. Yakunin a fost unul dintre primii bărbaţi KGB apropiaţi de Puţin care a făcut o demonstraţie de convertire la ortodoxia rusă după ce şi-a petrecut cea mai mare parte a carierei apărând statul sovietic oficial ateu. Organizaţia sa de binefacere, Andrei Cel întâi Chemat, a investit bani pentru restaurarea mănăstirilor şi avanposturilor ortodoxe ruse ale imperiului Bisericii. Konstantin Malofeyev a pretins, de asemenea, că apără valorile creştine împotriva depravării occidentale, iar el şi Yakunin şi-au unit forţele pentru a organiza un eveniment la Moscova în septembrie 2014 pentru Congresul Mondial al Familiilor, o organizaţie obscura anti-homosexuală cu sediul în SUA, care făcea legături strânse cu Puternica mişcare evanghelică a Americii. [104] Malofeyev a spus întrunirii, care a avut loc în ciuda noului regim de sancţiuni al SUA, şi a inclus membri proeminenţi ai Frontului Naţional al Franţei şi ai Partidului pentru Libertate de extremă-dreapta din Austria, că lumea asista la „un triumf fără precedent al Ortodoxiei" şi că Rusia a fost un bastion care apăra valorile creştine împotriva secularismului din Occident. [105]
Cea mai mare parte a acestui nou zel religios a fost de fapt doar acoperire. în interiorul Rusiei, unirea dintre Biserică şi stat a fost doar un alt element al erodării oricăror rămăşiţe de democraţie; abaterea către Ortodoxie a elitei conducătoare le-a permis să răspundă în continuare împotriva oricui operează în afara sistemului lor. „Le numesc talibanii ortodocşi", a spus Lyudmilla Narusova, văduva fostului mentor al lui Puţin, Anatoly Sobchak. „Este o întoarcere la un fel de Evul Mediu. Ei folosesc religia pentru a submina constituţia şi drepturile fundamentale ale cetăţenilor ruşi. [106]
Pentru Yakunin şi alţii din cercul interior al lui Puţin, această tactică fusese de mult înrădăcinată. Când Yakunin a început în KGB, s-a alăturat departamentului de luptă împotriva dizidenţilor, împotriva homosexualilor, împotriva oricărei persoane care gândea diferit. [107] Acum foloseau aceeaşi tactică pentru a se infiltra în politica occidentală. Legătura cu Congresul Mondial al Familiilor a fost unul dintre vehiculele care a permis oamenilor lui Puţin să facă saltul în dreapta conservatoare a SUA. De asemenea, Yakunin
construia legături strânse cu Dana Rohrabacher, un membru republican al Congresului care a devenit binecunoscut pentru opiniile sale pro-Putin, [108] în timp ce Malofeyev şi Serge de Pahlen construiau o relaţie prin mişcarea pro-viaţă cu Rand Paul, Senator republican al cărui tată libertăr Ron Paul fusese o inspiraţie pentru Tea Party. [109]
Aceste tactici au fost, din nou, scoase din playbook-ul vremurilor sovietice, când KGB-ul se infiltrase în mişcarea antinucleară a SUA şi în protestele împotriva războiului din Vietnam. Dar acum aliaţii lui Putin făceau apel la populismul de bază, la prejudecăţile împotriva imigranţilor şi minorităţilor. A fost un mesaj seducător pentru mulţi dintre cei care s-au simţit lăsaţi în urmă de goana globalizării şi multiculturalismului şi au fost nostalgici pentru ceea ce păreau a fi zile mai simple - un contingent care a crescut în număr încă de când prăbuşirea financiară din 2008 a crescut diferenţa dintre bogaţi şi săraci..
Dar chiar şi Yakunin a trebuit să admită că ceea ce el a numit o „bătălie a civilizaţiilor" nu era în realitate decât o nouă acoperire ideologică pentru aceeaşi veche bătălie

geopolitică pentru supremaţie pe care Rusia o dusese împotriva Occidentului de la începutul Războiului Rece: „Dacă înainte era o bătălie a două ideologii - comunist versus capitalist... astăzi este conflictul de idei al unei societăţi umaniste de tradiţii versus consumerismul absolut. Nu am de gând să vă cert, a spus el, că această bătălie este folosită de Rusia pentru a-şi restabili poziţia globală. Desigur, bătălia ideilor este întotdeauna o formă de politică de stat şi ar trebui să urmărească un scop concret. Dar ar trebui să mă întorc la discursul lui Putin de la München', a spus el, incapabil să se abţină referindu-se la momentul din 2007 în care Putin a smuls pentru prima dată nemulţumirile profunde ale clanului său KGB împotriva Occidentului: extinderea NATO până la graniţele Rusiei, antiracheta. sistemul de apărare din România şi Polonia şi şirul de revoluţii de culoare care au transformat fostele republici sovietice în direcţia vestului. „Putin a vorbit deschis atunci despre ceea ce îngrijorează Rusia. Nu a ascuns-o. El nu a trimis nicăieri serviciile secrete ruseşti... A ieşit şi a spus: „Băieţi, de asta suntem îngrijoraţi. Acest lucru este nedrept." Şi după aceea l-au făcut un proscris. L-au respins. înţelegi?' [110]
Aceasta a fost explicaţia pentru creşterea activităţii Rusiei, motivaţia din spatele eforturilor Kremlinului de a diviza şi de a perturba Occidentul, de a spulbera ordinea post-Război Rece. Putin a cerut un loc pentru Rusia la prima masă a securităţii globale şi a simţit că a fost ignorat răsunător. în timp ce Barack Obama i-a făcut propuneri lui Dmitri Medvedev în timpul mandatului său de preşedinte, administraţia americană a păstrat distanţa faţă de Putin şi oamenii săi de securitate, ca şi cum ar fi sperat să-i releve într-o epocă trecută. Putin credea că SUA au avut o mână de ajutor în a stârni protestele împotriva lui când a revenit la putere.
Putin a avertizat în discursul său de la München că Occidentul ar trebui să ia notă de ascensiunea economiilor emergente din Rusia, India şi China. Occidentul a văzut întotdeauna economia Rusiei ca pe un caz bazat pe resurse, incapabil de câştigurile de productivitate ale Occidentului. Dar a vedea Rusia prin prisma aceea însemna să ratezi ambiţiile pe termen scurt ale oamenilor de securitate ai lui Putin. Nu le-a păsat în mod deosebit de bunăstarea economică a oamenilor din ţara lor, atâta timp cât economia era suficient de sigură pentru a le permite să păstreze puterea - şi să proiecteze puterea la nivel global. PIB-ul Rusiei era acum de 1,6 trilioane de dolari, iar bărbaţii KGB ai lui Putin aveau jumătate, sau mai mult, ascunşi în conturi bancare offshore. Acesta era un punct pe care lui Yakunin îi plăcea să-l facă din când în când, deşi avea grijă să o facă puţin mai subtil. El avea să povestească despre modul în care, în primele zile ale preşedinţiei sale, Puţin şi cercul său apropiat s-au întâlnit cu Zbigniew Brzezinski, consilierul american pentru securitate naţională din perioada Războiului Rece, care a menţionat, cu o clătinare regretabilă din cap, miliardele de dolari deţinute. în conturile de peste mări ale elitei ruse. Brzezinski a întrebat, dacă toţi aceşti bani erau în conturi în Occident, atunci a cui elită era oricum? - sugerând că acum erau sub control occidental. Ruşii fuseseră furioşi la astfel de comentarii ale unui războinic din Războiul Rece. Dar acum, spuse Yakunin încet, „fondul s-a schimbat".
[111] Aceşti bani erau acum în cea mai mare parte sub controlul oamenilor lui Puţin. Unii comentatori au sugerat că scurgerea Panama Papers, cu detaliile lor despre conturile bancare ale lui Puţin, a fost motivul pentru care Puţin a început să se amestece în politica occidentală. Dar asta era să ratez ideea. Bătălia dintre oamenii KGB ai lui Puţin cu Occidentul se pregătea cu mult înainte. Era pregătit chiar înainte de

prăbuşirea Uniunii Sovietice, când părţi ale KGB-ului au căutat să-şi păstreze reţelele după tranziţia la economia de piaţă, ajutând facţiunile să comploteze şi să-l ajute pe Puţin în ascensiunea sa la putere.
„Bush a anunţat victoria în Războiul Rece şi asta a fost tot", a spus Yakunin. „Dacă ei sunt învingătorii, au decis că pot dicta. Dar brusc s-a dovedit că nu toată lumea este pregătită să trăiască în conformitate cu această ordine. Eforturile lui Puţin au fost respinse din mana. Acum, astăzi, culegem cu toţii roadele acestei politici miope a Occidentului. Sancţiunile impuse de Occident ca urmare a incursiunii Rusiei în Ucraina nu au făcut decât să aprofundeze şi să accelereze impasul, a spus el. — îi cunoşti bine pe ruşi. Putem fi leneşi, putem fi beţi. Ne putem străpunge până iese sânge. Dar de îndată ce există o ameninţare externă, atunci aceasta este scrisă în codul nostru genetic, indiferent dacă suntem tineri sau bătrâni: ripostăm. Sancţiunile au făcut mai mult pentru unificarea societăţii ruse decât orice campanie de informare a Kremlinului. De ce ar trebui să stăm pe spate şi să ne ştergem când suntem scuipaţi? Impunerea de sancţiuni a fost ca o declaraţie de război. [112]
Pe măsură ce Rusia s-a aruncat din ce în ce mai adânc în conflictul cu Occidentul, unii din administraţia Obama au devenit din ce în ce mai alarmaţi cu privire la capacităţile regimului Puţin. Unul dintre cei mai vocali la acea vreme a fost vicepreşedintele Joe Biden, care a avertizat despre modul în care Kremlinul a generat capacitatea de a direcţiona oligarhii loiali pentru a efectua operaţiuni strategice geopolitice şi a folosit corupţia ca putere pentru a submina regimurile democratice. „Corupţia este noul instrument al politicii externe", a spus Biden. „Nu a fost niciodată la fel de util şi la fel de util în mâinile naţiunilor care vor să perturbe şi oligarhilor care le răspund. Este ca criptonitul unei democraţii funcţionale... Miza este atât strategică, cât şi economică, deoarece Rusia şi alţii folosesc corupţia şi oligarhii ca instrumente de constrângere. [113]
Pentru experţii occidentali despre Rusia a existat o socoteală treptată. în cadrul Departamentului de Justiţie al SUA şi al FBI, primele semnale de alarmă despre adevărata natură a regimului Puţin au venit mai întâi în noiembrie 2006, cu moartea chinuitoare prin otrăvirea cu poloniu la Londra a lui Alexander Litvinenko, un fost ofiţer FSB apropiat Boris Berezovsky şi apoi cu ancheta asupra mafiei ruse la care lucrase Litvinenko în Spania.
Acolo, cu ajutorul lui, procurorii au adunat o reţea rusă de spălare a banilor care a implicat membri de frunte ai grupului de crimă organizată Tambov, cu care Puţin a colaborat îndeaproape în anii Sankt Petersburg. Ceea ce au descoperit, inclusiv în urma interceptărilor telefonice ale apelurilor mafioţilor, a fost uluitor. Şefii grupului, printre care şi Gennady Petrov, fost acţionar la Bank Rossiya, au fost în contact regulat cu membri de seamă ai forţelor de ordine ruse. Un apel către ei ar putea deturna o investigaţie rusă care se apropia prea mult, un altul ar putea ajuta la exercitarea presiunii asupra oficialilor vamali pentru a permite transporturile prin portul maritim din Sankt Petersburg, încă o poartă de acces pentru livrările de droguri în Europa. Plăţile către forţele de ordine de rang înalt ar duce la arestarea rivalilor şi ar elimina dovezile incriminatoare din bazele de date guvernamentale, în timp ce Petrov avea o comunicare regulată cu ministrul rus al apărării, care provenea şi din Sankt Petersburg. [114]

Rusia, a declarat procurorul spaniol care conduce ancheta omologilor săi din Departamentul de Justiție al SUA, este un „stat mafiot virtual”. [115] Alianţa care a început în biroul primăriei din Sankt Petersburg şi-a extins puterea pe întreaga Rusie, crima organizată împletită cu cele mai înalte niveluri ale serviciilor de securitate. Activităţile grupului Tambov în Spania au inclus traficul de droguri şi contrabanda de arme: avanpostul său acolo, a spus fostul ofiţer de informaţii militare Anton Surikov, a fost cheia pentru supravegherea canalelor negre de vânzare de arme în Siria şi Iran. [116]

Preocupările tot mai mari cu privire la fuziunea crimei organizate ruseşti cu cele mai înalte niveluri de guvernare au coincis cu o conştientizare tot mai mare a activităţii de informaţii ruseşti în Occident. În 2010, FBI a adunat zece ruşi pe care i-a acuzat că acţionează ca agenţi ai informaţiilor străine ruseşti, inclusiv o *femeie fatală cu părul de flacără pe* nume Anna Chapman, care a condus un broker imobiliar online în New York, în tot acest timp căutând top- contacte politice la nivel. Opt dintre ei au fost acuzaţi că au acţionat sub acoperire ca „ilegali”, că şi-au asumat identităţi false şi că păreau să trăiască o viaţă normală a americanilor. Activităţile grupului de spionaj au fost respinse de mulţi comentatori ca demonstrând doar cât de mult s-au degradat capacităţile ruseşti de informaţii externe de la sfârşitul Războiului Rece. Dar pentru foştii ofiţeri de informaţii occidentali, afacerea a fost un semn că reţelele de informaţii externe ale Rusiei erau departe de a fi moribunde. Grupul pe care l-au arestat era doar „vârful aisbergului”, a spus unul. [117] „Numărul agenţilor de informaţii ruşi din SUA este mult mai mare decât credea cineva”, a spus un altul. [118]

Dar administraţia Obama, încă intenţionată să restabilească relaţiile cu Rusia pe care le-a început sub preşedinţia lui Medvedev, a ales să dea deoparte multe dintre preocupările experţilor. „A existat un interes real pentru resetare”, a spus Frank Montoya Jnr, şeful de atunci al diviziei de contrainformaţii a FBI. „S-a bazat parţial pe gândul că ar putea încerca să influenţeze prin Medvedev şi ar fi o lume diferită”. [119] Până când vicepreşedintele Biden şi-a dat avertismentul în 2015, lumea urma să descopere curând că ameninţarea reprezentată la adresa unităţii occidentale era mult mai profundă decât a sugerat el. Slăbiciunile sistemului politic occidental lăsaseră o amprentă profundă în societate. Creşterea inegalităţii şi politica de austeritate care a urmat crizei financiare din 2008 au lăsat Occidentul larg deschis noilor tactici agresive ale Rusiei de a alimenta extrema dreaptă şi extrema stângă. „Am văzut o nouă îndrăzneală în Georgia, Crimeea şi Ţările Baltice”, a spus Montoya. „Era foarte mare îngrijorare că s-ar putea întoarce
împotriva noastră. Dar asta a fost respins, pentru că nu făcuseră niciodată asta. Dar apoi, dintr-o dată, a explodat.

Când Marea Britanie s-a trezit, pe 24 iunie 2016, cu rezultatul şoc al referendumului care a adus o majoritate în favoarea părăsirii Uniunii Europene, ordinul de după Războiul Rece a intrat pe un teritoriu neexplorat. În SUA, viitoarele alegeri prezidenţiale se preconizau să fie, de asemenea, un referendum privind ordinea stabilită. Sentimentul larg răspândit că elita conducătoare a abandonat şi a uitat inima americană şi clasa muncitoare a lăsat calea deschisă pentru ca un celebru mogul imobiliar să devină principalul candidat republican. „Dacă Donald Trump câştigă, atunci va îngropa UE”, a spus Alexander Temerko, fostul magnat rus al armelor, care cultivase

legături strânse cu membri de frunte ai campaniei Leave din Marea Britanie. „Asta va fi pentru alianța transatlantică”. [120]

15

Rețeaua și Donald Trump

„Tu din Vest, crezi că joci șah cu noi. Dar nu vei câștiga niciodată, pentru că nu respectăm nicio regulă.

Un mafiot rus către avocatul său

„Odată, un agent sovietic a fost trimis în Marea Britanie și a rămas fără bani. A fost introdus într-un cerc de joc de poker și a decis să joace pentru a-și salva situația. El a observat că atunci când joci poker în Marea Britanie, cărțile tale nu sunt în mod normal verificate sau afișate. Toată lumea te crede pe cuvânt ca gentleman. A început să câștige, pentru că nimeni nu-i verifica cărțile. Câștiga mari bani. Este aceeași situație aici.

Un magnat rus care a fost printre primul val de ilegali trimiși în Occident în epoca *perestroika*

Când Shalva Tchigirinsky l-a întâlnit pentru prima dată pe Donald Trump la cazinoul Taj Mahal din Atlantic City, în noiembrie 1990, el era în Occident de mai bine de trei ani. [1] El a părăsit Rusia înainte de căderea Uniunii Sovietice, fiind permis de guvern să se alăture soției sale, un cetățean spaniol care fusese crescut în Uniunea Sovietică și apoi i-a permis să plece într-un val de repatriere la începutul anilor optzeci.. Dar această presupusă căsătorie, după recunoașterea lui Cigirinsky, a fost o ficțiune. Cu mult înainte de a părăsi Uniunea Sovietică, se împrieteniseră cu două lumini de frunte ale informațiilor străine sovietice. Le-a spus oamenilor că a fost urmărit de KGB din cauza afacerii sale de pe piața neagră într-o asemenea măsură încât timp de cinci ani nu a folosit niciodată telefonul. Dar, de fapt, maestrul de spionaj rus Yevgeny Primakov a fost ca un tată pentru el, în timp ce fostul șef al informațiilor militare sovietice din Statele Unite, Mihail Milshtein, îi era cunoscut drept „Profesor” și mergea des la el acasă. „Era general și era și prietenul meu”, mi-a spus Cigirinsky. „M-a iubit foarte mult și mi-a plăcut să discut cu el despre istorie”. [2]

Cigirinsky, un etnic georgian cu o coamă groasă de păr întunecat și un aer distins, se pregătise ca medic la Moscova, dar afacerea lui era contrabandă de antichități: vindea icoane antice, picturi și alte obiecte de valoare în Occident. în timp ce o ramură a KGB-ului l- a urmărit pentru activitatea sa pe piața neagră, mințile de vârf din informațiile străine l-au încurajat și cultivat, apoi l-au ajutat să-l trimită în Occident. Dihotomia a reflectat diviziunea mai largă a serviciilor de securitate sovietice, deoarece, începând din vremea fostului șef KGB, Iuri Andropov, progresiștii s-au împins și s-au pregătit pentru o tranziție către piață ca singura modalitate de a supraviețui rivalității cu Occidentul, în timp ce vechea gardă a luptat cu orice semn de schimbare. Progresiștii au cultivat o rețea de agenți pe piața neagră și au canalizat prin ei antichități și apoi materii prime. Au apelat la rețelele de crimă organizată, care au trimis reprezentanți în valul de emigrare permis la sfârșitul anilor șaptezeci și începutul anilor optzeci, care și-au deschis afaceri comerciale în Austria și Elveția, apoi mai adânc în Occident. Oamenii de securitate precum Primakov de la Institutul pentru Economie Mondială din Moscova și Mikhail Milshtein de la Institutul pentru SUA și Canada, au condus în promovarea reformelor. [3] Când Uniunea Sovietică s-a prăbușit sub forța frenetică a schimbării și a inundației de active în Occident, progresiștii KGB au fost într-o oarecare

măsură pregătiţi. Agenţii lor erau deja încorporaţi, reţelele de numerar pe care le creaseră - cel puţin parţial - încă sub controlul lor.
Cigirinsky nu ar admite niciodată direct că a făcut parte din acest proces. Dar povestea despre el a părăsit Rusia pentru a se alătura soţiei sale nu a fost decât o acoperire, iar identităţile bărbaţilor cu care s-a hobnobbed în timp ce îşi făcea drum în afaceri de cealaltă parte a Cortinei de Fier, erau indicii că avea înalt- suport de nivel. [4] El a susţinut că a trăit în sărăcie în primele luni după plecarea sa din Uniunea Sovietică în 1987: „Am dormit pe podea două luni în apartamentul prietenului meu”. [5] Dar în acelaşi an, el a înfiinţat una dintre primele asociaţii comune ale Uniunii Sovietice de la baza sa din Berlin, pe partea de vest a Zidului, pe care a început să o încrucişeze cu ţigări şi alcool de contrabandă către bazele militare sovietice din Est. A închiriat un mic apartament deasupra unui cazinou condus de emigranţi sovietici, chiar lângă Kurfurstendamm, artera principală a Berlinului de Vest, şi a frecventat în curând sălile mari ale Hotelului Bristol, lângă care şi-a înfiinţat un birou. în partea de vest a Berlinului a avut o protecţie la nivel înalt, împrietenindu-se cu consulul sovietic, Rudolf Alexeyev. în anul căderii Zidului, Cigirinsky a participat la sărbătorile victoriei din 9 mai în Castelul Spandau din Berlin, alături de Alexeyev şi alţi demnitari sovietici. [6]
Până la întâlnirea cu Donald Trump în noiembrie 1990, Tchigirinsky reuşise. Societatea mixtă pe care o înfiinţase - aproape întocmai după memoriile KGB pentru tranziţia la economia de piaţă - se extinsese în comerţul de computere, apoi în construcţii. Contractul său de a construi primul centru de afaceri pentru companii străine la Moscova, care urma să găzduiască majorul energetic francez Elf Aquitaine, a făcut ochii partenerilor săi din ministerul de externe sovietic să udă de bucurie. Nu numai că ar putea supraveghea îndeaproape chiriaşii lor străini, dar ar primi şi sume uriaşe de la ei. Tchigirinsky era deja suficient de bogat pentru a fi ceea ce industria cazinourilor numeşte un high roller, iar când a intrat în Taj Mahal al lui Trump din Atlantic City, i-a plăcut ceea ce a văzut. Taj Mahal era un palat vast, de treizeci şi nouă de etaje, prelungit cu candelabre şi aur şi acoperit cu o
cupolă de ceapă. Erau sute de mese de joc şi saloane elegante, restaurante şi baruri. „L-am văzut pentru prima dată în jurul orei 3 dimineaţa”, şi-a amintit Cigirinsky. „Deodată a apărut Trump şi în jurul lui erau patruzeci de oameni. Am fost acolo trei sau patru zile, iar în fiecare seară apărea la 3 sau 4 dimineaţa. Era un proiect irepetabil. A fost o operaţiune uriaşă. A cheltuit bani uriaşi pe asta. Trump a fost un bărbat atât de atractiv. Era foarte lustruit şi plin de energie. Ne jucam în cazinou. Aveam deja bani până atunci. Aveam bani mari până atunci. Trump ne-a arătat Taj Mahal-ul, unde era casa de numerar, unde era seiful, unde erau computerele si tot. El locuia acolo, iar în jurul lui erau multe fete frumoase. [7]
Relaţia pe care Tchigirinsky a început să se construiască cu Trump în acea noapte va forma rădăcinile unei reţele de agenţi de informaţii ruşi, magnaţi şi asociaţi ai crimei organizate, care a orbit Trump aproape de atunci. Oamenii legaţi de Cigirinsky au inclus un georgian, Tamir Sapir, partenerul său de afaceri Sam Kislin şi un azer, Aras Agalarov, care au înfiinţat unele dintre primele întreprinderi mixte sovieto-americane şi operaţiuni comerciale americane înainte de căderea sovietică. Ei făceau parte dintr-o reţea interconectată de cifre care au devenit mărturie despre puterea durabilă a reţelelor de bani negru create în ultimii ani ai regimului comunist. Unii dintre ei s-au alăturat mai târziu lui Trump în afaceri imobiliare, ajutându-l să-l elibereze atunci când

a căzut în dificultăţi financiare, oferind perspectiva unor afaceri profitabile de construcţii la Moscova, în timp ce Agalarov a organizat pentru el concursul Miss Univers 2013 la Moscova. Ei au fost printre cei care, potrivit lui Yury Shvets, l-au ajutat mai târziu „să-l salveze pe Trump de la faliment”. [8]
Fluxurile de bani care au trecut prin o parte a acestei rețele către operaţiunile de afaceri ale lui Trump nu au fost încă pe deplin descoperite - rămân în centrul unei conflicte juridice între Organizaţia Trump şi Congres cu privire la ce înregistrări pot fi dezvăluite. Dar unele dintre contururile influenţei Moscovei asupra lui Trump pot fi urmărite. Cigirinsky, Agalarov, Sapir şi partenerul său de afaceri Kislin s-au numărat printre cei în avangarda primelor experimente KGB de a canaliza bani în Occident. Aceştia au funcţionat în semi- lumina dintre serviciile de securitate ruse şi mafie, ambele părţi folosindu-se de cealaltă în beneficiul lor. Cigirinsky s-a confruntat cu zvonuri conform cărora ar fi conectat la grupul de crimă organizată Solntsevskaya, care a apărut la sfârşitul anilor optzeci drept cel mai puternic din Rusia, având legături cu conducerea guvernului oraşului Moscova şi cu care Semyon Mogilevich a lucrat în timp ce conducea, bani în Occident pentru KGB şi mafie. [9] Tchigirinsky a negat întotdeauna orice legătură cu crima organizată („Nu există crima organizată”, a spus el. „Există doar un grup de oameni care se sprijină şi se protejează reciproc”). Dar a recunoscut că îl cunoaşte pe Mogilevich, precum şi pe un alt apropiat al lui. [10] Alţii din aceeaşi reţea au fost, de asemenea, strâns legaţi de grup.
Tchigirinsky fusese invitat să-l întâlnească pe Trump în acea seară de un jucător de frunte din industria cazinourilor din Atlantic City - un avocat pe nume Martin Greenberg, care redactase legile cazinourilor din New Jersey la începutul anilor optzeci şi devenise apoi preşedintele unuia dintre cele mai mari state din stat. cazinouri, Nuggeta de Aur. [11] Greenberg îl întâlnise pentru prima dată pe Tchigirinsky cu un an mai devreme, în 1989, la fel când progresiştii din braţul de informaţii externe al KGB-ului îşi intensificau planurile de a transfera bogăţia Partidului Comunist în paradisuri din străinătate. [12] împreună cu Alfred Luciani, un procuror general adjunct care lucrase şi la legile cazinourilor din New Jersey şi care devenise apoi vicepreşedintele executiv al Nuggetului de Aur, Greenberg
fusese atras să discute afaceri cu Cigirinsky de zvonurile despre legendarul Partid Comunist, bogăţie. [13] Cei trei bărbaţi s-au întâlnit în gloria stinsă a staţiunii sovietice Ialta, pe peninsula Crimeea, şi au discutat despre potenţiale investiţii, inclusiv posibilă construirea unui cazinou sovietic acolo. Dar americanii „căutau şi investiţii în cazinourile lor”, a spus Tchigirinsky. „Au auzit mitul banilor partidului şi au decis că cazinourile vor fi o casă bună pentru ei”.
Cigirinsky a negat că discuţiile au avut ca rezultat vreo investiţie. („Afacerile din SUA sunt prea transparente. Nu se poate face nimic”, a spus el.) Dar la scurt timp, a călătorit la Atlantic City cu unul dintre prietenii săi din serviciile de informaţii străine, iar Greenberg l-a dus la Taj Mahal şi i-a prezentat Atu. [14] Până atunci, Cigirinsky se alăturase într-un parteneriat de afaceri cu fiul bărbatului pe care îl numea „Profesor”, fostul şef al informaţiilor militare ruse din SUA, Mihail Milshtein, care a predat generaţii de viitori ofițeri de informaţii. Fiul său, Vădim, a fost oficial economist, [15] dar a înființat şi o agenţie de traduceri care arăta ca un front, unde partenerii săi de afaceri includ un fost membru al forţelor speciale Alfa de elită a KGB şi fostul trimis sovietic la ONU.. [16]

în momentul în care l-a cunoscut pe Tchigirinsky, Trump a vărsat atât de mulţi bani - peste 1 miliard de dolari - în construirea Taj Mahal-ului, pe care îi plăcea să-l numească „a opta minune a lumii”, încât era adânc îndatorat şi se confrunta cu faliment. [17] Tchigirinsky şi-a amintit că a spus că afacerea cu cazinouri a fost „o luptă dificilă”. Ulterior, Trump a declarat pentru *New York Magazine* că în 1990 avea datorii de 5 miliarde de dolari, cu 980 de milioane de dolari în garanţii personale. „Am valorat minus 900 de milioane”, a spus el. Piaţa imobiliară intrase într-o recesiune, iar el a povestit revistei cum arătase un cerşetor orb în faţa Tiffany's, în New York, când se plimba cu soţia sa din acea vreme, Marla Marples, o frumuseţe blondă plină de farmec. - câştigător al concursului şi i-a spus: „Cum ţi-ar plăcea să ştii că valorează cu 900 de milioane de dolari mai mult decât mine astăzi?” [18]
Dar până în 1992, Trump a obţinut o schimbare remarcabilă. Şi-a redus garanţiile personale la 115 milioane de dolari vânzând o serie de iahturi şi avioane şi ajunsese cumva la o restructurare pentru restul datoriilor sale. [19] în iulie 1991, Taj Mahal a intrat în faliment pre-ambalat, dar Trump a fost salvat de către deţinătorii de obligaţiuni care au fost de acord să-şi prelungească plăţile datoriilor atâta timp cât le dădea 50% din cazinou. [20] Fusese ajutat în acest proces de doi titani ai Wall Street-ului: proprietarul fondurilor speculative Cari Icahn şi Wilbur Ross, care conducea divizia de faliment la banca de investiţii NM Rothschilds. [21] împreună, s-a raportat că i-au ajutat pe deţinătorii de obligaţiuni să convină asupra înţelegerii. Acelaşi Martin Greenberg care îl prezentase pe Tchigirinsky lui Trump avea şi el o legătură: el reprezenta deţinătorii de obligaţiuni în restructurare; Cigirinsky, la rândul său, a recunoscut că îl cunoaşte pe Icahn. [22]
S-ar putea să nu ştim niciodată dacă Tchigirinsky a fost implicat în pactul deţinătorilor de obligaţiuni Taj Mahal. (El a insistat că nu a investit niciodată în Taj Mahal, dar la un moment dat, când vorbeam despre dificultăţile financiare cu care se confrunta cazinoul în acel moment, a vorbit despre afacere aproape ca şi cum ar fi a lui. „Noi” n-am fost niciodată în această afacere”, a spus el. „Nu am înţeles totul despre această afacere atunci.” [23]) în orice caz, afacerile de la Taj Mahal au început curând să crească din nou. Până în septembrie 1992, Trump se lăuda cu profituri record pentru casă trei luni la rând, cu peste 80 de milioane de dolari strânşi în cele două luni precedente. [24] Emigranţii ruşi mergeau acolo
în mulţime aproape de când s-a deschis, atraşi de bling-ul său, de numele lui Trump şi de starurile pop ruse aduse să cânte acolo. High Rollers ruşi ar reduce cu 100.000 de dolari pe vizită şi ar primi tratamentul special rezervat clienţilor favorizaţi, [25] inclusiv camere de hotel de pluş, mâncare şi alcool gratuite şi servicii de şofer în limuzine extensibile sau chiar elicoptere. Taj Mahal a fost, de asemenea, un loc unde au fost puse puţine întrebări şi a devenit un loc favorit pentru spălarea numerarului. Reţeaua de aplicare a infracţiunilor financiare a Trezoreriei SUA a constatat ulterior că nu a raportat în mod regulat tranzacţiile suspecte şi a depus rapoartele pe care trebuia să le facă ori de câte ori un client a pariat mai mult de 10.000 USD într-o perioadă de douăzeci şi patru de ore. [26]
A devenit un loc favorit al lui Vyacheslav Ivankov, sau „Yaponchik”, asociatul temut al grupului Solntsevskaya, cu ochii reci de gheaţă şi temperamentul violent, care aterizase la New York în martie 1992, după Mogilevich, în parteneriat cu KGB, l-a ajutat să-i câştige eliberarea anticipată din închisoarea rusă unde a ispăşit zece ani pentru

fals şi trafic de droguri. [27] FBI credea că Yaponchik conducea o organizaţie criminală internaţională în afara bazei sale din Brighton Beach, traficând cu droguri, extorcare şi crimă şi supraveghend interesele americane ale Solntsevskaya. [28] în cele din urmă, agenţii l-au urmărit într-un apartament de lux din Trump Tower din Manhattan şi apoi la Taj Mahal, la care a făcut nouăsprezece vizite în timp ce era supravegheat între martie şi aprilie 1993, jucând acolo 250.000 de dolari. [29]
Trump supravieţuise primei sale ameninţări de faliment, iar ruşii se numărau printre cei care l-au ajutat să facă acest lucru. Taj Mahal a devenit un loc atât de popular pentru emigranţii ruşi, încât o parte dintr-un film rusesc a fost filmat acolo, o comedie care prezenta un cazinou deţinut de mafia rusă. [30]
în timp ce Trump a ieşit din aproape faliment, Cigirinsky a rămas aproape. S-a apropiat de proprietarul Sotheby's, Alfred Taubman, şi de ginerele său Louis Dubin, un dezvoltator imobiliar din New York care era prieten cu Trump. [31] L-a angajat pe unul dintre cei mai înalţi directori ai lui Trump, Louise Sunshine, care a servit ca vicepreşedinte executiv al Organizaţiei Trump, şi aproape că a cumpărat Mar-a-Lago, proprietatea palatială a lui Trump din Palm Beach, Florida - a decis să nu facă asta, spuse el, pentru că Taubman a avertizat că erau prea multe avioane care zboară joase. S-a înţeles cu Steve Wynn, proprietarul cazinoului Golden Nugget, care a fost la rândul său un rival şi apoi un prieten apropiat al lui Trump.
Sutele de milioane de dolari câştigate de fermecătorul şi elegantul Cigirinsky în timp ce şi-a extins afacerile la Moscova îi câştigaseră intrarea uşoară în înalta societate din SUA. [32] El lucra în strânsă cooperare cu guvernul oraşului Moscova al lui Iuri Luzhkov, chiar împărţind un birou cu înalţi oficiali ai departamentului de construcţii noi al oraşului, împreună cu Milshtein şi Yelena Baturina, soţia primarului Moscovei, a devenit proprietar al rafinăriei de petrol din Moscova, care aproviziona cea mai mare parte a oraşului şi a regiunii înconjurătoare printr-un contract profitabil cu BP. [33] Rafinăria a fost contractată să vândă exporturi de produse petroliere în valoare de cel puţin 800 de milioane de dolari prin enigmaticul coleg georgian al lui Tchigirinsky, Tamir Sapir, la New York. [34]
Sapir emigrase din Uniunea Sovietică la New York în 1975, devenind un pionier în primele operaţiuni comerciale cu petrol susţinute de KGB acolo. [35] A lucrat mai întâi ca şofer de taxi şi apoi oferise unei clientele exclusive de oficiali sovietici şi ofiţeri KGB cele mai noi
produse electronice americane. în acei ani, operase dintr-un magazin numit Joy Lud din centrul Manhattanului, ai cărui clienţi erau ministrul de externe sovietic Eduard Shevardnadze şi Evgheni Primakov. Dar magazinul a devenit un front pentru o operaţiune mult mai mare, care i-a acordat lui Sapir licenţe profitabile pentru a comercializa cantităţi mari de îngrăşăminte şi produse petroliere sovietice. Curând a devenit miliardar. Partenerul său în afacere a fost Sam Kislin, un emigrat cu piept de butoi din portul ucrainean Odessa, care a făcut şi comerţ cu metale cu Mikhail Cherney, unul dintre primii presupuşi mafioţi care au transferat averea sovietică prin firme legate de KGB. Niciunul dintre ei nu ar fi fost capabil să desfăşoare astfel de operaţiuni din New York fără sprijinul şi implicarea explicită a KGB-ului. [36] Kislin l-a cunoscut pe Trump încă din anii şaptezeci, când i-a dat lui Trump un împrumut pentru şapte sute de televizoare, a spus el mai târziu. [37]

Mai târziu, Sapir şi un asociat de afaceri al lui Kislin, un fost oficial comercial sovietic pe nume Tevfiq Arif, urmau să îşi unească forţele pentru a finanţa construcţia unui Trump Tower în Manhattan, SoHo, exact în momentul în care Trump avea cea mai mare nevoie de numerar. Kislin, între timp, a continuat să creeze o relaţie strânsă cu primarul New York- ului Rudy Giuliani, ulterior avocat personal al lui Trump.

Agalarov

Miliardarul de la Moscova care mai târziu urma să-l invite pe Trump să organizeze concursul de frumuseţe Miss Univers 2013 la Moscova - şi avea să organizeze o întâlnire fatidică între Trump şi un misterios avocat din Moscova care promitea murdărie pentru candidatura lui Hillary Clinton la preşedinţie - a fost protejatul lui Cigirinsky, magnatul construcţiilor Aras. Agalarov. Un fost oficial impunător al Partidului Comunist născut în republica sovietică Azerbaidjan, Agalarov fusese ales să înfiinţeze o altă dintre primele întreprinderi mixte sovietice în conformitate cu memoriile KGB pentru tranziţia la economia de piaţă. Fusese printre puţinii permisi de KGB să plece în SUA, unde, în 1989, a fondat compania mixtă dintre SUA şi sovietice Crocus International. „El este elevul meu", a spus Cigirinsky. — îl cunosc de multă vreme. [38] Cigirinsky a continuat să explice în grabă că a vrut să spună că l-a învăţat pe Agalarov tot ce ştia despre afacerea construcţiilor. Dar în cea mai mare parte a anilor 90, înainte să intre în construcţii la Moscova, Agalarov a rămas în SUA, conducând o afacere de import-export dintr-un mic birou din centrul oraşului Manhattan şi apoi în New Jersey. Agalarov părea să fie un alt dintre agenţii recrutaţi de KGB în anii crepusculari ai Uniunii Sovietice pentru a canaliza numerar în Occident, conform lui Yury Shvets. [39] „În acele vremuri, orice societate mixtă sovietică-americană putea fi înfiinţată numai cu aprobarea KGB", a spus Shvets. „Analiza mea profesională din punctul de vedere al modus operandi al serviciilor de securitate ruse arată că a fost recrutat". La fel ca mulţi operatori de joint- venture la acea vreme, Agalarov şi partenerii săi au început prin a importa tehnologia computerizată atât de necesară în Uniunea Sovietică. Apoi s-au extins în comerţul cu bunuri de larg consum, inclusiv din China, în Rusia, după căderea sovietică. [40] Agalarov dobândise, de asemenea, o participaţie pe cea mai mare piaţă în aer liber a Europei, Cherkizovsky Rynok, un vast lavă de barase din placaj de la periferia Moscovei, care şi-a câştigat reputaţia de Mecca pentru importurile şi mărfurile de contrabandă din China şi ca „stat în interiorul un stat" cu propria „poliţie, serviciu vamal şi instanţe" şi legiuni de
lucrători migranţi. [41] Coproprietarii pieţei ai lui Agalarov au inclus şi alţi asociaţi azeri ai lui Tevfiq Arif, fostul oficial comercial sovietic care a finanţat ulterior construcţia Turnului Trump din SoHo. [42]

Pe măsură ce afacerea de import-export a lui Agalarov din SUA a început să crească în anii nouăzeci, unul dintre cei mai apropiaţi parteneri ai săi din SUA a devenit subiectul unei anchete privind spălarea banilor. Oficialii americani deveneau conştienţi de numerarul negru rusesc care începea să inunde în ţară şi îl bănuiau pe Irakli Kaveladze că ar fi implicat. Potrivit lui Yury Shvets, elegantul etnic georgian era un „ilegal" - un agent pe care serviciile ruse de informaţii căutau să se infiltreze în America, unde se intenţiona să obţină cetăţenia americană. [43] Dacă iniţial KGB-ul şi-a concentrat în mare parte eforturile pe dezvoltarea unui program elaborat pentru agenţii săi „ilegali" de a prelua identităţile furate ale cetăţenilor occidentali adevăraţi, odată ce emigrarea din Uniunea Sovietică a început să crească din anii şaptezeci încolo, ea de asemenea a

căutat să cultive agenţi în rândul emigranţilor. Kaveladze a fost unul dintre ei, a spus Shvets. în 1989, la vârsta de douăzeci şi opt de ani, după ce a absolvit prestigiosul Moscow Finance Institute, i s-a permis să călătorească în SUA, unde s-a apropiat de o familie americană din Gettysburg, Pennsylvania. Doi ani mai târziu, a dobândit cetăţenia americană: se pare că fusese „adoptat" de mama familiei, Judith Shaw. (Când a murit în 1993, la vârsta de patruzeci şi nouă de ani, necrologul ei a descris-o pe Kaveladze drept „fiul ei adoptiv". [44]) „A fost trimis acolo sub linia de imigrare", a spus Shvets. „Serviciile de informaţii sovietice i-au invidiat întotdeauna pe chinezi şi pe Mossad. Ai putea merge în orice ţară şi ar exista întotdeauna un mare contingent de diaspora chineză şi evreiască. Ei puteau oricând să meargă la compatrioţii lor. înainte de prăbuşirea Uniunii Sovietice, a existat un val uriaş de emigrare care se afla sub controlul KGB. Kaveladze a fost trimis ca emigrat. [45] (Kaveladze, însuşi, nu a răspuns la solicitările de comentarii.)

Timp de aproape un deceniu, Kaveladze a servit drept vehicul pentru transferul a peste 1,4 miliarde de dolari în numerar negru rusesc şi est-european în conturile bancare din SUA.

[46] După absolvire, fusese rapid angajat ca vicepreşedinte la compania mixtă Crocus International a lui Agalarov, iar în octombrie 1991, proaspăt dobândită cetăţenie americană i-a permis să înceapă să deschidă o reţea de conturi bancare din SUA. Şi-a înfiinţat propria afacere, International Business Creations, care a împărţit o adresă din centrul oraşului Manhattan cu alte ţinute Agalarov şi prin care anchetatorii americani au descoperit mai târziu că a deschis conturi pentru mai mult de o sută de clienţi ruşi suspecţi la un pilon al sistemului financiar american. Citibank şi încă o sută de la Banca Comercială din San Francisco, care era deţinută parţial de un leton, care se pretindea că avea legături cu KGB.

[47] Ulterior, Citibank a recunoscut anchetatorilor că Kaveladze a deschis aceste conturi fără ca clienţii săi ruşi să fie vreodată să se prezinte în persoană sau să furnizeze dovezi ale activităţilor lor de afaceri. [48] Kaveladze a înregistrat, de asemenea, aproximativ două mii de corporaţii în Delaware pentru clienţii ruşi despre care pretindea că ştie puţine - nici măcar adevăratele lor identităţi. [49]

Potrivit unui fost oficial de la Kremlin, o parte din fluxul de numerar provenea dintr-un fond de slush de un miliard de dolari creat de o ţinută cunoscută sub numele de Fondul Naţional pentru Sport al Rusiei [50], căruia, la mijlocul anilor 90, i s-a dat dreptul de a importa alcool de către Elţin. şi tutun în Rusia fără tarife. Fondul a devenit o gaură neagră pentru contrabandă şi a fost legat de înalţi oficiali ai serviciilor de securitate din epoca Elţîn,

inclusiv garda de corp al lui Elţîn, Alexander Korzhakov. Ceea ce l-a tulburat cel mai mult pe unul dintre anchetatorii americani care examinau conturile create de Kaveladze a fost faptul că nu fuseseră transferaţi vreodată numerar prin unele dintre ele, în timp ce alte companii erau folosite pentru a face transferuri o singură dată. Parcă erau înfiinţate celule pentru operaţiuni viitoare, a spus o persoană familiarizată cu ancheta. — A înfiinţat atâtea naibii de corporaţii. Le foloseşte când are nevoie de ele - la fel cum ar fi fost telefoane. [51]

Conturile Kaveladze au fost doar vârful aisbergului. S-a constatat că unele dintre transferurile prin intermediul Commercial Bank of San Francisco sunt legate de o operaţiune mult mai mare: scandalul de spălare a banilor de la Bank of New York, de 7

miliarde de dolari. [52] în esenţă, fondurile pe care le gestiona Kaveladze făceau parte din fluxul de numerar negru rusesc care a inundat în SUA încă de dinainte de colapsul sovietic - şi o mare parte din arhitectura sistemului de transfer părea să fie condusă de KGB şi de Rusia, gloată.
Canalul de numerar al Băncii din New York era legat de mafiotul rus Semyon Mogilevich, pe care Shvets l-a descris ca fiind un „agent deosebit de important pentru informaţiile externe ruseşti" şi care de mult făcuse bani în Occident pentru Solntsevskaya şi KGB. Dar după ce schema a fost dezvăluită în vara lui 1999, scandalul fusese în curând uitat. Nu a existat o investigaţie penală reală, iar schema a fost eliminată ca fiind în mare parte evaziune fiscală şi vamală de către afacerile ruseşti de zi cu zi. Arhitecţii legăturilor schemei cu Mogilevich şi serviciile de securitate ruse au fost acoperiţi, la fel ca posibile legături cu agenţii de brokeraj din SUA şi escrocherii prin fraudă de acţiuni. Pentru Shvets, aceasta a fost o greşeală fatală. Occidentul fusese orbit de ceea ce credea că este victoria sa în Războiul Rece: „Ei credeau că Rusia s-a terminat pentru totdeauna... Nu le-a păsat să fure, atâta timp cât nu era prea vizibilă. Când Bush Senior a spus că Războiul Rece sa încheiat şi că începe o nouă eră a cooperării, asta a fost. Dar ruşii au folosit cooperarea pentru a înşela SUA. Americanii, sunt ca nişte copii. Dacă cooperezi, cooperezi. Asta este, şi nu se pun întrebări - chiar dacă ruşii ţin o cărămidă la spate. [53]
Calea fusese lăsată deschisă pentru serviciile de informaţii ruse şi partenerii lor din crima organizată să găsească alte modalităţi de a canaliza bani în SUA. Mai târziu, o nouă generaţie de bancheri din umbră legaţi de aceeaşi mafie şi KGB a inventat spălătoria moldovenească şi schemele de comerţ cu oglindă. Dar înainte de asta, potrivit lui Shvets şi a unui fost asociat de la Mogilevich, se pare că unul dintre canalele pe care s-au concentrat a fost operaţiunile de afaceri ale lui Donald Trump. [54] „Trebuiau să găsească modalităţi mai subtile de a spăla numerar prin intermediul întreprinderilor şi nu direct prin intermediul băncilor din SUA", a spus Shvets. „Şi au fost Trump şi problemele sale financiare - a fost o soluţie care a fost foarte la timp". [55]
Nu există nicio dovadă că Trump ştia că ar putea exista probleme cu foştii oameni de afaceri sovietici care au început să se alinieze la începutul anilor 2000 pentru a-i oferi oferte de afaceri profitabile. Consilierul şef al Organizaţiei Trump, Alan Garten, a spus că nu a avut niciun motiv să pună la îndoială sursa fondurilor. [56] Dar în acele vremuri, Trump era încă cufundat în datorii. Scăpase deja de falimentul personal la începutul anilor 90, dar fusese forţat să vândă proprietăţi preţioase precum Hotelul Piaza şi un proiect de dezvoltare prestigios din Upper West Side din Manhattan, precum şi o parte a cazinoului Taj Mahal. [57] Proprietatea restului vastului său imperiu imobiliar era în cel mai bun caz sumbre şi
încă se lupta cu aproape 2 miliarde de dolari în obligaţiuni datorate de grupul său de cazinouri şi hoteluri, Trump Hotels and Casino Resorts. [58] Băncile occidentale - în afară de Deutsche Bank - au devenit precaute să-i împrumute bani. în schimb, unul câte unul, un şir de foşti oameni de afaceri sovietici au venit la el cu propuneri de a construi o succesiune de Trump Towers. Pentru prima dată, lui Trump i s-au oferit licenţe şi taxe de administrare frumoase doar pentru onoarea de a-şi prezenta numele pe clădiri. în cel puţin un caz, el ar primi o participaţie de 18% fără a face nicio investiţie. Ofertele nu ar fi putut fi mai întâmplătoare pentru Trump. Şi au fost puse

puţine întrebări. „Donald nu face due diligence”, a spus mai târziu un fost director senior al Organizaţiei Trump, Abe Wallach. [59]
Majoritatea oamenilor de afaceri care au venit atunci la Trump au fost conectaţi la aceeaşi legătură de bărbaţi cu bani legaţi de KGB, unii cu legături cu grupul Solntsevskaya. A fost asociatul georgian al lui Shalva Cigirinsky, Tamir Sapir. Era Tevfik Arif, un fost oficial comercial sovietic cu legături cu Aras Agalarov, susţinut de un trio de magnaţi kazahi ai metalelor care se alăturaseră mai devreme în afaceri cu un presupus asociat al grupului Solntsevskaya. Era Alex Shnaider, ginerele care face comerţ cu metale al unui presupus asociat de la Solntsevskaya, care a canalizat banii Partidului Comunist în anii crepusculari ai regimului sovietic.
Farmecul şi ofensiva în numerar a acestei reţele au început cu fiul unui asociat al lui Semyon Mogilevich, care a crescut în Brighton Beach, enclava din New York care găzduia emigranţii ruşi şi bandele mafiote.

Sater

Când Felix Sater l-a abordat pentru prima dată pe Donald Trump, cândva în 2001, el trăise deja mai multe vieţi şi, după recunoaşterea lui, lucrase de mult cu personalităţi de rang înalt din serviciile secrete ruseşti. [60] Fostul agent de bursă luptător cu chip de boxer părăsise Uniunea Sovietică împreună cu familia sa la vârsta de opt ani, parte a valului de emigrare evreiască permisă la începutul anilor şaptezeci. S-au stabilit acasă în Brighton Beach, unde, potrivit a doi foşti asociaţi Mogilevich, tatăl lui Sater, Mihail Sheferovsky, a devenit un „executor” pentru unele dintre interesele lui Mogilevich acolo. [61] Sater a fost crescut într- o lume în care împuşcăturile din bande şi războaiele pe teren între grupurile mafiote erau obişnuite. Era, de asemenea, o lume în care crima organizată rusă se extindea în crima cu guler alb, făcând alianţe cu familiile criminale italiene - mai întâi pentru a vinde benzină contrabanditǎ, apoi în industria diamantelor din Sierra Leone, apoi în manipularea stocurilor, fraudă şi mărfuri elaborate, scheme de comerţ, precum şi traficul de arme şi droguri mai standard.
Sater ar pretinde că nu a fost niciodată implicat în toate astea. Dar când am vorbit, nu şi-a putut ascunde mândria în trecutul său. „Eu şi prietenii mei am crescut în Brooklyn şi să-ţi fie frică nu a fost primul lucru în minte”, mi-a spus el, umflându-şi pieptul. „Aş spune că este un grup destul de unic de oameni”. [62] La scurt timp după ce a început ca agent de bursă la o serie de firme din Wall Street, a avut probleme cu legea. În 1991, a ajuns în închisoare pentru cincisprezece luni pentru că a înjunghiat un broker de mărfuri în faţă şi gât cu tulpina spartă a unui pahar de cocktail. Apoi a scăpat de acuzaţiile pentru derularea unei scheme de fraudă a stocurilor de 41 de milioane de dolari „pump and dump” în colaborare cu membrii familiilor criminale italiene Gambino şi Gravese, contacte pe care le-a făcut prin
relaţiile tatălui său. [63] Prin intermediul a două case de brokeraj din New York pe care le-a co-fondat, Sater şi partenerii săi au achiziţionat în secret blocuri mari de acţiuni şi apoi şi-au umflat artificial preţul, plătind brokerilor pentru a emite declaraţii false şi dezvoltând muşchiul familiilor criminale italiene. [64] Unele dintre agenţiile de brokeraj implicate au fost investigate pentru legături cu schema de spălare a banilor Bank of New York. [65] Când această schemă s-a prăbuşit în 1996, Sater a părăsit New York-ul pentru Moscova, unde conexiunile sale cu Brighton Beach l-au ajutat să-şi facă prieteni în vârful serviciilor secrete ruseşti. El a susţinut că a plecat în Rusia în calitate de consultant pentru firma americană de telecomunicaţii AT&T, pentru a negocia un acord

de 100 de milioane de dolari pentru a închiria un cablu transatlantic către Statele Unite şi că prin acest acord propus a intrat în contact cu înaltul -ofiţeri de nivel din serviciile secrete militare ruse, care controlau telecomunicaţiile ţării. [66] Dar niciodată nu ar fi obţinut un astfel de acces atât de repede dacă nu ar fi fost pentru legăturile sale în crima organizată rusă. Aceste legături au inclus pe Mogilevich, care a colaborat cu serviciile de informaţii externe ruseşti, potrivit lui Yury Shvets şi un fost apropiat al lui Mogilevich care îl cunoştea pe Sater atunci. [67]
în ianuarie 1998, la scurt timp după ce FBI-ul din New York a descoperit un teanc de documente care dezvăluie implicarea sa în schema de fraudă a acţiunilor, Sater a contactat ofiţerii de informaţii americani la Moscova şi şi-a oferit cooperarea. [68] El va furniza informaţii de top despre activităţile talibanilor şi ale Alianţei de Nord în Afganistan, unde agenţii de informaţii ruşi şi crima organizată erau activi de mult timp. Pentru Sater - şi pentru informaţiile ruseşti - a fost începutul unei frumoase prietenii. Sater a furnizat mai întâi informaţii despre rachetele Stinger pierdute pe care guvernul SUA încercase de mult să le urmărească, furnizând chiar şi numerele lor de serie şi transmisând informaţiile că acestea se aflau în mâinile Alianţei de Nord, care acum dorea să le vândă. [69] Apoi, după ce a furnizat informaţii suplimentare, inclusiv coordonatele taberelor Al Qaeda şi ceea ce el a spus că sunt cinci numere de telefon prin satelit aparţinând lui Osama bin Laden, s-a întors în SUA pentru a se preda. La sosirea sa, el a încheiat o înţelegere cu FBI care ia permis să evite acuzaţiile - şi o potenţială pedeapsă de douăzeci de ani de închisoare - pentru înşelătoria de fraudă a acţiunilor. în schimb, a câştigat aplaude pentru ceea ce au devenit zece ani de cooperare fructuoasă cu FBI. [70]
Dar şi Sater urma o tradiţie veche. încă din perioada sovietică, asociaţii mafiei ruse de la Brighton Beach s-au oferit ca informatori FBI în schimbul renunţării la acuzaţiile penale. [71] Dar contactele lui Sater pentru crima organizată şi serviciile secrete ruse ar fi trebuit să sune alarma. Ajutase chiar şi FBI-ul să descopere schema de fraudă a acţiunilor, lăsând un teanc de documente într-o cutie de valori pe care nu a plătit-o şi apoi ajutându-i pe agenţi să le descifreze. [72] Când ne-am întâlnit în mai 2018, el mi-a spus că contactele sale de informaţii ruseşti, inclusiv în serviciile de informaţii militare, GRU, au fost de acord să-i furnizeze informaţii deoarece erau disperaţi după numerar. „GRU nu era îngrijorat să spioneze America atunci. S-au îngrijorat doar să facă bani. Ei nu erau tocmai pricepuţi din punct de vedere financiar, iar eu eram cineva care lucra pe Wall Street, vorbea fluent rusă şi engleză şi înţelegea finanţele - şi vorbeam cu ei despre o afacere care ar aduce 100 de milioane de dolari. Acea afacere nu s-a încheiat niciodată, iar Sater nu a putut explica ce bani le-a plătit vreodată - dacă au existat.
Potrivit lui Yury Shvets, contactele de vârf ale lui Sater în serviciile secrete ruseşti urmau o tradiţie veche, care datează din vremea sovietică - canalizarea informaţiilor printr-un atu
pentru a-şi ridica statutul şi influenţa. Ar fi fost imposibil pentru Sater să obţină acces la astfel de informaţii fără cooperarea şi asistenţa activă a membrilor de rang înalt ai informaţiilor ruse şi ai crimei organizate. Shvets a spus că crede că legăturile lui Sater provin dintr-o alianţă cu Mogilevich şi Shabtai Kalmanovich, un alt asociat al KGB-ului Solntsevskaya, care fusese închis de israelieni în anii optzeci pentru spionaj pentru sovietici: „Kalmanovici a decis totul pentru Sater". [73] Mogilevici şi Kalmanovici se

aflau în centrul unui imperiu de contrabandă de arme care făcea comerţ cu arme cu toate părţile - cu talibanii şi cu oponenţii lor Alianţa de Nord - şi îndeplinea sarcini pentru informaţiile ruse. Potrivit unui fost asociat Mogilevich care l-a cunoscut atunci, Sater nu pusese niciodată piciorul în Afganistan, iar informaţiile de pe numerele de telefon ale lui bin Laden şi rachetele Stinger dispărute „ar fi venit cel mai probabil de la Seva”. [74]
încă din copilărie, Sater făcuse parte dintr-o lume vicioasă în care a supravieţui era să joace un joc dublu sau chiar triplu, schimbându-şi masca în funcţie de circumstanţe. „Toată lumea are multe feţe şi ne este foarte greu să ştim care este adevărat şi care nu”, a spus un alt fost asociat al lui Mogilevich. „Trebuiau să fie aşa pentru a supravieţui”. [75] A lor era o lume a afacerilor din spate şi o economie subterană care funcţionase în umbră încă din vremea sovietică, unde un singur pas greşit te putea duce la închisoare pe viaţă sau, mai probabil, un glonţ în cap.
Sater a insistat că nu a avut niciodată vreun contact cu Mogilevich şi nici mafiotul nu l-a ajutat vreodată în relaţiile sale cu urmărirea armelor şi a taberelor Al Qaeda pentru FBI. Orice sugestie a fost legată de Mogilevich: „Vă spun că este o prostie completă şi totală. Este o minciună completă. Nu l-aş cunoaşte dacă ar veni şi s-ar aşeza lângă noi. [76] Cu toate acestea, nu s-a putut abţine să se laudeze că legăturile sale au fost mai mari decât atât: „Orice pretenţie că sunt asociat cu Mogilevich este un fel de insultă. Sunt activ la un nivel mult mai înalt decât el.' [77]
De fapt, legăturile lui Sater s-au extins şi în noua generaţie de mafioţi ruşi care au preluat unele dintre schemele ilicite de transferuri de numerar negru după ce Mogilevich a fost demascat în scandalul Bank of New York. Cel mai apropiat prieten al său încă din copilărie a fost Yevgeny Dvoskin, bancherul din umbră care a lucrat în strânsă colaborare cu un general senior al FSB pentru a deveni arhitect al multor dintre noile scheme de spălare a banilor din anii 2000 - Spălătoria Moldovei şi tranzacţiile cu oglindă Deutsche Bank. - care a canalizat zeci de miliarde de dolari de transferuri ilicite în Occident. [78] Cei doi crescuseră împreună pe acelaşi bloc din Brighton Beach, Brighton Twelfth Street. [79] „L- am cunoscut foarte bine”, a spus Sater. „Am cunoscut-o pe prima lui soţie şi apoi am cunoscut-o pe a doua lui soţie. Am crescut cu el. Este un vechi si drag de-al meu prieten. [80]
Sater a fost mândru de legătura lui cu Dvoskin, care, a spus el, „nici măcar nu s-ar pisa pe Mogilevich dacă ar fi în flăcări”. El a povestit despre modul în care Dvoskin a lucrat îndeaproape cu Ded Hasan, un alt mafiot rus puternic, care mai târziu a fost împuşcat într- un restaurant din Moscova. Când l-am întrebat naiv dacă nu a fost îngrijorat când cel mai bun prieten al lui făcea afaceri cu Ded Hasan, Sater a pufnit dispreţuitor: „Uite ce sa întâmplat cu Ded Hasan. Ei au fost cei care ar fi trebuit să fie îngrijoraţi să facă afaceri cu [Dvoskin].' [81]
Până la întâlnirea cu Donald Trump în 2001, Sater şi-a unit forţele în afaceri cu fostul oficial comercial sovietic Tevfik Arif. [82] Arifîşi făcuse bani tranzacţionând crom din Kazahstan ca agent pentru comerciantul de metale al lui Mikhail Cherney, TransWorld Group. Apoi făcuse un parteneriat strâns cu un grup de magnaţi kazahi ai metalelor, cunoscut sub numele de „trioul”, condus de Alexander Mashkevich, care a început în afaceri lucrând pentru Boris Birshtein, un presupus asociat Solntsevskaya. [83] (Mashkevich nu a răspuns solicitărilor de comentarii.) Arif „făcea afaceri cu

Mashkevich. Se cunosc de douăzeci sau treizeci de ani, a spus Sater. „A fost Transworld... şi Mikhail Cherney. A lucrat cu Cherney la început. [84]
Sater a susţinut că îl cunoştea pe Arif de doar trei luni înainte de a accepta să intre în afaceri cu el. S-au întâlnit, a spus el, pentru că Arif era vecinul său din Sands Point, o enclavă exclusivistă din Long Island, cândva adăpostul lui William Randolph Hearst şi al familiei Guggenheim, care fusese modelul pentru East Egg al lui *Great Gatsby.* [85] împreună au înfiinţat o firmă de dezvoltare imobiliară numită Bayrock Group şi s-au mutat într-un birou, la un etaj sub sediul organizaţiei Trump din Trump Tower, la 725 Fifth Avenue, cu femei „atrăgătoare" din Europa de Est. [86] Unul dintre managerii lui Trump a început să treacă pe aici şi, în curând, i-a oferit lui Sater o prezentare lui Trump. [87] După cum spune Sater, întâlnirea a fost spontană şi la iniţiativa lui: „Am intrat în biroul lui şi i-am spus: „Voi fi cel mai mare dezvoltator din New York." El a râs. Cred că i-a plăcut abordarea mea trumpesc. Am început să lucrăm împreună imediat. [88]
Sater şi Arif i-au oferit lui Trump o înţelegere pe care cu greu l-ar putea refuza. Grupul Bayrock ar urma să-şi asume finanţarea şi construcţia unei serii de dezvoltări de lux, plătindu-i lui Trump o taxă de licenţă pentru onoarea de a-şi folosi numele. [89] La sfârşitul anului 2003 a fost anunţată o staţiune de condominiu-hotel de lux la Fort Lauderdale în Florida. [90] Ar exista hotelul şi reşedinţa Trump International de 200 de milioane de dolari din Phoenix, Arizona, achiziţionat de Bayrock cam în acelaşi timp. [91] Apoi, în 2005, Bayrock a cumpărat un teren pe o stradă în plină dezvoltare din SoHo din Manhattan, care avea să devină Trump SoHo, un turn de sticlă cu patruzeci şi şase de etaje de lux şi exces, de apartamente, un hotel şi Mobila Fendi. [92] Lui Trump urma să i se acorde o participaţie de 18% din capitalul propriu al proiectului şi un flux constant de comisioane de administrare, în ciuda faptului că nu trebuia să contribuie cu un cent. [93] Ofertele nu ar fi putut veni într- un moment mai bun pentru Trump. Până în 2004, filiala cazinourilor şi a hotelurilor din imperiul său a solicitat protecţia împotriva falimentului din capitolul 11 şi o altă înţelegere de restructurare. [94]
Legătura a oferit şi beneficii potenţiale pentru Bayrock. Evoluţiile imobiliare au oferit o cale de a evita reglementările bancare mai stricte din SUA impuse în urma scandalului Bank of New York şi a atacurilor teroriste din 11 septembrie. „Nu mai puteau aduce cu uşurinţă bani prin intermediul companiilor fictive", a spus Jack Blum, un avocat din Washington specializat în infracţiuni financiare cu guler alb. „Dar banii au trecut apoi în imobiliare din Miami, New York şi Londra. Imobilele au fost scutite de orice fel de raportare a activităţii suspecte. Dintr-o dată ai apărut aceste apartamente de lux. Nimeni nu a întrebat de unde vin banii. Dacă sunt un escroc şi caut pe cineva care să ajute la acoperirea lucrurilor, atunci toată afacerea a fost ce zici să investesc în imobilul tău. „Eu voi face construcţia şi tu oferi acoperirea. Chiar vei câştiga nişte bani din asta." A devenit un model pentru Organizaţia Trump din întreaga lume. [95]
A fost nevoie de aproape două decenii pentru ca oficialii Trezoreriei SUA să avertizeze că imobilele premium din SUA devin un vehicul pentru oficialii străini corupţi şi criminalii transnaţionali pentru a spăla bani murdari. O investigaţie a Trezoreriei din 2018 a constatat că unul din trei cumpărători în numerar de proprietăţi de ultimă generaţie erau suspecţi, în timp ce majoritatea vânzărilor din vârful pieţei au avut loc prin intermediul companiilor a căror proprietate era ascunsă. [96] Şi chiar dacă cei din

spatele schemelor au vândut apartamente cu pierdere, a spus un anchetator american, ar putea obţine un profit luând o reducere pentru spălarea numerarului.
Pentru fostul director financiar al lui Bayrock, Jody Kriss, sursa de finanţare a companiei a devenit o întrebare alarmantă. Mai târziu, el a susţinut într-un proces pentru racket împotriva Bayrock că susţinătorii săi includ „interese ascunse în Rusia şi Kazahstan” şi că compania nu era decât un front pentru spălarea numerarului. „Evaziunea fiscală şi spălarea banilor sunt nucleul modelului de afaceri al lui Bayrock”, a declarat iniţial procesul intentat de Kriss. [97] Bayrock, a susţinut el, era „în mare parte o afacere deţinută şi operată de mafiote”, care avea „acces la conturi de numerar la o rafinărie de crom din Kazahstan”. [98] Bayrock a negat pretenţiile.
Rafinăria la care se referea Kriss era uzina de produse chimice de crom din Aktyubinsk, al doilea cel mai mare producător mondial de substanţe chimice pe bază de crom, care a eructat fum în steppa sumră a Kazahului şi a scurs toxine în sursa de apă locală, făcându-l de nebăut. [99] A fost deţinut de Arif şi de fratele său, care a servit ca oficial înalt în ministerul industriei din Kazahstan în anii nouăzeci. în semn al legăturilor strânse care legau această reţea, mina de crom care aproviziona centrala era deţinută de magnaţii kazahi ai metalelor, cunoscuţi sub numele de „trio”, sau mai oficial Eurasian Natural Resources Corporation (ENRC).
Oraşul care înconjura fabrica nu era decât un centru sărac pentru muncitorii migranţi. în mod clar, toate profiturile au fost trimise în altă parte. Bayrock în sine nu părea să rămână niciodată fără numerar. Arif şi Sater, a susţinut Kriss, aveau să vină cu fonduri „lună după lună, timp de doi ani, de fapt mai des, ori de câte ori Bayrock rămânea fără numerar”. [100] De fiecare dată când fluxul de numerar începea să fie strâns, conform procesului, proprietarii „ar apărea în mod magic cu un fir de „undeva” suficient de mare pentru a menţine compania în funcţiune”. [101] Dar Trump nu părea să pună niciodată întrebări. De fapt, el a recunoscut ulterior în cadrul procedurilor judiciare că „nu a înţeles niciodată cu adevărat cine deţine Bayrock”.
în acelaşi timp, Trump a început să semneze acorduri similare cu o serie de alte ţinute foste sovietice. La începutul anului 2002, un emigrat sovietic israelian, Michael Dezer, şi fiul său Gil au semnat un acord de licenţă cu Trump pentru Trump Grand Ocean Resort and Residences, în valoare de 600 de milioane de dolari, pe o porţiune de pe malul mării din Sunny Isles, lângă Miami. [102] O investigaţie Reuters a estimat că Trump a câştigat zeci de milioane de dolari din afacere, în care Dezers şi-a asumat toate costurile şi riscurile. [103] în total, proprietăţi în valoare de peste 98,4 milioane de dolari din sudul Floridei au fost cumpărate de ruşi în şapte turnuri de lux cu marca Trump. Şase dintre ele au fost dezvoltate de Dezers. O treime din cele peste 2.000 de apartamente din cele şapte clădiri Trump fuseseră cumpărate prin intermediul vehiculelor cu proprietate anonimă - companii cu răspundere limitată sau SRL-uri. O serie de oameni de afaceri ruşi de rangul doi şi trei, sau „minigarhi”, cu cablaj politic, inclusiv trei foşti oficiali de stat, au plătit milioane de dolari pentru apartamente în proiectele Trump. [104]
Apoi a fost Alex Shnaider, un comerciant de metale de treizeci şi şase de ani, născut în Rusia, care a făcut o avere de 2 miliarde de dolari achiziţionând o fabrică de oţel ucraineană şi apoi extinzându-se în Europa de Est în Serbia, Muntenegru şi Armenia, unde deţinea reţeaua electrică a ţării. [105] Construit ca un boxer, cu părul tuns strâns şi o falcă pătrată şi hotărâtă, Shnaider s-a întâmplat să fie ginerele lui Boris Birshtein,

care, potrivit FBI, era asociat al grupului Solntsevskaya. [106] în 2003, Shnaider's Midland Resources a devenit dezvoltatorul Trump International Hotel and Tower, în valoare de 500 de milioane de dolari, din Toronto, un bloc de apartamente şi camere de hotel cu şaizeci şi cinci de etaje în spatele unei faţade de sticlă strălucitoare. [107] în epoca sovietică, socrul său înfiinţase Seabeco, comerciantul de mărfuri care a fost printre primul val de vehicule înfiinţate de KGB pentru a canaliza averea comunistă în conturi bancare din Occident. [108] Pe parcurs, el a devenit, de asemenea, un agent cheie pentru grupul Solntsevskaya. Potrivit unui raport FBI, în octombrie 1995, Birshtein a găzduit o întâlnire pentru şefii Solntsevskaya la biroul său din centrul de diamante din Tel Aviv. [109] Printre ei s-au numărat Semyon Mogilevich şi şeful Solntsevskaya Serghei Mihailov. Subiectul în discuţie, a raportat FBI, a fost „împărţirea intereselor în Ucraina".

FBI nu a fost singurul braţ al forţelor de ordine occidentale care examina legăturile. Serviciile secrete elveţiene, într-un raport din 2007, au menţionat, de asemenea, „legăturile strânse" ale lui Birshtein cu Solntsevskaya, [110] în timp ce poliţia elveţiană a remarcat că, atunci când Birshtein a părăsit Seabeco mai târziu, în anii nouăzeci, pentru a-şi înfiinţa propria operaţiune în Anvers, Belgia, a înfiinţat cel puţin o companie, acolo, MAB International, cu Mihailov. [111] Birshtein, cu toate acestea, printr-un avocat, a negat că a lucrat vreodată cu Solntsevskaya. [112] El a stabilit, de asemenea, o legătură strânsă cu trioul de magnaţi kazahi ai metalelor care au lucrat îndeaproape cu Arif şi Bayrock. Un membru al trio-ului, Patokh Chodiev, a fondat o filială a Seabeco la Bruxelles în 1991, în timp ce un altul, Alexander Mashkevich, care a început la sfârşitul anilor optzeci ca vicepreşedinte al Seabeco, a înfiinţat şi o altă companie cu sediul la Bruxelles, cu o Seabeco separată, asociat. [113] Shnaider a pretins că este înstrăinat de socrul său, dar cel mai apropiat partener de afaceri al său a mărturisit la înalta Curte din Londra că şi-a datorat cariera relaţiei cu Birshtein. [114] Trump a fost curtat în curând de alţii care l-ar ajuta să se extindă mai departe. în 2005, un importator-exportator libanez fără experienţă în industria imobiliară, Roger Khafif, l-a abordat cu o ofertă de a construi Trump Ocean Club International Hotel and Tower în Panama. [115] Clădirea strălucitoare de şaptezeci de etaje avea să-i aducă lui Trump taxe de 75 de milioane de dolari. Brokerul adus de Khafif pentru a vinde apartamente în turn a fost un fost vânzător de maşini brazilian pe nume Alexandre Ventura Nogueira, care ulterior urma să fie acuzat de spălare de bani. [116] Nogueira, care fusese surprins pe bandă de un fost partener de afaceri vorbind despre spălarea „banilor de droguri", la rândul său, a lucrat îndeaproape pentru a vinde apartamentele Trump Ocean Club cu doi foşti emigraţi canadieni sovietici, Alexander Altshoul şi Stanislau Kavalenka, în ciuda faptului că faptul că ambii s-au confruntat cu acuzaţii din partea forţelor de ordine canadiane de legătură cu crima organizată. [117] Altshoul a fost acuzat de participarea la o schemă de fraudă ipotecară, în timp ce Kavalenka a fost acuzată de răpire şi proxenetism prostituate ruseşti. [118] în ambele cazuri, acuzaţiile au fost ulterior renunţate.

Alan Garten, consilierul juridic şef al Organizaţiei Trump, a declarat pentru Reuters că nimeni din companie nu şi-a amintit să fi avut vreo relaţie cu Nogueira şi nici vreo implicare în vânzarea apartamentelor. Trump, a spus el, nu face decât să-şi licenţieze marca şi să ofere servicii de management. însă pentru Trump, indiferent de cine sau de ce se afla în spatele lor, ofertele au părut neînţelese. Au devenit un totem care

semnifică sănătatea lui financiară. Când SUA se prăbuşeau în criza creditului la sfârşitul anului 2007, Trump le-a prezentat drept dovadă că imperiul său plutea ferm. „într-un mediu în care niciun dezvoltator nu primeşte finanţare pentru locurile lor de muncă", a scris el într-o scrisoare către *Wall Street Journal în* noiembrie 2007, „am asigurat cu succes finanţare în ultimele trei luni pentru Trump International Hotel & Tower din Toronto, Trump SoHo şi Trump International Hotel & Tower din Panama. Aceste fapte sunt o dovadă a forţei numelui şi mărcii Trump în cadrul comunităţii financiare. [119]

Bărbaţii care s-au alăturat lui Trump în afaceri erau toţi interconectaţi şi, în momentul în care el a scris scrisoarea *WSJ*, aceştia într-adevăr făcuseră măsuri pentru a aduce mai multă finanţare. în 2006, Tamir Sapir, locuitorul proprietăţii imobiliare din New York, care îşi făcuse avere tranzacţionând petrol sovietic, sa alăturat lui Bayrock în dezvoltarea Trump SoHo. Şi la începutul lui 2007, trio-ul kazah, prin holdingul lor ENRC, a intrat oficial ca parteneri strategici ai Bayrock, care ar putea oferi finanţare prin capitaluri proprii. [120] Fără acces la finanţele Bayrock, nu este clar ce finanţare ar fi putut oferi, dacă este cazul. Dar reţeaua devenea completă. Şi Shalva Cigirinsky a fost printre ei. El, Mashkevich, Sapir, Arif şi Sater erau toţi prieteni şi asociaţi. Au participat la nunţile urmaşilor [121] şi toţi au făcut afaceri la un moment dat cu Trump.

Pe măsură ce criza financiară s-a apropiat din ce în ce mai mult, Bayrock a continuat să caute sprijin. în mai 2007, a semnat un „acord de împrumut" de 50 de milioane de dolari cu o neclară companie financiară islandeză, FL Group. Acest împrumut s-ar transforma într-o participaţie de control într-o nouă asociere în comun compusă din interesele Bayrock în patru dintre proiectele sale, inclusiv Trump SoHo, chiar înainte ca proiectele să fie de aşteptat să plătească acţionarilor profituri de peste 500 de milioane de dolari în următorii doi ani. [122] De fapt, conform versiunii iniţiale a procesului pentru racket, intentat ulterior de directorul financiar Bayrock, Jody Kriss, aranjamentul a fost menit să fie o modalitate prin care FL Group, Sater şi Arif să „decapate" veniturile de sute de milioane de dolari, a proiectelor, lăsându-i pe alţi creditori la starea de sus. [123] Dar această cerere a fost retrasă ulterior şi nu este clar dacă numerar şi active au fost transferate în această nouă afacere, lăsând principala firmă de dezvoltare Bayrock o carcasă goală, sau dacă Trump a primit vreo parte din aceste profituri din pachetul de 18% pe care îl avea. a fost acordat în afacerea Trump SoHo. Proprietatea ţinutei islandeze făcea parte dintr-o reţea încurcată de companii despre care se zvoneşte în mod persistent că ar fi conectate la Kremlinul lui Puţin şi care urmau să se prăbuşească în curând în criza financiară, pe fondul acuzaţiilor de crime financiare. Jody Kriss, fostul director financiar Bayrock, a mărturisit ulterior că Arif şi Sater i-au spus că FL Group este „aproape de Puţin". Dar adevărul părea îngropat în prăbuşirea financiară. [124]

Când criza de numerar s-a înăsprit şi mai mult, un alt magnat rus a apărut la orizont pentru a-l ajuta pe Trump. în iulie 2008, în ajunul crizei, magnatul îngrăşămintelor Dmitri Rybolovlev a fost de acord să cumpere un conac din Palm Beach de la Trump pentru 95 de milioane de dolari, mai mult de două ori mai mult decât a plătit Trump iniţial pentru el. (Rybolovlev nu a locuit niciodată în proprietate. în cele din urmă, a demolat conacul şi a împărţit terenul pentru vânzare.)

Apoi, când multe dintre aceste proiecte s-au prăbuşit după criza financiară, nu părea să conteze prea mult pentru niciunul dintre ele. în primul rând, dezvoltarea lui Bayrock

din Fort Lauderdale, pentru care se cheltuiseră peste 140 de milioane de dolari pentru construcţie, a intrat în faliment. [125] în 2009, cu turnul încă o carcasă de beton goală, Trump şi-a scos numele din proiect, în timp ce Bayrock a înţepenit zeci de cumpărători din milioanele de dolari pe care i-au depus în depozite - precum şi principala bancă creditoare.. Până la acel moment, în orice caz, Bayrock ar părea să transfere în esenţă un interes de control în acest proiect şi în alte proiecte către noua societate susţinută de FL Group. [126] Dezvoltarea strălucitoare pe care Bayrock o promisese în Phoenix, Arizona, nici măcar nu a demarat niciodată, blocată în conflict cu un investitor local care a pretins că Felix Sater a scos bani din el. [127] Trump SoHo s-a deschis în 2010, dar Bayrock şi Trump s-au confruntat cu procese din partea cumpărătorilor, susţinând că au fost păcăliţi să cumpere unităţi prin intermediul cifrelor de vânzări umflate artificial. [128] Trei ani mai târziu, Trump SoHo a intrat în executare silită. [129] La patru ani de la deschidere în 2012, Trump Tower al lui Alex Shnaider din Toronto era încă pe trei sferturi gol. Până în 2016 a intrat în faliment, în timp ce compania de dezvoltare fondată pentru construirea lui Shnaider a dat faliment în 2015, neobândind un împrumut de 300 de milioane de dolari de la Raiffeisen Bank, banca austriacă cunoscută pentru legăturile strânse cu elita conducătoare a Kremlinului si, mai devreme, cu negru, -transferuri de numerar care implică Diskont Bank. [130]
Dacă totul a fost un miraj, Trump a beneficiat totuşi masiv de plăţile de licenţă şi taxele de administrare nedezvăluite, în timp ce oameni ca Bayrock şi Shnaider au reuşit să canalizeze bani prin proiecte şi, potenţial, să facă o crimă. „în multe locuri falimentul a fost foarte profitabil", a spus avocatul criminalist Jack Blum. „împrumuţi bani de la bănci pentru proiect şi apoi îl dai în faliment. încă mai pleci cu banii de construcţie. [131]

The Dangle

Evan, pe măsură ce ofertele de proprietate din SUA s-au reunit, aceeaşi reţea a pus o serie de propuneri pentru un turn grandios al lui Trump la Moscova, în care Trump ar face din nou un procent mare pentru a-şi împrumuta numele fără a suporta niciunul dintre costurile de construcţie. Niciuna dintre aceste tranzacţii nu avea să depăşească vreodată, dar au fost suficiente pentru a menţine interesul lui Trump - şi pentru a-l face pe el şi familia lui să călătorească la Moscova. în 2005, Sater, prin Bayrock, a promis un Trump Tower pe locul unei vechi fabrici de creioane pe râul Moscova. [132] Terenul era deţinut de doi bancheri, dintre care unul era în consiliul de administraţie al Diskont Bank, aceeaşi bancă din Moscova care fusese în centrul scandalului de spălare a banilor care a dus la uciderea bancherului central adjunct Andrei Kozlov.. [133] Acordul a căzut când bancherul a fugit din Rusia după scandal, susţinând că a fost forţat să efectueze operaţiuni financiare sub ameninţarea serviciilor de securitate. [134] Dar până atunci, Sater o escortase pe fiica lui
Trump, Ivanka, şi pe fiul său cel mai mare, Donald Jnr, în vizite la Moscova. Cu o ocazie, în griul îngheţat al unei ierni de la Moscova din februarie 2006, el şi-a folosit conexiunile pentru a aranja un tur al biroului lui Puţin de la Kremlin pentru Ivanka. [135]
Curând, Cigirinsky a intrat în luptă. Omul de afaceri născut în Georgia s-a bătut frecvent cu Ivanka şi Donald Trump Jnr la Moscova şi Mayfair şi a propus un zgârie-nori elaborat de sticlă proiectat de Norman Foster, planificat să fie cel mai înalt din Europa şi care costă 2- 2,5 miliarde de dolari, în viitorul district financiar al Moscovei. [136] El

a spus că este dispus să-i dea lui Trump 20% din profituri doar pentru onoarea de a-şi folosi numele. Acest proiect a mers la sud în criza financiară din 2008, când imperiul de afaceri al lui Tchigirinsky - exploatat până la mâner - s-a prăbuşit.
Aras Agalarov, fostul oficial al Partidului Comunist care fusese protejatul lui Cigirinsky, a fost rapid să preia conducerea. Până atunci, Agalarov a absolvit de mult rădăcinile sale, conducând una dintre primele întreprinderi mixte sovietice-americane, devenind unul dintre cei mai mari magnaţi din construcţii ai Moscovei, remarcat pentru Crocus City, un imens centru comercial de lux şi sală de concerte pe care le construise la periferia Moscovei. . în noiembrie 2007,1-a invitat pe Trump la Târgul Milionarilor, o expoziţie anuală de bunuri de lux pe care a găzduit-o acolo. Se pare că Trump a participat la acest festival de extravaganţă şi bling, în care iahturi de lux, telefoane mobile încrustate cu diamante şi insule întregi au fost scoase la vânzare, pentru a comercializa lansarea „24K Super Premium Vodka" cu marca Trump, care a venit într-o sticlă decorată cu aur de 24 de carate. Acest efort de a lansa o afacere cu vodcă la Moscova a fost la fel de reuşit ca şi aducerea cărbunilor la Newcastle, dar se pare că la Agalarov, Trump şi-a făcut o nouă şi fatidică cunoştinţă.
în noiembrie 2013, Agalarov l-a găzduit din nou pe Trump la Moscova, de data aceasta pentru concursul de frumuseţe Miss Univers, deţinut de Trump. Agalarov era legendar pentru ospitalitatea sa şi, potrivit unui bancher occidental, pentru fetele frumoase care lucrau pentru el. Trump a stat două nopţi în apartamentul penthouse al luxosului hotel Ritz- Carlton din Moscova, cu vedere la Piaţa Roşie, şi a ieşit radiant. Faptul că nu l-a întâlnit pe Vladimir Puţin, aşa cum spera el, nu i-a atenuat starea de spirit. „Am avut un weekend grozav la Moscova cu tine şi familia ta", a scris el pe Twitter Agalarov. „TRUMP TOWER - MOSCOVA este următorul". Proiectul unui Trump Tower din Moscova fusese reînviat, iar Agalarov a început să vorbească despre planuri pentru o nouă dezvoltare majoră a afacerii. Irakli Kaveladze, care a lucrat cu Agalarov pentru a deschide sute de conturi bancare din SUA, a condus discuţiile. Se planifică construirea a douăsprezece proprietăţi în apropiere de Crocus City Mall, un proiect care s-ar fi numit „Manhattan", cu două turnuri în centru - unul care va fi numit după Trump, celălalt după Agalarov. [137] Sberbank, banca de stat rusă, a fost menită să îşi alinieze finanţarea.
Acesta a fost încă un proiect care nu s-a materializat. Cu toate acestea, în timp ce Agalarov şi-a adâncit relaţia cu Trump, el a urcat rapid în rândurile Moscovei. Guvernul lui Puţin l-a selectat pentru o serie de proiecte de prestigiu de infrastructură de stat: mai întâi pentru un contract de 73 de miliarde de ruble pentru o nouă universitate în Orientul îndepărtat, iar apoi pentru construirea a două stadioane de fotbal pentru Cupa Mondială din 2018, pentru 18 miliarde de ruble, o bucată. [138]
în 2015, când Trump a decis să candideze la preşedinţia SUA, Shalva Cigirinsky era în apropiere. Mi-a spus că este alături de prietenul şi aliatul apropiat al lui Trump, Steve Wynn, proprietarul cazinoului care urma să devină un donator major pentru campania electorală a lui Trump şi, ulterior, preşedintele de finanţe al Partidului Republican, la scurt timp după anunţarea deciziei. Tchigirinsky îşi aminteşte că a clătinat din cap cu bucurie, dar şi cu neîncredere: „Wynn mi-a spus: „Shalva, va dura maxim două luni, apoi va termina. El ştie despre asta. Dar apoi în trei luni nu a cedat. Era din ce în ce mai popular, ţinând discursuri în toată SUA. Avea atât de multă energie. Când am vorbit cu el, am fost surprins de determinarea, energia şi încrederea în sine.' [139]

Chiar dacă Trump şi-a intensificat candidatura pentru preşedinţie, aceeaşi reţea rusă şi-a intensificat curtarea faţă de el. Felix Sater a reapărut pe faţa locului aproape imediat ce decizia a fost anunţată. El a început să lucreze cu avocatul personal al lui Trump, Michael Cohen, de care a fost aproape încă din adolescenţa sa pe Brighton Beach, şi al cărui socru Yefim Shusterman, un proprietar de flotă de taxiuri născut în Ucraina, a păstrat legături strânse cu fruntea guvernului oraşului Moscova. [140] împreună, au început să caute un alt proiect al turnului Trump din Moscova, de data aceasta chiar mai măreţ decât toate propunerile care fuseseră înainte. Sater s-a lăudat că turnul, un obelisc de sticlă de o sută de etaje, care ar fi cel mai înalt din Europa, i-ar aduce lui Trump 100 de milioane de dolari în cadrul unui acord de licenţă. [141] într-o scrisoare către Cohen din octombrie 2015, el a promis că va valorifica toate legăturile sale cu Kremlinul pentru a face acest lucru: „îl voi aduce pe Puţin în acest program şi îl vom alege pe Donald", a scris el. „Amândoi ştim că nimeni altcineva nu ştie cum să facă asta fără ca prostia sau lăcomia să stea în cale... Voi convinge toată echipa lui Puţin să accepte acest lucru". [142] Sater apelase la VTB, banca de stat pentru proiecte speciale de la Kremlin, şi apoi la Genbank, o bancă obscure din Crimeea, deţinută şi condusă parţial de prietenul său din copilărie, Yevgeny Dvoskin, bancherul din umbră din spatele atâtor scheme de bani negru, pentru finanţare. Era ca şi cum toate scrupulele legate de potenţiale conflicte de interese ar fi fost aruncate pe margine. Dar pentru Sater - şi pentru informaţiile ruseşti - poate că acesta a fost ideea. în această analiză, ei trebuiau să continue să compromită candidatul. Ca pentru a sublinia acest lucru, Sater a propus chiar ca un penthouse de 50 de milioane de dolari în turn să fie dăruit lui Puţin. Această sugestie avea zero şanse să apară vreodată, dar era una care ar compromite viitorul preşedinte al SUA. E-mailurile despre turnul propus încă zburau înainte şi înapoi în iunie 2016, când Trump a fost anunţat oficial drept candidat la preşedinţie al Partidului Republican.

în acelaşi timp în care Michael Cohen şi Sater comploteau, Agalarov lucra într-un alt unghi. El a stabilit o întâlnire între un avocat din Moscova căruia îi era apropiat, Natalia Veselnitskaya, şi Donald Trump Jnr. întâlnirea a fost susţinută de fiul lui Agalarov, Emin, care devenise o vedetă pop cunoscută în fosta Uniune Sovietică, prin intermediul publicistului lui Emin, un fost jurnalist ghemuit din nordul Angliei, pe nume Rob Goldstone, care i-a spus lui Donald Trump Jnr că Veselnitskaya îi oferea murdărie pe rivala democrată a lui Trump, Hillary Clinton. Detaliile întâlnirii, care a avut loc la Trump Tower din New York pe 9 iunie 2016, au apărut după ce Paul Manafort, lobbystul american legat de Kremlin, care a condus o vreme campania lui Trump şi care a fost prezent la întâlnire, a mărturisit că Anchetatorii Congresului SUA. Ulterior, e-mailurile scurse au arătat că Goldstone i-a scris lui Donald Jnr, declarând cu îndrăzneală că Aras Agalarov s-a întâlnit cu „procurorul coroană al Rusiei" şi se oferea „să furnizeze campaniei lui Trump nişte documente şi informaţii oficiale care ar incrimina pe Hillary şi relaţiile sale cu Rusia şi ar fi

foarte util pentru tatăl tău... Face parte din sprijinul Rusiei şi al guvernului său pentru domnul Trump - ajutat de Aras şi Emin. [143] „Dacă este ceea ce spui, îmi place", a scris Donald Jnr. [144]

Dacă e de crezut relatările celor mai mulţi dintre cei prezenţi, însă, întâlnirea s-a dovedit a fi un explozie. Veselnitskaya făcuse doar lobby pentru ridicarea legii Magnitsky, un set de sancţiuni punitive împotriva forţelor de ordine ruşi pentru

încălcarea drepturilor omului, promovate în Congres de activistul investitor american Bill Browder în urma morţii într-o închisoare din Moscova a avocatului său Serghei Magnitsky. Singura murdărie pe care Veselnitskaya părea să o aibă asupra rivalului lui Trump pentru preşedinţie au fost nişte documente care arătau că un susţinător al unui fond speculativ al lui Browder a donat câteva milioane de dolari campaniei Clinton. Până şi Goldstone părea jenat de întâlnire. Dar a doua zi, Goldstone a avut un nou mesaj de la Agalarov pentru Trump, spunându-i asistentului lui Trump că Emin şi Aras Agalarov „au un cadou de ziua de naştere destul de mare pentru Trump”, a cărui zi de naştere a fost câteva zile mai târziu, pe 14 iunie. Un tablou, însoţit printr-o notă pe care nimeni în afară de Trump nu pare să fi citit-o, a fost transmisă la scurt timp după aceea. [145] Câteva zile mai târziu, a apărut ştirea că serverele de computer ale Comitetului Naţional Democrat au fost sparte mai devreme în acea primăvară, se pare că de către un grup rus care se autointitula „Guccifer2.0”. [146]
Restul este istorie. Cu o lună înainte de alegeri, WikiLeaks a început să lanseze o serie de e- mailuri piratate de ruşi din contul lui John Podesta, preşedintele campaniei lui Clinton. Aceste scurgeri par banale acum, în comparaţie cu ceea ce a fost dezvăluit despre funcţionarea Organizaţiei Trump. Dar învârtirea care i-a înconjurat a susţinut afirmaţiile populiste ale lui Trump că Washingtonul era o mlaştină, din care Statele Unite erau conduse de şi în beneficiul unei elite din interior. înainte de scurgeri, aliatul apropiat al lui Trump, Roger Stone, a scris de două ori pe Twitter că WikiLeaks era pe cale să o distrugă pe Clinton. [147]
Când Trump a câştigat alegerile prezidenţiale din noiembrie 2016, la început ruşii nu le-a putut crede norocul. Scenele din parlamentul rus au fost zgomotoase: când un parlamentar a alergat în sesiunea parlamentară în acea dimineaţă pentru a striga vestea că Trump a câştigat, întreaga sală a sărit în picioare în aplauze zgomotoase. în acea seară, s-a turnat şampanie. „Aseară este o noapte a lui Trump pentru toţi americanii şi pentru întreaga lume”, a declarat Boris Chernyshev, membru al LDPR naţionalist. „în această seară putem folosi sloganul cu domnul Trump: Da, am făcut-o”, a spus el, citând sloganul lui Barack Obama din 2008. [148] „Aceasta este o zi grozavă pentru democraţia americană”, a cântat Serghei Markov, unul dintre principalii ideologi ai Kremlinului. „Trebuie să respectăm democraţia americană”. La New York, aparent pentru un turneu de şah, purtătorul de cuvânt al lui Puţin, Dmitri Peskov, abia şi-a putut ascunde exuberanţa. Puţin şi Trump, a spus el, „au stabilit aceleaşi principii principale de politică externă, iar asta este incredibil. Este fenomenal cât de aproape sunt unul de celălalt când vine vorba de abordarea lor conceptuală a politicii externe”. [149]
Ar fi realizat Rusia o operaţiune monumentală pentru a-şi instala omul la Casa Albă? Dacă nu, care ar fi fost rostul cultivării, a legăturilor de către cei cu legături cu serviciile secrete ruseşti înaintea seifului lui Trump la preşedinţie? A fost totul planificat cu meticulozitate sau pur oportunism? Chiar ar putea să aibă stăpânire pe el? Potrivit lui Yury Shvets, Trump a fost mult timp interesat. Abordări au fost făcute în iulie 1987, când a vizitat pentru prima dată Moscova la invitaţia lui Iuri Dubinin, ambasadorul sovietic de atunci în SUA. [150] Fusese uluit de arhitectura spectaculoasă, de ospitalitatea generoasă şi în special de femei. „Interesul lui pentru fetele ruse, pentru fetele slave, a fost întotdeauna, fără îndoială, foarte mare”, mi-a spus râzând un fost ofiţer senior KGB, apropiat de Puţin. [151]

Potrivit lui Shvets, KGB-ul cel puţin credea că l-a recrutat pe Trump atunci. Dacă Trump era conştient de toate acestea este o altă întrebare. Dar, la scurt timp după întoarcerea sa de la Moscova, a difuzat un anunţ pe o pagină întreagă în trei ziare americane în care îşi declara părerea că America ar trebui să-şi retragă sprijinul şi apărarea aliaţilor strategici cheie din Japonia şi Golful Persic. „Este timpul ca noi să punem capăt deficitelor noastre uriaşe făcând Japonia şi pe alţii care îşi permit să plătească”, a scris el. „Protecţia noastră mondială valorează sute de miliarde de dolari pentru aceste ţări, iar miza lor în protecţia lor este mult mai mare decât a noastră”. A fost o politică care părea concepută pentru a dezlega poziţia SUA ca superputere globală. Şi conform lui Shvets: „A fost o colecţie totală de opinii şi interese transmise de KGB”. [152]

S-ar putea să nu ştim niciodată dacă Rusia i-a oferit lui Trump bani în numerar cu atâta timp în urmă. Trump însuşi a negat în mod constant că a primit vreodată fonduri de origine rusă. „NU AM NIMIC CU RUSIA - FĂRĂ OFERTE, FĂRĂ împrumuturi, NIMIC!” el a postat pe Twitter în ianuarie 2017. Dar ceea ce este clar este că, de când Tchigirinsky a apărut pentru prima dată la Taj Mahal în 1990, o reţea de bărbaţi din Moscova/Solntsevskaya şi agenţi de informaţii l-au înconjurat şi că au intensificat legătura de afaceri după 2000, când Bayrock a aparut pe scena.

Acordul nu a fost niciodată finalizat pentru un Trump Tower Moscova. Dar nu a contat dacă Trump a încheiat sau nu o înţelegere acolo: a fost suficient ca acesta să fie în mod constant în faţa lui. Ofertele imobiliare din SUA aranjate de aceeaşi reţea de foşti oameni de afaceri sovietici legaţi de Solntsevskaya au furnizat în schimb fluxul de numerar. Acelaşi principiu s-a aplicat şi la întâlnirea Trump Tower din New York din iunie 2016. Pentru ruşi, a fost suficient ca Don Jnr să aprobe pe deplin ideea de a primi murdărie pe adversarul tatălui său de la cineva trimis de „procurorul coroanei” - adică un reprezentant al guvernului rus. în opinia lui Yury Shvets, întâlnirea a fost vorba despre jocuri de informaţii. Până atunci era o oportunitate de a compromite în continuare viitorul preşedinte.

încă nu ştim cât de mult ar fi putut câştiga Organizaţia Trump din acordurile de licenţiere şi din participaţia de 18% din Trump SoHo sau dacă Trump a avut alte mize ascunse în proiectele de dezvoltare Bayrock sau în Trump Tower Toronto al lui Alex Shnaider.. într-o declaraţie legală din 2008, Sater a spus că Organizaţia Trump a primit plăţi lunare „în curs de desfăşurare” de la Bayrock pentru „servicii de dezvoltare” pentru Trump Tower din Phoenix, chiar dacă nu a demarat niciodată. [153] Dar el nu a dezvăluit cât de mult au fost acele plăţi, în afară de un transfer de 250.000 USD pentru „servicii prestate”. [154] Fără acces la evidenţele financiare ale lui Trump, deocamdată este imposibil de ştiut cât l-a plătit Bayrock.

într-un interviu acordat reţelei americane ABC, Serghei Millian, un fost emigrat sovietic care a spus că a lucrat ca agent pentru proprietăţile Trump din Florida, aducând cumpărători ruşi şi că i-a întâlnit pe Trump şi Michael Cohen pe parcurs, a susţinut că ştie unele dintre

răspunsuri. El a spus că Trump a făcut „afaceri semnificative cu ruşii” şi a primit „sute de milioane de dolari ca urmare a interacţiunii cu oamenii de afaceri ruşi”. El a vorbit mai ales despre Tamir Sapir, omul de afaceri născut în Georgia, care a colaborat cu Bayrock pentru a finanţa Trump SoHo. Unii dintre ruşii cu care s-a confruntat Trump, a

spus Millian, au pierdut „zeci de milioane de dolari” ca urmare. Dar, în timp ce au pierdut, „Donald Trump a câştigat mulţi bani făcând afaceri cu ruşii”. [155]
Au persistat zvonuri despre sprijin financiar suplimentar din partea Moscovei prin Deutsche Bank, care i-a oferit lui Trump mai mult de 4 miliarde de dolari în angajamente de împrumut şi potenţiale oferte de obligaţiuni în anii după ce s-a confruntat cu falimentul personal la începutul anilor '90. Banca germană a devenit creditorul lui Trump de ultimă instanţă, când alte bănci de pe Wall Street l-au evitat ca fiind un risc financiar prea mare. După 2011, filiala sa de private banking a oferit peste 300 de milioane de dolari în împrumuturi proiectelor Trump, inclusiv pentru Trump International Hotel and Tower din Chicago şi Doral Golf Resort and Spa din Florida. Acest lucru a provocat o mare controversă în cadrul băncii, deoarece Trump deja nu plătea o plată de 334 de milioane de dolari pentru un împrumut de 640 de milioane de dolari de la filiala bancară comercială a Deutsche pentru Trump Tower din Chicago. Deutsche a menţinut întotdeauna o relaţie specială cu Kremlinul lui Puţin. Sub Charlie Ryan, care l-a întâlnit pentru prima dată pe Puţin la Sankt Petersburg la începutul anilor nouăzeci, braţul său din Moscova a fost casa pentru conturile corporative ale celor mai apropiaţi aliaţi ai lui Puţin - Timchenko, Rotenberg şi Kovalciuk - în timp ce cultivase relaţii strânse cu puternica bancă de stat rusă. VTB, angajându-l pe fiul şefului acesteia, Andrei Kostin. Josef Ackerman, şeful de atunci a Deutsche Bank, s-a înţeles cu Kostin şi l-a consultat frecvent. Deutsche Bank Moscova a devenit mai târziu vehiculul pentru cele peste 10 miliarde de dolari în transferuri ilicite prin schema de tranzacţionare în oglindă a cărei arhitect a fost prietenul apropiat al lui Felix Sater, Yevgeny Dvoskin.
La început, afacerea lui Trump nu a fost probabil altceva decât un vehicul convenabil prin care să canalizeze fonduri în SUA. „Nu cred că aceasta a fost o operaţiune strategică planificată de mult timp”, a spus Yury Shvets. [156] Dar, la un moment dat, Trump a devenit o oportunitate politică.

Răzbunarea KGB-ului

Oamenii de securitate ai lui Puţin s-au bucurat de victoria lui Trump. Pentru mulţi, li s-a părut o răzbunare pentru colapsul sovietic. „În timp ce Occidentul îl juca pe James Bond... ne-am îndreptat atenţia către câştigarea respectului”, a spus Konstantin Zatulin, un proeminent parlamentar rus. „Când Occidentul a crezut că competiţia Războiului Rece s-a încheiat, şi-a pierdut respectul pentru adversarul lor. Acum se trezesc din nou la asta. [157]
După ce praful s-a aşezat de mult, Puţin nu a putut să nu-şi exprime bucuria. Liderii populişti se ridicau, de asemenea, în întreaga Europă, iar odată cu alegerea lui Trump şi plecarea din UE a Marii Britanii, ordinea de după Războiul Rece se destrama. „Ideea liberală a devenit învechită. A intrat în conflict cu majoritatea covârşitoare a populaţiei”, a declarat Puţin pentru *Financial Times* în iunie 2019. Liberalii, a spus el, „nu pot dicta nimic nimănui aşa cum au încercat să facă în ultimele decenii”. Chiar înainte de victoria lui Trump, Vladimir Yakunin, de exemplu, încercase să facă paralele între valul în creştere a populismului în Occident şi cererile de dezmembrare a monopolului politic al comuniştilor
care anunţa colapsul sovietic. De fapt, cele două procese nu puteau fi mai diferite, dar Yakunin a încercat să argumenteze că elita occidentală era aproape la fel de îmbătrânită şi îndepărtată de populaţie precum fusese elita sovietică în ultimele sale

zile. „Brexit-ul şi Trump ar trebui să fie utile în sensul că ar trebui să provoace îngrijorare în elita politică şi să le arate că s-au îngrăşat prea mult", a spus el în vara dinaintea alegerilor lui Trump. „Au pierdut capacitatea de a reacţiona la situaţiile politice şi s-au separat de mase... Este un proces firesc. Când elita îmbătrâneşte, sosesc noi forţe pentru a le înlocui. [158] După alegerea lui Trump, Yakunin s-a bucurat de ceea ce a văzut ca fiind înfrângerea ordinii mondiale liberale: „Neoconţii care credeau că controlează întreaga lume, că au toată lumea de mingi, au fost loviţi brusc în faţă, aşa că greu că totul s-a cutremurat pentru ei. Acest sistem pe care l-au construit nu poate exista atunci când există o alternativă. Cel mai rău lucru pentru ei este o alternativă. Puţin este o alternativă. Apariţia lui Trump este o alternativă. Europa zguduitoare este o alternativă. [159]

Rusia, a recunoscut în cele din urmă, şi-a folosit, ca orice altă putere mondială, serviciile secrete pentru a profita de slăbiciunile existente în Occident. „Toate serviciile de informaţii efectuează măsuri active", a spus el. — Ştiu despre ce vorbesc. Desigur, ori de câte ori există conflicte, fiecare parte încearcă să găsească un avantaj. Nemţii fac asta. Francezii fac asta. Ruşii fac asta. Nu a fost niciodată scopul de a influenţa pe cineva. Era scopul de a ridica Rusia din genunchi. Acest lucru se poate face prin desfăşurarea unei politici independente... Pentru aceasta, trebuie să aveţi un cerc de prieteni. Acesta, a spus el, a fost un proces care nu seamănă cu vremurile Războiului Rece, când sovieticii au finanţat mişcarea pentru pace în Occident. „Când a existat Uniunea Sovietică, îţi aminteşti cât de puternică era mişcarea pentru pace. Uniunea Sovietică a finanţat această mişcare. Acum avem o configuraţie absolut diferită. Problema este că politicienii noştri nu au înţeles încă că nu vor fi învingători în această bătălie', reflectă el, clătinând încet din cap. [160]

Astfel de „măsuri active" au dus la o reacţie negativă. în SUA, acuzaţiile conform cărora Rusia ar fi avut parte în ascensiunea lui Trump au fost investigate. Dezvăluirea involuntară de către un consilier pentru politică externă Trump că ştia dinainte că ruşii aveau acces la e- mailurile lui Hillary Clinton a determinat FBI să deschidă o anchetă, în timp ce demiterea de către Trump a directorului FBI James Comey nu a făcut decât să agraveze situaţia. Aceasta a dus la numirea unui consilier special care să investigheze eforturile Rusiei de a interveni în alegeri, inclusiv dacă Trump a obstrucţionat justiţia atunci când l-a concediat pe Comey şi o posibilă coluziune între Rusia şi campania lui Trump. Comunitatea de informaţii din SUA a concluzionat în majoritate covârşitoare că informaţiile militare ruse au spart serverele Comitetului Naţional Democrat şi au căutat să influenţeze opinia publică în favoarea lui Trump printr-o campanie pe reţelele de socializare - constatări care i-au determinat pe membrii mai soliciţi ai administraţiei lui Trump să impună sancţiuni din ce în ce mai stricte asupra economia rusă şi magnaţii săi. Timp de mai bine de doi ani, acuzaţiile privind implicarea Rusiei au dominat titlurile. Decenii de operaţiuni au fost anulate încet.

Pentru Yury Shvets, campania regimului Puţin fusese un dezastru, o operaţiune grea, neclintită şi oportunistă care, a adulmecat el cu dispreţ, era cam la fel de subtilă ca un *colhoz* , o fermă colectivă uriaşă sovietică plină de ţărani. „Cum ar putea fi un succes?" el a exclamat. „Au transformat întreaga Rusie într-un paria global!"

Dar, în ciuda noilor sancţiuni impuse de administraţia sa, Trump a fost încă un preşedinte care a răspuns multor visuri ale bărbaţilor KGB ale lui Puţin. El a fost condus

de propriile sale sensibilităţi de lungă durată, în primul rând America, precum şi de stilul său haotic de luare a deciziilor. Dar, de asemenea, şi-a exprimat imediat respectul faţă de Puţin şi cercul său. într-o întâlnire fără precedent a Biroului Oval la începutul preşedinţiei sale, el le-a spus ministrului de externe al Rusiei, Serghei Lavrov, şi ambasadorului Rusiei în SUA, Serghei Kislyak, că nu este îngrijorat de afirmaţiile comunităţii de informaţii americane cu privire la interferenţa Rusiei în alegerile prezidenţiale, din moment ce America a făcut la fel în altă parte. [161] Curând, a început să scape de ordinea occidentală, de alianţele stabile care dominaseră de la sfârşitul Războiului Rece. în timpul campaniei sale, el a susţinut că NATO este învechită, sugerând în acelaşi timp că ar putea recunoaşte anexarea Crimeei de către Rusia. După alegerea sa, el l-a încurajat în mod activ pe premierul Marii Britanii Theresa May - şi apoi pe succesorul ei, Boris Johnson - să aprofundeze separarea Regatului Unit de Europa, ameninţând că va retrage un acord comercial cu SUA dacă nu vor face acest lucru. El a bătut în mod constant statele membre NATO cu plângeri că nu îşi plătesc cotizaţiile. Relaţiile sale cu cancelarul german Angela Merkel, un bastion al ordinii liberale globale, au fost în cel mai bun caz nesigure, iar el a criticat-o pentru politica ei de imigrare. în 2019, va retrage trupele americane din Siria, o mişcare devastatoare care l-a abandonat pe aliatul kurd al SUA şi a lăsat Rusia şi Iranul să umple vidul de putere rezultat. Era neregulat, imprevizibil şi fiecare afirmaţie a lui părea să submineze conducerea americană. Sub supravegherea sa instituţiile democratice din SUA au fost erodate, iar societatea americană a devenit din ce în ce mai divizată. Politica externă a fost folosită ca un instrument de schimb cu propriile interese politice ale lui Trump. Fosta ambasadoră a SUA în Ucraina, amintită din postul ei de Trump, a spus că Departamentul de Stat este „atacat şi scobit din interior". [162] Până în 2019, Trump chiar făcea lobby public pentru reintegrarea Rusiei în G8. Shalva Tchigirinsky, unul, a fost încântat de eficacitatea lui Trump. „Tot ce a promis că va face", a spus el când ne-am întâlnit în mai 2018.1 s-a părut aproape imposibil să nu se bucure. Un vechi vis sovietic că Europa, rămasă fără sprijin militar al SUA, se va dizolva în bătălia dintre statele sale naţionale, ar putea chiar să devină realitate. „Atunci nu va mai rămâne nimic decât să vină ruşii să ia toate femeile", a râs el. [163] Cigirinsky, care a rămas în contact cu personalităţi de rang înalt din Rusia, precum fostul ministru de externe Igor Ivanov, părea să glumească, desigur. Dar râsul lui avea o margine. Lumea se afla dintr-o dată într-o nouă realitate disonantă, în care totul părea să fie întors pe cap. Când Trump s-a întâlnit în sfârşit cu Puţin, pentru primul lor summit de la Helsinki, în iulie 2018, mulţi dintre cei care au respins ca o boală mediatică acuzaţiile potrivit cărora regimul Puţin ar fi avut un fel de control asupra lui au fost confruntaţi cu o imagine dură. A existat preşedintele SUA înaintea lumii întregi, se pare că i-a spus lui Puţin, plin de laudă pentru felul în care a condus recent încheiata Cupa Mondială de fotbal, închinându-se în faţa liderului rus ca un „concurent bun". Trump a contrazis direct concluziile propriilor sale agenţii de informaţii despre interferenţa Rusiei în alegerile prezidenţiale din 2016, preferând ceea ce el a numit negarea „extrem de puternică şi puternică" a lui Puţin. [164] în faţa unei săli de presă plină, un zâmbitor şi uneori zâmbitor Puţin a preluat conducerea în aproape orice. întrebat despre încercările Rusiei de a influenţa alegerile din SUA, el le-a ignorat ca fiind acţiuni ale „persoanelor private", subliniind în special rechizitoriul de către

procurorii americani a unui aliat apropiat al său, un fost catering supranumit „bucătarul lui Puțin”, Yevgeny Prigozhin., și compania sa Concord Management. Prigozhin a fost acuzat că a condus o fabrică de troli de internet care a fost în spatele unui efort amplu online de a influența alegătorii americani să-l susțină pe Trump. „Ei nu reprezintă statul rus”, a susținut Puțin. „Este o chestiune de persoane private, nu de stat... Aveți mulți oameni, inclusiv cei cu averi de miliarde, domnul Soros, de exemplu, și se amestecă peste tot. Și aceasta este poziția statului american? Nu. Este poziția unei persoane private. La fel este și aici. [165]
Puțin făcea față. Utilizarea termenului „persoane private” a fost o tactică tipică a KGB-ului, care a permis o negare plauzibilă pentru orice implicare a Kremlinului și a mers în centrul modului în care a funcționat regimul lui Puțin. Până atunci, sub capitalismul său KGB, toți așa-zișii oameni de afaceri „privați” importanți ai Rusiei deveniseră agenți ai statului. De la arestarea lui Mihail Hodorkovski în 2003, li s-a luat din ce în ce mai mult independența. Criza financiară din 2008 aprofundase procesul, mulți dintre miliardarii țării fiind dependenți de salvarea statului. în 2014, în timp ce Rusia se îndrepta spre un impas cu Occidentul, li s-a dat semnalul final, chiar și un miliardar loial fiind forțat să-și predea afacerile statului. Magnații cunoscuți cândva drept oligarhi puternici erau acum vasalii Kremlinului lui Puțin, fiecare mișcare a acestora fiind urmărită îndeaproape, majoritatea telefoanelor lor fiind defectate. Colecția de *kompromat* pentru a-i ține în lesă devenise o afacere mare pentru forțele de ordine. Mulți magnați au căutat să rămână în favoarea lui Puțin, îndeplinind sarcini pentru el. „Acestea sunt pisici cărora le place să aducă șoareci morți la Kremlin”, a spus Mark Galeotti, expert în operațiunile de influență a lui Puțin la Institutul de Relații Internaționale din Praga. [166] Aveau nevoie de aprobarea lui Puțin pentru a avansa în afaceri și, de asemenea, pentru a supraviețui atacurilor din partea forțelor de ordine și a oligarhilor rivali. „Toți depind de numărul unu”, a spus un apropiat al unui miliardar. „Rusia este principalul loc în care fac bani și toți depind de acordul de la numărul unu pentru asta”. [167]
Au devenit parte dintr-un sistem feudal în care rolul lui Puțin ca arbitru suprem între rivalii care luptă pentru afaceri era sursa puterii sale. Aproape orice tranzacție care depășește un anumit nivel - unii au spus că peste 50 de milioane de dolari - necesita aprobarea lui Puțin pentru a merge înainte, deși un bancher senior occidental a spus că uneori a intervenit în tranzacții care valorează mai puțin decât atât: „Ceea ce m-a dezamăgit absolut este că Puțin s-a implicat într-un afacere în intervalul de 20 de milioane de dolari. Acest caz particular a implicat un om de afaceri care a vrut să vândă și să părăsească țara. „Dar i s-a spus că nu merge nicăieri și că trebuie să-i țină companie”, a spus bancherul. [168] într-un astfel de sistem, nu este greu de imaginat oameni de afaceri ruși oferindu-se voluntari pentru a cultiva politicieni străini în numele Kremlinului, în schimbul încuviințării lui Puțin pentru o bucată de pământ sau o licență de dezvoltare, sau pur și simplu pentru a rămâne în afara închisorii.
Și era un sistem în care, mai ales după anexarea Crimeei, oamenii lui Puțin băduseră un semnal clar unde doreau să ajungă lucrurile. „Ideea este foarte clară”, a spus un om de afaceri rus. „Occidentul va distruge Rusia pentru că suntem ortodocși... Avem rezerve pe care vor să ni le ia. Avem cei mai talentați sportivi, artiști și balerini și suntem invidiați. Avem cei mai avansați oameni, cei mai inteligenți. Până acum, fiecare

parte a utilajului se ocupă de propria afacere, iar maşina funcţionează de la sine. Fiecare face ce poate. [169]
Puţin şi oamenii lui KGB au mers departe. Reţelele create în ajunul prăbuşirii sovietice pentru a canaliza activele în Occident au fost păstrate şi umplute cu bani noi. Presuşii asociaţi ai crimei organizate precum Boris Birshtein erau încă activi şi la îndemână, în timp ce oamenii de afaceri aparent mai respectabili care i-au urmat, precum Shalva Cigirinsky, erau, de asemenea, profund aliniaţi cu statul rus. Dacă, pentru o scurtă perioadă sub Elţîn, ar fi existat riscul ca unele dintre aceste reţele să scape de sub control, sub Puţin serviciile de securitate şi-au reafirmat primatul. în cazul lui Cigirinsky, de exemplu, oamenii de securitate ai lui Puţin au avut control asupra lui. Fratele său Alexandru a rămas la Moscova după ce Cigirinsky a părăsit din nou Rusia în urma crizei financiare din 2008. Cigirinsky le-a spus tuturor că este în exil şi că nu mai vorbea cu fratele său, cu care s-a certat. Dar mi-a arătat un set de mesaje pe care le schimbaseră recent, care includeau fotografii cu ceremonia de pensionare a unui înalt oficial al oraşului Moscova la care a participat Alexandru, iar afacerile cu proprietăţi ale lui Alexandru depindeau aproape în întregime de menţinerea unor bune relaţii cu Kremlinul. [170] Reţelele de bani negri înfiinţate cu atâta timp în urmă prin Mogilevich şi asociaţii săi, prin Solntsevskaya şi prin Sam Kislin, Tamir Sapir, Aras Agalarov şi Cigirinsky erau încă în curs de desfăşurare. Astfel de reţele de servicii de securitate, a spus Thomas Graham, directorul pentru Rusia al Consiliului de Securitate Naţională al SUA sub George W. Bush, „nu sunt niciodată abandonate. Ei rămân mereu pe loc. [171] Chiar şi dincolo de această reţea de bărbaţi din Moscova care se extinsese pentru a include noua generaţie de pe Brighton Beach (Sater şi Dvoskin), Puţin dezvoltase alte pârghii de influenţă. A fost Dmitry Rybolovlev, magnatul îngrăşămintelor care a plătit exagerat pentru conacul lui Donald Trump din Palm Beach. A fost Roman Abramovici, fostul magnat al petrolului care în ultimii ani şi-a mutat atenţia de la Londra la New York, unde a doua lui soţie (până la divorţul lor din august 2017) a cumpărat un conac brun şi au luat vin şi au luat masa pe fiica lui Trump, Ivanka, soţul ei Jared. Kushner şi fratele său. „Ştiu că Puţin l-a trimis pe Abramovici acolo pentru a continua campania de influenţă", a spus un fost apropiat. [172] Apoi a fost Viktor Vekselberg, şeful de tip mandarin al centrului de înaltă tehnologie din Skolkovo, care a cheltuit o parte din averea pe care o dobândise în petrolul rusesc cumpărând active americane, inclusiv controlul CIFC, unul dintre cei mai mari manageri ai SUA. de obligaţii de împrumut garantate, care a gestionat datorii private de 14 miliarde de dolari, făcându-l un vehicul de levier şi influenţă potenţial nespus asupra oamenilor de afaceri americani îndatoraţi. „Fiecare dintre primii zece oameni de afaceri ruşi face ceva", a spus un fost apropiat al unui miliardar rus. — Au atât de mulţi bani. Ei pot cumpăra pe oricine. SUA se gândea cum îl au pe Bill Gates şi cum îl au pe Mark Zuckerberg, iar Rusia a venit şi a distrus [iluzia]. Ruşii sunt mereu mai deştepţi. La un nivel rece, Puţin face o treabă fantastică pentru Rusia. Oricum ar putea ocoli regulile, o fac. Au întotdeauna trei sau patru poveşti diferite şi apoi totul se pierde în zgomot. Oamenii lui Puţin, a spus el, erau activi de mult timp pe mai multe niveluri. „Pentru ei, nu sunt bani mari dacă dai 3 milioane de dolari Idaho-ului pentru un centru de sănătate şi ajuţi să alegi un tip. Este ieftin.' [173]
Dmitri Peskov, puternicul secretar de presă al lui Puţin, care anterior a servit în străinătate ca diplomat, se lăudase cândva că eforturile lui Robert Mueller, consilierul

special desemnat să investigheze legăturile lui Trump cu Rusia, nu vor ajunge niciodată nicăieri. „în rusă, se numeşte trecerea apei printr-o sită”, a spus el. — Exact aşa arată procesul. [174] S -a
dovedit a avea destul de mult dreptate. Fostul ofiţer KGB Yury Shvets nu a avut decât dispreţ pentru rezultatele publicate ale anchetei Mueller. „Nu a fost decât o colecţie de interviuri”, a spus el. Ceea ce a fost publicat conţinea zero contrainformaţii. „Cum îl poţi investiga pe Trump fără asta?” [175]
Ancheta Mueller, în declaraţiile publice ale lui Trump şi ale Partidului Republican, părea să fi eşuat. Dar a devenit clar că părţi ale aceleiaşi reţele de bărbaţi din Moscova continuau să opereze. Pe măsură ce alegerile prezidenţiale din SUA din 2020 se apropiau, unii dintre ei păreau să încerce încă să orienteze lucrurile în direcţia lui Trump. Partenerul de afaceri al lui Sapir şi asociatul lui Tchigirinsky, Sam Kislin, stabilise relaţii strânse cu Rudy Giuliani, fostul primar al New York-ului, care la acel moment acţiona ca avocat personal al lui Trump. Lui Kislin îi plăcea să se laude cu relaţiile sale de prietenie cu Trump şi a canalizat donaţii substanţiale pentru campania de primar a lui Giuliani în anii nouăzeci. [176] Până în 2019, el îl îndemna pe Giuliani să investigheze acuzaţiile de corupţie din Ucraina [177] şi solicita administraţiei lui Trump să investigheze fostul preşedinte ucrainean Piotr Poroşenko, care a condus ţara prin războiul său amar cu Kremlinul susţinut, separatiştii şi anexarea Crimeei de către Rusia. Făcea acest lucru într-un moment crucial, când Giuliani căuta în mod activ murdărie în Ucraina împotriva potenţialului rival democrat al lui Trump în cursa prezidenţială din 2020, Joe Biden - iar Kislin părea să-i deschidă uşile acolo. [178]
Apoi au fost doi oameni de afaceri născuţi sovietici, Igor Fruman şi Lev Parnas, arestaţi în cele din urmă sub acuzaţia de conspiraţie pentru eludarea legilor împotriva influenţei străine, care se împrieteniseră şi cu Giuliani şi - susţinea unul dintre ei - Trump. [179] Acţionaseră ca intermediari, prezentându-l pe Giuliani la trei actuali şi foşti procurori ucraineni cu informaţii despre acuzaţiile de corupţie în jurul unei companii ucrainene de gaze, Burisma, în consiliul căreia făcuse fiul lui Joe Biden, Hunter. [180] în acelaşi timp, au început, de asemenea, să caute orice lucru care ar putea amplifica o teorie vândută de Trump, potrivit căreia Ucraina a colaborat cu democraţii în 2016 pentru a stârni afirmaţiile de coluziune a campaniei Kremlin-Trump. [181]
Cei doi bărbaţi, care au plătit zeci de mii de dolari pentru servicii de limuzină şi sejururi la hoteluri Trump şi au canalizat sute de mii în super-PAC-uri aliniate cu Trump, s-au dovedit a fi lucrat pentru Dmitry Firtash, [182] magnatul gazului care” a preluat comerţul cu gaz Turkmenistan-Rusia-Ucraina cu sprijinul Kremlinului şi al Mogilevici, creând un fond de nămol care a corupt o serie de preşedinţi ucraineni. Până atunci, Firtash se afla în arest la domiciliu la Viena încă din 2014, în timp ce SUA solicitau extrădarea lui sub acuzaţia de luare de mită. Dar totuşi, s-a extins mult - mai întâi în Europa şi apoi în SUA, unde Parnas a început să lucreze în 2019 ca interpret pentru el. Cei doi bărbaţi s-au lăudat că Firtash îşi finanţează stilul de viaţă generos [183], în timp ce procurorii federali din Chicago i-au observat pe Parnas şi Fruman în timpul anchetei lor în cazul de mită Firtash. [184]
Reţelele ruseşti de numerar negru păreau să sape din ce în ce mai adânc. Activităţile lor, combinate cu dispreţul lui Trump faţă de instituţiile şi codurile democraţiei americane, au condus la un impas sistemic. Când Trump a fost surprins la un apel

telefonic din 27 iulie 2019 în care i-a cerut noului preşedinte al Ucrainei, Volodomyr Zelensky, să se întâlnească cu Giuliani şi să continue o anchetă asupra lui Biden, pentru mulţi acţiunile sale au reprezentat un abuz în serviciu. Trump a cerut în mod direct unei puteri străine să-l asiste în alegerile din 2020. Trump pare să sugereze că asistenţa militară a SUA pentru Ucraina ar
putea fi condiţionată de respectarea cererii sale. Pentru mulţi, astfel de acţiuni au reprezentat o degradare a democraţiei şi o subminare a tot ceea ce diplomaţii americani au încercat să susţină de la colapsul sovietic. Guvernul SUA a căutat de mult să susţină democraţia în Ucraina şi să o protejeze de dominaţia rusă, căutând să elimine schemele corupte care îi subminaseră guvernarea. Acest „canal de politică neregulată era contrar obiectivelor politicii externe a SUA de lungă durată", a declarat William Taylor, reprezentantul principal al SUA în Ucraina la momentul apelului. [185] Singura modalitate de a rezolva problema a fost printr-o anchetă de demitere.
Ruşii păreau încântaţi de haos, dar şi frică de unde ar putea duce acuzarea. Scandalul a scos la iveală atât fragilitatea sistemului politic american, cât şi felul în care acesta fusese corodat din interior. „Se pare că întreaga politică americană este de vânzare", a spus un fost bancher senior rus, cu legături cu serviciile de securitate. „Am crezut în valorile occidentale... Dar s-a dovedit că totul depindea de bani şi toate aceste valori erau pură ipocrizie". [186]
Dar de la început, reţelele ruseşti de bani negru au fost încorporate, parţial, pentru a eroda sistemul şi a exacerba corupţia în Occident. Pentru un om de afaceri rus de rang înalt, Rusia lui Puţin reprezenta o ameninţare tot mai mare pentru democraţia liberală occidentală. în ancheta de demitere şi cursa prezidenţială a SUA din 2020, ciocnirea dintre valorile liberale şi o ordine autoritar coruptă în stilul lui Puţin ajungea la un deznodământ. „Puţin înţelege că Rusia poate cheltui orice sumă de bani doreşte [pentru a semăna haos în Occident]. *Obschak* - ul, cutia neagră de numerar, a devenit dimensiunea bugetului şi pot da ordine şi oligarhilor. Este o mafie care a preluat puterea, iar statul acţionează ca mafia. [187]
Sistemul capitalismului KGB încă funcţiona. Reţelele erau încă la locul lor.

Epilog Sistem

Dacă, dincolo de graniţele sale, Rusia lui Puţin reprezenta o ameninţare din ce în ce mai mare la adresa ordinii liberale occidentale, în interior sistemul capitalismului KGB părea să se calcifieze şi poate deveni nesustenabil. Sistemul mafiot de control strict şi corupţie pătrundea în fiecare crăpătură a societăţii, în fiecare decizie politică şi în fiecare afacere. După înlăturarea lui Iukos şi Mihail Hodorkovski, puterea oamenilor de securitate s-a extins într-o asemenea măsură încât FSB a avut o pârghie asupra aproape fiecărui om de afaceri şi a fiecărui politician regional, indiferent cât de jos era în lanţul alimentar. Era un sistem de clanuri în război - inclusiv diferite ramuri ale forţelor de ordine - care se luptau pentru bucăţi din bogăţia ţării, în care pentru a supravieţui însemna că trebuia să cooperezi. Cei care s-au răzvrătit s-au găsit în închisoare. Povestea unui birocrat relativ modest exemplifica funcţionarea sistemului. Spre deosebire de alte mii de alţii care au dispărut fără urmă după ce au fost aruncaţi în arest preventiv, acest birocrat a publicat dovezi documentare dăunătoare care au scos la iveală împletirea coruptă a serviciilor de securitate şi crima organizată determinând chiar şi cele mai mici chestiuni ale puterii regionale. Traseul pe care a

dezvăluit-o a condus la generalul FSB care a lucrat cu prietenul lui Felix Sater, Yevgeny Dvoskin, la schemele de bani negru.
Alexander Shestun era şeful districtului Serpuhov, o mică porţiune de ţară la aproximativ o sută de kilometri sud de Moscova. în capitalismul aspru al Rusiei din anii '90, succesul său ca vânzător de materiale de construcţii a făcut din el unul dintre cei mai bogaţi oameni de afaceri din zonă, un peşte mare într-un iaz mic. [1] încă de la alegerea sa ca şef al regiunii în 2003, el a depus toate eforturile pentru a-şi demonstra loialitatea faţă de statul lui Puţin. S-a alăturat Partidului Unităţii pro-Kremlin şi a lucrat îndeaproape cu FSB. Shestun a fost ceea ce FSB a numit o „torpilă". El a fost de acord să înregistreze în secret conversaţiile cu oameni de afaceri şi oficiali locali pentru a oferi FSB informaţii compromiţătoare care ar putea scufunda rivalii lor. Era aproape o reproducere a sistemului sovietic de informatori, când cetăţenii spuneau poveşti despre vecinii lor pentru a rămâne de partea dreaptă a autorităţilor şi în afara închisorii - doar că acum era de o sută de ori mai sofisticat.
Munca lui Shestun se dovedise extrem de valoroasă pentru FSB; el a ajutat-o să-şi menţină ascendentul atunci când a informat despre un grup de procurori regionali care conduceau o afacere ilegală cu cazinouri. [2] Dar când un nou guvernator puternic al regiunii Moscova a fost numit în 2013, zilele sale ca şef al districtului au fost numărate. Noul guvernator a fost un fost adjunct al ministrului apărării, Serghei Şoigu. Aliatul apropiat al lui Puţin, Gennady Timchenko, a investit în afacerea familiei sale şi dorea porţiunea de bunuri imobiliare de calitate pe care Shestun o controlează pentru el. Pe măsură ce mandatul lui Shestun ca şef de district se apropia de sfârşit, FSB a deschis o anchetă penală pentru achiziţionarea de către acesta a terenului pe care şi-a construit casa. Dar în loc să se încline în faţa inevitabilului, Shestun a săpat în călcâie. Când Ivan Tkachev, generalul FSB cu care a cooperat anterior, a început să-l şantajeze în privinţa cazului, Shestun a înregistrat conversaţiile lor, iar mai târziu a descărcat unele dintre ele pe YouTube.
Tkachev era şeful puternicului Departament K al FSB, care era menit aparent să investigheze crimele financiare, dar de fapt a supravegheat multe dintre schemele de bani negri. Potrivit unui fost bancher senior care l-a cunoscut pe Yevgeny Dvoskin, el lucrase îndeaproape cu Dvoskin şi Ivan Myazin pentru a conduce multe dintre schemele de transfer de numerar negru. [3] Shestun a spus mai târziu că l-a văzut deseori pe Tkachev în compania lui Dvoskin, precum şi cu un alt bancher care a condus scheme de spălare a banilor conectate care au canalizat zeci de miliarde de ruble în conturi în Occident. [4] Tkachev şi-a folosit poziţia pentru a preveni o anchetă a Ministerului de Interne asupra unora dintre aceste scheme. Când doi anchetatori de poliţie, Denis Sugrobov şi Boris Kolesnikov, s-au apropiat prea mult în 2014, Tkaciov a organizat arestarea lor. Kolesnikov a căzut până la moarte de la un balcon în timp ce era în arest.
într-una dintre casetele descărcate de Shestun, Tkachev şi un înalt oficial din administraţia Kremlinului s-au referit la soarta ofiţerilor de poliţie în timp ce acesta încerca să-l forţeze să părăsească postul său. „Nu vei fi lăsat în pace", a ameninţat Tkaciov. „Problema a fost dusă la preşedinte. Şeful FSB, şeful administraţiei prezidenţiale au vorbit cu toţii despre asta. Dacă te încurci, te vor trece peste cu o cilindrică. Nu ai văzut ce s-a întâmplat cu Sugrobov? ... De ce ai nevoie de asta? De ce tu, sau soţia ta sau copiii tăi ai nevoie de astfel de probleme? Oricum te vor băga în

închisoare şi vei sta acolo atâta timp cât te ţin acolo. Trebuie să înţelegi asta. Apoi i-a spus că a închis deja un şir de guvernatori regionali mult mai puternici, care s-au băgat pe călcâie pentru a fi înlocuiţi şi i-a enumerat unul câte unul. — Arată-mi Udmurtia - acolo era ţarul şi zeul. Arată-mi Mari El, de asemenea, ţarul şi zeul.
Sakhalin, Vladivostok - a fost cel mai tare, dar l-am dus cu mâinile goale. Am lucrat cu toţi guvernanţii, cu toţi şefii regionali. [5]
Tkaciov i-a spus lui Shestun că ar avea mai multe şanse de a supravieţui dacă ar fi în conflict cu crima organizată, şi nu cu statul lui Puţin: „Eşti un tip normal. Nu eşti un trădător, întotdeauna ai ştiut să primeşti o lovitură. Dar acum chiar ai căzut sub compresor. Ar fi mai bine pentru tine dacă te-ai încurca cu bandiţi. [6] în orice caz, i-a spus el, Puţin a fost în legătură cu şeful unui grup local de crimă organizată, Serghei Lalakin, altfel cunoscut sub numele de Luchok. „Preşedintele vorbeşte cu el. A primit o medalie. Cum a putut să nu vorbească cu el? Viaţa este aşa, înţelegi. [7]
Era un sistem, a spus un insider de la Kremlin, care devenea nesustenabil. [8] Succesul operaţiunilor de politică externă a lui Puţin l-a propulsat de mult timp pe preşedinte cu mult peste restul cercului său interior. Dar printre oamenii de securitate ai lui Puţin luptele interioare erau în creştere. încetinirea economică rezultată din sancţiunile occidentale ducea la o luptă din ce în ce mai acerbă pentru controlul resurselor şi a bogăţiei. Igor Sechin, a şoptit persoana din interiorul Kremlinului, câştiga rapid putere. Rapid, şi fără zgomot, el a atins unul dintre cele mai înalte grade din FSB, cel de general colonel, şi şi-a numit proprii adepţi, care îi executau ordinele, în posturi superioare în FSB. Odinioară puternicul fost şef al Căilor Ferate Ruse şi aliat apropiat al lui Puţin Vladimir Yakunin, de exemplu, părea să se lupte. Asociaţii săi apropiaţi erau arestaţi şi arestaţi. Un magnat rus a speculat că erau doar la o semnătură de a depune mărturie împotriva lui Yakunin însuşi. [9] în acelaşi timp, corupţia a pătruns în fiecare parte a sistemului, până la tranzacţii cu prietenii la preţuri umflate pentru aprovizionarea cu cârnaţi şi alte produse alimentare către forţa de securitate personală de elită a lui Puţin, garda naţională. [10]
Pe fondul luptei din ce în ce mai intense şi al izolării tot mai mari a Rusiei, „cei care obişnuiau să-şi facă griji despre ceea ce ar putea crede Occidentul au uitat de mult de toate acestea", a spus un magnat rus. „Acum este doar o bătălie pentru supravieţuire". Un judecător înalt din Moscova, căruia cândva îi păsa măcar de aspectul respectării statului de drept, fusese de mult înghiţit în sistem. Fiica ei câştiga un salariu enorm la Rosneft, campioana de stat la petrol, şi nu avea să facă nimic pentru a pune în pericol asta. „Aceşti oameni s-au schimbat", a spus magnatul. — Parcă ar fi băut sânge. Ea face parte total din sistem. Acum se gândesc doar la cum pot fi mai duri şi mai cruzi decât ceilalţi. [11]
Oficialilor ruşi păreau să le pese atât de puţin de investiţiile occidentale în urma sancţiunilor, încât chiar l-au arestat pe unul dintre puţinii investitori occidentali rămaşi în Rusia, Michael Calvey, în februarie 2019, înghеţând activele fondului său, gata de preluare de către oamenii de securitate ai lui Puţin.
Dar sancţiunile, luptele interioare şi aproape monopolul oamenilor lui Puţin s-au dovedit a fi o lovitură neîncetată asupra economiei. înainte de campania din Crimeea, a remarcat ironic un avocat occidental, Rusia era pe cale să devină a cincea economie din lume până în 2020. [12] Acum, a spus el, va fi norocos să ajungă pe locul treisprezece şi nimeni nu părea a-ti pasa. Creşterea a stagnat la puţin peste 1 la sută.

Dacă, înainte, cei mai mulţi dintre clienţii săi fuseseră oameni de afaceri privaţi, acum toţi păreau să acţioneze într-o anumită calitate în numele statului lui Puţin, a spus el. „Asta se întâmplă când KGB-ul ajunge la putere. Tot ceea ce ştiu ei este cum să conducă operaţiunile negre', a spus un fost înalt oficial guvernamental. [13]
Creşterea patriotismului şi a mândriei după anexarea Crimeei de către Rusia a rămas în vigoare suficient de mult pentru a-l conduce pe Puţin până la realege în martie 2018, cu 77% din voturi. Dar, la scurt timp, în interiorul Rusiei, sprijinul public pentru Puţin a început în sfârşit să scadă. Pactul nescris care îi permisese lui şi cercului său să conducă după cum doreau, atâta timp cât veniturile creşteau, se dezlănţuia.
La fel ca în perioada sovietică, Rusia lui Puţin se concentra pe operaţiuni de influenţă şi pe restabilirea influenţei ţării în străinătate, neglijând în acelaşi timp dezvoltarea economiei interne. Guvernul lui Puţin creştea din ce în ce mai deschis cheltuielile pentru demonstrarea puterii militare în Orientul Mijlociu şi pentru sprijinul politic pentru naţiunile prietene, în timp ce încerca să rupă alianţele occidentale. Un raport al TVRain independent a stabilit costul cheltuielilor ţării pentru campania sa militară din Siria la 3 miliarde de dolari, în timp ce un alt miliard de dolari a fost promis pentru refacerea infrastructurii siriene. [14] în acelaşi timp, Rusia a lansat noi generaţii de rachete. Au fost acordate împrumuturi ţărilor în curs de dezvoltare - Venezuela primise peste 20 de miliarde de dolari - în speranţa că vor sprijini cauza Rusiei împotriva Occidentului liberal. Toate acestea s-au adăugat sumelor nespuse de bani negri care au fost evacuaţi din ţară pentru a-i cheltui pe operaţiuni ascunse de cumpărare a politicienilor străini şi de influenţă.
Dar, în acelaşi timp, în 2018, guvernul a spus populaţiei că fondurile pentru plata pensiilor se scad şi va trebui să majoreze vârsta de pensionare. „Oamenii înţeleg că regimul are mulţi bani”, a spus fostul ministru adjunct al energiei şi acum politician de opoziţie Vladimir Milov, „şi în acest context, ca guvernul să spună că nu avem bani pentru pensii este o mare greşeală. Pensiile sunt una dintre principalele garanţii pe care statul este menit să le ofere populaţiei. Oamenii şi-au construit întreaga strategie de viaţă în jurul acestui lucru. Kremlinul credea că sprijinul poporului pentru Puţin este necondiţionat, ca pentru un mare ţar. Dar ei nu-l vor ierta pentru tot. [15]
în timp ce Moscova se îndrepta spre alegerile locale din septembrie 2019, au apărut primele semne că într-o zi ar putea exista o confruntare critică între ţar şi poporul său. în acea vară, poliţia a reţinut cu forţa sute de protestatari în timp ce ieşeau în stradă pentru a demonstra împotriva interzicerii candidaţilor din opoziţie, ameninţându-i pe unii cu pedepse de cincisprezece ani de închisoare, în temeiul unor noi legi draconice, în timp ce liderii opoziţiei au fost arestaţi şi ţinuţi săptămâni în închisoare..
Răspunsurile cu mâna grea la protestele paşnice au însemnat un singur lucru: frica se instala printre oamenii de securitate ai lui Puţin. încrederea publicului în Puţin a scăzut la un nivel scăzut de 31,7% - până când Kremlinul a ordonat în grabă o modernizare a metodologiei de votare.
Tulburările s-au domolit în curând şi, susţinută de o dietă constantă de propagandă de stat şi alocaţii bugetare, ratingurile lui Puţin au început din nou să crească. Dar Puţin şi oamenii săi de securitate au luat în serios semnele de avertizare. Puţin avea să se confrunte în curând cu o altă limită constituţională în ceea ce priveşte deţinerea puterii: de data aceasta, în 2024 - sfârşitul celui de-al doilea mandat consecutiv de preşedinte de la revenirea sa în 2012 - când constituţia a dictat că demisionează.

Creşterea incertitudinii cu privire la cine îl va înlocui aprofunda deja luptele interioare în rândul elitei, iar oamenii lui Puţin înţelegeau prea acut pericolele oricărui transfer de putere. Văzuseră pericolul cu care se confrunta
Familia Elţîn când intra în ultimul an al domniei lui Elţin. Şi cu fiecare an care a trecut de propria guvernare de douăzeci de ani a lui Puţin, potenţialele ameninţări pe care el - sau oricare dintre oamenii săi de securitate - le-ar putea confrunta personal au depăşit cu mult orice se confruntase cu Familia Elţin. Orice predare, chiar şi în cadrul elitei conducătoare, era plină de pericole. Au fost atentatele la apartamente, asediul teatrului din Dubrovka, gestionarea atacului terorist de la Beslan, doborarea celui mai bogat om al Rusiei şi apoi subversia sistemului juridic şi a economiei ţării şi sutele de miliarde de dolari pe care le-au. d a preluat comanda în timp ce şi-au consolidat propria putere şi apoi au proiectat-o în străinătate. Nu se ştia unde ar putea duce o reacţie. Demersurile pe care le făcuseră pentru a-şi construi propria fortăreaţă a puterii i-au târât pe Puţin şi oamenii săi de securitate atât de adânc într-o reţea de compromis şi criminalitate, încât singura modalitate de a-şi asigura poziţia era să găsească o modalitate de a prelungi domnia lui Puţin - sau la cel mai puţin o modalitate de a prelungi tranziţia.
Ei şi-au înăsprit deja stăpânirea asupra sistemului politic al ţării într-un asemenea grad, încât orice provocare exterioară părea o posibilitate îndepărtată. însă incertitudinea şi luptele interioare din propriile rânduri creau vulnerabilităţi, în timp ce frământarea sprijinului pentru partidul de guvernământ al Kremlinului Rusia Unită reprezenta un risc din ce în ce mai mare. Pe 15 ianuarie 2020, Puţin a făcut un pas înainte cu un anunţ surpriză: propunea modificări ale constituţiei care să-i lase calea deschisă pentru a-şi menţine controlul asupra sistemului politic. Puterile parlamentului ar fi sporite, oferindu-i o mai mare supraveghere asupra guvernului, dar şi mai important ar fi şi cele ale preşedintelui. Viitorii preşedinţi ar putea demite judecători, miniştri şi prim-ministru după bunul plac. Cel mai important, anunţul a lăsat calea deschisă pentru Puţin să rămână preşedinte, în cazul în care tulburările sociale tot mai mari sau luptele interne crescânde îi fac imposibil să-şi asigure o ieşire în siguranţă de la putere. Conform unei noi constituţii, el ar putea candida pentru încă două mandate ca preşedinte, permiţându-i în esenţă să conducă Rusia pe viaţă. Alternativ, amendamentele propuse i-au permis lui Puţin să continue să supravegheze elaborarea politicilor de la mare înălţime: ca părinte al unei figuri de tip naţiune care conduce un Consiliu de Stat nou împuternicit. Aceasta părea la început calea mai probabilă, dar în cele din urmă părea exclusă. Ar putea fi luată doar dacă Puţin crede că este sigur să înceapă să se retragă treptat din politica mai activă. Puţin, însă, a început să semnaleze clar că nu crede că este cazul, prezentând modificările constituţionale ca fiind necesare pentru a stabiliza ţara într-o perioadă de „turbulenţe extreme".
într-o singură lovitură, Puţin părea să caute să preia orice potenţială provocare politică. Niciodată până acum nu îndrăznise să se distreze să schimbe în mod oficial constituţia ţării. Deşi, în esenţă, oamenii săi încălcaseră deja conţinutul său, acesta fusese întotdeauna păzit ca piatra de bază a stabilităţii ţării. Mai mult, de parcă ar fi prezis potenţiale ameninţări externe, Puţin a mai afirmat cu îndrăzneală că Rusia nu va mai respecta deciziile instanţelor internaţionale, adâncind şi mai mult izolarea ţării sale - de data aceasta prin alegerea regimului său.

51

Regatul oamenilor lui părea a fi calcifiant. Dar acum că deschisese cutia Pandorei pentru schimbarea constituţională, era, de asemenea, în pericol să devină mai fragilă pe zi ce trece

Socoteala

.Când Vladimir Puţin a fost de acord în decembrie 2013 cu eliberarea anticipată a lui Mihail Hodorkovski după zece ani petrecuţi într-un lagăr de prizonieri din Siberia, acesta a fost ultimul gest măreţ al unui ţar generos. Era în ajunul Jocurilor Olimpice de iarnă de la Soci, în ceea ce acum pare o lume diferită. Aceasta a fost epoca de dinaintea sancţiunilor, înainte ca lumea să se trezească cu puterea corozivă a banilor negri din Rusia şi renaşterea ambiţiilor Rusiei pe scena globală. Dar chiar şi atunci, poate ca simbol al tot ceea ce urma, eliberarea lui Hodorkovski a fost un ecou al unui schimb de prizonieri din perioada Războiului Rece.
Timp de zece ani, Hodorkovski supravieţuise cu o dietă de carne subţire şi cartofi, adunând dosare de hârtie într-un hangar vast şi cu curenţi de aer din nordul îndepărtat al Rusiei, îngheţat, în timp ce camerele de supraveghere zbârneau deasupra capului său, urmărindu-i fiecare mişcare. Fără avertisment, a fost strâns într-o dubă de închisoare care zdrăngăni printr-o pădure acoperită de zăpadă până la o mică pistă de aterizare îngheţată, unde îl aştepta un avion cu două motoare. A fost dus la Schonefeld, aeroportul teribil de la sud de Berlin, care a fost cândva cel mai vestic avanpost al stăpânirii sovietice, unde a fost întâmpinat de Hans-Dietrich Genscher, fostul ministru de externe german care fusese cândva în centrul negocierilor privind reunificarea Germaniei.. A doua zi dimineaţă, după o scurtă odihnă şi o reuniune emoţionantă cu părinţii săi, s-a îndreptat către muzeul Checkpoint Charlie, pe locul faimosului punct de trecere a Războiului Rece dintre Est şi Vest.
Acolo a salutat un grup select de jurnalişti pe care îi cunoscuse înainte de închisoare. Cu zâmbetul lui uşor, bărbierit imaculat şi costum Armâni clar, a părut la prima vedere de parcă tocmai ar fi ieşit direct dintr-o sală de consiliu. Dar paloarea lui cenuşiu-pal şi ochii anxioşi trădau calea istovitoare care îl condusese acolo. Părul îi era tuns frumos, dar devenise alb în anii care trecuseră. — Pe majoritatea v-am văzut ultima oară acum zece ani, spuse el. „Pentru mine, această întâlnire este un fel de punte către libertate. Vreau să vorbesc mai întâi cu oamenii pe care îi cunosc. A răspuns la întrebări despre timpul petrecut în închisoare şi despre evenimentele care l-au condus acolo. întrebarea care i-a dat cea mai mare pauză a fost despre reacţia Occidentului la arestarea sa. S-a împiedicat de răspunsul său, înroşindu-se şi spunând că fusese dezamăgit de acţiunile unora.

Când am vorbit aproape patru ani mai târziu în confortul biroului său din Piaţa Hanovra din Londra, problema participării băncilor occidentale şi a maj orarilor energetici şi a facilitării preluării Yukos încă l-a enervat profund. Am întrebat dacă Occidentul, prin aceste acţiuni, a pregătit într-o oarecare măsură terenul pentru încercările ulterioare ale Rusiei de a submina instituţiile occidentale. „A fost o greşeală strategică a unor instituţii occidentale să creadă că pot trăi fără principii", a răspuns el. „Au crezut că este grozav - „Vom lucra cu Puţin, pentru că putem face bani din asta". Dar s-a dovedit a nu fi o idee atât de bună. Această lipsă de principii a adus Occidentul la consecinţele pe care le experimentează acum. Această schimbare constantă în a spune ce este bine şi ce este rău a făcut ca societatea să piardă aceste principii pentru ea însăşi. Şi acum avem o situaţie în care populiştii vin la putere. Totul este întors pe cap. Ei indică exemplul lui Puţin şi spun: „Uite că i-a înşelat pe toată lumea, dar a avut totuşi succes politic." [16]Deşi Hodorkovski nu este un sfânt şi este un luptător pentru libertate puţin probabil, susţinerea Occidentului pentru preluarea companiei sale de către Kremlin şi uzurparea statului de drept a facilitat dominarea oamenilor de securitate ai lui Puţin şi a favorizat integrarea acestora pe pieţele financiare occidentale. Slăbiciunea sistemului capitalist occidental, în care banii au depăşit în cele din urmă toate celelalte considerente, a lăsat Kremlinului posibilitatea de a le manipula.
în Rusia, complicitatea de bună voie a Occidentului a ajutat la producerea unei simulări KGB a unei economii de piaţă normale. Instituţiile puterii şi piaţa care trebuiau să fie independente nu erau de fapt decât fronturi ale Kremlinului. Hotărârile pronunţate de instanţele ruse păreau, pe hârtie, de parcă ar putea fi legitime. în cazul Hodorkovski, magnatul petrolului a trecut prin mai bine de doi ani de audieri şi două seturi de acuzaţii penale, al doilea fiind acuzat că a furat tot petrolul pe care lukos l-a produs vreodată, acelaşi ulei pe care a fost acuzat anterior, cu evadarea impozitelor pe. Dar, în realitate, hotărârile instanţei nu erau hotărâri, ci directive ale Kremlinului. Sistemul judecătoresc nu era un sistem judiciar, era un braţ al Kremlinului. Acelaşi lucru a fost şi pentru parlament, pentru alegeri şi pentru oligarhie. Oamenii KGB ai lui Puţin i-au controlat pe toţi. Era un sistem fantomă de drepturi fantomă, atât pentru persoane fizice, cât şi pentru întreprinderi. Oricine a traversat Kremlinul putea fi închis în orice moment pentru acuzaţii trucate sau false. Drepturile de proprietate erau condiţionate de fidelitatea faţă de Kremlin.
într-un sistem în care furtul era omniprezent, în care proprietăţile erau în mod constant împărţite pe bază de cap şi mită către persoana relevantă de la Kremlin şi din forţele de ordine, oamenii lui Puţin aveau informaţii compromiţătoare despre toată lumea. Ţara se întorsese la vremea informatorilor. Toţi se înregistrau unul pe altul. Se ştia că totul era deranjat. în decembrie 2017, ministrul dezvoltării economice Alexei Ulyukaev, surprins de camerele de filmat primind o mită de 2 milioane de dolari de la Sechin într-o operaţiune de înlăturare a acestuia din calitatea de rival politic care fusese înfiinţat de însuşi Sechin, a fost condamnat la opt ani de închisoare. Fraţii Magomedov, cândva oligarhi de seamă în fruntea industriei portuare strategice, au fost închişi în martie 2018, aparent pentru racket şi furt de fonduri de stat. Dar adevărata lor crimă, potrivit unui bancher rus de rang înalt, a fost depăşită de bun venit: „Au mers prea departe. Totul este foarte simplu: când filmul se termină trebuie să ieşi din sala de cinema. Nu stai şi aştepţi următorul spectacol. [17] „Ei pot face pe oricine să dispară acum", a spus un alt magnat. — Oligarhi, miniştri. Nimeni nu ştie ce se întâmplă în cazul fraţilor Magomedov. Au fost super oligarhi, iar acum nimeni nu ştie unde sunt. [18]

Toţi au fost ostatici ai sistemului, inclusiv agenţii de putere din epoca Elţin, care au deschis calea pentru ascensiunea la putere a oamenilor de securitate ai lui Puţin. Foşti oficiali ai Kremlinului precum Alexander Voloshin şi fostul prim-ministru Mihail Kasyanov nu ar fi niciodată liberi să vorbească sau să acţioneze liber. Puţin le spusese clar când au demisionat de la putere că ştie unde sunt banii lor. [19]
Puţin şi oamenii săi de securitate au fost cei mai strâns blocaţi din sistem. După tot ce făcuseră pentru a-şi susţine propria putere, ei nu puteau avea încredere în nimeni, nici măcar în propriul lor cerc, în timp ce Puţin, eliminând cu fermitate toţi rivalii politici şi concentrând puterea în propriile sale mâini, se încadrase şi el însuşi într-un astfel de cerc. un grad în care aproape că nu avea nicio ieşire pentru el.
Chiar şi cei care fugiseră din Rusia, precum Serghei Pugaciov, ştiau că nu puteau scăpa niciodată de accesul sistemului. Pentru Pugaciov, manevrele şi manipularea lui pentru a ajuta la propulsarea lui Puţin la putere acum douăzeci de ani sunt acum o sursă constantă de remuşcări şi regrete. „Am învăţat o lecţie importantă", a spus el când am vorbit la casa lui din Franţa, pe fondul ultimului atac legal împotriva lui. — Şi asta înseamnă că puterea este sacră. Când crezi că oamenii sunt proşti şi că dacă nu acţionezi vor vota în comunişti, a fost o mare greşeală. Cu toţii credeam că oamenii nu sunt pregătiţi şi îl vom instala pe Puţin. Dar puterea vine de la Dumnezeu. Şi dacă puterea vine de la Dumnezeu, atunci nu este nevoie să intervină... Oamenii nu ştiau nimic despre Puţin. Şi în trei luni a devenit preşedinte. Desigur, ni s-a părut mişto. Am crezut că am salvat ţara de comunişti, de Primakov şi Lujkov. Dar acum nu este clar care rezultat ar fi fost mai rău. Ar fi fost mai bine dacă Primakov ar fi venit la putere. Ar fi fost dat afară într-un an. Când am plecat din Rusia, am crezut că am lăsat toate astea în urma mea. Dar totuşi asta mă urmăreşte peste tot. Soarta mea este legată de cea a lui Puţin... Suntem legaţi unul de celălalt, indiferent de ce. [20]
în graba de a ajuta la instalarea omului său la putere şi de a salva Familia Elţîn de la arest, Pugaciov ignorase avertismentele lui Boris Berezovski că numirea pe cineva din KGB era „a intra într-un cerc vicios. Ei nu pot schimba nimic. El a ignorat reacţia şocată a fostului mentor al lui Puţin, Anatoli Sobchak, care, auzind că Puţin urmează să fie numit prim- ministru, a spus: „Nu mă speria!". „M-am gândit că poate este gelos", a spus un Pugaciov abătut, cu obrajii încă înroşindu-se la amintire. — Dar, desigur, ştia totul. Sunt îngrozit acum. [21]
Dar, în multe privinţe, istoria recentă a Rusiei fusese scrisă cu mult înaintea lui. Moarul fusese deja aruncat. KGB-ul era încă peste tot în elita conducătoare a Rusiei. Ideea lustraţiei - o interdicţie a posturilor oficiale pentru oricine a lucrat cu KGB - fusese ridicată de Elţîn, dar fusese rapid eliminată de înalţii oficiali din administraţia sa, toţi oameni din KGB cu experienţă şi rang diferit.. „I-au spus că acest lucru va fi imposibil", a spus Pugaciov. — N-ar mai fi nimeni să lucreze. Ar fi lovit 90% din elita conducătoare. Oamenii care nu au cooperat într-un fel au fost foarte puţini. [22]
Revoluţia Rusiei se încheiase. Reformatorii care au declarat lumii cu o promisiune atât de mare în urmă cu aproape treizeci de ani că ţara se află pe o nouă cale de piaţă către integrarea globală, fie au fost compromişi în curând, fie au lucrat cu KGB la tranziţia Rusiei tot timpul. Cei care credeau că lucrează pentru a introduce o piaţă liberă au subestimat puterea de durată a oamenilor de securitate. „Aceasta este tragedia Rusiei secolului al XX- lea", a spus Pugaciov. „Revoluţia nu a fost niciodată completă". De la început, oamenii de securitate au pus rădăcini pentru revanche. Dar de la început, se pare, au fost sortiţi să repete greşelile trecutului.

Secţiunea de imagini
Minitlerlum (Or Moat>iir hcrheil

^ â?fe

b 2175»»» r
Cartea de identitate a lui Puţin ca ofiţer al Stasi i-ar fi oferit acces direct la clădirile Stasi şi i- ar fi făcut mai uşor să recruteze agenţi.

Puţin s-a ocupat de agenţi de dormit, altfel cunoscuţi ca „ilegali", în timp ce slujea la Dresda ca ofiţer de legătură între KGB şi Stasi.

Katerina, sau Katya, a doua fiică a lui Puţin şi a soţiei sale Lyudmilla, s-a

născut în timp ce familia era staţionată

la Dresda în august 1986.

j $ |E

Serghei Pugaciov (stânga), cunoscut atunci ca bancherul Kremlinului, a lucrat îndeaproape cu Pavel Borodin (dreapta), şeful departamentului de proprietate al Kremlinului, în anii nouăzeci.

în 1999, preşedintele rus Boris Elţin (dreapta) se confrunta cu o provocare tot mai mare din partea Evgheni Primakov (stânga), fostul maestru de spioni pe care l-a uns prim-ministru.

Fiica lui Elţîn, Tatyana Dyachenko, şi soţul ei Valentin Yumashev, fostul şef de cabinet al lui Elţin.

*

în miezul nopţii, de Revelion 1999, Elţin (dreapta) i-a predat preşedinţia lui Puţin.

Alegerea lui Putin ca preşedinte a fost o veste bună pentru Pugaciov (dreapta), fotografiat aici cu Putin în timpul unei seri la Sankt Petersburg împreună cu aliaţii apropiaţi Vladimir Yakunin şi Iuri Kovalciuk.

Războiul lui Putin din Cecenia a ajutat la propulsarea seifului său la preşedinţie şi a asigurat ascensiunea *siloviki din Sankt Petersburg* , „oamenii forţei” conduşi de Nikolai Patrushev, pe atunci şef al Serviciului Federal de Securitate (dreapta).

Zilele libere de belşug pentru oligarhii din epoca Elţin, precum Mihail Hodorkovski (stânga) şi Boris Berezovski (dreapta) au fost numărate după ce Puţin a preluat preşedinţia.

Cel mai bogat om al Rusiei, Mihail Hodorkovski (stânga), şi cel mai apropiat locotenent al său, Platon Lebedev, vor fi judecaţi în 2005 pentru fraudă şi evaziune fiscală.

Averea la comanda lui Igor Sechin, preşedintele majorului petrolier de stat Rosneft (stânga) şi a lui Ghenadi Timchenko, fondatorul comerciantului de petrol Gunvor (dreapta), a crescut rapid după preluarea de către Kremlin a majorului petrolier Yukos al lui Hodorkovski.

Yury Kovalchuk, cel mai mare acționar al Bank Rossiya.

Martin Schlaff, miliardarul fost agent al Stasi care ar fi făcut contrabandă cu tehnologie sub embargo prin Dresda în anii 1980.
Konstantin Malofeyev, magnatul ortodox rus.

Magnatul Dmitry Firtash, legat de Kremlin, s-a aflat în centrul unei scheme de comercializare a gazelor umbre între Rusia, Ucraina şi Turkmenistan

.Puţin a mângâiat-o pe Lyudmilla Narusova, văduva fostului său mentor, Anatoly Sobchak, primarul Sankt Petersburgului, care a murit în mod misterios cu doar o lună înainte ca Puţin să fie ales preşedinte în 2000.

Candidatul *rezident a păşit* cu paşi mari în sala strălucitoare Andreevsky în timpul învestirii sale ca preşedinte în mai 2000.

Peste 115 ostatici au murit în octombrie 2002, după ce forţele speciale ruse au

deversat un gaz neidentificat în teatrul Dubrovka din Moscova, într-o încercare disperată de a rupe asediul teroriştilor ceceni

.A fost prima criză de ostatici a preşedinţiei lui Puţin şi, potrivit unei relatări din interior, Puţin a intrat în panică pe măsură ce evenimentele s-au desfăşurat departe de a fi conform planului.

Vremurile au fost bune pentru aliaţii apropiaţi ai lui Putin, deoarece Pugaciov a băut şi a luat masa pe Tikhon Shevkunov, Igor Sechin şi Nikolai Patrushev.

Puţin şi Lyudmilla au fost întâmpinaţi cu o ceremonie în timpul unei vizite de stat în Marea Britanie în 2003. Acasă însă, procurorii ruşi au lansat o campanie legală necruţătoare împotriva celui mai bogat om al Rusiei, Mihail Hodorkovski.

îndoliaţi la locul gimnaziului de la şcoala din Beslan, unde au murit 330 de ostatici, mai mult de jumătate dintre ei copii, după ce teroriştii ceceni înarmaţi au capturat şcoala şi au conectat-o cu bombe.
Criza ostaticilor s-a încheiat cu o conflagraţie mortală, când o serie de explozii au răsunat în sala de sport şi forţele speciale ruse au început să tragă cu aruncătoare de flăcări în şcoală. Rămân întrebări cu privire la cauza iniţială a exploziei.

el a fost creierul care muta bani în Occident pentru crima organizată rusă încă din anii optzeci.

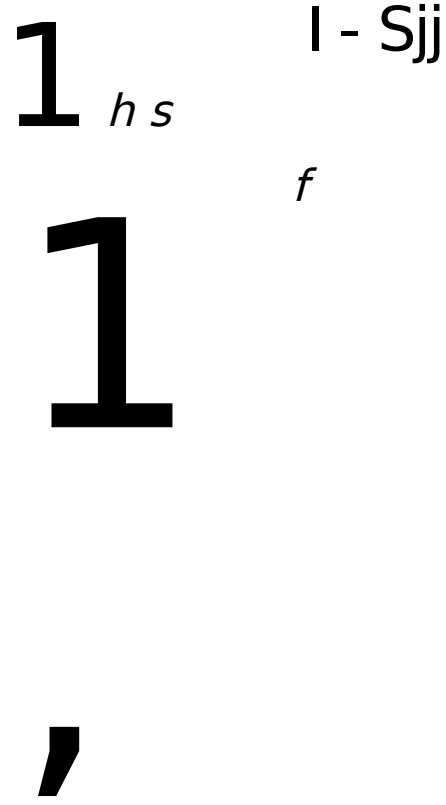

%

*

®

9 • •

i »^M». ♦ 1

Poliția din Moscova a percheziționat casa lui Serghei Mihailov, presupusul șef al puternicei grupări criminale organizate SoIntsevskaya, în 2002. Nicio acuzație nu a fost depusă vreodată.

Vladimir Yakunin a fost unul dintre primii bărbați KGB apropiați de Puțin care s-au convertit la ortodoxia rusă după o carieră de apărare a statului sovietic ateu.

Miliardarul rus Roman Abramovici (dreapta sus) a devenit o persoană cunoscută pe scena fotbalului din Marea Britanie după ce a cumpărat clubul de fotbal Chelsea din Londra în 2003.

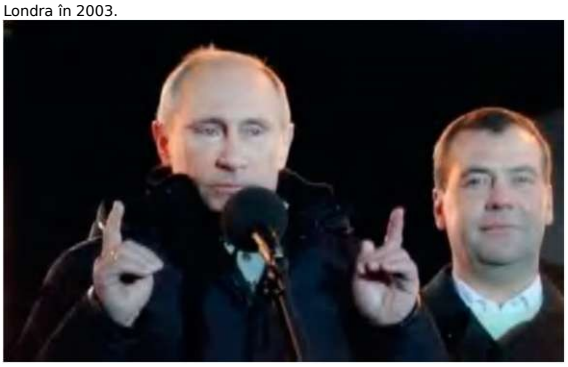

Puţin nu a putut să nu vărseze câteva lacrimi când şi-a declarat victoria la alegerile din 2012. Vestea că intenţiona să revină la putere după patru ani de preşedinţie mai liberală sub Dmitri Medvedev (dreapta) a stârnit primele proteste serioase ale guvernării sale.

Averile aliaţilor apropiaţi ai lui Puţin, cum ar fi Ghenadi Timcenko, au continuat să crească în timpul celui de-al treilea mandat al lui Puțin ca preşedinte.

Donald Trump în interiorul cazinoului său Taj Mahal cu câteva săptămâni înainte ca afacerea strălucitoare din Atlantic City să fie deschisă în aprilie 1990. Cazinoul a devenit un loc favorit al mafioţilor şi emigranţilor ruşi.

Donald Trump cu Tevfik Arif şi Felix Sater, foştii emigranţi sovietici din spatele Bayrock Group, dezvoltatorul imobiliar din New York.

Note

înapoi la text

Prolog

1. Evaluările pentru activele enumerate se bazează pe documente văzute de autor, depuse ca parte a unei cereri privind tratatul bilateral de investiţii de 12 miliarde de dolari de către Pugaciov privind presupusa expropriere a activelor sale. Acestea arată că firma de contabilitate occidentală BDO a evaluat şantierele navale la 3,5 miliarde de dolari, în timp ce Nomura le estimase la între 2,2 şi 4,2 miliarde de dolari. Ernst & Young evaluase compania de cărbune de cocsificare EPK la 4 miliarde de dolari. într-adevăr, cumpărătorii EPK, Ruslan Baisarov şi Igor Altushkin, anunţaseră iniţial presa rusă că l-au cumpărat cu 4 miliarde de dolari.
înapoi la text

2. Copiile corespondenţei dintre creditorii reprezentaţi de banca de investiţii Nomura şi banca centrală rusă arată că participaţiile din şantierele navale au fost deţinute ca garanţie pentru un împrumut de salvare a băncii centrale. O vânzare la un preţ de piaţă ar fi garantat că toate cererile creditorilor ar putea fi îndeplinite, se arată în corespondenţă.

3. Interviu autor cu Richard Hainsworth, iunie 2014 înapoi la text

4. O înregistrare a acestei conversaţii a fost depusă la Ministerul de Interne francez în cadrul unei anchete penale privind ameninţările. Autorul a analizat dovezile.
înapoi la text

5. Jane Croft şi Neil Buckley, „Kremlin Critic Loses $6.5 Billion Lawsuit Against Fellow Oligarch”, *Financial Times*, 1 septembrie 2012; Konstantin Kagalovsky, fostul reprezentant al guvernului rus la instituţiile financiare internaţionale şi un arhitect al schemelor de privatizare prin împrumuturi pentru acţiuni, mi-a spus mai târziu că „mulţi din Rusia ştiau că [Abramovici şi Berezovski] sunt parteneri 50:50”. El a spus că el însuşi a găsit documente care să dovedească acest lucru, dar de atunci le-a distrus. (Kagalovsky a fost, de asemenea, prim-adjunct al băncii Menatep a lui Hodorkovski şi lucra la planuri de fuziune între Yukos şi Sibneft a lui Hodorkovski.) „în timpul procesului [a lui Berezovsky], nimeni din Rusia nu a venit să depună mărturie despre proprietatea lui Berezovski pentru că nu a vrut să deterioreze relaţia lor cu autorităţile ruse şi cu romii [Abramovici]”, a spus el.
înapoi la text

6. Berezovski condamnase hotărârea la acea vreme. „Uneori am impresia că Puţin însuşi a scris această judecată”, a spus el. „Roman Abramovici câştigă Bătălia Curţii împotriva lui Berezovsky”, BBC News, 31 august 2012. Ulterior, s-a dovedit că fiul vitreg al doamnei judecător Gloster a fost plătit cu aproape 500.000 de lire sterline pentru a-l reprezenta pe Abramovich în primele etape ale cazului. David Leppard, „Berezovsky Cries Foul Over £3.5bn Abramovich Trial Judge”, *Sunday Times*, 22 septembrie 2012. Doamna judecător Gloster a refuzat să comenteze, în timp ce Biroul Judiciar, care reprezintă judecătorii, a declarat că a declarat problema şi că Berezovsky a ridicat problema nicio obiecţie la momentul respectiv.
înapoi la text

7. Ablyazov a susţinut că a fost victima unei vânătoare de vrăjitoare politice. El a fost singurul duşman politic real al lui Nazarbayev. Prăbuşirea băncii, a susţinut el, a fost cauzată de faptul că Nazarbayev i-a luat-o.

înapoi la text

8. Interviu autor cu Pugaciov, mai 2014 înapoi la text

9. Medicul legist a înregistrat un verdict deschis în ancheta cu privire la moartea lui Berezovsky, în ciuda protestelor Poliţiei din Valea Tamisei. Un expert criminalist care acţionează în numele familiei lui Berezovsky a mărturisit că examinarea fotografiilor post- mortem l-a făcut să creadă că Berezovsky nu sa sinucis. Nu avea niciun semn în formă de V în jurul gâtului lui, ceea ce ar fi trebuit să existe dacă s-ar fi spânzurat. Poliţia nu a putut găsi o potrivire în bazele de date FBI şi Interpol pentru amprenta găsită pe şina duşului. (Jane Croft, „Open Verdict Fails to Dispel Mystery Over Death of Kremlin Critic Berezovsky", *Financial Times*, 28 martie 2014)
înapoi la text

10. în martie 2018, pe atunci ministrul de interne Amber Rudd a declarat că poliţia din Marea Britanie şi MI5 vor redeschide investigaţiile asupra unui şir de morţi ruşi pe teritoriul britanic, inclusiv pe cel al lui Berezovsky. („Russia Spy Poisoning: Rudd Says Enquiry Widened to Other Deaths", BBC News, 13 martie 2018)
înapoi la text

11. Documente de la Parchetul Elveţian obţinute de autor. Comitetul de Investigaţii al Rusiei susţine însă că fondurile transferate nu au fost de la compania OPK Development a lui Pugaciov, ci din împrumutul de salvare a băncii centrale. Procurorii ruşi susţin că depozitele OPK la Mezhprombank, care deţin fonduri dintr-un împrumut comercial de la banca de stat rusă, VTB, din 19 iunie 2008, cu mult înainte de împrumutul de salvare a băncii centrale, au fost falsificate şi retrodatate. Cu toate acestea, dovezile lor s-au bazat pe mărturia a doi directori superiori ai Mezhprombank, care au convenit asupra unor înţelegeri cu procurorii sub constrângere. Unul dintre directori, Dmitry Amunts, a fost de acord să spună că depozitele au fost falsificate după ce procurorii i-au promis că va fi eliberat din detenţie, potrivit stenogramelor conversaţiilor înregistrate dintre soţia lui Amunts şi un avocat, Marina Yarosh, citând înalţi oficiali ai FSB. (El a depus mărturia, dar nu a fost eliberat.) Celălalt director executiv, Alexander Didenko, a fost, de asemenea, de acord să coopereze cu procurorii şi a fost eliberat devreme. în prezent, el ocupă o funcţie de conducere la o bancă aflată în conducerea agenţiei de asigurare a depozitelor de stat, adică organismul guvernamental care conduce dosarul împotriva lui Pugaciov. Pentru mai multe despre toate acestea, a se vedea Ilya Rozhdestvennsky, „Sbezhavshie Milliardy: kak Bankir Pugachev Vyvodil Dengi iz Rossii", *RBK*, 14 noiembrie 2016
înapoi la text

12. Interviu autor cu o persoană apropiată echipei juridice de stat ruse, februarie 2018. Dosarul de faliment împotriva lui Pugaciov s-a bazat, de asemenea, pe pretenţii conform cărora acesta a ordonat unui alt director senior al băncii să ridice gajurile care deţin acţiuni la compania sa de cărbune de cocs, EPK, în pregătirea acesteia, vânzare, care ar fi înrăutăţit şi situaţia financiară a băncii.

înapoi la text

13. Interviu autor cu o persoană apropiată echipei juridice de stat ruse, februarie 2018

înapoi la text

Interviu autor cu un bancher rus senior, martie 2018 înapoi la textCapitolul 1:

„Operaţiunea Luch”

1. Igor Shadkhan, Vlast, 1992 înapoi la text

2. Interviu autor, Igor Shadkhan, iunie 2013 înapoi la text

3. Vladimir Usolțev, *Sosluzhivets*, p.239 înapoi la text
4. Interviu autor cu locotenent-colonelul Horst Jehmlich, asistent special al şefului Stasi din Dresda, Horst Böhm, martie 2018; Mark Franchetti, „Germanii îndepărtează spionii lui Putin”, *Sunday Times*, 16 ianuarie 2000

înapoi la text

5. Andreas Forster, *Auf der Spur der Stasi Millionen: Die Wien-Connection* , pp.20-2

înapoi la text

6. John O. Koehler, *Stasi: The Untold Story ofthe East German Secret Police*, p.75 înapoi

la text

7. Interviu autor cu Jehmlich, martie 2018 înapoi la text

8. Kristie Mackrakis, Seduced *bySecrets: Inside the Stasi's Spy-Tech World*, p.116 înapoi

la text

9. Interviu autor cu Franz Sedelmayer, aprilie 2018 înapoi la text

10. Interviu autor cu Jehmlich, martie 2018 înapoi la text

11. Forster, *Auf der Spur,* p. 111 înapoi la text

12. Forster, *Auf der Spur*, pp.50, 51, 68-71 înapoi la text

13. Ibid., pp.23-5
14. Deutscher Bundestag, Beschlussempfehlung und Bericht, 27 mai 1994, pp.97-102,117- 28, 137-41,176-211

înapoi la text

15. Koehler, *Stasi,* pp.74, 76, 79-80 înapoi la text
16. Christopher Andrew şi Vasily Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive: The KGB in Europe and the West,* pp.598, 285 (Autorii afirmă, de asemenea, că HVA a fost o sursă principală de informaţii despre tehnologia occidentală.)

înapoi la text

17. Interviu autor cu Jehmlich, martie 2018 înapoi la text
18. https://www.youtube.com/watch?v=9PAQ_Y5ins8 , 21/7/2017, Putin răspunzând la întrebările elevilor la centrul de educaţie pentru copii supradotaţi Sirius din Soci

înapoi la text

înapoi la text

19. Interviu autor cu fostul membru al Fracţiunii Armatei Roşii, martie 2018 înapoi la text

20. Michael Wines, „Puţin a fost odată decorat ca spion. Few Agree on his Deeds', *New York Times*, 10 ianuarie 2000. Vezi şi interviul autorului cu Franz Sedelmayer, aprilie 2018
înapoi la text

21. Guy Chazan şi David Crawford, „În From the Cold: A Friendship Forged in Spying Pay Dividends in Russia Today", *Wall Street Journal*, 23 februarie 2005

înapoi la text

22. Ibid, înapoi la text

23. Warnig a fost recrutat de Departamentul de Ştiinţă şi Tehnologie Rachete. Până în 1989, Warnig devenise şef adjunct al unităţii de informare şi tehnologie a Stasi. Vezi Mackrakis, Seduced *by Secrets*, p.50; Karen Dawisha, *Kleptocraţia lui Putin: cine deţine Rusia* , pp.51-2

înapoi la text

24. Interviu autor cu fostul membru al Fracţiunii Armatei Roşii, martie 2018 înapoi la text

25. Mark Franchetti, „Germans Flush Out Putin's Spies", *Sunday Times,* 16 ianuarie 2000; Geoffrey York, „Puţin Brings Spies in From the Cold", *Globe and Mail,* 8 mai 2000

înapoi la text

26. Interviu autor cu Jehmlich, martie 2018 înapoi la text

27. Natalia Gevorkyan, Natalia Timakova, Andrei Kolesnikov, *În the First Person: Conversations with Vladimir Puţin* , p.69

înapoi la text

28. *Forster, Aufder Spur,* p.lll înapoi la text

29. Interviu autor cu bancherul occidental, februarie 2018; prinţesa a apărut mai târziu în Sankt Petersburg, oraşul ei natal, când Puţin era viceprimar al acesteia. Ea a condus Ordinul Sf. Lazăr, un ordin caritabil care a trimis asistenţă umanitară şi alimente la Sankt Petersburg în lunile de după prăbuşirea sovietică. Mai târziu s-a spus că Puţin o ţine la „stima mare". (Acest lucru preluat din necrologul Tatianei von Metternich, *Daily Telegraph* , 19 august 2006. De asemenea, Puţin a semnat o scrisoare de mulţumire lui von Metternich în calitate de şef al Ordinului Caritabil al Sfântului Lazăr de la Ierusalim: „Puţin mulţumeşte liderului Ordinului Caritabil German", ITAR-TASS, 25 februarie 2003)

înapoi la text

30. *Forster, Aufder Spur,* p. 31 înapoi la text

31. Koehler, *Stasi,* p.411 înapoi la text

32. Forster, *Aufder Spur,* p.29 înapoi la text

33. Ibid. înapoi la text

34. Ibid., p.31 înapoi la text

35. Ibid., pp.29-31 înapoi la textArhivele Stasi Dresda, numărul BSTU 10448. Documentul din 22 decembrie 1988 enumeră zilele de naştere ale camarazilor sovietici din Dresda. Puţin este listat ca ofiţer de legătură şi ca secretar de partid. Putin însuşi în *În the First Person: Conversations with Vladimir Putin ,* p.73, susţine că nu a interacţionat cu Modrow decât de câteva ori la recepţii oficiale. „în general, nu am lucrat cu funcţionari de partid, inclusiv cu ai noştri, de altfel. A fost interzis. - o afirmaţie care este dezminţită de rolul său oficial de secretar de partid.

înapoi la text

36. Forster, *Auf der Spur,* p. 3 3 înapoi la text

37. Leonid Nikitinsky şi Yuriy Shpakov, „Putin v razvedke", interviuri cu Vladimir Kryuchkov şi Markus Wolf, *Moskovskie Novosti,* 20 ianuarie 2000, http://flb.ru/info/3508.html

înapoi la text

38. Ibid. înapoi la text

39. Interviu cu autorul cu Jehmlich, martie 2018. Din nou în *În the First Person: Conversations with Vladimir Putin ,* pp.72-4, Putin susţine că nu a fost implicat în Operaţiunea Luch. „Sunt nedumerit să citesc că ţările occidentale caută agenţi pe care i-am recrutat. Totul este o prostie. Prietenii noştri, aşa cum îi numim agenţii de securitate din RDG, au copii ale tot ceea ce am produs. Totul este păstrat în arhivele lor... Totul este transparent şi de înţeles.' Putin însuşi şi propriii săi colegi au descris însă cum şi-au distrus toate dosarele, inclusiv pe cele păstrate de Stasi, în timp ce oficialii de la arhiva Stasi din Dresda şi Jehmlich confirmă că ruşii au reuşit să distrugă aproape totul.

înapoi la text

40. Forster, *Auf der Spur,* p.26 înapoi la text

41. Ibid., pp. 9-10 (înalt oficial german era Dr. Klaus-Peter Wild, pe atunci responsabil cu „active speciale" într-o agenţie de stat înfiinţată pentru a reprivatiza activele est-germane.)
înapoi la text
42. Ibid., **p.36;** a se vedea, de asemenea, Deutscher Bundestag, 2 Untersuchungsausschuss „DDR Vermögen", Protocolul declaraţiei martorilor lui Herbert Kohler, Bonn, 27/2/1997
înapoi la text
43. Raportul comisiei Schalck, Beschlussempfehlung şi Bericht des 2. Untersuchungsausschusses nach Artikel 44 des Grundgesetzes. Drucksache 13/10900, 1998, p.221-3. De asemenea Andreas Forster, *Auf der Spur,* pp.98-107; vezi, de asemenea, Kristie Mackrakis, Seduced *hySecrets,* pp.130-2

înapoi la text

44. Forster, *Aufder Spur,* p. 131. întrebat de autorităţile federale ale Germaniei reunificate în 1997, Kohler a susţinut că planurile de a crea o reţea de firme operative în caz de colaps nu au fost niciodată puse în mişcare, deoarece viteza căderii RDG a luat pe toată lumea prin surprindere şi ele învechite. Dar documentele din arhiva Stasi par să arate că Stasi de la Dresda, sub supravegherea lui Kohler, a semnat un şir de acorduri pentru importul de componente pentru fabrica de hard-disc în urma prăbuşirii Zidului Berlinului, în timp ce componentele par să nu aibă niciodată, au apărut. Alte sute de milioane de mărci au dispărut în companiile-paravan Schlaff din Liechtenstein, Elveţia şi Singapore într-o serie de tranzacţii. Companiile lui Schlaff au făcut, la rândul lor, o serie de împrumuturi negarantate companiilor cu angajaţi foşti membri ai Stasi, inclusiv unui lanţ de agenţii de turism şi unui colaborator Stasi care a cumpărat o pensiune de elită cu vedere la Elba, care a fost frecvent vizitată de Markus Wolf. Kohler, între timp, a plecat să lucreze ca consilier al lui Schlaff. Tocmai ceea ce s-a întâmplat cu fabrica de hard-disc rămâne un secret. Guvernul german a intentat proces împotriva lui Schlaff în Elveţia la sfârşitul anilor 90 pentru sifonarea a zeci de milioane de mărci destinate fabricii de hard-disc. în 2002, o instanţă elveţiană a respins cererea. Schlaff a negat că a lucrat vreodată pentru Stasi. El nu a răspuns la o cerere de interviu pentru această carte.

înapoi la text

45. Interviu autor cu Jehmlich, martie 2018 înapoi la text

46. Vezi capitolul 11 înapoi la text

47. Forster, *Aufder Spur*, p.91 înapoi la text

48. Interviu autor cu Sven Scharl, Arhiva Stasi Dresda, martie 2018 înapoi la text

49. Dosarul lui Puţin Stasi, Dresda, BSTU MfS BV Dresda I.Stellvertr. d. LTR. 3, BSTU 000004, 7 septembrie 1989
înapoi la text

50. Christoph Seils, „Was tat Puţin in Dresda?", *Cicero Magazin*, noiembrie 2004; vezi, de asemenea, Leonid Nikitinsky şi Yuriy Shpakov, „Puţin v razvedke"
înapoi la text

Vladimir Usolţev, *Sosluzhivets*, pp.61-2; Puţin şi-a recunoscut pentru prima dată munca cu divizia ilegală de agenţi de dormit într-un interviu acordat canalului rusesc de televiziune de stat Rossiya, la cea de-a nouăzeci şi cinci de ani de la infamul Upravleniye S, 24 iunie 2017,

https://ria.ru/politics/20170624/1497226538 .htm

51. lVladimir Usolțev, *Sosluzhivets,* pp.69-70,109-10. Cartea descrie în principal viața de zi cu zi a ofițerilor KGB care servesc în Dresda și a familiilor lor, inclusiv excursiile turistice pe care le-au făcut, târgurile de Crăciun și alte atracții din Dresda, berea pe care au băut-o și numeroasele evenimente oficiale de sărbătoare la care au trebuit să participe, protocol' cu 'prietenii' lor Stasi. Are grijă să nu intre în aproape niciun detaliu asupra muncii lor operative, subliniind doar banalitatea acesteia. Vezi și „Intervyu s byvshim sosluzhivtsom Vladimira Putina", Radio Svoboda, 11 noiembrie 2003

înapoi la text

52. Putin, *Persoana I,* p.70 înapoi la text

53. Interviu autor cu fostul membru RAF, martie 2018 înapoi la text

54. Din arhivele Biroului Politic preluate de disidentul sovietic Vladimir Bukovski. www.bukovsky-archives.net, numerele documentului 0903, 0911, 0912

înapoi la text

55. Koehler, *Stasi,* p.359 înapoi la text

56. Dr Marian K. Leighton, „Strange Bedfellows: The Stasi and the Terrorists", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* , volumul 27, 2014 (Conform acestei lucrări, Leighton a lucrat în comunitatea de informații din SUA din 1980, mai întâi ca sovietic analist la CIA, apoi ca specialist în combaterea terorismului la Agenția de Informații pentru Apărare și apoi din nou cu CIA ca contractant independent.)

înapoi la text

57. Koehler, *Stasi,* p.360 înapoi la text

58. Ibid., pp.361-2, 368-71; vezi și Leighton, „Strange Bedfellows" înapoi la text

59. Leighton, „Strange Bedfellows" înapoi la text

60. Koehler, *Stasi,* p.333 înapoi la text

61. Ibid., p.344 înapoi la text

62. Oleg Kalugin, interviu CNN, 6 februarie 2007 înapoi la text

63. Ion Mihai Pacepa, „Urmele Rusiei: Ce legătură are Moscova cu războiul recent din Liban?", National Review Online, 24 august 2006

înapoi la text

64. Ibid. înapoi la text

65. Koehler, *Stasi,* p.389 înapoi la text

66. Interviu autor, aprilie 2018 înapoi la text

67. Koehler, *Stasi,* p.392 înapoi la text

68. Butz Peters, „Dresden Vergessen", *Sächsische Zeitung*, 1 august 2017, https://web.archive.Org/web/20170802045025/http:/www.sz„

online.de/sachsen/dresden-vergessen-3739077. html; vezi şi Leighton, „Strange Bedfellows”
înapoi la text
69. Koehler, *Stasi,* p.392; vezi, de asemenea, Steven Kinzer, „Spy Charges Widen in Germany's East”, *New York Times,* 28 martie 1991
înapoi la text
70. Jeffrey Steinberg, „Arrests Prove Stasi-KGB Control of Baader-Meinhof Terrorists”, *EIR,* volumul 17, numărul 27, 29 iunie 1990

înapoi la text

71. Interviu autor cu fostul membru RAF, martie 2018 înapoi la text

72. Koehler, *Stasi,* p.370 înapoi la text

73. Leighton, „Strange Bedfellows” înapoi la text

74. Koehler, *Stasi,* p.392

înapoi la text

75. Interviu autor, martie 2018 înapoi la text
76. Lally Weymouth, „Secretul murdar al Germaniei de Est”, *Washington Post,* 14 octombrie 1990. Dezertorul intervievat pentru acest articol este descris de oficialii din Germania de Vest drept „unul dintre cei mai importanţi agenţi de informaţii din blocul de est care au emigrat”.

înapoi la text

77. Interviu autor cu fostul membru al Fracţiunii Armatei Roşii, martie 2018 înapoi la

text
78. Koehler, *Stasi,* p.392; vezi, de asemenea, David Crawford, „The Murder of a CEO”, *Wall Street Journal,* 15 septembrie 2007

înapoi la text

79. Interviu autor cu expert în informaţii occidentale, martie 2018 înapoi la text

80. Koehler, *Stasi,* p.392 înapoi la text
81. Interviu autor, martie 2018; Alte atacuri în care a fost implicată Fracţiunea Armată Roşie în timp ce Puţin se afla la Dresda includ bombardamente la baza aeriană Rhein-Main a USAF şi asasinarea ofiţerului şef de tehnologie de la Siemens.

înapoi la text

82. Interviu autor cu Horst Jehmlich, martie 2018 înapoi la text

83. Interviu autor cu aliatul lui Puţin, octombrie 2018 înapoi la text

84. David Crawford şi Marcus Bensmann, 'Putin's Early Years', *Correctiv,* 30 iulie 2015

înapoi la text

85. Ibid. înapoi la text

86. Puțin, *Persoana I,* p.76 înapoi la textIbid., p.79 înapoi la text

87. Ibid. înapoi la text

88. Ibid., p.80 înapoi la text

89. Vladimir Usolțev, *Sosluzhivets*, p.253 . „Toate documentele care aveau vreo legătură cu noi au fost strânse de Thomas Muller, iar acesta le-a predat în întregime lui Volodya Putin, executând ordinele lui Böhm. în câteva ore, nu a mai rămas nimic din ei în afară de un morman de cenuşă.
înapoi la text

90. Vladislav Kramar, „Gruppa v Dresdene byla nebolshaya, no moshchnaya”, *Voenny-Promyshlenny Kurier*, 14 decembrie 2005

înapoi la text

91. Ibid. înapoi la text

92. Masha Gessen, *Omul fără față: Ascensiunea improbabilă a lui Vladimir Putin* , p.97

înapoi la text

93. Interviu autor cu Jehmlich înapoi la text

94. Cu toate acestea, Zuchold a dezertat în Occident aproape imediat şi, potrivit lui Thomas Schade, „Verbrannte Vogel”, *Sächsische Zeitung*, 15 octombrie 2015, ar fi expus cincisprezece agenţi din Berlin, Leipzig, Dresda şi Erfurt.
înapoi la text

95. „Putin Rasskazal o nelegalnoi razvedke i svoei rabote v KGB”, RIA Novosti, 24 iunie 2017
înapoi la text

96. Weymouth, „Secretul murdar al Germaniei de Est”. Dezertorul a spus că Modrow a fost desemnat succesorul lui Egon Krenz, pe atunci liderul SED, la o conferință secretă la ambasada sovietică din Berlinul de Est, pe 12 noiembrie 1989, la care a participat Valentin Falin, şeful Partidului Comunist Sovietic. Departamentul Internaţional, Markus Wolf, Krenz şi Modrow

97. Forster, *Aufder Spur,* p.122 înapoi la text

98. Weymouth, „Secretul murdar al Germaniei de Est” înapoi la text

99. Oleg Blotsky, *Vladimir Puțin: Doroga k Vlasti*, pp.281-86 înapoi la text

100. Interviu autor cu Andrei Illarionov, fost consilier economic prezidenţial al lui Puţin şi prieten cu Starovoitova din Leningrad, septembrie 2014

înapoi la text

101. Interviu autor cu Franz Sedelmayer, aprilie 2018 înapoi la text

102. Imagini de arhivă în *Delo Sobchaka* , film de Ksenia Sobchak şi Vera Krichevskaya, 2018, îl arată pe Puțin intrând în turnul TV cu Sobchak înaintea discursului
înapoi la text

103. Interviu autorului cu Alexander Belyayev, pe atunci şef adjunct al consiliului oraşului Sankt Petersburg şi martor ocular la aceste evenimente, iunie 2013

înapoi la text

104. Ibid.

înapoi la text

105. Interviu autor cu Sedelmayer, aprilie 2018 înapoi la text

Capitolul 2: în interiorul lui Job

1. Sovershenno Sekretno, *Taina Zolota Pårtii*, 2007. Interviu cu Valentin Falin. înapoi la text

2. Valentin Stepankov, *Kremlievsky Zagovor: Versiya Sledstviya* , pp.238-9. Această relatare a procurorului general rus însărcinat cu investigarea fondurilor dispărute ale Partidului se bazează pe mărturia soţiei lui Kruchina şi a paznicului KGB care i-a găsit cadavrul. Vezi şi Sovershenno Sekretno, *Taina Zolota Pârtii*Ibid., pp.235-6 înapoi la text

3. Ibid., p.236 înapoi la text

4. Interviu autor cu Gerashchenko, septembrie 2013 înapoi la text

5. Interviu autor cu Leonov, septembrie 2013 înapoi la text

6. „Tulburări sovietice; New Suicide: Budget Director”, *New York Times,* 27 august 1991 înapoi la text

7. Serghei Pluzhnikov şi Serghei Sokolov, „Kak KGB Svodil Schety c KPSS”, *Komsomolskaya Pravda*, 1 ianuarie 1992 înapoi la text

8. Peter Torday şi Tony Barber, „Comunists Pillaged Party Gold - Officials Investigate Flight of Soviet Billions”, *Independent*, 27 martie 1992; John Rettle, „Russian Government Launches Investigation into Missing Communist Party Billions”, *Guardian* , 10 septembrie 1991. Nikolai Ryzhkov a declarat mai târziu în cadrul unei audieri parlamentare că, atunci când Gorbaciov a venit la putere, rezervele de aur ale Uniunii Sovietice erau de 1.200 de tone, dar până când a au demisionat erau aproape de zero. Un ziar rusesc *Komsomolskaya Pravda a* citat documente care aparent arată că partidul a transferat 280 de miliarde de ruble (12 miliarde de dolari) în conturi în valută în bănci străine. De atunci, articolul original a dispărut de pe internet. Sovershenno Sekretno, *Taina Zolota Pârtii* înapoi la text

9. Stephen Handelman, „How Man's Conscience Overcame His Fear”, *Toronto Star*, 14 februarie 1992 înapoi la text

10. Stepankov, *Kremlevsky Zagovor,* pp.313-14 înapoi la text

11. Ibid., p.284; Handelman, *Toronto Star,* 14 februarie 1992 înapoi la text

12. Stepankov, p.286-7 înapoi la text

15. Handelman, *Toronto Star,* 14 februarie 1992 înapoi la text

16. Atunci când au fost chestionaţi mai târziu, mulţi dintre agenţii de vârf ai Partidului au crezut că au dreptate şi că interesele Partidului sunt sinonime cu cele ale statului. De fapt, partidul *era* statul şi fusese încă de la Revoluţia bolşevică. „Nu este nimic neobişnuit în această practică”, a declarat ulterior procurorilor fostul secretar general adjunct al partidului, Vladimir Ivaşko. „Sprijinul forţelor sociale... pentru a influenţa opinia publică a fost întotdeauna una dintre cele mai importante funcţii ale statului”. Mărturie de la Ivashko, *Kremlevsky Zagovor*, pp.295-6 înapoi la text

înapoi la text

17. Stepankov, p.285; Totuşi, Smirnov a mai spus că cel puţin 200 de milioane de dolari pe an au fost transferaţi din Uniunea Sovietică pentru a finanţa partidele legate de comunişti între 1977 şi 1989: Handelman, *Toronto Star*, 14 februarie 1992
înapoi la text
18. Stepankov, p.301; Vădim Belykh şi Valery Rudnev, „Dengi Pârtii: Milliardy Obnaruzheny, no sledstvie, pokhozhe, v tupike", *Izvestia,* 10/02/92, https://old.flb.ru/info/4896.html
înapoi la text
19. Interviu autorului cu Antonio Fallico, iunie 2013. Fallico a numit trei firme prietenoase prin care afacerile italiene au trebuit să lucreze pentru a face afaceri în Uniunea Sovietică. Una a fost numită Restital şi, chiar dacă nu a participat direct la o afacere, a spus el, firmele italiene ar trebui să plătească un procent. Ceilalţi doi erau Italimpec şi Esteuropa, în timp ce orice turişti care doresc să meargă în Uniunea Sovietică ar trebui să treacă printr-o firmă deţinută de Partidul Comunist, Italtourism.
înapoi la text
20. Mary Dejevsky, „Fota firmă a lui Maxwell pe Lista favoritelor sovietice", *Independent,* 9 noiembrie 1991; Peter Pringle, „Soviets to Conduct Enquiry Over Friendly Firms", *Independent,* 11 noiembrie 1991
înapoi la text
21. Interviuri ale autorului cu fostul agent senior al KGB, mai 2013 şi cu un intermediar care conducea una dintre firmele prietenoase care furnizează echipamente medicale/militare cu dublă utilizare, martie 2013. Christopher Andrew şi Vasily Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive: The KGB in Europe iar West,* pp.597-8, totuşi, descrie o explicaţie mai realistă: că Thyssen, Siemens şi alţii au fost infiltraţi de agenţi sovietici care furau tehnologia occidentală.

22. Interviu autor cu fostul consilier al lui Gorbaciov, iunie 2014 înapoi la text
23. Vădim Belykh şi Valery Rudnev, Izvestiya, „Dengi Pârtii: Milliardy Obnaruzheny, no sledstvie, pokhozhe, v tupike", 10 februarie 1992, https://old.flb.ru/info/4896.html; interviu autorului cu Tommy Helsby, fost preşedinte Kroll, martie 2013. Pentru mai multe informaţii despre activitatea firmelor prietenoase şi despre jefuirea fondurilor Partidului de către agenţii KGB, vezi şi mărturia excelentă a lui Richard Palmer, fost şef de staţie CIA în Fosta Uniune Sovietică, privind infiltrarea în sistemul financiar occidental de către elemente ale crimei organizate ruseşti, în faţa Comisiei pentru servicii bancare şi financiare a Camerei, 21 septembrie 1999

înapoi la text

24. Stepankov, p.301 înapoi la text

25. Interviu autor cu Vitali Shlykov, septembrie 2006 înapoi la text

26. Stepankov, pp.301-3 înapoi la text
27. Stepankov, p.236; Belykh şi Rudnev, „Dengi Pârtii: Milliardy Obnaruzheny, no sledstvie, pokhozhe, v tupike", *Izvestiya*, 10 februarie 1992; Sokolovşi Pluzhnikov, „Zoloto KPSS: Desyat Lyet Spustya", *Moskovskie Novosti*, 18 septembrie 2001, http://kompromat.flb.ru/materiall.phtml?id=566
înapoi la text
28. Sokolov şi Pluzhnikov, „Zoloto KPSS: Desyat Lyet Spustya", *Moskovskie Novosti,* 18 septembrie 2001

înapoi la text

înapoi la text
29. Stepankov, p.296; Sokolov şi Pluzhnikov, „Zoloto KPSS: Desyat Lyet Spustya”, *Moskovskie Novosti,* 18 septembrie 2001; Richard Palmer, Mărturia Comitetului Bancar al Camerei, 21 septembrie 1999; interviu autor cu Yury Shvets, mai 2018

înapoi la text

30. Sokolov şi Pluzhnikov, *Moskovskie Novosti,* 18 septembrie 2001 înapoi la text

31. Ibid. înapoi la text
32. Interviu autor cu Shvets, mai 2018
33. Sokolov şi Pluzhnikov, *Moskovskie Novosti*, 18 septembrie 2001. Urmărirea penală de către procurorii ruşi cu privire la averea dispărută a Partidului a fost ulterior clasificată - toate cele două sute de volume ale acesteia. Au fost dezvăluite doar fragmente de informaţii.
înapoi la text
34. Sovershenno Sekretno, *Taina Zolota Pârtii*, interviu cu Oleg Sheinin, fost membru al Biroului Politic, care spune că Gorbaciov a ignorat nota Ivashko şi nu s-a făcut nimic

înapoi la text

35. Stepankov, p.303 înapoi la text
36. Una dintre întreprinderile mixte pe care Seabeco le-a înfiinţat la Toronto a fost Consiliul Central Sovietic al Sindicatelor, pentru a „construi staţiuni, un magazin universal şi chiar o agenţie de închiriere de maşini” („Organizaţia sovietică, Grupul de firme din Toronto Join Forces in Projects”, *Globe and Mail*, 12 octombrie 1988); o alta a fost între Seabeco şi Georgy Arbatov, directorul Institutului de Studii Canadiene şi Americane din Moscova, despre care se crede că este un front pentru informaţiile ruseşti (Canada Newswire, 15 noiembrie 1988).

înapoi la text

37. Sovershenno Sekretno, *Taina Zolota Pârtii*. Interviu cu Kriuchkov înapoi la text
38. Sovershenno Sekretno, *Taina Zolota Pârtii*. Se pare că conversaţia înregistrată este între Dmitri Yakubovsky, care a lucrat pentru Seabeco la începutul anilor nouăzeci, şi Yury Kotov, un fost colonel în SVR, serviciul de informaţii externe, care a lucrat îndeaproape cu Primakovîn anii şaptezeci.
înapoi la text
39. „Ex-Aide to Gaidar Targets Rutskoi in business scandal”, Agence France-Presse, 12 august 1993. Serviciul de informaţii elveţian l-a numit ulterior pe Seabeco ca fiind una dintre firmele despre care se crede că se află în centrul transferurilor statului şi partidului sovietic averea de către KGB, în timp ce acesta pretindea că Birshtein era un fost ofiţer KGB.
înapoi la text

înapoi la text

40. Sokolov şi Pluzhnikov, „Zoloto KPSS: Desyat Lyet Spustya”, *Moskovskie Novosti*, 18 septembrie 2001. Sovershenno Sekretno, *Taina Zolota Pârtii*, raportează că procurorii au putut găsi şase sute de bănci şi firme în interiorul Uniunii Sovietice, precum şi alte cinci sute în străinătate, inclusiv zeci de firme germane, elveţiene şi offshore.Andrei Illesh şi Valery Rudnev, „Poisk deneg KPSS: Pessimistichesky Konyets”, *Izvestiya* , 1 aprilie 1993, https://old.flb.ru/info/4910.html

înapoi la text

41. Interviu autor cu Pyotr Aven, mai 2015 înapoi la text

42. Interviu cu autorul cu Helsby, martie 2013 înapoi la text

43. Ibid. Rich a fost inculpat pentru fraudă şi racket, iar ulterior graţiat controversat de preşedintele american Bill Clinton. Un magistrat-şef de instrucţie din Bologna, Italia, Paolo Giovagnoli, a declarat că Marc Rich a lucrat îndeaproape cu o firmă comercială din Viena deţinută de Grigory Loutchansky, un presupus mafiot rus. Giovagnoli a spus că Nordex a fost un alt grup creat pentru a canaliza fondurile Partidului Comunist înainte de colapsul sovietic. (PK Semier, „Bogaţii fugari din SUA legate de spălarea banilor; procurorii mafiei ruse îl pot cita în judecată”, *Washington Times,* 21 iunie 2002)

înapoi la text

44. Interviu autor cu Pavel Voshchanov, martie 2013 înapoi la text

45. Interviu autor cu un senior om de afaceri rus, mai 2018 înapoi la text

46. David Remnick, „Soviet Union's Shadow Economy - Bribery, Barter, Black Market Deals are the Facts of Life”, *Washington Post,* 22 septembrie 1990; pentru citiri suplimentare despre penuria economiei sovietice deformate, vezi excelentul lui David Hoffman *The Oligarchs: Wealth and Power in the New Russia* , pp.11-20

înapoi la text

47. Interviu autor cu fostul comerciant de valută de pe piaţa neagră înapoi la text

48. Interviu autor cu Shvets, mai 2018 înapoi la text

49. Interviu autor cu asociatul Milshtein, mai 2018; Vesti, Programma 60 Minut: „Mikhail Milshtein: Genialny Razvedchik I Borets s Kholodnoi Voinoi”, 15 septembrie 2010, http://www.vesti.ru/doc.html?id=392836

înapoi la text

50. Interviu autor cu Rair Simonyan, noiembrie 2013

51. Interviu autor cu Vladimir Yakunin, august 2018; vezi, de asemenea, Vladimir Yakunin, *The Treacherous Path* , p.21

înapoi la text

52. Interviu autor cu Christian Michel, iunie 2004 înapoi la text

53. Interviu autor cu Anton Surikov, februarie 2005 înapoi la text

54. Un raport al serviciului de informaţii elveţian, obţinut de autor şi scris în iunie 2007, a afirmat că Luchansky şi Birshtein au fost recrutaţi de KGB pentru a transfera averea statului şi a partidului în mâini private în ajunul colapsului sovietic: „ banii ar fi trebuit parţial folosiţi pentru finanţarea operaţiunilor politice, dar parţial banii au fost furaţi pentru a finanţa activitatea economică privată”.

înapoi la text

55. Mihail Hodorkovski şi Natalya Gevorkyan, *Tyurma I Volya*, pp.91-2 înapoi la text

56. Interviu autor cu fostul partener Hodorkovski înapoi la text

57. Hodorkovski şi Gevorkyan, p.94 înapoi la text

58. Interviu autor cu Hodorkovski, mai 2014 înapoi la text

59. Hoffman, *Oligarhii*, pp.107-10; interviu autor cu Hodorkovski, mai 2014; Hodorkovski şi Gevorkyan, pp.75-82

înapoi la text

60. Hoffman, *Oligarhii*, pp. 107-8; interviu autor cu Hodorkovski, mai 2014 înapoi la

text

61. Interviu autor cu Christian Michel, ianuarie 2014 înapoi la text

62. Interviu autor cu Thomas Graham, iunie 2014 înapoi la text

63. Interviu autor cu Michel, septembrie 2013 înapoi la text

64. Interviu autor cu Hodorkovski, mai 2014 înapoi la text

65. Potrivit fostului şef al comitetului de securitate al Dumei de Stat, Viktor Ilyukhin, care a scris într-o scrisoare către ministrul de interne al Rusiei că Fridman a cooperat cu KGB încă din perioada studenţiei sale.

înapoi la text

66. Interviu autor cu fostul oficial guvernamental, iunie 2014 înapoi la text

67. Interviu autor cu Hodorkovski, mai 2014; Hodorkovski şi Gevorkyan, pp.82-6 înapoi

la text

68. Interviu autor cu Artyom Tarasov, noiembrie 2013; vezi şi autobiografia lui Artyom Tarasov, *Millionaire: The Sermon of the New Russia 's First Capitalist*, Capitolul 5

înapoi la text

69. Interviu autor cu Michel, ianuarie 2014 înapoi la text

70. Un intermediar cheie în discuţiile cu KGB pentru a opri orice furtună a fost Arkadi Volsky, un fost consilier economic al şefului KGB, Iuri Andropov, care a construit legături strânse cu KGB şi mai târziu a fost văzut ca bunicul noii clase de magnaţi din Rusia. în calitate de şef al puternicei Uniunii Industriaşilor şi Antreprenorilor din Rusia. Volsky participase şi la goana aurului: companiei sale Simako i s-a permis să

înapoi la text

convertească ruble în dolari la o rată specială de Partid de 1,8 ruble pentru dolar, precum şi să exporte cantităţi mari de arme.

înapoi la text

71. Interviu autor cu Andrei Illarionov, septembrie 2015 înapoi la text

72. Interviu autor cu Simonyan, noiembrie 2013 înapoi la text

73. Interviu autor cu Graham, iunie 2014 înapoi la text

74. Interviu autorului cu fostul agent senior al KGB, mai 2013

75. Richard Palmer, mărturie în faţa Comisiei Camerei pentru servicii bancare şi financiare, 21 septembrie 1999; vezi şi mărturia lui pentru o relatare clară a diferitelor etape ale planurilor KGB de a transfera bogăţia partidului din ţară în Occident.

înapoi la text

76. Ibid. înapoi la text

77. Vezi capitolul 15 ; Interviu autor cu Yury Shvets, mai 2018 înapoi la text

78. Pete Earley, *Camrade J: The Untold Secrets ofRussia's Maşter Spy in America After the End of the Cold War*, pp.285-8
înapoi la text

79. Una dintre cele mai mari conducte, o companie numită Fimaco, fusese înfiinţată în linişte în Jersey de înalţi oficiali ai băncilor sovietice la doar câteva luni după decretul lui Ivaşko privind crearea „economiei invizibile”. Un procuror rus a susţinut ulterior că acesta a fost folosit pentru a canaliza până la 50 de miliarde de dolari în rezervele băncii centrale în anii nouăzeci, inclusiv miliarde de dolari în împrumuturi de la Fondul Monetar Internaţional. („Opt tone metrice de platină, 60 de tone metrice de aur, tezaure de diamante şi aproximativ 15-50 de miliarde de dolari în numerar au fost... transferate în mâini necunoscute de filiala de spionaj a KGB-ului între 1989 şi 1991”, a mărturisit mai târziu Palmer în faţa Congresului SUA..)

înapoi la text

80. Yevgenia Albats, *KGB: State Within a State*, p.303 înapoi la text

81. Interviu autor cu intermediar KGB, martie 2013 înapoi la text

82. Interviu autor cu Andrei Illarionov, septembrie 2015. Plata de 200 de milioane de dolari a venit din diferenţa de preţ dintre produsele petroliere furnizate şi importurile de zahăr primite. Pentru o descriere completă a acestei scheme, vezi Illarionov, „Trudny Put k Svobode” Part II*, Zhurnal Kontinent,* No 146, May 4 2011, pp.13-17
înapoi la text

Interviu autorului cu Illarionov, septembrie 2015. împrumutul de 1 miliard de dolari FMI lipsă îl tulburase pe asociatul lui Illarionov, Boris Fyodorov, pe atunci ministru de finanțe, din 1992. Illarionov a putut afla ce s-a întâmplat cu el abia după ce a fost numit consilier economic de la Kremlin în 2000. Apoi, în calitate de membru al consiliului de supraveghere al băncii centrale, a putut accesa conturile băncilor de stat străine ruse,inclusiv Eurobank: „Studiam conturile după ce rețeaua Eurobank a fost vândută și am spus: „De unde vine acest miliard de dolari? Trebuie să fim atenți la această sumă pe care a primit-o la sfârșitul anului 1992". S-a dovedit că împrumutul FMI a fost transferat pentru a salva Eurobank. Era banca KGB, iar Gaidar reușise să salveze totul. Guvernul a transferat mai întâi împrumutul de la banca centrală la banca de stat pentru operațiuni economice străine, Vneshekonombank, de acolo la Eurobank, iar apoi la Fimaco, în paradisul offshore din Jersey, care a folosit fondurile pentru a cumpăra datorii neperformante ale Eurobank. Pentru mai multe detalii despre aceasta, vezi Illarionov, „Trudny Put k Svobode" Part II, *Zhurnal Kontinent,* No 146, pp.150-6

înapoi la text

83. Interviu autor cu Michel, ianuarie 2014 înapoi la text

84. Filip Bobkov, fostul șef al celei de-a cincea direcții pentru minorități a KGB, a plecat să lucreze cu apropiatul său protejat Vladimir Gusinsky la Most Bank, în calitate de șef al departamentului său de analiză. Leonid Shebarshin, șeful direcției de informații externe a KGB în ultimii ani ai regimului, a ocupat funcția de șef al securității primei bănci care a primit o licență în valută, AII Russian Exchange Bank. Nikolai Leonov, puternicul șef al departamentului de analiză al serviciului de informații externe, a preluat un post de vicepreședinte al acestuia. Pe hârtie, banca era condusă de un expert în finanțe în vârstă de douăzeci și trei de ani, Alexander Konanykhin. Dar, în realitate, a fost un front pentru KGB. Leonov lucrase îndeaproape și cu un om care era pe atunci unul dintre cei mai ignorați bancheri ai țării, Serghei Pugaciov, a cărui bancă Mezhprombank fusese, de asemenea, unul dintre primii care primise o licență în valută.

înapoi la text

85. Interviu autor cu Shvets, mai 2018 înapoi la text

86. Hoffman, *Oligarhii,* pp.120-l înapoi la text

87. Jeffrey D. Sachs, „Russia's Failure to Reform", Project Syndicate, 30 august 1999

înapoi la text

88. Janine R. Wedel, „The Harvard Boys do Russia", *The Nation ,* 14 mai 1998 (Wedel se referă la unul dintre acești economiști de la Harvard, Andrei Shleifer, notând în cartea sa *Privatizing Russia* că „Aid poate schimba echilibrul politic prin explicit ajutând reformatorii pieței libere să-și învingă adversarii politici."

înapoi la text

89. Interviu autor cu Yavlinsky, februarie 2014 înapoi la text

90. Interviu autor cu Pavlovsky, mai 2014 înapoi la text

91. Chrystia Freeland, *Sale of the Century*, p.169 înapoi la text

92. Ibid., pp.173-4 înapoi la text

93. Chrystia Freeland, John Thornhill şi Andrew Gowers, „Grupul celor şapte din Moscova”, *Financial Times,* 1 noiembrie 1996. în mod evident, Hodorkovski, de exemplu, a asigurat mai întâi un pact cu conducerea Yukos, inclusiv doi foşti agenţi seniori ai KGB, fiind de acord să le plătească ulterior 30 la sută din valoarea companiei. Unul dintre oficialii din privatizare responsabili de licitaţia Iukos a recunoscut mai târziu că Hodorkovski şi-a folosit conexiunile de acolo pentru a se angaja în viitoarele vânzări de petrol de la Iukos pentru a strânge banii pentru licitaţie.

înapoi la text

94. Interviu autor cu Michel, decembrie 2012 înapoi la text

95. Interviu autor cu Simonyan, noiembrie 2013 înapoi la text

96. Interviu autor cu Shvets, mai 2018 înapoi la text

Capitolul 3: „Vârful unui aisberg”

1. Interviu autor, februarie 2014 înapoi la text

2. Interviu autor, iunie 2014 înapoi la text

3. Interviu autorului cu fostul ofițer superior KGB, mai 2013 înapoi la text

4. Interviu autor cu fostul ofițer local FSB, iunie 2014 înapoi la text

5. Marina Salye, „V. Puțin - „Președintele” Korrumpirovannoi Oligarkhii!', Fundația Glasnost, 18 martie 2000
înapoi la text

6. Anastasia Kirilenko, 'Pochemu Marina Salye Molchala o Puține 10 Lyet?', interviu cu Marina Salye, Radio Svoboda, 2-4 martie 2010; pentru mai multe informaţii vezi şi articolul excelent al lui Vladimir Ivanidze, „Spasaya Polkovnika Putina: Vtoraya Popytka”, Radio Svoboda, 16 martie 2010
înapoi la text

7. Vladimir Ivanidze, „Spasaya Polkovnika Putina: Vtoraya Popytka”, Radio Svoboda, 16 martie 2010. Conform documentelor privind tranzacţiile culese de fundaţia Salye şi văzute de autor, Puţin trimite o scrisoare lui Aven pe 4 decembrie 1991 prin care îi cere oraşului să i se acorde cote pentru exportul de materii prime în valoare de 124 de milioane de dolari în schimbul importurilor de alimente, ca singura modalitate de a asigura aprovizionarea oraşului cu alimente în primele două luni ale anului 1992. în scrisoare, Puţin îi cere Comitetul pentru Relaţii Externe va primi dreptul de a elibera licențe de export firmelor care lucrează la tranzacţii. Semnătura lui Yegor Gaidar, prim-ministrul rus, spunând că este de acord, se pare că este datată 5 decembrie 1991 (unii comentatori au pus la îndoială semnătura, spunând că cred că este un fals). Dar ordinul guvernamental de acord asupra schemei este emis abia pe 9 ianuarie 1992. Cu toate acestea, o scrisoare din 3 februarie 1992 din partea şefului reprezentantului din Sankt Petersburg pentru Ministerul Relaţiilor Economice Externe A. Pakhomov către Aven indică o altă schemă de troc a fost aprobată pentru Sankt Petersburg. mai

devreme în noiembrie, dar eşuase. Această scrisoare spune că prima cotă pentru vânzarea a 100.000 de tone de motorină a fost emisă de Gaidar pe 21 noiembrie 1991 şi acordată lui Kirishinefteorgsintez, despre care a spus că a vândut motorina, dar nu a dat niciunul din veniturile oraşului pentru achiziţionarea de alimente. Scrisoarea lui Pakhomov spune că guvernul Gaidar a emis apoi un nou set de cote.
înapoi la text
8. Interviu autorului cu Alexander Belyayev, fost preşedinte al Consiliului oraşului Sankt Petersburg, iunie 2013
înapoi la text
9. Marina Salye, „Nastal Chered Putina - „Presidenta" Korrumpirovannovo Klana", 29 februarie 2012; Ivanidze, „Spasaya Polkovnika Putina: Vtoraya Popytka"; Scrisoare de la Belyayev către V Puţin prin care îi cere să se adreseze consiliului oraşului la 14 ianuarie 1992 şi să prezinte toată documentaţia privind tranzacţiile.
înapoi la text

înapoi la text

10. Ivanidze, „Spasaya Polkovnika Putina”; Marina Salye, „Nastal Chered Putina - „Presidenta” Korrumpirovannovo Klana”; cele două pagini de note pe care le-a predat Puţin se regăsesc şi în documentele Comisiei Salye: Prilozhenie 16 'O sostoyanii del po Vydache Litsenzii pod obespechenie goroda prodovolstviem', V. Puţin; Tablitsa nr. 1 „Prodovolstvie, poluchaemoe v schet Vydannoi Litsenzii”Ivanidze, „Spasaya Polkovnika Putina” înapoi la text

11. Salye, „V. Puţin - „Preşedintele” Korrumpirovannoi Oligarkhii!' înapoi la text

12. Ibid. înapoi la text

13. Ibid.; Salye, „Nastal Chered Putina - „Presidenta” Korrumpirovannovo Klana” înapoi la text

14. Documente de la Comisia Salye: scrisoare din 27 ianuarie 1992 a şeful Vămilor din Sankt Petersburg, VT Stepanov, către Puţin, în care se spunea că încărcătura de cherestea nu poate fi trecută deoarece licenţa de export nu este în conformitate cu legile care reglementează astfel de scheme de troc: doar 50 la sută din venitul din vânzare urmează să fie utilizat pentru achiziţionarea de alimente, licenţa nu a fost semnată de persoana potrivită, valoarea mărfurilor este artificial scăzută; Scrisoarea din 12 februarie 1992 a lui Fyodor Shkrudnev, reprezentant adjunct al preşedintelui în regiunea Sankt Petersburg, către Puţin, în care se spunea că licenţele conţin greşeli grave de calcul cu privire la valoarea mărfurilor exportate şi la sancţiunile care trebuie aplicate dacă intermediarul nu îndeplineşte condiţiile; Scrisoare din 3 februarie 1992 a lui Alexander Pakhomov, reprezentantul din Sankt Petersburg pentru Ministerul Comerţului Exterior, către Aven, subliniind că cotele emise lui Puţin nu au fost confirmate de Ministerul Economiei şi Finanţelor, licenţele au fost eliberate unor firme obscure care nu specialişti în operaţiuni de comerţ exterior, 50:50 împărţirea veniturilor, jumătate mergând la oraş pentru importurile de alimente, iar restul către intermediari nu este în conformitate cu legile care reglementează schemele de troc.

înapoi la text

15. Comisia Salye; Opinia expertului, Prilozhenie 12 înapoi la text

16. Comisia Salye: Copii ale contractelor şi licenţelor; Salye, 'V. Puţin - „Preşedintele” Korrumpirovannoi Oligarkhii!'

înapoi la text

17. Salye, „V. Puţin - „Preşedintele” Korrumpirovannoi Oligarkhii!' înapoi la text

Ibid.; Documente ale Comisiei Salye: scrisoarea lui Puţin din 4 decembrie 1991 către Aven prin care se cere ca Comitetului său pentru Relaţii Externe să i se acorde dreptul de a elibera licenţe de export firmelor care lucrează la tranzacţii de troc. Semnătura lui YegorGaidar, prim-ministrul rus, spunând că este de acord, se pare că este datată 5 decembrie 1991 (unii comentatori au pus la îndoială semnătura, spunând că cred că este un fals). Dar ordinul guvernamental de aprobare a schemei a fost emis abia la 9 ianuarie 1992. Mai târziu, Găidar se pare că anulează autoritatea lui Puţin de a elibera astfel de licenţe, scriind şefului Comitetului Vamal că, potrivit unui decret guvernamental din 31 decembrie 1991, doar Ministerul Economiei Externe, comerţul şi reprezentanţii săi regionali au dreptul să facă acest lucru. Dar Aven, acoperindu-l din nou pe Puţin, scrie un ordin din 25 martie 1992 prin care îl instruieşte pe A. Pakhomov, reprezentantul din Sankt Petersburg pentru Ministerul Comerţului Exterior, să predea autoritatea pentru activitatea economică externă Comitetului pentru Relaţii Externe al lui Puţin - adică comitetul lui Puţin trebuie să-şi păstreze sfera de autoritate asupra licenţelor.

înapoi la text

18. Acte Comisiei Salye: Prilozhenie 3, data 20/12/91 înapoi la text

19. Acte Comisiei Salye: Prilozhenie 30, 59, data 14/1/92 înapoi la text

20. Salye, „V. Puţin - „Preşedintele" Korrumpirovannoi Oligarkhii!' înapoi la text

21. Acesta era un azer numit Dzhandir Ragimov. „A fost foarte apropiat de Puţin", a spus un fost angajat al companiei, interviu autorului cu fostul angajat al Dzhikop, martie 2014. Pe hârtie, firma era deţinută de un german pe nume Peter Bachmann, despre care nu s-a mai auzit niciodată de atunci - Ivanidze, „Spasaya Polkovnika Putina"
înapoi la text

22. Salye, „V. Puţin - „Preşedintele" Korrumpirovannoi Oligarkhii!'; Ivanidze, „Spasaya Polkovnika Putina"

înapoi la text

23. Irena Pietsch, *Pikantnaya Druzhba*, p.171 înapoi la text

24. Interviu autor cu Belyayev, iunie 2013 înapoi la text

25. Potrivit documentelor obţinute de autor de la Comisia Salye [Prilozhenie 44, data de 31/3/1992], cote pentru exportul de 150.000 de tone de motorină şi păcură au fost acordate în cadrul schemei petrol-contra-aliment către Kirishineftorgsintez, rafinăria Kirishi care la acea vreme deţinea Kirishineftekhimexport unde Timchenko lucra ca manager senior. (Andrei Korchagin, un fost oficial al guvernului oraşului Sankt Petersburg, mi-a spus că Timchenko a lucrat şi ca director financiar al lui Kirishineftorgsintez în 1991- 92.) Conform acestor documente, totuşi, în mod neobişnuit, licenţa de a vinde aceste exporturi a fost acordată unei ţinute pe nume Nevsky Dom, nu către Kirishineftekhimexport al lui Timchenko, care se ocupa în mod normal de toate exporturile pentru rafinăria Kirishi. Cu toate acestea, unul dintre foştii parteneri ai lui Timchenko din Kirishineftekhimexport mi-a spus că compania a participat la schema petrol contra alimente şi şi-a îndeplinit obligaţiile în totalitate (a se vedea nota 34), în timp ce Belyayev este un înalt funcţionar care a avut o

supraveghere mai largă a schemei decât Salye. (Comisia lui Salye nu a avut acces la toate documentele din schemă) şi susţinerile sale că Timchenko şi colaboratorii au luat parte la schemă sunt credibile.
înapoi la text
26. Interviu autorului cu fostul partener Timchenko la Kirishineftekhimexport, iunie 2013. „Am decis să creăm o firmă de comerţ extern pentru rafinărie", a spus fostul partener Timchenko. „Aşa am început... Ne-am dus [la şefii rafinăriei] şi i-am cunoscut. A fost iniţiativa noastră.

înapoi la text

27. Interviu autor cu fosta sursă de informaţii occidentale, iulie 2013 înapoi la text
28. Interviu autor cu fostul senior KGB, ofiţer, martie 2014; Interviu autorului cu un alt fost ofiţer senior KGB şi fost partener Timchenko, septembrie 2013

înapoi la text

29. Irina Mokrousova şi Irina Reznik, 'Chelovek s Resursom', *Vedomosti,* 21 ianuarie

2013 înapoi la text

30. Interviu autor cu ofiţer superior KGB, martie 2014 înapoi la text
31. Interviu autor cu un bancher rus senior cu legături cu serviciile de securitate, septembrie 2017; vezi, de asemenea, Alexander Levinsky, Irina Malkova şi Valery Igumenov, „Kak Matthias Warnig stal samim nadezhnym „ekonomistom" Putina", *Forbes,* 28 august 2012
înapoi la text
32. Interviu autorului cu fostul partener Timchenko, iunie 2013. în interviu, fostul partener Timchenko a spus următoarele despre participarea firmei lor la tranzacţiile petrol contra alimente: „Am vândut produse petroliere - motorină şi păcură - în schimbul alimente. Erau tranzacţii de troc în temeiul unui decret special al guvernului Gaidar... Desigur, nu ne-am ales pe noi înşine. Am venit în oraş şi am spus ce ai nevoie - vindem pentru tine - şi ce să cumpărăm pentru oraşul pe care nu-l ştiam. Pentru asta, bineînţeles, ni s-au dat ordine de la administraţia oraşului... 100 la sută din câştig au mers pentru a cumpăra alimente. întrebam ce este necesar. Nu-mi amintesc acum ce am cumpărat. Cred că am cumpărat mâncare pentru copii, de exemplu. Fostul partener Timchenko a mai spus că fondatorii companiei sau întâlnit atunci cu Puţin. „O parte din autoritatea lui era comerţul economic exterior. Bineînţeles că am dat peste el. într-un interviu anterior acordat *Rusiei Forbes* (Irina Malkova şi Igor Terentyev, „U menya vezde yest optsiony", noiembrie 2012), Timchenko a negat că Kirishineftekhimexport, altfel cunoscut sub numele de Kinex, a luat parte la tranzacţiile petrol contra hrană. „Kinex nu a avut niciodată vreo legătură cu această poveste. Multă vreme nu am înţeles de unde vin toate astea. Am fost verificaţi tot timpul. Şi recent am primit în sfârşit documente care arătau că Kinex nu are nicio legătură cu povestea cu acest motorină. A existat doar o companie cu un nume similar. în plus, avocaţii lui Timchenko au spus într-un comentariu pentru această carte că orice acuzaţie Kinex a fost implicată în orice formă de comportament ilegal sau impropriu sau lipsit de etică în această privinţă - şi că domnul Timchenko a fost, prin urmare, complice la orice astfel de abatere - ar fi „ total neadevărat. Toate activităţile Kinex au fost pe deplin transparente şi legitime.

înapoi la text

33. Interviu autor cu asociatul Salye, martie 2014 înapoi la text

34. Interviu autor cu Felipe Turover, timp de trei zile, mai 2013 înapoi la text

35. Ibid. înapoi la text

36. Al doilea interviu cu autorul cu Felipe Turover, martie 2014 înapoi la text

37. Ibid. înapoi la text

38. Interviu autor cu Viktor Gerashchenko, septembrie 2013 înapoi la text

39. Interviu autor cu Turover, martie 2014 înapoi la text

40. Alţii care s-au adâncit în aceste tranzacţii fuseseră speriaţi, sau mai rău. Iuri Gladkov, un deputat din Sankt Petersburg care a lucrat îndeaproape cu Salye la ancheta parlamentară, a refuzat ani de zile să acorde interviuri pe această temă. Când a murit în 2007, după o lungă boală, un asociat a spus că credea că a fost otrăvit: „Când l-am văzut cu un an înainte de moarte, tremura. Era ca şi cum ar fi fost pompat cu ceva. Un alt fost consilier al lui Sobchak, Iuri Shutov, care fusese duşmanul jurat al lui Puţin, a murit într-una dintre cele mai dure şi mai îndepărtate colonii penale din Rusia, fiind arestat în 1998, când Puţin urca pe scara Kremlinului. Multe secrete pe care le dezgroase pe vremea lui Puţin ca viceprimar au dispărut pentru totdeauna împreună cu el.

înapoi la text

41. Interviu autor cu Illarionov, septembrie 2015 înapoi la text

42. Interviu autor cu asociatul Kharchenko, noiembrie 2013 înapoi la text

43. S. Ochinsky, 'Vozrozhdenie Flota - Zălog Stabilnosti Razvitiya Rossii. Konkurentskiya I Rynok', 2013, nr. 4 (60). în 1991, profiturile nete ale flotei Mării Baltice au ajuns la 571 milioane USD numai din serviciile de transport.

înapoi la text

44. Ibid. înapoi la text

45. Interviu autor cu asociatul Kharchenko, noiembrie 2013 înapoi la text

46. Interviu autor cu doi asociaţi ai Harcenko, noiembrie 2013 şi martie 2014; „Vmeste rabotali, vmeste I syadem”, *Kommersant,* 24 octombrie 1996

înapoi la text

47. „Ubistvo Gendirektora Parokhodstva”, *Kommersant*, 4 octombrie 1995 înapoi la

text

48. Interviu autor cu asociatul Kharchenko, martie 2014 înapoi la text

49. Ibid. înapoi la text

50. Interviu autor cu asociatul Kharchenko, noiembrie 2013 înapoi la text

înapoi la text

51. înscrisuri de la instanţa spaniolă: Protocoale din ancheta iniţială nr. 321/06, Tribunalul central de primă secţie nr. 5, Fiscalia Especial Contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada; de asemenea, o notă de la Interpol Monaco, din 3 iulie 2006, obţinută de autor, care spune că Traber a fost interzis de pe teritoriul Monaco din aprilie 2000 din cauza „activităţilor sale legate de crima organizată rusă"; iar într-o notă către şeful de cabinet al Prinţului Albert, Jean-Luc Allavena, din 10.04.2006, din care autorul deţine şi o copie, Robert Eringer, pe atunci şef al serviciului de informaţii din Monaco, scrie că Traber are „legături cu grupul criminal organizat rus Tambov" şi a fost „activ în comerţul cu droguri, petrol şi metale în numele lor".Interviu autor cu fostul asociat Traber, noiembrie 2015 înapoi la text
52. Interviu autor cu fostul partener Traber, noiembrie 2015; DozhdTV, „Minstr Porta: Kak Peterburgsky Avtoritet Ilya Traber Svyazan s Vladimirom Putinym I yevo okruzheniem", 25 august 2017

înapoi la text

53. Interviu autorului cu fostul ofiţer FSB din Sankt Petersburg, iunie 2014 înapoi la text
54. Interviuri ale autorului cu doi foşti asociaţi Traber, septembrie 2015 şi martie 2013 şi noiembrie 2015; şi cu fostul oficial al oraşului Sankt Petersburg, martie 2014. Documentele obţinute de autor arată că, în mai 2001, Traber deţinea un pachet de 52,5% din pachetul de petrol din Sankt Petersburg prin intermediul a trei companii din Cipru: Hellman Holdings Ltd, Myra Holdings Ltd şi Almont Holdings Ltd..
înapoi la text
55. Interviuri ale autorului cu doi foşti asociaţi Traber, septembrie 2015 şi martie 2013 şi noiembrie 2015
înapoi la text
56. Interviu cu Lyudmilla Narusova, iunie 2014, în care aceasta a confirmat că soţul ei a rămas în legătură strânsă cu Traber după ce acesta a fugit din Rusia la Paris în 1996 şi că erau vecini acolo

înapoi la text

57. Interviu autorului cu fostul oficial al oraşului Sankt Petersburg, martie 2014 înapoi la text
58. Interviu autorului cu fostul ofiţer din Sankt Petersburg de la divizia de contrabandă FSB, iunie 2014
înapoi la text
59. Kumarin a devenit vicepreşedinte al PTKîn 1996, în timp ce partenerul său apropiat Vladimir Smirnov a devenit preşedinte al consiliului de administraţie, deoarece controlul lui Kumarin asupra PTK a ieşit la iveală. Printre co-fondatorii PTKîn 1994 a fost Bank Rossiya.

înapoi la text
înapoi la text
60. Acte de la instanţa spaniolă: Protocoale din ancheta iniţială nr. 321/06, Tribunalul central de primă secţie nr. 5, Fiscalia Especial Contra la Corrupción y la Criminalidad Organizada
61. Roman Anin, 'Druzya - Ne Raziei Neft', *Novaya Gazeta* , 15 aprilie 2011; interviu autor cu Maxim Freidzon, fost proprietar al comerciantului de petrol Sovex, septembrie 2015; „Totul era o singură structură, iar în vârf era Puţin. Nu ar fi fost posibil să se creeze PTK fără el, în timp ce [Viktor] Cherkesov a asigurat acoperire în calitate de şef al FSB", a declarat Andrei Korchagin, un fost oficial al guvernului oraşului Sankt Petersburg.
înapoi la text
62. Procurorii germani au deschis o anchetă penală cu privire la spălarea banilor pentru grupul Tambov de către SPAG în 2003. La momentul respectiv, erau foarte specifici cu privire la legăturile sale suspectate: „SPAG este Kumarin. Toate ordinele vin de la Kumarin', a spus atunci unul dintre procurori. Un acţionar fondator al SPAG a fost un finanţator din Liechtenstein pe nume Rudolf Ritter, care în 2003 a fost arestat şi acuzat de fraudă şi spălare de milioane de dolari în fonduri de trafic de droguri pentru cartelul columbian Caii şi transfer de fonduri prin SPAG pentru crima organizată rusă. Un tribunal din Liechtenstein l-a găsit pe Ritter vinovat de fraudă în octombrie 2003. Ancheta generală asupra SPAG s-a încheiat în 2009, când termenul de prescripţie a expirat în urma rezistenţei la anchetă din partea omologilor ruşi. Kremlinul a respins rolul lui Puţin în consiliul de supraveghere al SPAG, fiind doar una dintre multele astfel de poziţii „onorifice" în consiliile de supraveghere ale companiilor în calitatea sa de viceprimar din Sankt Petersburg responsabil de afacerile economice externe. Un document văzut de autor, totuşi, pare să indice un rol mai activ: o declaraţie pe propria răspundere din decembrie 1994, semnată de Puţin, îi conferă lui Vladimir Smirnov, partenerul de afaceri al lui Kumarin în PTK sau St Petersburg Fuel Company, şi unui apropiat al lui Puţin, „drepturi de vot". în lipsa noastră' la 200 de acţiuni SPAG, care valorează apoi aproximativ 20 la sută din companie. în plus, un alt co-fondator al SPAG, Klaus-Peter Sauer, mi-a spus în 2003 că s-a întâlnit cu Puţin de cinci sau şase ori la Frankfurt şi Sankt Petersburg pentru a discuta despre subsidiarele SPAG din Sankt Petersburg.
înapoi la text
63. A se vedea, de exemplu, Irina Malkova şi Igor Terentyev, „Tot samy Timchenko: Pervy Interview Bogateishevo iz Druzei Putina", *Russian Forbes*, 26 octombrie 2012

înapoi la text

64. Irina Mokorusova şi Irina Reznik, „Chelovek s Resursom", 21 ianuarie 2013 înapoi la

text
65. Acest raport de informaţii francez, din care autorul deţine o copie, a fost citat de Robert Eringer, pe atunci şef al serviciului de informaţii din Monaco, într-o notă către şeful de cabinet al Prinţului Albert, Jean-Luc Allavena, din 10/04/2006., din care autorul are şi o copie.
înapoi la text

Interviu autor cu fostul partener Timchenko, august 2019înapoi la text

66. Ibid. înapoi la text

67. Documente de înregistrare la Sankt Petersburg furnizate de Vladimir Pribylovsky

înapoi la text

68. Interviuri ale autorului cu un bancher occidental principal implicat în proces, mai 2014, şi cu fostul partener Timchenko implicat în proces, mai 2014 şi august 2019

înapoi la text

69. Ibid. înapoi la text

70. Interviu autorului cu fostul partener Timchenko, mai 2014 (bancherul occidental senior a spus că discuţiile au eşuat deoarece proiectul era atacat de crima organizată)

înapoi la text

71. Ibid. înapoi la text

72. Interviu autorului cu doi bancheri occidentali seniori, mai 2014 şi iunie 2013. Potrivit acestora, bărbatul care garantase siguranţa fiicei lui Puţin în Germania era bancherul german Matthias Warnig - fostul ofiţer al Stasi care lucrase cu Puțin la Dresda ca parte a unei celule KGB. Warnig a preluat tutela legală a fiicelor lui Puțin, a spus una dintre ele. Puţin i-a fost frică. Warnig sosise la Sankt Petersburg la scurt timp după numirea lui Puțin ca viceprimar, ca şef al noului birou din Sankt Petersburg al Dresdner Bank, care a fost deschis în decembrie 1991.
înapoi la text

73. Interviuri ale autorului cu doi foşti parteneri Timchenko, iunie 2013, martie 2014 şi mai 2014, august 2019

înapoi la text

74. Interviu autor cu fostul asociat Traber, noiembrie 2015 înapoi la text

75. Interviu autor cu fostul ofiţer KGB care a lucrat la Sankt Petersburg cu Puţin, mai

2013 înapoi la text

76. Roman Anin, 'Druzya - Ne Raziei Neft', *Novaya Gazeta* , 15 aprilie 2011 înapoi la

text

77. Alexander Levinsky, Irina Malkova şi Valery Igumenov, „Kak Matthias Warnig stal samym nadezhnym „ekonomistom" Putina", *Russian Forbes*, 28 august 2012

înapoi la text

78. Potrivit fostului partener Timchenko intervievat de autor în iunie 2013 şi martie

2014 înapoi la text

79. Potrivit lui Maxim Freidzon, fostul partener Skigin în Sovex, pe care autorul l-a intervievat în septembrie 2015

înapoi la text

80. Ibid. înapoi la text

81. Ibid. înapoi la text

82. Anastasia Kirilenko, 'On Prosto Pisai Summu vo vremya besedy', interviu cu Freidzon, Radio Svoboda, 24 mai 2015

înapoi la text

83. Interviu autor cu fostul asociat Traber, martie 2013 înapoi la text

84. Robert Eringer, pe atunci şef al serviciului de informaţii din Monaco, notă către şeful de cabinet al Prinţului Albert, Jean-Luc Allavena, din 10.04.2006

85. înapoi la textInterviu autor cu doi foşti asociaţi Traber. Potrivit lui Freidzon, interesul lui Puţin pentru afacerile cu petrol s-a extins la plata pentru sprijinul său logistic. Cel puţin, asta a spus că s-a întâmplat cu comerciantul de petrol mult mai mic, Sovex, pe care îl deţinea împreună cu Skigin. Sovex a cumpărat combustibil de la Timchenko şi l-a vândut aeroportului Pulkovo al oraşului. Puţin îi acordase Sovex tot ceea ce avea nevoie pentru a opera: o licenţă de a comercializa combustibil, dreptul de a folosi instalaţiile de depozitare din aeroport, precum şi dreptul de a folosi terminalul de conducte. Freidzon a susţinut că lui Puţin i s-a acordat un pachet de 4% din acţiuni în schimbul eforturilor sale. El a spus că miza a fost deţinută de doi dintre cei mai apropiaţi parteneri de afaceri ai lui Traber, Alexander Ulanov şi Viktor Korytov, un fost ofiţer KGB care a lucrat îndeaproape cu Puţin în KGB-ul din Leningrad. Era convins că acelaşi aranjament trebuie să se extindă şi asupra altor afaceri, cum ar fi portul şi terminalul petrolier, dar nu a avut niciodată vreo dovadă. Banii pe care Sovex i-a făcut au fost direcţionaţi prin Liechtenstein, unde Skigin înregistrase ţinuta. (Documentele arată că Nasdor Incorporated, vehiculul prin care Traber şi Skigin controlau portul maritim, a fost înregistrat acolo, în timp ce Hassler reprezenta interesele lui Skigin în terminalul petrolier şi în port până în 2000 şi mai departe.) Acelaşi lucru a fost valabil şi pentru participaţiile Skigin şi Traber în portul maritim si terminalul petrolier. Mizele de control au fost deţinute şi gestionate de o ţinută numită Fibeko Treuhandstalt, unde doi manageri financiari care distribuiseră propagandă comunistă în Europa de Vest în timpul perioadei sovietice conduceau o librărie de antichităţi ca front. Unii dintre intermediarii financiari desfăşuraţi în epoca sovietică au rămas pe loc. „Aceste reţele nu au mers nicăieri”, a spus un fost intermediar pentru KGB care lucrase cu banii din Liechtenstein. (Interviu autor cu fostul intermediar KGB, noiembrie 2015) „Legăturile au rămas. Când oamenii au stabilit contacte de încredere, nu le place să experimenteze cu altele noi.
înapoi la text

86. Raportul citat de Yury Shvets spunea că Viktor Ivanov, un apropiat al lui Cherkesov şi Puţin, care a servit ca şef al diviziei de contrabandă a FSB în acei ani, a dezvoltat legături strânse cu şeful grupului de crimă organizată Tambov., Vladimir Kumarin, şi prin el a dobândit un interes în port. De asemenea, a afirmat că Puţin a fost complice la aceste afaceri. Ancheta Litvinenko, Raportul asupra morţii lui Alexander Litvinenko, Preşedinte: Sir Robert Owen, ianuarie 2016, pp.100-l, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachmen

t_data/file/493860/The-Litvinenko-Inquiry-HC-695-web.pdf; https://www.litvinenkoinquiry.org/files/2015/03/INQ006481.pdf
înapoi la text
87. Olbi-Dzhaz, o companie deținută în comun de un om de afaceri rus, odată investigată de FBI pentru importul de cocaină în Sankt Petersburg la începutul anilor 90, a importat aparent banane. Potrivit lui *Vedomosti*, compania avea legături cu Shabtai Kalmanovich, mafiotul rus care, potrivit FBI, a lucrat îndeaproape cu KGB și Solntsevskaya.
înapoi la text
88. Interviu autor cu fostul asociat Traber, noiembrie 2015; DozhdTV, „Minstr Porta: Kak Peterburgsky Avtoritet Ilya Traber Svyazan s Vladimirom Putinym I yevo okruzheniem", 25 august 2017

înapoi la text

89. Interviu autor cu fostul asociat Traber, noiembrie 2015 înapoi la text
90. Konstantin Alexeev, „Zavety Ilyicha, Versiya v Pitere", 28 septembrie 2009, care citează un articol din ziar din *Sovershenno Sekretno-Versiya*, 9 octombrie 2001, care citează integral mărturia lui Shevchenko. La fel și Nadezhda Ivanitskaya, „Namyvnoe delo", *Russian Forbes*, 2 noiembrie 2012; Dmitry Matveyev, „Tsapki Ministra Levitina", Versiya v Pitere, 20 decembrie 2010; Arkady Butlitsky, „Rokovaya Druzhba", *Moskovskaya Pravda*, 16 august 2003; Anton Grishin, 'Vorotily „Zolotykh Vorot'„, *Versiya*, 9 octombrie 2001. Acest articol citează această mărturie ca fiind dată de Șevcenko la 19 februarie 1999, șefului adjunct al investigațiilor din cadrul parchetului din Sankt Petersburg, NA Litvinova.
95. într-un e-mail trimis de avocatul său din Moscova, Traber a refuzat să răspundă la o serie de întrebări legate de concluziile acestui capitol, spunând doar „Nu este posibil să comentezi fantezie, calomnie, invenție și prostie".
înapoi la text
96. Potrivit documentelor portuare maritime obținute de autor, care arată, de asemenea, că 50% din OBIP era deținută de Nasdor. Interviu autor cu fostul partener Traber, noiembrie 2015. Vezi și: Anastasia Kirilenko, '4% Putina. Kak blizkie k Kremlyu kriminalniye avtoritety otmyvayut neftyaniye dengi v Monako', *The Insider*, 19 decembrie 2017; și Roman Anin, „Zavody, Tsisterny, Offshory, Sosedy", *Novaya Gazeta*, 20 aprilie 2011. Noul șef de proprietate din Sankt Petersburg care l-a înlocuit pe Manevich și a semnat acordul a fost germanul Gref, un apropiat al lui Puțin, care a devenit un înalt oficial de stat. sub Puțin și se pare că urma să păstreze legături strânse cu Traber.
înapoi la text
97. Anatoly Sobchak, „Kak Rossiya Poteryala Flot na Baltike I Kto v Etom Vinovat?", *Moskovskie Novosti*, 6 octombrie 1998, preluat de la

https://web.archive.Org/web/20131029211741/http://datarhiv.ru /51/85 înapoi la text
98. Interviu cu fostul asociat Kharchenko, martie 2014. Pentru moartea lui Sobchak, vezi capitolul 5

înapoi la text

99. Interviu autorului cu fostul ofițer KGB, mai 2013 înapoi la text

100. Interviu autor cu Yakunin, iunie 2013 înapoi la text
101. Interviu autorului cu Yakunin, iunie 2013. „Tot ceea ce este legat de metalele pământurilor rare era conectat la Institutul Ioffe", a spus Alexander Belyayev, fostul şef al Consiliului oraşului Sankt Petersburg. „Erau specialişti", a spus el.

înapoi la text

102. Interviu autor cu Yakunin, iunie 2013 înapoi la text

103. Ibid. înapoi la text

104. Conform copiei auditului Ministerului de Finanțe al Twentieth Trust pentru anii 1993- 1996, efectuat în perioada 12 decembrie - 7 aprilie 1997 şi obţinut de autor. Pentru mai multe informaţii, a se vedea Roman Shleynov, „Ugolovniye Delà, v kotorykh upominalsya
Vladimir Puţin, obyasnyayut kadrovuyu politiku prezidenta", *Novaya Gazeta,* 3 octombrie 2005; Ilya Barabanov, „Ptentsy gnezda Petrova. Delo XX Tresta', *The New Times,* 23 martie 2009
înapoi la text
105. Informaţii furnizate de Lt-colonelul Andrei Zykov, fost investigator principal în Ministerul de Interne, care conduce investigaţiile penale asupra lui Puţin şi canalizarea fondurilor bugetare din Sankt Petersburg prin Twentieth Trust. Interviu cu autorul, martie 2014

înapoi la text

106. Interviu autor cu fostul asociat Puţin, ianuarie 2013 înapoi la text

107. Interviu autor cu vecinul cooperativ Ozero dacha, iunie 2014 înapoi la text

108. Interviu autor cu fostul asociat Puţin, ianuarie 2013 înapoi la text

109. Interviu autorului cu vecinul cooperativ Ozero dacha, iunie 2014 înapoi la text
110. Alexander Bondarenko, „Ob etom, mozhet byts, kogda-nibud rasskazhut", *Krasnaya Zvezda* , 10 ianuarie 2002, interviu cu Gennady Belik

înapoi la text

111. Interviu autor cu aliatul lui Puţin, august 2018 înapoi la text

112. Interviu autor cu Yakunin, iunie 2013 înapoi la text

113. Interviu autorului cu fostul ofiţer KGB, mai 2013 înapoi la text

114. Interviu autor cu văduva lui Sobchak, Lyudmilla Narusova, iunie 2014 înapoi la

text

Interviu autor cu Narusova, iunie 2014;
Delo Sobchaka , film de Ksenia Sobchak şi Vera Krichevskaya, Moscova, 201

115. 8Interviu autor cu aliatul lui Puţin, august 2018 înapoi la text

116. Ibid. înapoi la text

117. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

118. Interviu autor cu fostul asociat Puţin, ianuarie 2013 înapoi la text

119. Interviu autor cu Andrei Korchagin, fost oficial din Sankt Petersburg, ianuarie 2015

înapoi la text

120. Interviu autor cu Linkov, noiembrie 2013 înapoi la text

121. Mariya Kaluzhskaya, Desyat Lyet bez Starovoitovy, Valeria Novodvorskaya pe Starovoitova, grani.ru, 20 noiembrie 2008, https://graniru.org/Politics/Russia/rn.144242.html.

înapoi la text

122. Interviu autor cu fostul asociat Traber, noiembrie 2015 înapoi la text

123. Interviu autor cu fostul ofiţer FSB, iunie 2014; Procurorii din Sankt Petersburg l-au acuzat în cele din urmă pe fostul lider al grupului Tambov, Vladimir Kumarin, de organizarea uciderii lui Starovoitova în aprilie 2019. La acel moment, Kumarin ispăşea deja al doisprezecelea an dintr-o pedeapsă de 24 de ani de închisoare pentru acuzaţii, inclusiv conducerea unei crime organizate, grup, după ce s-a certat cu autorităţile de la Kremlin, poziţia sa de lider al grupului Tambov a fost preluată de mult de Ghenadi Petrov.
înapoi la text

124. Interviu autor cu Eringer, iunie 2016; Eringer a publicat o fotografie a acestei întâlniri; într-o scrisoare deschisă către Puţin, Prelin a scris despre cum, la o conferinţă de presă din primăvara anului 1999, ar fi prognozat că următorul preşedinte al Rusiei va fi cineva puţin cunoscut, care nu face parte din actuala elită politică. Prelin a scris că după ce predicţia sa s- a adeverit, presa străină a susţinut că ştia dinainte cine va fi preşedinte şi chiar a luat parte la o operaţiune specială a serviciilor secrete pentru a aduce „persoana lor” la putere. Prelin scrie: „Oricât de ciudat ar părea, după aceste publicaţii stupide, am simţit o anumită responsabilitate personală pentru acţiunile tale ca preşedinte al Rusiei, ca şi cum, de fapt, aş avea un rol direct în alegerea ta pentru această funcţie înaltă”. Prelin a spus că speră că a fost o inspiraţie pentru Puţin şi a sugerat că faptul că Puţin îşi purta ceasul la încheietura
mâinii drepte, deşi era dreptaci, ar putea fi un semn al acestui lucru. „Am o oarecare speranţă în asta pentru că, din câte ştiu eu, după ce m-ai cunoscut, ai început să porţi ceasul la încheietura mâinii drepte, aşa cum am făcut toată viaţa mea”, a scris el. (Prelin purta ceasul la încheietura mâinii drepte pentru că era stângaci.) O copie a scrisorii poate fi găsită la krasvremya.ru/veteran-vnesnej-razvedki-igor-prelin-otkrytoe-pismo-vladimiru-putinu/. La momentul scrierii, încă nu îl localizasem pe Prelin însuşi.
înapoi la text

Capitolul 4: Operaţiunea succesor: „Era deja după miezul nopţii”

1. Interviu autor cu Vavilov, ianuarie 2013 înapoi la text

2. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

3. Arkadi Ostrovsky, „Ailing Yeltsin will not Stand Down”, *Financial Times*, 30 octombrie 1998. Asistentul de la Kremlin este adjunctul şefului de personal, Oleg Sysuyev, care s-a dovedit a fi un apropiat al lui Primakov. El a declarat pentru ziarul Elţin că va schiţa un nou rol redus într-un discurs în parlament în Anul Nou şi va preda funcţionarea de zi cu zi a economiei lui Primakov.
înapoi la text

4. Autorul are o copie a acestei scrisori de şase pagini către preşedintele Dumei de Stat, Ghenadi Seleznyov, din 1 februarie 1999

înapoi la text

5. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

6. Interviu autor cu Turover, mai 2013 înapoi la text

7. Turover a oferit autorului o serie de documente care arată că Banco del Gottardo acţionează ca intermediar în plata datoriilor externe din epoca sovietică, datorate în principal pentru aprovizionarea cu echipamente strategice, prin diferite scheme de troc. Un document, semnat la 9 martie 1994 de prim-viceministrul rus de finanţe Andrei Vavilov şi ministrul comerţului economic exterior Oleg Davydov, anunţă crearea „Clubul bancar comun ruso-elveţian Gottardo”. întrebat despre acest lucru de către autor, Vavilov a spus că planurile ca Banco del Gottardo să acţioneze ca intermediar în achitarea datoriilor din epoca sovietică nu au demarat niciodată. însă numeroase documente furnizate de Turover arată că Banco del Gottardo a continuat să acţioneze în acest rol timp de cel puţin trei ani.
Rolul Banco del Gottardo în efectuarea acestor plăţi nu a fost niciodată dezvăluit de guvernul rus. într-adevăr, la acea vreme, oficial exista un moratoriu internaţional asupra oricăror plăţi ale datoriilor externe de către Federaţia Rusă. Alţi creditori străini nu au fost plătiţi. Un alt document din 4 martie 1994 îl numeşte pe Turover ca consilier al Banco del Gottardo pentru „toate chestiunile legate de relaţia noastră cu autorităţile şi agenţiile guvernamentale ale Federaţiei Ruse şi ale relaţiilor noastre cu entităţile financiare, comerciale şi economice, companii şi corporaţii ale Federaţiei Ruse.'. Un alt protocol din 2 iunie 1997 propune ca guvernul rus să plătească datoriile restante datorate companiei comerciale elveţiene NOGA prin vânzarea sistemelor ruseşti de apărare aeriană construite de Mari-El Engineering Works [producătorul sistemului de apărare aeriană extrem de strategic S-300 al Rusiei.] prin NOGA. Acesta a fost un alt acord care nu a fost niciodată dezvăluit de guvernul rus.

înapoi la text

8. Interviu autor cu Turover, mai 2013 înapoi la text 9.Ibid. înapoi la text

10. Yury Skuratov, *Kremlyevskie Podryady Mabeteksa*, pp.63-4 înapoi la text

11. Interviu autor cu Turover, mai 2013 înapoi la text

12. Interviu autor cu Skuratov, octombrie 2013; sumele pe care Skuratov o numeşte pe Tatyana Dyachenko în cartea sa *Kremlievskie Podryady*, pp.185-6, sună însă mult mai puţin. El citează documentele cărţilor de credit trimise de procurorii elveţieni care arată că Tatyana şi sora ei Elena au cheltuit în total „multe zeci de mii de dolari”.

Tatyana, a spus el, a cheltuit o dată 13.000 de dolari într-o singură zi. El adaugă, de asemenea, că are copii ale conturilor bancare ale Tatyanei Dyachenko, care arată că ea a cheltuit mai mult de 100.000 de dolari în trei ani.
înapoi la text

13. Interviu autor cu Skuratov, octombrie 2013; din nou, *Kremlievskie Podryady a lui Skuratov*, p.185, face ca suma cheltuită de Elţîn să sune mult mai puţin. El îl citează pe Turover spunând pentru *New York Times* că suma cheltuită de El însuşi era „pur simbolică”.

înapoi la text

14. Interviu autor cu Turover, mai 2013 înapoi la text

înapoi la text

15. Skuratov, *Kremlievskie Podryady*, p.76Thane Gustafson, *Wheel of Fortune: The Battlefor Oii and Power in Russia* , p.90, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2012

înapoi la text

16. Interviu autor cu Skuratov, mai 2014 înapoi la text

17. Skuratov, *Kremlyevskie Podryady*, pp.78-9 înapoi la text

18. Ibid. înapoi la text

19. Ibid., p.80 înapoi la text

20. Ibid., p.78; Skuratov îl citează pe procurorul elveţian Daniel Devaud spunând că MES ar fi putut câştiga până la 1,5 miliarde de dolari din vânzările de petrol, în timp ce doar 200 de milioane de dolari din această sumă au fost destinate finanţării reconstrucţiei Kremlinului.
înapoi la text

21. Interviu autor cu Pugaciov; Skuratov în *Kremlyevskie Podryady*, p.95, descrie relaţia strânsă dintre Departamentul de Proprietăţi de la Kremlin al lui Borodin şi Mezhprombank a lui Pugaciov. Se spune că Mezhprombank a fost principalul creditor al Departamentului de Proprietăţi al Kremlinului şi, de asemenea, spune că Mezhprombank a deservit împrumuturi externe sub garanţiile ministerului de finanţe, inclusiv pentru reconstrucţia Kremlinului.
înapoi la text

22. Borodin şi-a estimat chiar şi acţiunile în valoare de 600 de miliarde de dolari într-o conferinţă de presă pe care a susţinut-o în ianuarie 1999. Această cifră este aproape sigur exagerată, dar Borodin a susţinut că se bazează pe o evaluare dată de experţii americani.
înapoi la text

23. Interviu cu autorul cu Pugaciov, mai 2014 (Iumashev a spus că Borodin a cumpărat apartamente pentru „toată lumea” - interviu autor în octombrie 2017)

înapoi la text

24. Interviu autor cu Pugaciov, iunie 2018 înapoi la textInterviu autor cu Pugaciov, februarie 2016; vezi şi Skuratov în *Kremlyevskie Podryady,* p.95
înapoi la text
25. Un document furnizat de Pugaciov autorului este o scrisoare a Patriarhului Alexei al II- lea către Elţîn din 21 martie 1996. în aceasta, Alexei al II-lea îl solicită pe Elţîn să-l numească pe Pugaciov drept reprezentant al său la preşedintele rus. „în timpul uneia dintre cele mai recente întâlniri ale noastre (1 februarie), am pus problema oportunităţii de a avea o persoană care să poată acţiona ca intermediar între tine şi mine pentru a decide mai operativ întrebările dintre Biserică şi preşedinte, ţinând cont de situaţie internă complicată din ţară şi vremurile fatidice în care trăim. în opinia mea, Serghei Viktorovich Pugachev, preşedintele Mezhprombank, ar putea fi o astfel de persoană pe care v-am menţionat. îl cunosc bine pe SV Pugachev ca un bun creştin care a făcut mult pentru a ajuta Biserica la restaurarea ei.
înapoi la text
26. Braţul financiar al Mezhprombank din San Francisco se numea International Industrial Bank Corp.
înapoi la text
27. Documentele văzute de autor includ o notă de mulţumire a lui Tatyana Dyachenko către Pugaciov, prin care îi mulţumeşte pentru ajutorul acordat în campania electorală din 1996, precum şi corespondenţa dintre Pugaciov şi Fred Lowell, un avocat din San Francisco cu legături strânse cu Partidul Republican din California. Lowell l-a adus pe George Gorton, un fost consilier al lui Pete Wilson, guvernatorul Californiei, care a lucrat la campanie ca consultant împreună cu Joseph Shumate şi Richard Dresner. Oficial, ei au fost angajaţi de Oleg Soskovets, viceprim-ministru în guvernul lui Elţin. Dar Felix Braynin, unul dintre angajaţii lui Pugachev la International Industrial Bank Corp din San Francisco, a fost prima şi cea mai directă legătură cu ei. Povestea consultanţilor americani este relatată în acest articol de Michael Kramer, „Rescuing Boris", revista *Time*, 24 iunie 2001. Rolul consultanţilor americani în campania de realegere a stârnit mai târziu controverse din cauza afirmaţiei Tatyanei Dyachenko că au exagerat-o. importanţa lor. Cu toate acestea, s-ar putea să fie şi cazul în care ea a dorit să minimizeze impactul lor, deoarece nu era bine din punct de vedere politic să se ştie că consultanţii americani l-au ajutat pe Elţin. Rolul lor în campanie a fost ţinut secret până în 2001 *Time* Articol *de revista* .

înapoi la text

28. Skuratov, *Kremlyevskie Podryady*, pp.60-l înapoi la text

29. Ibid. înapoi la text

30. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

31. Skuratov, *Kremlievskie Podryady*, p.62 înapoi la text

32. Ibid. înapoi la text
33. Ibid., p.81; interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016, în timpul căruia a spus că s-a sprijinit pe Vavilov pentru a oferi garanţii ministerului de finanţe pentru obligaţiuni

înapoi la text

34. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

35. Paul Beckett şi David S. Cloud, „Banking Probe Reaches Yeltsin Family - Cayman Accounts Now Draw US Scrutiny”, *Wall Street Journal*, 22 septembrie 1999. *WSJ* a raportat că banii au fost plătiţi în conturi de Belka Energy, petrolul lui Dyachenko. companie comercială, despre care a spus, la rândul său, relaţii cu Runicom, comerciantul de petrol din Elveţia al lui Abramovici. Un avocat al lui Belka a declarat pentru *Washington Post* (Robert O'Harrow Jr „Bank Subpoenas Trading Firm”, *Washington Post,* 1 octombrie 1999) că fondurile au fost plătite pentru munca lui Dyachenko pentru companie şi că nu există nicio legătură cu vreo activitate criminală.. înapoi la text

36. „Podrobnosti Dela Mabeteksa”, Vremya MN, 28 ianuarie 1999; interviu autor cu Turover, mai 2013; interviu autor cu Skuratov, octombrie 2013

înapoi la text

37. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

38. Interviu autor cu Skuratov, octombrie 2013 înapoi la text

39. Skuratov, *Kremlievskie Podryady,* p.25 înapoi la text

40. Ibid., pp.34-44 înapoi la text

41. Ibid., p.29 înapoi la text

44. Ibid., pp.54-5

înapoi la text

45. Interviu autor cu Skuratov, octombrie 2013 înapoi la text

46. Interviu autor cu Turover, mai 2013 înapoi la text

47. Interviu autor cu Skuratov, octombrie 2013 înapoi la text

48. înregistrările din jurnal din această perioadă văzute de autor includ trei zile de întâlniri cu „Tanya” şi „Valya”, aşa cum erau cunoscuţi cu afecţiune Yumashev şi Dyachenko, din 27 ianuarie 1999, imediat după raidul asupra Mabetex; precum şi numeroase alte întâlniri cu Valya, Tanya, Bereza (cum era cunoscută Berezovsky), Puţin şi Voloshin de-a lungul anului.

înapoi la text

49. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

50. într-un interviu din octombrie 2017, Yumashev a recunoscut că poate Pugaciov a fost cel care a procurat banda, dar nu a detaliat mai mult: „Nu ştiu cine a găsit caseta. Probabil că era Pugaciov, pentru că avea relaţii bune cu Khapsirokov. Şi Khapsirokov era şef al departamentului de proprietate al parchetului. Yumashev a spus că este „pe deplin posibil” să fie important pentru Pugaciov, deoarece a fost implicat cumva în afacerea Mabetex prin munca sa cu Borodin. Dar el a insistat că cazul nu a influenţat decizia Kremlinului de a-l înlătura pe Skuratov: „Repet pentru Elţin - şi în conversaţiile noastre cu afacerile, cu Chubais, cu Gaidar - ceea ce era important a fost că procurorul general a fost transformat într-un instrument pentru afaceri. în loc să se ocupe de

cauze penale reale. Skuratov, din cauza slăbiciunilor umane legate de faptul că credea că poate face afaceri cu oameni care îi dădeau mită şi prostituate, şi-a pierdut independenţa. Poziţia Kremlinului era că un procuror general care putea fi manipulat nu avea dreptul să ocupe o astfel de funcţie. în 2000, Khapsirokov a plecat să lucreze pentru Pugaciov la Mezhprombank, iar în 2001 a fost numit consilier al lui Voloshin, care era atunci şef de personal al Kremlinului.
înapoi la text

51. David McHugh, „Primakov Plan Sees Sidelined President", *Moscow Times*, 27 ianuarie 1999

înapoi la text

52. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

53. Simon Saradzhyan, „Primakov to Clear Jails for Corrupt", *Moscow Times,* 2 februarie 1999

înapoi la text

54. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

55. Simon Saradzhyan, „Procurorul demisionează din cauza raidării petroliere a Sibneft", 3 februarie 1999
înapoi la text

56. Michael Wines, „Yeltsin Son-in-law at Center of Rich Network of Influence", *New York Times*, 7 octombrie 1999

înapoi la text

57. Interviu autor cu asociat Berezovsky, iunie 2018 înapoi la text

58. Iumaşev a făcut loc lui Nikolai Bordiuzha, şi el reprezentant al serviciilor de securitate, care se bucura de relaţii mult mai strânse cu Primakov.

înapoi la text

59. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

60. Interviu autor cu Pugaciov, ianuarie 2015 înapoi la text

61. Sarah Karush, „Kremlin Rulers Set Up at Elite Hospital", *Moscow Times*, 17 martie

1999 înapoi la text

62. Natalya Shulyakovskaya, „Procurorul Skuratov se întoarce la muncă", *Moscow Times*, 10 martie 1999
înapoi la text

63. Procurorul elveţian Caria del Ponte îl telefonase pe Skuratov cu ştirea că raidurile asupra Mabetex au scos, aşa cum speraseră ei, copii ale cârdurilor de credit ale familiei Elţin, plătite şi garantate de Pacolli. Deşi dovezile directe care leagă ancheta de familie nu au fost făcute publice atunci, piesele erau la locul lor pentru o revoltă.

înapoi la text

64. David McHugh, „Upper House Reinstates Prosecutor”, *Moscow Times*, 18 martie 1999 înapoi la text

65. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

66. Ibid. înapoi la text

67. Interviu autor cu Pugaciov, iunie 2018 înapoi la text

68. Sarah Karush, „Procurorul intensifică presiunea asupra lui Elțin”, *Moscow Times*, 24 martie 1999 înapoi la text

69. „Ilyukhin Nashel Scheta Yeltsina”, *Kommersant,* 24 martie 1999 înapoi la text

70. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

71. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

72. Interviu autor cu Pugaciov, ianuarie 2015 înapoi la text

73. Interviu autorului cu un magnat rus apropiat de Luzhkov, aprilie 2018 înapoi la text

74. Interviu autor cu Pugaciov, ianuarie 2015 înapoi la text

75. Mai târziu s-a dovedit că Borodin era printre ei. înapoi la text

76. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

77. Ibid. înapoi la text

78. în *Kremlyevskie Podryady*, pp.354-6, Skuratov oferă o versiune ușor diferită a evenimentelor din acea noapte. El spune că a aflat mai târziu (prin intermediul unui deputat care a vorbit cu Rosinsky) că Rosinsky a fost într-adevăr adus la Kremlin de către FSB la 2 dimineața, dar că a fost dus să-l vadă pe Voloshin, care i-a arătat caseta și apoi un dosar penal pregătit dinainte. Voloshin ia spus să meargă la biroul neocupat al Tatyanei Dyachenko pentru a lucra la el și a spus că, dacă are vreo dificultăți, sunt doi procurori generali adjuncți la îndemână. Potrivit acestei relatări, Puțin și Stepashin fuseseră în birou cu Voloshin, în timp ce mașinile lui Chaika și Demin au fost văzute parcate la Kremlin în acea noapte. Nu se face nicio mențiune despre Pugaciov. Cu toate acestea, este posibil ca Rosinsky să nu fi menționat Pugaciov dacă el a fost cel care a organizat recompensa pentru el. (Skuratov mai spune că crede că motivul pentru care s-a întâmplat acest lucru este pentru că a doua zi biroul procurorilor plănuia să-l aresteze pe Berezovsky.) înapoi la text

79. Valeria Korchagina, „Elțin pierde votul pentru a-l înlătura pe Skuratov”, *Moscow Times,* 22 aprilie 1999 înapoi la text

80. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2015 înapoi la text

81. Ibid. înapoi la text

82. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

83. Elţîn dorise să-l concedieze pe Primakov cu luni înainte, iarna. Dar asistenţii săi, a spus Yumashev, l-au reţinut: „Am înţeles că iarna forţe puternice erau încă în spatele lui Primakov, iar Kremlinul era încă slab. Iarna, consecinţele implicite încă nu trecuseră. Dar până în primăvară era clar că ieşim din criză şi era posibil să luăm mişcări politice dure.

înapoi la text

84. Interviu autor cu Turover, mai 2013 înapoi la text

85. Interviu autor cu Skuratov, iunie 2014 înapoi la text

86. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016. Au existat şi îngrijorări cu privire la modul în care Stepashin a continuat să menţină relaţii cu Primakov, cu care era apropiat din zilele în care conducea FSB.
înapoi la text

87. Stepashin a susţinut ulterior că i s-a clarificat încă de la început că ar putea fi înlocuit de Aksyonenko. interviu Stepashin cu *Nezavisimaya Gazeta,* 14 ianuarie 2000; Cu toate acestea, Pugaciov susţine că Aksyonenko a fost întotdeauna un candidat marginal şi că Elţin nu-i plăcea comportamentul său agresiv, care era similar cu cel al unui şef de fabrică sovietic.
înapoi la text

88. Ibid.; *Kremlievskie Podryady* din Skuratov afirmă, de asemenea, că banca lui Pugaciov a fost cel mai mare creditor al Departamentului de Proprietăţi.

înapoi la text

89. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text

90. Interviu autorului cu Yumashev, octombrie 2017. Yumashev se referea atunci la decembrie 1998-martie 1999, imediat după ce a demisionat din funcţia de şef de personal pentru a face loc lui Bordyuzha şi apoi lui Voloshin: „Sarcina principală în acest moment era să găsească pe cineva care ar fi preşedinte... şi Puţin în acest moment - nu aveam idee despre Puţin. Am avut mai multe gânduri pe parcurs despre cine ar putea fi preşedinte. De exemplu, am avut ideea că ar putea fi [Sergei] Yastrzhembsky. Dacă nu ar fi existat această criză [din cauza susţinerii lui Yastrzhembsky pentru Luzhkov], atunci unul dintre cei mai puternici candidaţi ar fi putut fi Yastrzhembsky. Vorbea strălucit. Era frumos şi interesant. Era un liberal absolut... Şi sincer, m-am uitat la cine era în guvern şi în guvern erau candidaţi care ar fi putut fi preşedinte. De exemplu, a fost Aksyonenko [ministrul căilor ferate] care era un dependent de muncă absolut. Singurul sector care a continuat să funcţioneze bine în ciuda crizei teribile a fost căile ferate, care s-au datorat talentelor organizatorice ale lui Aksyonenko... în înţelegerea sa despre ceea ce trebuia să facem cu piaţa şi din punct de vedere ideologic, era potrivit.” în plus, a spus Iumaşev, în momentul în care Elţin la numit pe Stepashin prim-ministru, May Puţin „era candidat”. Dar nu era candidatul principal... Stepashin a apărut în acest moment pentru că Elţin a considerat că are experienţă politică şi Chubais a fost foarte activ în sprijinul lui. Opinia lui

Chubais a fost foarte importantă pentru Boris Nikolaevici. Puţin a continuat să lucreze ca secretar al Consiliului de Securitate şi, desigur, nu a visat să devină preşedinte'.

înapoi la text

91. Ibid.

înapoi la text

92. Chiar şi forţele mai întunecate conduse de un general necinstit, Lev Rokhlin, nemulţumit de pierderile zadarnice şi vărsarea de sânge din războiul din Cecenia, fuseseră suspectate că ar fi pus la cale o lovitură de stat împotriva Elţin la începutul aceluiaşi an - până când Rokhlin a fost oprit pe drum de misteriosul său şi crimă brutală cu doar câteva săptămâni înainte de numirea lui Puţin ca şef al FSB. în aceste circumstanţe, „Familia Elţîn chiar avea nevoie de propria persoană responsabilă de FSB", a spus Leonid Nevzlin, un alt oligarh din epoca Elţîn din Menatep al lui Hodorkovski.
înapoi la text

înapoi la text

93. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017Interviu autor cu văduva lui Sobchak, Lyudmilla Narusova, iunie 2014; *Delo Sobchaka* , film de Ksenia Sobchak şi Vera Krichevskaya, Moscova, 2018
înapoi la text
94. Yumashev a mai spus că credea că Puţin i-a dat încredere că îl ajută pe Sobchak să scape, deoarece „aveam relaţii destul de deschise. Şi din punctul meu de vedere, el a considerat că dacă nu îmi spunea mă va submina. Când un deputat face un astfel de act sinucigaş - iar eu l-am recomandat lui Elţin şi a lucrat în echipa mea - a crezut că nu are dreptul să ia o astfel de acţiune fără să mă avertizeze. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017

înapoi la text

95. Ibid. înapoi la text

96. Ibid. înapoi la text

97. Ibid. înapoi la text

98. Interviu autor cu fostul apropiat al lui Puţin înapoi la text

99. Interviu autorului cu un bancher rus/agent de informaţii străine, decembrie 2018

înapoi la text

100. Interviu autor cu un apropiat Berezovsky, octombrie 2019 înapoi la text
101. Berezovsky a sprijinit, de asemenea, iniţial, Aksyonenko să preia funcţia de prim-ministru.
înapoi la text
102. Masha Gessen, *Omul fără faţă: Ascensiunea improbabilă a lui Vladimir Puţin* , pp.18-19. Interviu autorului cu Leonid Nevzlin, iulie 2018, în care Nevzlin a spus, de asemenea, că crede că Berezovsky ar fi putut juca un rol în a ajuta la propulsarea lui Puţin la postul de şef al FSB. Berezovsky îl cunoştea pe predecesorul lui Puţin deoarece şeful FSB, Nikolai Kovalyov, îl ura. „Kovalyov nu a fost un tip rău", a spus Nevzlin. — Dar îl ura foarte mult pe Berezovski. Acesta este motivul pentru care l-au înlocuit... L-a urât atât de mult încât nu vă puteţi imagina. Berezovski s-a întâlnit de câteva ori cu Kovalyov şi l-a văzut mereu ca pe un duşman.

103. Interviu autor cu asociat Berezovsky, iulie 2018 înapoi la text
104. Interviu autor cu Alex Goldfarb, iulie 2015. Totuşi, Berezovsky a susţinut în interviurile sale cu Gessen, *Omul fără faţă,* că la mijlocul lunii iulie 1999 a mers la Puţin şi i- a sugerat să devină preşedinte. Cu toate acestea, el nu a intrat niciodată în detalii şi Yumashev şi Dyachenko au spus totuşi că la acel moment decizia fusese deja luată.
înapoi la text
105. Melissa Akin şi Natalya Shulyakovskaya, „Swiss Tie Kremlin to Money-Laundering", *Moscow Times,* 15 iulie 1999; Andrew Higgins, „Eltsin Aide is Focus of Corruption Probe - Swiss Investigators Allege Money-Laundering", *Wall Street Journal,* 16 iulie 1999

înapoi la text

înapoi la text

106. Interviu autor cu Pugaciov, august 2019 înapoi la text
107. „Luzhkov Schitayet „Politicheskoi Provokatsii” Vozbuzhdeniye FSB Ugolovnovo Delà, v Kotorom Figuriruet Firma Evo Zheny”, Interfax, 17 iulie 1999

înapoi la text

108. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

înapoi la text

Interviu autorului cu Iumaşev, octombrie 2017. Iumaşev a negat că Pugaciov ar fi putut juca vreun rol în ascensiunea lui Puţin la putere. El a insistat că Pugaciov a exagerat totul. „De fapt, el a jucat un rol minim în toate poveştile politice ale vremii", a spus el. — Am vorbit cu el, da. Dar am vorbit şi cu zeci de alţi oameni de afaceri în calitate de şef de cabinet - cu Potanin, cu Hodorkovski şi Alekperov... Pentru noi era important să fie aliaţii noştri. El a recunoscut că Pugaciov îl cunoştea bine pe Khapsirokov, oficialul de la procuratura generală care furnizase caseta Skuratov şi că s-ar putea să fi fost Pugaciov cel care a procurat banda. El a recunoscut, de asemenea, că Pugachev a lucrat îndeaproape cu Borodin, inclusiv la contractele Mabetex. Dar Yumashev a susţinut că ideea de a-l înainta pe Puţin ca înlocuitor al lui Stepashin a venit iniţial de la Voloşin, care a fost apoi şef de personal al Kremlinului. „Principalul iniţiator a fost Voloshin. El a considerat că din cauza escaladării situaţiei din Caucaz - exista o ameninţare constantă cu terorismul - să intre când mai era cu un an înainte de alegerile prezidenţiale cu un prim-ministru care era sub călcâiul soţiei sale... şi care era periculos pentru a da ţara la... era clar că nu era posibil să se înlăture premierul cu trei luni înainte de alegeri. Persoana care ar face asta ar pierde alegerile. Noul premier ar trebui să aibă la dispoziţie cel puţin un an pentru ca ţara să-l cunoască. Era clar că trebuie să o facem destul de repede şi să nu amânăm până în toamnă. Prin urmare, desigur, am luat parte la aceste discuţii. Eram eu, Tatyana, Voloshin şi Chubais. Am avut discuţii destul de zbuciumate. Chubais a considerat că este o greşeală... El a crezutcă a-l elimina pe Stepashin acum, când a lucrat doar trei luni, ar însemna să demonstreze insuficienţa totală a Kremlinului. El credea că Duma nu-l va aproba pe Puţin pentru că nu-l cunoştea.

înapoi la text

109. Alţi oameni de afaceri nu au servit ca consilier la o succesiune de şefi de cabinet de la Kremlin, aşa cum a făcut Pugaciov (documentele văzute de autor arată). De asemenea, nu au avut aceleaşi discuţii confortabile cu Yumashev, precum cea din înregistrarea despre cum s- au grăbit să-l aducă pe Puţin la putere. înregistrările din jurnal arată întâlnirile frecvente ale lui Pugaciov la acea vreme cu Iumaşev şi cu Dyachenko. Un jurnal al apelurilor telefonice de la biroul lui Pugaciov din centrul Moscovei arată că el şi Iumaşev au vorbit de cel puţin optzeci şi opt de ori în 1999 numai pe linia de birou a lui Pugaciov, fără a include apelurile de pe telefoanele mobile sau de la biroul lui Pugaciov de la Kremlin. Jurnalul indică, de asemenea, profunzimea celorlalte legături ale lui Pugaciov în Kremlin: există apeluri între el şi Puţin şi cu Tatyana Dyachenko; sunt întâlniri cu Voloshin, apeluri cu procurorul general Vladimir Ustinov şi mesaje că „Derevo" - o poreclă pentru Berezovsky - a sunat.

înapoi la text

110. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

111. Interviu autorului cu Pugachev, martie 2015. Chubais a recunoscut că a făcut tot ce i-a putut pentru a opri numirea lui Puţin, spunând Lyudmilla Telen, *Pokolenie Putina* , p. 53 că: „Am considerat că Stepashin candidatul avea şanse mai mari să fie ales decât Puţin candidatul. Am luptat pentru punctul meu de vedere până la capăt. Până în acel moment [pe 9 august] când Elţin l-a informat pe Stepashin despre înlăturarea lui. Eltsin, de asemenea, în *Midnight Diaries* p.332, scrie că Chubais a făcut o încercare ultimă de a opri întâlnirea în weekend, dar a aflat despre asta abia mai târziu. „Chubais ar fi putut schimba totul", a recunoscut Pugaciov. „Pentru Elţin, Yumashev a fost o

înapoi la text

familie. Dar l-a respectat pe Chubais ca pe un mare profesionist. Dacă ar fi reuşit să-i spună să nu-l atingă pe Stepashin, atunci probabil [numirea lui Puţin] nu s-ar fi întâmplat.' (De asemenea, în Jurnalele de la *miezul nopţii*, p.329, Elţin scrie că îi cheamă mai întâi pe Stepashin şi Puţin (separat) la biroul său pentru a-i informa cu privire la decizia sa din 5 august. Dar apoi îşi ia weekendul pentru a se gândi mai departe.) în cartea sa *Vremya Berezovskovo* , Pyotr Aven, oligarhul rus şi preşedintele Alfa Bank, a vorbit şi despre ultimele eforturi ale lui Chubais în acea duminică de a convoca o „întâlnire a oligarhilor" pentru a forma o poziţie consolidată a marilor afaceri. „Era clar că Stepashin va fi înlăturat cel mai probabil luni dimineaţa, dar a fost posibil să încercăm să facem ceva în weekend", a spus Aven. „La această întâlnire, Chubais a vorbit foarte clar împotriva candidaturii lui Puţin". Aven povesteşte şi despre cum Chubais i-a cerut să se întâlnească cu Puţin şi să-l convingă să refuze numirea. Aven spune că a mers la casa lui Puţin duminică seara, dar când s-au întâlnit, Puţin i-a spus că a fost deja de acord.
înapoi la text

112. Interviu autor cu Pugaciov, august 2019. „în acest caz, el nu acţiona ca preşedinte sau ţar. El se comporta ca un bunic care se temea mai ales pentru Tanya şi pentru nepoţii săi", a spus Pugaciov.

113. Brian Whitmore, „Elţin Sacks Stepashin, Anoints Puţin", *Moscow Times*, 10 august 1999

înapoi la text

114. Candidatura lui Puţin abia a obţinut majoritatea necesară, cu doar şase voturi,

înapoi la text

115. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

116. Rapoartele sugerează că Familia plănuise într-adevăr un al doilea război cecen: Voloshin, şeful de stat major al Kremlinului, ar fi fost detectat de serviciile secrete franceze întâlnindu-se cu un lider rebel cecen, Shamil Basayev, la o vilă pe 4 iulie la periferie, de la Nisa cu o lună înainte ca cecenii să-şi înceapă incursiunea armată în Daghestan - John Dunlop, *The Moscow Bombings of September 1999*, pp.66-8. Mai târziu, Stepashin a acordat o serie de interviuri în care a recunoscut că un plan de lansare a unei noi acţiuni militare împotriva Ceceniei - chiar să pună stăpânire pe teritoriul cecen - fusese în discuţie la Kremlin cu câteva luni înainte, când era încă prim-ministru, şi chiar a sugerat că planurile făcuseră parte din discuţiile de destabilizare a situaţiei şi de a impune o regulă de urgenţă: Dunlop citează trei interviuri acordate de Stepashin: unul lui *Frankfurter Rundschau* în februarie 2000, în care a spus că planurile erau în curs din martie pentru a închide graniţa cu Cecenia şi a crea „un cordon sanitar" în jurul Ceceniei „ca Zidul Berlinului". „în iulie, am decis să punem mâna pe teritoriul [în Cecenia] la nord de Terek". El a recunoscut că planurile de invadare a Ceceniei au fost autorizate înainte ca cecenii să înceapă incursiunile armate în Daghestan în august. Altul lui Michael Gordon, „A Look at How the Kremlin Slid into the Cecen War", *New York Times,* 1 februarie 2000, în care Stepashin spunea că în martie planul fusese doar să securizeze graniţele Ceceniei, dar până în iulie s-a extins, pentru a ocupa treimea superioară a Ceceniei, cu forţele speciale urmărind rebeli. Al treilea, cu ziarul rus *Moskovsky Komsomolets* în septembrie 1999, l-a citat ca indicând că Berezovsky a căutat să provoace un conflict limitat care să-i permită lui

înapoi la text

Elţin să impună o guvernare de urgenţă. „în ceea ce priveşte versiunea unei conspiraţii, [trebuie să ne dăm seama că] după ce a provocat un război, este dificil în acea regiune să câştigi rapid o victorie.. Este o altă chestiune [cu totul] că anumite acorduri au fost posibile, pentru a a destabiliza situaţia şi a o aduce sub Regulă de urgenţă. Acum asta e o versiune.

înapoi la text

117. Gleb Pavlovsky, „Eksperimentalnaya Rodina”, Moscova, iulie 2018 înapoi la text
118. Interviu autorului cu doi asociaţi apropiaţi Berezovsky, octombrie 2019. Ambii au confirmat că Berezovsky îl cunoaşte pe liderul cecen Shamil Basayev.

119. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text
120. Carlo Bonini şi Giuseppe D'Avantso, „Svizerra, carte di credito accusano Eltsin”, *Corriere della Sera* , 25 august 1999

înapoi la text

121. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

122. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text
123. Andrew Higgins, „Former Legislator Clears Yeltsin Family”, *Wall Street Journal*, 28 septembrie 1999

înapoi la text

124. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2016 înapoi la text

125. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text
126. Raymond Bonner şi Timothy L. O'Brien, „Activity at Bank Raises Suspicion of Russian Mob Tie”, *New York Times*, 19 august 1999
înapoi la text
127. Paul Beckett şi David S. Cloud, „Banking Probe Reaches Yeltsin Family - Cayman Accounts Now Draw US Scrutiny”, *Wall Street Journal*, 22 septembrie 1999. Un avocat al domnului Dyachenko a spus că fondurile erau plata pentru munca pentru tranzacţionarea petrolului firma Belka Trading şi nu aveau legătură cu nicio activitate ilicită.
înapoi la text
128. Documentul de la parchetul elveţian, din 28 iulie 2000, arăta că procurorii investigau un transfer de 235 milioane USD prin Banco del Gottardo într-un cont deţinut la East-West United Bank din Luxemburg de către o companie numită Questor Corporation Ltd, care procurorii au spus că Dyachenko a fost beneficiarul. Ca răspuns la întrebările scrise, Yumashev a spus că orice sugestie că Tatyana ar fi primit vreodată astfel de fonduri era „minciuni absolute”. Tatiana nu a avut niciodată companii offshore - nicio companie în străinătate sau în Rusia. Şi dacă acest transfer a avut loc, atunci Tatyana nu a avut niciodată nicio legătură cu această companie.
înapoi la text
129. Interviu autor cu Pugaciov, mai 2014

130. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text

înapoi la text

131. Primakov, „Vosem mesiatsev plus”, pp.222-3: Primakov scrie că, după ce a fost demis din postul său de prim-ministru, Puţin l-a sunat şi i-a propus să se întâlnească cu conducerea FSB. Puţin a adus toate rândurile de vârf ale FSB în casa lui Primakov, unde l-au prăjit. „Acesta a fost un gest serios şi nu cred că Puţin a fost de acord cu nimeni asupra detaliilor”, a scris Primakov. Apoi, când Puţin, la rândul său, a fost numit prim-ministru, a acceptat o invitaţie de a participa la sărbătorirea a şaptezeci de ani a lui Primakov şi a ţinut din nou un discurs. „Desigur, nu am invitat nicio persoană din cercul interior al lui Elţin”, a scris Primakov. Primakov spune că au rămas în contact strâns după alegerea lui Puţin ca preşedinte.
înapoi la text
132. Valentin Yumashev, „My glotnuli svobody I otravilis yeyu”, interviu cu *Moskovsky Komsomolets*, 31 ianuarie 2011

înapoi la text

133. Gleb Pavlovsky, „Eksperimentalnaya Rodina”, Moscova, iulie 2018 înapoi la text

134. Interviu autor cu Turover, mai 2013 înapoi la text

Capitolul 5: „Jucării pentru copii în bazine de noroi”

1. Interviu autor cu fostul ofiţer superior KGB apropiat de Puţin, august 2018 înapoi la

text 2.Ibid. înapoi la text

3. Interviu autor cu Graham, iunie 2014 înapoi la text
4. Pavlovsky, „Eksperimentalnaya Rodina”, iulie 2018. „Din 1996 până la sfârşitul preşedinţiei lui Elţin, am vorbit la Kremlin nu despre un „succesor”, ci despre întărirea puterii”, a spus Pavlovsky.

5. Interviu autor cu Illarionov, septembrie 2015 înapoi la text 6.Ibid. înapoi la text

7. Interviuri autor cu Pugaciov, septembrie 2014, august 2018 înapoi la text
8. Afirmaţia lui Pugaciov că decizia a fost luată mai devreme, aproape de îndată ce Puţin a fost numit prim-ministru şi anunţat ca succesor al lui Elţin, se potrivea mult mai bine cu ceea ce s-a întâmplat de fapt atunci. Alţi doi oficiali de la Kremlin au mai indicat că decizia a fost luată cu mult timp înainte. într-un interviu acordat *Newsweek International* (10 ianuarie 2000), Anatoly Chubais, fostul şef al personalului Kremlinului şi ţarul privatizării, a spus că ideea a fost cunoscută şi discutată de mult, în timp ce Gleb Pavlovsky, spin doctorul Kremlinului, a spus că decizia a fost luată, la începutul anului. („Eksperimentalnaya Rodina”, iulie 2018)

înapoi la text

9. Interviu autor cu un apropiat al lui Puţin, august 2018 înapoi la text
10. Oksana Yablokova, Simon Saradzhyan şi Valeria Korchagina, „Apartment Block Explodes, Dozens Dead”, *Moscow Times*, 10 septembrie 1999
înapoi la text
11. Valeria Korchagina, Simon Saradzhyan, „Tensions Grow as Toii Rises to 118”, *Moscow Times*, 15 septembrie 1999
înapoi la text

înapoi la text

12. Serghei Iuşenkov, un important parlamentar liberal, a fost împuşcat în faţa casei sale în aprilie 2003, la un an după ce a devenit parte a unei comisii publice independente înfiinţate pentru a investiga atentatele la apartamente. Yury Schekochikin, un cunoscut jurnalist de investigaţie care s-a alăturat şi comisiei, a murit trei luni mai târziu din cauza unei boli misterioase care purta semnele otrăvirii cu materiale radioactive. Un fost colonel al FSB, Mihail Trepaşkin, care s-a alăturat şi el la comisie, a fost arestat în octombrie 2003 şi condamnat pentru patru ani de închisoare într-o închisoare militară pentru presupusa manipulare necorespunzătoare a materialelor clasificate, la scurt timp după ce a împărtăşit informaţii unui jurnalist care arăta că un agent FSB ar fi fost implicat. în bombardarea străzii Guryanova nr. 19.
înapoi la text

înapoi la text

înapoi la text

13. Said Islamyev, „Thousands Flee Grozny as Bombs Fall”, *Moscow Times,* 25 septembrie 1999Brian Whitmore, „Real Target of Airstrikes May Be PR”, *Moscow Times*, 28 septembrie 1999
înapoi la text
14. Puţin în elicopter şi cort - https://www.youtube.com/watch?v=8Xn7pJQmATI; www.ntv/ru/video/1749560
înapoi la text
15. Brian Whitmore, „Evaluarea popularităţii primului ministru creşte vertiginos”, *Moscow Times*, 30 noiembrie 1999
înapoi la text
16. Brian Whitmore şi Simon Saradzhyan, „Moscow Awash in Explosion Theories”, *Moscow Times*, 14 septembrie 1999
înapoi la text
17. „Gennadiya Seleznyova Predupredili o vzryve v Volgodonske za tri dnya do terakta”, Newsru.com, 21 martie 2002
înapoi la text
18. John Dunlop, *Bombardele de la Moscova din septembrie 1999: Examinarea atacurilor teroriste ruseşti la începutul domniei lui Vladimir Puţin* , pp.170-1; „Taimer Ostanovili za Sem Chasov do Vzryva: Terakt Predotvratil Voditel Avtobusa”, *Kommersant*, 24 septembrie 1999; „Nezavisimoye Rassledovanie: Ryazansky Sakhar”, NTV, 24 martie 2000: înainte de represiunea lui Puţin asupra mass-mediei, NTV a organizat un program de discuţii de aproape o oră despre evenimentele din Ryazan, unde locuitorii, inclusiv cel care a raportat totul, Alexei Kartofelnikov, au vorbit de neîncrederea lor fusese un exerciţiu şi ceruse răspunsuri de la FSB.
înapoi la text
19. Ibid., pp.170-1; vezi, de asemenea, Pavel Voloshin, 'Chto bylo v Ryazani: sakhar iii geksogen?', *Novaya Gazeta* , 14 februarie 2000; şi „Taimer Ostanovili za Sem Chasov do Vzryva: Terakt Predotvratil Voditel Avtobusa”, *Kommersant*, 24 septembrie 1999
înapoi la text
20. Dunlop, *The Moscow Bombings of September 1999*, pp.172-7; Simon Saradzhyan, „Police Find Dummy Bomb in Ryazan”, *Moscow Times,* 24 septembrie 1999; „Taimer Ostanovili za Sem Chasov do Vzryva: Terakt Predotvratil Voditel Avtobusa”, *Kommersant*, 24 septembrie 1999
înapoi la text
21. „Nezavisimoye Rassledovanie: Ryazansky Sakhar” http s: / / www.y o utub e. co m / watch? v=K- IE i_Uyb_U
22. Ibid.: programul arată imagini cu Rushailo adresându-se oamenilor legii la sediul ministerului de interne pe 24 septembrie şi spunându-le că o explozie în Ryazan a fost împiedicată. Include, de asemenea, imagini cu Patrushev ieşind pentru a spune unui reporter TV treizeci de minute mai târziu că nu a fost decât un exerciţiu; în saci era doar zahăr.
înapoi la text
23. Patrushev a început în contrainformaţii KGB din Leningrad cu Puţin, apoi a trecut la conducerea diviziei de contrabandă a oraşului. Până în 1994 s-a mutat la Moscova, unde a ocupat funcţia de şef al importantei divizii de securitate internă a FSB.
înapoi la text
24. Alexander Litvinenko şi Yury Felshtinsky, „FSB Vzryvayet Rossiyu”. Autorii citează o declaraţie, aparent emisă de FSB-ul Ryazan la scurt timp după ce Patrushev a susţinut că incidentul nu a fost decât un exerciţiu, spunând: „După cum a devenit cunoscut,

înapoi la text

dispozitivul a descoperit pe 22.09.99, care era o imitaţie a unui dispozitiv exploziv, a unui exerciţiu interregional. Vestea asta a fost neaşteptată pentru noi şi a venit după momentul în care FSB a descoperit locul de reşedinţă în Ryazan al celor care au plasat dispozitivul exploziv şi când se pregătea să-i reţină. De asemenea, îl citează pe şeful diviziei de investigaţii a FSB- ului Ryazan, Iuri Maksimov, care a spus la 21 martie 2000: „Am luat foarte în serios evenimentele din acea noapte, ca şi cum ar fi fost o situaţie militară. Vestea că acesta este un exerciţiu FSB a fost total neaşteptată pentru noi şi a venit în momentul în care descoperisem locurile de reşedinţă ale persoanelor care plasaseră dispozitivul de imitaţie (după cum sa dovedit mai târziu) şi se pregăteau să-i reţină..' Anatoly Medetsky, „Sacks in the subsol Still Trouble Ryazan", *Moscow Times*, 24 septembrie 2004
înapoi la text

25. „Nezavisimoye Rassledovanie: Ryazansky Sakhar"; Medetsky, „Sacii în subsol încă mai dă probleme cu Ryazan"

înapoi la text

26. „Nezavisimoye Rassledovanie: Ryazansky Sakhar" înapoi la text

27. Alexander Litvinenko şi Yury Felshtinsky, „FSB Vzryvayet Rossiyu"; *Blow up Russia*, film documentar, producătorii Jean Charles Deniau şi Charles Gazelle, 2002

înapoi la text

28. Medetsky, „Sacks in the subsol Still Trouble Ryazan" înapoi la text

29. „Nezavisimoye Rassledovanie: Ryazansky Sakhar"

30. Igor Korolkov, „Fotorobot ne pervoi svezhosti", *Moskovskie Novosti,* 11 noiembrie 2003; MI Trepashkin, „Na pervom fotorobote byl agent FSB", chechenpress.com, 18 septembrie 2003; vezi, de asemenea, Scott Anderson, „None dare call it conspiracy", *GQ,* septembrie 2009

înapoi la text

31. Ibid. înapoi la text

32. Interviu autorului cu fostul oficial de la Kremlin, decembrie 2014. Purtătorul de cuvânt al Kremlinului, Dmitri Peskov, a spus că afirmaţiile făcute de fostul oficial de la Kremlin sunt „un gunoi total". „Nu acordaţi nicio atenţie acestui insider. Nu ştie nimic", a spus Peskov.

înapoi la text

33. Ibid. înapoi la text

34. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

35. Brian Whitmore, „Real Target of Airstrikes May be PR", *Moscow Times,* 28 septembrie 1999; Articolul *Vremya MN*, 27 septembrie 1999, în care Puţin afirmă: „De data aceasta nu ne vom pune băieţii sub foc... Vom folosi toate forţele şi mijloacele moderne pentru a distruge teroriştii. Le vom distruge infrastructura. Vom folosi forţele speciale doar pentru a curăţa teritoriul. Ne vom proteja oamenii. Desigur, asta necesită timp şi răbdare.

înapoi la text

înapoi la text

36. Pavlovsky, „Eksperimentalnaya Rodina”, iulie 2018 înapoi la text
37. Interviu autor cu o persoană apropiată familiei Elţin, iulie 2018. O teorie ar putea fi că familia a lucrat cu Puţin şi FSB pentru a instiga incursiunea cecenă în Daghestan, ca o modalitate de a provoca un al doilea război cecen care l-ar propulsa pe Puţin la putere, în timp ce atentatele cu bombă la apartamente din septembrie au fost FSB - şi anume Patrushev - luând chestiunea în propriile mâini şi depăşind cu mult orice plănuit iniţial pentru a-l propulsa pe Puţin la putere. Un apropiat al lui Berezovsky (interviu cu autorul din octombrie 2019) a sugerat, de asemenea, că atentatele ar fi putut fi efectuate de ceceni care se răzbunau pentru că nu au fost plătiţi pentru incursiunile armate anterioare în Daghestan - dacă într-adevăr acele incursiuni ar fi fost planificate ca o modalitate de a ajuta la stimularea lui Puţin, bolta la putere.
înapoi la text
39. Vezi capitolul 1

40. Interviu autor cu fostul membru al Fracţiunii Armatei Roşii, martie 2018 înapoi la

text

41. Interviu autor cu oligarhul rus, iulie 2018 înapoi la text
42. Interviu autorului cu un bancher rus senior cu legături cu informaţii străine, ianuarie 2019

înapoi la text

43. Pavlovsky, „Eksperimentalnaya Rodina” înapoi la text
44. Patrick E. Tyler, „Russian Says Kremlin Faked „Terror Attacks”„, *New York Times,* 1 februarie 2002
înapoi la text
45. Alexander Goldfarb şi Marina Litvinenko, *Death of a Dissident*, pp.180-2. Cartea îl citează pe Berezovsky descriindu-şi nemulţumirile când, la sfârşitul lui august 1999, după ce Puţin a devenit prim-ministru, l-a vizitat în noul său birou şi a văzut pe biroul său o statuie a lui Felix Dzerjinski, fondatorul poliţiei secrete sovietice. Îşi făcuse griji că Puţin era încă ataşat KGB şi se întreba dacă nu era prea târziu pentru a găsi un alt succesor. Abia când l-a trimis pe Abramovici la petrecerea de naştere a lui Puţin, pe 7 octombrie, iar Abramovici a raportat că nu există niciun semn de alţi spioni la petrecere, că a luat decizia să-l susţină pe Puţin.

înapoi la text

46. Interviu autor cu asociat Berezovsky, iunie 2018 înapoi la text
47. Brian Whitmore, „Agende Clash on Sunday TV News”, *Moscow Times*, 12 octombrie 1999
înapoi la text
48. Andrei Zolotov Jr, „Media Wars Turn to Blood and Guts”, *Moscow Times*, 26 octombrie 1999

înapoi la text

49. Interviu autor cu asociat Berezovsky, iunie 2018 înapoi la textO persoană apropiată lui Berezovsky a spus că Berezovsky a interceptat anterior o corespondenţă între Primakov şi Skuratov care arăta că acesta era numărul unu pe lista de arestări (interviu cu autorul, iulie 2018)
înapoi la text
50. Michael McFaul, „Russia's 1999 Parliamentary Elections: Party Consolidation and Fragmentation”, demokratizatsiya.pub/archives/08-I_McFaul.PDF: Datele sondajelor citate de McFaul arată că ratingul Patriei-Rusia a scăzut de la 28 la sută în iulie.
înapoi la text
51. Andrei Zolotov Jr, „Shoigu's Unity Rides on Putin's Coattails”, *Moscow Times, 4* decembrie 1999

înapoi la text

52. „Puţin Soars High on War's Wings”, *Moscow Times*, 1 decembrie 1999 înapoi la text
53. Sarah Karush, „Pro-Kremlin Parties Sweep into Duma”, *Moscow Times*, 21 decembrie 1999

înapoi la text

54. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

55. Boris Elţin, *Jurnalele de la miezul nopţii*, p.6 înapoi la text
56. Puţin FSB reuniune din decembrie 1999: https://www.youtube.com/watch?v=6xkLdzrniyo
înapoi la text
57. Vladimir Puţin, „Rossiya na Rubezhe Tysyacheletii”, 27 decembrie 1999. Articolul nu mai este disponibil pe portalul guvernului, a fost publicat pe www.government.gov.ru . Dar poate fi citit aici: myruwin.ru/Vladimir-putin-rossija-na-rubezhe-tysjacheletij

înapoi la text

58. Puţin, 'Rossiya na Rubezhe Tysyacheletii' înapoi la text
59. „Vladimir Puţin Obnarodoval Svoyu Programmu”, *Nezavisimaya Gazeta*, 30 decembrie 1999
60. Eltsin, discurs de Revelion, citare YouTube https://www.youtube.com/watch?v=qOZb8QqXoOA
înapoi la text
61. Interviu autorului cu un fost înalt oficial guvernamental apropiat serviciilor de securitate, ianuarie 2014
înapoi la text
62. Interviu autorului cu fostul oficial înalt de la Kremlin, noiembrie 2017, în care a spus că sub conducerea Lujkov/Primakov, „Ceea ce i-a luat lui Vladimir Vladimirovici şaptesprezece ani s-ar fi întâmplat în patru ani. Toate acestea au fost târâte. De asemenea, interviu de autor cu fostul consilier economic prezidenţial Andrei Illarionov, septembrie 2015, în care acesta spunea: „Dacă ar fi fost Primakov, nu ar fi fost o perioadă iniţială de reformă economică aşa cum a fost sub Puţin. Dar Primakov nu ar fi fost la fel de dur în lichidarea opoziţiei. Ar fi fost mai uşor să-i răstoarne regimul în doi-trei-patru ani. Ar fi existat o uniune a democraţilor şi oligarhilor împotriva KGB-ului şi ar

fi existat şansa de a răsturna regimul KGB. Primakov nu ar fi fost în stare să aducă generaţia mai tânără a KGB şi nu ar fi fost capabil să menţină stabilitatea regimului. înapoi la text

63. Catherine Belton, „Campania lui Puţin trece prin regiuni”, *Moscow Times,* 22 martie 2000

înapoi la text

64. Puţin noaptea alegerilor, https://www.youtube.com/watch?v=DhQynqCXWAkn

înapoi la text

65. Catherine Belton, „Puţin Walks his Way into Women's Hearts”, *Moscow Times*, 9 martie 2000

înapoi la text

66. Catherine Belton, „Luzhkov Shows Puţin About Town”, *Moscow Times,* 24 martie

2000 înapoi la text

67. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text

68. Anatoly Sobchak, „Kak Rossiya Poteryala Flot na Baltike I Kto v Etom Vinovat?”, *Moskovskie Novosti*, 6 octombrie 1998, preluat de la

https://web.archive.Org/web/20131029211741/http://datarhiv.ru/51/85 înapoi la text

Elena Masyuk, 'Volodya Tolko ne Bronzovei', *Novaya Gazeta* , 9 noiembrie 2012,

interviu cu Lyudmilla Narusovaînapoi la text

69. Raport FBI despre imperiul şi asociaţii lui Semyon Mogilevich, 1995, obţinut de

autor, înapoi la text

70. Interviu autor cu Narusova, iunie 2014 înapoi la text

71. „Sobchak Ostavil Dver Otkrytoi", *Kommersant, Tl* februarie 2000 înapoi la text
72. Ibid.; „ *Kommersant* specula despre moartea lui Sobchak", *Moscow Times,* 23 februarie 2000

înapoi la text

73. Masyuk, „Volodya Tolko ne Bronzovei" înapoi la text

74. Interviu autor cu fostul asociat Traber, noiembrie 2015 înapoi la text
75. Catherine Belton, „Thousands Say Farewell to Sobchak", *Moscow Times*, 25 februarie 2000

înapoi la text

76. Masyuk, „Volodya Tolko ne Bronzovei" înapoi la text
77. Când autoarea a intervievat-o pe Narusova în iunie 2014, aceasta a refuzat să răspundă la întrebări despre comentariile ei anterioare adresate *Novaya Gazeta.*

înapoi la text

78. Interviu autor cu Pugaciov, august 2016 înapoi la text

79. Interviu autor cu Pugaciov, mai 2015 înapoi la text

80. Catherine Belton, „Puţin Wins, Promises no Miracles", *Moscow Times,* 28 martie

2000 înapoi la text

81. Vitaly Mansky, 'Svidetely Putina', 2018 înapoi la text
82. Interviu autor cu aliatul lui Puţin, martie 2015; interviu autor cu fostul oficial guvernamental, ianuarie 2013
înapoi la text
83. Catherine Belton, „Aluminium Sale Gets Stamp of Approval", *Moscow Times,* 10 martie 2000
înapoi la text
84. Interviu autorului cu aliatul lui Puţin, martie 2015. El a clarificat mai târziu: „O condiţie era clară pentru mine şi că timp de patru ani a fost să nu se amestece în funcţionarea economiei. Era foarte clar, dar pot doar să presupun.

înapoi la text

85. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

86. Pare clar că Puţin şi Familia Elţin au fost altoiţi împreună. Un simbol al fuziunii dintre casele oamenilor lui Puţin şi ale familiei Elţin a apărut la scurt timp după venirea lui la putere. La doar câteva luni după alegeri, s-a născut un comerciant de petrol puţin observat. A fost numit Urals Energy şi a fost deţinut de doi parteneri de afaceri ai lui Gennady Timchenko şi a lui Leonid Dyachenko. („Sky's the Limit for reborn Urals Energy”, *Platts Energy in East Europe*, 31 martie 2006)

înapoi la text

87. Interviu autor cu Pugaciov, iulie 2015 înapoi la text

88. Interviu autor cu Nevzlin, iulie 2018 înapoi la text
Capitolul 6: „Cercul interior l-a făcut”
1. Discursul lui Elţin la inaugurarea prezidenţială a lui Puţin din 2000, www.youtube.com/watch?v=Q2AF_2gHHeQ
înapoi la text
2. Inauguratsionnaya Rech Vladimira Putina 7 maya 2000 goda, *Moskovskie Novosti,* www.mn.ru/blogs/blog_reference/80928
3. Apoi fusese trimis să servească pentru scurt timp ca şef al securităţii pentru republica Karelianã la graniţa strategică a Rusiei cu Finlanda.

4. Interviu autor cu o persoană apropiată lui Patrushev, februarie 2015 înapoi la text

5. Interviu autor cu aliatul lui Puţin, august 2018 înapoi la text

6. Interviu autor cu o persoană apropiată lui Patrushev, februarie 2015 înapoi la text
7. Cum ar fi lucrările lui Halford Mackinder, un academic englez care, la începutul secolului, scrisese unele dintre versiunile fondatoare ale teoriei geopolitice care au influenţat politica externă în timpul Războiului Rece
înapoi la text
8. Totuşi, un fost membru al Fracţiunii Armatei Roşii a spus că Ivanov a apărut adesea la Dresda cu Puţin.

înapoi la text

9. Interviu autor cu fostul coleg FSB al lui Ivanov, iunie 2014 înapoi la text
10. Raport scris de Yury Shvets cu contribuţia fostului ofiţer FSB Alexander Litvinenko şi difuzat în timpul anchetei înaltei Curţi din Londra privind uciderea lui Litvinenko. Acesta poate fi găsit la webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160613091026/https://www.litvinenkoinquiry.org /files/2015/03/INQ006481.pdf

înapoi la text

11. Interviu autor cu o persoană apropiată lui Ivanov, iunie 2018 înapoi la text
webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160613091026/https://www.litvinenkoinquiry.org /files/2015/03/INQ006481.pdf
înapoi la text
13. Interviu autor cu fostul om de afaceri din Sankt Petersburg, Andrei Korchagin, ianuarie 2015
înapoi la text

înapoi la text

înapoi la text

14. Interviu autor cu fostul apropiat al lui Puţin, ianuarie 2017Interviuri de autor cu două persoane apropiate lui Sechin: unul în februarie 2015, celălalt în august 2018

înapoi la text

15. Interviu autor cu o persoană apropiată lui Sechin, februarie 2015 înapoi la text

16. Ibid. înapoi la text

17. Ibid. înapoi la text

18. Ibid. înapoi la text

19. Interviu autor cu asociatul lui Kharchenko, fostul şef al Flotei Mării Baltice, martie 2014; şi interviu autor cu fostul aliat al lui Puţin, august 2018

înapoi la text

20. Interviu autor cu o persoană apropiată de Cerkesov, noiembrie 2015 înapoi la text

21. Interviu autorului cu fostul oficial superior american, iunie 2014 înapoi la text

22. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text

23. Catherine Belton, „A Russian Volley over the ABM Treaty”, *BusinessWeek*, 9 noiembrie 2001
înapoi la text

24. Pentru o discuţie asupra acestor asigurări, a se vedea analiza Svetlana Savranskaya şi Tom Blanton, de la Universitatea George Washington, a documentelor recent lansate din Arhiva Securităţii Naţionale, „Extinderea NATO: Ce a auzit Gorbaciov”, 12 decembrie 2017, https:/ /nsarchive.gwu.edu/briefing-book/russia-programs/2017-12-12/nato-expansion- what-gorbaciov-heard-Western-leaders-early
înapoi la text

25. Ian Traynor, „Puţin Urged to Apply the Pinochet Stick”, *Guardian* , 31 martie 2000

26. Hans Leyendecker şi Frederik Obermaier, „Diskrete Geschäfte am Affenfelsen”, *Suddeutsche Zeitung* , 11 aprilie 2013

înapoi la text

27. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2013 înapoi la text

28. Interviu autor cu insider de la Kremlin, decembrie 2014 înapoi la text

29. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2015 înapoi la text

30. Conform estimărilor Fondului Monetar Internaţional; vezi Prakash Loungani şi Paolo Mauro, „Capital Flight from Russia”, Documentul de discuţie privind politica Fondului Monetar Internaţional, 1 iunie 2000

înapoi la text

31. Interviu autor cu Bogdanchikov, august 2013 înapoi la text

32. Alexander Voloshin, pe atunci şef de personal al Kremlinului, a spus: „Republicile nu plăteau taxe. A fost război în Cecenia. Unele republici refuzau să trimită trupe în armată. Datoriile pentru salarii şi pensii erau în creştere, iar popularitatea preşedintelui

înapoi la text

era de doar 4%. Pe acest fond, comuniştii erau puternici, la fel şi Primakov şi Lujkov. Duşmanii erau puternici şi noi slabi. Exista un risc real ca ţara să se prăbuşească.

înapoi la text

33. Interviu autor cu Yakunin, iunie 2013 înapoi la text

34. Interviu autor cu Yakunin, noiembrie 2016 înapoi la text

35. Alan A. Block şi Constance A. Weaver, *All is Clouded by Desire*, p.125, International and Comparative Criminology, Westport, Connecticut, 2004

înapoi la text

36. Interviu autor cu Christian Michel, mai 2005 înapoi la text

37. Interviu autor cu asociatul lui Putin, mai 2013

38. Andrew Jack, „Puțin Appears to Distance Himself from Oligarchs", *Financial Times*, 29 februarie 2000

înapoi la text

39. „Oligarhii vor dispărea, Puțin jură", Agence France-Presse, 18 martie 2000 înapoi la text

40. Interviu autor cu o persoană apropiată lui Puțin, august 2018 înapoi la text

41. Interviu autor cu asociat Berezovsky, iunie 2018 înapoi la text

42. Nikolai Vardul, „Kak Puțin Budet Upravlyats Stranoi", *Kommersant*, 3 mai 2000

înapoi la text

43. Maura Reynolds, „Russia Raids Media Company Criticai of Kremlin", *LosAngeles Times*, 12 mai 2000
înapoi la text

44. David Hoffman, „Puțin Moves to Bolster Central Rule; Planul va controla guvernatorii regionali, *Washington Post*, 18 mai 2000

înapoi la text

45. Gregory Feifer, „Scrisoarea lui Berezovsky domină ştirile", *Moscow Times*, 1 iunie 2000 înapoi la text

46. Interviu autor cu asociat Berezovsky, iunie 2018 înapoi la text

47. Interviu autor cu Yumashev, octombrie 2017 înapoi la text

48. Ibid. înapoi la text

49. Guy Chazan şi Alan Cullison, „Russia's Oligarchs Protest Arrest of Media Magnate", *Wall Street Journal*, 15 iunie 2000
înapoi la text

înapoi la text

50. Igor Semenenko, „Suit Filed to Undo Norilsk Auction”, *Moscow Times,* 21 iunie 2000Dmitry Zaks, „Tax Police Raid Russian Business Giants Following Putin Threat”, Agence France-Presse, 11 iulie 2000
înapoi la text
51. Andrew Kramer, „Tax Police Open Case against Auto Giant”, Associated Press, 12 iulie 2000
înapoi la text
52. Dmitry Zaks, „Putin Vows to Punish Russian Oligarhis as Tax Police Strike Again”, Agence France-Presse, 12 iulie 2000
înapoi la text
53. Serghei Shagorodsky, „Preşedintele rus îşi apără politicile cu mâinile grele”, Associated Press, 13 iulie 2000
înapoi la text
54. Marielle Eudes, „Russian Business Barons Want Frank Talk with Putin”, Agence France- Presse, 14 iulie 2000
înapoi la text
55. Nick Wadhams, „Anunţul lui Berezovsky că va demisiona din Parlamentul Rusiei O altă ghicitoare”, Associated Press, 17 iulie 2000

înapoi la text

56. Maura Reynolds, „Putin Reaches Out to Oligarchs”, *Los Angeles Times,* 29 iulie

2000 înapoi la text

57. Interviu autor cu Pugaciov, decembrie 2013 înapoi la text
58. Andrei Savitsky, „Favorit”, *Nezavisimaya Gazeta*, 6 noiembrie 2001; vezi, de asemenea, „Semya Kopilka”, *Moskovsky Komsomolets*, 28 iunie 2000; „Sekretniye Druzya Putina”, *Moskovsky Komsomolets*, 4 aprilie 2001; Konstantin Remchukov, „Bodrym Shagom k BoNY- 2”, *Vedomosti*, 27 noiembrie 2001; Andrei Savitsky, 'Syn Otvechayet za Otsa', *Nezavisimaya Gazeta* , 30 noiembrie 2001; Mikhail Kozyrev, „Tuvynets Pugachev”, *Vedomosti*, 26 decembrie 2001
înapoi la text

înapoi la text

59. Henry Meyer, „Russian Media Magnate Says Government Forced Sale in Prosecution Deal”, Agence France-Presse, 18 septembrie 2000Ibid.
înapoi la text
60. „Berezovsky Warns About More Possible Terrorist Acts in Russia”, Interfax, 10 august 2000

înapoi la text

61. Interviu autor cu fostul apropiat al lui Putin, ianuarie 2015 înapoi la text
62. Guy Chazan, „Putin lambasts the Media Over Coverage of Sub Disaster”, *Wall Street Journal,* 31 august 2000

înapoi la text

63. Ibid, înapoi la text

64. Interviu autor cu asociat Berezovsky, iunie 2018 înapoi la text

65. Goldfarb şi Litvinenko, „Moartea unui disident”, p.210 înapoi la text
66. Vladimir Isachenkov, „Oligarch Says Kremlin Moves to Take His Share in Television Station”, Associated Press, 4 septembrie 2000
înapoi la text
67. „Pavlovsky Outlines Kremlin's Information Security Plans”, Bază de date strategice de informaţii IPR, 26 septembrie 2000
înapoi la text
68. „Magnatul rus Berezovsky se teme să se întoarcă în Rusia”, Agence France-Presse, 14 noiembrie 2000

înapoi la text

69. Interviu autor cu Nevzlin, iulie 2018 înapoi la text

70. Interviu autor cu Pugaciov, martie 2015 înapoi la text
71. Andrei Zolotov Jr, „Puţin sprijină investitorul străin la NTV”, *Moscow Times,* 30 ianuarie 2001

înapoi la text

72. Ibid. înapoi la text

73. Interviu autor cu Pugaciov, martie 2015 înapoi la text
74. „Media Most Chief Compares NTV Seizure to August 1991 Coup”, Raportul de monitorizare al BBC al interviului Ekho Moskvy, 14 aprilie 2001
înapoi la text
75. „Raidul NTV arată „KGB la putere” în Rusia: ex-disident”, Agence France-Presse, 14 aprilie 2001
înapoi la text
Capitolul 7: „Energie de operare”
1. Peste 70 la sută din petrol extras şi 87 la sută din producţia de gaz au mers pe piaţa internă în principal pentru a sprijini industria militară: Serghei Yermolaev, „The Formation and Evolution of the Soviet Union's Oil and Gas Dependence”, 29 martie 2017, Carnegie Endowment for International Peace

înapoi la text

2. Yermolaev, „Formarea şi evoluţia dependenţei de petrol şi gaze a Uniunii Sovietice”

înapoi la text

3. Thane Gustafson, *Wheel of Fortune: The Battle for Oil and Power in Russia* , p.76, The Belknap Press of Harvard University, Cambridge Massachusetts, 2012. Cartea descrie modul în care Eltsin a semnat un decret în noiembrie 1992 prin care se creează primele trei pe verticală, companii petroliere integrate - Lukoil, Yukos şi Surgutneftegaz, în care statul urma să păstreze un pachet de 45 la sută timp de trei ani, când va fi luată o decizie cu privire la privatizarea lor. Restul industriei a intrat într-o companie de stat temporară Rosneft, care rapid a fost interzisă de raiders corporativi care au căutat să ia unităţi de producţie de top.

înapoi la text

4. Gustafson, *Roata Norocului*, p.90 înapoi la text

5. Veniturile din petrol au reprezentat 35,5% din veniturile federale totale în 1996 şi 27,4% în 1997, conform lui Goohoon Kwon, „The Budgetary Impact of Oil Prices in Russia”,
Document de lucru al FMI, 1 august 2003, p.4 www.
.imf.org/external/country/rus/rr/2003/pdf/080103.pdf

înapoi la text

6. Interviu autor cu Pannikov, aprilie 2008 înapoi la text

7. Robert Cottrell, „Russia's Richest Man Reveals Himself”, *Financial Times*, 21 iunie

2002 înapoi la text

8. Compania era în genunchi financiar pentru că în prima jumătate a anilor '90 a fost nevoită să-şi vândă cea mai mare parte a producţiei către stat la preţuri interne mici fixe, conform regulilor care guvernau atunci comerţul cu petrol, în timp ce a făcut schimb de petrol către plătiţi pentru servicii.
înapoi la text

9. Miller a fost directorul pentru investiţii şi dezvoltare al portului maritim din 1996 până în 1999, în acelaşi timp în care portul se afla sub controlul lui Ilya Traber, mafiotul rus care a fost un intermediar cheie între oamenii de securitate ai lui Puţin şi organizaţia mai largă Tambov- grup criminal. Miller a adus cu el un alt oficial din portul maritim: Alexander Dyukov, care a lucrat ca director general al acestuia din 1998 până în 1999, iar apoi ca şef al terminalului său petrolier, care a fost numit pentru a servi mai întâi ca şef al Sibur, gigantul petrochimic, iar mai târziu, în al doilea mandat al lui Puţin ca şef al nou-creatului braţ petrolier al Gazprom, Gazpromneft. Un alt dintre cei mai apropiaţi aliaţi ai lui Traber, un bărbat KGB pe nume Viktor Korytov, a devenit şef adjunct al Gazprombank.

înapoi la text

10. Interviu autor cu un bancher senior apropiat de serviciile de securitate, mai 2016 înapoi la text
11. Interviu autor cu Pugaciov, decembrie 2014 înapoi la text
12. Interviu autor cu Pugaciov, iunie 2018 înapoi la text
13. Interviu autor cu un bancher senior apropiat de serviciile de securitate, mai 2016 înapoi la text
14. Interviu autor cu o persoană apropiată lui Puțin, ianuarie 2015 înapoi la text

înapoi la text

15. Interviu autor cu un bancher senior apropiat de serviciile de securitate, mai 2016Ibid.; interviu autor cu directorul petrolier apropiat de serviciile de securitate, ianuarie 2014
înapoi la text
16. Melissa Akin, „Tax Police Target Boss of Lukoil”, *Moscow Times*, 12 iulie 2000; vezi, de asemenea, Elizabeth LeBras şi Natalya Neimysheva, „Report - Oii Evades $9 Billion in Taxes”, *Moscow Times*, 29 noiembrie 2000

înapoi la text

17. Anna Raff, „Ofiţer financiar Lukoil răpit”, *Moscow Times*, 13 septembrie 2002 înapoi

la text

18. „Cazul Lukoil închis”, *Moscow Times,* 13 februarie 2003 înapoi la text

19. Natalya Neimysheva, „Illuziya Lgot”, *Vedomosti,* 6 februarie 2003 înapoi la text

20. Interviu autorului cu directorul executiv al industriei petroliere, martie 2014 înapoi

la text

21. Interviu autor cu Milov, septembrie 2013 înapoi la text

22. Interviu autor cu Hodorkovski, septembrie 2015 înapoi la text
23. Jeanne Whalen, „Oii Tender Pricing Formula Proposed”, *Moscow Times*, 16 august 1997; Boris Aliabayev, „Kremlinul angajează licitaţii echitabile de petrol”, *Moscow Times*, 12 noiembrie 1997
înapoi la text
24. Interviu autorului cu un bancher occidental senior care participă la vânzare, septembrie 2013
înapoi la text
25. Asocierea lui Akimov cu informaţiile externe sovietice a fost remarcată de trei surse: „El slujea ca ofiţer în rezerva activă”, a spus un bancher rus înalt, care îl cunoaşte bine pe Akimov. „Tatăl său a fost colonel în KGB.”; „Nu era posibil să avem un post înalt într-una dintre băncile sovietice străine fără astfel de legături cu KGB”, a spus Vladimir Milov, fostul ministru adjunct al energiei; Akimov ar fi putut dobândi o astfel de poziţie doar prin legături strânse cu KGB, a spus un director care a lucrat îndeaproape cu el. în acele zile,
reţeaua bancară străină sovietică era un canal cheie pentru finanţarea operaţiunilor strategice sovietice. Când în 1979 au fost furaţi opt saci de gunoi cu documente de la banca străină sovietică din Paris, Eurobank, câteva luni mai târziu a fost publicată o carte bazată pe documentele dispărute, care detalia modul în care banca finanţase Partidul Comunist din Franţa. O poziţie în acest sistem era o muncă prestigioasă şi râvnită. Prima detaşare a lui Akimov a fost în 1985 ca şef adjunct al băncii sovietice de comerţ exterior, Vneshtorgbank, din Zürich, şi a crescut rapid prin sistem.
înapoi la text
26. Vladimir Pribylovsky, biografia Akimov, Anticompromat.org/akimov/akimbio.html; vezi, de asemenea, Irina Reznik şi Anna Baraulina, „Cold War Banker to Putin Billionaires Walks Sanctions Wire”, Bloomberg, 24 octombrie 2014; Irina Mokrousova, „Bankir pod Prikrytiem”, Forbes Rusia, 2 aprilie 2015; Alexander Birman, „Orden

Natsionalnovo Dostoyaniya", *Zhurnal Kompaniya* , 16 mai 2005; Akimov a creat IMAG cu sancţiunea deplină a Biroului Politic şi a Sovietului Suprem al Federaţiei Ruse - şi a folosit fondurile acestuia pentru a oferi prima finanţare externă pentru comerciantul de petrol Kirishineftekhimexport al lui Timchenko din Sankt Petersburg, potrivit partenerului lui Timchenko în comerţul de petrol., Andrei Katkov. Akimov a ţinut, de asemenea, o companie strânsă cu un partener al lui Martin Schlaff, agentul Stasi care lucrase cu şeful serviciilor de informaţii externe din Dresda, Herbert Kohler, pentru a sifona fonduri pentru a păstra reţelele Stasi prin transporturi false de bunuri electronice sub embargo ca Zidul Berlinului s-a prăbuşit. Legăturile strânse dintre Akimov şi Schlaff aveau să apară mult mai târziu în timpul preşedinţiei lui Putin, când au creat un centru comercial central european pentru gazul Gazprom în Austria. A servit ca adjunct al lui la Donau Bank şi mai târziu la IMAG un fost colonel al serviciilor de securitate austriece, Peter Haenseler. Haenseler s-a ocupat de menaj, de flota de maşini a Donau Bank, de întreţinerea birourilor şi de asigurarea paşapoartelor în timp ce lucra la alte „misiuni speciale", potrivit celui care a lucrat cu Akimov.
înapoi la text

27. Două surse: o persoană care a lucrat îndeaproape cu Akimov (ianuarie 2014) şi un agent senior al KGB care a lucrat cu Putin (martie 2014) au indicat, de asemenea, că Donau Bank a jucat un rol în transferul de fonduri ale Partidului Comunist în străinătate înainte de colapsul sovietic. Persoana care a lucrat îndeaproape cu Akimov a mai spus că Akimov a continuat să lucreze în Donau Bank după colapsul sovietic şi după ce a creat IMAG în 1990, după plecarea sa oficială din bancă. Vezi şi „Istoria băncilor sovietice şi ruseşti în străinătate", în capitolul scris de fostul şef al OstWestHandelsbank, Serghei Bochkarev. Bochkarev dezvăluie că, atunci când şefii băncilor străine sovietice au călătorit la Frankfurt în toamna anului 1991 pentru a discuta urgent despre supravieţuirea instituţiilor lor, Akimov a călătorit şi el. Persoana care a lucrat îndeaproape cu Akimov a spus că Akimov îl cunoştea bine pe Grigory Luchansky, şeful grupului comercial Nordex din Viena, un presupus lider al crimei organizate la intersecţia activităţii cu KGB care mută bani din Uniunea Sovietică în ajunul căderea. Mai târziu, Luchansky a format şi o afacere comună cu Schlaff. — Faptul că Luchansky l-a cunoscut bine pe Akimov este binecunoscut. S-au întâlnit la Viena', a spus persoana care a lucrat îndeaproape cu Akimov. Fostul ministru adjunct al energiei, Vladimir Milov, a mai susţinut că Akimov era apropiat de o altă persoană importantă a crimei organizate care a lucrat îndeaproape cu KGB, Semyon Mogilevich (interviu cu autorul, noiembrie 2013). Gazprombank a lui Akimov urma să înfiinţeze ulterior un comerciant de gaze cu sediul în Viena, Rosukrenergo, cu Dmitri Firtash, un apropiat al lui Mogilevich.
înapoi la text

28. Interviu autor cu Rair Simonyan, colegul apropiat al lui Medvedev la Institutul pentru Economie Mondială, septembrie 2013; A se vedea, de asemenea, Birman, „Orden Natsionalnovo Dostoyaniya", *Zhurnal Kompaniya* , 16 mai 2005; Reznik şi Baraulina, „Cold War Banker to Puţin Billionaires Walks Sanctions Wire", Bloomberg, 24 octombrie 2014
înapoi la text

29. Interviu autor cu un bancher occidental senior implicat în oferta lui Akimov; vezi şi biografia oficială a lui Medvedev: https://www.gazprom-neft.ru/company/management/board-of-directors/medvedev/

înapoi la text

30. Interviu autor cu Charlie Ryan, noiembrie 2013 înapoi la text

31. Ibid.; şi „Eastern Oii Bidding Has Begun”, *Moscow Times,* 11 octombrie 1997 înapoi la text

32. „Russia's Yukos plăteşte 775 milioane USD pentru 45% din participaţia din Eastern Oii”, Dowjones, 8 decembrie 1997; John Thornhill, „Grupul rusesc de petrol câştigă controlul rivalului”, *Financial Times,* 9 decembrie 1997

înapoi la text

33. Interviu autor cu Ryan, noiembrie 2013 înapoi la text

34. Interviu autor cu persoana care a lucrat îndeaproape cu Akimov; vezi şi Ilya Zhegulev, „Nevzlin Poprosil Zaschity u Genprokurora”, gazeta.ru, 21 iulie 2004; „Delo o dvukh pokusheniyakh na ubiistvo direktora avstriiskoi kompanii East Petroleum, Yevgeniya Rybina”, *Vremya Novostei,* 4 iulie 2003; şi interviu cu Rybin, Oleg Lurye, Vslukh, 10 septembrie 2003

înapoi la text

35. Interviu autor cu o persoană apropiată lui Rybin, ianuarie 2014 înapoi la text

36. Ibid.

37. Ibid.

înapoi la text

38. Interviu autor cu bancher senior apropiat serviciilor de securitate, mai 2015 înapoi la text

39. Interviu autor cu Michel, mai 2005 înapoi la text

40. Interviu autor cu Hodorkovski, mai 2014 înapoi la text

41. Interviu autor cu Hodorkovski, septembrie 2015 înapoi la text

42. Catherine Belton, „Kremlin, Big Oii on Collision Course”, *Moscow Times,* 28 ianuarie 2003; Jeanne Whalen, „în Rusia, Politică vs Conducte - Kremlinul ezită să ofere companiilor petroliere puterea de a investi în infrastructură”, *Wall Street Journal*, 29 ianuarie 2003

înapoi la text

43. Interviu autorului cu Hodorkovski, februarie 2003 înapoi la text

44. Dmitri Zhdannikov şi Andrew Hurst, „Standing at a Crossroads”, Reuters, 27 ianuarie 2003
înapoi la text

45. Valeria Korchagina, „Cabinet Agrees to Slash Tax Burden”, *Moscow Times*, 24 aprilie 2003
înapoi la text

46. Schimbul lui Hodorkovski cu Puţin la întâlnirea RSPP, https://www.youtube.com/watch?time_continue=20&v=u6NKb79VN8U

înapoi la text

47. Torrey Clark, „Tycoons Talk Corruption in Kremlin”, *Moscow Times*, 20 februarie

2003 înapoi la text

48. https://www.youtube.com/watch?time_continue=20&v=u6NKb79VN8U înapoi la

text

49. Interviu autor cu Kondaurov, mai 2014 înapoi la text

50. Interviu autor cu o persoană fostă apropiată a lui Puţin, iunie 2018 înapoi la text

51. Interviu autor cu Vavilov, ianuarie 2013 înapoi la text

52. Interviu autor cu Kondaurov, mai 2014 înapoi la text

53. Catherine Belton, „$36 Billion YukosSibneft Joins the Global Elite”, *Moscow Times,* 23 aprilie 2003
înapoi la text

54. Andrew Jack şi Carola Hoyos, „Yukos Eyes Up Western Partnership”, *Financial Times*, 24 septembrie 2003

înapoi la text

55. Interviu autor cu fostul acţionar Yukos, septembrie 2013 înapoi la text

56. Arkady Ostrovsky, „Yukos to Expand Beyond Russia”, *Financial Times,* 28 septembrie 2003

înapoi la text

57. Interviu autor cu Hodorkovski, septembrie 2015 înapoi la text

58. Interviu autorului cu fostul oficial înalt de la Kremlin, noiembrie 2013 înapoi la text

59. Gregory L. White şi Jeanne Whalen, „De ce petrolul rusesc este o afacere lipicioasă - Baronii energetici exercită mai multă influenţă în Parlament într-un moment critic pentru Puţin”, *Wall Street Journal,* 1 august 2003.

înapoi la text

60. Interviu autor cu un bancher occidental senior, noiembrie 2013 înapoi la text

61. Moises Naim, „Russia's Dilemna: It's Sinking While it's Swimming in Oii”, *The Australian* , 15 decembrie 2003Goohoon Kwon, „The Budgetary Impact of Oii Prices in Russia”, document de lucru, 1 august 2003, www.imf.org/external/country/rus/rr/2003/pdf/080103.pdf
înapoi la text
62. Victoria Lavrentieva, „Gref Says it's Time to Squeeze Big Oii”, *Moscow Times*, 20 februarie 2003. Venitul net din sectorul petrolului creştea mult mai repede decât impozitul, dând mult spaţiu guvernului să ia mai mult. Vezi: „Companiile petroliere ruse s-au îmbogăţit cu 20 de miliarde de dolari”, *Finansoviye Izvestia* , 24 ianuarie 2003

înapoi la text

63. Interviu autor cu un bancher occidental senior, noiembrie 2013 înapoi la text
64. „Doklad Soveta po Natsionalnoi Strategii: „Gosudarstvo I Oligarkhiya”', https://web.archive.org/web/20150325094708/http://www.utro.ru/articles/2003/05/26/201631.shtml; raportul a fost publicat pe site- ul de ştiri utro.ru, 26 mai 2003

înapoi la text

65. Interviu autor cu Belkovsky, mai 2016 înapoi la text

66. Interviu autorului cu unul dintre participanţii la întâlnire, fost acţionar Yukos, mai

2015 înapoi la text
67. Stenograma conferinţei de presă a lui Puţin 23 iunie 2003, www.kremlin.ru/events/president/transcripts/22028
înapoi la text
68. Simon Saradzhyan şi Valeria Korchagina, „Şeful companiei-mamă a lui Yukos arestaţi”, *Moscow Times,* 3 iulie 2003

înapoi la text

69. Ibid.

înapoi la text
70. „Valoarea Yukos scade cu 2 miliarde de dolari din cauza arestărilor”, Combined Reports (Reuters, MT), *Moscow Times*, 4 iulie 2003

înapoi la text

71. Valeria Korchagina, „Four Yukos Murder Probes Opened”, *Moscow Times,* 21 iulie

2003 înapoi la text
72. Catherine Belton, „Oraşul petrolului care nu va uita Yukos”, *Moscow Times*, 25 aprilie 2006

înapoi la text

73. Chrystia Freeland, „A Falling Tsar”, *Financial Times,* 1 noiembrie 2003 înapoi la text

74. Belton, „Oraşul petrolului care nu va uita Yukos” înapoi la text

75. Interviu autor cu o persoană apropiată acţionarilor Yukos, mai 2014 înapoi la text

76. Valeria Korchagina, „Prosecutors Summon Khodorkovsky”, *Moscow Times*, 4 iulie

2003 înapoi la text

77. Catherine Belton, „Stocks See Blackest Day Since 1998”, *Moscow Times*, 17 iulie

2003 înapoi la text

78. Catherine Belton, „Khodorkovsky Sees Totalitarian Threat”, *Moscow Times*, 22 iulie 2003

înapoi la text

79. „Puţin spune că cazul lui Yukos totul despre crimă”, *Moscow Times,* 22 septembrie

2003 înapoi la text

80. Interviu autor cu fostul acţionar Yukos, septembrie 2013 înapoi la text

81. Ibid. înapoi la text

82. Andrew Jack şi Carola Hoyos, „ExxonMobil May Offer $25 Billion for 40% of Yukos”, *Financial Times*, 2 octombrie 2003
înapoi la text

83. Catherine Belton, „Yukos Targeted in Three New Raids”, *Moscow Times*, 6 octombrie 2003

înapoi la text

84. Ibid. înapoi la text

85. Caroline McGregor, „Preşedintele îi linişteşte pe investitori”, *Moscow Times*, 6 octombrie 2003

înapoi la text

86. Catherine Belton, „Şeful Yukos - „Nu este corect”„, *Moscow Times,* 7 octombrie

2003 înapoi la text

87. Interviu autor cu Pugaciov, mai 2014 înapoi la text

88. Catherine Belton, „Hodorkovski arestat din şapte acuzaţii”, *Moscow Times,* 27 octombrie 2003

înapoi la text

89. Ibid.

înapoi la text

90. Valeria Korchagina, „The Elite Demand Some Answers”, *Moscow Times*, 27 octombrie 2003

înapoi la text

91. Interviu autor cu Gololobov, august 2018 înapoi la text

92. Interviu autor cu fostul ofiţer superior GRU, aprilie 2005 înapoi la text

93. Interviu autorului cu directorul petrolier legat de FSB, ianuarie 2014 înapoi la text
94. Valeria Korchagina şi Maria Danilova, „Puţin Defends Attack on Yukos”, *Moscow Times,* 28 octombrie 2003
înapoi la text

Capitolul 8: Din teroare, o trezire imperială 1. Interviu autor cu Pugaciov, februarie

2016 înapoi la text
2. Putin nu ar mai trebui să împartă conducerea economiei cu resturile din epoca Elţin. Potrivit unui fost aliat apropiat, acest lucru făcuse parte din acordul pe care Putin l-a încheiat cu Familia Elţin când a venit la putere.
înapoi la text
3. Natalia Yefimova, Torrey Clark şi Lyuba Pronina, „Armed Chechens Seize Moscow Theater”, *Moscow Times*, 24 octombrie 2002. Vezi şi descrierea în Steven Lee Myers, *The New Tsar: The Rise and Reign of Vladimir Putin* , Simon & Schuster, Londra, 2015
înapoi la text
4. Michael Wines, „Chechens Kill Hostage in Siege at Russian Hall”, *New York Times,* 25 octombrie 2002
înapoi la text
5. „NTV rusesc arată filmări filmate anterior cu liderul luătorilor de ostatici”, *BBC Monitoring Fosta Uniune Sovietică,* 26 octombrie 2002
înapoi la text
6. Eric Engleman, „Cecenii înarmaţi ţin ostatici sute de oameni în teatrul din Moscova”, Associated Press, 23 octombrie 2002
înapoi la text
7. „Evenimente, fapte, concluzii - Ancheta Nord Ost neterminată”, Organizaţia Publică Regională pentru Sprijinul Victimelor Atacurilor Teroriste
înapoi la text
8. Luc Perrot, „Rusia marchează aniversarea asediului de ostatici a teatrului din Moscova”, Agence France-Presse, 23 octombrie 2003
înapoi la text
9. Michael Wines, „Hostage Toll in Russia Over 100; Aproape toate decesele legate de gaz”, *New York Times*, 28 octombrie 2002
înapoi la text
10. Sergei Topol, Aleksandr Zheglov, Olga Allenova, 'Antrakt posle Terakta', *Kommersant,* 23 octombrie 2003
înapoi la text

înapoi la text

11. Susan B. Glasser şi Peter Baker, „Gas in Raid Killed 115 Hostages; Doar 2 ucişi de rebeli; Peste 600 de persoane rămân internate la Moscova”, *Washington Post,* 28 octombrie 2002: A durat cel puţin două zile până când autorităţile au fost gata să dezvăluie totalitatea numărului de decese, încă două înainte să numească gazul. Medicii care încercau să-i trateze pe ostatici fuseseră lăsaţi până atunci în întuneric despre ceea ce aveau de-a face; stocurile de antidot standard erau insuficiente sau absente.Valeria Korchagina, Lyuba Pronina şi Torrey Clark, „Om, a Bottle, a Shot, Then Gas”, *Moscow Times,* 28 octombrie 2002
înapoi la text
12. Michael Wines, „Russia Names Drug in Raid, Defending Use”, *New York Times,* 31 octombrie 2002
înapoi la text
13. Serghei Topol, Aleksandr Zheglov, Olga Allenova, Antrakt posle Terakta', *Kommersant,* 23 octombrie 2003

înapoi la text

14. Interviu autor cu fostul oficial de la Kremlin, martie 2015 înapoi la text

15. Ibid., martie 2015 şi iunie 2018 înapoi la text

16. Topol, Zheglov şi Allenova, „Antrakt posle Terakta”, *Kommersant*, 23 octombrie

2003 înapoi la text

17. David McHugh, „Doctors Say Knockout Gas Killed All, dar două dintre victimele crizei ostaticilor de la Moscova”, Associated Press, 27 octombrie 2002

înapoi la text

18. Topol, Zheglov şi Allenova, „Antrakt posle Terakta”, *Kommersant*, 23 octombrie

2003 înapoi la text

19. Irina Khakamada, pe atunci vicepreşedinte al Dumei, „Obraschenie Iriny Khakamady”, 14 ianuarie 2004, https://graniru.org/Politics/Russia/President/rn.56704.html (Khakamada a făcut declaraţia ca parte a ei oferta eşuată pentru preşedinţie în cursa prezidenţială din 2004.) Această afirmaţie este citată şi de raportul rudelor ostaticilor morţi: „Evenimente, fapte, concluzii - Investigaţia Nord Ost neterminată”, Organizaţia Publică Regională pentru Sprijinul Victimelor Atacurilor Teroriste.
înapoi la text

înapoi la text

20. Anne Nivat, „Cecenia: Brutalitate şi indiferenţă”, *Crimes ofWarProject*, 6 ianuarie 2003. Relatarea lui Nivat este citată de John Dunlop, cercetătorul principal în politica sovietică şi rusă la Instituţia Hoover, într-un raport despre asediul pentru „RFE/RL Organizat Crime and Corruption Watch”, 8 ianuarie 2004. Nivat spune că GRU, serviciul rus de informaţii militare, a anunţat arestarea lui Movsar Barayev cu două luni înainte de asediu.Yury Schekochikin, „Nezamechenniye Novosti nedeli kotoriye menya udivili”, *Novaya Gazeta* , 20 ianuarie 2003: Schekochikin a raportat că o mamă a unuia dintre teroriştii i-a spus că fiica ei, recunoscută de ea din filmările de la televiziune ca fiind unul dintre teroriştii, a a fost de mult închis într-o colonie penală rusă. „Nu poate înţelege cum a ajuns fiica ei la Moscova ca terorist dintr-o celulă de închisoare”. Vezi şi Dunlop pentru mai multe despre acest lucru, precum şi Nivat, care a raportat că două mame dintr-un sat cecen din regiunea de unde au venit bărbaţii lui Barayev spunând că fiicele lor au fost arestate la sfârşitul lui septembrie 2002 şi au reapărut ulterior ca sinucigaşi.
înapoi la text
21. *Kommersant* a îngropat constatarea conform căreia bombele erau manechine în partea de jos a povestirii - a cărei prima jumătate a fost dedicată acuzării unui grup de ceceni acuzaţi că au fost implicaţi în pregătirea unui şir de atacuri teroriste la Moscova, inclusiv asediul Dubrovka - şi nimeni altcineva nu l-a ridicat.
înapoi la text
22. Politicienii au sărit să laude o operaţiune de succes. Utilizarea gazului fusese singura alegere. „Ne-am trezit într-o situaţie între o tragedie oribilă care a implicat moartea tuturor ostaticilor şi o ruşine incredibilă dacă am îndeplinit toate cerinţele ostaticilor”, a declarat primarul Moscovei, Iuri Lujkov.
înapoi la text
23. Caroline Wyatt, „Moscow Siege Leaves Dark Memories”, BBC, 16 decembrie 2002. Raportul citează sondajele de opinie care arată că 83% dintre ruşi au fost mulţumiţi de guvernarea lui Puţin.
înapoi la text
24. Valeria Korchagina, „Duma Seeks Probe of Theatre Attack”, *Moscow Times*, 30 octombrie 2002

înapoi la text

25. Timur Aliyev, „Cecenii dispar în vălul întunericului”, *Moscow Times,* 23 decembrie

2002 înapoi la text

26. „Moscow Gunmen Threaten to Begin Killing Hostages Sat”, Dow Jones, 25 octombrie 2002. Raportul îl citează pe ministrul adjunct de interne al Rusiei, Vladimir Vasiliev, spunând că Mashadov a fost în spatele atacului, în timp ce reţelele de televiziune ruse au difuzat un videoclip cu Mashadov spunând că rebelii au avut a trecut de la războiul de gherilă la o strategie „ofensivă”, adăugând: „Sunt sigur că în etapa finală va avea loc o acţiune şi mai unică, asemănătoare jihadului, care va elibera pământul nostru de agresorii ruşi”. Canalul 1, controlat de stat din Rusia, a susţinut mai târziu că înregistrarea a fost făcută cu cinci zile înainte de luarea de ostatici, dar a reieşit că de fapt a fost făcută cu luni mai devreme, în timpul verii. Vezi, de asemenea, John B. Dunlop, „RFE/RL Organizated Crime and Corruption Watch”, 8 ianuarie 2004, care îl citează pe purtătorul de cuvânt al lui Maskhadov spunând că Maskhadov se referea la o operaţiune militară împotriva forţelor

federale, nu la vreo luare de ostatici. Dunlop îl citează, de asemenea, pe purtătorul de cuvânt al lui Putin, Serghei Yastrzhembsky, care a spus că Mashadov nu mai poate fi considerat „un reprezentant legitim al acestei rezistențe”. în interviul NTV cu Barayev, liderul aparent al luatorilor de ostatici, Barayev a spus că aceştia acţionau la ordinele „emirului nostru militar suprem”, numit lider rebel Shamil Basayev, şi că Maskhadov era preşedinte şi „noi suntem foarte mult sub comanda lui'.
înapoi la text
27. Steven Lee Myers, „Russia Recasts Bog in Caucaus as War on Terror”, *New York Times*, 5 octombrie 2002
înapoi la text
28. Andrew Jack, „Asediul Moscovei poate fi legat de Al Qaeda”, *Financial Times*, 24 octombrie 2002. Forţele de securitate ruse au mai spus că au interceptat apelurile făcute de cei ceceni care iau ostatici către Emiratele Arabe Unite şi Turcia.
înapoi la text
29. Steven R. Weisman, „US Lists 3 Cechen Groups as Terrorist and Freezes Assets”, *New York Times*, 1 martie 2003
înapoi la text
30. Nabi Abdullaev, „There are No Rebels Left for Peace Talks”, *Moscow Times*, 1 noiembrie 2002

înapoi la text

31. Interviu autor cu Pugaciov, februarie 2015 înapoi la text

32. Interviu autor cu Pugaciov, martie 2013 înapoi la text

33. Ibid. înapoi la text

34. Interviu autor cu Voloshin, noiembrie 2013 înapoi la text
35. Catherine Belton, „Anointed Enigma: The Quiet Rise of a Dedicated Dmitry Medvedev”, *Financial Times*, 28 februarie 2003
înapoi la text

înapoi la text

36. Catherine Belton, Valeria Korchagina şi Alex Nicholson, „Yukos Shares Frozen, Voloshin is Out”, *Moscow Times*, 31 octombrie 2003Pyotr Netreba, „Otstavka Voloshina Sovpala s Kontsom Epokha Yeltsina”, *Kommersant,* 3 noiembrie 2003, interviu cu Kudrin

înapoi la text

37. Belton, Korchagina şi Nicholson, „Yukos Shares Frozen, Voloshin is Out” înapoi la

text

38. Ibid. înapoi la text
39. Catherine Belton şi Lyuba Pronina, „Duma unei noi epoci politice”, *Moscow Times*, 9 decembrie 2003
înapoi la text
40. Catherine Belton, „Homeland a Force to be Reckoned With?”, *Moscow Times*, 5 decembrie 2003

înapoi la text

41. Belton şi Pronina, „Duma unei noi ere politice” înapoi la text
42. Francesca Mereu şi Oksana Yablokova, „United Russia Set to Get 300 Seats”, *Moscow Times*, 22 decembrie 2003. Rusia Unită a câştigat 37,6% din voturi şi o majoritate de locuri după ce deputaţii independenţi s-au alăturat rândurilor sale.

înapoi la text

43. Interviu autor cu bancher senior apropiat serviciilor de securitate, mai 2016 înapoi

la text

44. Interviu autor cu Kasyanov, ianuarie 2013 înapoi la text

45. „Gazprom Off Reform Agenda”, Reuters, *Moscow Times,* 29 septembrie 2003 înapoi

la text
46. „Preşedintele Puţin cere oprirea istericilor şi speculaţiilor cu privire la arestarea lui Hodorkovski”, ntv.ru, 29 octombrie 2003

înapoi la text

47. Interviu autor cu Kasyanov, ianuarie 2013 înapoi la text
48. Alexander Bekker şi Vladimir Fedorin, „Interviu: Mikhail Kasyanov, predsedatel pravitelstva RF: Reformy vo vsekh sferakh budut prodolzheny”, *Vedomosti,* 12 ianuarie 2004
înapoi la text
49. Valeria Korchagina, „Gazprom Cuts Supplies to Europe”, *Moscow Times,* 19 februarie 2004

înapoi la text

50. Ibid. înapoi la text

51. Caroline McGregor, „Puţin îl dă pe Kasyanov cu 19 zile înainte de vot”, *Moscow Times,* 24 februarie 2004

înapoi la text

52. Interviu autor cu Kasyanov, ianuarie 2013 înapoi la text
53. Caroline McGregor, „Puţin Picks Fradkov for Prime Minister”, *Moscow Times*, 2 martie 2004

înapoi la text

54. Interviu autor cu Kasyanov, ianuarie 2014 înapoi la text

55. Simon Saradzhyan, „Early Returns Give Puţin 70%”, *Moscow Times,* 15 martie 2004

înapoi la text

56. Interviu autor cu Pugaciov, martie 2015 înapoi la text

57. Interviu autor cu Pugaciov, mai 2013 înapoi la text
58. Valeria Korchagina, „Duma set to revive the Soviet Hymn”, *Moscow Times*, 6 decembrie 2000
înapoi la text
59. Natalia Gevorkyan, Natalia Timakova, Andrei Kolesnikov, *În the First Person: Conversations with Vladimir Puţin* , pp.11-12, Vagrius, Moscova

60. Ana Uzelac, „Puţin, Bush Reach Across the Divide”, *Moscow Times*, 18 iunie 2001

înapoi la text

61. Interviu autor cu magnatul rus, noiembrie 2013 înapoi la text

62. Interviu autor cu Pugaciov, martie 2016 înapoi la text
63. Parlamentul rus a ratificat un tratat prin care se cere crearea unui spaţiu economic unic între cele patru foste republici sovietice în aprilie 2004; Anterior, guvernul lui Puţin a cerut ca rubla să fie moneda unificată pentru uniune. Askold Krushelnycky, „Parlamentele ratifică Tratatul privind spaţiul economic unic”, RFE/RL, 21 aprilie 2004

înapoi la text

64. Interviu autor cu descendent al emigratului rus alb apropiat lui Puţin, mai 2014

înapoi la text
65. La începutul aceluiaşi an, liderul pro-Kremlin nou instalat, Akhmad Kadyrov, fusese ucis într-o explozie uriaşă pe un stadion de fotbal, iar numărul voturilor abia a ajuns la omul care să-l înlocuiască, fostul ministru de interne cecen., un alt loial al Kremlinului. Cu o zi înainte de atacul de la Beslan, sa anunţat că Alu Alkhanov a fost ales cu 74% din voturi. Votul - precum şi un referendum organizat de Kremlin anul precedent pentru ca Cecenia să rămână parte a Federaţiei Ruse - au fost denunţate pe scară largă de grupurile pentru drepturile omului ca fiind fraudate. Cea mai mare parte a infrastructurii republicii era încă în ruină după anii de bombardamente cu covor din campania militară a lui Puţin.
înapoi la text

66. Simon Ostrovsky, „Over 300 Killed in School Carnage”, *Moscow Times*, 6 septembrie 2004

înapoi la text

67. Ibid. înapoi la text

68. Simon Saradzhyan, „30 Women and Children Freed in Beslan”, *Moscow Times*, 3 septembrie 2004
înapoi la text

înapoi la text

69. „Hostage Takers Demands in N Ossetia Not Changed”, Interfax, 1 septembrie 2004; vezi, de asemenea, Peter Baker şi Susan B. Glasser, „Hundreds Held Hostage at School in Russia; Mulţi copii capturaţi în oraşul de lângă Cecenia”, *Washington Post*, 2 septembrie 2004, şi Kim Murphy, „Critics Detail Misssteps in School Crisis”, *Los Angeles Times,* 17 septembrie 2004Andrew Jack, „Siege Gunmen Release 26 Mothers and Babies”, *Financial Times, 2* septembrie 2004

înapoi la text

70. Murphy, „Criticii detaliază greşelile în criza şcolară” înapoi la text

71. „Svidetel na Protsesse po Delu Kulaeva utverzhdaet, chto Maskhadov byl gotov priekhats v Beslan dlya peregovorov c terroristami ob osvobozhdenii zalozhnikov”, Interfax, 22 decembrie 2005
înapoi la text

72. Ibid.; vezi, de asemenea, Simon Ostrovsky, „Over 300 Killed in School Carnage”, *Moscow Times*, 6 septembrie 2004
înapoi la text

73. CJ Chivers, „For Russians, Wounds Linger in School Siege”, *New York Times*, 26 august 2005; Kim Murphy, „Aching to Know”, *LosAngeles Times*, 27 august 2005. Rusia a negat iniţial că a lansat aruncatoarele de flăcări termobarice Shmel la şcoală, dar în 2005, un procuror rus înalt a recunoscut că au fost folosite: vezi şi Anatoly Medetsky şi Yana Voitova, „A Reversal Over Beslan Only Fuels Speculation”, *Moscow Times*, 21 iulie 2005. Procurorul, Nikolai Shepel, a negat că aruncatoarele de flăcări ar fi putut declanşa incendiul care a cuprins şcoala. El a susţinut că tipul desfăşurat, RPO-A, nu a avut efect incendiar. O anchetă independentă efectuată de Stanislav Kesayev pentru administraţia regională Osetia de Nord a găsit însă urme de fosfor pe cadavre, semn că au fost folosite obuzele incendiare PRO-Z.
înapoi la text

74. Chivers, „Pentru ruşi, rănile persistă în asediul şcolii”; vezi, de asemenea, „Russia: Beslan Reports Compared”, RadioFreeEurope/RadioLiberty, 3 ianuarie 2007, pentru comentariile martorului ocular Kesayev cu privire la utilizarea tancurilor de către ruşi: „Ca şef al comisiei republicane şi ca persoană care se afla la locul tragedie, continui să spun că tancurile au început să tragă cu mult înainte ca ostaticii să părăsească clădirea”; de asemenea, mărturia dată de aghiotantul lui Kesayev, Izrail Totoonti, în timpul procesului unuia dintre teroriştii implicaţi în asediu, în „Zarema, a kovo nam seichas ubyvats?”, *Kommersant*, 23 decembrie 2005. Totoonti a spus: „Am auzit împuşcăturile”, de foc de tancuri pentru prima dată, în jurul orei 14:00. Era înainte să începem să tragem ostaticii din şcoală.

înapoi la text

75. Chivers, „Pentru ruşi, rănile persistă în asediul şcolii” înapoi la text

76. Ibid.: O investigaţie independentă a spus că teroriştii i-au forţat să-şi flutureîmbrăcămintea ca un indiciu forţelor federale că ar trebui să ţină focul. Dar focuri de armă nu s-au oprit.

înapoi la text

77. Chivers, „Pentru ruşi, rănile persistă în asediul şcolii” înapoi la text

78. Ibid. înapoi la text
79. Kim Murphy, „Critics Detail Misssteps in School Crisis”, *LosAngeles Times*, 17 septembrie 2004

înapoi la text

80. Ibid. înapoi la text
81. Nikolai Sergeyev şi Zaur Farniev, „Kommisiya Zavershila Terakt”, *Kommersant*, 23 decembrie 2006

înapoi la text

82. Ibid. înapoi la text
83. Chivers, „Pentru ruşi, rănile persistă în asediul şcolii”; vezi Kim Murphy, „Aching to Know”, *LosAngeles Times*, 27 august 2005 pentru o relatare detaliată a foştilor ostatici care descriu modul în care acoperişul a început să tremure în timp ce erau încă ţinuţi în şcoală. Articolul citează un fost ostatic, un expert în explozivi din armată, care a spus că a crezut că a fost foc de tancuri „pentru că toată clădirea tremura şi acestea nu erau grenade, era ceva mai serios decât atât... în acel moment, eram mai mult. frică de propriul nostru popor decât de teroriști; vezi, de asemenea, „Rusia: Comparația rapoartelor Beslan” și „Zarema, a kovo nam seichas ubyvats?”

înapoi la text

84. „Rusia: rapoartele Beslan comparate” înapoi la text
85. Nikolai Sergeyev şi Zaur Farniev, „Kommisiya Zavershila Terakt”, *Kommersant*, 23 decembrie 2006
86. Iuri Savelyev, „Beslan: Pravda Zalozhnikov”, www.pravdabeslana.ru/doklad/oglavlenie.htm; Maria Danilova, „Legislatorul rus face pretenții Beslan”, Associated Press, 30 august 2006
înapoi la text
87. Andrew Osborne, „Kremlinul de vină pentru decesele din Beslan, pretinde un parlamentar rus”, *Independent*, 30 august 2006
înapoi la text
88. „Video Rekindles Russian Debate on Blame for Beslan Death Toii”, Associated Press, 31 iulie 2007

înapoi la text

89. Murphy, „Doare să știi” înapoi la text

90. Interviu autor cu fostul insider de la Kremlin, august 2017 înapoi la text
91. Catherine Belton, „Puţin is Faceing his Biggest Challenge”, *Moscow Times*, 9 septembrie 2004

înapoi la text

92. Ibid. înapoi la text

înapoi la text

93. „Sondaj: Popularitatea lui Puţin la minim de 4 ani”, *Moscow Times*, 23 septembrie 2004 înapoi la text

94. Adresa lui Vladimir Puţin, 4 septembrie 2004, www.kremlin.ru/events/president/transcripts/22589 înapoi la text

95. Belton, „Puţin se confruntă cu cea mai mare provocare” înapoi la text

96. Nabi Abdullaev, „Puţin: Scrap Popular Vote for Governors”, *Moscow Times*, 14 septembrie 2004 înapoi la text

97. Nikolai Petrov, „Reformele lui Puțin sunt periculoase pentru Rusia”, *Moscow Times*, 15 septembrie 2004Simon Saradzhyan, „Puţin Lashes Out at the US”, *Moscow Times*, 8 septembrie 2004; Guy Faulconbridge, „Puţin vizează finanţarea terorismului”, *Moscow Times*, 6 octombrie 2004

înapoi la text

98. Interviu autor cu fostul insider de la Kremlin, august 2017 înapoi la text

99. Jason Burke, „London Mosque linkto Beslan”, *Observer*, 3 octombrie 2004. Un oficial rus, Ilya Shabalkin, purtător de cuvânt al forţelor federale pentru Caucazul de Nord, a confirmat pentru *Moscow Times* că participantul la moschee, Kamel Rabat Bouralha, a fost arestat de forțele ruse în timp ce încerca să treacă graniţa ruso-azeriană, dar a refuzat să comenteze dacă a jucat un rol în atacul de la Beslan. (A se vedea: Valery Dzutsev, „Raport: 3 rezidenţi britanici asistaţi în atacul din Beslan”, *Moscow Times*, 5 octombrie 2004)
înapoi la text

100. Valeria Korchagina, „Puţin Tells West to Meddle in Ukraine”, *Moscow Times*, 27 iulie 2004
înapoi la text

101. Simon Saradzhyan, „Puţin Goes on Stump in Ukraine”, *Moscow Times*, 27 octombrie 2004; Francesca Mereu, „Campania lui Puţin are Kievul pe margine”, *Moscow Times*, 28 octombrie 2004
înapoi la text

102. Anatoly Medetsky, „Outrage as Yanukovych Takes Lead”, *Moscow Times*, 23 noiembrie 2004
înapoi la text

103. Oksana Yablokova, „Youthful Pora Charges Up the People”, *Moscow Times*, 3 decembrie 2004
înapoi la text

104. Interviuri de autor cu doi apropiaţi lui Puțin: unul în martie 2014, celălalt în noiembrie 2014
înapoi la text

105. Simon Saradzhyan, „President Lashes Out at the West”, *Moscow Times*, 24 decembrie 2004
înapoi la text

106. Vladimir Puțin, Discurs anual privind starea naţiunii, 25 aprilie 2005, www.kremlin.ru/events/president/news/33219

107. Vladimir Putin, Discurs anual privind starea naţiunii, 26 mai 2004, www.kremlin.ru/events/president/news/31034
înapoi la text

108. Vladimir Putin, Discurs anual privind starea naţiunii, 25 aprilie 2005, www.kremlin.ru/events/president/news/3 3219
înapoi la text

Capitolul 9: „Pofta de mâncare apare în timpul mesei”

1. Catherine Belton, „Foştii şefi din Yukos se confruntă cu un proces împreună”, *Moscow Times,* 17 iunie 2004

înapoi la text

2. Peter Baker, „Russian Oii Tycoons Lose Bid for Release”, *Washington Post,* 17 iunie

2004 înapoi la text

3. A se vedea Leonid Ragozin, „When Russian Officials Nightmare Your Business, You Can Lose Everything - Even Your Life”, Bloomberg, 29 ianuarie 2018. Situaţia urma să escaladeze într-o asemenea măsură încât până în 2015, 200.000 de dosare penale legate de afaceri au avut au fost deschise, dintre care doar 46.000 au mers în judecată. Cu toate acestea, 83% dintre oamenii de afaceri implicaţi în cele 200.000 de cazuri şi-au pierdut afacerile. A se vedea, de asemenea, Kathrin Hille, „Business Behind Bars”, *Financial Times,* 10 august 2018, pentru alte cifre privind arestarea preventivă a oamenilor de afaceri, care a atins un vârf în 2016, la 6.856.
înapoi la text

4. Potrivit statisticilor BERD şi Vladimir Milov, fost ministru adjunct al energiei şi economist independent; Interviu autor cu fostul oficial guvernamental, 2012; vezi, de asemenea, „Câinele de supraveghere antimonopol rusesc spune că strângerea statului asupra economiei creşte”, *Vedomosti*, 6 mai 2019. Raportul citează Serviciul Federal Antimonopol spunând că ponderea statului în PIB-ul Rusiei era de peste 50% până în 2013.

înapoi la text

5. Interviu autor cu Michel, ianuarie 2013 înapoi la text

6. Interviu cu Vladimir Puţin, *New York Times,* 5 octombrie 2003, www.nytimes.com/2003/10/05/international/06PTEXT-CND.html

7. Catherine Belton, „NTV Speculates on Yukos, Terorists”, *Moscow Times*, 27 septembrie 2004
înapoi la text

8. Ilya Bulavinov, „Sergei Ivanov - Eto Ne Smena Epokh, a navedenie poryadka”, *Kommersant*, 17 noiembrie 2003
înapoi la text

9. Catherine Belton, „Kremlin Playing Oii Game for Keeps”, *Moscow Times*, 29 decembrie
2003
înapoi la text

10. John McCain, Remarks to Senat, 4 noiembrie 2003, https://www.aei.org/research-products/speech/senator-mccain-decries-new-authoritarianism-in-russia/

înapoi la text

11. Interviu autor cu Thomas E. Graham, septembrie 2018 înapoi la text

12. Graham, unul, a fost întotdeauna un sceptic cu nasul dur, care, mai devreme decât colegii săi din anii nouăzeci, a subliniat pericolele de a vedea politica rusă din epoca Elţin ca pe o bătălie în alb-negru între tinerii reformatori ai lui Elţin şi comuniştilor. Apoi, diplomat la Moscova, el a subliniat riscurile pe care politica oligarhilor condusă de clan le prezenta pentru democraţie. Pentru mai multe despre aceasta, vezi Hoffman, *The* Oligarchs, pp.322-3

înapoi la text

13. Interviu autor cu Graham, septembrie 2018 înapoi la text

înapoi la text

14. Belton, „Kremlin Playing Oii Game for Keeps” înapoi la text
15. Andrew Jack, „Facing Judgment: Turmoil at Yukos Drains Investors of Their Confidence in Putin's Russia”, *Financial Times*, 16 iunie 2004
înapoi la text
16. Catherine Belton, „Nevzlin Offers Shares for Freedom”, *Moscow Times*, 17 februarie 2004
înapoi la text
17. Pentru mai multe despre utilizarea sofisticată a ordinelor judiciare în Rusia şi despre modul în care acestea s-au înrădăcinat, a se vedea lucrarea lui Thomas Firestone (fost consilier juridic rezident, Departamentul de Justiție al SUA, Ambasada SUA la Moscova), „Criminal Corporate Raiding in Russia”, *The International Avocat*, voi. 42, nr. 4 (iarna 2008), pp.1207-29

înapoi la text

18. Catherine Belton, „Banks Warn that Yukos May Default”, *Moscow Times,* 27 aprilie

2004 înapoi la text
19. Jack, „Facing Judgment”. în ciuda faptului că a insistat că toate acţiunile lor au fost în conformitate cu legea, cu o zi înainte de începerea procesului lui Hodorkovsky, conducerea lui Iukos a anunţat că au oferit guvernului o înțelegere prin care ar putea emite acțiuni pentru achitarea taxei..

înapoi la text

20. Catherine Belton, „Puţin Tip Powers Yukos Recovery”, *Moscow Times,* 18 iunie 2004

înapoi la text

21. Interviu autor cu insider de la Kremlin, iunie 2017 înapoi la text

22. Interviu autor cu Temerko, iunie 2016 înapoi la text
23. Ibid. Temerko a spus că atunci când lucra cu ministerul apărării era civil, dar că generalii de trei şi patru stele lucrau sub el.

înapoi la text

24. Ibid. înapoi la text

25. Ibid. înapoi la text

26. Catherine Belton, „Police Surround Yukos Headquarters”, *Moscow Times*, 5 iulie

2004 înapoi la text
27. Peter Baker, „Court Defeat Brings Yukos to Verge of Bankruptcy”, *Washington Post*, 4 iulie 2004
înapoi la text
28. Catherine Belton, „Khodorkovsky Offers Deal, Deadline Passes”, *Moscow Times*, 8 iulie 2004
29. Erin E. Arvedlund, „Yukos Says it Offered to Pay $8 Billion in Back Taxes”, *New York Times*, 12 iulie 2004
înapoi la text

30. Valeria Korchagina, „Unitatea de producţie Yukos va fi vândută”, *Moscow Times,* 21 iulie 2004
înapoi la text
31. Denis Maternovsky, „Putin Aide Named Head of Rosneft”, *St Petersburg Times*, 30 iulie 2004

înapoi la text

32. Interviu autor cu Temerko, iunie 2016 înapoi la text
33. Guy Faulconbridge, „Dresdner Will Set a Price for Yugansk”, *Moscow Times,* 13 august 2004

înapoi la text

34. Interviu autor cu Graham, septembrie 2018 înapoi la text
35. Gregory L. White și Chip Cummins, „Russia to Form Energy Giant Open to West But Led by Kremlin”, *Wall Street Journal*, 15 septembrie 2004

înapoi la text

36. Ibid, înapoi la text
37. Peter Baker, „Russia State Gaz, Oil Firms Merge; Scopul este de a crea un furnizor internațional dominant”, *Washington Post,* 15 septembrie 2004
înapoi la text
38. Catherine Belton, „Gazprom to Grab Rosneft, Alter Market”, *Moscow Times,* 15 septembrie 2004
înapoi la text
39. Guy Faulconbridge, „Second Leak Puts Fair Price on Yugansk”, *Moscow Times, 4* octombrie 2004
înapoi la text

înapoi la text

Guy Faulconbridge, „Yugansk Goes on the Block for $8.6 Billion”, *Moscow Times, 22*

noiembrie 2004înapoi la text

40. Ibid.

înapoi la text

41. Interviu autor cu Temerko, iunie 2016 înapoi la text

42. Faulconbridge, „Yugansk Goes on the Block pentru 8,6 miliarde de dolari” înapoi la

text

43. Martin Sixsmith, *Putin's Oii: The Yukos Affair and the Struggle for Russia* , p.175 (autorul a vorbit şi cu Misamore)

înapoi la text

44. Interviu autor cu Temerko, iunie 2016 înapoi la text

45. Interviu autorului cu Charles Ryan, bancherul american care a ocupat apoi funcţia de şef al Deutsche-UFG, o casă de brokeraj din Moscova în care Deutsche Bank deţinea o participaţie de 40% şi care a lucrat îndeaproape cu Gazprom şi Kudrin pentru a aduce la bord băncile occidentale.
înapoi la text

46. Catherine Belton, „Foreign Banks to Lend Gazprom $13.4 Billion”, *Moscow Times*, 8 decembrie 2004
înapoi la text

47. Interviuri ale autorului cu două persoane familiarizate cu problema: septembrie 2018 şi noiembrie 2013
înapoi la text

48. Catherine Belton, „Yukos Files for Bankruptcy Protection in Houston”, *Moscow Times,* 16 decembrie 2004
înapoi la text

49. Catherine Belton, „Report: Gazprom Loan Put on Hold”, *Moscow Times*, 17 decembrie 2004

înapoi la text

50. Inclusiv un tanc cu ţiţei pe care l-a trimis la Houston în 2002 înapoi la text

51. Alex Nicholson, „Puţin Defends Yukos Unit Sale”, Associated Press, 23 decembrie

2004

52. Guy Faulconbridge, „Mystery Bidder Wins Yugansk for $9.4 Billion”, *Moscow Times*, 20 decembrie 2004; Catherine Belton, „Puţin Says He Knows Mystery Buyer”, *Moscow Times,* 22 decembrie 2004

înapoi la text

53. Belton, „Puţin spune că ştie cumpărător misterios” înapoi la text

54. Andrew Osborn, „Rumours Abound as Mystery Buyer is Tracked Down to London Bar”, *Independent*, 21 decembrie 2004

înapoi la text

55. Belton, „Puţin spune că ştie cumpărător misterios” înapoi la text
56. Ekaterina Derbilova, Irina Reznik, Svetlana Petrova, „Pobeditel, pokhozhy na „Surgutneftegaz”, *Vedomosti*, 21 decembrie 2004. Directorii au fost identificaţi ca fiind Igor Minibayev şi Valentina Komarova, ambii manageri de nivel mediu la Surgutneftegaz.
înapoi la text
57. Interviuri ale autorului cu Milov, noiembrie 2013, cu un fost partener de afaceri Timchenko, iunie 2014, şi cu bancher senior rus, mai 2015; înregistrările corporative au arătat că Baikal Finance Group a fost fondată de o altă companie obscure, 000 Makoil, care era deţinută de un alt director al Surgutneftegaz, Alexander Zhernovkov, care mai târziu a făcut parte din consiliul lui Surgut. „Baikal Finance Group a fost structura lui Gennady Timchenko”, a spus un fost partener de afaceri Timchenko.
înapoi la text
58. Anna Raff, „State-Owned Rosneft Buys Mystery Buyer of Yukos Unit Auction”, Dow Jones Newswires, 23 decembrie 2004
înapoi la text
59. Interviu autor cu un bancher occidental care lucrează cu Gazprom la oferta de la Yugansk, noiembrie 2013
înapoi la text
60. „Kto Oplatil „Yugansk”„, *Vedomosti,* 3 iunie 2005; Catherine Belton, „The Money Trail Leading to Yugansk”, *Moscow Times*, 6 iunie 2005. Datele băncii centrale au arătat că la 30 decembrie 2004, 5,3 miliarde de dolari au fost transferate dintr-un cont de trezorerie federală la banca centrală către Vneshekonombank, deţinută de stat. în aceeaşi zi, Vneshekonombank a primit aceeaşi sumă în bilete la ordin de la filialele Rosneft, iar Rosneft a primit, la rândul său, aceeaşi sumă în contul său la Sberbank, o altă bancă de stat. Apoi Baikal Finance Group, care avea şi un cont la Sberbank, a transferat ministerul justiţiei
restul de 7,6 miliarde de dolari pe care îi datora pentru Iugansk. Analiştii au spus ca parea ca Rosneft a transferat fondurile către Baikal Finance Group.
înapoi la text
61. Catherine Belton, „Chinese Lend Rosneft $6 Billion for Yugansk”, *Moscow Times, 2* februarie 2005
înapoi la text
62. Catherine Belton, „Puţin retrocedează consilierul Illarionov”, *Moscow Times*, 11 ianuarie 2005

înapoi la text

63. Interviu autor cu Illarionov, ianuarie 2005 înapoi la text
64. Catherine Belton, „Houston Court Rejects Yukos Appeal”, *Moscow Times,* 28 februarie 2005

înapoi la text

65. Interviu autor cu Temerko, iunie 2016 înapoi la text

înapoi la text

66. Interviu autor cu intermediar occidental implicat în proces, ianuarie 2017 înapoi la text

67. Ibid. înapoi la text

68. Isabel Gorst, „Exxon and Rosneft Sign Arctic Deal”, *Financial Times*, 30 august 2011 înapoi la text

69. Aceste e-mailuri au fost obţinute de către autor şi fac parte dintr-un litigiu aflat în desfăşurare în Ţările de Jos.
înapoi la text

70. Catherine Belton, „Half of Rosneft IPO Goes to 4 Buyers”, *Moscow Times,* 17 iulie 2006 înapoi la text

71. Interviu autor cu Temerko, iunie 2016 înapoi la text

1. Ibid.
Catherine Belton, „Banks Want Yukos Ruled Bankrupt”, *Moscow Times,* 13 martie 2006
înapoi la textînapoi la text
75. Catherine Belton, „Creditor Banks Sell Yukos Loan to Rosneft”, *Moscow Times*, 16 martie 2006
înapoi la text
76. Catherine Belton, „Western Banks Fund Rosneft Move on Yukos”, *Financial Times,* 21 martie 2007
înapoi la text
77. Catherine Belton, „Analiştii sceptici, deoarece BP renunţă la licitaţia Yukos la prima etapă”, *Financial Times,* 28 martie 2007
înapoi la text
78. Catherine Belton, „Russian Bargain That Comes at a Price”, *Financial Times,* 5 aprilie 2007

înapoi la text

79. Ibid. înapoi la text

80. Catherine Belton, „The State's Unsated Appetite”, *Financial Times,* 20 aprilie 2007

înapoi la text
81. Catherine Belton, „Yukos Finally Expires, Victim of its Battle with the Kremlin”, *Financial Times,* 11 mai 2007
înapoi la text
82. Argumentele de încheiere ale lui Hodorkovski, 11 aprilie 2005. Transcriere completă: www.freerepublic.com/focus/news/1382298/posts
înapoi la text
83. Valeria Korchagina, „Procesul Yukos se termină cu aplauze”, *Moscow Times,* 12 aprilie 2005
84. înapoi la text**Raportul martorului** ocular bazat pe material documentar.
Tribunalul din Moscova a răspuns la o solicitare de comentarii despre cont spunând că este o „invenţie care nu necesită niciun comentariu”. Legalitatea şi justificarea hotărârilor pronunţate în urma dosarelor penale au fost verificate de toate instanţele din ţară şi au fost studiate şi de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Hotărârile au fost confirmate ca fiind legale. (CEDO a decis, însă, în ianuarie 2020, că lui Hodorkovski i s-a refuzat un proces echitabil în 2009 şi 2010, când a fost condamnat pentru un al doilea set de acuzaţii de delapidare şi spălare de bani. Refuzul judecătorului rus de a „permite apărării să examineze urmărirea penală”, şi martori ai apărării şi de a prezenta expertiză importante sau dovezi justificative” au încălcat drepturile lui Hodorkovski, a constatat CEDO.)

înapoi la text

85. Ibid. înapoi la text

86. Ibid. înapoi la text
87. Valeria Korchagina, „Până acum, verdictul pare să fie vinovat”, *Moscow Times*, 17 mai 2005
înapoi la text

2. Ibid.

88. Catherine Belton, „Judges Drag Out Verdict for a Second Day”, *Moscow Times,* 18 mai 2005
înapoi la text

89. Lyuba Pronina, „Nouă ani pentru Khodorkovsky şi Lebedev”, *Moscow Times*, 1 iunie 2005

înapoi la text

90. Catherine Belton, „Şoc şi apoi plictiseală în tribunal”, *Moscow Times*, 1 iunie 2005

înapoi la text

91. Ibid. înapoi la text

92. Relatarea martorului ocular înapoi la text

93. Ibid. înapoi la text

94. Ibid. înapoi la text

95. Ibid. înapoi la text

96. Valeria Korchagina, „Court Rejects Khodorkovsky Appeal”, *Moscow Times*, 23 septembrie 2005

înapoi la text

97. Ibid. înapoi la text

98. Nabi Abdullaev, „Hodorkovsky Jaled in Polluted Chita”, *Moscow Times*, 21 octombrie 2005

înapoi la text

99. Relatarea martorului ocular înapoi la text

100. Ibid. înapoi la text

101. Kathrin Hille, „Afaceri în spatele gratiilor”, *Financial Times*, 10 august 2018 înapoi la text

Capitolul 10: Obschak

1. Pavel Miledin, Anna Scherbakova, Svetlana Petrova, 'Sogaz prodali v Piter. Samy pribylny v Rossii strakhovschik dostalsya banku „Rossiya”„, *Vedomosti,* 21 ianuarie 2005

înapoi la text

2. Interviu autor cu Vladimir Milov, octombrie 2011 înapoi la text

3. Catherine Belton, „A Realm Fit for a Tsar”, *Financial Times*, 1 decembrie 2011 înapoi la text

3. Ibid.
4. A se vedea excelenţii Neil Buckley şi Arkady Ostrovsky, „Aliaţii lui Puţin transformă Rusia în stat corporativ”, *Financial Times*, 18 iunie 2006

înapoi la text

5. Interviu autor cu bancher senior, Geneva, decembrie 2013 înapoi la text

6. Buckley şi Ostrovsky, „Aliaţii lui Puţin transformă Rusia într-un stat corporativ” înapoi

la text
7. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011; Oleg Roldugin, „Kak za Kammenym Ostrotom, Kuda Peresilsya znamenity Putinsky Dachny Kooperativ „Ozero”„, *Sobesednik*, 26 februarie 2014
înapoi la text
8. Un interpret la unul dintre aceste evenimente a fost mai târziu să descrie totul: Natalia Vetlitskaya, „Netsenzurnaya Skazka”, Livejournal, 15 august 2011

înapoi la text

9. Interviu autor cu Serghei Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text
10. Ibid.; vezi, de asemenea, Yevgenia Albats, 'Chisto Konkretny Kandidat', *New Times*, 26 februarie 2012, pentru casete despre acest

înapoi la text

11. Interviu autor, septembrie 2011 înapoi la text

12. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text

13. Ibid. înapoi la text
14. Potrivit unui fost intermediar al KGB şi a documentelor preluate din Uniunea Sovietică de un ofiţer KGB care dezerta, Vladimir Mitrokhin

înapoi la text

15. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text

16. Interviu autor cu fostul ofiţer KGB, martie 2014 înapoi la text

17. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text

18. Conform documentelor furnizate de Kolesnikov autorului înapoi la text

19. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011; şi documentele furnizate autorului

înapoi la text
20. Conform documentelor furnizate de Kolesnikov autorului; Aktsept era deţinut de una dintre rudele lui Puţin, nepotul unchiului său, Mihail Shelomov, şi deţinea un pachet de 4,5% din acţiunile Bank Rossiya. Abros era deţinut în proporţie de 100% de Bank Rossiya.
înapoi la text

4. Ibid.

21. Aleksei Rozhkov, Irina Reznik, Anna Baraulina şi Yelena Myazina, 'Pristroili 3% Gazproma. „Sogaz” kupil Kompaniyu upravlyayushchuyu rezervami „Gazfonda”', *Vedomosti,* 23 august 2006; Belton, „Un tărâm potrivit pentru un ţar” înapoi la text

22. încă de la început, Leader Asset Management şi Gazfond au fost mână în mână. Cele două companii împart aceleaşi birouri, iar pereţii sălii de conferinţe a Gazfond purtau sigla Leader. Detaliile despre modul în care au fost gestionate fondurile de pensii de 6 miliarde de dolari ale Gazfond au fost rare. (Detaliile despre ceea ce s-a întâmplat cu participaţia de 7,7 miliarde USD deţinută de Gazprom în bilanţul Gazfond erau încă mai rare - până în 2008, de fapt, aceste acţiuni dispăruseră fără nicio explicaţie sau raport.) Cu toate acestea, Gazfond fusese imediat retrasă în contul Bank Rossiya. orbită. Nikolai Shamalov, partenerul de afaceri al lui Kolesnikov, medicul dentist devenit reprezentant Siemens devenit prieten al lui Puţin, şi-a numit fiul Iuri, şef al Gazfond în august 2003, înainte ca procesul de transferuri să fi început chiar. înapoi la text

23. Gazfond a acumulat un pachet de 20 la sută într-o companie de generare a energiei din Moscova numită Mosenergo - iar la sfârşitul anului 2006, consiliul de administraţie al Gazprom a decis că îşi va schimba pachetul de control din Gazprombank (50 la sută plus o acţiune) cu acţiunile Gazfond. Participaţia de 20% la Mosenergo, în valoare de 1,8 miliarde de dolari. Când, la scurt timp după tranzacţie (începutul lui 2007), a intrat în vigoare o nouă lege care interzicea fondurilor de pensii să deţină mai mult de 10% din acţiunile necomercializate, Gazfond a transferat pachetul de acţiuni către Lider Asset Management, dând astfel controlul Băncii Rossiya.
înapoi la text

24. Belton, „Un tărâm potrivit pentru un ţar”; vezi, de asemenea, Boris Nemtsov şi Vladimir Milov, „Puţin I Gazprom”, *Nezavisimy Ekspertny Doklad*, 2 octombrie 2008

înapoi la text

25. Interviu autor cu Milov, septembrie 2011 înapoi la text

26. Belton, „Un tărâm potrivit pentru un ţar” înapoi la text

27. Interviu autorului cu Milov, septembrie 2011. Estimarea a inclus pachetul de 3% din pachetul de acţiuni la Gazprom deţinut de Gazfond, în valoare de 7,7 miliarde de dolari; a se vedea şi Nemţov şi Milov, „Puţin I Gazprom”, pentru această estimare.

înapoi la text

28. Interviu autor cu Milov, septembrie 2011 înapoi la text

29. Ibid. înapoi la text

30. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text

31. Ibid. înapoi la text

32. Ibid. înapoi la text

5. Ibid.

33. După ce au apărut pentru prima dată acuzaţiile lui Kolesnikov, Shamalov a vândut pachetul pe care îl deţinea la palat unui alt om de afaceri apropiat de Kremlinul lui Puţin, Alexander Ponomarenko. Vezi Rinat Sagdiev şi Irina Reznik, „Troe iz Dvortsa", *Vedomosti*, 4 aprilie 2011

înapoi la text

34. Interviu autor cu o persoană familiară cu Shamalov şi Puţin înapoi la text

35. Interviu autor cu Peskov, noiembrie 2011 înapoi la text

36. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text

37. Filmul se numeşte *Brilliantovaya Ruka*. Serghei Pugaciov a mai confirmat că în culise Puţin a fost supranumit Mihail Ivanovici după şeful poliţiei din acest film.

înapoi la text

38. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text

39. Bank Rossiya devenise un cuib pentru toţi cei mai apropiaţi prieteni ai lui Puţin. Aliaţii săi cheie de afaceri s-au mutat şi au trecut ca acţionari: doar Kovalchuk a rămas constant ca cel mai mare acţionar al său, deţinând 37,6% la începutul lui 2005, când a fost finalizată achiziţia acţiunilor Sogaz. Comerciantul internaţional de petrol de produse petroliere al lui Timchenko deţinea 20,7% între 1998 şi 2002, în timp ce celălalt comerciant al său, Kinex, a continuat să deţină această acţiune până în 2003. A fost, de asemenea, pentru o vreme, un punct de intersecţie cu unele dintre interesele criminalităţii organizate Puţin, s-a confruntat cu. Timp de doi ani, între 1998 şi 1999, Ghenadi Petrov, un lider al grupării criminale organizate Tambov, a deţinut un pachet de 2,2% din acţiuni în bancă, în timp ce unul dintre partenerii săi de afaceri, Serghei Kuzmin, deţinea încă 2,2%, parte dintr-un reţeaua de afaceri care se suprapun strâns, care părea la acea vreme să deţină până la 14 la sută. A fost un semn revelator al alianţei cu crima organizată pe care oamenii lui Puţin de la KGB o făcuseră pentru a conduce oraşul - şi apoi ţara - în propriile lor interese. Această alianţă a fost mai târziu să iasă prea clar la suprafaţă, când procurorii spanioli l-au arestat pe Gennady Petrov în Spania în 2009, ca parte a unei investigaţii de amploare asupra spălării banilor ruseşti prin imobiliare spaniolă. Cazul s-a bazat parţial pe interceptări telefonice în care Petrov şi partenerii săi de afaceri au fost surprinşi discutând despre conexiuni la cel mai înalt nivel al puterii de la Kremlin. în tot acest timp, soţia lui Petrov a rămas rezidentă a complexului Kamenny Ostrov, unde locuiseră Kolesnikov, Kovalchuk şi alţi acţionari ai Bank Rossiya.

înapoi la text

40. Yevgenia Albats, 'Chisto Konkretny Kandidat', *New Times,* 26 februarie 2012 înapoi la text

41. Interviu autorului cu fostul ofiţer KGB, mai 2013 înapoi la text

42. Interviu autor, decembrie 2012 înapoi la text

6. Ibid.

43. Belton şi Buckley, „On ofensive: How Gunvor Rose to the Top of Oii Trading”, *Financial Times,* 14 mai 2008

înapoi la text

44. Ibid.

înapoi la text

45. Ibid.; interviu autor cu fostul comerciant Petroval, mai 2007. (Gunvor şi-a dezvăluit rar câştigurile. în 2008, Tornqvist ar spune doar că profiturile anuale se aşteptau să fie „de sute de milioane” la venituri de 70 de miliarde de dolari. Dar alţi comercianţi de petrol au spus că această sumă suna destul de scăzut: unul a estimat că Glencore - care atunci nu şi-a dezvăluit profiturile - a făcut aproximativ 6 miliarde de dolari din venituri de 140 de miliarde de dolari în 2007.) în primul an, Gunvor a început să-şi dezvăluie public profiturile în 2010, a spus că profitul net după impozitare anul a fost de 299 de milioane de dolari cu venituri de 96 de miliarde de dolari.

înapoi la text

Interviu autor, Geneva, februarie 201

înapoi la text

46. 3Când l-am intervievat pe Tornqvist în 2008, el a spus doar că al treilea acţionar era „un om de afaceri privat care nu are nimic de-a face cu politica”. Al treilea acţionar a fost expus de Roman Shleynovîn 2012 drept Pyotr Kolbin, un alt om de afaceri din Sankt Petersburg pe care asociaţii lui Timchenko la Geneva l-au descris drept „prieten apropiat” al lui Puţin. Vezi: Roman Shleynov, „Tainstvennym tretim vladeltsem Gunvor byl Peterburgets Petr Kolbin”, *Vedomosti*, 8 octombrie 2012. Unul dintre foştii parteneri de afaceri cei mai apropiaţi ai lui Timchenko a spus că poate spune povestea despre cine a fost Kolbin doar „în zece ani”.
înapoi la text
47. Andrei Vandenko, 'Gennady Timchenko: Za Vsyo v Zhizni Nado Platits. I za znakomstvo s rukovodstvom strany tozhe' (interviu cu Timchenko), ITAR-TASS, 4 august 2014
înapoi la text
48. Ibid. în interviu, Timchenko spune că Edward Snowden l-a învăţat „să folosească această tehnologie cu mai multă atenţie”. Suntem urmăriţi.
înapoi la text
49. Andrew Higgins, Guy Chazan şi Alan Cullison, „The Middleman: Secretive Associate of Puţin Emerges as Czar of Russian Oii Trading - În First Interview, Gennady Timchenko Denies Ties”, *Wall Street Journal,* 11 iunie 2008
înapoi la text
50. Interviu autorului cu Pugaciov, septembrie 2014. Timchenko, prin avocaţii săi, a spus că orice sugestie că a existat un fel de „secret” în jurul relaţiei sale cu Puţin este absurdă.

înapoi la text

51. Ibid. înapoi la text
52. Luke Harding, „O firmă secretă de petrol neagă că Puţin are vreo miză în proprietatea sa: compania respinge pretenţiile că beneficiază de legăturile cu Kremlinul”, *Guardian* , 22 decembrie 2007
înapoi la text
53. „Preşedintele rus spune că afirmaţiile că a adunat o avere personală sunt o prostie”, Associated Press, 14 februarie 2008

înapoi la text

54. Interviu autor cu Pugaciov, ianuarie 2015 înapoi la text

55. Interviu autorului cu fostul ofiţer KGB şi asociat apropiat Timchenko, mai 2014

56. Interviu autor cu un magnat rus apropiat de Puţin, septembrie 2014 înapoi la text
57. Departamentul de Trezorerie al SUA, „Treasury Sanctions Russian Officials, Members of Russian Leadership's Inner Circle, and an Entity for Involvement in the Situation in Ukraine”, 20 martie 2014, https://www.treasury.gov/press-center /press-releases/Pages/jl23331.aspx. Trezoreria SUA nu a oferit niciun detaliu. Câteva semne ale unei relaţii financiare strânse între Timchenko şi familia lui Puţin au apărut într-o investigaţie din 2015 a Reuters. în 2012, Timchenko a transferat proprietatea unui conac de 3,7 milioane de dolari de pe coasta sudului Franţei, în Biarritz, pentru un preţ nedezvăluit, bărbatului care urma să devină în curând soţul fiicei celei mai mici a lui

înapoi la text

Puțin, Kirill Shamalov. (Stephen Grey, Andrei Kuzmin şi Elizabeth Piper, „Fiica lui Puțin, un tânăr miliardar şi prietenii preşedintelui”, Reuters, 10 noiembrie 2015) La un an după nunta lui Shamalov în 2013 cu fiica cea mică a lui Puțin, el a achiziționat şi un pachet de 17% din acțiunile Rusiei, cel mai mare gigant petrochimic, Sibur, de la Timchenko pentru un preț nedezvăluit cu ajutorul unui împrumut de 1 miliard de dolari de la Gazprombank, strâns aliată. (Jack Stubbs, Andrei Kuzmin, Stephen Gray şi Roman Anin, „The Man Who Married Putin's Daughter and then Made a Fortune”, Reuters, 17 decembrie 2015) (Un purtător de cuvânt al Timchenko a declarat că transferul a avut loc la un preț de piață.)
înapoi la text

58. Această secțiune se bazează pe zeci de ore de interviuri pe care autorul le-a efectuat cu asociații din Geneva ai Timchenko în perioada decembrie 2012 şi aprilie 2015. Semne ale legăturilor bancare ale lui Goutchkov cu Timchenko au apărut într-un cache de înregistrări bancare scurse de la HSBC, distribuite de International International. Consorțiul pentru Jurnalişti de Investigație. Potrivit acestora, Timchenko şi fiica sa Xeniia au deschis conturi la banca privată a HSBC din Geneva la sfârşitul lunii martie 2007 - la doar şase săptămâni după ce HSBC a anunțat că Goutchkov şi echipa sa i s-au alăturat pentru a conduce servicii bancare private ruseşti de la Julius Baer, 180- bancă privată elvețiană veche de ani. Goutchkov a refuzat să comenteze, spunând că legea elvețiană a secretului bancar l-a împiedicat să facă acest lucru. De asemenea, HSBC a refuzat să răspundă la întrebările adresate clienților lui Goutchkov, dar a indicat că ştia că legăturile sale cu Rusia sunt profunde, spunând că l-a angajat din cauza dorinței sale de a-şi creşte prezența pe piața rusă. La doi ani după ce s-a alăturat băncii sale private, HSBC a lansat o acțiune de 200 de milioane de dolari pentru a-şi extinde prezența în Rusia, iar Goutchkov s-a alăturat consiliului de administrație al HSBC Rusia.
înapoi la text

59. Două persoane care au avut relaţii directe cu Goutchkov, decembrie 2012 şi septembrie 2013.Interviuri cu autori, Geneva, decembrie 2012 până în aprilie 2015; vezi şi interviul acordat de Goutchkov pentru banki.ru: „Ivan Goutchkov: „Rossiya - odna iz takikh stran, kuda seichas vygodno investirovats", 30 decembrie 2015

înapoi la text

60. Interviu autor cu fostul coleg HSBC la Moscova, iulie 2013. înapoi la text

61. Interviu autor, Geneva, mai 2013 înapoi la text

62. Interviuri ale autorului cu doi dintre asociaţii lui Goutchkov la Geneva, aprilie 2013, decembrie 2013, ianuarie 2014, martie 2014, ianuarie 2014, martie 2015
înapoi la text

63. Ibid. Petrotrade a fost partea din imperiul lui Rappaport care a făcut majoritatea banilor miliardarului. Deţinea o vastă rafinărie de petrol în Anvers, Belgia, care fusese de multă vreme aprovizionată cu transporturi de ţiţei sovietic prin intermediul monopolului sovietic al comerţului cu petrol.
înapoi la text

64. Interviuri ale autorului cu un asociat, septembrie 2014, al doilea la Geneva, decembrie 2013, şi al treilea în aprilie 2014
înapoi la text

65. Interviu autor cu asociatul de la Geneva, Geneva, decembrie 2013. Prin avocaţii săi, Timchenko a negat că a vizitat mănăstirea Valaam cu Goutchkov şi Puţin.
înapoi la text

66. Interviuri ale autorului cu doi asociaţi Goutchkov, septembrie 2014 şi Geneva, decembrie 2012, precum şi mai 2014

înapoi la text

67. Interviu autor cu asociatul Goutchkov, Geneva, decembrie 2013 înapoi la text

68. Interviu autorului cu fostul ofiţer superior KGB şi asociat apropiat al bărbaţilor din Geneva, iunie 2014

înapoi la text

69. Interviu autor cu aliatul lui Puţin, ianuarie 2017 înapoi la text

70. Un înalt oficial american a spus într-un interviu din septembrie 2015: „Când ai la dispoziţie miliarde de dolari, nu toate pot fi personale". S-a înţeles că Timchenko era „un custode al averii private a lui Puţin şi al conturilor strategice de tip slush fund". Un alt oficial american de rang înalt a declarat într-un interviu separat de atunci că, în elaborarea sancţiunilor împotriva aliaţilor lui Puţin în afaceri, guvernul SUA ţintea tocmai acest tip de bogăţie. „Noi credem că bogăţia unora dintre prieteni, în special a lui Timchenko, dar şi... altora, este prinsă în banii lui Puţin. Una dintre modalităţile prin care îşi poate ascunde bunurile private este că o pot face pentru el: trebuie să încredinţeze acest lucru oamenilor în care are încredere, astfel încât să nu existe nicio urmă de hârtie. Apoi, oligarhilor ruşi, şi în special prietenilor, li se ordonă de către Puţin să cheltuiască banii pe proiecte pentru stat. Avocaţii lui Timchenko au spus că nici Timchenko şi nici vreuna dintre companiile sale nu deţin sau gestionează sau nu au deţinut sau gestionat vreodată niciunul dintre activele lui Puţin. „Clientul nostru şi

companiile sale nu au nicio relaţie sau au avut vreo relaţie cu niciunul dintre activele domnului Puţin”.

înapoi la text

71. Vezi capitolul 2 înapoi la text
72. Interviu autor cu Pannikov, aprilie 2008; vezi, de asemenea, Belton şi Buckley, „On the Offensive”

înapoi la text

73. Interviu autor, august 2019 înapoi la text

74. Interviuri de autor cu trei persoane apropiate lui de Pahlen înapoi la text

75. Interviu autor, Geneva, decembrie 2013 înapoi la text

76. Interviuri cu autori, Geneva, mai 2014 şi cu Malofeyev, aprilie 2014 înapoi la text
77. Interviu autor cu fostul ofiţer superior rus de informaţii externe, mai 2018. A se vedea, de asemenea, Roman Shleynov, „Kak Knyazya Aleksandra Trubetskovo zaverbovali v Svyazinvest”, *Vedomosti,* 15 august 2011
înapoi la text
78. Ibid., de asemenea articol Shleynov; Trubetskoy lucra acolo în momentul în care ofiţerul sovietic KGB Vladimir Vetrov a dezertat în Occident cu o listă de ofiţeri sovietici care lucrau la contrabanda cu tehnologie. Dar Trubetskoy continuase să lucreze la Thomson, furnizând computere lui Shcegolev şi TASS.

înapoi la text

79. Interviu autor, Geneva, mai 2014 înapoi la text
80. Ibid. şi interviu autor cu un bancher occidental senior care apoi a servit interesele Biroului Politic şi a fost prieten cu de Pahlen, iunie 2014

înapoi la text

81. Interviuri ale autorului cu foşti asociaţi KGB, martie 2014 şi martie 2013 înapoi la

text

82. Interviu autor, Geneva, decembrie 2013 înapoi la text

83. Interviuri cu autori, Geneva, mai 2014 şi cu Malofeyev, aprilie 2014 înapoi la text

84. Interviu cu autorul, Malofeyev, aprilie 2014 înapoi la text

85. Interviuri ale autorului cu doi dintre banii de la Geneva, Geneva, mai 2014 înapoi la

text

86. Interviu autor, Geneva, mai 2013 înapoi la text

87. Interviu autor, Geneva, decembrie 2013 înapoi la text

88. Interviu autor, Geneva, mai 2014 înapoi la text

89. Interviu autor, Geneva, martie 2014 înapoi la text

90. Ibid. înapoi la text

91. Interviu autor cu Rybachuk, octombrie 2018 înapoi la text

Simon Saradzhyan, „Russia Rethinks its CSI Policy”, *Moscow Times*, 24 august

2005înapoi la text

92. Interviu autor cu Rybachuk, octombrie 2018 înapoi la text

93. Ibid. înapoi la text

94. Catherine Belton, „The Mob, an Actress and a Pile of Cash”, *Moscow Times,* 27 noiembrie 2003

înapoi la text

95. Ibid. înapoi la text

96. Interviu autor cu Rybachuk, octombrie 2018 înapoi la text

97. Andrew Kramer, „Russia Cuts Off Gas to Ukraine as Talks on Pricing and Transit Terms Break Down”, *New York Times*, 2 ianuarie 2006
înapoi la text

98. Andrew Kramer, „Russia Restores Most of Gas Cut to Ukraine Line”, *New York Times*, 3 ianuarie 2006
înapoi la text

99. Catherine Belton, „Rosukrenergo Emerges as Winner in Gas Deal”, *Moscow Times*, 10 ianuarie 2006
înapoi la text

100. Steven Lee Myers, „Liderul ucrainei respinge votul Parlamentului pentru demiterea premierului”, *New York Times,* 12 ianuarie 2006

înapoi la text

101. Interviu autor cu Rybachuk, octombrie 2018 înapoi la text

102. Potrivit contractului, Rosukrenergo urma să cumpere 41 de miliarde de metri cubi de gaz mai ieftin din Turkmenistan şi până la 15 miliarde de metri cubi din Kazahstan şi Uzbekistan. Doar 17 miliarde de metri cubi urmau să fie cumpărați din Rusia la prețul de 230 de dolari la 1.000 de metri cubi şi aproape toate acestea puteau fi vândute Europei la 280 de dolari la 1.000 de metri cubi pentru un profit imediat, deoarece Ucraina avea nevoie de doar 60 de miliarde de metri cubi. gaze anual.

103. Interviu autor cu Rybachuk, octombrie 2018 înapoi la text

104. Ibid.; vezi şi Isobel Koshiw, „Dmytro Firtash: The Oligarch who Can't Come Home”, *Kyiv Post*, 26 decembrie 2016
înapoi la text

105. Ibid.; Rybachuk a sugerat că înțelegerea a fost încheiată prin relațiile apropiate ale lui Firtash cu fratele lui Iuscenko, Petro. (Firtash a zburat cu alte rude ale lui Petro şi Iuscenko în Statele Unite, la scurt timp după învestirea sa ca preşedinte, a spus un fost oficial occidental.) De asemenea, o parte a rețelei lui Firtash era şi un om de afaceri sirian cu legături strânse cu serviciile de securitate siriene şi ruse, Hares Youssef, care Rybachuk a pretins că era „casier” al familiei Iuşcenko.
înapoi la text

106. Catherine Belton, „Gas Trader Keeps Orange Team Apart”, *Moscow Times*, 24 martie 2006
înapoi la text

înapoi la text

înapoi la text

107. Andrew Kramer, „Ucrainean Leader Forced to Ñame Ex-Rival as Prime Minister”, *New York Times*, 3 august 2006

înapoi la text

108. Interviu autor cu Rybachuk, octombrie 2018 înapoi la text

109. Interviu autor cu magnatul rus care îi cunoaşte pe Firtaş şi Puţin, octombrie 2018

înapoi la text

110. **Raport** bazat pe interviurile autorului cu foşti asociaţi ai lui Mogilevich şi foşti oficiali occidentali, precum şi pe documentul Departamentului de Justiţie al SUA privind operaţiunile Mogilevich, din care autorul deţine o copie
înapoi la text

111. Interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, martie 2018; interviu autor cu fostul oficial occidental, septembrie 2018
înapoi la text

112. Interviu autor cu doi foşti asociaţi Mogilevich: unul în martie 2018, celălalt în iulie 2018
înapoi la text

113. Interviu autor cu foşti asociaţi Mogilevich, martie şi aprilie 2018

114. Interviu autor cu Gordon, mai 2007 înapoi la text

115. Interviu autorului cu fostul asociat Mogilevich, martie 2018. Mihailov este considerat pe scară largă drept şeful Solntsevskaya. în anii nouăzeci, FBI l-a numit pe Mihailov drept lider al organizaţiei Solntsevskaya, despre care a spus că este cea mai puternică organizaţie eurasiatică de crimă organizată implicată în comerţul cu arme, narcotice şi spălarea banilor. Mihailov a fost arestat în Elveţia în 1996 şi condamnat la doi ani de închisoare, acuzat că este membru al unei organizaţii criminale. Un martor cheie a fost împuşcat. Ulterior, a fost achitat de un juriu, i s-a acordat despăgubiri şi s-a întors în Rusia.

înapoi la text

116. Ibid.

înapoi la text

117. Ibid.; al doilea fost asociat de la Moghilevici a confirmat, de asemenea, că Moghilevici era omul de referinţă pentru aceste grupuri pentru organizarea investiţiilor, pentru că ei nu ştiau cum să o facă ei înşişi.

înapoi la text

118. Interviu autor cu fostul oficial occidental, septembrie 2018 înapoi la text

119. Interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, iulie 2018 înapoi la text

120. Interviu autor cu fostul oficial occidental, septembrie 2018 înapoi la text

121. Arhivele FBI: FBI Ten Most Wanted Fugitives, 21 octombrie 2009, https://archives.fbi.gov/archives/news/stories/2009/october/mogilevich_102109
înapoi la text

122. Gregory L. White, David Crawford şi Glenn R. Simpson, „Ukrainian Investor Hid Identity to Win Business”, *Wall Street Journal,* 28 aprilie 2006
înapoi la text
123. Ştefan Wagstyl şi Tom Warner, „Gazprom's Secretive Ukrainian Partner Tells of Lone Struggle to Build Business”, *Financial Times,* 28 aprilie 2006
124. Pentru mai multe informaţii despre aceasta, a se vedea Tom Warner, „Disputed Links to an Alleged Crime Boss”, *Financial Times*, 14 iulie 2006; şi raportul Global Witness, „It's a Gas: Funny Business in the Turkmen-Ukraine Gas Trade”, 25 iulie 2006. în plus, Departamentul de Justiţie al SUA a lansat o investigaţie asupra legăturilor lui Firtash cu Mogilevich: vezi Glenn R. Simpson, „US Sondează posibile legături cu infracţiunile ruseşti cu ofertele de gaz natural”, *Wall Street Journal,* 22 decembrie 2006
înapoi la text
125. WikiLeaks: cablu de la ambasadorul SUA în Ucraina: „Ukraine: Firtash Makes his Case to the USG”, 10 decembrie 2008, https://wikileaks.org/plusd/cables/08KYIV2414_a.html. Firtash a încercat de atunci să revină asupra unora dintre aceste comentarii, spunând revistei *Time* în 2017 că nu a fost niciodată partenerul lui Mogilevich. „E ucrainean... Jumătate din ţară îl cunoaşte. Şi ce dacă? ... A-l cunoaşte nu înseamnă a-i răspunde.

înapoi la text

126. Interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, martie 2018 înapoi la text
127. Interviu autorului cu Rybachuk, octombrie 2018. Ianukovici a fost fostul guvernator aspru şi cu vorbă dură de la fabricile de gresie şi oţel din estul Ucrainei, care menţinuse întotdeauna legături strânse cu Rusia. îşi petrecuse anii adolescenţei în închisoare şi în afara ei, apoi a devenit aproape de cel mai mare magnat al oţelului din regiune, Rinat Akhmetov, al cărui trecut a fost plin de războaiele mafioţilor din regiune. Ahmetov fusese cel mai mare susţinător financiar al Partidului Regiunilor al lui Ianukovici. Dar când unul dintre cei mai apropiaţi asistenţi ai lui Ianukovici l-a prezentat pe Firtaş cândva în 2006, Ianukovici a salutat să aibă o alternativă. „I s-a spus: „Vei avea propriul tău casier. Nu veţi depinde acum de Akhmetov”, a spus Rybachuk, fostul şef de cabinet al lui Iuşcenko. „La un moment dat, Firtash a reprezentat cu succes influenţa lui Puţin asupra lui Ianukovici. Ideea a fost să-l corup cu adevărat.
înapoi la text
128. Potrivit unui proces intentat în SUA de Iulia Timoşenko, fostul prim-ministru ucrainean, în 2012. „Consilierul american al preşedintelui Ianukovici va fi citat ca pârât în cererea lui Timoşenko împotriva lui Rosukrenergo”, interviu cu avocatul Timoşenko din Zerkalo Nedeli, *Gorşenin Săptămânal*, 13 februarie 2012
înapoi la text
129. Hans-Martin Tillack, „A Tale of Gazoviki, Money and Greed”, *Revista Stern* , 13 septembrie 2007

înapoi la text

130. Interviu autor cu bancher senior, august 2013 înapoi la text

131. Vezi capitolul 1; asta din ancheta Bundestagului

132. Forster, *Aufder Spur,* p.86 înapoi la text

înapoi la text

133. într-o afacere din 2005, el a achiziţionat un operator bulgar de telefonie mobilă de la presupusul mafiot rus care deţinea o mare parte din industria aluminiului din Rusia în anii 90, Michael Cherney, care a obţinut profit de aproape un miliard de euro când a răsturnat operatorul de telefonie mobilă în curând, după la Telekom Austria.
înapoi la text
134. Asociatul apropiat al lui Schlaff, Michael Hason, a ocupat un loc în consiliul său, în timp ce partenerul apropiat de afaceri al lui Schlaff, un comerciant de petrol pe nume Robert Novikovsky (a cărui companie Jurimex vânduse petrol Belarusului de la majorul petrolier rus Surgutneftegaz, legat de aliatul apropiat al lui Puţin, Gennady Timchenko), deţinea un pachet de 20% din acţiuni. Un alt deputat Akimov de la IMAG, Peter Haenseler, fostul colonel de la serviciile secrete austriece, ar fi jucat de asemenea un rol în înfiinţarea acesteia: Roman Kupchinsky, „The Shadowy Side of Gazprom's Central European Gas Hub”, *Eurasia Daily Monitor*, Voi. 5, Numărul 217, Jamestown Foundation, 12 noiembrie 2008
înapoi la text
135. Ibid. De asemenea, ţinuta s-a suprapus cu Rosukrenergo: un membru al consiliului de administrație din Rosukrenergo, un contabil elvețian pe nume Dr. Hans Baumgartner, a fost preşedintele diviziei Centrex Vienna şi a ajutat la înfiinţarea grupului mai larg.
înapoi la text
136. Tillack, „A Tale of Gazoviki, Money and Greed”; Kupchinsky, „Partea umbră a centrului de gaze din Europa Centrală în expansiune al Gazprom”
înapoi la text
137. Roman Kupchinsky, „Gazprom's European Web”, Jamestown Foundation, februarie 2009
înapoi la text

înapoi la text

138. Gidi Weitz, „The Schlaff Saga: Money Flows into the Sharon Family Accounts”, *Haaretz,* 7 septembrie 2010. O companie de comerț cu cereale deținută de apropiatul său, Robert Novikovsky, a transferat 3 milioane de dolari în conturile bancare ale celor doi fii ai lui Sharon în 2002, exact când Schlaff intensifica o campanie de lobby pentru a înființa un cazinou plutitor în largul coastei Israelului. Ancheta poliției israeliene s-a oprit însă la granița cu Austria. Când au încercat să-l interogheze pe Schlaff și pe asociații săi din Viena, s-au trezit blocați. „Schlaff este un om cu influență și reputație în Austria, care, deși este o țară europeană - să spunem că nu este întotdeauna cea mai corect condusă”, a declarat un investigator al poliției israeliene pentru ziarul israelian *Haaretz*.Ibid.

înapoi la text

139. Kupchinsky, „Webul european al Gazprom” înapoi la text

140. **Telegram** de la ambasadorul SUA în Italia Ronald P. Spogli, 26 ianuarie 2009, dezvăluit ca parte a cache-ului WikiLeaks: https://wikileaks.org/plusd/cables/09ROME97_a.html

înapoi la text

141. Interviu autor cu Michel Seppe, septembrie 2013 înapoi la text

142. Interviu autor cu Rybachuk, octombrie 2018 înapoi la text

143. Interviu autor, Geneva, decembrie 2013 înapoi la text

Capitolul 11: Londongrad

1. Andrew Higgins, „Nu găsești adesea acest tip de mogul în zăpada arctică - capriciul unui magnat rus îi târăște pe prieteni derutați, pe gardieni de corp în ajutorul regiunii rătăcite”, *Wall Street Journal*, 13 iunie 2001

înapoi la text

2.Ibid.

înapoi la text

3. Magnatul a investit un total de 2,5 miliarde de dolari în reconstrucția regiunii, potrivit purtătorului de cuvânt al lui Abramovici.

înapoi la text

4. Interviu autor cu magnatul apropiat lui Abramovici, octombrie 2017 înapoi la text

înapoi la text

5. Vezi capitolul 10 înapoi la text

6. Interviu autor cu magnatul apropiat lui Abramovici, octombrie 2017

7. Catherine Belton, „Shvidler Questioned Over Taxes”, *Moscow Times,* 14 octombrie 2003; „Chelsea Boss a făcut milioane din Tax Break; Insight”, *Sunday Times,* 14 septembrie 2003. în 2003, Troika Dialog, banca de investiţii din Moscova, a estimat că scutirile fiscale acordate de regiune i-au oferit companiei petroliere un profit extraordinar de 400 de milioane de lire sterline (640 de milioane de dolari) începând cu 2000. Schemele fiscale erau în vigoare, vigoare până în 2005.
înapoi la text

8. în 2001, rata efectivă de impozitare a lui Sibneft era de doar 9%, în acelaşi timp cu cea a lui Yukos era de 13%.
înapoi la text

9. Igor Semenenko, „Abramovici interogat în cazul fraudei Sibneft”, *Moscow Times*, 31 mai 2001

înapoi la text

10. Catherine Belton, „Sibneft Hit with $1 Billion Tax Claim”, *Moscow Times, 3* martie

2004 înapoi la text

11. Un purtător de cuvânt al lui Abramovici a spus mai târziu că scutirile fiscale au fost acordate ca o modalitate de finanţare a proiectului de reconstrucţie a Chukotka. El a susţinut că administraţia regională a adoptat o lege prin care cel puţin 50% din scutiri fiscale trebuie reinvestite în regiune.
înapoi la text

12. înregistrarea conversaţiei dintre Yumashev şi Pugachev. într-un interviu cu autorul din noiembrie 2017, un apropiat al lui Abramovici a susţinut că Abramovici chiar şi-a dorit să facă ceva bun pentru Chukotka şi să schimbe viaţa acolo. El a văzut pentru prima dată „întreaga groază” a regiunii când a fost ales în parlament ca deputat pentru regiune în decembrie 1999, iar „după ce a văzut toate acestea a considerat că ar putea face mai mult pentru a ajuta ca guvernator”. Dar a recunoscut că într-o oarecare măsură a devenit o capcană şi că apoi Puţin i-a cerut să meargă să lucreze în Kamchatka, dar el a refuzat. — Era epuizat de Chukotka. A fost o sarcină absolut ingrată şi dificilă şi chiar era obosit. A fost foarte greu din punct de vedere fizic, pentru că pentru a ajunge acolo trebuie să stai într-un avion timp de zece ore, apoi au fost perioade în care timp de trei sau patru săptămâni nu ai putut zbura din cauza vremii - chiar dacă ar fi putut fi urgent, afaceri la Moscova. A fost o muncă grea. Iar când mandatul i s-a terminat, s-a bucurat că a reuşit să facă multe cu echipa sa. Au schimbat radical structura socială de acolo. Au construit o mulţime de şcoli şi case şi au adus evenimente culturale şi au dus copiii în sud cu avioane şi aşa mai departe şi aşa mai departe. Şi asta a necesitat mult efort şi bani. Şi a lucrat acolo patru sau cinci ani - nu-mi amintesc - dar când a venit sfârşitul a spus: „Asta este. Nu mai am putere şi renunţ.” Vladimir Vladimirovici a încercat să-l convingă să lucreze în continuare, dar el a spus: „Vladimir Vladimirovici, am lucrat. Lasă-mă să mă pensionez acum.”

înapoi la text

13. Interviu autor cu Yasin, mai 2013 înapoi la text
14. Interviuri ale autorului cu foşti oficiali guvernamentali occidentali, septembrie şi octombrie 2018
înapoi la text
15. Neil Buckley, „Rich Rewards for Riding Rollercoaster - Un nou model de participare al companiilor străine a fost văzut în ultimele luni, condus de priorităţi politice”, *Financial Times,* 11 octombrie 2005

înapoi la text

16. Ibid.

înapoi la text
17. Arkadi Ostrovsky, „Economie: bogăţia nou găsită începe să se răspândească”, *Financial Times,* 10 octombrie 2006
înapoi la text
18. Neil Buckley, „Russia's Middle Class Starts Spending”, *Financial Times,* 30 octombrie 2006

înapoi la text

19. Ostrovsky, „Economie: bogăţia nou găsită începe să se răspândească” înapoi la

text

20. Buckley, „Clasa de mijloc a Rusiei începe să cheltuiască” înapoi la text

21. Masha Lipman, „Pactul de neparticipare a Rusiei”, Project Syndicate, 30 martie

2011 înapoi la text

22. Ibid. înapoi la text

23. Interviu autor, Geneva, martie 2014 înapoi la text

24. Interviuri ale autorului cu foşti oficiali occidentali, septembrie şi octombrie 2018 înapoi la textStefan Wagstyl, „Challenge of Change Faces Old and New: The Citizens of All EU Member States Must Adapt to the Fulfillment of a Dream”, *Financial Times*, 27 aprilie 2004
înapoi la text
25. Arkady Ostrovsky, „Equity Offerings Signal Maturity”, *Financial Times,* 11 octombrie 2005
înapoi la text
26. Astrid Wendlandt, „Russian Executives Become Hooked on Lure of London”, *Financial Times*, 4 februarie 2004
înapoi la text
27. Interviu autor cu Nigel Gould-Davies, octombrie 2018. Vezi şi: Nigel Gould-Davies, „Russia's Sovereign Globalization - Rise, Fall and Future”, document de cercetare Chatham House, ianuarie 2016

înapoi la text

28. Buckley, „Recompense bogate pentru călare pe rollercoaster” înapoi la text

29. Interviu autor cu Gould-Davies, octombrie 2018 înapoi la text

30. Ostrovsky, „Ofertele de acţiuni Signal Maturity” înapoi la text

31. Wendlandt, „Executivii ruşi devin atraşi de Lure of London” înapoi la text

32. Interviu autor cu Gololobov, august 2018 înapoi la text
33. Joanna Chung şi Sarah Spikes, „Rosneft Follows the Road to London”, *Financial Times,* 24 iunie 2006
înapoi la text
34. Kate Burgess, Joanna Chung, Arkady Ostrovsky şi Helen Thomas, „Dicey Russian Flotations challenge London Investors' Appetite for Risk”, *Financial Times,* 6 decembrie 2005

înapoi la text

35. Interviu autor cu fostul asociat Abramovici, iunie 2017 înapoi la text

36. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2017 înapoi la text
37. Ibid.; Pugaciov a spus că Puţin a ridicat-o pentru prima dată cu el cu un an înainte ca Abramovici să cumpere Chelsea, sugerând ca el, Pugaciov, să cumpere clubul ca o modalitate de a creşte influenţa Rusiei. „înainte de încheierea înţelegerii, Puţin mi-a spus că acesta este cel mai bun mod de a mă infiltra în Anglia”, a spus el. — A spus că e la fel ca să cumperi toate cârciumile. „Vom obţine o asemenea profunzime.”

înapoi la text

38. Interviu autor cu fostul asociat Abramovici, iunie 2017 înapoi la text

39. Interviu autor cu magnatul rus, mai 2018 înapoi la text
40. Persoana apropiată lui Abramovici a spus că magnatul s-a uitat mai întâi la cluburi din Italia şi Spania, dar toate erau „problematice”, precum şi la patru cluburi diferite din Marea Britanie înainte de a se stabili pe Chelsea, deoarece era un „activ în

dificultate”. Cu toate acestea, persoana a recunoscut că Abramovici probabil a vorbit cu președintele înainte de a conveni înțelegerea.

înapoi la text

41. Interviu autor cu Temerko, august 2018 înapoi la text
42. Arkady Ostrovsky, „Moscow Offers Gazprom $7 Billion for Stake”, *Financial Times*, 15 iunie 2005
înapoi la text
43. Neil Buckley, „Watchdog Alarmed at Russia's Market Growth”, *Financial Times*, 16 februarie 2006
înapoi la text
44. Catherine Belton, „Gazprom scoops Up Sibneft for $13 Billion”, *Moscow Times*, 29 septembrie 2005
înapoi la text
45. Catherine Belton, „Fortunes Go to Kremlin Favourites”, *Moscow Times,* 23 septembrie 2005. Un purtător de cuvânt al lui Abramovici a răspuns la afirmațiile conform cărora Abramovici ar putea fi un deținător de fonduri pentru președintele rus și a împărțit veniturile din vânzarea Sibneft cu Kremlinul spunând că „nu a văzut niciodată vreo dovadă în acest sens”.

46. Interviu autor cu magnatul rus, mai 2018 înapoi la text
47. Interviu autorului cu fostul asociat Abramovici, iunie 2017. Proprietatea holdingului Millhouse Capital prin care Abramovici ar fi deținut imperiul său de afaceri a fost întotdeauna neclară. Nu a dezvăluit niciodată cine sunt proprietarii săi beneficiari: singurul acționar listat în dosarele companiei era Electus Investments, înregistrată în Cipru, iar traseul s-a oprit acolo.

înapoi la text

48. Interviu autor cu magnatul rus, aprilie 2015 înapoi la text
49. Neil Buckley și Arkady Ostrovsky, „Rosneft Looks to US Banker to head IPO”, *Financial Times,* 15 martie 2006
înapoi la text
50. Joanna Chung, „Bankers to Reap $120 Million on Rosneft IPO”, *Financial Times,* 27 iunie 2006

înapoi la text

51. Catherine Belton, „Yukos Asks London to Halt IPO”, *Moscow Times,* 26 iunie 2006

înapoi la text

52. George Soros, „Rosneft Flotation Would Spur Putin on”, *Financial Times,* 26 aprilie

2006 înapoi la text
53. Robert Amsterdam, „Rosneft IPO Represents Nothing But the Syndication of the Gulag”, *Financial Times,* 1 mai 2006
înapoi la text
54. Gregory L. White, „Capital Gains: Flush with Oil, Kremlin Explores Biggest Ever IPO”, *Wall Street Journal,* 18 aprilie 2006

înapoi la text

înapoi la text

55. Catherine Belton, „Half of Rosneft IPO Goes to 4 Buyers”, *Moscow Times,* 17 iulie 2006 înapoi la text

56. Ibid.; şi Joanna Chung, „Yukos Challenges Rosneft $10 Billion Flotation”, *Financial Times* , 17 iulie 2006
înapoi la text

înapoi la text

57. Chung, „Yukos Challenges Rosneft $10 Billion Flotation”Belton, „Jumătate din IPO

Rosneft merge la 4 cumpărători” înapoi la text

58. Ibid. înapoi la text

59. Catherine Belton, „An IPO Built on Greed and Ambition”, *Moscow Times,* 7 iulie

2006 înapoi la text

60. Ibid. înapoi la text

61. Stephen Fidler şi Arkady Ostrovsky, „Yukos Case Highlights Role of Foreign Banks”, *Financial Times*, 24 martie 2006
înapoi la text

62. Catherine Belton şi Joanna Chung, „Sberbank Issue to Fall Short of Russian Record”, *Financial Times*, 22 februarie 2007. Sberbank a fost cea mai mare bancă de economii din Rusia. Deţinea 60% din depozitele de retail ale ţării şi, pe măsură ce economia Rusiei a crescut odată cu creşterea preţului petrolului, acţiunile sale au crescut cu peste 1.020% în ultimii trei ani. Totuşi, a existat o mică problemă a tranzacţiilor privilegiate în care banca controlată de stat acordase împrumuturi de miliarde de dolari unui magnat legat de Kremlin, care folosise fondurile pentru a aduna o participaţie mare în ea.
înapoi la text

63. Catherine Belton şi Joanna Chung, „VTB Sets Price for $8.2 Billion Offering”, *Financial Times,* 11 mai 2007
înapoi la text

64. Catherine Belton, „VTB Chief Hopes Offering will Seal Bank's Independent Future”, *Financial Times,* 2 mai 2007. Alexander Khandruyev, fostul vicepreşedinte al băncii centrale, mi-a spus: „Este o bancă pentru proiecte speciale guvernamentale. Oferă linii de credit şi garanţii acolo unde riscurile sunt mari.'
înapoi la text

65. Catherine Belton, „Riscurile eliminate în cursa pentru a lua parte”, *Financial Times,* 20 aprilie 2007

înapoi la text

66. Ibid. înapoi la text

67. Catherine Belton, „The Secret Oligarch”, *Financial Times,* 11 februarie 2012 înapoi

la text

68. Un alt exemplu al acestei noi generaţii a fost Alisher Usmanov, un magnat născut în Uzbekistan, care a devenit unul dintre cei mai bogaţi oameni ai Rusiei. În cazul său, Usmanov a reuşit să folosească o poziţie de vârf la Gazprom în transferul activelor metalice de la Gazprom către el însuşi, construind un imperiu al metalelor şi o participaţie de 1,5% în Gazprom însăşi. Creşterea preţului acţiunilor gigantului gazier de stat a ajutat să-şi dubleze averea între 2005 şi 2006. Şi Usmanov a fost văzut ca un proxy pentru interesele Kremlinului.

înapoi la text

69. Belton, „Oligarhul secret” înapoi la text

70. Ibid. înapoi la text

71. Kerimov a deţinut iniţial Vnukovsky Airlines împreună cu Serghei Isakov, un om de afaceri rus care a creat legături profunde în Irakul lui Saddam Hussein, la fel ca şi Kerimov. Spre sfârşitul anilor '90, Kerimov cumpărase ultima parte rămasă din fostul comerciant de petrol monopol sovietic Nafta Moskva, prin care a moştenit o reţea financiară care fusese cândva strâns legată de KGB. Familia Studhalter, care conducea holdingul elveţian pe care a preluat-o, a trimis bani pentru KGB de la colapsul sovietic. Apoi administraseră fonduri pentru Seabeco a lui Boris Birshtein şi pentru colonelul KGB Leonid Veselovsky, care scrisese memoriile Partidului Comunist despre modalităţi de a supravieţui tranziţiei la economia de piaţă. Kerimov trecuse la comerţul cu petrol în schema petrol-pentru alimente a lui Saddam Hussein, o operaţiune care fusese în mare parte executată din ONU de către serviciul rus de informaţii externe.
înapoi la text

72. Interviu autor cu bancher senior occidental, toamna 2011; vezi şi Belton, „Oligarhul secret”

înapoi la text

73. Ibid. înapoi la text

74. Ibid. înapoi la text

75. Catherine Belton, „I Don't Need to Defend Myself: An Old Dispute Returns to Haunt Rusal's Deripaska”, *Financial Times,* 13 iulie 2007

76. Catherine Belton, „Close to the Wind”, *Financial Times*, 25 octombrie 2008 înapoi la text

77. Ibid.; Catherine Belton, „Court Freezes Tycoon's Stake in Vimpelcom”, *Financial Times,* 27 octombrie 2008
înapoi la text

78. Catherine Belton, „Moscow to Lend $50 Billion to Indebted Businesses”, *Financial Times* , 30 septembrie 2008; Catherine Belton şi Charles Clover, „Moscow Dictates Rescue of Oligarchs”, *Financial Times,* 14 octombrie 2008; Catherine Belton, „Too Big to Fail”, *Financial Times*, 28 iulie 2009

înapoi la text

79. Interviu autor cu magnatul rus, mai 2015 înapoi la text

80. Interviu autorului cu un bancher occidental senior, decembrie 2011 înapoi la text

81. Interviu autor, Geneva, ianuarie 2015 înapoi la text

82. Nicholas Shaxson, „A Tale ofTwo Londons”, *Vanity Fair,* 13 martie 2013 înapoi la text

83. Interviu autor cu magnatul rus, iulie 2015 înapoi la text

84. Interviu autor cu fostul bancher occidental senior, august 2015 înapoi la text

85. Interviu autor cu magnatul rus, mai 2018 înapoi la text

Capitolul 12: începe bătălia

2. 1. „Vystuplenie I discussiya na Munchehnskoi konferentsii po Voprosam Politiki

Bezopasnosti”, 10 februarie 2007,

www.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034Carl Schreck, „Putin Castigates US

Foreign Policy”, *Moscow Times,* 12 februarie 2007 înapoi la text

3. Charles Clover, Catherine Belton, Dan Dombey şi Jan Cienski, „Countdown in the Caucaus: Seven Days that Brought Russia and Georgia to War”, *Financial Times,* 26 august 2008; Peter Finn, „A Two-Sided Descent into Full-Scale War”, *Washington Post*, 17 august 2008; vezi, de asemenea, Dan Bilefsky, CJ Chivers, Thorn Shanker şi Michael Schwirtz, „Georgia Offers Fresh Evidence on War's Start”, *New York Times,* 16 septembrie 2008

înapoi la text

4. Clover, Belton, Dombey şi Cienski, „Numărătoarea inversă în Caucaz” înapoi la text

5. Charles Clover, „Mesajul de la Moscova: Rusia renaşte se propune să stabilească un nou status quo”, *Financial Times*, 12 august 2008
înapoi la text

6. Stefan Wagstyl, „Medvedev semnalează că se va întâlni cu Obama în curând”, *Financial Times,* 13 noiembrie 2008
înapoi la text

7. *FT* Reporters, „Russia Halts Missile Plans for Eastern Europe”, *Financial Times,* 28 ianuarie 2009
înapoi la text

8. Strobe Talbott, „A Russian Reset Button Based on Inclusion”, *Financial Times*, 24 februarie 2009

înapoi la text

9. Stefan Wagstyl, „Obama Signals Backing for Medvedev”, *Financial Times,* 6 iulie

2009 înapoi la text

10. Charles Clover şi Daniel Dombey, „Russia Hails New US Tone on Missiles”, *Financial Times, 3* martie 2009

înapoi la text

11. Stefan Wagstyl, „Obama and Medvedev Agree Arms Deal”, *Financial Times,* 6 iulie

2009 înapoi la text

12. „Medvedev speră că vizita sa în Silicon Valley va stimula afacerile ruseşti”, RIA Novosti, 24 iunie 2010
înapoi la text

13. „Obama Tries Burger Diplomacy with Medvedev”, Agence France-Presse, 24 iunie 2010 înapoi la text

14. Interviu autor cu Kolesnikov, septembrie 2011 înapoi la text

15. Catherine Belton, „Planul Medvedev ar putea vedea revenirea lui Putin”, *Financial Times* , 5 noiembrie 2008
înapoi la text

16. Charles Clover, „Puţin este huiduit la lupta artelor marţiale”, *Financial Times,* 20 noiembrie 2011
înapoi la text
17. Charles Clover, Courtney Weaver şi Catherine Belton, „Tens of Thousands Protest Against Putin”, *Financial Times,* 10 decembrie 2011
înapoi la text
18. Catherine Belton, „Prokhorov Pushes to Exploit Shift in Mood against Putin”, *Financial Times*, 29 februarie 2012

înapoi la text

19. Interviu autor cu magnatul rus, februarie 2012 înapoi la text
20. Charles Clover, „Putin Turns up Nationalist Rhetoric”, *Financial Times*, 23 februarie 2012; vezi, de asemenea, Charles Clover şi Catherine Belton, „I Will Transmit This to Vladimir”, *Financial Times*, 5 mai 2012
înapoi la text
21. Neil Buckley, Charles Clover şi Catherine Belton, „Tearful Putin Claims Election Victory”, *Financial Times*, 4 martie 2012
înapoi la text
22. Charles Clover, „Protestatarii sfidează trupele pe străzile Moscovei”, *Financial Times*, 6 decembrie 2011
înapoi la text
23. Catherine Belton, „Navalny Charged with Large-Scale Bezzled”, *Financial Times,* 31 iulie 2012

înapoi la text

24. Interviu autor cu fostul apropiat al lui Abramovici, iunie 2017 înapoi la text
25. Interviu autor cu miliardarul rus, iulie 2018
înapoi la text
26. Lucia Ziobro, Agent Special Asistent responsabil cu Biroul FBI din Boston, „Oficiul FBI din Boston Warns Business of Venture Capital Scams”, *Boston Business Journal*, 4 aprilie 2014; Kyle Alspach şi Michael B. Farrell, „FBI Warns of Russian Investors; Spune firmelor de tehnologie de stat că capitaliştii de risc pot încerca să ofere date sensibile militarilor”, *Boston Globe*, 8 aprilie 2014
înapoi la text
27. Peter Baker, „Medvedev Aims to Lift Ties with US Business”, *New York Times*, 23 iunie 2010
înapoi la text
28. Până la sfârşitul preşedinţiei lui Medvedev, Timchenko, de exemplu, a urcat pe lista bogată întocmită de *Forbes în* fiecare an, cu o avere estimată la 14,1 miliarde de dolari. Averea pe care o conducea a crescut în parte din cauza achiziţionării celui de-al doilea producător de gaze din Rusia, Novatek, după criza financiară din 2008.

înapoi la text

29. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text
30. Un exemplu a fost în 2004, când Pugaciov a susţinut că Putin i-a cerut o finanţare de urgenţă de 100 de milioane de dolari pentru a finanţa construirea de apartamente pentru militari.

înapoi la text

31. Interviu autor cu Pugaciov, martie 2015 înapoi la text
32. Elena Mazneva, 'Nazval Khozyaina. Odin iz krupneishikh Podryadchikov Gazproma Stroigazmontazha Raskryl Vladetsa', *Vedomosti,* 9 decembrie 2009; interviu autor cu Pugaciov, martie 2015
înapoi la text
33. Conducta a fost numită Nord Stream. „Stroigazmontazh Vyigral Tender na Stroitelstvo Uchastka „Gryazaovets-Vyborg (597-917km)" Severo-Yevropeiskovo Gazoprovoda", AK&M, 26 mai 2008

înapoi la text

34. Interviu autor cu Pugaciov, martie 2015; evidenta documentara înapoi la textIbid.

Rotenberg nu a răspuns la o solicitare de comentarii, înapoi la text

35. Stroigazmontazh a devenit cel mai mare antreprenor al Gazprom. în 2011, a primit aproape o şaseme din programul total de investiţii de 53 de miliarde de dolari al Gazprom, în timp ce criticii au subliniat că costurile conductelor de gaze ale gigantului de stat erau de multe ori mai mari decât cele ale oricăruia dintre contemporanii săi europeni.
înapoi la text

36. Catherine Belton, „Oamenii de afaceri sunt iobagi în Rusia lui Puţin, avertizează Serghei Pugaciov", *Financial Times,* 8 octombrie 2014

înapoi la text

37. Ibid. înapoi la text

38. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014; actele de judecată înapoi la text

39. Ibid. înapoi la text

40. Ibid. înapoi la text

41. „Preşedintele Rossii Prizval Perestats „Koshmarits" Maly Biznes", RIA Novosti, 31 iulie 2008

înapoi la text

42. Belton, „Oamenii de afaceri sunt iobagi în Rusia lui Puţin" înapoi la text

43. Interviu autor cu magnatul rus, iunie 2015 înapoi la text

44. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text

45. Interviu autor cu Konstantin Makienko, director adjunct al Tsentr AST, iunie 2015. Vezi şi: Yegor Popov, Ivan Safronov, Yana Tsinoeva, „Kakov Flot, Takov I Prikhod", *Kommersant,* 5 martie 2015, şi Yegor Popov, „Sudostroenie" ushlo v glukhuyu oboronu', *Kommersant, 1* martie 2016 - pentru cifre privind scăderea generală a construcţiilor navale: ziarul notează o scădere cu 41% a producţiei de nave în 2014 şi încă 23% în 2015.

46. Vezi, de exemplu, Alexander Shvarev, „Sud Izuchit Khischeniya na Severnoi Verfi", *Rosbalt,* 28 noiembrie 2014
înapoi la text

47. Vezi Alexander Burgansky, „Rosneft: Paradigm Shift", Renaissance Capital, 3 octombrie 2017
înapoi la text

48. „Support for Putin Sinks to Lowest Point in 12 Years, Poll Says", *Moscow Times***, 4** decembrie 2013. A se vedea, de asemenea: „Pollster Says Approval for Putin at 12-Year Low", *Moscow Times,* 25 ianuarie 2013

înapoi la text

49. Interviu autor cu un bancher occidental senior, august 2014 înapoi la text

înapoi la text

50. „Russia Issues Dark Warning to Ukraine against EU Trade and Cooperation Deal”, Associated Press, 21 septembrie 2013
înapoi la text
51. „Acordul comercial al Ucrainei cu UE va fi catastrofal, spune Rusia”, Kazahstan Newsline, 23 septembrie 2013
înapoi la text
52. Roman Olearchyk, „Studenţii din Ucraina: „Tineretul naţiunii... pentru integrarea euro”, *Financial Times,* 28 noiembrie 2013
înapoi la text
53. Roman Olearchyk, „Kiev Streets Erupt in Clashes with Police”, *Financial Times,* 19 ianuarie 2014
înapoi la text
54. Simon Shuster, „Exclusiv: Leader of Extrem-Right Ukrainian Militant Group Talks with TIME”, *Revista Time,* 4 februarie 2014; vezi, de asemenea, Neil Buckley şi Roman Olearchyk, „Fringe and Extremist Groups Carve Role in Ukraine Protests”, *Financial Times,* 30 ianuarie 2014
înapoi la text
55. Neil Buckley şi Roman Olearchyk, „Ukraine Commemorates Bloody Events that Led to War”, *Financial Times,* 20 februarie 2015
56. /TReporters, „Ucraine Crisis: Pretext and Complotting Behind Crime's Occupation”, *Financial Times*, 7 martie 2014
înapoi la text
57. Kathrin Hille şi Neil Buckley, „Vladimir Puţin, Strongman of Russia Gambling on Western Weakness”, *Financial Times,* 7 martie 2014
înapoi la text
58. Interviu autor cu Yakunin, martie 2014; Catherine Belton, „Puţin Ally acuză SUA că au încercat să distrugă Rusia”, *Financial Times*, 7 martie 2014

înapoi la text

59. Interviu autor cu Yakunin, martie 2014 înapoi la text
60. Interviuri ale autorului cu un bancher senior apropiat de Kremlin, martie 2014; vezi, de asemenea, Neil Buckley şi Roman Olearchyk, „Crimea Tensions Echo Georgia of 2008”, *Financial Times*, 1 martie 2014; Roman Olearchyk, Jan Cienski şi Neil Buckley, „Russia Wages Media War on Ukraine”, *Financial Times, 4* martie 2014; Belton, „Aliatul lui Puţin acuză SUA că au încercat să distrugă Rusia”

înapoi la text

61. Belton, „Aliatul lui Puţin acuză SUA că au încercat să distrugă Rusia” înapoi la text
62. Mattathias Schwartz, „Cine a ucis protestatarii de la Kiev? A 3-D Model Holds the Clues', *Revista New York Times*, 30 mai 2018
înapoi la text
63. Buckley şi Olearchyk, „Ukraine Commemorates Bloody Events that Led to War”, *Financial Times*, 20 februarie 2015

înapoi la text

64. Ibid. înapoi la text
65. Interviuri ale autorului cu un bancher senior apropiat de Kremlin şi cu fostul oficial înalt de la Kremlin, martie şi aprilie 2014

înapoi la text

înapoi la text

66. Interviu autor cu fostul consilier al lui Gorbaciov, martie 2014 înapoi la text„Obrascheniye Presidenta Rossiskoi Federatsii”, 18 martie 2014, www.kremlin.ru/events/president/news/20603
înapoi la text
67. în acest context, Putin a mai spus: „în cazul Ucrainei, partenerii noştri occidentali au trecut de o linie roşie. S-au comportat grosolan, iresponsabil şi neprofesionist. Ei ştiau foarte bine că milioane de ruşi trăiesc în Ucraina şi în Crimeea... Rusia s-a dovedit a fi într- un prag de la care nu se putea da înapoi”.
înapoi la text
68. „Obrascheniye Presidenta Rossiskoi Federatsii”, 18 martie 2014, www.kremlin.ru/events/president/news/20603
înapoi la text
69. Dana Priest, James Jacoby şi Anya Bourg, „Dezinformarea rusă pe Facebook a vizat Ucraina cu mult înainte de alegerile din SUA din 2016”, *Washington Post,* 28 octombrie 2018
înapoi la text
70. Neil Buckley, „Russia Relies on Destabilization to Achieve Strategic Ends in Ukraine”, *Financial Times,* 15 iulie 2014
înapoi la text
71. Neil Buckley, Stefan Wagstyl şi Peter Spiegel, „How the West Lost Putin”, *Financial Times,* 3 februarie 2015
înapoi la text
72. Departamentul de Trezorerie al SUA, „Treasury Sanctions Russian Officials, Members of Russian Leadership's Inner Circle, and an Entity for Involvement in the Situation in Ukraine”, 20 martie 2014, https://www.treasury.gov/press-center /press-releases/Pages/jl23331.aspx

înapoi la text

73. Ibid, înapoi la text
74. Richard McGregor, Peter Spiegel şi Jack Farchy, „US Targets Vladimir Putin's Inner Circle”, *Financial Times,* 20 martie 2014
înapoi la text
75. Andrew Jack şi Roman Olearchyk, „Pro-Russia Separatists Strengthen Grip”, *Financial Times,* 14 aprilie 2014; şi Neil Buckley, Roman Olearchyk, Andrew Jack şi Kathrin Hille, „Ukraine Crisis: „Little Green Men” Carefully Mask their Identity”, *Financial Times,* 16 aprilie 2014
76. Neil Buckley, „Russia Relies on Destabilization to Achieve Strategic Ends in Ukraine”, *Financial Times*, 15 iulie 2014
înapoi la text
77. Geoff Dyer, Peter Spiegel şi Kiran Stacey, „Sancţiunile SUA vizează companiile majore din Rusia”, *Financial Times*, 17 iulie 2014
înapoi la text
78. Peter Spiegel şi Geoff Dyer, „EU and US Toughen Sanctions on Russia”, *Financial Times,* 30 iulie 2014
înapoi la text
79. Buckley, Wagstyl şi Spiegel, „How the West Lost Puţin”, *Financial Times,* 3 februarie 2015
înapoi la text

înapoi la text

80. Roman Olearchyk, „Acordul de retragere a armelor ridică speranțe de sfârșit la 18 luni de vărsare de sânge”, *Financial Times*, 2 octombrie 2015
înapoi la text
81. „Numărul deceselor până la 13.000 în conflictul din Ucraina, spune Oficiul pentru Drepturile ONU”, *Radio Free Europe*, 26 februarie 2019

înapoi la text

82. Interviu autor cu oficialul de la Kremlin, noiembrie 2017 înapoi la text

83. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text

84. Interviu autor cu bancher senior cu legături cu serviciile de securitate, februarie

2016 înapoi la text

85. Interviu autor cu magnatul rus, septembrie 2015 înapoi la text

86. Interviu autor cu Yakunin, martie 2014 înapoi la text

87. Interviu autor cu fostul partener Timchenko, noiembrie 2014 înapoi la text
88. Hille şi Buckley, „Vladimir Puţin, Omul puternic al Rusiei, jocuri de noroc pe slăbiciunea occidentală”

înapoi la text

89. Ibid.

înapoi la text
90. Kiran Stacey şi Peter Spiegel, „No 10 Denies Putting City's Interests First”, *Financial Times*, 4 martie 2014; Caroline Binham, „Propunerea de sancţiuni ameninţă rolul Londrei ca centru juridic global”, *Financial Times,* 10 aprilie 2014

înapoi la text

91. Interviu autor cu Pugaciov, aprilie 2015 înapoi la text

92. Ibid. înapoi la text
93. Alex Barker şi Peter Spiegel, „Primul ministru ucrainean avertizează UE împotriva tacticilor de împărţire şi cucerire ale lui Puţin”, *Financial Times,* 19 martie 2015
înapoi la text
Capitolul 13: Black Cash
1. Pentru o relatare completă a modului în care a apărut scurgerea, a se vedea Bastian Obermayer şi Frederik Obermaier, *The Panama Papers: Breaking the Story of how the Rich and Powerful Hide Their Money,* One World, 2016
înapoi la text
2. Luke Harding, „Mossack Fonseca: Inside the Firm that Helps Super-Rich Hide Their Money”, *Guardian ,* 8 aprilie 2016
înapoi la text
3. Documentele de înregistrare a Bank Rossiya descărcate de pe site-ul corporativ rus egrul arată că Roldugin a devenit acţionar al Bank Rossiya în 2005, achiziţionând o

acţiune de 3,96% pentru 375 milioane de ruble; vezi, de asemenea, Yelena Vinogradova, Ivan Vasilev şi Rinat Sagdiev, „Millioner ot Muzyki”, *Vedomosti, 4* aprilie 2016
înapoi la text

Pentru cea mai completă prezentare a constatărilor ICIJ legate de Roldugin, a se vedea Luke Harding, „Sergei Roldugin, the Cellist Who Holds the Key to Tracing Putin's HiddenFortune”, *Guardian* , 3 aprilie 2016; Roman Anin, Olesya Shmagun şi Dmitry Velikovsky, „The Secret Caretaker”, Proiectul de raportare a crimei organizate şi a corupţiei, 3 aprilie 2016

înapoi la text

5. Interviu autor cu un magnat apropiat lui Puţin, aprilie 2016 înapoi la text 6.Ibid.

înapoi la text

7. Steven Lee Myers, Jo Becker şi Jim Yardley, „Este bine să fie prietenul lui Puţin”, *New York Times*, 28 septembrie 2014
înapoi la text
8. Vezi Yelena Vinogradova, Ivan Vasilev şi Rinat Sagdiev, „Millioner ot Muzyki”, *Vedomosti,* 4 aprilie 2016

înapoi la text

9. Anin, Shmagun şi Velikovsky, „îngrijitorul secret” înapoi la text
10. Magnaţii au fost Arkady Rotenberg şi Suleiman Kerimov. Ibid. Panama Papers arăta că Roldugin era proprietarul a două firme offshore: Sonette Overseas din 2007 până în 2012, în BVI, şi International Media Overseas (IMO), în Panama. El a fost reprezentat în ambele de doi oameni de afaceri din Sankt Petersburg afiliaţi conducerii de vârf a Băncii Rossiya, Oleg Gordin şi Aleksandr Plekhov. Plekhov şi Gordin deţineau ambii acţiuni la alte două companii din BVI legate de reţea, Sandalwood Continental şi Sunbarn Ltd. Sandalwood, legată de Roldugin, a primit drepturi la 4 miliarde de ruble (59 milioane USD) şi 200 milioane USD în două tranzacţii complexe pentru o plată de doar 2 dolari de la companii deţinute de magnatul Suleiman Kerimov; documentele arătau că Sunbarn Ltd urma să primească un împrumut de 185 de milioane de dolari timp de zece ani la o dobândă de 2% de la aliatul apropiat al lui Puţin, Arkady Rotenberg. Povestea OCCRP spunea că nu este clar dacă acest acord a fost vreodată adoptat, deoarece nu existau alte documente legate de el.
înapoi la text
11. Ibid.; Harding, „Sergei Roldugin, violoncelistul care deţine cheia urmăririi averii ascunse a lui Puţin”

înapoi la text

12. Anin, Shmagun şi Velikovsky, „îngrijitorul secret” înapoi la text
13. Fiul aliatului lui Putin şi director al FSB Nikolai Patrushev, Dmitri Patrushev, a fost numit vicepreşedinte senior la VTB în 2007. A absolvit academia FSB cu un an înainte, potrivit biografiei sale oficiale. Fiul succesorului lui Patrushev ca şef al FSB Alexander Bortnikov, Denis Bortnikov, a fost numit vicepreşedinte al VTB North West în 2007.
înapoi la text
14. Luke Harding, „Revealed: The $2 Billion Offshore Trail that Leads to Vladimir Putin”, *Guardian* , 4 aprilie 2016
înapoi la text
15. Harding, „Sergei Roldugin, violoncelistul care deţine cheia urmăririi averii ascunse a lui Putin”

înapoi la text
16. Vladimir Soldatkin, „Puţin spune că scurgerile din Panama Papers sunt o încercare de a destabiliza Rusia”, Reuters, 7 aprilie 2016
înapoi la text
17. Harding, „Sergei Roldugin, violoncelistul care deţine cheia urmăririi averii ascunse a lui Putin”. împrumuturile de 231 de milioane de dolari de la Rotenberg uneia dintre companiile legate de Bank Rossiya/Roldugin, de exemplu, au fost acordate la scurt timp după ce Rotenberg a primit un contract de stat pentru construirea unei părţi a unei conducte de gaz de 40 de miliarde de dolari care leagă Rusia peste Marea Neagră de Bulgaria. Serbia şi Ungaria.

înapoi la text

18. Anin, Shmagun şi Velikovsky, „îngrijitorul secret” înapoi la text

19. Apel autorului la recepţia Igora, noiembrie 2018 înapoi la text
20. Jack Stubbs, Andrei Kuzmin, Stephen Gray şi Roman Anin, „The Man who Married Putin's Daughter and then Made a Fortune”, Reuters, 17 decembrie 2015
înapoi la text
21. Ibid. Cu un an înainte de nuntă, Timchenko i-a transferat lui Kirill şi o vilă ornamentată de 3,7 milioane de dolari, cocoţată pe o stâncă, cu vedere la plaja din Biarritz, pentru o sumă nedezvăluită.
înapoi la text
22. „Zemanovce sponszorovala pavucina firem napojena na Putinova pravnika”, iDNES.cz, 3 noiembrie 2018
23. Filip Novokomet, Thomas Piketty şi Gabriel Zucman, „De la sovietici la oligarhi: inegalitatea şi proprietatea în Rusia, 1905-2016”, Biroul Naţional de Cercetare Economică, august 2017, http://www.nber.org/papers/w23712 . Banca centrală rusă a înregistrat ieşiri de 534 de miliarde de dolari după ce a început să înregistreze date în 1994.
înapoi la text
24. Ibid. Inegalitatea dintre bogaţii şi săracii din Rusia s-a accelerat şi ea. Potrivit Credit Suisse, până în 2014 inegalitatea de avere a Rusiei era cea mai mare din lume, cei mai mari 10% deţinând 85% din averea gospodăriilor (comparativ cu 75% în Statele Unite).
înapoi la text
25. Tatyana Likhanova, „Chelovek, Pokhozhy na Millera, stroit dachu, pokhozhuyu na Dvorets v Petergofe”, *Novaya Gazeta*, nr. 39, 9-15 iunie 2009, http://novayagazeta.spb.ru/articles/5210/ . Gazprom a negat cu voce tare că palatul ar avea vreo legătură cu Miller, dar în 2009, jurnaliştii locali au găsit dovezi ale unei legături: un anunţ lipit de un gard care înconjoară dezvoltarea l-a numit pe constructorul palatului drept unul dintre cei mai mari antreprenori ai Gazprom, Stroigazkonsulting. Firma a fost una dintre companiile care primeau zeci de miliarde de dolari în contracte de construcţie de conducte de la Gazprom în fiecare an. A fost deţinut în comun de fiica altui dintre cei mai apropiaţi camarazi ai lui Puţin, Alexander Grigoryev, fostul şef al FSB din Sankt Petersburg. Potrivit lui Kolesnikov (interviu cu autorul), celălalt coproprietar al Stroigazkonsulting, un iordanian pe nume Ziyad Manasir, a fost şi casier pentru regimul Puţin.
înapoi la text

26. Roman Anin, „Dacha Yakunina” ushla v Offshory, *Novaya Gazeta* , 17 iunie 2013. Anin, un reporter de investigație la *Novaya Gazeta independentă din Rusia* , a dezgropat documente de proprietate pentru terenul ocupat de conac și a constatat că Yakunin o deținuse din 2007 până în 2011. Apoi fusese transferată unei companii din Cipru, a cărei proprietate era greu de urmărit, dar care avea o legătură directă cu o companie condusă de fiul lui Yakunin. Conacul a fost estimat a valora zeci de milioane de dolari, în timp ce salariul oficial al lui Yakunin a fost estimat la 1,5 până la 2,5 milioane de dolari pe an.
înapoi la text
27. Boris Nemțov și Leonid Martenyuk, „Puțin. Itogi. Zimnaya Olimpiada v Subtropikakh', Moscova, 2013, https://www.putin-itogi.ru/zimnyaya-olimpiada-v-subtropikax/

înapoi la text

28. Ibid. înapoi la text

înapoi la text

29. Ibid.; Aleksandra Mertsalova, 'Maloe Koltso Postroit Kompaniya Timchenko', *Izvestia*, 9 iunie 2012; *Novoye Vremya* , „Sochi-2014: Doroga v Spisok”, *Forbes*, 18 februarie 2013; „Timchenko Oprovergayet Poluchenie Podryada po Druzhbe”, RIA Novosti, 5 februarie 2014Boris Nemţov şi Leonid Martenyuk, „Puţin. Itogi. Zimnaya Olimpiada v Subtropikakh', Moscova, 2013, https://www.putin-itogi.ru/zimnyaya-olimpiada-v-subtropikax/; Ilya Arkhipov şi Henry Meyer, „Puţin Buddy primeşte oferte de 7 miliarde de dolari pentru Jocurile Olimpice de la Soci”, Bloomberg, 19 martie 2013
înapoi la text
30. Arkhipov şi Meyer, „Puţin Buddy primeşte oferte de 7 miliarde de dolari pentru Jocurile Olimpice de la Soci”; „Olimpiadă Beneficiară. Reiting-2014', https://www.rospres.net/finance/13802/, 30 ianuarie 2014

înapoi la text

31. Interviu autor cu un bancher rus senior, 27 ianuarie 2018 înapoi la text
32. Soţia şi fiica lui Timchenko au primit Ordinul Prieteniei pentru „întărirea prieteniei şi cooperării cu Rusia”. Yakunin a fost împovărat cu un întreg arsenal de premii: primise medalia lui Pyotr Stolypin, reformatorul din epoca ţaristă, pentru munca sa „de a decide sarcini strategice pentru dezvoltarea socio-economică a ţării”; medalia pentru „Munca ireproşabilă şi excelenţa de gradul I” pentru „contribuţia sa la dezvoltarea sistemului de transport al Rusiei”; Ordinul lui Alexandru Nevski, un mare prinţ rus canonizat pentru lupta împotriva invadatorilor germani şi suedezi, pentru a ajuta la pregătirea Jocurilor Olimpice; Ordinul Prieteniei şi multe altele. Pentru Rotenberg a existat Ordinul lui Serghei Radonezhsky, unul dintre cei mai veneraţi sfinţi ai Rusiei, pentru asistenţa sa la restaurarea unei catedrale; Ordinul Prieteniei; şi un onorabil Gramota pentru pregătirea sa a sportivilor pentru Jocurile Olimpice de la Londra 2012. Interviu autor cu magnatul rus care mi-a spus despre dorinţa lui Rotenberg de a obţine o stemă personală, martie 2015
înapoi la text
33. Interviu autor cu trei persoane familiarizate cu situaţia, mai 2013, ianuarie 2018, octombrie 2018
înapoi la text
34. Dmitri Velikovsky, Olesya Shmagun şi Roman Anin, 'Iz Strany Vyveli 700 Milliardov Rublei. „Novaya Gazeta” otvechayet na Vopros: Komu Dostalas Eta Grandioznaya Summa', *Novaya Gazeta*, 19 martie 2017; Luke Harding şi Nick Hopkins, „How Dirty Money from Russia Floood into the UK - and Where it Went”, *Guardian*, 20 martie 2017
înapoi la text
35. Interviu autor cu senior bancher, ianuarie 2018; Yury Senatorov, „Sledy Dvukh Milliardov Vyveli na Khishcheniya”, *Kommersant*, 15 august 2019; Ilya Rozhdestvennsky, „Obysky u krupneishevo Podryadchika RZhD”, *Vedomosti*, 15 august 2019
36. Jack Stubbs, Andrey Kuzmin, Stephen Gray şi Roman Anin, „Russian Railways Paid Billions of Dollars to Secretive Private Companies”, Reuters, 23 mai 2014
înapoi la text
37. Irina Reznik, Evgeniya Pismennaya şi Gregory White, „The Russian Banker Who Knew Too Much”, Bloomberg, 20 noiembrie 2017
înapoi la text
38. Ilya Rozhdestvennsky, „Obysky u krupneishevo Podryadchika RZhD”, *Vedomosti*, 15 august 2019

înapoi la text

înapoi la text
39. „The Russian Laundromat”, Proiectul de raportare a crimei organizate şi a corupţiei, 22 august 2014, https://www.reportingproject.net/therussianlaundromat/russian-laundromat.php

înapoi la text

40. Harding şi Hopkins, „Cât de murdari au ajuns banii din Rusia în Marea Britanie”

înapoi la text

41. Dmitri Velikovsky, Olesya Shmagun şi Roman Anin, „Chi 700 Milliardov rublei Vyvodili iz Rossii Cherez Moldaviyu”, *Novaya Gazeta* , 19 martie 2017; Matthias Williams, „Moldova vede un complot rusesc pentru a deraia sonda privind spălarea banilor”, Reuters, 15 martie 2017
înapoi la text
42. „Dvoyurodny Brat Premer-Ministra RF Vladimira Putina, Igor Putin, Voshel v Sovet Direktorov Russkovo Zemelnovo Banka”, RIA Novosti, 16 aprilie 2012
înapoi la text
43. „The Russian Laundromat Exposed”, Proiectul de raportare a criminalităţii organizate şi a corupţiei, 20 martie 2017, https://www.occrp.org/en/laundromat/the-russian- laundromat-exposed/

înapoi la text

44. Interviu autor cu un înalt oficial rus, octombrie 2018 înapoi la text

45. „Laundromatul rusesc expus”; Harding şi Hopkins, „Cât de murdari au ajuns banii din Rusia în Marea Britanie”; Velikovsky, Shmagun şi Anin, „Chi 700 Milliardov rublei Vyvodili iz Rossii Cherez Moldaviyu”„Dvoyurodny Brat Premer-Ministra RF Vladimira Putina, Igor Puţin, Voshel v Sovet Direktorov Russkovo Zemelnovo Banka”, RIA Novosti, 16 aprilie 2012. Grigoryev şi Puţin fuseseră deja parteneri într-o afacere anterioară, o companie de construcţii numită SU-888 , care a primit miliarde de ruble în contracte de stat la Moscova şi în estul îndepărtat al Rusiei. Ei s-au conectat pentru prima dată când Igor Puţin a condus un grup de construcţii de conducte care a funcţionat ca un subcontractant cheie pentru companiile deţinute de cei mai apropiaţi aliaţi de afaceri ai preşedintelui, Ghenadi Timchenko şi Arkadi Rotenberg.
înapoi la text
46. „U Promsberbanka Smenilis Aktsionery, av Sovet Direktorov Voshel Kuzen Putina”, banki.ru, 24 octombrie 2012
înapoi la text
47. Tatyana Aleshkina, „Zerkalniye Sdelki Deutsche Banka Svyazali s Vyvodom Deneg Cherez Promsberbank”, *RBKDaily,* 16 decembrie 2015; Ed Caesar, „Scandalul de 10 miliarde de dolari de la Deutsche Bank”, *New Yorker*, 29 august 2016; Reznik, Pismennaya şi White, „Bancherul rus care ştia prea multe”; interviuri ale autorului cu un bancher senior, ianuarie şi iunie 2018
înapoi la text
48. A se vedea constatările Departamentului pentru Servicii Financiare de Stat din New York, care a amendat Deutsche cu 425 de milioane USD pentru tranzacţiile în oglindă pentru o descriere a schemei: https://www.dfs.ny.gov/reports_and_publications/ comunicate de presă/prl701301

înapoi la text

49. Reznik, Pismennaya şi White, „Bancherul rus care ştia prea multe” înapoi la text

50. Interviu autor cu colegul Wiswell, ianuarie 2017 înapoi la text

51. Interviu autor cu fostul bancher senior Deutsche, septembrie 2015 înapoi la text

52. Reznik, Pismennaya şi White, „Bancherul rus care ştia prea multe” înapoi la text

53. Departamentul de Servicii Financiare de Stat New York:

https://www.dfs.ny.gov/reports_and_publications/ comunicate de presă/prl701301

înapoi la text
54. Interviuri ale autorului cu fostul comerciant de la biroul de acţiuni la Deutsche Bank Moscova, mai 2017

înapoi la text

55. Reznik, Pismennaya şi White, „Bancherul rus care ştia prea multe” înapoi la text

56. Ibid.; interviu autor cu fostul bancher rus, ianuarie 2018 înapoi la text

57. Interviuri autor cu Roman Borisovich, aprilie şi iunie 2017 înapoi la text

58. Interviu autor cu un bancher rus senior cu legături cu serviciile de securitate, mai

2017 înapoi la text

59. Interviu autor cu fostul bancher senior Deutsche, mai 2017 înapoi la text

60. Tranzacţiile cu oglindă au transformat ruble în numerar în dolari într-un mod care i-a permis să dispară din registrele companiei, transformându-l în numerar negru de negăsit, un proces cunoscut în Rusia sub numele de *obnalichivaniye* .

înapoi la text

61. Interviu autor cu fostul bancher senior Deutsche, mai 2017 înapoi la text

62. Reznik, Pismennaya şi White, „Bancherul rus care ştia prea multe” înapoi la text

63. Interviu autor cu un bancher rus senior, ianuarie 2018 înapoi la text

64. Reznik, Pismennaya şi White, „Bancherul rus care ştia prea multe”; interviuri ale autorului cu un bancher senior rus, ianuarie 2018 şi iunie 2018
înapoi la text

65. Grant D. Ashley, director adjunct, Divizia de Investigaţii Criminale, Biroul Federal de Investigaţii, Subcomisia Senatului pentru Afaceri Europene, Washington DC, 30 octombrie 2003, https://archives.fbi.gov/archives/news/testimony/eurasian- crima-organizată- italiană-şi-balcanică
înapoi la text

66. A se vedea Declaraţia lui Robert A. Levinson (fost agent FBI specializat în crima internaţională organizată) la Tribunalul Districtual al Statelor Unite pentru Tribunalul Districtual din Delaware pentru informaţii suplimentare despre cazul Ivankov, https://www.deepcapture.com/wp-content /uploads/Ivankov-Case.pdf

înapoi la text

67. Reznik, Pismennaya şi White, „Bancherul rus care ştia prea multe” înapoi la text

68. Interviuri ale autorului cu un bancher senior rus, ianuarie şi iunie 2018 înapoi la

text

69. Ibid. înapoi la text

70. Vezi, de exemplu, Leonid Nikitinsky, „Who is Mister Dvoskin?”, *Novaya Gazeta*, 22 iulie 2011

înapoi la text

71. Interviu autor cu fostul bancher rus senior, ianuarie 2018 înapoi la text

72. Interviu autor cu fostul anchetator al Ministerului de Interne, septembrie 2012; interviuri ale autorului cu un bancher rus senior familiarizat cu Dvoskin, ianuarie şi iunie 2018; Anastasia Stognei şi Roman Badanin, „Federalny Reserv: Rassledovanie o tom, kak FSB kryshuet banki”, Proekt media, 1 august 2019

înapoi la text

73. Interviu autor cu foşti bancheri seniori ruşi, iulie 2019 şi iunie 2018 înapoi la text

74. Olga Plotonova, '11 Percent Organizatsii ne Plătit Nalogov'- Sergei Ignatyev, Predsedatel Banka Rossii', *Vedomosti,* 20 februarie 2013
înapoi la text
75. Interviu autor cu fostul ofițer FSB, iunie 2014; interviu autorului cu un bancher rus senior cu legături cu serviciul de securitate, mai 2016
înapoi la text
76. Interviu autorului cu un bancher rus senior cu legături cu serviciul de securitate, mai 2016

înapoi la text

77. Catherine Belton, „Austria Link to Moscow Bank Killing”, *Financial Times*, 27 mai 2007 înapoi la text„Vizita unui bancher central rus ucis în Estonia”, cablul Ambasadei SUA, parte din WikiLeaks datadump, https://wikileaks.org/plusd/cables/06TALLINN1009_a.html; vezi şi: Nico Hines, „Un denunţător rus, asasinat după ce a descoperit un scandal de bani murdari de 200 de miliarde de dolari”, Daily Beast, 10 octombrie 2018

înapoi la text

78. Natalya Morar, „Vyshie Chinovniki Uvodyat Dengi Na Zapad”, *New Times*, 21 mai

2007 înapoi la text

79. Catherine Belton, „Austria Link to Moscow Bank Killing”, *Financial Times*, 27 mai

2007 înapoi la text

80. Schema Diskont Bank presupunea o cale mai simplă. Sute de milioane de dolari au fost transferate offshore dintr-o reţea de companii-paravan ruseşti prin contul de corespondent al Diskont Bank la Raiffeisen Bank din Austria. Ministerul de Interne austriac şi-a lansat propria investigaţie şi a constatat că peste 112 milioane de dolari de la trei companii offshore au fost transferate prin contul Diskont din Raiffeisen către alte cincizeci de firme offshore în interval de patru zile, cu puţin timp înainte de a îngheţa contul. Alexei Frenkel, bancherul care ispăşeşte o pedeapsă de 19 ani de închisoare pentru uciderea lui Kozlov, a susţinut că a fost creat pentru a fi tipul de cădere pentru uciderea comisă de Dvoskin şi Myazin. Vezi: Serghei Khazov-Kassia, 'Pismo iz Labytnangi. Bankir Frenkel obvinyayet General FSB', Radio Svoboda, 7 august 2019
înapoi la text
81. Luke Harding, „Russian Millions Laundered via UK Firms, Leaked Report Says”, *Guardian* , 26 februarie 2018
înapoi la text
82. Bruun şi Hjejle, „Report on the Non-Resident Portfolio at Danske Bank's Estonian Branch”, 19 septembrie 2018
înapoi la text
83. Catherine Belton, „Tax Scam Points to Complicity of Senior Russian Officials”, *Financial Times*, 13 aprilie 2012

înapoi la text

84. Interviu autor cu un bancher rus senior, iunie 2018 înapoi la text

înapoi la text

1. Ibid.
Textul integral al „Spălarea banilor din Rusia: audieri în faţa Comisiei pentru Servicii Bancare şi Financiare, Camera Reprezentanţilor SUA, Congresul O sută al şaselea, prima sesiune, 21, 22 septembrie 1999”înapoi la text
90. Andrew Higgins, Ann Davis şi Paul Beckett, „Money Players: The Improbable Cast of Capitalist Converts Behind BONY Scandal”, *Wall Street Journal*, 30 decembrie 1999; Robert O'Harrow Jr, „3 Firms Links to Russia Probed”, *Washington Post*, 21 octombrie 1999; Paul Beckett şi Ann Davis, „Fourth Firm, Sinex Bank, Called a Focus in Laundering Inquiry”, *Wall Street Journal,* 15 octombrie 1999
înapoi la text
91. Mărturia lui Jonathan M. Winer, fost asistent adjunct al secretarului de stat al SUA, Comisia pentru servicii bancare şi financiare a Camerei Reprezentanţilor SUA, 9 martie 2000

înapoi la text

92. Higgins, Davis şi Beckett, „Jucători cu bani” înapoi la text
93. Bonner şi O'Brien, „Activity at Bank Raises Suspices of Russia Mob Tie”. Oamenii lui Mogilevich au crescut artificial preţul acţiunilor, depunând conturi false, iar mai târziu Mogilevich şi cei mai apropiaţi asociaţi ai săi au fost inculpaţi pentru fraudarea investitorilor.
înapoi la text
94. Timothy L. O'Brien şi Raymond Bonner, „Career Singed in Global Bank Fires”, *New York Times*, 23 august 1999; Mărturia lui Jonathan M. Winer, Comisia pentru servicii bancare şi financiare a Camerei Reprezentanţilor SUA, 9 martie 2000
înapoi la text
95. Mărturia lui Jonathan M. Winer, Comisia pentru servicii bancare şi financiare a Camerei Reprezentanţilor SUA, 9 martie 2000

înapoi la text

96. Vezi capitolul 10 înapoi la text

97. Potrivit unui fost oficial occidental şi a unui fost asociat Mogilevich înapoi la text

98. Interviuri ale autorului cu trei foşti asociaţi Mogilevici, martie şi aprilie 2018 înapoi

la text

99. Ibid. şi raportul FBI despre imperiul Mogilevich obţinut de autorInterviu autor cu fostul asociat Mogilevich, aprilie 2018 înapoi la text

100. Raport FBI despre imperiul Mogilevici. Mogilevici insistase întotdeauna că nu era decât un om de afaceri. Fusese atât de sigur pe sine, încât chiar le-a spus asociaţilor că într-o zi a vrut să facă parte din lista bogată din *Sunday Times*. „Este pur şi simplu omul în care Occidentului îi place să se conecteze la orice”, mi-a spus avocatul lui Mogilevici, Zeev Gordon.

înapoi la text

101. Interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, iulie 2018 înapoi la text

102. Mărturia lui Jonathan M. Winer, Comisia pentru servicii bancare şi financiare a Camerei Reprezentanţilor SUA, 9 martie 2000

înapoi la text

103. Interviu autor cu Winer, decembrie 2018 înapoi la text

104. Timothy L. O'Brien şi Raymond Bonner, „Banker and Husband Tell of Role in Laundering Case”, *New York Times*, 17 februarie 2000
înapoi la text

105. Tom Hays, „Bank of New York to Pay $38 million in Fines”, *Washington Post*, 8 noiembrie 2005
înapoi la text

106. Interviu autorului cu Yury Shvets, mai 2018. Legăturile lui Mogilevich cu serviciul rus de informaţii externe fuseseră menţionate chiar în conversaţiile dintre preşedintele ucrainean Leonid Kucima şi şeful serviciului de securitate ucrainean, care au fost înregistrate şi apoi s-au scurs după ucraineanul, oficialul care i-a făcut să fugă în SUA. întruna dintre conversaţiile din 10 februarie 2000, şeful serviciului de securitate ucrainean, Igor Smeshko, i-a spus lui Kucime că Mogilevich a fost un „agent special al KGB, din primul departament, PGU [braţul de informaţii externe]”. El a povestit despre cum „când s-a prăbuşit Uniunea Sovietică, înainte ca KGB să creeze departamentul K [braţul serviciilor de securitate care supraveghea corupţia şi tranzacţiile bancare - şi de fapt a jucat un rol important în facilitarea transferurilor de numerar negru], când un colonel... a încercat să-l aresteze pe Moghilevici, a fost bătut la cap şi i-a spus: „Nu mergeţi acolo! Acestea sunt primele rânduri ale PGU.”

107. Mărturia lui Jonathan M. Winer, Comisia pentru servicii bancare şi financiare a Camerei Reprezentanţilor SUA, 9 martie 2000

înapoi la text

108. Interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, martie 2018 înapoi la text

109. Interviu autor cu Galeotti, octombrie 2018 înapoi la text

110. Caroline Binham, „Trail of Dirty Money from Danske Bank leads to London Laundromat”, *Financial Times*, 3 octombrie 2018
înapoi la text

111. Interviu autor cu expert independent în spălarea banilor Graham Barrow, noiembrie 2018

înapoi la text

înapoi la text

112. Binham, „Trail of Dirty Money de la Danske Bank Leads to London Laundromat”

înapoi la text

113. Interviu autor cu Graham Barrow, noiembrie 2018 înapoi la text

114. Interviu autor cu parlamentarul britanic, septembrie 2018 înapoi la text

115. Interviu autorului cu fostul ofițer superior KGB, august 2019 înapoi la text

116. Roman Anin, „The Russian Laundromat Superusers Revealed”, Organizated Crime and Corruption Reporting Project, 20 martie 2017
înapoi la text

Capitolul 14: Puterea moale într-un pumn de fier 1. Interviu autor cu Malofeyev, 23

aprilie 2014 înapoi la text 2.Ibid.

3. Sevastyan Kozitsyn, 'Na Volniye Khleba. Avtor IPO „Irkuta” pokkinul MDM Bank radi svoevo biznesa', *Vedomosti,* 15 februarie 2005; Bela Lyaub, „Marshall Vlozhitsa v Oteli”, *Vedomosti,* 18 aprilie 2006; Anastasia Golitsyna, „Sborshchik Kontenta. Marshall Capital Partners skupaet Provaiderov', *Vedomosti*, 25 iunie 2007
înapoi la text

4. Gyuzel Gubeidullina şi Maria Dranishnikova, „„Aktsionernaya Stoimost Nutriteka Uletuchilas” - Konstantin Malofeyev”, interviu, *Vedomosti,* 7 iunie 2010
înapoi la text

5. Consultaţi site-ul fundaţiei pentru membrii consiliului de administraţie: www.fondsw.ru/about#about_directora
înapoi la text

6. Oleg Salmanov şi Igor Tsukanov, „Nezavisimiye na Svyazi. Gosudarstvo menyaet chinovnikov v sovetakh goskompanii na nezavisimykh directorv', *Vedomosti,* 12 ianuarie 2009
înapoi la text

7. Timofei Dzyadko şi Igor Tsukanov, „Direktor Gostelekoma. Rukovoditel Rostelecoma, na baze kotorovo obyedinyayutsya krupneishie gosudarstvenniye telekommunikatsionniye kompanii, budut byvshy investbankir iz Marshall Capital', *Vedomosti*, 14 iulie 2010
înapoi la text

8. Timofei Dzyadko, Irina Reznik şi Igor Tsukanov, 'Kak Kupili Telekomy. Stats krupneishim minoritariem dochek Svyazinvesta Gazprombanku, Vozmozhno, Pomog sam Rostelecom', *Vedomosti*, 20 septembrie 2010; Vladimir Lavitsky şi Inna Erokhina, „Rostelecom zafiksiroval Novovo Aktsionera”, *Kommersant*, 7 septembrie 2010
înapoi la text

9. Interviu autor cu Yurchenko, iunie 2014; vezi, de asemenea, Igor Tsukanov şi Timofei Dzyadko, „Evgeny Yurchenko Protiv Marshalov Svyazi”, *Vedomosti,* 15 septembrie 2010

înapoi la text

10. Interviu autor cu Yurchenko, iunie 2014 înapoi la text

11. A se vedea excelentul Orysia Lutsevych, „Agenţii lumii ruse: grupuri proxy în vecinătatea contestată”, Programul Rusia şi Eurasia, Chatham House, aprilie 2016, www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/ 2016-04-14-agents-russian-world-lutsevych.pdfInterviu autor cu Malofeyev, 23 aprilie 2014 înapoi la text

12. Lutsevici, „Agenţii lumii ruse” înapoi la text

13. Interviu autorului cu fostul ofiţer senior sovietic de informaţii externe, mai 2018 înapoi la text

14. Lutsevici, „Agenţii lumii ruse” înapoi la text

15. https://www.youtube.com/watch?v=gQ-fXZbV9_4 înapoi la text

16. Lutsevici, „Agenţii lumii ruse” înapoi la text

17. Interviu autor cu Batozsky, ianuarie 2015 înapoi la text

18. Valery Litoninsky, „Nazvali sebya Vlastyu: Noviye Nachalniki Donetska”, korrespondent.net, 19 mai 2014 înapoi la text

19. Boris Gont, „Donetskaya Respublika 2005 I DNR 2014: ot fashistov k MMM-schikam”, *Bukvy,* 16 mai 2015 înapoi la text

20. Interviu autor cu Batozsky, ianuarie 2015 înapoi la text

21. V Roşii Vidayut Pasporty Gromadyan Donetskoi Respubliki, tsn.ua, 1 martie 2012, https://tsn.ua/politika/v-rosiyi-vidayut-pasporti-gromadyan-doneckoyi-respubliki.html înapoi la text

22. Interviu autor cu Batozsky, ianuarie 2015 înapoi la text

23. Jan Cienski, „Oligarh Tries to Stamp Kiev Authority on Restive East”, *Financial Times*, 7 martie 2014

24. Roman Olearchyk, „Ukraine Tensions Rise as Two Die in Donetsk Clashes”, *Financial Times,* 14 martie 2014; Jan Cienski, „Activiştii vorbitori de limbă rusă îşi cer propriile referendumuri”, *Financial Times,* 17 martie 2014; Neil Buckley, „Preşedintele eliminat din Ucraina cere referendum regional”, *Financial Times*, 28 martie 2014 înapoi la text

25. Roman Olearchyk, „Turchynov Blames Russia for Unrest in East Ukraine”, *Financial Times,* 7 aprilie 2014 înapoi la text

26. John Reed, „Guvernatorul Donetsk Plays Down Rebel Threat”, *Financial Times*, 25 aprilie 2014; John Reed, „Mob Storms State Security HQ in Donetsk”, *Financial Times*, 3 mai 2014; Guy Chazan, „Separatiştii îndeamnă Rusia să anexeze Doneţk”, *Financial Times*, 13 mai 2014 înapoi la text

înapoi la text

27. Darya Aslamova, „Vice-premier Donetskoi Narodnoi Respubliki Andrei Purgin: Ukraina postavila na Donbasse Krest. Yei lyudi zdyes ne nuzhny', *Komsomolskaya Pravda*, 8 iulie 2014
înapoi la text
28. Courtney Weaver, „Haosul în Donetsk duce la împărţirea în rândurile separatiste”, *Financial Times,* 31 mai 2014

înapoi la text

29. Interviu autor cu Batozsky, ianuarie 2015 înapoi la text
30. Aleksandr Vasovic şi Maria Tsvetkova, „Moscovit evaziv cu trei nume preia controlul rebelilor din Ucraina”, Reuters, 15 mai 2014
înapoi la text
31. Arkhipov, Meyer şi Reznik, „Putin's Soros Dreams of Empire as Allies Wage Ukraine Revolt”, Bloomberg, 16 iunie 2004

înapoi la text

32. Ibid, înapoi la text
33. „Mareşalul Malofeev. Kak Rossiisky Raider Zakhvatil Yugo-Vostok Ukrainy', *The Insider,* 27 mai 2014 (citând o biografie scrisă de Strelkov preluată din e-mailurile piratate de un grup care se autointitulează „Anonimny International”)
34. Vasovic şi Tsvetkova, „Moscovit evaziv cu trei nume preia controlul asupra rebelilor din Ucraina”
înapoi la text
35. Arkhipov, Meyer şi Reznik, „Sorosul lui Puţin visează un imperiu în timp ce aliaţii duc la revoltă în Ucraina”

înapoi la text

36. Ibid. înapoi la text
37. Courtney Weaver, Kathrin Hille şi Neil Buckley, „Pretext and Plotting Behind Crimea's Occupation”, *Financial Times*, 7 martie 2014

înapoi la text

38. Interviu autor cu Batozsky, ianuarie 2015 înapoi la text
39. Dmitri Volcek, „Operatsiya „Dary Volkhov”. Kak RPTs stala otdelom administratsii Putina', Radio Svoboda, 10 martie 2018
înapoi la text
40. „Marshall Malofeyev. Kak Rossiisky Raider Zakhvatil Yugo-Vostok Ukrainy', *The Insider,* 27 mai 2014, citează apeluri telefonice între Strelkov şi Malofeyev interceptate de serviciile de securitate ucrainene.
înapoi la text
41. Interviu autor cu Malofeyev, 23 aprilie 2014; Arkhipov, Meyer şi Reznik, „Visele lui Soros ale lui Puţin despre Imperiu în timp ce aliaţii duc la revoltă în Ucraina”; Courtney Weaver, „Oligarh Emerges as Link Between Russia and Rebels”, *Financial Times,* 25 iulie 2014
înapoi la text
42. Sancţiunile UE emise la 30 iulie 2014, Regulamentul de punere în aplicare al Consiliului (UE) nr. 826/2014

înapoi la text

43. Weaver, „Oligarhul apare ca legătură între Rusia şi rebeli” înapoi la text

44. Arkhipov, Meyer şi Reznik, „Visele lui Soros ale lui Puțin de Imperiu în timp ce Aliații Combat Revolta Ucrainei”Interviu autor, 23 aprilie 2014 înapoi la text

45. www.fondsw.ru/about#about_directora înapoi la text

46. Interviu autor cu omul de bani de la Geneva, 5 mai 2014 înapoi la text

47. Vezi capitolul 2 înapoi la text

48. Interviu autor cu Batozsky, ianuarie 2015 înapoi la text

49. Interviu autor cu Carpenter, septembrie 2015 înapoi la text

50. Interviu autor cu fostul ofițer superior rus de informații externe, mai 2018; a se vedea, de asemenea, Roman Shleynov, „Kak Knyazya Aleksandra Trubetskovo zaverbovali v Svyazinvest”, *Vedomosti*, 15 august 2011; Şcegolev a servit sub acoperire ca corespondent pentru agenția de ştiri de stat rusă ITAR-TASS înapoi la text

51. Interviuri ale autorului cu bărbați bani de la Geneva, decembrie 2012 până în aprilie 2015; vezi capitolul 12 înapoi la text

52. Interviu autor cu fostul ofițer superior rus de informații externe, mai 2018; vezi şi Shleynov, „Kak Knyazya Aleksandra Trubetskovo zaverbovali v Svyazinvest” înapoi la text

53. Goutchkov a făcut parte din consiliul de administrație al Infra Engineering, compania care primea peste 80% din contractele Rostelecom. Vladislav Novy, „Svayzisty Podklyuchili Diplomaticheskiy Kanal. Eks-Glava MID Igor Ivanov voshel v Sovet Direktorov „Infra Engineering”, *Kommersant*, 7 august 2012 înapoi la text

54. Shleynov, „Kak Knyazya Aleksandra Trubetskovo zaverbovali v Svyazinvest” înapoi la text

55. Andrew Higgins, „Foot Soldiers in a Shadowy Battle Between Russia and the West”, *New York Times* ,29 mai 2017

56. A se vedea Neil MacFarquhar, „How Russians Pay to Play in Other Countries”, *New York Times*, 30 decembrie 2016; şi „Martin Nejedly: Zemanovci volici jedi gothaj, foie gras je pro jine”, interviu cu Nejedly, denik.cz, 4 octombrie 2014 înapoi la text

57. „Zemanovce sponszorovala pavucina firem napojena na Putinova pravnika”, iDNES.cz, 3 noiembrie 2018 înapoi la text

58. Higgins, „Foot Soldiers in a Shadowy Battle Between Russia and the West”; Ondrej Soukup, 'Hackeri odhali „otce” proruskych akci v Cesku. Na organiszaci demonstraci ve stredni Evrope dostal 100 tisic eur', *Hospodarske Noviny*, 13 martie 2017 înapoi la text

59. Andrew Higgins, „Out to Inflame EU, Russians Stir up Fringe”, *New York Times*, 25 decembrie 2016; pentru mai multe detalii citiți Dezso Andras, „A Glorious Match Made in Russia”, *Index*, 28 septembrie 2014,

înapoi la text

https://index.hu/english/2014/09/28/a_glorious_match_made_in_russia/ înapoi la text

60. Interviu autor cu omul de bani de la Geneva, 5 mai 2014 înapoi la text
61. Interviuri ale autorului cu omul de bani de la Geneva, 19 decembrie 2013 şi 21 iulie 2014, un al doilea om de bani de la Geneva a confirmat rolul lui Bionda în stabilirea tranzacţiei, precum şi rolul său iniţial în prezentarea lui Total la Timchenko, 20 decembrie 2013, povestea a fost confirmat de un al treilea asociat la Geneva, martie 2014. Total a refuzat să comenteze.
înapoi la text
62. A se vedea site-ul web al Consiliului Economic al Camerei de Comerţ Franco-Russe: https://www.ccifr.ru/ekonomicheskij-sovet/sostav/
înapoi la text
63. Vezi cablul de la ambasadorul SUA la Moscova, William Burns, care discută despre crearea Institutului: https://wikileaks.org/plusd/cables/08MOSCOW375_a.html

înapoi la text

67. Ibid.

înapoi la text

1. Interviu autorului cu fostul ofițer superior rus de informații externe, mai 2018

înapoi la texthttps://wikileaks.org/plusd/cables/08MOSCOW375_a.html înapoi la text

2. Interviu autor cu de Pahlen, 12 mai 2014 înapoi la text
3. împrumutul a fost acordat de First Czech Russian Bank, o bancă cehă care la momentul împrumutului (2014) era deținută în majoritate de un rus pe nume Roman Popov, care anterior a lucrat ca șef adjunct al departamentului financiar al Stroitransgaz, o companie rusă de construcții de conducte achiziționată de Timchenko în 2007. Banca a continuat să fie principala instituție financiară care deservește conturile Stroitransgaz după ce Timchenko a achiziționat compania în 2007 până la sfârșitul anului 2014 (după prelungirea împrumutului), potrivit unui purtător de cuvânt al Stroitransgaz (Andrei Krasavin, „Radikalniye Svyazi", *Kompaniya*, 28 martie 2016). Popov și-a păstrat poziția de șef al băncii, în timp ce președintele Stroitransgaz, Viktor Lorents (înainte și după achiziționarea companiei de către Timchenko) deținea un pachet de 25% din acțiunile băncii cehe. Avocații lui Timchenko au spus că Timchenko nu a jucat niciun rol în decizia băncii de a prelungi împrumutul către Front National.
înapoi la text
4. Karl Laske și Marine Turchi, „The Third Russian Loan of Le Pen", Media Part, 11 decembrie 2014
înapoi la text
5. Agathe Duparc, „Les Casseroles de Konstantin Malofeev, oligarque Russe soutien du Front National", Media Part, 21 februarie 2016

înapoi la text

6. Interviu autor cu Antonio Fallico, iunie 2014 înapoi la text

7. Cablu WikiLeaks: https://wikileaks.org/plusd/cables/09ROME97_a.html înapoi la text
8. Interviu autor cu de Pahlen, 12 mai 2014; Bernard Odehnal, „Gipfeltreffen mit Putins funfter Kolonne", *TagesAnzeiger*, 3 iunie 2014

înapoi la text

9. Interviu autor cu Malofeyev, iunie 2015 înapoi la text
10. James Marson, „Deepening Ties Between Greece and Russia Sow Concerns in the West", *Wall Street Journal*, 14 februarie 2015; Sam Jones, Kerin Hope și Courtney Weaver, „Alarm Bells Sun over Syriza's Russia Links", *Financial Times,* 28 ianuarie 2015
înapoi la text
11. Robert Coalson, „New Greek Government has Deep, Longstanding Ties with Russian Eurasianist Dugin", Radio Free Europe, 28 ianuarie 2015
înapoi la text
12. Asociatul lui Malofeyev este Alexei Komov, reprezentantul Rusiei la mișcarea conservatoare „pro-familie" din SUA, Congresul Mondial al Familiilor și mâna dreaptă a lui Malofeevîn fundația sa caritabilă Vasily cel Mare. Vezi Anton Pospelov, „Miroviye Elity. Beseda s Poslom Vsemirnovo Kongressa Semei v UN Alekseem Komovym', Pravoslavie.ru, 5 septembrie 2013; Tizian di Giovanni și Stefano Vergine, „3 milioane

pentru Salvini", *L'Espresso* , 28 februarie 2019; Alberto Nardelli şi Mark di Stefano, „The Extrem-Right Bromance atthe Heart of Italy's Russian Oii Scandal", BuzzFeed, 12 iulie 2019
înapoi la text
13. Di Giovanni şi Vergine, „3 milioane pentru Salvini"; Nardelli şi di Stefano, „Bromanţul de extremă dreaptă în inima scandalului petrolului rusesc din Italia"

înapoi la text

14. Di Giovanni şi Vergine, „3 milioane pentru Salvini" înapoi la text
15. Acordul a fost raportat pentru prima dată de jurnaliştii *L'Espresso*. A urmat Alberto Nardelli de la BuzzFeed, publicând o înregistrare pe bandă a conversaţiei lui Savoini în octombrie 2018 în care se discuta despre înţelegere: vezi „Dezvăluit: înregistrarea secretă explozivă care arată cum Rusia a încercat să canalizeze milioane de oameni către „Trump european"„, BuzzFeed, 10 iulie 2019

înapoi la text

16. Interviu autorului cu fostul ofiţer superior KGB, august 2019 înapoi la text
17. Nardelli, „Dezvăluit: înregistrarea secretă explozivă care arată cum Rusia a încercat să canalizeze milioane de oameni către „Trump european"„
înapoi la text
18. Sam Jones şi Valerie Hopkins, „Vice-cancelarul austriac filmat în căutarea unor oferte secrete", *Financial Times*, 18 mai 2019
înapoi la text
19. Interviu autor cu asociat de la Geneva, 23 martie 2014
20. în noiembrie 2014, sa raportat că Departamentul de Justiţie al SUA a lansat o anchetă privind spălarea banilor pentru a stabili dacă Timchenko a transferat fonduri din tranzacţii corupte în sistemul financiar american: Christopher M. Matthews şi Andrew Grossman, „Sonda de spălare a banilor din SUA Touches Putin's Inner". Cerc; Procurorii federali care investighează tranzacţiile financiare care implică miliardarul Gennady Timchenko", *Wall Street Journal*, 5 noiembrie 2014. Ancheta nu pare să dea niciun rezultat. într-un interviu acordat agenţiei de ştiri de stat ruse ITAR-TASS, Timchenko a spus că nu poate călători în Europa pentru că are „motive serioase să se teamă de o provocare din partea serviciilor secrete americane". Credeţi-mă, aceasta nu este o invenţie, ci o informaţie absolut concretă despre care nu vă pot spune detaliile din motive evidente': Andrei Vandenko, 'Gennady Timchenko: Za Vsyo v Zhizni Nado Platits. I za znakomstvo s rukovodtsvom strany to zhe', 4 august 2014, ITAR-TASS, https://tass.ru/top-officials/1353227
înapoi la text
21. Interviuri autor cu asociat de la Geneva, 21 iulie 2014; 1 octombrie 2014; 9 decembrie 2014. Timchenko a spus că Bionda nu are nicio legătură cu activităţile sale din China.
înapoi la text
22. Vandenko, 'Gennady Timchenko: Za Vsyo v Zhizni Nado Platits. I za znakomstvo s rukovodtsvom strany to zhe'

înapoi la text

23. Interviu autor cu asociat de la Geneva, 19 martie 2014 înapoi la text

înapoi la text

24. Interviu autor cu un alt asociat de la Geneva, 28 martie 2014 înapoi la text

25. Interviu autor cu asociat de la Geneva, 16 martie 2015 înapoi la text

26. Interviu autor cu un alt asociat de la Geneva, 28 martie 2014 înapoi la text

27. Interviu autor cu asociat de la Geneva, 25 februarie 2013 înapoi la text

28. Jesus Rodriguez, „Gerard Lopez, manual para hacerse millionario”, *El Pais*, 27 decembrie 2015
înapoi la text

29. Printr-o companie pe care o deţinea, numită Sunray Energy, Bionda deţinea de mult timp o acţiune în echipa de curse Lotus Formula 1. Bara de protecţie distrusă pe care a
păstrat-o în biroul său, cealaltă jumătate ţinută la mii de mile spre est, în gimnaziul lui Puţin, a fost o amintire de la una dintre curse. Maşina era condusă de Vitali Petrov, fiul unui partener de afaceri rus al lui Ilya Traber, presupusul mafiot rus care lucrase îndeaproape cu Puţin când controla portul şi terminalul petrolier din Sankt Petersburg, când s-a prăbuşit într-o barieră de la Marele Premiu Monaco. Tânărul Petrov era atât de aproape de regimul lui Puţin, încât Puţin îşi luase şi maşina la o tură când Rusia a organizat prima cursă de Formula 1, la Sankt Petersburg, în 2010. într-un fel, Petrov făcea parte din familie. Grupul Genii prin care Bionda îşi deţinea pachetul de acţiuni în echipa Lotus Formula One a fost fondat Lopez.
înapoi la text

30. Catherine Belton, „în British PM Race, a Former Russian Tycoon Quietly Wields Influence”, Reuters, 19 iulie 2019. De la publicarea acestui articol, avocaţii lui Temerko au spus că este „inexat” şi „defăimător”. Reuters a declarat într-un comunicat: „Suntem alături de poveste”. Articolul îl citează pe Temerko spunând că relaţiile sale cu oamenii din serviciile de securitate ruse au fost „formale” şi nu „personale”. El a negat că are legături în curs cu serviciile de securitate ruse.
înapoi la text

31. Viitoarea soţie a lui Banks, Ekaterina Paderina, fusese salvată de un deputat local, Mike Hancock, care aproape zece ani mai târziu a fost implicat în scandal când s-a aflat că unul dintre consilierii săi parlamentari, o altă tânără rusoaică, a fost deportat din Marea Britanie pentru că MI5 a bănuit că este un spion rus.
înapoi la text

32. Declaraţie publică privind investigaţia ANC privind infracţiunile suspectate ale referendumului UE, 24 septembrie 2019
înapoi la text

33. Adam Ramsay, „National Crime Agency Finds „No Evidence” of Crimes Committed by Arron Banks's Brexit Campaign”, *OpenDemocracy*, 25 septembrie 2019. în plus, Transparency International UK a postat pe Twitter ca răspuns: „Este clar de ceva timp că regulile privind donaţiile politice oferă o protecţie slabă împotriva fondurilor de peste mări, dar interpretarea luată de forţele de ordine în acest caz o face inexistentă”.
înapoi la text

34. Caroline Wheeler, Richard Kerbaj, Tim Shipman şi Tom Harper, „Revealed: Brexit Backer's Golden Connection”, *Sunday Times,* 10 iunie 2018
înapoi la text

Fondul, Charlemagne Capital, a devenit unul dintr-un grup select de investitori străini care participă cu Fondul rus de investiţii directe la o ofertă profitabilă de acţiuni la monopolul de stat al diamantelor Alrosa, la o lună după referendumul din Marea Britanie privind părăsirea UE. Acţiunile Alrosa au fost vândute la preţ redus într-o ofertă realizată cu viteza fulgerului. Documentele de reglementare arată că Mellon deţinea o participaţie de19,4% în fond la momentul tranzacţiei (Charlemagne Capital Limited OPD - Charlemagne Capital - Replacement, *Regulatory News Service*, 30 septembrie 2016). Mellon şi-a renunţat la funcţia de director neexecutiv al fondului la sfârşitul anului 2016, când fondul a fost fuzionat în Fiera Capital, înregistrată în Insulele Cayman (Charlemagne Capital Limited Scheme Effective, *Regulatory News Service*, 14 decembrie 2016).

înapoi la text

35. Interviu autor cu Yakunin, iunie 2013 înapoi la text

36. A se vedea Josh Craddock, „Russia Positions Herself as „Light to the World" during Pro- Family Conference", Aleteia (o organizaţie de ştiri catolică online), 23 septembrie 2014; Anton Shekhovtsov, „Un trandafir cu orice alt nume: Congresul Mondial al Familiilor de la Moscova", http://anton-shekhovtsov.blogspot.com/2014/09/a-rose-by-any-other-name- world- congress.html?m=l. Congresul Mondial al Familiilor şi-a scos numele de la eveniment în ultimul moment din cauza regimului de sancţiuni al SUA, dar toţi liderii săi s- au prezentat totuşi. Vezi şi Casey Michel, „Cum Rusia a devenit liderul dreptei creştine globale", *Politico* , 9 februarie 2017
înapoi la text

37. Craddock, „Rusia se poziţionează ca „lumină pentru lume" în timpul conferinţei pro- familie"

înapoi la text

38. Interviu autor cu Narusova, iunie 2014 înapoi la text

39. Interviu autor cu Yakunin, noiembrie 2016 înapoi la text

40. Ibid. înapoi la text

41. Interviu autor cu Malofeyev, aprilie 2014 înapoi la text

42. Interviu autor cu Yakunin, februarie 2017 înapoi la text

43. Interviu autor cu Yakunin, noiembrie 2016 înapoi la text

44. Interviu autor cu Yakunin, februarie 2017

45. Joseph Biden, „Brookings Hosts Vice President, Joe Biden, for Remarks on the Russia- Ukraine Conflict", Brookings Institution, 27 mai 2015, https://www.brookings.edu/wp- content/uploads/2015/05 /20150527_biden_transcript.pdf
înapoi la text

46. Potrivit stenogramelor apelurilor interceptate obţinute de autor care au făcut parte din cauza procurorilor spanioli. Vezi şi: Anastasia Kirilenko, „Apelurile interceptate dezvăluie legăturile între banda Tambovskaya, şeful Serviciului de Securitate Economică al FSB şi procurorul din Sankt Petersburg", *The Insider,* 8

înapoi la text

ianuarie 2019. Către Michael Carpenter, apoi consilier Biden pentru Rusia, ancheta a fost un adevărat punct de referinţă pentru înţelegerea modului în care a funcţionat Rusia lui Puţin. „A fost un moment cheie care a subliniat fuziunea crimei organizate ruse cu structurile statului”. (Interviu cu autorul, ianuarie 2018)
înapoi la text

47. Vezi raportarea wikileaks prin cablu pe Grinda: https://wikileaks.org/plusd/cables/10MADRID154_a.html

înapoi la text

48. Interviu autor cu Anton Surikov, septembrie 2009 înapoi la text

49. Interviu autor, ianuarie 2018 înapoi la text

50. Interviu autor cu fostul ofiţer senior de informaţii occidentale, octombrie 2016

înapoi la text

51. Interviu autor cu Frank Montoya Jr, iulie 2019 înapoi la text

52. Interviu autor cu Temerko, iunie 2016 înapoi la text

Capitolul 15: Reţeaua şi Donald Trump 1. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi

la text 2.Ibid.

3. „într-un cerc îngust, ei erau deschişi şi lucrau la căi de reformă. Crăpăturile erau deja vizibile. Au fost vremuri foarte interesante', a spus Cigirinsky.
înapoi la text

4. îl cunoscuse pe Bruce Rappaport, bancherul elveţian prin care treceau atât de mulţi bani sovietici din petrol, la Geneva. L-a cunoscut pe Marc Rich, controversatul comerciant de metale cu care sovieticii au tratat şi în anii crepusculari ai Uniunii Sovietice şi i-a fost prezentat lui Alfred Taubman, proprietarul casei de licitaţii Sotheby's, cu care a devenit prieten ferm. Cigirinski a mai spus că a aranjat o primă întâlnire istorică între noul ambasador israelian în Rusia, legendarul general Haim Bar-Lev, primul ambasador sovietic în Israel, Alexander Bovin, şi mentorul său Mihail Milshtein, fostul şef de informaţii militare sovietice., la casa lui Milshtein din Moscova.

înapoi la text

5. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text

6. Interviu autor cu Cigirinsky, iulie 2018 înapoi la text

7. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text

8. Interviu autor cu Shvets, august 2019 înapoi la text

9. Un cablu, datat 12 februarie 2010, de la ambasada SUA la Moscova, descărcat de WikiLeaks, vorbea despre presupusele legături ale lui Luzhkov cu grupul Solntsevskaya: https://wikileaks.org/plusd/cables/10MOSCOW317_a.html

înapoi la text

înapoi la text

10. Interviu autor cu Cigirinsky, octombrie 2019 înapoi la text
11. Interviu autor cu Cigirinsky, aprilie 2019 înapoi la text

Ibid.; interviu autorului cu soția lui Martin Greenberg, mai 2019, care a confirmat că soţul ei a călătorit în Uniunea Sovietică cu Alfred Luciani şi că ambii bărbaţi au lucrat la redactarea regulamentelor cazinoului din Atlantic City: Greenberg a continuat să servească ca preşedinte la Golden Nugget. Interviu autor cu Guy Michaels, un fost coleg de firmă de avocatură care a confirmat că Greenberg a continuat să reprezinte deținătorii de obligațiuni în restructurarea Taj Mahal. Luciani nu a răspuns unei solicitări de comentarii.înapoi la text

12. Interviu autor cu Cigirinsky, aprilie 2019 înapoi la text

13. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text

14. Ibid.; vezi şi Nikolai Sergeyev, „Umer Glava Evikhona”, *Kommersant*, 11 aprilie 2014, pentru confirmarea oficială a parteneriatului lor
înapoi la text

15. Informaţiile oficiale de înregistrare pentru agenţia de traduceri OOO Linkon arată că şi Tchigirinsky a fost partener.

înapoi la text

16. „Capitolul 11 pentru Taj Mahal”, Reuters, 18 iulie 1991 înapoi la text

17. Julie Baumgold, „Fighting Back: Trump Scrambles off the Canvas”, *New York Magazine,* 9 noiembrie 1992

înapoi la text

18. Ibid.

înapoi la text

19. „Taj Mahal is Out of Bankruptcy”, *New York Times*, 5 octombrie 1991; pentru mai multe detalii despre restructurare, consultaţi discuţia în instanţă despre acordul de faliment pre- ambalat înaintea Comisiei de control al cazinourilor din statul New Jersey, disponibil online: https://www.washingtonpost.com/wp-stat/graphics/politics/trump-archive/docs/ audierea-trump-stabilitate-financiara-vol-iv-6-18-1991.pdf
înapoi la text

20. Josh Kosman, „Icahn, Ross Saved Trump Brand from Taj Mahal Casino Mess”, *New York Post*, 25 noiembrie 2016; vezi şi ședința de judecată de mai sus pentru rolul Icahn
înapoi la text

21. Pentru reprezentarea de către Martin L. Greenberg a deținătorilor de obligațiuni: a se vedea discuția în instanță despre acordul de faliment preambalatîn fața Comisiei de control al cazinourilor din statul New Jersey, disponibil online: https://www.washingtonpost.com/wp-stat/graphics/politics/ trump- archive/docs/trump-financial-stability-hearing-vol-iv-6-18-1991.pdf

23. Interviu autor cu Cigirinsky, aprilie 2019

înapoi la text

24. Baumgold, „Fighting Back” înapoi la text

25. Robert L. Friedman, *Red Mafia* , pp.132-3, Little, Brown, 2000; vezi, de asemenea, „Proiectul Tri-State Joint Soviet-Emigré Organizated Crime”, https://www.state.nj.us/sci/pdf/russian.pdf
înapoi la text

26. Jose Pagliery, „Cazinoul lui Trump a fost o problemă de spălare a banilor la scurt timp după deschidere”, CNN, 22 mai 2017; a se vedea, de asemenea, documentele de trezorerie privind decontarea între FinCEN al Departamentului de Trezorerie al SUA şi Asociaţii Trump Taj Mahal, obţinute de CNN: https://assets.documentcloud.org/documents/3727001/Responsive-Docs-for-17-205-F-Pagliery. pdf; De asemenea, bun în acest sens este Seth Hettena, *Trump/Russia: A Definitive History*, pp.25-7, Melville House, 2018

înapoi la text

27. Raportul FBI asupra imperiului Mogilevici obţinut de autor înapoi la text

28. Declaraţie pe propria răspundere a lui Lester McNulty, agent special al FBI, la Tribunalul Districtual al Statelor Unite ale Americii Districtul de Sud din New York, 31 martie 1995
înapoi la text

29. Vezi Hettena, *Trump/Russia* , p.27; şi blogul Hettena pentru fragmentul documentului FBI despre vizitele lui Ivankov la Taj Mahal: https://trump-russia.com/2017/10/06/the- russian-gangster-who-loved-trumps-taj-mahal/
înapoi la text

30. Filmul *Na Deribasovskoi khoroshaya pogoda, iii Na Braiton-Bich Opyat idut Dozhdy* poate fi găsit online pe Yandex.ru

înapoi la text

31. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text

înapoi la text

33. în 2008, *Forbes* şi-a estimat averea la 2,5 miliarde de dolari înapoi la textEkaterina Drankina, „Moskovskaya Neftyanaya Vykhodit na Rynok”, *Ekspert,* 24 aprilie 2000 înapoi la text

34. Matthew Swibel, „The Boomerang Effect: Miliardarul Tamir Sapir a câştigat un pachet exploatând Rusia. Now Crony Capitalism is Getting the Better of Him', *Forbes*, 17 aprilie 2006 înapoi la text

35. Motoko Rich şi William Neuman, „$40 Million Buys Ex-Cabby His Own Corner of 5th Avenue”, *New York Times*, 10 ianuarie 2006; Dan Morrison, „A Man of Many Interests”, *Newsday*, 31 decembrie 2000 înapoi la text

36. Cherney mi-a spus într-un interviu din mai 2007 că au trebuit întotdeauna să coopereze cu elemente ale KGB - atunci nu a existat o altă modalitate de a progresa în afaceri: „Te vor obliga să vinzi prin structurile de stat. Trebuia să plăteşti racheta statului. Ce era atunci piaţa neagră? Era doar o afacere gri. Am fost în afara sistemului, dar am mers mereu pe marginea legii. înapoi la text

37. într-un interviu din septembrie 2019 pentru postul rusesc de televiziune de stat NTV, Kislin s-a lăudat cu prietenia sa cu Trump, susţinând că i-a hrănit borş de mai multe ori şi spunând cum i-a dat lui Trump împrumutul pentru 700 de televizoare în anii şaptezeci.. www.ntv.ru/video/1771880

înapoi la text

38. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text

39. Interviu autorului cu Yury Shvets, fost ofiţer superior KGB de la departamentul de informaţii externe, mai 2018. Agalarov a refuzat să comenteze. înapoi la text

40. Unul dintre partenerii de afaceri ai lui Agalarov a spus mai târziu că o altă parte a afacerii sale din anii nouăzeci l-a legat direct pe Agalarov de „agenţii cvasi-guvernamentale din Rusia”. Agalarov organiza conferinţe comerciale în fosta Uniune Sovietică, despre care partenerul a spus că este „un amestec sensibil de politică, negociere şi bani”. înapoi la text

41. „Leila I Emin”, *Izvestia* , 6 februarie 2006 - în care Agalarov este numit ca acţionar pe piaţa Cherkizovsky; pentru o descriere excelentă a lui Cherkizovsky şi a modului în care a funcţionat, vezi Andrew E. Kramer, „Huge Profits Speli Doom for a 400-Acre Market”, *New York Times*, 28 iulie 2009

42. Unul dintre principalii proprietari de Cherkizovsky, Telman Ismailov, a fost văzut adânc în discuţii cu Arif când Arif a fost arestat în Turcia în 2010 pentru că găzduia o petrecere pe iaht cu prostituate minore: „Telman Ismailov Popal v Skandalnuyu Istoriyu v Turtsii”, *Trend* , octombrie 4 2010. Ziarul a relatat că Ismailov a fost chemat de poliţie pentru a depune mărturie în acest caz. De asemenea, printre cei de pe iaht s-au numărat şi partenerii de afaceri kazahi ai Arif, „trioul” de oameni de afaceri kazahi, conduşi de Alexander Mashkevich, în spatele ENRC.

înapoi la text

43. Interviu autor cu Shvets, mai 2018 înapoi la text

înapoi la text

44. Jon Swaine şi Shaun Walker, „Trump in Moscow: What Happened at Miss Universe in 2013”, *Guardian* , 18 septembrie 2017

înapoi la text

45. Interviu autor cu Shvets, mai 2018 înapoi la text

46. A se vedea Biroul General de Contabilitate al Statelor Unite, „Suspicious Banking Activities: Possible Money Laundering by US Corporations Formed for Russian Entities”, octombrie 2000. O scrisoare din 28 noiembrie 2000 din partea consilierului global al Citigroup, Michael A. Ross, către Biroul General de Contabilitate al SUA. confirmă că Kaveladze este persoana care dirijează aceste fluxuri de bani suspecte. Acesta precizează că Citigroup nu a detectat nicio activitate ilegală în conturile aferente Kaveladze, pe care a început să le deschidă din octombrie 1991, dar că de atunci le-a închis pe toate, subliniind insuficienţe în procedurile băncii care nu au reuşit să detecteze „activitate discutabilă”. vezi, de asemenea, Raymond Bonner, „Laundering of Money Seen as „Easy”„, *New York Times,* 29 noiembrie 2000
înapoi la text

47. Comunicat de presă: „Levin Releases GAO Report on Vulnerabilities to Money Laundering in US Banks”, 29 noiembrie 2000; pentru legăturile KGB ale bancherului leton, a se vedea Knut Royce, „San Francisco Bank Linked to Laundering Probe at Bank of New York”, Center for Public Integrity, 9 decembrie 1999
înapoi la text

48. Scrisoare din partea consilierului global al Citigroup, Michael A. Ross, către Oficiul General de Contabilitate al SUA, 28 noiembrie 2000
înapoi la text

50. Interviu autor cu fostul oficial de la Kremlin, iunie 2018; interviu autorului cu fostul ofiţer superior de informaţii ruseşti, mai 2018

înapoi la text

51. Interviu autorului cu o persoană familiarizată cu problema, mai 2018 înapoi la text

52. Royce, „San Francisco Bank Linked to Laundering Probe at Bank of New York”; Sam Zuckerman, „Scandalul rusesc de spălare a banilor atinge SF Bank”, *San Francisco Chronicle,* 23 septembrie 1999; Robert O'Harrow Jr, „3 Firms Links to Russia Probed”, *Washington Post*, 21 octombrie 1999: Andrew Higgins, Ann Davis şi Paul Beckett, „Money Players: The Improbable Cast of Capitalist Converts Behind BONY Scandal”, *Wall Street Journal*, 30 decembrie 1999: 8 milioane de dolari au fost transferaţi prin Benex din conturi la Bank of New York în conturi la Commercial Bank of San Francisco. în plus, Banca Sinex, înregistrată în Nauru, prin care multe dintre plăţile către Benex au fost mai întâi transferate din Rusia, avea un cont de corespondent la banca din San Francisco.

înapoi la text

53. Interviu autor cu Shvets, mai 2018 înapoi la text

54. Interviu autor cu Shvets, august 2019; interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, martie 2018, care a spus: „După ce Departamentul de Justiţie a închis schema Bank of New York, au început să trimită bani prin organizaţia Trump. Organizaţia Trump avea

înapoi la text

înapoi la text

canale care nu puteau fi niciodată deschise ruşilor sau Seva la acea vreme... Banii la care aveau acces ruşii erau mult mai mari decât orice investitor american până la acel moment... Ruşilor nu le păsa dacă banii era în siguranţă. Trump le-ar putea oferi acces nimeni altcineva. Pentru Mikhas şi Seva câteva sute de milioane de dolari nu sunt mulţi bani. Dar pentru Trump sunt mulţi bani. O mulţime de bani. Alan Garten, consilierul general al Organizaţiei Trump, nu a răspuns la o solicitare de comentarii.

înapoi la text

55. Interviu autor cu Shvets, august 2019 înapoi la text

56. Garten a spus FTÎn legătură cu Bayrock: „Când faci diligenţă, acţionezi cu bună-credinţă şi încerci să te uiţi la toate materialele relevante, dar există doar un anumit grad în care poţi privi lucrurile. Poţi face cât mai mult posibil, dar eşti limitat la înregistrările publice. Tom Burgis, „Dirty Money: Trump and the Kazakh Connection”, *Financial Times*, 19 octombrie 2016Timothy L. O'Brien şi Eric Dash, „Is Trump Headed for a Fall?”, *New York Times,* 28 martie 2004

înapoi la text

57. Ibid. înapoi la text

58. Timothy L. O'Brien, „Trump, Russia and a Shadowy Business Partnership”, Bloomberg, 21 iunie 2017
înapoi la text

59. Interviu autor cu Sater, mai 2018. Era vag despre când a fost această primă întâlnire cu Trump - mai întâi a spus 2000, apoi 2001. într-o depoziţie din 23 ianuarie 2008 pentru un caz judiciar *New York Times, el a spus prima sa întâlnire cu* membri ai Organizaţiei Trump a fost în 2001, sau „mai mult ca sigur începând cu 2002”. Procesele ulterioare intentate de Jody Kriss, fostul director financiar Bayrock, a spus că Sater s-a alăturat Bayrock în 2002.

înapoi la text

60. Interviu autor cu doi foşti asociaţi Mogilevich, martie şi iulie 2018 înapoi la text

61. Interviu autor cu Sater, mai 2018 înapoi la text

62. Statele Unite ale Americii v. Felix Sater, dosar penal nr. 98 CR 1101, scrisoare de la DoJ depusă sub sigiliu judecătorului I. Leo Glasser, 27 august 2009
înapoi la text

63. A se vedea, de asemenea, documentele instanţei referitoare la acuzaţiile împotriva Sater: Statele Unite ale Americii împotriva lui Felix Sater, semnate de Zachary Carter, procurorul Statelor Unite din Districtul de Est din New York; transcrierea sentinţei împotriva lui Sater (acolo numit John Doe, iar în transcriere drept „Felix Slater”) în faţa onorabilului I. Leo Glasser, judecător principal de district din Statele Unite, 23 octombrie 2009; Plângere şi declaraţie pe propria răspundere în sprijinul mandatelor de arestare, Declaraţie pe răspundere Leo Taddeo, aprilie 1998; comunicat de presă de la procurorul Statelor Unite, districtul de est al New Yorkului, „19 acuzaţi inculpaţi în schema de fraudă pe acţiuni care a fost protejată şi promovată de crimă organizată”, 2 martie 2000, https://www.washingtonpost.com/wp-stat/graphics /politics/trump-archive/docs/press- release-doj-howard-safir-bayrock.pdf
înapoi la text

64. Mai multe detalii despre schema care menţionează implicarea AR Baron în Statele Unite ale Americii împotriva lui Frank Coppa şi colab.; pentru legătura cu schema Bank of New
York/Benex, a se vedea Glenn R. Simpson şi Paul Beckett, „UK Probe Possible Link Between Russian Case, AR Baron”, *Wall Street Journal*, 24 septembrie 1999

înapoi la text

65. Interviu autor cu Sater, mai 2018 înapoi la text

66. Interviu autor cu Shvets, mai 2018; interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, martie 2018
înapoi la text
67. Statele Unite ale Americii v. Felix Sater, dosar penal nr. 98 CR 1101, scrisoare de la DOJ depusă sub sigiliu judecătorului I. Leo Glasser, 27 august 2009

înapoi la text

68. Ibid. înapoi la text

69. Ibid. înapoi la text

70. Friedman, *Red Mafia* , pp.55-7 înapoi la text

71. Statele Unite ale Americii împotriva Felix Sater, dosar penal nr. 98 CR 1101 înapoi

la text
72. Interviu autor cu Shvets, august 2019; Kalmanovich a fost asasinat în noiembrie 2009. în acea perioadă, Sater şi-a încheiat cooperarea cu FBI.

înapoi la text

73. Interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, martie 2018 înapoi la text

74. Interviu autor cu fostul asociat Mogilevich, iulie 2018 înapoi la text

75. Interviu autor cu Sater, mai 2018 înapoi la text

76. Ibid. înapoi la text
77. Vezi capitolul 13 . în 2018, Myazin a fost condamnat pentru deturnare de fonduri de la Promsberbank conectate la schemele Moldovan şi Deutsche Bank, în timp ce Dvoskin a rămas liber. Vezi şi Leonid Nikitinsky, „Who is Mister Dvoskin?", *Novaya Gazeta*, 22 iulie 2011

înapoi la text

78. Interviu autor cu Sater, mai 2018 înapoi la text

79. Ibid. înapoi la text

80. Ibid. înapoi la text
81. Arif avea legătură şi cu Aras Agalarov, prin coproprietari azeri ai pieţei Cherkizovsky, care erau asociaţi ai săi.
înapoi la text
82. Mashkevich a început în afaceri la sfârşitul anilor optzeci ca vicepreşedinte la Seabeco, firma comercială înfiinţată de Boris Birshtein, numită de FBI şi de informaţiile elveţiene drept asociat al Solntsevskaya. (Un fost asociat al lui Mogilevich a susţinut că trio-ul a continuat să lucreze cu Solntsevskaya.)

înapoi la text

83. Interviu autor cu Sater, mai 2018 înapoi la text

84. Ibid. înapoi la text

85. Andrew Rice, „The Original Russia Connection”, *New York Magazine*, 7 august 2017

înapoi la text

86. Ibid.; Depoziţie Felix Sater, 1 aprilie 2008, în Trump v. O'Brien înapoi la text

87. Interviu autor cu Sater, mai 2018 înapoi la text

88. O'Brien, „Trump, Rusia şi un parteneriat de afaceri umbrit” înapoi la text
89. Prima poveste despre interesul Trump/Bayrock pentru proiect a fost Tom Stieghorst, „Trump Eyes Oceanfront Land Aventura Firm to Market Project in Lauderdale”, *South Florida Sun-Sentinel*, 12 decembrie 2003. Trump este descris ca dezvoltator, în timp ce Bayrock este doar menționat ca partener. Dar mai târziu, când totul a luat formă de para, adevărul a apărut: Trump a fost acolo doar pentru a lua o taxă de licenţă, şi nu a fost dezvoltatorul: Michael Sallah şi Michael Vasquez, „Failed Donald Trump Tower Thrust into GOP Campaign for Presidency”. *Miami Herald*, 12 martie 2016. (Bayrock a cumpărat teren pentru 40 de milioane de dolari, apoi a primit un împrumut suplimentar de 139 de milioane de dolari pentru construcție.)
înapoi la text
90. Glen Creno şi Catherine Burrough, „Trump Raises Stakes: Camelback's Glitzy Boom Continues”, *Arizona Republic*, 13 noiembrie 2003; Depoziția Sater, 1 aprilie 2008, în Trump v. O'Brien, p.60, arată, de asemenea, clar că Phoenix şi Fort Lauderdale au fost primele proiecte pe care Bayrock le-a propus lui Trump. „Î: Aţi spus că aţi prezentat anumite oportunităţi domnului Flicker şi domnului Reese [directivii Organizaţiei Trump]. Inițial, ce oportunităţi erau acelea? R: Fort Lauderdale şi Phoenix. Şi am discutat, în general, în ce zone la nivel național şi mondial era interesată să se extindă Organizația Trump şi care au fost oportunitățile de a colabora reciproc asupra acestor diverse oportunități.
înapoi la text
91. Michael Stoler, „Parking Lots and Garages go the Way of the Dinosaurs”, *New York Sun* , 16 februarie 2006; prospectul Bayrock 2007 conţine mai multe detalii despre proiect
înapoi la text
92. Trump dezvăluie participația de 18% pe care o deține în Trump SoHo într-o depoziție din 2007 pe care a dat-o în cauza Donald J. Trump v. Timothy L. O'Brien. Consultați: assets.documentcloud.org/documents/2430267/trumps-lawsuit-on-net-worth.pdf Vedeți şi: O'Brien, „Trump, Russia and a Shadowy Business Partnership”
înapoi la text
93. Copie a petiției Trump Casino Holdings LLC pentru capitolul 11 faliment, depusă la 21 noiembrie 2004
înapoi la text
94. Interviu cu autorul cu Blum, decembrie 2018. Alan Garten, consilier general al Organizației Trump, nu a răspuns la o solicitare de comentarii.
înapoi la text
95. Tom Burgis, „Tower of Secrets: The Russian Money Behind a Donald Trump Skyscraper”, *Financial Times*, 12 iulie 2018
înapoi la text

96. Jody Kriss şi Michael Ejekam v. Bayrock Group LLC şi colab., Tribunalul Districtual al Statelor Unite, Districtul de Sud din NY. Versiunea iniţială a procesului pentru racket al lui
Kriss este disponibilă: www.documentcloud.org/documents/3117825-Qui-Tam-Complaint- With-Exhibit-a-and-Attachments.html#document/pl. Vezi şi: Andrew Rice, „The Original Russia Connection", *New York Magazine*, 7 august 2017. Procesul a fost ulterior modificat de două ori, în care unele dintre aceste revendicări specifice au fost eliminate. Bayrock a soluţionat procesul în februarie 2018. A se vedea: „Firma imobiliară Trump-Linked Settles Suit by Ex-Employee", Bloomberg, 23 februarie 2018
înapoi la text
97. Ibid.; Marc Champion, „How a Trump SoHo Partner Ended Up with Toxic Mining Riches from Kazakhstan", Bloomberg, 11 ianuarie 2018. Afirmaţia despre accesarea conturilor de numerar de la Bayrock de la o rafinărie de crom din Kazahstan a fost, de asemenea, renunţată ulterior din proces după acuzaţiile că ar fi avut fost obţinută necorespunzător.
înapoi la text
98. Craig Shaw, Zeynep Sentek şi Stefan Candea, „World Leaders, Mobsters, Smog and Mirrors", *Football Leaks, The Black Sea ,* 20 decembrie 2016
înapoi la text
99. Jody Kriss şi Michael Ejekam vs Bayrock Group LLC şi colab., Tribunalul Districtual al Statelor Unite, Districtul de Sud din NY. Versiunea iniţială a procesului pentru racket a lui Kriss este disponibilă: www.documentcloud.org/documents/3117825-Qui-Tam-Complaint- With-Exhibit-a-and-Attachments.html#document/pl; O'Brien, „Trump, Rusia şi un parteneriat de afaceri umbrit"

înapoi la text

100. Ibid.

înapoi la text
101. Robyn A. Friedman, „Trump Puts Stamp on Project; Tată şi fiu îl adaugă pe faimosul newyorkez ca partener pentru a construi Sunny Isles Towers, *South Florida Sentinel,* 30 ianuarie 2002
înapoi la text
102. Nathan Layne, Ned Parker, Svetlana Reiter, Stephen Gray şi Ryan McNeill, „Elita rusă a investit aproape 100 de milioane de dolari în clădirile Trump", Reuters, 17 martie 2017

înapoi la text

103. Ibid.

înapoi la text
104. Pentru relatări bune despre cariera lui Shnaider, a se vedea Tony Wong, „Meet the Man Behind Trump Tower", *Toronto Star,* 4 decembrie 2004; Heidi Brown şi Nathan Vardi, „Omul de oţel: Alex Shnaider a devenit miliardar în fabricile de oţel slab iluminate din
Europa de Est. Cum va face faţă strălucirii lumii occidentale?', *Forbes*, 28 martie 2005; Michael Posner, „Omul invizibil; Dar pentru maşină, ar putea fi, *Globe and Mail*, 27 mai 2005

înapoi la text

105. Raportul FBI din 1995 despre imperiul Mogilevici obţinut de autor înapoi la text

106. Prospect Bayrock 2007 înapoi la text

107. Vezi capitolul 2 înapoi la text

108. Raport FBI despre imperiul Mogilevici înapoi la text

109. Raportul informaţiilor elveţiene, obţinut de autor şi datat iunie 2007, menţionează „legăturile strânse” ale lui Birshtein cu grupul de crimă organizată Solntsevskaya. (Un proces din 2005 intentat în Ontario de fiul lui Birshtein, Alon, susţine că în 1995, în timp ce acesta locuia în Belgia, Birshtein a devenit subiectul unei anchete penale internaţionale. „Poliţia rusă, americană, elveţiană şi belgiană a bănuit că inculpatul era un membru al mafiei Solntsevskaya... Ei credeau că este complice al unui gangster rus notoriu pe nume Serghei Mihailov”, se arată în copie a procesului.
înapoi la text

110. Charles Clover, „Questions over Kuchma's Advisor Cast Shadows”, *Financial Times*, 29 octombrie 1999
înapoi la text

111. Mark MacKinnon, „Searching for Boris Birshtein”, *Globe and Mail*, 29 decembrie 2018. Când a fost contactat prin telefon, Birshtein a refuzat orice comentariu suplimentar pentru mine. Avocatul Birshtein citat în raportul Globe, Gavin Tighe, a spus că nu a mai fost instruit de domnul Birshtein atunci când acest autor l-a contactat pentru comentarii suplimentare.
înapoi la text

112. Alain Lallemand, „Coordonare. Des Retards, des délais dépasses, des incohérences', *Le Soir*, 18 ianuarie 2017

înapoi la text

113. Burgis, „Turnul Secretelor” înapoi la text

114. Ned Parker, Stephen Grey, Stefanie Eschenbacher, Roman Anin, Brad Brooks şi Christine Murray, „Ivanka and the Fugitive from Panama”, Reuters, 17 noiembrie 2017

înapoi la text

115. Ibid.

înapoi la text

116. Ibid. într-un interviu acordat Reuters, Nogueira a spus că nu-şi aminteşte să fi făcut vreuna dintre afirmaţiile de pe înregistrare şi a negat că a spălat numerar prin proiectul Trump sau a manipulat bani din droguri.
înapoi la text

117. Ibid. Dosarul penal împotriva Altshoul pentru fraudă ipotecară a fost abandonat un an mai târziu; cazul împotriva lui Kavalenka a fost, de asemenea, abandonat în 2005, după ce principalii martori, presupuse prostituate, nu s-au prezentat în instanţă.
înapoi la text

118. Donald Trump, „Mr. Trump îşi apără cu fermitate numele bun”, *Wall Street Journal*, 28 noiembrie 2007

înapoi la text

119. Prospect Bayrock 2007 înapoi la text

120. Interviu autor cu Cigirinsky, iulie 2018 înapoi la text

121. Jody Kriss şi Michael Ejekam v. Bayrock Group LLC şi colab., Tribunalul Districtual al Statelor Unite, Districtul de Sud al NY

înapoi la text

122. Ibid. înapoi la text

123. în Islanda, FL Group a dat faliment. Dar în Delaware, una dintre brațele sale de proprietate, FLG Property I, a continuat să funcţioneze, arată documentele obţinute de autor.
înapoi la text

124. Sallah şi Vasquez, „Failed Donald Trump Tower Thrust into GOP Campaign for Presidency”, *Miami Herald*, 12 martie 2016

înapoi la text

125. Conform documentelor obţinute de autor, înapoi la text

126. O'Brien, „Trump, Russia and a Shadowy Business Partnership” înapoi la text

127. Ben Protess, Steve Eder şi Eric Lipton, „Trump Organization will Exit from Its Struggling SoHo Hotel in New York”, *New York Times,* 22 noiembrie 2017

înapoi la text

128. Gary Silverman, „Enigma rusă a lui Trump”, *Financial Times*, 14 august 2016

înapoi la text

129. Cribb, Chown, Blackman, Varhnham O'Regan, Maidenberg şi Rust, „How Every Investor Lost his Money on Trump Tower Toronto (but Donald Trump Made Millions Anyway)”, *Toronto Star,* 21 octombrie 2017

înapoi la text

130. Interviu autor cu Blum, decembrie 2018 înapoi la text

131. Depoziţie Felix Sater, 1 aprilie 2008, în Trump v. O'Brien înapoi la text

132. Ibid. înapoi la text

133. 'Ispaniya Vernet Rossii Khranitelya Kompromata', *Rosbalt,* 10 iunie 2013 înapoi la text

134. Interviu autor cu Sater, mai 2018 înapoi la text

135. Nikolai Mikhailev, „Rossiya Umenshilas v Razmerakh”, *RBKDaily*, 14 martie 2012

înapoi la text

136. Alan Cullison şi Brett Forrest, „Trump Tower Moscow? A fost sfârşitul unui impuls lung şi eşuat de a investi în Rusia”, *Wall Street Journal*, 30 noiembrie 2018 înapoi la text
137. Irina Gruzinova, „Milliarder Aras Agalarov: „Ya ne umeyu zarabatyvats na gosudarstvennikh stroikakh”„, *Forbes Rusia*, 11 martie 2015

înapoi la text

138. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text

139. Interviu autor cu bancher senior din Moscova, ianuarie 2017 înapoi la text
140. Anthony Cornier şi Jason Leopold, „Trump Moscow: The Definitive Story of How Trump's Team Worked the Russia Deal during the Campaign”, BuzzFeed, 17 mai 2018 înapoi la text
141. Matt Apuzzo şi Maggie Haberman, „Trump Associate Boasted that Moscow Business Deal „Will Get Donald Elected”„, *New York Times*, 28 august 2017

înapoi la text

142. „Citeşte e-mailurile despre Donald Trump Jnr”, *New York Times*, 11 iulie 2017

înapoi la text
143. Jo Becker, Adam Goldman şi Matt Apuzzo, „Russian Dirt on Clinton? „îmi place”, Donald Trump Jnr. Said”, *New York Times,* 11 iulie 20217

înapoi la text

144. Ibid.

înapoi la text
145. Philip Bump, „A Timeline of the Roger Stone-Wikileaks Question”, *Washington Post,* 30 octombrie 2018

înapoi la text

146. Ibid.

înapoi la text
147. David Filipov şi Andrew Roth, „ „Da, am făcut”: Instituţia Rusiei se bazează pe victoria lui Trump; Ruşii nu s-au putut abţine să se bucure puţin de victoria lui Trump”, *Washington Post, 9* noiembrie 2016 înapoi la text
148. Andrew Osborn, „Politica externă a lui Donald Trump „Aproape exact la fel ca Putin”, spune Kremlinul”, Reuters, 10 noiembrie 2016

înapoi la text

149. Interviu autor cu Shvets, august 2019 înapoi la text

150. Interviu autor cu un înalt oficial rus, februarie 2017 înapoi la text
151. Interviu autor cu Shvets, august 2019; Donald Trump, Scrisoare deschisă, „There's Nothing Wrong with America's Foreign Defense Policy that a Little Backbone Can't Cure”, *Washington Post*, 2 septembrie 1987. Accesat de la:

https://assets.documentcloud.org/documents/4404425/Ad -in-The-Washington-Post-from-Donald-Trump.pdf

înapoi la text

152. Depoziție Sater, 1 aprilie 2008, în Trump v. O'Brien înapoi la text
153. Ibid. Sater a spus că Bayrock a plătit 250.000 de dolari Organizației Trump pentru proiectul Trump Tower din Phoenix „pentru a începe contractul cu ei pentru serviciile prestate", precum și o plată „lună în curs de desfășurare" pentru serviciile de dezvoltare - deși a spus că nu își amintește cât de mult această plată a fost. Garten, consilierul general al Organizației Trump, nu a răspuns la o solicitare de comentarii cu privire la cât de mult a primit Organizația Trump în astfel de taxe de la Bayrock sau dacă au fost în vigoare aranjamente similare pentru proiectele Bayrock din Fort Lauderdale și Trump SoHo.

înapoi la text

154. Transcrierea interviului complet al lui Millian cu ABC News, iulie 2016 înapoi la text

155. Interviu autor cu Shvets, august 2019 înapoi la text

156. Interviu autor cu Zatulin, octombrie 2016 înapoi la text

157. Interviu autor cu Yakunin, iulie 2016 înapoi la text

158. Interviu autor cu Yakunin, noiembrie 2017 înapoi la text

159. Ibid. înapoi la text
160. Shane Harris, Josh Dawsey și Ellen Nakashima, „Trump Told Russian Officials in 2017 He wasn't Concerned About Moscow's Interference in US Election", *Washington Post*, 28 septembrie 2019
înapoi la text
161. Sharon LaFraniere, Nicholas Fandos și Andrew E. Kramer, „Fostul trimis în Ucraina mărturisește „afirmații false" înlăturate", *New York Times,* 12 octombrie 2019

înapoi la text

162. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text
163. Transcrierea conferinței de presă Trump-Putin, Helsinki, 16 iulie 2018, www.kremlin.ru/events/president/ne ws/5 8017

înapoi la text

164. Ibid.

înapoi la text
165. Interviu autor cu Galeotti, februarie 2018. Vezi și Simon Shuster, „How Putin's Oligarchs got Inside the Trump Team", *Time*, 20 septembrie 2018

înapoi la text

166. Interviu autor cu fostul apropiat al miliardarului rus, iunie 2017 înapoi la text

167. Interviu autor cu un bancher senior occidental, mai 2013 înapoi la text
168. Interviu autor cu un senior om de afaceri rus, martie 2017 înapoi la text
169. Interviu autor cu Cigirinsky, mai 2018 înapoi la text
170. Interviu autor cu Graham, mai 2018 înapoi la text
171. Interviu autor cu fostul apropiat Abramovici, mai 2017 înapoi la text
172. Interviu autor cu fostul apropiat al miliardarului rus, iunie 2017 înapoi la text
173. „Kremlinul spune că ancheta lui Mueller în Rusia este inutilă”, Reuters, 29 mai 2018 înapoi la text

174. Interviu autor cu Shvets, august 2019 înapoi la textKnut Royce, „FBI Tracked Alleged Russian Mob Ties of Giuliani Campaign Supporter”, Centrul pentru Integritate Publică, 14 decembrie 1999. Royce detaliază modul în care Kislin a dat 14.250 USD în donaţii directe către Giuliani între 1994 şi 1997, precum şi a găzduit evenimente de strângere de fonduri. El descrie, de asemenea, un raport Interpol din 1996 care arată că Trans Commodities a lui Kislin a făcut schimb cu metale pentru Mikhail Chernoy, reputatul mafiot rus. Kislin s-a lăudat cu prietenia sa personală cu Trump, susţinând într-un interviu din septembrie 2019 pentru postul rusesc de stat NTV că i-a hrănit borş de mai multe ori: https://www.ntv.ru/video/1771880

înapoi la text

175. https://www.ntv.ru/video/1771880 înapoi la text

176. Ibid. înapoi la text

177. Darren Samuelson şi Ben Schreckinger, „Indicted Giuliani Associate Attend Private '16 Election Night Party for „Friend” Trump”, *Politico*, 11 octombrie 2019. Articolul menţionează o fotografie postată de Parnas cu el însuşi cu Trump la Casa Albă în mai 2018. Trump a respins semnificaţia acesteia, „pentru că am o poză cu toată lumea”.
înapoi la text

178. Aubrey Belford şi Veronika Melkozerova, „Meet the Florida Duo Helping Giuliani Investigate for Trump in Ukraine”, Organizated Crime and Corruption Reporting Project, 22 iulie 2019
înapoi la text

179. A se vedea, de asemenea, Rosalind S. Helderman, Tom Hamburger, Josh Dawsey şi Paul Sonne, „How Two Soviet-Born Emigres Made it Into Elite Trump Circles”, *Washington Post,* 13 octombrie 2019.
înapoi la text

180. Aram Roston, Karen Freifeld şi Polina Ivanova, „Indicted Giuliani Associate Worked on Behalf of Ukrainian Oligarch Firtash”, Reuters, 11 octombrie 2019. Pentru sumele defalcate de Parnas şi Fruman, a se vedea Michael Sallah şi Emma Loop, „Two Key Players”. Cheltuit generoasă în timp ce au săpat după murdărie pe Biden, BuzzFeed, 9 octombrie 2019
înapoi la text

181. Vicky Ward şi Marshall Cohen, „Sunt cel mai bine plătit interpret din lume”: Lev Parnas, asociatul inculpat al Giuliani, a declarat că oligarhul ucrainean a apreciat veniturile extraordinare”, CNN, 1 noiembrie 2019

182. Matt Zapotosky, Rosalind S. Helderman, Tom Hamburger, Josh Dawsey, „Procurorii suspectează legăturile între magnatul ucrainean al gazului, Giuliani Associates”, *Washington Post,* 23 octombrie 2019
înapoi la text

183. Declaraţia de deschidere a ambasadorului William B. Taylor la Comitetul de informaţii al Camerei, 22 octombrie 2019

înapoi la text

184. Interviu autor cu fostul bancher rus senior, septembrie 2019 înapoi la text

185. Interviu autor cu un senior om de afaceri rus, martie 2017 înapoi la text
Epilog

înapoi la text

înapoi la text

1. Pentru cea mai bună relatare a ceea ce sa întâmplat cu Shestun, a se vedea Arkady Ostrovsky, „A Russian Tale: The Rise and Fall of Alexander Shestun”, *The Economist, 22* decembrie 2018; vezi, de asemenea, biografia oficială a lui Shestun pentru detalii despre cariera lui de afaceri din anii nouăzeci: cyclowiki.org/wiki/Aleksandr_Vyacheslavovich_Shestun

înapoi la text

2. Ostrovsky, „A Russian Tale” înapoi la text

3. Interviu autor cu un bancher senior rus, iunie 2018 înapoi la text

4. Anna Krasnoperova, „Arestovanny Aleksandr Shestun Rasskazal o Korruptsii v FSB”, *The Insider,* 26 iunie 2018, https://theins.ru/news/107934
înapoi la text

5. „Tebya pereedut katkom - general FSB ugrozhayet v Administratsii prezidenta”, pasmi.ru, 20 aprilie 2018, https://pasmi.ru/archive/208765/ (cu înregistrare audio şi video)
înapoi la text

6. 'FSB Schitaet Gubernatora Vorobyova Opasnee Banditov', Pasmi.ru, 11 noiembrie 2018, https://pasmi.ru/archive/223752/ (tot cu inregistrare audio)

7. Ibid. Lalakin era şeful grupului Podolsk din regiunea Moscovei cu care fostul şef al Promsberbank, Alexander Grigoryev şi Ivan Myazin lucraseră la schemele moldoveneşti şi de comerţ în oglindă.

înapoi la text

8. Interviu autor cu insider de la Kremlin, februarie 2017 înapoi la text

9. Interviu autor cu magnatul rus, februarie 2017 înapoi la text

10. Aleksei Navalny, „Kto Obyedaet Rosgvardiyu”, FBK, 23 august 2018 înapoi la text

11. Interviu autor cu magnatul rus, septembrie 2019 înapoi la text

12. Interviu autorului cu un avocat occidental, septembrie 2019. Până în Crimeea, Puţin se angajase în mod repetat să facă din Rusia a cincea economie mondială până în 2020. Părea pe cale să facă acest lucru. în 2011, Centrul pentru Cercetare Economică şi de Afaceri a prezis că Rusia va atinge locul patru până în 2020 (a se vedea Philip Inman, „Brazii passes UK to Become World's Sixth Largest Economy”, *Guardian* , 26 decembrie 2011). în 2013, Rusia s-a clasat pe locul 8 al economiei mondiale, potrivit FMI. în 2019, a fost numărul 11.

înapoi la text

13. Interviu autor cu fostul oficial guvernamental, aprilie 2019 înapoi la text

14. „Korotko o tom, skolko milliardov ₽ na kakie strany tratit Rossiya”, Telekanal Dozhd, 15 noiembrie 2018. Vezi şi: Andrei Biryukov şi Evgeniya Pismennaya, „Russia Dips into Soviet Playbook in Bid to Buy Allies Abroad”, Bloomberg, octombrie 23 2019. Până în 2022, era de aşteptat ca Rusia să dubleze împrumuturile anuale la export către ţări

străine la 6 miliarde de dolari, a raportat Bloomberg, o întoarcere la vremurile practicilor sovietice.

înapoi la text

15. Interviu autor cu Milov, septembrie 2018 înapoi la text

16. Interviu autor cu Hodorkovski, iulie 2016 înapoi la textInterviu autor cu un bancher

senior rus, iunie 2018 înapoi la text

17. Interviu autor cu magnatul rus, ianuarie 2019 înapoi la text

18. Interviu autor cu un bancher rus senior, ianuarie 2019 înapoi la text

19. Interviu autor cu Pugaciov, iulie 2015 înapoi la text

20. Interviu autor cu Pugaciov, septembrie 2014 înapoi la text

21. Interviu autor cu Pugaciov, ianuarie 2019 înapoi la text

Index

Numerele paginilor din acest index se referă la versiunea tipărită a acestei cărți; nu se potrivesc cu paginile cărții dvs. electronice. Puteți folosi instrumentul de căutare al cititorului de cărți electronice pentru a găsi un anumit cuvânt sau pasaj.

Ablyazov, Mukhtar, 4
ABN Amro, 250, 298
Abramovici, Roman: și Berezovsky, 4,129,175-6,194, 202-3, 208; legături strânse cu familia Elțin, 175-6, 202-3, 208, 217, 252, 343, 353; și Sibneft, 175,194, 212, 281, 321, 345-6, 354, 355-6; și Rosneft, 216, 217; și fuziunea Sibneft-Yukos, 228-9, 236; Puțin sună la Novo-Ogarevo, 233; „donații" Petromed, 315; act de fidelitate față de Puțin, 344-5, 346; ca guvernator al Chukotka, 344-5, 346, 347; Caritate Polul Speranței, 345; cumpără Chelsea Football Club, 352-3, 364, 365; ca parte a mașinii lui Puțin, 353-4, 355-6, 358; locuiește la Londra, 364, 380-1

Rafinăria de petrol Achinsk, 220

Ackerman, Josef, 479

Aeroflot, 142,207,311

Afganistan, 188-9, 253, 278, 367, 370, 462, 463, 464 Africa, 28, 62,185, 212, 395

Agalarov, Aras, 451, 456-7, 458, 460, 472-3, 475-6, 48

5Agalarov, Emin, 475-6 Agnelli, Margherita, 328 Akhmadov, Ilyas, 267

Akimov, Andrei, 64,102, 109, 220-3, 291, 311, 340-2, 391, 432 Aksyonenko, Nikolai,

137,138,142 Aksyonov, Serghei, 426

înapoi la text
Uzina de produse chimice ale cromului Aktyubinsk, 466-7
Albats, Yevgenia, 76, 372
Alekperov, Vagit, 200, 218-19
Alexandrov, Alexandru, 257
Alexandrovici, Marele Duce Serghei, 173
Alexei al II-lea, Patriarh, 123
Alexeyev, Rudolf, 450
Alfa Group, 70, 79, 190, 229, 298
Institutul Sovietic pentru Cercetarea Sistemelor, 65
Alternative für Deutschland (Germania), 436
Altshoul, Alexandru, 469
Amsterdam, Robert, 357
Andreotti, Giulio, 92
Sala Andreevski (Marele Palat al Kremlinului), 179-83 Andropov, Iuri, 36, 37, 62, 65-6, 190, 449 Angola, 185
antisemitism, 21, 67, 70
Apatit (plantă de îngrăşăminte), 298, 300, 301
Primăvara arabă, 373-4
Arafat, Yassar, 37, 342
Aramco, 285
Arif, Tevfiq, 455-6, 457, 460, 464-5, 467, 468, 470 Colapsul Arthur Andersen, 416 an
iAslakhanov, Aslambek, 262, 263 al-Assad, Bashar, 342, 431 Partidul Ataka (Bulgaria), 435 Aushev, Ruslan, 262
Austria, 27-8, 66,189, 220-l, 339-42, 435, 436-7
Avangard (companie petrolieră), 436

Aven, Pyotr, 60, 65, 75, 89, 189-90, 236, 255, 380

Averin, Viktor („Avera”), 337-8

AvtoVAZ, 141,143, 200

Baader, Andreas, 38 de ani

Baikal Finance Group, 291-2

Baisarov, Ruslan, 379-80, 381-2

Bakatin, Vădim, 75-6

Baker, James, 295

Baker Botts (firmă de avocatură din Texas), 294, 295-6 Baltisky Zavod (şantier naval),

378-9, 381

Scandalul Bank of New York (1999), 149, 154, 412-13, 414-16, 458, 459, 461, 464, 466
Bank Rossiya, 105,107-8,109,181,191, 309-10, 311-13, 314, 345, 399; Activele Gazprom sifonate către, 309-10, 313, 314, 315-18, 340; magazin de numerar în Panama, 315; dobândeşte imperiul media federal, 316-17; Preluare Gazprombank, 316, 340; secretul tranzacţiilor, 320; Roldugin ca acţionar, 396, 397
bancar şi financiar: schimb valutar, 63, 69, 78; şi legea cooperativelor, 71; Eurobank (bancă de stat sovietică din Paris), 76; Vneshekonombank, 93, 293, 362, 391; bancheri străini legaţi de KGB, 101-2; conglomerate financiare industriale, 190; şi Viena, 221, 339, 340, 341; creditare în marjă, 362; Politicile lui Medvedev, 369-70, 374-5; Sancţiunile SUA pentru criza din Ucraina, 391; tranzacţii în oglindă, 405-8, 410, 411, 414, 415, 416, 459, 464, 479

Banks, Arron, 439-40

Barayev, Movsar, 242-3, 246-7

Barrow, Graham, 417

Bashneft petrol major, 392-3

Batozsky, Konstantin, 423, 424, 425, 426, 428
Baturina, Yelena, 162, 455

Bayrock Group, 465-7, 468, 470-l, 472, 477, 478

BDO (auditori), 379

Belarus, 253, 254, 259, 270, 331, 335

Belik, Gennady, 110

Belka Trading, 129

înapoi la text

Belkovski, Stanislav, 233, 323

Belyayev, Alexandru, 90 de ani
Berezovsky, Boris: şi Abramovici, 4,129,175-6,194, 202-3, 208, 356; exil la Londra, 4, 323; moartea de, 7; şi Puţin, 9,142-3,147,196,198; companii petroliere vândute către, 81, 212-13; şi Sibneft, 81,129,193-4, 212, 216, 356; ca secretar al Consiliului de Securitate, 82 de ani; şi Elţîn, 118, 129, 141-2, 153; Club LogoVAZ, 141-2; ca oligarh arhetipal, 141, 204; şi AvtoVAZ, 141,143, 200; fundal de, 141; legăturile cu separatiştii ceceni, 141,143, 204-5; Familia Elţin abandonează, 142; şi înfrângerea lui Primakov, 143; avertizează asupra duplicităţii lui Puţin, 149,196, 499; canal de televiziune ORT, 161,162-3,198, 203-4, 205, 207, 208, 278; şi alegerile din decembrie 1999,162-4,196; şi bombardamentele din septembrie 1999,162; transfer de bani către Vest, 192,194; Ziarul *Kommersant*, 196; ca voce singură de protest, 196,198, 201, 207; formează bloc de opoziţie, 204-5; şi dezastrul de la *Kursk*, 206-7; fuge din ţară, 207-8, 343; pierde imperiul media, 208, 241, 278, 343

Berlin, Peter, 415

Zidul Berlinului, prăbuşirea, 23, 43-4, 45-6, 450

Berlusconi, Silvio, 342-3, 434-5

Indignare teroristă din Beslan, 255, 260-7

Biden, Hunter, 487

Biden, Joe, 445, 447, 487

Bionda, Alain, 431, 437-9

Birshtein, Boris, 59, 66-7, 468, 485
cash negru, rusă: Londra inundată de, 4, 5-7, 352-4, 363-5, 380-l, 394, 439-40; şi donaţii către Partidul Conservator Britanic, 5-6, 7, 343, 438, 439; fântână adâncă din era Puţin, 15- 16, 327, 394, 399-400, 429, 488; scopul de a eroda/corupe Occidentul, 16, 394-5, 402, 404, 428-36, 447, 488; Sifonarea KGB în străinătate în ultimul deceniu, 16, 51-61, 66-7, 71-2, 74-5,168, 221, 392, 414, 449, 451, 452, 456, 458-9; reţeaua de „firme prietenoase" din Vest, 51, 54-6, 59-60, 66-7, 75, 87, 92-3, 95, 119, 255, 392, 433, 436, 468; Societăţi în comun sovietice, 51, 52, 56, 58-9, 64-5, 70, 75, 89, 90,107-8, 450, 451, 456, 472; „custonici de încredere" sau *doverenniye litsa*, 56-7, 58, 59-60, 61, 71, 75, 326, 390, 393, 394-5, 396- 400, 437; Sifonarea de către KGB a materiilor prime în străinătate în ultimul deceniu, 56,
60, 69, 70-l, 89, 449; şi afacerile Trump, 67, 454, 455-6, 457, 459-60, 465-71, 472-5, 478- 9, 485; agenţi de pază şi generare în Vest, 74-5, 448-53, 454-65, 466-76, 477-9; companii fictive străine, 75, 396, 403, 413, 416-17, 466; fond de nămol din Sankt Petersburg, 87, 93- 5,105,107-8,119, 255; şi oferte de petrol pentru alimente, 88-92, 93-5,105,113,119, 151,171,190, 255; plata datoriilor către firme „prietenoase", 92-3,119; şi fondurile slush MES, 121-3; Scandalul Bank of New York (1999), 149,154, 412-13, 414-16, 458, 459, 461, 464, 466; reţele reînviate/restaurate de regimul Puţin, 167,

340, 392; şi sistem de *spetsexportery,* 212; creşteri uriaşe după procesul Hodorkovski, 275; Activele Gazprom transferate către Bank Rossiya, 309-10, 313, 314, 315-18, 340; web de companii offshore, 314-15, 319, 341-2, 363, 396-9, 400, 402-10, 413, 414, 416-18; finanţarea grupurilor politice extreme, 395, 404, 427, 428-9, 430, 433-4, 435-7, 447; şi Ucraina, 395, 419, 425-8; Panama Papers revelations, 396-400, 444; din contracte de stat umflate, 401-3; Spălătoria Moldovei, 402-5, 407, 408, 410, 411, 414, 415, 416, 418, 459, 464; canalizat în străinătate prin scheme de spălare a banilor, 402-18; tranzacţii cu oglindă, 405-8, 410, 411, 414, 415, 416, 459, 464, 479; reduceri de taxe false, 410-11; şi „regularea atingerii uşoare" a lui West, 416-17; influenţa numerarului de la Kremlin, 417; sifonarea de la giganţii telecomunicaţiilor, 420-l, 427; o nouă reţea de oameni de faţă şi proxy, 427-8, 433-4, 448- 53, 454-65, 466-76, 477-9; în anii 1990 SUA, 457-9; ca încă înioc, 485, 487; şi Departamentul K al FSB, 490-1 operaţiuni pe piaţa neagră, 54, 449; în urma celui de-al doilea război mondial, 27-8; comercianţii din piaţa neagră (*tsekhoviki*), 63, 66, 70, 78

Blair, Tony, 233, 234, 351

Blankfein, Lloyd, 360

Blum, Jack, 466, 471

Bobkov, Filip, 57 de ani

Bogdancikov, Serghei, 192, 228

Bogdanov, Vladimir, 217-18

Bohm, Horst, 34, 35, 44-5

Bolşakov, Alexei, 111

Bordyuzha, Nikolai, 127-8,129-30

Borisovici, Roman, 407

Borodin, Pavel, 117,122-3, 125, 126,127,130, 131, 143,149,186 Brazilia, 367

Brexit, 439-40, 447, 480, 482 Brejnev, Leonid, 92
Ţările BRIC, 367

British Petroleum (BP), 229, 234, 236, 281, 296, 358, 455

Societatea Ucraineană Britanică, 7

Insulele Virgine Britanice (BVI), 315, 320, 363, 396, 405

Browder, William, 286, 332, 333, 475

Brzezinski, Zbigniew, 193, 386, 444

BTA Bank, Kazah, 4

înapoi la text

Bufet, Warren, 235

Bukaev, Ghenady, 202

Bulgaria, 431, 435

Burisma (compania de gaze din Ucraina), 487

Bush, George HW, 194, 444, 459

Bush, George W" 188-9, 235-6, 253, 258, 278

Bombă cu maşină Buynaksk (septembrie 1999), 155-6

Calvey, Michael, 492

Cal vi, Roberto, 119

capitalism: and tehnological development in West, 27, 28, 64, 69,106-7, 456; îmbrăţişat de noua generaţie KGB, 95,168; Yakunin îmbrăţişează, 106; în stil tâlhar sub Elţîn, 153,194, 200, 225; banii depăşesc toate celelalte, 357-8, 497 *vezi şi* economia de piaţă; capitalismul de stat

Carpenter, Michael, 428-9

Casa Grande del Favore (firma), 93

Castro, Fidel, 65, 76

republicile din Asia Centrală, 331

Centrex, 340, 341, 342

Chaika, Yury, 132-3,134,147-8,150

Chapman, Anna, 446

Capitala Carol cel Mare, 440

Cebrikov, Viktor, 72 de ani

Cecenia: şi asediul teatrului Dubrovka (2002), 11, 242-8, 262, 265, 268; Acţiunea militară a lui Puţin în, 11, 157-8, 160-l, 162, 163-4, 197, 205, 242-3, 244-5, 247, 261, 265; şi şir de bombardamente la apartamente (1999), 11,155-62,191,197, 243, 247; războiul lui Elţin în, 121,156,160, 204; Legăturile lui Berezovski cu separatiştii, 141,143, 204-5; incursiuni separatiste în Daghestan, 145,147,154,156; utilizarea de către spin doctorii ai lui Puţin, 147,154,156-8,170; Vendeta lui Patrushev împotriva rebelilor, 182, 204; Rusia se leagă de terorismul global, 247-8, 278; şi Beslan terrorist outrage, 255, 260-7; presupusul sprijin occidental pentru rebeli, 267, 272; şi frotiuri NTV pe Hodorkovski, 276; şi propaganda rusă anti-ucraineană, 389; homofobieîn, 441

Chelsea Football Club, 352-3, 364, 365

Chemezov, Serghei, 248-9, 311, 432

Cheney, Dick, 253

Cherkesov, Viktor, 87,186-7

Cherkizovsky Rynok (piaţa în aer liber din Moscova), 456-7 Cherney, Mihail, 66, 455,

465 Cernîşev, Boris, 476

Chevron (principală energetică din SUA), 229, 233, 236, 289, 292

China, 350, 367, 437, 438, 443, 456, 457

China National Petroleum Corporation, 358

Chirac, Jacques, 329

Chodiev, Patokh, 468

Chubais, Anatoly, 80, 82,112,137,145-6, 152, 175,194-5, 220, 239, 251

Chukotka, 344-5, 346, 347, 356

Churchill, Winston, 270

CIFC, 486

Citibank, 251,458

Citigroup, 250

Clinton, Bill, 118,124,415

Clinton, Hillary, 456, 475, 476, 481

Cohen, Michael, 474, 475, 478

Războiul Rece: Caietul de joc „măsuri active” al KGB, 15-16, 36-43, 55,161, 212, 427-8, 433, 480-1; contrabandă prin bloc de Est, 27-9, 30, 54, 63, 106-7, 341, 375; Avantajul tehnologic al lui West, 27, 28, 64, 69,106-7, 456; şi Africa, 28, 62,185, 212, 395; şi Orientul Mijlociu, 28, 62, 65, 212, 395; Gândirea cu sumă zero a KGB, 117-18,194; şi generaţia KGB mai veche, 168,183; Tratatul antirachete balistice, 189; Dorinţa KGB de a relua, 190-l,193, 366-8, 443-5, 479-80; Puţin face paralele cu peste Beslan, 266 de ani; rolul Genevei în
timpul, 321; Viena ca linie de separare în timpul, 339-40; reţele vechi reconectate, 340-2; Bush declară victoria în 444, 459
Comey, James, 481
Banca Comercială din San Francisco, 458
Partidul Comunist (rus, post-sovietic): dominaţie în Duma sub Elţîn, 121,135; şi Stepashin, 137,144; şi îndoieli cu privire la exploziile de la Moscova, 158; şi alegerile din decembrie 1999,163,164; şi alegerile prezidenţiale (2000), 169; Finanţarea lui Hodorkovski a, 230, 233; alegeri din decembrie 2003, 252; şi alegerile prezidenţiale (2004), 255; şi asediul Beslanului, 265

înapoi la text

Partidul Comunist, Soviet: încercare de lovitură dură (august 1991), 23, 24, 48-9, 50, 51, 52, 58, 73, 75,105; pierde monopolul puterii, 45-6, 71; departamentul de proprietate, 51-60, 117,122-3,131; Sediul Comitetului Central (Piaţa Veche), 51-61; căutarea de către procurori a averii dispărute, 52-61, 74,190; Departamentul Internaţional al Comitetului Central, 52, 92; „custonici de încredere" sau *doverenniye litsa*, 56-7, 58, 59-60, 61, 71, 75, 326, 390, 393, 394-5, 396-400, 437; Planurile lui Ivashko pentru „economie invizibilă", 56- 61, 94,105,167; Menatep şi transferul de avere în străinătate, 71-2; ruptură între progresişti şi vechea gardă, 72, 73-4, 449; noua generaţie de KGB acuză colapsul, 95
Compania Concord Management, 483
Partidul Conservator (Marea Britanie): donaţii ruseşti către, 5-6, 7, 343, 438, 439; şi British Ukrainian Society, 7
Grupuri de cazaci, 423
instanţă/sistem juridic/judiciar: urmărirea lui Pugaciov, 3, 8, 379, 381; ca acoperire pentru exproprierea *siloviki*, 8, 219, 275, 280, 281, 357, 379, 382; Preluarea Kremlinului a, 12,15, 275, 277, 280, 310, 368; cazul Shutov, 113; legile ca fiind pline de lacune, 201, 213, 280, 298; pretenţia de proces echitabil, 209-10, 281; procuratura ca „independent", 209-10; „Legea telefonică" sovietică, 210; procesul lui Hodorkovski (2004-5), 274-5, 279, 280, 281, 298-304, 354, 497; iar oligarhii în anii 1990, 280; ca braţ al Kremlinului, 299-305, 329, 348, 357, 374, 379, 382, 492, 497
Credit Suisse, 361
Peninsula Crimeea: baza navală rusă în, 269, 383; Anexarea rusă a (2014), 288, 383, 386, 388-9, 392, 482, 487, 492-3; voturi pentru aderarea Rusiei, 388, 390; Puţin intră pe Harley Davidson (2010), 423; Malofeev şi Strelkovîn, 426

Crocus City (Moscova), 472, 473

Crocus International, 456, 458

Cuba, 65 de ani; Staţia de ascultare Lourdes, 76,188

Cipru, 363, 398
Republica Cehă, 189, 367, 399, 429-30

Danske Bank, 410, 416

Decembriştii, 303

Del Ponte, Carla, 125,126,131

Delco, Fabio, 399

Demin, Yury, 132-3

Comitetul Naţional Democrat (SUA), 476, 481 Deripaska, Oleg, 362, 381, 401
Deutsche Bank: uciderea lui Herrhausen de către RAF, 40-1; cât mai aproape de Puţin, 289, 295, 405, 406-7; tranzacţii cu oglindă, 405-8, 410, 411, 414, 415, 416, 459, 464, 479; braţul Moscovei, 405, 406-7, 411, 479; şi Trump, 460, 478-9

Dezer, Michael şi Gil, 467

Didenko, Alexandru, 381

Diskont Bank, 410, 471, 472

Banca Donau, 221

Doneţk (Ucraina), 268, 391, 392, 423 Dorenko, Serghei, 162,164
Dresda (Germania de Est): serviciul KGB al lui Puţin în, 22-30, 32-6, 39-45, 90, 91,141, 210, 313-14, 427; pe prima linie a imperiului de contrabandă, 27, 313-14, 341; Hotel Bellevue, 30; minimalizarea activităţilor lui Puţin în, 30, 35-6; Arhivele Stasi în, 34-5; şi Fracţiunea Armatei Roşii, 36, 38, 39-40, 41-3,161; KGB distrugere de hârtii, 43, 44; KGB abandonează, 44-5; Puţin conduce ilegali în 45, 91,141, 427

Dresdner Bank, 38, 41,102, 284, 287, 288, 289, 316, 406

Drozdov, Iuri, 44 de ani

contrabandă de droguri, 99,103,183, 337, 338, 414, 446, 454, 461 Dubin, Louis, 454

Dubinin, Yury, 477 Dubov, Vladimir, 68,230

Asediul teatrului din Dubrovka (octombrie 2002), 11, 242-8, 262, 265, 268 Dugin,

Alexandru, 421-2, 423, 424, 435 Dvoskin, Evgheni, 409, 411, 416, 464, 474, 479, 485,

489, 490 Dyachenko, Leonid, 125,129,131,142,149
Dyachenko, Tatyana (fiica lui Elţin), 118,123,125,142,143,149,155,176; şi cârduri de credit, 120,121,124-5, 148-9, 154; şi afacerea Mabetex, 120, 122, 125, 143-4, 148; celebrează victoria lui Puţin din 2000,174-5

Dzhikop (firmă), 90

Berlinul de Est, 26, 27-8, 32

East Petroleum Ltd, 221, 222
economie, rusă: BTA Bank, 4; Oferte de acţiuni ruseşti în West, 6, 296, 350-2, 356-60; creşterea preţului petrolului în ani Puţin, 14,188, 213, 230-l, 242, 279, 347-8, 354, 360, 382, 400; magazine Bereyozki, 63; tineri magnaţi din epoca Elţin, 77-8, 79-82,110-11,116, 153,167,191-2,199-202; hiperinflaţie, 78-9; privatizarea întreprinderilor de stat, 78-82, 194-5,199-200, 219-20, 221-5, 277, 280, 298, 329; schimb valutar, 78; licitaţii cu împrumuturi pentru acţiuni, 80-2,192,199-200, 212-13, 293; crash financiar (1998), 114, 116-17,121,131,139,150,153; colapsul financiar sub Elţîn, 167,188,192; cote de impozit pe venit sub Puţin, 188, 200, 252; Mişcările iniţiale pro-piaţă ale lui Puţin, 188; datorii vaste ale erei Elţin, 188,192; fuga de capital către conturile bancare occidentale, 192,193-4, 400, 414, 444; dependenţa de preţul petrolului, 230-1; *siloviki* preia controlul asupra „înălţimii comandante", 274-7, 310-12, 343; boom sub Puţin, 347-8, 359, 382; creşterea clasei de mijloc, 347-8, 349, 350; creşterea mall-urilor în stil european, 347; fond de stabilizare din impozitul excepţional, 347, 394; preţul petrolului creşte sub Medvedev, 375; investiţii reduse de frica autorităţilor, 382; Cercul lui Puţin ca iniţiativă înăbuşitoare, 382, 492; Controlul aproape total al lui Puţin asupra, 393-4;

înapoi la text
Vedere occidentală a, 443-4; creşterea ca stagnantă, 492, 493 *vezi şi* economia de piaţă; capitalismul de stat
economie, sovietică: exporturi de mărfuri, 16, 56, 70-1; ca drenat din cheltuielile militare, 20, 62, 211; reformele *perestroika* , 24, 31, 32, 52, 65-6, 68-9, 71-4, 77, 78, 90, 96,168, 187; penurie acută de bunuri de bază, 25, 62-3; stagnare şi ineficienţă, 28, 62-3; Embargo occidental asupra bunurilor de înaltă tehnologie, 28, 33-4, 54, 55, 69,106-7, 341; scheme de troc, 55; schimb valutar, 63, 69, 71; Simonyan încearcă să aducă capital străin, 64-5; noua generaţie de oameni de afaceri în ultimii ani, 67-73, 75; primele întreprinderi private (cooperative), 68-73; planuri anuale de producţie, 68; *beznalichiye*, 68, 69; comerţ cu materii prime, 69, 70-l, 89; bazin petrolier siberian de vest, 211-12, 217-18, 219, 225; sistem de *spetsexportery*, 212

Edwards, Lucy, 415

Sala Ekaterinsky (Kremlin), 124, 201, 226-7 Ekho Moskvy (staţie de radio), 317 Comisia

Electorală, Marea Britanie, 440 Câmp de cocsificare Elegestskoye, 380 Elf Aquitaine

(major energetic francez), 450 Eni (gigant energetic italian), 297, 342, 436

Scandalul Enron, 416

EPK (companie de cocsificare), 379-80, 381-2 Eringer, Robert, 114 Estonia, 410

Eural Trans Gas, 332-3, 336-7, 338

Zona economică comună eurasiatică, 259, 269-70, 383

Corporaţia Eurasiatică pentru Resurse Naturale (ENRC), 467

Eurasianism, filozofia, 259-60, 272, 329, 383, 421-2, 423, 424

Eurobank (bancă de stat sovietică din Paris), 76

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 301
Uniunea Europeană, 269, 272-3; subminarea Rusiei, 343, 395, 428-31; extinderea în fostul bloc estic, 349; şi Ucraina, 383, 384-5, 431; sancţionează Rusia din cauza crizei din Ucraina, 390, 391, 394, 432, 435, 437, 444-5; Brexit, 439-40, 447, 480, 482

Evening Standard (ziarul din Londra), 6

ExxonMobil, 229, 233, 236-7, 240, 252-3, 285, 289, 292, 296

Falin, Valentin, 50, 52, 53, 64

Fallico, Antonio, 54, 434
grupuri politice de extremă dreapta: ascensiunea în Germania, 42; Rusia dă vina pe neonazişti pentru criza din Ucraina, 386-7, 389; Sprijinul rus al în UE, 395, 430, 433-4, 435-7, 441; în Rusia, 422, 427, 441; pătrunderea sovietică a, 427; Frontul Naţional din Franţa, 428, 434, 435, 436, 442; şi apărarea retoricii valorilor „familiei”, 441-3; în SUA, 441, 442; Biden în creştere, 447

Patria-Toată Rusia, 162,163-4,167-8,197

FBI, 171, 375, 408, 413, 414, 445, 446, 462, 464, 468, 481

Consiliul Federaţiei, 121,128,130,131-2,133,134,135,136,172,197, 256

Fiat, 54, 328

FIFA, 353

Cincizeci de ani de victorie (spărgător de gheaţă nuclear), 378 Fimaco (firma din

Jersey), 94,117

crash financiar, global (2008), 2, 8, 362-3, 370, 374, 377-8, 402, 443, 447, 470-l, 483

Autoritatea pentru Servicii Financiare, 357
Financial Times, 351

Editura Fininvest, 434 Finlanda, 55,108-10 Moscheea Finsbury Park (Londra), 268

Fondul Firebird, 286

Firtash, Dmitry, 6-7, 335, 336, 338-40, 343, 384, 487 Mişcarea Cinci Stele (Italia), 428

Grupul FL, 470, 471
serviciul de informaţii străine, rusă (SVR): continuitate cu KGB, 23, 76; Primakov conduce, 74, 76,116,163,168,183; finanţare a, 76; Staţia de ascultare Lourdes din Cuba, 76,188; generali în vârstă la vârf de, 168; şi reţelele de criminalitate organizată, 414, 415, 449, 459, 462-3; şi scheme de numerar negru, 422, 493; Vestul vede ca slab, 429; şi Institutul pentru Democraţie şi Cooperare, 432-3; Institutul Rus de Studii Strategice, 435; operativi în SUA, 446-7; FBI arestează agenţi (2010), 446; şi Trump, 451, 477-8; şi Felix Sater, 461, 462-3, 474-5; Yakunin în rolul din West, 480; şi Cigirinsky, 482-3
serviciul de informaţii străine, sovietic: progresiştii se pregătesc pentru tranziţia pieţei, 16, 24-5, 31-4, 44, 61-6, 69, 73-7, 106,167, 444, 449, 451, 456; Puţin la Dresda, 22-30,32-6, 39-45, 90, 91, 141, 210, 313-14, 427; academia Red Banner, 25-6, 91, 92,114; Institutul pentru Economie Mondială, 31, 64-5, 73, 74,102, 221, 433, 449; Kryuchkov ca şef al, 33 de ani; sprijin pentru organizaţiile teroriste, 36-7, 39-43,161, 427; Centrul (sediul la Moscova), 46; sifonarea în străinătate a proprietăţilor/fondurilor Partidului, 57-61, 66-7, 71-2, 74-5,119,168, 221, 449, 452; şi prăbuşirea Uniunii Sovietice, 61 de ani; Cariera lui Primakov în, 65,116; operaţiuni negre şi ilegali, 92,119,151, 417, 457, 492; Şebarşin ca şef, 100; şi Elţin, 110-11,119-20; şi Academia de Comerţ Exterior, 187; Centrul de Cercetare Competitivă, 187; şi liderii lumii arabe, 342; şi Cigirinsky, 448-55; şi Agalarov, 456-7

Fortis, 361

înapoi la text

întemeierea lui Andrei cel întâi chemat (caritatea ortodoxă), 422, 433, 441-2

întemeierea Sfântului Vasili cel Mare (caritatea ortodoxă), 420, 421, 426, 429 Fradkov, Mihail, 255
Franţa, 428, 429; Pugaciov în, 2, 3, 8, 10, 498-9; Frontul Naţional în, 428, 434, 435, 436, 442; Legăturile Kremlinului cu elita franceză, 431-432; Finanţarea rusă a partidelor extreme, 433-4, 435; homofobie în, 441

Freedom House (ONG SUA), 421

Partidul Libertăţii (Austria), 435, 436-7, 442

Freidzon, Maxim, 102

Fridman, Mihail, 70, 79,190, 229, 236, 362 Fruman, Igor, 487
FSB (Serviciul Federal de Securitate): şi Puţin din Sankt Petersburg, 24 de ani; Cherkesov ca şef de la Sankt Petersburg, 87,187; Puţin numit şef al, 112-13,138,139,184; Patrushev ca şef, 181-2,187; putere enormă a, 489, 492, 497-8, 499-500; Departamentul K, 490-2; sistem de informatori, 490, 498 *vezi şi* KGB

Fursenko, Andrei, 107,109

Fiodorovna, Elizaveta, 173

Grupa G8, 277, 334, 390, 482

Gaddafi, Muammar, 342

Gaidar, Yegor, 60, 65, 75, 76, 77-80

Galeotti, Mark, 415, 416, 484

Galizia, Daphne Caruana, 417

Gandorin, Mihail, 101

Garten, Alan, 459-60, 469
industria gazelor, 214-15; Preia regimul Puţin, 109, 215, 253, 310, 311; livrări către Belarus şi Ucraina, 253, 254, 330-5; importanţa reţelei de conducte a Ucrainei, 269, 331, 334; fonduri slush, 333-4, 487; scheme de comercializare a gazelor, 333-9, 340, 342, 413, 416, 419; Consorţiul de gazoduct Nord Stream, 434
Gates, Bill, 235, 486
Gates, Robert, 368
Gazprom: preluarea de către Puţin a, 109, 215, 253, 310, 311; pune stăpânire pe imperiul mediatic al lui Gusinsky, 203, 208, 209, 210; capitalizarea bursieră a (2002), 213; Kasyanov urmăreşte reforma, 253, 254, 286, 309, 316; întrerupe aprovizionarea către Belarus, 254; Propunerea de fuziune Rosneft, 285-6, 289, 292, 354-5; şi vânzare Yugansk, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 355; Gazpromneft (braţul petrolului), 291, 321; Avocaţii occidentali ai, 294, 295-6; şi Yukos faliment licitaţii (2007), 297; activele transferate către Bank Rossiya, 309- 10, 313, 314, 315-18, 340; Gazfond (fond de

pensii), 315-16; Sibneft acquisition (2005), 321, 354, 355-6; Medvedev ca preşedinte, 331-2, 334; reţea de conducte, 331-2; ca pârghie cheie asupra vecinilor Rusiei, 331-6; scheme de recul, 331-9; întrerupe alimentarea cu gaze către Ucraina (2006), 334-5; operaţiuni externe, 340-3; Gazexport, 340; Miza lui Kerimov în, 361; acordă un contract de conducte către Rotenberg, 377
Gazprombank, 310, 311, 316, 317, 318, 340, 358, 391, 399, 420
Genbank, 474
Geneva: ca avanpost al bogăţiei petroliere a lui Puţin, 320-2, 324, 327, 329-30, 437-9; Emigranţii ruşi albi în, 324, 327, 419, 422, 427, 431-2
Genii Energy, 438-9
Genscher, Hans-Dietrich, 496
puterea geopolitică: şi fondurile de negru, 16, 327, 340, 342-3; Patrushev ca ideolog al, 182; Mişcarea NATO spre est, 189, 366, 367, 443; Asigurările lui West către Gorbaciov, 189, 367; Dorinţa KGB de a relua Războiul Rece, 190-l,193, 366-9, 388, 443-5, 479-80; Economia rusă ca armă, 190; dominaţia Occidentului după Războiul Rece, 193,194, 340, 349, 367-8, 388, 459, 479, 482; industria petrolieră ca monedă în, 214, 318; Dorinţa Rusiei de a fi forţă globală, 219, 238, 285-6, 296-7, 329-30, 343, 366, 368, 373-4, 383-95, 443-4, 496; Influenţa Rusiei Albe asupra lui Puţin, 259, 260, 272, 324, 327-30, 346, 419-20, 422, 427; Dorinţa Rusiei de a afirma hegemonie regională, 366-9, 443-4; Planul de scut american de apărare antirachetă, 367; SUA acuzate pentru criza din Ucraina, 386-8, 389; Sprijinul rus pentru extremism în Vest, 395, 404, 427, 428-9, 430, 433-4, 435-7, 447; Cheltuielile militare ruseşti, 493 *vezi şi* Războiul Rece; ambiţii imperiale, rusă; operaţiuni de influenţă
Georgia, republica, 271, 272, 331, 366; Conflictul militar al Rusiei cu (2008), 368-9, 389
Gerashchenko, Viktor, 51, 78
Republica Democrată Germană (GDR), 22-3, 24, 25; prăbuşirea Zidului Berlinului, 23, 43-4; KGB „Operaţiunea Luch" („Raza de soare"), 24, 32-4, 44; imperiul de contrabandă, 27-8, 30, 33-4, 54, 341; Kommerzielle Koordinierung, 27, 28 de ani; transferuri financiare din, 45, 192, 341; finanţat prin vânzarea petrolului/gazului sovietic, 211-12 *vezi şi* Dresda (Germania de Est); Stasi (poliţia secretă est-germană) Reunificarea Germaniei, 39
Germania, 428, 434, 482; şi Statele Unite, 330; sprijină Ucraina în ceea ce priveşte furnizarea de gaze, 334; Gazprom Germania, 340

Giuliani, Rudy, 456, 486-7, 488

Glas Naroda (emisiune politică), 209

Glazyev, Serghei, 251, 384, 386

globalizarea, 349, 441, 443

Gloster, Dame Elizabeth, 4

Grupul Golden Gates, 100-1

Cazinoul Golden Nugget (Atlantic City), 452, 455

Goldfarb, Alex, 143

înapoi la text

Goldman Sachs, 360
Goldstone, Rob, 475-6
Gololobov, Dmitri, 239, 351
Gorbaciov, Mihail, 46, 51, 56, 72, 330; şi ascensiunea mişcărilor naţionaliste, 23, 45; reformele *perestroika* , 24, 31, 32, 52, 65-6, 68-9, 71-4, 77, 78, 90, 96,168,187; reformele *glasnost,* 31, 32; luat ostatic la Foros, 48, 73 de ani; noul acord al Uniunii, 174; Asigurările geopolitice ale Occidentului, 189, 367

Gorbuntsov, german, 402-3

Gordon, Zeev, 337

Gorelov, Dmitri, 313-15, 397

Complexul prezidenţial Gorki-9,173

Gould-Davies, Nigel, 350

Goutchkov, Jean, 324-5, 327, 328, 329, 343, 346, 419, 429, 431-2, 433, 438

Graham, Thomas, 69, 74,153, 278, 285, 485

Grecia, 428, 435, 441

Greenberg, Martin, 452, 453

Gref, german, 231, 232

Grigoriev, Alexandru, 405, 407

GroupDF, 339
GRU (agenţia de informaţii militare), 389, 390, 462, 463; şi operaţiunile lui Malofeev, 427; pirata serverele Comitetului Naţional Democrat, 476, 481

Guernsey, 363, 364

Gumilev, Lev, 259

Gunvor (aventure petrolieră), 311, 321-4, 326-7, 438
Gusinsky, Vladimir, 161,197,199, 200, 201, 209, 210, 241; fuge din tara, 203, 208, 343; forţat să vândă Media Most, 203, 208, 278, 279

Haddad, Wadi, 36 de ani

Haga, Ian, 286

Hainsworth, Richard, 2-3

Hasan, Ded, 464

Helsby, Tommy, 60-1

Hermitage Capital Management, 286, 332

Herrhausen, Alfred, asasinarea, 40-1
High Court, Londra, 3, 4-5, 8

Hogan Lovells, 4-5, 9 Hollande, François, 432 homosexualitate, 441, 442 Honecker,

Erich, 33 de ani Hong Kong, 438 HSBC, 324-5 Ungaria, 189, 430, 431 Icahn, Cari, 453

Ignatiev, Serghei, 409-10 Staţiunea de schi Igora, 398-9 IK Financial Bridge, 406, 411

Illarionov, Andrei, 73, 95,153,154,188, 293-4, 359, 394

Ilyin, Ivan, 259, 272

Iliukin, Viktor, 131,158

IMAG (aventura lui Akimov), 102, 220-l, 340

IMO (International Media Overseas SA), 398
ambiţii imperiale, rusă: subminarea/corupţia democraţiei occidentale, 15-16, 352, 356-60, 364-5, 404, 408, 416-18, 421-37, 438-43, 445, 447, 480, 480, 6; Patrushev ca ideolog pentru, 182; *siloviki* ca gardieni auto-numiţi ai, 193, 444; rezervele de petrol şi gaze ca cheie, 211-14, 331-7; şi ciocnirea *siloviki* cu Hodorkovski, 219; crearea de „super-regiuni", 241-2, 272; forjarea noii identităţi ruseşti, 257-60, 329; restaurarea imnului sovietic, 257; şi filosofia eurasianismului, 259-60, 272, 329, 421-2, 423, 424; şi trecutul ortodox, 259-60, 272, 419-20, 422, 426, 427, 429, 433, 435, 442; Planuri Common Economic Space, 259, 269-70, 383; şi emigranţii ruşi albi, 259, 272, 324, 327-30, 346, 419-20, 422, 427, 429, 435, 442; importanţa Ucrainei, 269, 419; şi revoluţii pro-occidentale în Georgia şi Ucraina, 271-2, 421, 422; Puţin marchează sfera de influenţă a Rusiei, 272-3; subminarea UE, 343, 393, 428-31; *siloviki* ca noi conducători imperialişti, 346; paranoii născute din prăbuşirea imperiului, 366-7, 388; Discursul lui Puţin de la München (februarie 2007), 366-8, 443-4; faza post-2012 a renaşterii imperiale a Rusiei, 383; anexarea Crimeei ca început pentru, 388-9, 392; dor adânc înrădăcinat de zilele de glorie sovietice, 388-9; Operaţiunile lui M al o fe ev, 419-22, 423, 425-8, 429-30, 434-6, 441-2; „Sfânta Rus" din Kiev/419; ONG-uri şi grupuri de proxy de stat care promovează, 421-5, 426, 432-7, 441-2; operaţiunea Ucraina, 423-8; Conceptul Europei slave, 431; apărarea valorilor „familiei" laitmotiv, 441- 3; Răspunsul administraţiei Obama, 445, 446-7

Grecii independenţi, 435 India, 350, 367, 443
operaţiuni de influenţă: subminarea/corupţia democraţiei occidentale, 15-16, 352, 356-60, 364-5, 404, 408, 416-18, 421-37, 438-43, 445, 447, 480, 483; Planuri KGB pentru, 34, 61- 2, 94; şi fonduri de negru de numerar negru, 94, 342-3, 394-5, 399, 402, 404-8, 416, 422-3, 428-36; Operaţiunile lui Malofeev, 328, 419-22, 423, 425-8, 429-30, 434-6; scheme de recul, 331-9, 342; şi crima organizată, 336, 339; şi operaţiunile externe ale Gazprom, 340- 3; şi Viena, 340, 341, 342; şi politica europeană, 342-3, 395; Londra ca ţintă specială, 343; subminarea UE, 343, 395, 428-31; sprijin pentru mişcările politice extreme, 395, 404, 427, 428-9, 433-4, 435-7, 447; în Ucraina, 419, 421, 423-8; şi oligarhii ortodocşi, 421-2, 425-8; reţea de oameni de faţă şi proxy, 421-5, 426, 432-7, 441-2; reţeaua agenţiilor de stat, 422, 423, 432-3, 435; Russia Today (reţea TVîn limba engleză), 432; şi referendumul din Regatul Unit privind UE (iunie

înapoi la text
2016), 439-40, 447; şi dreapta conservatoare a SUA, 442-3; Abramovici din New York, 485

Inguşetia, 262

Institutul pentru Democraţie şi Cooperare, 432-3 Institutul de Studii Geopolitice

(Atena), 435 Institutul de Studii Strategice, 435 Institutul pentru SUA şi Canada, 449 Institutul pentru Economie Mondială şi Relaţii Internaţionale (IMEMO), 31, 64-5, 73, 74, 102,221,433,449

Institutul de Temperaturi înalte (Moscova), 68, 69, 71

agenţii de informaţii, SUA, 25

Servicii de informaţii, SUA, 462

Interkommerts (firmă), 90

Intermaritime Bank of New York, 324, 325

Creaţii de afaceri internaţionale, 458

Consorţiul Internaţional al Jurnaliştilor de Investigaţie (ICIJ), 396, 398 Fondul Monetar

Internaţional (FMI), 76,131,188,192, 230-l Banca înţesa, 434

Institutul Ioffe pentru Tehnologie şi Fizică (Sankt Petersburg), 106-7 Iran, 367, 370

Irak, 36

7Ameninţarea teroristă islamică, 9, 247-8 Insula Man, 363, 364 Israel, 282, 336-7, 342

Italia, 342-3, 428, 434-6

Ivankov, Vyacheslav („Yaponchik"), 408-9, 416, 454 Ivanov, Serghei, 182-3,188-9, 276-

7, 315, 390 Ivanov, Viktor, 103-4,183-4, 256, 301-2, 311, 390 Ivashko, Vladimir, 56,

57, 59, 71, 94 *Izvestia* ,317 Japonia, 477

Jehmlich, Horst, 26, 27, 29, 30, 33, 35, 41, 45 Jennings, Stephen, 350 Jersey, 363, 364

Partidul Jobbik (Ungaria), 428, 430 Johnson, Boris, 482; Prieteni ruşi, 7, 439 justiţie *vezi*

instanţă/sistem juridic/judiciar Julius Baer (banca elveţiană), 324 Kadyrov, Ramzan, 2

Kalanda, Vladimir, 300 Kalmanovich, Shabtai, 171, 463 Kalugin, Oleg, 37 Kamchatka,

346 Kammenos, Panos, 435

Kasyanov, Mihail, 181,188, 252-5, 286, 309, 310, 316, 498

Katkov, Andrei, 90-1

Kavalenka, Stanislau, 469

Kaveladze, Irakli, 457-9, 473

Kazahstan, 259, 268, 269, 466-7

Keel, Alton G" 19

4Kerimov, Suleiman, 360-1

Kesayev, Stanislav, 263-4

KGB: alianţă cu crima organizată la sfârşitul erei sovietice, 16, 66-7, 87, 337-8, 449, 455, 485; în timpul prăbuşirii Uniunii Sovietice, 16, 23-4, 74, 388; sifonarea fondurilor în străinătate în ultimul deceniu, 16, 51-61, 66-7, 71-2, 74-5,168, 221, 392,414, 449,451, 452, 456, 458-9; Puţin admite calitatea de membru (1992), 21-3; „Operaţiunea Luch" („Raza de soare"), 24, 32-4, 44; „Direcţia T" (spionaj industrial), 28-9; planuri pentru operaţiunile de influenţă ale lui Puţin, 34, 61-2, 94; „agenţi de dormit" ilegali, 35, 44, 45, 53, 457; şi rolul lui Puţin cu Sobchak, 47-9, 76; refuză să tragă asupra Casei Albe a Rusiei (august 1991), 49, 73; reţeaua de „firme prietenoase" din Vest, 51, 54-6, 59-60, 66-7, 87, 92-3, 95,119, 255, 392, 433, 436; sifonarea materiilor prime în străinătate în ultimul deceniu, 56, 60, 69, 70-l, 89, 449; direcţia economico-criminalitate, 65-6, 69; Eltsin desfiinţează, 75-6; ca forţă din culise până la mijlocul anilor 1990, 76-7, 82; eclipsat de tineri magnaţi, 77, 81, 82,118,153,192, 212-13, 240; control la Sankt Petersburg, 82-3, 85-7, 95-105,106-10, 114, 168,170-2,182,183,187, 338; şi licitaţii de împrumuturi pentru acţiuni, 82,199-200, 212-13; alianţa cu crima organizată din Sankt Petersburg, 85, 87, 97-9, 101, 102-5,113, 140-l, 168, 171-2, 187, 215, 338, 445-6; fond de nămol din Sankt Petersburg, 87, 93-5,105,107-8,119, 255; comerţ cu metale cu pământuri rare, 89, 90,105,107,110; dispreţul faţă de Elţin, 110-11,117-18,167; Puţin ca Plan B pentru, 136- 46,151; vedere asupra oligarhilor, 167,193-5, 232-3, 240; tactica de momeală şi comutator, 200-1; ura lui Berezovsky, 204; „Operation Energy", 215-16, 224; formează sistem paralel de guvernare, 217, 250; crima organizată şi spălarea banilor, 412-18, 459; finanţează mişcarea pentru pace în Vest, 443, 480-1; putere durabilă a, 499-500; Elţîn ridică ideea lustraţiei, 499 *vezi şi* serviciul de informaţii străine, sovietic; FSB (Serviciul Federal de Securitate)

Khafif, Roger, 469

Khakamada, Irina, 246

Khapsirokov, Nazir, 127

Harcenko, Viktor, 96-7,100,104,182

Kharitonov, Nikolai, 255, 256

Hodorkovski, Mihail: fundal, 67-8; forme „cooperativ", 68-70, 71; Banca Menatep, 71-2, 77-8, 79,193-4, 213-14, 223, 224-5, 230; sprijină Elţin, 72 de ani; şi reformele lui Gaidar, 77-8; emite manifestul privind îmbogăţirea, 77; controlul companiilor petroliere, 81,109, 193-4, 212-13, 219-20, 221-8, 234; preia controlul asupra lui Yukos, 81 de ani; KGB în viziunea Sankt Petersburgului, 82-3,110,194, 214; transfer de bani către Vest, 192, 213; privind sistemul juridic slab, 201; dezvăluie public participaţiile

înapoi la text

comerciale, 213-14, 224-5; luptă pentru ulei cu *siloviki,* 219-20, 221-8, 234-40, 242, 249-51, 253-4, 274-85, 287- 305, 326-7; preluarea VNK, 219-20, 221-3, 224, 234, 291, 292; şi guvernanţa corporativă occidentală, 219; pedeapsa de zece ani închisoare, 220, 224, 303, 305, 310, 311, 313, 357, 495-6; prelegeri Puţin despre corupţie, 226-8; activităţi politice, 229-32, 233; Fundaţia Open Russia, 229; blochează majorarea impozitului în Duma, 231-2, 234; şi atacul regimului Puţin împotriva lui Yukos, 234-40, 250, 251, 276, 277, 278-85, 287-9, 299, 496- 7; caută în SUA pentru protecţie, 235-6, 238, 277-8, 295; arestarea (octombrie 2003), 238- 40, 241, 242, 249-50, 253-4, 277-8, 279, 483; miza la YukosSibneft sechestrată, 240, 242, 250, 275, 279; procesul (2004-5), 274-5, 279, 280, 281, 298-304, 313, 346, 354, 355, 497; oferă o afacere Yukos de la celula închisorii, 283; procesul de apel, 301-3; eliberare din închisoare (2013), 495-6

Hruşciov, Nikita, 389

Kirillovich, Marele Duce Vladimir, 420

Rafinăria de petrol Kirishi (lângă Leningrad), 90,102

Comerciant de petrol Kirishineftekhimexport, 90-l,100,102

Kislin, Sam, 66-7, 451, 455, 456, 485, 486-7

Kislyak, Serghei, 482

Kissinger, Henry, 64, 225

Kobzon, Iosif, 243

Kohl, Helmut, 40,124

Kohler, Herbert, 27, 33-4, 341

Kolesnikov, Boris, 491

Kolesnikov, Serghei, 312-15, 318-20, 370-l, 399
Komsomol (liga pentru tineret comunistă), 67-8, 70, 75, 77, 78, 79,190, 225; „centre ştiinţifice pentru tineret" (NTTM), 68, 71

Komsomolskaya Pravda ,317

Kondaurov, Alexei, 226

Korchagin, Andrei, 113

Korzhakov, Alexandru, 141,148, 458

Kosovo, 157-8

Kostin, Andrei, 311, 360, 391, 479 Kovács, Béla, 430
Kovalchuk, Yury, 181, 320, 322, 394-5, 397, 479; ca om de ştiinţă la Institutul Ioffe, 106-7; şi Bank Rossiya, 107,109,181,191, 310, 325; şi comerţul cu metale cu

pământuri rare, 107; ascensiunea în al doilea mandat al lui Puțin, 310, 377; imperiul media național transferat la, 312, 316-17; pe lista neagră de SUA, 390, 393
Kovaliov, Serghei, 210
Kozak, Dmitri, 241-2

Kozlov, Andrei, 410, 472 Krapivin, Andrei, 403, 418

Contractul de reconstrucție a Kremlinului, 117,121,122,123-4,125,148

Kriss, Jody, 466-7, 470

Kroesen, Frederick, 38, 39 de ani

Kroll (firma de investigații), 60,190

Kruchina, Nikolai, 50, 51-2, 56, 58-9, 60, 61

Kryuchkov, Vladimir, 24, 33, 57, 59, 73,110,114

Kucima, Leonid, 268, 269, 270, 271

Kudrin, Alexei, 231, 232, 250, 281, 289, 292, 347, 378, 380

Kujilaars, Frank, 298

Kukly, sau „Marionete" (emisiune TV satirică), 197

Kukura, Serghei, 218

Kulikov, Alexei, 405, 406, 407

Kumarin, Vladimir, 98-9,102

Kupchinsky, Roman, 341

Kursk, 205-7, 241

Kushner, Jared, 485

Lalakin, Serghei (Luchok), 491

reforme funciare, 188, 253

Laptev, Boris, 32 de ani

Laros Finance, 406

Lavrov, Serghei, 482

Le Pen, Jean-Marie, 434

Le Pen, Marine, 434, 435, 436

Leader Asset Management, 315-16

înapoi la text

Lebedev, Alexandru, 6

Lebedev, Platon, 234, 235, 237, 252, 303

sistem juridic *vezi* instanţă/sistem juridic/judicia

rLehman Brothers, 361, 362 Leipzig, 29

Lenin, Vladimir, 85 de ani
Leningrad: Puțin se atașează de mișcarea democratică, 46-9; Blocada nazistă, 85, 88; divizia de contrainformații a KGB, 182; sediul Bolshoi Dom KGB, 183; Pugaciov ca comerciant de valută pe piața neagră, 256 *vezi și* Sankt Petersburg

Flota Mării Baltice din Leningrad (BMP), 95-9,114,170-2,182,187

Universitatea de Stat din Leningrad, 22, 26, 47,185

Leonov, Nikolai, 51 de ani

Leşin, Mihail, 203

Partidul Liberal Democrat (Rusia), 169, 255 Terorismul libian, 37 Liechtenstein, 312,

315, 320 Liga Nord (Italia), 428, 435-6 Ligachev, Egor, 223

societăţi cu răspundere limitată (LLC), 467

Parteneriat cu răspundere limitată (LLP), 416-17

die Linke (Germania), 428

Linkov, Ruslan, 114

Lipman, Masha, 348

Lirus (grup de investiţii), 315

Lissovolik, Dmitri, 52

Lituania, 254, 269

Litvinenko, Alexandru, 142, 445

Loievski, Igor, 406

Asociația Culturală Lombardia Rusia, 435-6
Londra, 12-13; influența numerarului de la Kremlin, 4, 5-7, 352-4, 363-5, 380-l, 394, 417, 439-40; ca țintă specială a operațiunilor de influență, 343; Companiile rusești listate la bursă, 349-52; „reglarea atingerii ușoare” în, 350, 351-2, 416-17; oferta

publică inițială a VTB, 359-60; originea necunoscută a intrărilor de numerar, 363-4; ca spălătorie a lumii, 416-17

Lopez, Gerard, 439 Lotus Capital, 406

Lotus Formula One Racing Team, 438, 439 Luchansky, Grigory, 66 de ani Luciani,

Alfred, 452 Lugansk (Ucraina), 391, 392

Lukoil (firma petrolieră), 81, 200, 212, 218-19, 223, 224, 430
Lujkov, Iuri, 126-7,128,130,131-2,135,144,158, 455; Alianța lui Primakov cu, 146-7, 154,157,162-3,167-8,197; și bombardamentele din septembrie 1999,158,161; și alegerile din decembrie 1999,162; îl sprijină pe Puțin, 170 de ani
MAB International, 468
Sonda Mabetex, 117,125-7,131,135,138,143-6,153; cârduri de credit pentru Elțin și familie, 120,124-5,148-9,154; și contractele de renovare de la Kremlin, 120,122,123-4, 125,179; și Pugaciov, 126-8, 130-5, 144,148-9, 499; Skuratov sex tape, 127-8, 129, 130- 1,134,144,163; primele rapoarte de presă pe linkul Elțîn, 148,154; Legăturile lui Puțin către, 151; titlurile dispar din cauza lui Puțin, 155,157

Magnitsky, Serghei, 411, 475

Frații Magomedov, 498

maior, Ioan, 20

Malașenko, Igor, 200, 210
Malofeyev, Konstantin, 328, 419-22, 423, 425-8, 429-30, 441-2; și finanțarea Frontului Național Francez, 434; promovează agenda populistă de dreapta, 435-6; și dreapta conservatoare a SUA, 442

Malov, Evgheni, 90-1

Manafort, Paul, 339, 384, 475

Manevici, Mihail, 103,104

Mansky, Vitaly, 174-5

Manx Financial Group, 440

Markelov, Valery, 403
economie de piață, 20, 52, 64-6; Reformele lui Elțin, 12, 75, 77-80,117-18,121,153; KGB se pregătește pentru tranziția la, 16, 24-5, 31-4, 44, 61-6, 69, 73-7,106,167, 444, 449, 451, 456; tineri magnați din epoca Elțin, 77-8, 79-82,110-11,116,153,167,191-2,199- 202; Puțin face rost de principiile, 150-l,188,190, 237; zenit în credința în puterea de, 349

Markov, Serghei, 265, 476

Marshall Capital, 420-l, 434

înapoi la text

Insulele Marshall, 417

Mashkevici, Alexandru, 468, 470

Maskhadov, Aslan, 204, 247, 262, 265

Institutul de Tehnologie din Massachusetts, 375

Matveev, Lazăr, 46 de ani

Maxwell, Robert, 54 de ani

May, Theresa, 482

McCain, John, 277-8, 373-4
media: și alegerile din decembrie 1999,162-4; acoperire generală a Ceceniei, 163; libertate relativă sub Elțin, 167,195; și alegerile prezidențiale (2000), 170; Suprimarea de către Puțin a, 196-7, 198-9, 200, 203-4, 206-10, 241, 242; controlul lui Puțin asupra, 251, 256, 278, 312, 348; Imperiul federal al Gazprom, 312, 316-17; Canalul Unu, 317; Ren TV și STS, 317; Russia Today (rețea TVîn limba engleză), 432
Media Most empire, 197,199, 200, 203, 208, 278, 279
Medvedev, Alexandru, 221, 340
Medvedev, Dmitri: ca șef de personal al Kremlinului, 249-50, 302, 316-17, 331-2; ca președinte Gazprom, 331-2, 334; ca președinte, 368-72, 373, 374-5, 378, 380; fundal de, 368; politici financiare, 369-70, 374-5; încercările SUA de a cultiva, 369, 370, 371, 375, 443, 446-7; Puțin ca prim-ministru al, 370-1; cereri de corupție împotriva, 375

Meinhof, Ulrike, 38 de ani

Melenchon, Jean-Luc, 434

Mellon, Jim, 440

Melnikov, Ivan, 265
Menatep Bank, 71-2, 77-8, 223, 230, 282, 283, 284, 302; gestionarea contului trezoreriei guvernului, 79; și Valmet, 193-4; ia pachetul la Riggs, 194; dezvăluie public participațiile comerciale, 213-14, 224-5; dobândește Yukos, 213; minimizarea plăților impozitelor, 213; sediu la Moscova, 226; Atacul legal de la Kremlin asupra, 234-5, 237, 279, 280, 296, 297, 298

Merkel, Angela, 389, 394, 482 Merloni, 54

MES (Cooperare Economică Internațională), 121-2,123,124,138

Metternich, Tatiana von, 30

Mezhprombank, 2-3, 8-9, 122, 123,137,148, 202, 376, 377, 379, 380, 381 Michel,

creștin, 66, 69, 77, 82,193, 194, 223-4, 275-6

Orientul Mijlociu, 286, 295, 429, 431, 493; vânzări de arme către, 28; Legăturile sovietice cu grupurile teroriste, 36, 37,161; Operaţiuni de influenţă sovietică în, 62, 65, 212, 342, 395; Primăvara arabă, 373-4

Midland Resources, 468

Mielke, Erich, 33, 34, 37, 38, 39

Mihailov, Serghei („Mikhas”), 337-9, 468

Mikhelson, Leonid, 317

şantierele navale militare, 378-9, 381

spionaj militar, sovietic, 64

Miller, Alexei, 215, 253, 254, 295-6, 318, 320, 400

Millian, Serghei, 478

Milov, Vladimir, 220, 291, 309, 310, 316, 317, 359, 493 Milshtein, Mihail, 64, 74, 449,

452, 455 Miroshnik, Gennady, 90 de ani Misamore, Bruce, 282-3, 287-8, 290

Concurs de frumuseţe Miss Univers (Moscova, 2013), 451, 456, 473 Modrow, Hans, 25,

32-3, 45

Mogilevich, Semyon („Seva”), 6, 336-9, 413-16, 451-2, 459, 461, 462, 463, 464, 468, 485, 487

Spălătoria Moldovei, 402-5, 407, 408, 410, 411, 414, 415, 416, 418, 459, 464 Monaco,

320

Monaco, Prinţul Albert de, 376

spălarea banilor: scandalul Bank of New York (1999), 149, 412-13, 414-16, 458, 459, 461, 464, 466; şi crima organizată rusă, 149, 402-5, 409, 412-18, 445, 458-9, 464; Spălătoria Moldovei, 402-5, 407, 408, 410, 411, 414, 415, 416, 418, 459, 464; şi FSB, 407, 408, 409-10, 411, 412-18, 459, 464, 490-1; la cazinoul Trump's Taj Mahal, 454; şi Kaveladze, 457, 458- 9; şi dezvoltări de lux construite pentru Trump, 465-71, 478; şi imobile, 466-71; şi Departamentul K al FSB, 490-1

Montoya Jnr, Frank, 447

Morgan Stanley, 250, 361 Rafinăria de petrol din Moscova, 455 Mosenergo (utilitatea

electrică), 316 Mossack Fonseca, 396-400 Mossad, 457 Mozambic, 185 Mueller, Robert,

486 multiculturalism, 443 Mușin, Valery, 250

Myazin, Ivan, 408-9, 410, 411-12, 490

dezvoltarea nanotehnologiei, 374-5

înapoi la text

Narochnitskaya, Natalia, 432-3, 435

Narusova, Lyudmilla, 98,111,171,172-3, 442

Nasdor Incorporated, 104

National Crime Agency, Marea Britanie, 440

National Endowment for Democracy (ONG SUA), 421

NATO, 30, 38, 157-8, 269, 343, 369, 482; extinderea în fostul bloc estic, 189, 366, 367, 443

Navalnîi, Alexei, 372, 374

Nazarbayev, Nursultan, 4

Nefteyugansk (oraşul din vestul Siberiei), 234-5

Nejedly, Martin, 430

Nemţov, Boris, 311, 317, 401

Nevzlin, Leonid, 68,176, 208, 228, 279, 282, 439

The New Times, 372, 410

New York: Brighton Beach, 409, 454, 460, 461, 462, 464, 474, 485; Trump Tower din Manhattan, 455-6, 457, 465; operaţiuni susţinute de KGB, 455; Familii criminale italiene, 461; Trump SoHo, 465, 469, 470, 471, 478; Abramovici se mută la 485

Nicolae I, ţar, 260

Night Wolves (gaşcă de motociclişti), 423

NM Rothschilds, 453

Nogueira, Alexandre Ventura, 469

Banca de investiţii Nomura, 379

Consorţiul de gazoduct Nord Stream, 434

Nordex din Viena, 66

Norilsk Nickel, 81,199-200

Coreea de Nord, 367

Osetia de Nord, 261-5

Şantierul Naval de Nord, 378-9, 381

Novatek, 391, 431-2

Novodvorskaya, Valeria, 114

Oţel Novolipetsk, 351

Moşia Novo-Ogarevo, 173-4, 233, 322-3

Canal NTV, 163,197, 198-9, 200, 208, 209, 210, 241, 242, 279

Nuland, Victoria, 389

Obama, Barack, 368, 369, 370, 375, 443, 445, 446-7
model obschak, 107-8, 220, 310-18; dimensiunea mare a fondurilor slush, 15-16, 327, 394, 399-400, 429, 488; ca bază pentru operaţiunile de cleptocraţie şi influenţă, 94; folosit pentru nevoile personale ale lui Puţin, 108, 310, 312, 318-20, 398-9; Activele Gazprom transferate către Bank Rossiya, 309-10, 313, 314, 315-18, 340; „Donaţii" Petromed, 314- 15, 318-19, 320, 345; sistem elaborat de fronturi, 314-16, 320-6, 341-2, 351, 359, 396- 400; ascensiunea rapidă a lui Gunvor, 321-4, 326-7; Rolul lui Timcenko, 321-4, 325-7; fondul slush al industriei gazelor, 333-4; şi Viena, 340, 341; împărţirea fluxurilor de venituri, 393 *vezi şi* numerar negru, rusă
Mişcarea Octobristă, 324
industria petrolului: creşterea preţului petrolului în ani Puţin, 14,188, 213, 230-l, 242, 279, 347-8, 354, 360, 382, 400; Controlul lui Hodorkovski asupra, 81,109,193-4, 212-13, 219-20, 221-8, 234; Terminal petrolier din Sankt Petersburg, 84, 87, 95, 97-9,100-3,104, 114,168; Ofertele lui Puţin, petrol contra alimente, 88-92, 93-5,105,113,119,151,171, 190, 255; exporturi de petrol, 100-3,121, 211-12; Puţin ia de la oligarhi, 109, 213-20, 221- 8, 234-40, 242, 249-51, 253-4, 274-85, 287-305, 326-7; MES (International Economic Cooperation), 121-2,123,124,138; bazin petrolier siberian de vest, 211-12, 217-18, 219, 225; şi licitaţii de împrumuturi pentru acţiuni, 212-13; controlul oligarhilor, 212-13, 214, 215-16, 219-20, 221-8, 234; şi KGB, 212^, 214, 215-16, 217-20, 221-8, 234-40, 242, 249- 51, 253-4, 274-85, 287-305, 326-7; şi colapsul sovietic, 212; răpirea Serghei Kukura, 218;
program de privatizare, 219-20, 221-5; sistem de conducte petroliere, 225-6; Puţin ridică taxele pe, 231-2, 234, 347; Serghei Ivanov la, 276-7; ascensiunea rapidă a lui Gunvor, 321-
4, 326-7; fond de stabilizare din impozitul excepţional, 347, 394; creşterea preţurilor sub Medvedev, 375; Operaţiunile susţinute de KGB în New York, 455 *vezi şi* Rosneft; Sibneft (firma petrolieră); Yukos (producător de petrol)
oligarhi: campania regimului Puţin împotriva, 11-12,199-203, 206-10, 275-6; tinerii magnaţi eclipsează KGB, 77, 81, 82,118,153,192, 212-13, 240; managementul conturilor de trezorerie guvernamentală, 79, 212-13, 360; licitaţii cu împrumuturi pentru acţiuni, 80- 2,192,199-200, 212-13, 293; şi KGB din Sankt Petersburg, 82-3; Puţin ia industria petrolului din, 109, 219-20, 221-8, 234-40, 242, 249-51, 253-4, 274-85, 287-305, 326-7; fragmentarea bogăţiei industriale a ţării, 110,192, 212-13; profit din datoria guvernamentală, 116, 212-13; *semi bankirschina* (şapte bancheri), 118,192; ostilitatea lui Primakov faţă de, 129,195; şi clubul LogoVAZ, 141-2; punctul de vedere al KGB, 167,193-
5, 232-3, 240; la momentul preluării lui Puţin (2000), 191-2; „donaţii" către oficialii de la Kremlin, 191, 213; transferul de bani către Vest, 192,193-4, 213; subestimează Puţin, 195- 6; Ostilitatea lui Puţin faţă de, 195,199-203, 276; Puţin avertizează la televiziunea naţională, 201; la casa lui Stalin, 202; controlul companiilor petroliere,

înapoi la text

212-13, 214, 215- 16, 219-20, 221-8, 234; finanţarea partidelor politice, 230, 231-2, 233; şi natura privatizării, 239-40; şi arestarea lui Hodorkovski, 239, 249-50; *siloviki* ia resurse înapoi de la, 275-7; şi sistemul judiciar în anii 1990, 280; scheme de tranzacţionare cu preţuri de transfer din anii 1990, 322; magnaţii rămaşi jură credinţă lui Puţin, 343, 374; ameninţarea acuzaţiilor de fraudă fiscală, 345-6; şi standardele burselor occidentale, 349-50, 351-2 *vezi şi* Abramovici, Roman; Berezovsky, Boris; Hodorkovski, Mihail

Olivetti, 54

Societate deschisă (ONG Soros), 421 Orbân, Viktor, 430

Proiectul de raportare a crimei organizate şi a corupţiei, 404
crima organizată, rusă: ameninţări la adresa lui Pugaciov în Franţa, 3; legături către numerar rusesc în Marea Britanie, 6; Alianţa KGB cu la sfârşitul erei sovietice, 16, 66-7, 87, 337-8, 449, 455, 485; în zona sovietică postbelică, 27-8; şi privatizarea întreprinderilor de stat, 78; şi portul maritim din Sankt Petersburg, 84, 85, 87, 96, 98-9,100,101,102-5,168, 171-2,187, 215, 446; Alianţa KGB cu la Sankt Petersburg, 85, 87, 97-9,101,102-5,113, 140-l,168,171-2,187, 215, 338, 445-6; la Sankt Petersburg la sfârşitul erei sovietice, 85, 86, 87; în Sankt Petersburg, 102-5,187; spălarea banilor, 149, 402-5, 409, 412-18, 445, 458-9, 464; şi moartea lui Sobchak, 171-2; şi scheme de retragere a gazelor, 333, 336-9, 341; relaţiile continue ale lui *siloviki* cu, 336-339; KGB şi spălarea banilor, 412-18, 459; fuziunea cu cele mai înalte niveluri de guvernare, 445-6; şi Trump, 451, 460; în Brighton Beach, 461, 462, 464, 485; şi Felix Sater, 461, 462-3 *vezi şi* Solntsevskaya (grup de crimă organizată); Grupul Tambov (grup criminal)
Osborne, Tim, 297
Osintsev, Vladimir, 52, 92

Otstavnykh, Valery, 426

Cooperativa dacha Ozero, 108-10,193, 310, 311, 314, 398 Ozon (compania rusă), 399

Pacepa, Ion Mihai, 37

Pacolli, Behdjet, 120,123,124-5,126,148 Padva, Genrikh, 302, 303
Pahlen, Serge de, 327-9, 346, 419-20, 422, 427, 429, 433, 435; şi dreapta conservatoare a SUA, 442

Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei (OLP), 36, 37

Palmer, Richard, 74 de ani

Panama, 315, 320, 363, 396, 469

Panama Papers, 396-400, 444

Pannikov, Andrei, 100, 213, 218, 326-7

grupuri paramilitare, 423

Parnas, Lev, 487

Pascual, Carlos, 333
Patrushev, Nikolai, 132-3,147,158-9,160, 204, 282, 439; ca şef FSB, 181-2, 187; opinii politice, 182,190-1; şi Asediu al teatrului muzical Dubrovka (2002), 244-5; şi asediul Beslanului, 267

Paul, Rand, 442

Pavlov, Georgy, 52 de ani

Pavlovsky, Gleb, 79,150,153,161,175

fonduri de pensii, 315-16

pensii, 493

Perepelichny, Alexandru, 411

perestroika , 24, 31, 32, 52, 65-6, 68-9, 71-4, 77, 78, 90, 96,168, 187

Pergamon Press, 54

Peskov, Dmitri, 160, 245, 319, 476, 486

Petru cel Mare, 84

Petromed, 314-15, 318-19, 320, 34

Petronas, 358

5Comerciant de petrol Petrotrade, 325

Petrov, Gennady, 445-6

Petrov, Nikolai, 267

Petrov, Iuri, 291

Pichugin, Alexei, 234

Piketty, Thomas, 400

Piskorski, Mateusz, 404

Podesta, Ioan, 476
Polonia, 25,189, 269, 404, 431; reformele „terapiei de şoc” în, 77, 78; întrerupere alimentare cu gaze, 254; Planuri de scut american de apărare antirachetă, 367, 443

Politkovskaya, Anna, 243

Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei (FPLP), 36, 37 Poroşenko, Piotr, 487

Potanin, Vladimir, 81,199-200, 401; ca viceprim-ministru al lui Elţin, 82 de ani Prelin,

Igor, 114 Prigojin, Evgheni, 483
Primakov, Yevgeny: antecedente de, 65; la Institutul pentru Economie Mondială, 74,102, 221, 433, 449; conduce SVR, 74, 76, 116, 163, 168,183; ca prim-ministru, 116,120-l,125- 7,128-30,140; şi provocarea lui Elţin, 118, 128-30,132, 135-7; ca Planul A al KGB, 118, 120-l,126-7,128-30,132,135-6,154; ataşamentul faţă de epoca comunistă, 120-l,125- 6,168,169, 499; ostilitatea faţă de oligarhi, 129,195; saci de Eltsin, 135-7; şi Berezovsky, 143,198; alianţă cu Iuri Lujkov, 146-7,154,157,162-3,167-8,197; se întâlneşte frecvent cu Puţin, 150 de ani; şi alegerile din decembrie 1999,162-4,167-8; şi sprijinul familiei Elţin a lui Puţin, 167-9; şi Joy Lud (New York), 455
Promsberbank, 405-6, 407, 411

Pugaciov, Serghei: exil la Londra, l-2, 3, 4-5, 7, 380-1; fii ai, 1; Maşina Kremlinului se întoarce împotriva, 2-3, 4-5, 7-9, 377-80, 381; Mezhprombank, 2-3, 8-9,122,123,137, 148, 202, 376, 377, 379, 380, 381; în Franţa, 2, 3, 8,10, 498-9; ca insider de la Kremlin, 2, 9- 10,115-16,117,122-8,130-5,191, 201-3, 209, 256-7; Conturi bancare elveţiene de, 2, 8, 380; active îngheţate în instanţa din Regatul Unit, 3, 4-5, 8, 381; părăseşte Marea Britanie (iunie 2015), 7-8, 9,10; eforturi pentru a obţine cetăţenia franceză, 8,10, 380; doi ani de închisoare în Marea Britanie, 9; sentimente despre Puţin (noiembrie 2007), 10-11,12-15, 16; dorinţa de a părăsi Rusia, 10; şi acuzaţii de corupţie, 122-5,126-8,130; şi contractul de reconstrucţie a Kremlinului, 122,123-4; şi afacerea Mabetex, 126-8,130-5,144,148-9,499; campanie pentru îndepărtarea lui Skuratov, 126-9,130-5; şi Skuratov sex tape, 127- 8; primul observă Puţin, 130-1; se opune Primakov, 132; crede că Puţin se află sub controlul său, 137-8,144-6,147-8,150-l,155,173-4; îl vede pe Stepashin ca fiind slab, 137; a avertizat de duplicitatea lui Puţin, 147-8,149-50,170, 499; ca ignorant de duplicitatea lui Puţin, 150-1; şi decizia lui Elţin de a demisiona devreme, 164; despre victoria lui Puţin (2000), 170,176; şi acordul familiei Putin-Elţin, 176; despre politica lui Puţin faţă de Occident, 189; despre puterea cercului interior al lui Puţin, 190; Eltsin Family and security men influences, 191, 216-17; despre stilul de comunicare al lui Puţin, 210; şi Rosneft, 216-17; îi spune lui Hodorkovski să părăsească Rusia, 237-238; despre arestarea lui Hodorkovski, 238; asupra influenţei *siloviki*, 241, 376; despre vanitatea lui Puţin, 248-9; ca senator în Consiliul Federaţiei, 256-7; în anii 1980 Leningrad, 256; şi Lyudmilla Putina, 256 de ani; credinţa religioasă a, 258-9; privind achiziţia Chelsea Football Club, 352; marginalizat după cazul Hodorkovski, 375-6; în timpul preşedinţiei lui Medvedev, 376-7; şi Rotenberg, 376-7; impactul prăbuşirii financiare (2008), 377-8; exproprierea bunurilor de, 377-80, 381-2; pierde şantierele navale militare, 378-9, 381; proiect la Piaţa Roşie 5, 379; pe baza militară a Rusiei, 393; despre „numerar negru”, 395; regretă că l-a ajutat pe Puţin să câştige puterea, 498-9; despre puterea de durată a KGB, 499, 500

Purgin, Andrei, 423

Puţin, Igor, 404, 405,411

Puţin, Katerina, 1

Puţin, Vladimir: sfârşitul celui de-al doilea mandat de preşedinte (2008), 10-11, 366-7, 368; Sentimentele lui Pugaciov despre (noiembrie 2007), 10-11,12-15,16; acţiune militară în Cecenia, 11,157-8,160-l,162,163-4, 205, 242-3, 244-5, 247, 261, 265; faţada „conducător reticent”, 11,151,164-5,174, 241; şi bombardamentele din septembrie 1999, 11,155-62, 243, 247; statul ca instrument de auto-imbogatire, 12-13,15, 87, 227-8, 401; ca viceprimar al Sankt Petersburgului, 19-22, 24, 47-9, 85-7,107-9,140-l,168,170-2, 182,184,187, 338; despre comunism, 20-l,165, 258; admite calitatea de membru KGB (1992), 21-3; minciuni peste cariera KGB, 22-4; Serviciul KGB în Dresda, 22-30, 32-6, 39- 45, 90, 91,141, 210, 313-14, 427; „Operaţiunea Luch” („Raza de soare”), 24, 32-4, 44; se alătură KGB, 25-6; eroismul tatălui în al doilea război mondial, 25 de ani; viaţa timpurie a, 26,162,173-4,186; şi activităţile lui Schlaff la Dresda, 33-4, 341; conduce „agenţi de dormit” ilegali, 35, 45,105; şi Fracţiunea Armatei Roşii, 39-43; şi prăbuşirea Zidului Berlinului, 43-4; se întoarce în Rusia de la Dresda (1990), 45, 46; şi mişcarea democratică din Leningrad, 46-9; conduce comitetul de relaţii externe, 86, 88-92, 99,100,107-8; fond de nămol din Sankt

Petersburg, 87, 93-5,105,107-8,119, 255; oferte ulei pentru hrană, 88-92, 93-5,105,113, 119, 151,171,190, 255; şi Timchenko, 100-l,102,109; complexul dacha din Finlanda, 108-10,193, 310, 311, 314, 398; obschak folosit pentru nevoi personale, 108, 310, 312, 318-20, 398-9; se mută la Moscova (1996), 110,111,152; conduce departamentul de proprietate străină al Kremlinului, 111-12,137-8; ascensiune rapidă la Moscova (1996-8), 111-14,138-9; devine şef al FSB, 112-13, 138, 139,184; Primele observaţii Pugaciov, 130-1; ca Planul B al KGB, 136-46,151; Percepţia pozitivă a lui Yumashev, 138-41,144; îl protejează pe Sobchak de arestare, 139-40,150; şi Berezovski, 142-3,147; şi Litvinenko, 142; devine prim-ministru, 143-7; Cecenia folosită de spin doctorii din, 147,154,156-8,170; imaginea de, 147,162, 376; slujire la nivelul
pieţei/principiilor democratice, 150-l,180,188,190, 237; văzută ca marionetă manevrabilă, 150-l,152-3,155,173-4,191; se întâlneşte frecvent cu Primakov, 150; descris ca incolor, 154; creşterea popularităţii datorită Ceceniei, 155,156-8,162,163-4; şi alegerile din decembrie 1999,163-4; „Rusia la începutul mileniului" (articol), 165-6; devine preşedinte interimar (2000), 166-7,169,173; dispreţul pentru procesul electoral, 169-70; şi moşia Novo-Ogarevo, 173-4, 233, 322-3; târg cu familia Elţin, 175-6,181; inaugurarea prezidenţială, 179-83; şi Sechin, 184-6, 281-2, 283, 284; complex de inferioritate al, 186-7; insistenţa asupra rangului şi funcţiei, 186; subestimat de oligarhi, 195-6; ostilitatea faţă de oligarhi, 195,199-203, 276; avertizează oligarhii la televiziunea naţională, 201; confruntare finală cu magnaţii media, 203-4, 206-8, 241; şi dezastrul de la *Kursk,* 205-7, 241; paranoia şi lipsa de empatie, 206, 388; asumarea personalităţii altora, 209-10; vizită de statîn Marea Britanie, 233, 234; vizită în SUA (2003), 235-6; vanitatea de, 248-9, 376; şi credinţa religioasă, 257-9, 260, 427; şi Eurasianism, 259-60, 329, 383; furia asupra asediului Beslanului, 265-6; dă vina pe asediul Beslanului asupra Vestului, 265-8; palatul de la Marea Neagră, 312, 319, 399; nu lasă urme de hârtie, 320; despre Timcenko, 322-3; şi achiziţia Chelsea Football Club, 352-3, 364; discurs care atacă SUA (München, 2007), 366-8, 443-4; ca prim-ministru al lui Medvedev, 370-1; proteste împotriva (2011- 12), 371-3; anunţă revenirea la preşedinţie (2011), 371, 372-3; câştigă alegerile prezidenţiale (2012), 373-4; ipostaze macho topless, 376; Hodorkovski se confruntă cu corupţia, 396-400; primul copil, Maria, 397; a doua fiică, Katerina, 399 de ani; încântare de victoria lui Trump (2016), 479-80; declară idee liberală înfrântă, 480; deferinţa lui Trump faţă de, 481-2, 483; sprijinul oamenilor ca necondiţionat, 493; realegere (martie 2018), 493; anunţă modificări constituţionale (15 ianuarie 2020), 494-5; limita constituţională a puterii (2024), 494
Regimul Putin: urmărirea lui Pugaciov, 2-3, 4-5, 7-9, 379, 381; utilizarea sistemului judiciar din Regatul Unit, 3-5, 8, 9; utilizarea tabloidelor din Marea Britanie, 3, 6; campanie împotriva oligarhilor, 11-12,199-203, 206-10, 275-6; folosirea patriotismului, 12-13, 388-9, 492-3; consolidarea tuturor pârghiilor puterii, 12-14,199-201, 203-4; ia industria petrolului de la oligarhi, 109, 213-20, 221-8, 234-40, 242, 249-51, 253-4, 274-85, 287- 305, 326-7; preia industria gazelor, 109, 215, 253, 310, 311; program pentru un stat mai puternic, 165,167,180,182,189-90, 257; rămăşiţe din regimul Elţin, 180-l,187-8,190, 198-9, 207, 208, 249-50, 252-5, 310; apropierea iniţială de Vest, 188-9, 253; suprimarea mass-media, 196-7,198-9, 203-4; măsuri represive la începutul guvernării, 196-203, 206- 10; şi privatizările anilor 1990,199-200, 201, 214, 226, 277, 329; „Doctrina de securitate a informaţiilor" de la Kremlin, 207; arestarea lui

Hodorkovski ca punct de cotitură, 238-40, 241, 249-50; mesaje către comunitatea financiară globală, 250-l, 279-80; identitate naţională şi Biserica Ortodoxă, 258-9; şi doctrina lui Nicolae I, 260; delimitează sfera de influenţă rusă, 273; preia controlul asupra sistemului juridic, 274-5, 280, 299-305; Avertismentele lui John McCain peste, 277-8; nevoie continuă de investiţii occidentale, 279-80, 285-7; şi restricţii privind proprietatea străină, 286, 355; *ruchnoye upravleniye* (regim manual), 304; sistemul feudal a reînviat, 313, 343, 346, 363, 375, 484-5; „pactul nescris" al poporului rus cu, 330, 348, 493; Neînţelegerea lui West despre transformare, 346-7, 350-4, 356; salvează miliardarii ţării, 362-3, 374, 483; începe represiunea politică (2012), 374; vitrină proiecte de infrastructură, 401; campanie militară în Siria, 431, 434, 493; proteste and unrest (2019), 493-4 *vezi şi* ambiţii imperiale, rusă; *siloviki* (cercul interior al lui Putin)

Putina, Lyudmilla, 1, 26, 90, 174, 256, 397 Raiffeisen Bank, 333,471 Rappaport, Bruce,

325

metale din pământuri rare, 89, 90,105,107,110

Raymond, Lee, 236, 237, 252-3

Reagan, Ronald, 31 de ani

Fracţiunea Armatei Roşii, 36, 37-8, 39,161, 427

Criza refugiaţilor în Europa, 429, 431
regiuni: guvernatori regionali, 126-7,130,135,154,163,192,197; Puţin îi aduce pe guvernatori la călcâi, 197,198, 241-2; alegerile pentru guvernatori desfiinţate, 266-8, 272, 285; puterea FSB în, 489-90, 491

Capitala Renaşterii, 350

Rich, Marc, 60 de ani

Banca Naţională Riggs din Washington, 194

Rise Capital, 439

Robotron, 27, 29 de ani

Rock Holdings Ltd, 440

Rodina (grup naţionalist), 251

Rogozin, Dmitri, 251

Rohrabacher, Dana, 442

Roldugin, Serghei, 396-400, 430

Rollins International, 315, 320

România, 37, 443

Roosevelt, Franklin Delano, 270

Rose, judecător Vivienne, 9 ani

Rosinsky, Viaceslav, 134

Rosnano (corporație de nanotehnologie), 374-5
Rosneft, 6,192, 212, 216, 227-8, 284, 311, 436, 492; Sechin ca președinte, 284, 286-7, 289, 290, 292, 293, 321, 355, 356-7, 380, 382, 393; Propunerea de fuziune Gazprom, 285-6, 289, 292, 354-5; și vânzare Yugansk, 290, 292, 293, 298, 301, 321, 355, 356, 357, 382; și marile petroliere occidentale, 295, 296, 358; oferta publică inițială pe piețele occidentale, 296,
356-9; Băncile occidentale acționează pentru, 297; și Yukos faliment licitații (2007), 297; și Sogaz, 315; și Gunvor, 321, 322; sancționat de SUA, 391

Rosneftegaz, 359

Rosoboronexport, 311

Ross, Wilbur, 453

Rossotrudnichestvo, 422, 423, 432

Rostelecom (gigant de telecomunicații de stat), 420-l, 425, 429

Rosukrenergo, 332, 333, 334-6, 338-9, 340, 341, 342

Rotenberg, Arkady, 6, 376-7, 390, 395, 401-2, 479

Royal Dutch Shell, 289, 292

RTR (canal TV deținut de stat), 161

Runicom, 129,193-4

Rusal (gigant de aluminiu), 4,175-6, 345, 362 Rushailo, Vladimir, 158-9,160
Rusia: libertățile pieței din epoca Elțin, 12, 75, 77-80,117-18,121,153; Elțîn ales președinte (iunie 1991), 72; datorii sovietice, 92-3; alegeri din decembrie 1999,162-4, 167-8,196; Partidul Liberal Democrat, 169-70; alegeri prezidențiale (2000), 169-70,174- 5; Propunerile republicii parlamentare ale lui Hodorkovski, 229-30, 233; arestarea lui Hodorkovski ca punct de cotitură, 238-40, 241, 249-50; alegeri parlamentare (2003), 251- 2; alegeri prezidențiale (2004), 254-6; formarea unei noi identități naționale, 257-60, 329; Emigrați ruși albi, 258, 259, 260, 272, 324, 327-30, 346, 419-20, 422, 427, 429, 435, 442; și hotărârile curților internaționale, 279, 301, 495; anexarea Crimeei (2014), 288, 383, 386, 388-9, 392, 482, 487, 492-3; modul de guvernare din vremea țarilor, 330, 348-9; impactul prăbușirii financiare (2008), 362-3, 370, 374; conflictul militar cu Georgia (2008), 368-9, 389; suspendat din grupa G8, 390, 482; grupări naționaliste și imperialiste de extremă dreaptă, 422, 427, 441; homofobie în, 441; încercări de a influența alegerile din SUA, 476, 481, 483; încântare de victoria lui Trump (2016), 476, 479-80; Sancțiunile lui Trump asupra, 481

Russia Today (rețea TV în limba engleză), 432 Fondul Național Sportiv al Rusiei, 458

Biserica Ortodoxă Rusă, 121,173, 257-9, 260, 325, 327, 419, 426; oligarhi ortodocşi, 419- 22, 425-8, 441-2; ca contrapunct la valorile liberale occidentale, 419, 421-2, 431, 441-2

Căile Ferate Ruse, 311, 315, 393, 401, 402-3, 404, 418, 492

Agenţia de Stat pentru Depozite din Rusia, 4, 9

Russky Mir (Lumea Rusă), 422, 432

Ryan, Charlie, 221, 222, 250-l, 285, 295, 406, 479

Locul de bombardare a apartamentelor din Ryazan, 158-9,160,181,197

Rybachuk, Oleh, 330-2, 333-4, 335, 336, 343

Rybin, Evgheni, 221, 222, 223

Rybolovlev, Dmitri, 470-l, 485

RZB (Banca Teritorială Rusă), 405, 407

Saakaşvili, Mihail, 271, 369

Sachs, Jeffrey, 77 de ani

Saddam Hussein, 65 de ani

Saharov, Andrei, 46

Saharovski, Alexandru, 37 de ani

Salvini, Matte o, 435-6

Salye, Marina, 87-9, 90, 91, 92, 94-5

Banca Sampo, 410

Sanchez, Carlos Ramirez (Carlos Şacalul), 37, 38 de ani Sandalwood Continental, 398, 399 Sands Point (Long Island), 465 Santal Trading, 315

Sapir, Tamir, 451, 455-6, 460, 470, 478, 485

Sater, Felix, 460-7, 470, 471, 472, 474-5, 478, 485

Savelev, Iuri, 264

Savoini, Gianluca, 435-6

Sawikin, Harvey, 358

Sberbank, 6, 359, 361, 362, 473

Schalck-Golodkowski, Alexander, 28, 54 de ani

Scharl, Sven, 34 de ani

Schlaff, Martin, 33-4, 45, 341-2

Schröder, Gerhard, 434
institute de cercetare ştiinţifică din Moscova, 68Seabeco, 59-60, 66, 468
Sechin, Igor, 2, 99, 184-6, 217, 223, 245, 249, 250, 256, 377, 498; şi cauza Yukos, 281-2, 283, 284, 288; în calitate de preşedinte Rosneft, 284, 286-7, 289, 290, 292, 293, 321, 355, 356-7, 380, 382, 393; şi vânzare Yugansk, 290, 292, 293, 321, 355, 382; controlul procesului lui Hodorkovski, 299-300, 301-4; şi însuşirea bunurilor lui Pugaciov, 378-9, 380, 381; scaune corporaţia de transport maritim de stat, 378-9, 381; discurs la Londra (2012), 380

Sechin, Marina, 6

Al Doilea Război Mondial, 25, 85

Sedelmayer, Franz, 27, 38, 47, 49

Seleznyov, Ghenady, 158

Atacurile din 11 septembrie 2001,188, 253, 278, 367-8, 416, 466

Sergun, Igor, 390

districtul Serpuhov, 489-90

Severnaya Neft (companie petrolieră), 227-8

Seychelles, 396,417

Sfinks (societate mixtă sovietică-finlandeză), 90 Shadkhan, Igor, 21-3, 24,174

Shamalov, Kirill, 399

Shamalov, Nikolai, 314-15, 319, 320, 397, 399

Shamalov, Yuri, 316

Şarikov, Boris, 103

Sharon, Ariei, 342

Shaw, Judith, 457

Şcegolev, Igor, 328, 429

Şcherbakov, Viaceslav, 47-9

Shebarshin, Leonid, 100

Sheferovsky, Mihail, 461

Sheindlin, Alexander, 68 de ani

Shenderovich, Viktor, 209-10

Shestun, Alexandru, 489-91
Shetler-Jones, Robert, 6-7

Shevardnadze, Eduard, 163, 455 Şevcenko, Viaceslav, 104 Shevkunov, Tihon, 258, 427

Shevtsova, Lilia, 375 Shirokov, Vladimir, 35, 44 Shlykov, Vitali, 56 de ani Shnaider,

Alex, 460, 468, 471, 478 Shoigu, Serghei, 490 Shtirlitz, Max Otto von, 147

Shusterman, Yefim, 474 Shutov, Serghei, 101 Shutov, Iuri, 113 Şuvalov, Igor, 6
Shvets, Yury: la căderea comunismului, 58 de ani; pe Seabeco, 59; despre economia sovietică, 63; pe oligarhi, 77, 82; depune mărturie la tribunalul din Londra, 103; pe Ivanov, 184; despre scandalul Bank of New York, 412, 415, 459; pe Trump, 451, 459, 477, 478, 479, 481; pe Agalarov, 456; pe Kaveladze, 457; pe Mogilevici, 459, 462, 463
Sibneft (firma petrolieră), 4, 81,129,142,175-6,193-4, 212, 216, 281; şi Abramovici, 175, 194, 212, 281, 321, 345-6, 354, 355-6; se îmbină cu Yukos, 228-9, 236; Achiziţia de către Gazprom a (2005), 321, 354, 355-6; şi scheme fiscale, 345-6, 355

Sibur (companie de petrochimie), 317, 399

Siemens, 27, 29, 54,55,314

Industria diamantelor din Sierra Leone, 461

Silicon Valley, 370, 375
siloviki (cercul interior al lui Puţin), 181-7,190-1; şi Pugaciov, 7,10; şi problema succesiunii (2007-8), 11; statul ca instrument de auto-imbogatire, 12-13,15, 87, 227-8, 401; şi modelul „ *obschak „ al lui Puţin* , 94,107-8, 220, 310-20, 321-7; colecţie de *kompromat,* 119,127-9, 361-2, 484, 490, 498; lovitură târâtoare de, 152, 210, 277-8; şi controlul industriei petroliere, 212-20, 221-8, 234-40, 242, 249-51, 253-4, 274-85, 287- 305, 326-7; bătălia pentru petrol cu Hodorkovski, 219-20, 221-8, 234-40, 242, 249-51, 253-4, 274-85, 287-305, 326-7; Pugaciov asupra influenţei lui, 241, 376; Puţin lăudat drept „salvatorul Rusiei”, 248-9; puterea cimentată la alegerile din 2003, 251-2; strânge mai mult strânsoarea după Beslan, 266-8; naraţiunea „naţiunea sub asediu”, 271-2; preia
controlul asupra „înălţimii comandante” ale economiei, 274-7, 310-12, 343; şi vânzarea Yugansk, 284-5, 287, 288, 289-96, 357; răzbunare pe Hodorkovski pentru VNK, 291-2; noua castă a oligarhilor, 310-20, 321-7, 350-65; Geneva ca avanpost pentru bogăţia petrolului, 320-2, 324, 327, 329-30, 437-9; „Ordinul rusesc peren” ca scuză pentru, 330, 348-9; scheme de retragere a gazelor, 331-9; paranoii născute din prăbuşirea imperiului, 366-7, 388; stăpânire întărită asupra puterii sub Medvedev, 374, 375; ca iniţiativă economică înăbuşitoare, 382; stilurile de viaţă ale cercului interior, 400, 401-2; încântare de victoria lui Trump (2016), 479; luptele interioare ca escaladare, 491, 494

Simonyan, Rair, 64-5, 73, 82

Skigin, Dmitri, 102,103

SK-Most, 401

Skolkovo high-tech hub, 375, 485-6
Skuratov, Yury, 117,122,125-8,129,130,131,132; campanie de eliminare, 126-9,130-5, 136,197; sex tape of, 127-8,129, 130-l, 134, 144,163; suspendarea, 134, 143

Sloviansk (Ucraina), 391

Smeshko, Ihor, 270

Smirnov, Anatoly, 53 de ani

SMP (Banca Sankt Petersburg), 377
Sobchak, Anatoly, 20, 21, 22, 24, 47-9, 76, 86-7, 94, 98, 328; moartea lui, 104, 170, 171-3; înfrângere la alegerile primăriei din 1996,111,113,139-40; Puţin protejează de arestare, 139-40,150; avertizează asupra duplicităţii lui Puţin, 149, 499; critică St Petersburg FSB, 170-1

Jocurile Olimpice de iarnă de la Soci (2014), 390, 401, 496 social media, 389, 481

Société Générale, 297, 438

Sogaz (companie de asigurări), 309-10, 312, 314, 315, 318 Mişcarea Solidarnosc din

Polonia, 25
Solntsevskaya (grup de crimă organizată), 171, 337-9, 414, 459, 463, 468, 478, 485; Operaţiuni din New York, 408-9, 454, 455, 460; şi Cigirinsky, 451-2, 477; şi guvernul oraşului Moscova, 451

Sonntag, Rainer, 42 de ani

Sorokina, Svetlana, 209

Soros, George, 272, 277, 357, 420, 421, 483
Osetia de Sud, 368, 369
Uniunea Sovietică: Puţin la prăbuşirea, 12, 20-l, 43-4,165, 272; „măsuri active” pentru a semăna diviziune în Vest, 15-16, 36-43, 55,161, 212, 427-8, 433, 480-1; KGB în timpul prăbuşirii, 16, 23-4, 74; încetează să existe, 19; întreprinderi de apărare, 20, 49; antisemitism în, 21, 67, 70; şi prăbuşirea Zidului Berlinului, 23, 43-4, 45-6; prăbuşirea blocului Pactului de la Varşovia, 23, 43-4; încercare de lovitură dură (august 1991), 23, 24, 48-9, 50, 51, 52, 58, 73, 75,105; ascensiunea mişcărilor naţionaliste, 23, 45-6; Elţin suspendă Partidul Comunist (august 1991), 23, 50-2, 61; achiziţii ilicite de tehnologie, 27, 28-9, 30, 31, 54,106-7, 313-14, 326, 328; reformele *glasnost*, 31, 32; Partidul Comunist pierde monopolul asupra puterii, 45-6, 71; birourile Comitetului Central (Moscova), 51-60; distrugerea documentelor (august 1991), 52, 53; plăţi către partidele comuniști din străinătate, 53, 54; operaţiuni de influenţă în Africa şi Orientul Mijlociu, 62, 65, 212, 342, 395; Institutul pentru SUA şi Canada, 64; Departamentul Internaţional, 64; minorităţi etnice, 66, 67; prăbuşire ca în interiorul locului de muncă, 74; al doilea şi al treilea eşalon preiau, 74; datorii la prăbuşire, 92-3; Yakunin la prăbuşire, 105-6; Emigraţi evrei, 337, 338, 413,461

Soyuznefteexport, 55, 212 Spania, 445-6
Sankt Petersburg: Puţin ca viceprimar, 19-22, 24, 47-9, 85-7,140-l,168,170-2,182,184, 187, 338; Uzina Kirovsky Zavod, 20, 49; Institutul Smolny, 20, 86,107,184; şi încercarea de lovitură de stat în linie dură (august 1991), 48-9; Palatul Marinsky, 48, 86; Control KGB în, 82-3, 85-7, 95-105,106-10, 114,168,170-2, 182, 183,187, 338; istoria, 84-5; port maritim, 84-5, 87, 95-9,100-5, 109,114,168, 170-2,182,183, 187, 215, 378, 446; terminal petrolier, 84, 87, 95, 97-9,100-3,104,114,168; KGB şi alianţa crimei organizate, 85, 87, 97-9, 101,102-5,113,140-l,168, 171-2, 187, 215, 338, 445-6; criza alimentară, 87-90; fond slush valutar, 87, 93-5,105,107-8,119, 255; oferte ulei pentru hrană, 88-92, 93-5,105,113,119,151,171,190, 255; Flota Mării Baltice (BMP), 96-9,104,114,170-2, 182,187; Preluarea/raidul KGB al BMP, 96-9,104,182; privatizarea portului maritim, 97- 8,104,182; Institutul Ioffe pentru Tehnologie şi Fizică, 106-7; Kamenny Ostrov (Stone Island), 312, 313; Academia Medicală Militară, 314; Catedrala Sf. Petru şi Pavel, 419-20 *vezi şi* Leningrad

St Petersburg Fuel Company (PTK), 99,102

St Petersburg Immobilien Aktiengesellschaft (SPAG), 99,172

Stalin, Iosif, 270

Dacha lui Stalin, 202

Starovoitova, Galina, 46,113-14
Stasi (poliţia secretă est-germană), 22, 25, 29-30, 31-2, 35, 340, 341; relaţiile cu KGB, 26-7, 28, 39, 41, 44; operaţiuni de contrabandă, 28, 33, 341; Hauptverwaltaufklarung (HVA), 31- 2, 33-4, 45; pregătirile pentru căderea RDG, 33-4, 44, 45, 341; sprijin pentru terorism, 36- 7, 38-9, 40-l, 161; şi căderea RDG, 44-5
capitalism de stat: formă hibridă KGB de, 12-13,15,16, 214-15, 219, 275-7, 349, 428; infiltrarea finanţelor occidentale, 15-16, 346-7, 349-54, 357-60, 363-5, 393-5; Puţin stabileşte viziunea pentru (sfârşitul anului 1999), 165; evoluţia versiunii KGB a, 168, 354, 356-63; punctul de vedere al imperialiştilor, 182, 346, 366; Procesul Hodorkovski pune bazele pentru, 274-6, 346; nevoie continuă de investiţii occidentale, 279-80, 289; Criticile lui Illarionov, 294; „Kremlin Inc." al doilea mandat, 310-18; victoria KGB asupra oligarhilor, 311; Planul KGB pentru, 326-7; ca sistem feudal, 346, 375; şi noul val de oferte ruseşti la Londra, 350-2; toţi oamenii de afaceri „privaţi" ca agenţi ai statului, 356, 360-l, 483-6, 492; impactul prăbuşirii financiare (2008), 362-3, 374, 377-8; Politicile lui Medvedev, 374- 5; probleme economice în timpul al treilea mandat, 381-3, 489; reţele ca încă în loc, 488; ca pătrunzând fiecare crăpătură a societăţii, 489; Simularea KGB a economiei normale de piaţă, 497-8

Stepankov, Valentin, 56 de ani

Stepashin, Serghei, 131,135,137,143,144-5,146,147,169

Strache, Heinz-Christian, 436-437

sectorul strategic-metal, 343

Strelkov, Igor („Strelok" sau Igor Girkin), 425-6

Stroigazmontazh, 377

Sugrobov, Denis, 491

Sun Tzu, *Arta războiului* ,151

Sunshine, Louise, 454-5

Surgutneftegaz (firma petrolieră), 81, 212, 217-18, 223, 291

Surikov, Anton, 66, 446

Surkov, Vladislav, 198-9, 230, 233

Svyazinvest (gigant de telecomunicaţii de stat), 420, 421, 429
Elveţia: Firme-paravan Stasi în, 28, 54; Firmele-paravan ale lui Schlaff, 34, 45; Banco del Gottardo, 55,119,120,121,149; societăţi mixte sovieto-elveţiane, 58, 70; Seabeco în, 59- 60, 66; Baza Lugano a lui Mabetex, 93,117,120,125-6; Sonda Mabetex, 117,125-6,131, 143-4,145,147-9; Gunvor în, 311, 321-4, 326-7, 438; regim fiscal blând de, 326; raport de informaţii despre Birshtein (2007), 468 *vezi şi* Geneva

Siria, 342, 431, 446, 482, 493

Syriza (Grecia), 428,435

Cazinou Taj Mahal (Atlantic City), 448, 450-l, 452-4, 460, 477
Talbott, Strobe, 370
grupul Tambov (grup criminal), 85, 87, 97-9,102-4,113, 338, 445-6; şi portul maritim din Sankt Petersburg, 98-9,101,103-4,114,168,171,183,187, 215; şi asasinarea Galinei Starovoitova, 114 ani; şi moartea lui Sobchak, 171-2

Tamigo (entitate sovieto-germană), 90

Tarasov, Artyom, 72

Taruta, Serghei, 423

Taubman, Alfred, 454-5

Taylor, William, 488

Cigirinsky, Alexandru, 485

Cigirinsky, Shalva, 448-55, 456, 470, 472, 473-4, 477, 482-3, 485 Tea Party (SUA), 442

sectorul telecomunicaţiilor, 420-l, 427, 429, 462

Temerko, Alexander, 282-3, 284, 287, 288, 294, 296, 297, 353, 439, 447

Theede, Steven, 282-3, 287, 290

Thomson (firma de tehnologie), 328

ThyssenKrupp, 29, 54, 55 de ani

Timchenko, Gennady: background of, 90-l, 99-100; Comerciant de petrol Kirishineftekhimexport, 90, 91,100; şi terminalul petrolier din Sankt Petersburg, 99,100-2, 109,140, 217; şi IMAG (aventura lui Akimov), 102, 221, 340; cât mai aproape de Putin, 109, 140,181, 217, 320, 322-3, 326, 377, 390, 397, 399, 479; profil extrem de scăzut al, 109, 217, 311, 322-3; şi Surgutneftegaz, 217-18, 291; şi vânzarea Yugansk, 291-2; şi reţeaua Bank Rossiya, 311, 317, 320-1; Gunvor (aventure petroliere), 311, 321-4, 438; rol în Obschak, 321-4, 325-7, 394-5; şi Goutchkov, 324, 325; pe lista neagră de SUA, 390, 393, 437-8; profituri de la Olimpiada de la Soci, 401; şi White Russians din Geneva, 419, 427, 431-2; şi Total (majorul energetic francez), 431-2; distins cu Legion d'honneur, 432; şi finanţarea Frontului Naţional Francez, 434; în China, 437; şi districtul Serpuhov, 490

Tkaciov, Ivan, 409, 490-2

TNK (Tyumen Oii Company), 229, 234, 236, 281

Tolstoi, Alexandra, 7-8

Câmpurile petroliere Tomskneft, 220

Tornqvist, Torbjorn, 322, 325, 438

Torshin, Alexandru, 263-4

Total (majorul energetic francez), 431-2
Traber, Ilya, 97-9,101, 102-3,104,109, 114,171, 172, 183

Transparency International, 440 Grupul TransWorld, 465 Trenin, Dmitri, 369 Trepaşkin,

Mihail, 159 Tretiakov, Serghei, 75 de ani Trubetskoi, Nikolai, 259 Trubetskoy,

Alexandru, 327-8, 429
Trump, Donald: şi banii ruşi, 67, 454, 455-6, 457, 459-60, 465-71, 472-5, 478-9, 485; candidează la preşedinţia SUA, 447, 473-6; şi Taj Mahal Casino (Atlantic City), 448, 450-l, 452-4, 460, 477; şi Cigirinsky, 448, 450-l, 452-5, 470, 472, 473-4, 477; şi Agalarov, 451, 456, 472-3, 475-6; dificultăţi financiare, 451, 453, 454, 459-60, 465-6, 479; influenţa rusă asupra, 451, 477-8; Trump Tower din Manhattan, SoHo, 455-6, 457, 465; şi Felix Sater, 460, 464, 465-7; dezvoltări de lux construite cu bani ruşi, 465-71, 478; Scheme de turnuri Trump din Moscova, 474-5, 477-8; câştigă alegerile prezidenţiale (2016), 476-7; chestiunea ţinerii Rusiei, 477-9, 481, 482, 483; interes pentru femeile ruse/slave, 477; respect faţă de Puţin, 481-2, 483; politica externă, 481-3; stil haotic de luare a deciziilor, 481, 482; investigaţiile asupra Rusiei, 481, 486; sancţiuni împotriva Rusiei, 481; Sondă de demitere, 488

Trump, Ivanka, 472, 485

Trump Jnr, Donald, 472, 475, 478

Turkmenistan, 332, 336

Turover, Felipe, 91-3,118-19,120,121,125,126,135-6,151 Tuva, sălbăticia din Siberia,

376 Twentieth Trust, 108 Timosenko, Iulia, 270, 335-6
Ucraina: furnizarea de gaze din Rusia, 253, 254, 330-5; Revoluţia portocalie (2004-5), 260, 271, 302, 330, 335, 336, 366, 384, 385, 388, 421, 422; importanţa economică a Rusiei, 268- 9; alegeri prezidenţiale, 268-71, 272; ca răscruce între Răsărit şi Apus, 269, 383; reţea de gazoducte, 269, 331, 334; influenţa occidentală în vest de, 269; Proteste din Piaţa Maidan, 271, 385, 424; Gazprom întrerupe aprovizionarea cu gaze către (2006), 334-5; este de acord cu un acord de gaz corupt cu Rusia, 334-6, 339, 384; Firtash devine powerbroker în, 339; ca teren de antrenament pentru subminarea UE de către Rusia, 343, 395, 428; Discuţiile lui Ianukovici cu UE, 384; trupe ruseşti la graniţă, 386, 391; Berkut (unitatea forţelor de securitate), 387; separatişti pro-ruşi în, 391, 392, 423-5, 426; şi cash negru rusesc, 395, 419, 425-8; Operaţiuni de influenţă rusă în, 419, 421, 423-8; Biserica Ortodoxă
Rusă în, 419, 426; Mişcarea politică „Republica Doneţk”, 423-5; Trump caută murdărie pe Biden, 487-8
Criza din Ucraina (2014): duce până la, 383-4; şi Uniunea Europeană, 383, 384-5, 386-7, 431; corupţia regimului Ianukovici, 384-5, 387; proteste pro-UE de la Kiev, 384-5, 386-7; Ianukovici se retrage de la acordul UE, 384; Ianukovici fuge din Ucraina, 385-6, 387, 424; decesele protestatarilor, 385, 387, 424; grupuri radicale de dreapta ucrainene, 385; Propaganda rusă anti-SUA, 386-7, 389; Creşterea tensiunii de către Putin, 387-8; Berkut infiltrat de agenţi ruşi, 387; conflictul se extinde în estul Ucrainei, 389, 391; război hibrid/proxy, 389, 391, 392, 424-7; Poveşti false ruseşti pe reţelele sociale, 389; Sancţiunile economice din SUA şi UE, 390, 391, 393-4, 432, 435, 437-8, 444-5; Avionul Malaysia Airlines doborât (iulie 2014), 391; şi numerar negru rusesc, 425-8; şi Trump, 487

Ulyukaev, Alexei, 498

Uniunea Forţelor Dreapte, 230, 251

United Financial Group, 250-l, 285, 295, 406
Regatul Unit: servicii de informaţii, l-2, 5, 7, 9; Influenţa Rusiei asupra elitelor, 4, 5-7, 352- 4, 364-5; influenţa numerarului de la Kremlin, 5-7, 343, 439; firme juridice, 5, 6, 9; Firme de PR, 5, 6; preturi imobiliare, 6; Capitalismul de stat rus se infiltrează, 346-7, 349-54, 357-60, 363-5, 393-5; Brexit, 439-40, 447, 480, 482; Influenţa Rusiei asupra referendumului UE, 439-40, 447; slăbiciune în legile de finanţare de peste mări, 440
Rusia Unită (partidul pro-Kremlin), 13-14, 251-2, 371-2, 494
United Shipbuilding Corporation, 378-9, 381
Statele Unite ale Americii: sprijin pentru Solidarnosc în Polonia, 25 de ani; vizează reţelele sovietice de achiziţii ilicite, 29; cadre militare în Germania de Vest, 30; Sistemul „Războiul Stelelor” al lui Reagan, 31 de ani; terorism împotriva în Germania de Vest, 37, 38; rolul în colapsul sovietic, 73-4,117-18; Pugaciov în, 123; spin doctors ajută Eltsin (1996), 123; Politica iniţială de apropiere a lui Putin, 188-9, 253; război în Afganistan, 188-9, 253, 278, 367, 370, 462, 463, 464; şi Tratatul antirachete balistice, 189; planuri de apărare antirachetă, 189, 367, 370, 443; ostilitatea KGB faţă de, 190; şi banii ruşi în Vest, 193,194; Hodorkovski caută protecţie, 235-6, 238, 277-8, 295; Vizita lui Putin la (2003), 235-6; „război împotriva terorii”, 247, 248; se înclină în faţa

noii ordini economice a lui Putin, 294- 5; iar Germania, 330; sprijină Ucraina în ceea ce privește furnizarea de gaze, 334; Mogilevich figurează în topul celor mai căutate zece ale FBI, 338; regulamentul bursei, 351; Discursul lui Putin de atac (München, 2007), 366-8, 443-4; încercări de cultivare a lui Medvedev, 369, 370, 371, 375, 443, 446-7; Putin dă vina pentru protestele de la Moscova (2011-12), 373-4; suspiciune asupra proiectelor lui Medvedev, 375; Rusia dă vina pentru criza din Ucraina, 386-7, 389; sancţiuni economice asupra Ucrainei, 390, 391, 393-4, 432, 435, 437-8, 444-5; şi numerar negru rusesc, 412-16; Patriot Act, 416; reglementări bancare mai stricte după atacurile din 11 septembrie, 416, 466; de Pahlen on, 433; dreptul conservator în, 442-3; homofobie în, 442; mişcarea pro-viaţă, 442; Bush declară victoria în Războiul Rece, 444, 459; Operatorii de informaţii străine ruşi în, 446-7; alegeri prezidenţiale (2016), 447; imobiliare şi spălarea banilor, 466-7, 469-71; piratarea emailurilor democraţilor, 476, 481; încercările Rusiei de a influenţa alegerile din 2016, 476, 477, 481, 482, 483; fragilitatea sistemului politic, 488

Partidul Unităţii, 163-4, 490

Urals Trading, 101

Usmanov, Alisher, 364

Usolţev, Vladimir, 26, 35, 44

Ustinov, Vladimir, 15, 202, 281

Uzbekistan, 281

Valmet, 193-4

Vasilyev, Serghei, 103

Vatican, 25

Vavilov, Andrei, 124,175, 228 Vekselberg, Viktor, 401, 485-6 Venezuela, 493

Verheugen, Gunter, 349 Veselnitskaya, Natalia, 475 Veselovsky, Leonid, 57-8, 59-60,

71 Vetrov, Vladimir, 28-9 Video International, 398

Viena, 27-8, 66, 221, 339, 341-2, 487; ca capitală de spionaj a lumii, 339-40

Viett, Inge, 38 de ani

Vimpelcom, 362

Vladimir, Mare Duce, 328

Vneshekonombank, 93, 293, 362, 391

VNK sau Eastern Oii Company, 219-20, 221-3, 224, 234, 291, 292

Voloshin, Alexandru, 189, 207, 208, 216, 217, 256, 498; ca şef de cabinet al lui Elţin, 132-3, 134,144,147, 353; ca restul epocii Elţin, 175,180-l, 187-8, 198,199, 249, 257, 310; Putin reinstalează ca şef de cabinet, 181; fundal de, 187; şi finanţarea de către

Hodorkovski a partidelor politice, 230, 233; înlocuit cu Medvedev, 249-50; semnale de plecare sfârşitul erei Elţin, 250, 251
Voshchanov, Pavel, 61
VTB (Vneshtorgbank), 6, 311, 359-60, 362, 391, 398, 474, 479

Wallach, Abe, 460

Warnig, Matthias, 29-30, 41,102, 284, 314, 406, 434 Weafer, Chris, 298
Germania de Vest, 25, 27, 450; ca sursă de bunuri de înaltă tehnologie, 28; pătrundere KGB de, 29, 30; penetrare HVA de, 31-2; Bundesverfassungsschutz, 33, 42; Terorismul Fracţiunii Armatei Roşii, 36, 37-8, 39-43, 427; Atentatul La Belle discoeque (1986), 37
Democraţii occidentale: subminarea/corupţia rusă a, 15-16, 352, 356-60, 364-5, 404, 408, 416-18, 421-37, 438-43, 445, 447, 480, 483-6; „Măsuri active" sovietice împotriva, 15-16, 36-43, 55,161, 212, 427-8, 433, 480-1; dezvoltarea tehnologică în, 27, 28, 64, 69,106-7, 456; Politica iniţială de apropiere a lui Puţin, 188-9, 253; Puţin dă vina pe asediul Beslanului, 265-8; se înclină în faţa noii ordini economice a lui Puţin, 294-8, 356-60, 363- 5; neînţelegerea transformării lui Puţin, 346-7, 350-4, 356, 497; Companiile ruseşti listate la burse, 349-52; şi creşterea clasei de mijloc ruseşti, 349, 350; politici pline de speranţă asupra Rusiei ca iluzii, 391-2; inegalitatea şi politica de austeritate, 447; valul în creştere al populismului în, 479-80, 497
Finanţe occidentale: capitalismul de stat rus se infiltrează, 15-16, 346-7, 349-54, 357-60, 363-5, 393-5; mesajul regimului Puţin către, 250-l, 279-80; facilitarea preluării Yukos, 284-5, 292, 294, 297-8, 496-7; şi propunerea de fuziune Gazprom-Rosneft, 285-6; şi vânzarea Yugansk, 289-91, 292-3, 296, 355, 356, 357; zel pentru noua ordine a lui Puţin, 295-7, 357-60, 363-5; oferta publică iniţială a lui Rosneft, 296, 356-9; şi Yukos faliment licitaţii (2007), 297-8; turme la Moscova în căutare de taxe, 350; oferta publică iniţială a VTB, 359-60; impactul prăbuşirii financiare (2008), 363; infiltrarea crimei organizate ruse, 412-18

WikiLeaks, 476 Winer, Jonathan, 413, 415 Wiswell, Tim, 407 Witte, Serghei, 272 Wolf,

Franz, 190

Wolf, Markus, 27, 28, 31-2, 33, 35, 37

Woolsey, James, 412

Banca Mondială, 192

Congresul Mondial al Familiilor, 442

Cupa Mondială, fotbal (2018), 353, 473, 483

Forumul Economic Mondial, 237
Wynn, Steve, 455, 473-4

Yabloko (partidul politic), 230, 251 Yakovlev, Alexandru, 65, 72, 74, 86 Yakubovsky,

Dmitri, 59 de ani
Yakunin, Vladimir, 65,105-7, 418, 420, 430, 444-5; şi Bank Rossiya, 107,109,193, 311, 393, 400-1; despre oligarhii din epoca Elţin, 110,193; în calitate de preşedinte al Căilor Ferate Ruse, 311, 393, 401, 402, 403; despre criza din Ucraina, 386, 387; ca oligarh

ortodox, 419, 422, 433, 441-2; întemeierea lui Andrei Cel întâi Chemat (caritatea ortodoxă), 422, 433, 441-2; think tank „Dialogul civilizaţiilor”, 433; apărarea valorilor „familiei” laitmotiv, 441, 442, 443; privind serviciile de informaţii, 480-1; despre valul în creştere al populismului în Vest, 480; ca luptând, 492

Ialta, 452; Palatul Livadia din, 270

Ianukovici, Viktor, 268, 270-l, 336, 339, 383-6, 387, 389, 423

Yasin, Evgheni, 346

Yatsenyuk, Arsenie, 395

Yavlinsky, Grigori, 78,140, 251

YBM Magnex, 338

Yegorova, Olga, 300, 301-3, 304, 305
Elţîn, Boris: reformele pieţei, 12, 75, 77-80,117-18,121,153; KGB ca ascuns în fundal, 15, 16,152-3; sănătatea defectuoasă, 16,114,115-17,118,130,135,150,157; semnează Uniunea Sovietică din existenţă, 19; atitudine sfidătoare împotriva loviturii de stat (august 1991), 23, 49, 51, 73, 75; suspendă Partidul Comunist (august 1991), 23, 50-2, 61; ascensiunea politică a, 46; şi lipsa fondurilor Partidului, 52, 60; Contestă domnia lui Gorbaciov, 72; ales preşedinte al Federaţiei Ruse (iunie 1991), 72; sprijinit de o parte a KGB, 73; dispreţul celor de linie dură a KGB pentru, 74; şi Primakov, 74,154; desfiinţează KGB, 75-6; sfătuit de economişti occidentali, 75, 77-8, 80,194-5; eliberează preţuri (1 ianuarie 1992), 78; băncile magnaţilor deţin fonduri guvernamentale, 79, 212-13, 360; şi licitaţii cu împrumuturi pentru acţiuni, 80-2,192,199-200, 212-13, 293; dispreţul KGB pentru, 110-11,117-18,167; şi Sobchak, 111; reforme democratice, 117-18,165,166-7, 169,192; complot împotriva, 118-35; şi cârduri de credit, 120, 121,124-5, 148-9, 154; şi fondurile slush de la Kremlin, 121-3; reales (1996), 123,132,192; saci Primakov, 135-7; fiica Elena, 142 de ani; îl numeşte pe Puţin prim-ministru, 146 de ani; îl numeşte pe Puţin drept succesor preferat, 146,147,155; decizia de a demisiona anticipat, 155,164,169,175; demisionează în discursul de Anul Nou (2000), 166-7; şi victoria lui Puţin din 2000,175; la inaugurarea lui Puţin, 179-80; acuzat pentru pierderea Crimeei, 389; punctul de vedere al lui Bill Clinton, 415; ridică ideea lustraţiei, 499
Familia Eltsin: afacerea Mabetex, 117,120,122-8,131,135,138,143-6,148,151,153,154, 157; abandonează Berezovsky, 142; şi scheme de bani negru, 149, 412, 414-15; scandaluri financiare, 149,163; decizia de a-l sprijini pe Puţin, 168-9, 214, 216; sărbătoreşte victoria lui Puţin din 2000,174-5; şi Abramovici, 175-6, 202-3, 208, 217, 252, 343, 353; târg cu Puţin, 175-6,181, 241; rămăşiţe în regimul Puţin, 180-l, 187-8, 190, 198-9, 208, 249-50, 252-5, 310; aparentă ignoranţă a trecutului lui Puţin, 191,195; importanţa în primul mandat al lui Puţin, 208, 214, 216-17; marginalizat după arestarea lui Hodorkovski, 249- 50; pericol de transfer al puterii, 494 *vezi şi* Dyachenko, Tatyana (fiica lui Elţin); Yumashev, Valentin (ginerele lui Elţin)
Evtuşenkov, Vladimir, 392-3
Yuganskneftegaz (unitate de producţie de petrol), 284-5, 287, 288, 289-90, 321, 355, 356, 357,382

Yukos (producător de petrol), 81, 212, 219-20, 222, 224, 225, 227, 230, 233, 439; Menatep Bank achizitioneaza, 213; se îmbină cu Sibneft, 228-9, 236; Asaltul regimului Puţin împotriva, 234-40, 251, 276, 277, 278-85, 287-9, 299, 304, 321, 349, 382, 496-7; şi ExxonMobil, 236-7, 240, 252-3; Miza lui Hodorkovski în confiscat, 240, 242, 250, 275, 279; *siloviki* freeze shares in, 250; creanţe fiscale retroactive împotriva, 254, 280-l, 283-4, 287- 8, 293, 294, 345, 357; şi procesul lui Hodorkovski (2004-5), 274-5, 279, 280, 281, 299; directori seniori americani, 282-3, 287-8, 290, 357; presiunea asupra a crescut în continuare (iulie 2004), 283; şi marile petroliere occidentale, 284-5, 292, 294, 297-8, 496- 7; vânzare Yugansk, 284-5, 287, 288, 289-96, 298, 301, 355, 356, 357, 359; dosare pentru faliment în Houston, 290, 292-3, 294, 295, 355, 357; licitaţii de faliment (2007), 297-8, 358, 359; şi Petroval cu sediul la Geneva, 321-2
Yumashev, Valentin (ginerele lui Elţin): conversaţie înregistrată cu Pugaciov (2007), 10-11, 12,13,14-15,16; şi numirea lui Puţin ca prim-ministru, 16,145,146-7,150,187; percepţia pozitivă a lui Puţin, 112,138-41,144; ca şef de cabinet al lui Elţin, 112,118; şi afacerea Mabetex, 125,127-8,130,149; pe Primakov, 128,129; despre Lujkov, 131-2; despre demiterea de către Elţîn a lui Primakov, 135; pe Stepashin, 137; abandonează Berezovsky, 142; şi Pugaciov, 144,148,155,164,176, 380; şi decizia lui Elţin de a demisiona mai devreme, 155,164; la bombardamente din septembrie 1999,160; neagă acordul Putin- Familia Elţin, 176 de ani; şi măsurile represive ale lui Puţin, 198-9; şi Abramovici, 353; Deripaska se căsătoreşte cu fiica lui 381
Yurgens, Igor, 283
Iuşcenko, Viktor, 268, 269, 270-l, 330-l, 333-4; este de acord cu un acord de gaz corupt cu Rusia, 334-6, 339, 384

Zakaev, Akhmed, 267

Zatulin, Konstantin, 479

Zelensky, Volodomyr, 487-8

Zeman, Milos, 399, 430

Zheleznyak, Anastasia, 6
Zheleznyak, Serghei, 6

Jirinovski, Vladimir, 169, 255 Zuchold, Klaus, 42 de ani Zuckerberg, Mark, 486

Ziuganov, Ghenady, 169, 255

Mulţumiri

Această carte nu ar fi fost scrisă niciodată dacă nu ar fi fost extraordinarii prieteni şi familia care m-au ajutat şi susţinut, deoarece ceea ce a început ca un proiect de doi ani a devenit o odisee a scrisului şi a investigaţiei. Cercetările au început cu mult timp în urmă la Moscova şi Sankt Petersburg, unde această carte a fost stimulată şi făcută posibilă de ore în şir de conversaţii pe care le-am avut cu Vladimir Milov, fostul ministru adjunct al energiei, a cărui urmărire neobosită a afacerilor din cercul interior al lui Puţin a oferit o foaie de parcurs pentru activul... sifonarea regimului Puţin; precum şi cu Andrei Illarionov, fostul consilier economic prezidenţial, ale cărui puteri de analiză şi perspective criminalistice au oferit o scânteie timpurie pentru o parte a tezei cărţii. Pavel Voshchanov, fostul purtător de cuvânt al Elţin şi reporter de investigaţie la *Komsomolskaya Pravda*, a deschis o fereastră către o lume de mult

uitată a sifonării activelor de către KGB la căderea sovietică. în afara Rusiei, Serghei Kolesnikov, curajosul anunţător care a fugit din cercul strâns al lui Puţin, a împărtăşit documente şi a impulsionat cercetări ulterioare, în timp ce Felipe Turover, fostul agent KGB care a fost informatorul care a declanşat ancheta privind contractele de reconstrucţie a Kremlinului Mabetex, a fost o sursă, a perspectivelor revelatoare. Tommy Helsby, fostul preşedinte al investigaţiilor Kroll, care a murit prea devreme în 2019, a fost o sursă generoasă de inspiraţie şi indicii valoroase pentru investigaţii. El este dor de el.

Vladimir Yakunin a petrecut cu generozitate multe ore explicând punctul de vedere al clicei strânse de oameni de la securitate din Sankt Petersburg, care îl înconjoară pe Puţin, mai întâi la Sankt Petersburg şi apoi la Londra, la multe vase de ceai. Valentin Yumashev, fostul şef de cabinet şi ginere al lui Elţin, şi-a petrecut ore întregi explicând versiunea lui despre cum a ajuns Puţin la putere, în timp ce la Moscova Iuri Skuratov, fostul procuror general aflat în centrul anchetei care a dus parţial la Ascensiunea lui Puţin a împărtăşit povestea dramatică a sondei sale şi a contraatacului familiei Elţin. Mihail Hodorkovski sa întâlnit cu mine la scurt timp după eliberarea din zece ani într-un lagăr de prizonieri din Siberia şi apoi a continuat să facă acest lucru, în timp ce m-a ajutat să înţeleg conflictul său cu statul rus.

Mulţi alţi oficiali de stat ruşi actuali şi foşti - inclusiv foşti înalţi oficiali ai Kremlinului, precum şi magnaţi ruşi, foşti agenţi seniori ai KGB şi bancheri înalţi din Moscova - şi actualii şi foştii asociaţi ai lui Ghenady Timchenko - şi-au împărtăşit cu generozitate zeci de ore din timpul lor explicând cum a funcţionat sistemul Puţin. Cei mai mulţi dintre ei au făcut acest lucru în mod anonim din cauza sensibilităţilor evidente - şi sunt veşnic recunoscător pentru riscurile pe care şi le-au asumat. Mulţumirile mele profunde şi lui N. şi G.

Bineînţeles, ar fi fost imposibil să reunesc acest lucru fără credinţa pe care mi-a arătat-o *Financial Times*, pentru care am fost corespondent la Moscova timp de şase ani. Timpul petrecut cu FT mi-a permis să aprofundez şi mai mult contactele cu oligarhii Rusiei, precum

şi cu actualii şi foştii oficiali ai Kremlinului şi guvernului, formând bazele raportării mele în această carte. Atunci am putut să-i cunosc şi să intervievez pentru prima dată pe mulţi dintre cei mai apropiaţi de Putin, inclusiv pe Igor Sechin, Arkady Rotenberg, Viktor Ivanov şi Serghei Chemezov. Pentru marea oportunitate de a scrie pentru *FT şi* de a ocupa acest loc de lângă ring, sunt recunoscător în primul rând lui Lionel Barber, Neil Buckley şi John Thornhill, care m-au angajat şi apoi au continuat să mă sprijine, precum şi colegilor mei din Moscova şi apoi la Londra - Charles Clover, Courtney Weaver, Cynthia O'Murchu şi Michael Stott - care m-au ghidat şi inspirat şi mi-au înseninat ziua. în plus, sunt profund recunoscător *FT* pentru finanţarea parţială a unui proiect de raportare care a devenit parte din această carte după ce am plecat în concediu de carte, în timp ce datorez foarte mult cunoştinţelor calde ale Elenei Kokorina şi Ekaterina Shaverdova de la *FT*. Biroul din Moscova care a continuat să ajute la elaborarea cererilor de interviu chiar şi după ce am plecat în concediu de carte.

De asemenea, ar fi fost imposibil să înţeleg vreuna dintre aceste reţele de influenţă şi numerar ruseşti fără munca inovatoare şi neînfricată - şi asistenţa - a camarazilor mei ruşi la puţinele puncte de investigare rămase din ţară. Roman Anin de la *Novaya Gazeta* a împărtăşit cu generozitate documente despre operaţiunile portului maritim

din Sankt Petersburg şi a oferit un contact crucial. Anastasia Kirilenko de la *Insider* a condus grupul în raportarea reţelelor de crimă organizată conectate cu Putin, împărtăşind documente şi contacte cruciale, în timp ce Roman Shleynov de la *Novaya Gazeta* şi apoi *Vedomosti*, au împărtăşit documente despre o anchetă asupra activităţilor lui Putin în calitate de viceprimar al Sankt Petersburgului şi a produs unele dintre cele mai importante lucrări timpurii privind relaţiile de afaceri ale cercului interior al lui Putin. Irina Reznik, unic, bine conectată, fostă din *Vedomosti* şi în prezent din Bloomberg la Moscova, a împărtăşit cu generozitate contacte nepreţuite. Fără articolele de investigaţie de pionierat ale acestor patru jurnalişti cu mult înaintea mea, ar fi fost imposibil să încep măcar să adun piesele cap la cap. Defunctul Vladimir Pribylovsky, care ţinea o bază de date cu legăturile oamenilor lui Putin, a fost, de asemenea, o sursă crucială de informaţii.
în plus, regretatul Jürgen Roth, jurnalistul german de investigaţie, a oferit cu mult timp în urmă documente valoroase şi o grămadă de inspiraţie. Steven Lee Myers de la *New York Times,* prin fostul său asistent de cercetare de carte, Almut Schoenfeld, la Berlin, a împărtăşit un alt contact crucial. Am beneficiat, de asemenea, iniţial de conversaţiile cu colegii din SUA, printre care Andrew Weiss şi Eugene Rumer de la Carnegie Endowment for International Peace şi Thomas Graham, fostul director principal pentru Rusia în Consiliul de Securitate Naţională. în Marea Britanie, Christian Michel a fost o sursă timpurie de inspiraţie.
Felicity Bryan MBE a crezut în potenţialul cărţii şi a acceptat să devină agentul meu, asigurând o înţelegere cu William Collins în Marea Britanie şi Farrar, Straus & Giroux în SUA. Sunt recunoscător pentru eforturile ei şi pentru răbdarea şi credinţa în proiect demonstrată de editorii mei - Arabella Pike, director de publicaţii la William Collins şi Alex Star, editor executiv la Farrar, Straus & Giroux. Editorii mai slabi de suflet ar fi renunţat de mult! Am avut imensa noroc de a avea observaţiile ascuţite şi sfaturile de editare ale lui Alex Star care au ajutat la îmbunătăţirea acestei cărţi de multe ori. Volumul Arabellei şi înţelegerea răbdătoare a sensibilităţilor au propulsat cartea de la manuscris în realitate, în timp ce sunt extrem de recunoscător echipei ei de la William Collins - Jo Thompson pentru lectura înţeleaptă şi tăieturile sugerate, lui Robert Lacey pentru netezirea atentă a copiei, şi lui Iain Hunt pentru munca sa răbdătoare asupra textului final. O plecăciune profundă şi pentru echipa juridică.
Pe parcurs, am fost extrem de norocos şi onorat să primesc încurajare şi sfaturi nesfârşite cu răbdare de la David Hoffman, editorul colaborator şi fost şef al biroului de la Moscova al *Washington Post*, care a citit cu atenţie capitole şi a cărui carte din 2002 *The Oligarhis* este nu numai inspiraţie, ci şi ca model pentru arta narativă non-ficţiune şi fundament pentru toate rapoartele viitoare despre tranziţia zbuciumată a Rusiei la o economie de piaţă.
Chiar şi cu toată această asistenţă profesională superbă, nu aş fi ajuns niciodată până la capăt fără marii prieteni care m-au susţinut pe tot parcursul drumului. Unii, printre care Brad Cook, Miriam Elder, William Flemming, Gina Skilbeck şi Emma Wells, nu numai că şi- au oferit prietenie, ci şi-au împărţit casele atunci când aveam nevoie de un loc unde să stau pentru a raporta călătoriile. Alţii, inclusiv Ellen Barry, Catherine Bell, Richard şi Charles Emmerson, m-au ajutat să menţin sănătatea mintală prin acest maraton.

îi voi fi mereu recunoscător lui Chris pentru sprijinul său moral. Mulțumirile mele cele mai profunde sunt părinților mei, Marjorie și Derek, precum și lui Richard și Catherine Birkett. Fără sprijinul lor neobosit, nimic din toate acestea nu ar fi fost posibil.

Despre autor

CATHERINE BELTON a lucrat între 2007 și 2013 ca corespondent la Moscova pentru *Financial Times*, iar în 2016 ca corespondent juridic al ziarului. Ea a raportat anterior despre Rusia pentru *Moscow Times* și *BusinessWeek*. în 2008, a fost selectată pe lista scurtă pentru jurnalistul de afaceri al anului la British Press Awards. Ea locuiește în Londra.

■■ H arperC ol li 11 s*Publishers* Despre editor

Australia

HarperCollins Publishers Australia Pty. Ltd. Nivelul 13, strada Elizabeth 201 Sydney,

NSW 2000, Australia www.harpercollins.com.au **Canada**

HarperCollins Canada

Centrul Bay Adelaide, Turnul de Es

t22 Adelaide Street West, etajul 41 Toronto, Ontario M5H 4E3, Canada

www.harpercollins.ca **India**

HarperCollins India A 75, Sector 57

Noida, Uttar Pradesh 201 301, India

www.harpercollins.co.in

Noua Zeelanda

HarperCollins Publishers Noua Zeelandă Unitatea Dl, 63 Apollo Drive Rosedale 0632

Auckland, Noua Zeelandă www.harpercollins.co.nz **Regatul Unit**

HarperCollins Publishers Ltd. 1 London Bridge Street Londra SE1 9GF, Marea Britanie

www.harpercollins.co.uk **Statele Unite**

HarperCollins Publishers Inc. 195 Broadway New York, NY 10007

www.harpercollins.com